

วารสารสถาบันวิจัยพิมลธรรม

Phimoldhamma Research Institute Journal

ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 (มกราคม - เมษายน 2566)

กำหนดการเผยแพร่ ปีละ 3 ฉบับ

ฉบับที่ 1 มกราคม - เมษายน

ฉบับที่ 2 พฤษภาคม - สิงหาคม

ฉบับที่ 3 กันยายน - ธันวาคม

วัตถุประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่ผลงานวิชาการและผลงานวิจัยทางพระพุทธศาสนา ปรัชญา การศึกษา รัฐศาสตร์ และรัฐประศาสนศาสตร์
2. เพื่อเผยแพร่ผลงานวิชาการและผลงานวิจัย ด้านอสังคยา ด้านสันติศึกษา และด้านวิปัสสนาศึกษา
3. เพื่อเป็นเวทีนำเสนอผลงานวิชาการและผลงานวิจัยของบุคลากรในมหาวิทยาลัยและบุคคลทั่วไป

การพิจารณาคัดเลือกบทความ

บทความแต่ละบทความจะได้รับพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer Review) อย่างน้อย 2 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการก่อนตีพิมพ์ โดยการพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของผู้เขียนบทความ และผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double-blind peer review)

ทัศนะและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความในวารสารสถาบันวิจัยพิมลธรรม ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ

คณะกรรมการที่ปรึกษา

1. พระราชปริยัติกวี, ศาสตราจารย์ ดร.	มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
2. พระโสภณพัฒนบัณฑิต, รector ศาสตราจารย์ ดร.	มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
3. รector ศาสตราจารย์ ดร.ประยงค์ แสนบุราณ	มหาวิทยาลัยขอนแก่น

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิเทศ สนั่นนารี

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

มาริสสา ไสวงาม

กองบรรณาธิการ

1. พระครูปริยัติธรรมวงศ์, รองศาสตราจารย์ ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
2. พระมหาโยธิน โยธิโก, รองศาสตราจารย์ ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
3. ศาสตราจารย์ ดร.กนกพร สมปราชญ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
4. รองศาสตราจารย์ ดร.พรอัมรินทร์ พรหมเกิด	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
5. รองศาสตราจารย์ ดร.พุทธรักษ์ ปราบนอก	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
6. รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา เคนาภูมิ	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
7. รองศาสตราจารย์ ดร.ภักดี โพธิสิงห์	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
8. รองศาสตราจารย์ ดร.ภาสกร ดอกจันทร์	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
9. รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา สะสอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
10. รองศาสตราจารย์ ดร.รัตนะ ปัญญาภา	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
11. รองศาสตราจารย์ ดร.วิทยา ทองดี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
12. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวิน ทองปั้น	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
13. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.หอมหวล บัวระภา	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
14. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐพัชญ์ อนันต์ธีระกุล	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
15. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีระพงษ์ มีไธสง	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
16. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิญวรัตน์ โพธิ์สาน	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
17. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมหวัง แก้วสุฟอง	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
18. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.แสง แสงบุตร	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
19. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมปอง สุวรรณภูมิ	มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
20. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิรัช เรืองแสน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้จัดการวารสาร

สาริกา ไสวงาม

ออกแบบปก

สาริกา ไสวงาม

จำนวนพิมพ์

เจ้าของ

สำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
อาคาร 100 ปี สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) เลขที่ 30 หมู่ 1 บ้านโคกสี ตำบลโคกสี อำเภอเมือง
จังหวัดขอนแก่น 40000
โทรศัพท์ 082-855-8962 โทรสาร 0-4328-3399
<http://www.ojs.mcu.ac.th/index.php/kkjin/> E-mail: phimoldhamma.prij@gmail.com

พิมพ์ที่

เอมี ก๊อบบี้ เซนเตอร์ 88/27 ถนนเหล่านาดิ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40000
โทร. 0-4330-6845 แฟกซ์ 0-4330-6845 E-mail: emmy_emma_emem@hotmail.com

คณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสารสถาบันวิจัยพิมลธรรม (Peer Review)

ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 (มกราคม - เมษายน 2566)

ผู้ทรงคุณวุฒิจากภายใน

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปัญญา คล้ายเดช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้ทรงคุณวุฒิจากภายนอก

1. พระเมธาวิสัยรส, รองศาสตราจารย์, ดร. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
2. รองศาสตราจารย์ ดร.ขวัญชื่น บัวแดง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
3. รองศาสตราจารย์ ดร.ปาริชาติ บัวเจริญ มหาวิทยาลัยพายัพ
4. รองศาสตราจารย์ ดร.ศิวัช ศรีโคตกุล วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น
5. รองศาสตราจารย์ ดร.ชิตชนก เชิงเขาว์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
6. รองศาสตราจารย์ ดร.วิภาวี กฤษณะภูติ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
7. รองศาสตราจารย์ ดร.สุวรรณา จุ้ยทอง มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
8. รองศาสตราจารย์ ดร.สุวิชัย โกศัยยะวัฒน์ มหาวิทยาลัยบูรพา
9. รองศาสตราจารย์ ดร.ชนลธิธิ ลิทธิ์สูงเนิน มหาวิทยาลัยศิลปากร
10. รองศาสตราจารย์ ดร.อำพล บุคดาสาร มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
11. รองศาสตราจารย์ ดร.วิโรจน์ อินทนนท์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
12. รองศาสตราจารย์ ดร.สุพจน์ แสงเงิน มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
13. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กรกนก สารภิรมย์ มหาวิทยาลัยมหิดล
14. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปทุมพร เปี้ยถนอม มหาวิทยาลัยรามคำแหง
15. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริวรรณ วณิชวัฒน์วรชัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
16. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทรชัย อุทาพันธ์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
17. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วินิจ ฝาเจริญ วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้
18. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จุฑาภรณ์ มาสันเทียะ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
19. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรทัย อินต๊ะไชยวงศ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
20. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นนท์ พันธุ์พลกฤต มหาวิทยาลัยพายัพ
21. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธินันดา พิมพ์พวง มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
22. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปิยะมาศ ใจไผ่ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
23. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพงษ์ แสงเรณู มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
24. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุทธิพร รัตนกุล วิทยาลัยศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล
25. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ศักดิ์ชาย สุนทรธนาภิรมย์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
26. อาจารย์ ดร.ประชัน ชะชิกุล มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บรรณาธิการแถลง

วารสารสถาบันวิจัยพหุวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตขอนแก่น ให้ความสำคัญกับการเผยแพร่ผลงานวิชาการด้านพระพุทธศาสนา และการบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ ของผู้บริหาร คณาจารย์ นักวิจัย นิสิต นักศึกษา และบุคลากรปฏิบัติการวิชาชีพ ในสถาบันอุดมศึกษาทุกระดับ รวมถึงนักวิชาการจากองค์กรต่างๆ ทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน และนักวิชาการอิสระที่ต้องการนำเสนอผลการ ศึกษาทั้งในเชิงทฤษฎีและการสะท้อนองค์ความรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติงานตามสภาพจริงที่สามารถนำไปสู่การ ประยุกต์ใช้พัฒนาในด้านต่างๆ ได้ วารสารสถาบันวิจัยพหุวัฒนธรรมฉบับนี้ เป็นปีที่ 10 ฉบับที่ 1 ประกอบด้วย บทความวิจัย 13 บทความ และบทความวิชาการ 4 บทความ และวิจารณ์หนังสือ 5 บทความ

ขอขอบพระคุณผู้สนับสนุนบทความและผู้ทรงคุณวุฒิที่กรุณาพิจารณาอ่านบทความและให้ข้อเสนอแนะที่มี คุณูปการต่อการพัฒนาทางวิชาการ ทำให้วารสารสถาบันวิจัยพหุวัฒนธรรมสามารถดำรงคุณภาพและมาตรฐานทาง วิชาการ สามารถนำไปสู่การพัฒนาจิตใจและสังคมในระดับชาติและระดับนานาชาติ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิเทศ สันันนารี)

สารบัญ

บรรณาธิการแถลง

บทความวิจัย: Research Article

- การศึกษาความคิดเห็นการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นครูตามแนวคิดฐานสมรรถนะ
ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี ระดับชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
**The Study of the Opinion toward the Teacher Professional Characteristics
Development on the Competency-based Approach of the 1st year Teacher
Students, Lampang Rajabhat University** 1
ดวงพร อุ่นจิตต์, ฤชชุตตา เนตรจัต, สุจิตรา ปันดี, สมชาย บุญศิริภาสัก และเฉลิมชัย สุขจิตต์
Duangpom Oonjitt, Ruechuta Netrajut, Sujitra Pandee,
Somchai Boonsiribhasuch and Chalermchai Sukchitt
- ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพของนักศึกษาระดับปริญญาตรี
ในอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
**Factors Influence Decision Making Choose a Career of Undergraduate
Students in Muang District, Lampang Province** 15
จินตนา จันทร์เรือน, สุวิทย์ นามบุญเรือง และรุ่งทรัพย์ ราชภูริเนียม
Jintana Junruan, Suwit Namboonruang and Rungsap Ratniyom
- ปัจจัยการจัดการนวัตกรรมที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดนครพนม
**Factors in Innovation Management Influencing the Accomplishment of
Community Enterprises in Nakhon Phanom Province** 27
วศิน เพชรพงศ์พันธ์, เทวิน โคตรธรรม, กิตติศักดิ์ ภูตะลูน, อนุชา ศรีสกุลชนไชย,
อัศศิเดช เกตอยู่คำ, ปันยาสุก วรसान และราเชนทร์ นพณัฐวงศกร
Wasin Phetphongphan, Tawin Kottarm, Kittisak Pootaloon,
Anucha Srisakunthanachai, Ackideth Ketoukham, Panyasouk Volasane
and Rachen Noppanatwongsakorn
- ภาวะผู้นำตามหลักทศุติยาปาณิกสูตรของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา
จังหวัดกาฬสินธุ์
**Leadership Based on Dutiyapapanika Sutta of The Administrators of The General
Education Section of Phrapariyatthidhamma Schools Kalasin Province** 43
พระมหาทวี สิริวฑฒโน (พรมงค์), พระครูปลัดบุญช่วย โชติวิโส, ทวี สระน้ำคำ
และณัฐพัชร์ วรพงศ์พัชร์
Phramaha Tawee Siri wattano (Promvong), Phrakhru Palad Boonchuay Chotivungso,
Tawee Sranamkam and Ntapat Woraphongphat

- ทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ตามหลักทุติยปาปณิกสูตรของผู้บริหารสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 2

**The Administrative Skills in the 21st Century According to the Dutiyapāṇika
Sutta of Educational Institution Administrators under the Office of Udon Thani
Primary Educational Service Area 2**

57

นิลาวรรณ ดงสิงห์, สุนทร สายคำ, พระครูปลัดบุญช่วย โชติวิโส
และณฐาพัชร วรพงศ์พัชร

Nilawan Dongsing, Sunthon Saikham, Phrakhru Palad Boonchuay Chotivungso
and Ntapat Woraphongphat

- การพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ตามหลักอิทธิบาท 4
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2

**The Leadership Development of Educational Institution Administrators
in the 21st Century According to the Principle of the Four Iddhipāda
Under the Office of Khon Kaen Primary Educational Service Area 2**

73

กุลนิติ เบ้าจรรยา, พระครูปลัดบุญช่วย โชติวิโส, สุนทร สายคำ และณฐาพัชร วรพงศ์พัชร
Kullaniti Baochanya, Phrakhru Palad Boonchuay Chotivungso,
Sunthon Saikham and Ntapat Woraphongphat

- การใช้หลักพรหมวิหารธรรมของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4

**The use of Brahnavihāra Dhamma Principles by School Administrators
of Educational Opportunity Extension Schools under the Office of Buriram
Primary Education Service Area 4**

87

ธนากร แป๋นไธสง, พระครูปลัดบุญช่วย โชติวิโส, พระฮอนด้า วาฬสพโท
และณฐาพัชร วรพงศ์พัชร

Tanakorn Paethaisong, Phrakhru Palad Boonchuay Chotivungso,
Phra Honda Vadasuddo and Ntapat Woraphongphat

- การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารพัฒนาชุมชนเขตพื้นที่บ้านยกกระบัตร
ตำบลท่าทราย อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร

**Public Participation in Community Development Administration Ban Yok Kkrabat
Area, Tha Sai Sub-District, Mueang District, Samut Sakhon Province**

99

อริสรา หงษาชุม และราเชนทร์ นพณัฐวงศ์กร

Arisara Hongdachum and Rachen Noppanatwongsakorn

- **การศึกษาวิเคราะห์พระโพธิสัตว์ในปรัชญาเถรวาทและมหายาน**
An Analytical Study of Bodhisattvas in Theravada and Mahayana Philosophy 111
 อนุสิทธิ์ ตันโพธิ์, จักรพรรณ วงศ์พรพวิณ, พระโสภณพัฒนบัณฑิต และอุทัย กมลศิลา
 Anusit Tonpho, Chakkapan Wongpompavan, Phra Soponphattanabundit
 and Uthai Kamolsil
- **ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายควบคุมอาคารของเจ้าพนักงานท้องถิ่น**
The Issues Concerning the Enforcement of Building Control Laws
by Local Officials 123
 อุเทน สุขทั่วญาติ และณรงค์ เชื้อบัวเย็น
 Uthen Sukthuayat and Narong Chuebuayen
- **แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา**
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2
Guidelines for Developing Strategic Leadership in the 21st Century of
School Administrators under the Office of Mahasarakham Primary Education
Service Area 2 141
 ศุภกร สุวรรณคาม, กุหลาบ ปุริสาร และวิเชียร ชิวพิมาย
 Supakorn Suwannakham, Kularb Purisarn and Wichian Chewphimai
- **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคง: กรณีศึกษา**
โครงการบ้านมั่นคง ชุมชนมั่นคง 133 เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร
Public Participation in the Implementation of Bann Mankong Project:
A Case Study of Bann Mankong Project, Mankong Community 133,
Bang Bon District, Bangkok 157
 ภัทราภรณ์ ประดับทอง และราเชนทร์ นพณัฐวงศ์กร
 Pattaraporn Pradabthong and Rachen Noppanatwongsakorn
- **การเสริมสร้างสุขภาพด้วยสมุนไพรเชิงพุทธของชุมชนนาควิชัย ตำบลตลาด**
อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
The Health Promotion with Buddhist Herbs of Nak-Wichai Community,
Talat Sub-District, Muang Mahasarakham District, Mahasarakham Province 173
 พระญาณพัชร ภาททจาโร, พระโสภณพัฒนบัณฑิต, อุดุลย์ หลานวงศ์
 และทักษิณาร์ ศรีติสุต
 Phra Natthaphat Phatthajaro, Phra Sophonphatthanabandit,
 Adul Lanwong and Thaksina Sarutisut

บทความวิชาการ: Academic Article

- การจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับกระแสโลกาภิวัตน์ เพื่อพัฒนาเยาวชนสู่ความเป็นพลเมืองโลก
Learning Management in Line with Globalization to Develop Youth to Become Global Citizens 185
ชไมพร ไกยสิทธิ์
Chamaiphorn Kaiyasit
- การคุ้มครองดูแลรักษาศาสนสมบัติของวัดในพุทธศาสนา
Protection and Maintenance of Religious Treasures of Buddhist Temples 197
ณัฐ อุตรวิเชียร และอารดา ชัยเสนา
Nat Uttaravichien and Arada Chaisena
- นวัตกรรมการบริหารโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาในวิถีชีวิตใหม่
Innovation of Administration in the Schools Personnel of Buddhist in Next Normal 211
ภณทิรา ธิตะปัน
Phanthira Thitapan
- พระพุทธศาสนากับสิทธิมนุษยชน
Buddhism and Human Rights 225
พระบุญ ชัยสร และอินตอง ชัยประโคน
Phra Boun Xayyasone and Intong Sayprakhom
- พระพุทธศาสนากับสิทธิมนุษยชน
Buddhism and Human Rights 239
พระบุญ ชัยสร และอินตอง ชัยประโคน
Phra Boun Xayyasone and Intong Sayprakhom
- พระพุทธศาสนากับสิทธิมนุษยชน
Buddhism and Human Rights 225
พระบุญ ชัยสร และอินตอง ชัยประโคน
Phra Boun Xayyasone and Intong Sayprakhom

บทวิจารณ์หนังสือ: Book Reviews

- ความสุขที่สมบูรณ์
The Complete Happiness 239
พระปลัดณรงค์ศักดิ์ วิสุทฺธิเมธี และพระมหาดาวสยาม วชิรปัญโญ
Phraparad Narongsak Visutimetee and Phramaha Daosayam Wachirapanyo

■	อัฐสุตรา	
	The Eight Trigrams	255
	พระครูปลัดจันทร โชติวโส (วงศ์ษา)	
	Phrakhrupalad Thanrob Jotivamso (Wongsa)	
■	รักแท้ คือ กรุณา	
	Love is Compassion	269
	พระมหาอภิสิทธิ์ วุฑฒิสโร (เจริญราช) และพระโสภณพัฒนบัณฑิต	
	Phramaha Aphisit Vuddhissaro (Jaroenrat) and Phra Sophonphattanabundit	
■	คนไทยกับเทคโนโลยี	
	Thai People and Technology	281
	สุชาติ มวลชัยภูมิ และพระมหามิตร ฐิตปัญโญ	
	Suchat Maulchaiyaphum and Phramaha Mit Thitapanyo	
■	ปัญหาหรืออุปสรรคต่อการปฏิบัติธรรม	
	Problems or Obstacles to Dharma Practice	291
	อนันท์ เลิศฤทธิ	
	Anun Lersrith	

ภาคผนวก:

■	กระบวนการพิจารณาบทความ	303
■	แนะนำสำหรับผู้พิมพ์บทความ	304

การศึกษาความคิดเห็นการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นครู
ตามแนวคิดฐานสมรรถนะของนักศึกษาวิชาชีพครู ระดับชั้นปีที่ 1
มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง*

The Study of the Opinion toward the Teacher Professional
Characteristics Development on the Competency-based Approach
of the 1st year Teacher Students, Lampang Rajabhat University

ดวงพร อุณจิตต์, ฤชุตา เนตรจัต, สุจิตรา บันดี, สมชาย บุญศิริภัสส์ และเฉลิมชัย สุขจิตต์
Duangporn Oonjitt, Ruechuta Netrajut, Sujitra Pandee, Somchai Boonsiribhasuch
and Chalerchai Sukchitt
มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

Lampang Rajabhat University, Thailand

Corresponding Author, E-mail: duangporn@g.lpru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษากรอบแนวคิดคุณลักษณะความเป็นครูตามแนวคิดฐานสมรรถนะของนักศึกษาวิชาชีพครู และ 2) ศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นครูตามแนวคิดฐานสมรรถนะของนักศึกษาวิชาชีพครู เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเป็นนักศึกษาวิชาชีพครู ระดับชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง จากการศึกษาวิจัยคุณธรรมจริยธรรมและจรรยาบรรณความเป็นครู จำนวน 66 คน ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้แบบวิเคราะห์เอกสาร แบบบันทึกการสังเกต และแบบบันทึกการสะท้อนคิด การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาและวิเคราะห์แบบอุปนัย

ผลการวิจัยพบว่า

1. กรอบแนวคิดคุณลักษณะความเป็นครูตามแนวคิดฐานสมรรถนะของนักศึกษาวิชาชีพครู แบ่งเป็น 4 ด้าน คือ 1) ด้านความรู้ ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาสาระที่สอน ความรู้เกี่ยวกับวิธีการสอน และการใช้สิ่งสนับสนุนการเรียนรู้ และความรู้เกี่ยวกับจรรยาบรรณวิชาชีพครู 2) ด้านทักษะ ได้แก่ ทักษะ

*ได้รับบทความ: 30 มกราคม 2566; แก้ไขบทความ: 18 เมษายน 2566; ตอรับตีพิมพ์: 28 เมษายน 2566

Received: January 30, 2023; Revised: April 18, 2023; Accepted: April 28, 2023

การคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และการคิดเชื่อมโยง ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการคิดเชิงเหตุผล เกี่ยวกับจรรยาบรรณวิชาชีพครู 3) จริยธรรม ได้แก่ การประพฤติตนเป็นคนดีมีศีลธรรมและการประพฤติตนเป็นครูที่ดี และ 4) คุณลักษณะบุคคล ได้แก่ บุคลิกภาพดีมีความเหมาะสมของผู้ประกอบวิชาชีพครู และความภาคภูมิใจในวิชาชีพครู

2. ความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการพัฒนาคุณลักษณะด้านความเป็นครูตามแนวคิดฐานสมรรถนะของนักศึกษาวิชาชีพครู พบว่า 1) นักศึกษามีความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาจรรยาบรรณวิชาชีพครู 5 ด้าน เพิ่มมากขึ้น 2) นักศึกษามีความคิดเห็นว่า ภายหลังจากเรียนจบภาคเรียนนี้ ทำให้ตนเองมีทักษะการคิดแยกแยะคุณลักษณะของตนเองว่า อยู่ในระดับใดเมื่อเทียบกับคุณลักษณะความเป็นครู 3) นักศึกษารู้จักวิธีการประพฤติปฏิบัติตนเหมาะสมในการเป็นครูที่ดี และ 4) นักศึกษามีความรู้สึภาคภูมิใจในอาชีพครู มีความคิดเห็นว่าตนเองจะสามารถปฏิบัติตนเป็นครูที่มีความเหมาะสมได้

คำสำคัญ: ความเป็นครู; ฐานสมรรถนะ; จรรยาบรรณวิชาชีพ

Abstract

The objectives of this research were to 1) study the teacher students' the teacher professional characteristics framework on the competency-based approach; and 2) explore the opinions toward the teacher students' professional characteristics development on the competency-based approach. It is a qualitative research. Sixty-six first year undergraduate teacher students studying in Lampang Rajabhat University were selected as a sampling group by using purposive sampling technique. The data collection consisted of document analysis, observation recording form and students' reflections form. The content analysis and analytic induction were used in the data analysis.

The research results were as followed:

1. The professional teacher characteristics framework consisted of 4 elements; 1) the knowledge included the knowledge in the pedagogy content, teaching methodology and learning support, and teacher professional ethics, value and ideology; 2) the skills included the skills in analysis, synthesis and pedagogical content connection, pedagogy such as lectures, demonstrations, induction, discussions, etc., and critical thinking and logical thinking focusing on teacher professional ethics, value and ideology; 3) the ethics included being a good and moral citizen and a good practice teacher; and 4) the individual characteristics included having appropriate personality for the teacher profession and

being proud of the teacher profession.

2. The opinions toward the teacher students' professional characteristics development on the competency-based approach indicated as followed; 1) Students had higher level of knowledge in 5 aspects of teacher ethics; 2) After the course completion, students were able to analyse their own teacher professional characteristics level and find their own level in comparing to the main professional teacher characteristics level; 3) Students learned to do appropriate performance to be a good teacher and have more self-understanding; and 4) Students were proud of the teaching profession and thought that they were able to be a good teacher with morality, ethics and they would follow the framework for better directions to develop themselves and others.

Keywords: Professional Teachers; Competency-Based; Professional Ethics

1. บทนำ

ประเทศต่างๆ อยู่ระหว่างดำเนินการปฏิรูประบบการศึกษาอย่างจริงจัง ซึ่งผู้กำหนดนโยบาย นักวิชาการและนักการศึกษา มีความคิดเห็นตรงกันว่า หนึ่งในกุญแจสู่ความสำเร็จในระหว่างการปฏิรูป เหล่านี้ คือการส่งเสริมการพัฒนาวิชาชีพของครู (Bautista and Ortega-Ruiz, 2015) เพราะครูเป็นตัวจักร สำคัญในการขับเคลื่อนคุณภาพการศึกษาและคุณภาพของผู้เรียน ทำให้ครูเป็นกลุ่มบุคคลเป้าหมายที่ทุก รัฐบาลต่างขับเคลื่อนพัฒนาคุณภาพครูอย่างต่อเนื่อง กระบวนการพัฒนาครูเริ่มต้นตั้งแต่การผลิตบัณฑิต วิชาชีพครู ตามแผนการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษา พ.ศ. 2561-2565 โดยกิจกรรมปฏิรูปที่ส่งผลให้เกิด การเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญ (Big Rocks) ยกกระดับครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ได้รับการพัฒนา ศักยภาพในการจัดการเรียนการสอนตามแบบหลักสูตรฐานสมรรถนะ (คณะกรรมการการปฏิรูปประเทศด้าน การศึกษา, 2565, หน้า 297)

ก่อนมีการนำแนวคิดหลักสูตรฐานสมรรถนะมาใช้เป็นพื้นฐานการผลิตบัณฑิตวิชาชีพครู ตั้งแต่ปี การศึกษา พ.ศ. 2561 พบว่า ระหว่างปีการศึกษา พ.ศ. 2553-2556 การผลิตบัณฑิตวิชาชีพครูระดับการ ศึกษาขั้นพื้นฐาน มีจำนวนนักศึกษาใหม่ระดับปริญญาตรีเพิ่มขึ้นประมาณสองเท่า การใช้ครูระดับการ ศึกษาขั้นพื้นฐาน มีปัญหาด้านการบริหารงานบุคคล ความก้าวหน้า มั่นคงในการทำงาน และจรรยาบรรณ วิชาชีพครู นอกจากนี้ ยังมีปัญหาการพัฒนาครูเชิงระบบที่สำคัญ คือ การพัฒนาครูไม่ยึดสมรรถนะ เน้นทฤษฎีมากกว่าปฏิบัติ ขาดนวัตกรรมการพัฒนาที่ส่งผลต่อการพัฒนาสู่ความเป็นมืออาชีพ (ชนิตา รักษ์พลเมือง และคณะ, 2560, หน้า 17) ดังนั้นสถาบันผลิตบัณฑิตวิชาชีพครูควรจัดการเรียนสอนเพิ่ม การนำความรู้เชิงปฏิบัติมากขึ้น โดยเฉพาะในรายวิชาคุณธรรม จริยธรรมและจรรยาบรรณความเป็นครู

ซึ่งมีเนื้อหาสาระจำนวนมากเป็นเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับความเป็นครูหรือจรรยาบรรณวิชาชีพครู

สำหรับรายวิชาคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณความเป็นครู ได้จัดการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ให้แก่นักศึกษาวิชาชีพครู ระดับชั้นปีที่ 1 ในปีการศึกษา 2565 ปัจจุบันได้ปรับปรุงเนื้อหาสาระให้มีความทันสมัย และมุ่งเน้นการปฏิบัติในประเด็นคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณความเป็นครู โดยมีเป้าหมายให้นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคุณลักษณะความเป็นครูได้อย่างถูกต้องและชัดเจน ใช้กระบวนการ PAOR มากำหนดเป็นขั้นตอนการเรียนรู้ ประกอบด้วย การวางแผน (Plan) การปฏิบัติ (Action) การสังเกต (Observe) และการสะท้อนผล (Reflect) เนื่องจากการเรียนการสอนเกี่ยวกับจรรยาบรรณความเป็นครูที่ผ่านมามุ่งเน้นการเรียนรู้เชิงทฤษฎีมากกว่าปฏิบัติ ทำให้ผลลัพธ์การเรียนรู้ด้านคุณธรรม จริยธรรม รวมทั้งจรรยาบรรณความเป็นครูของนักศึกษาที่ได้รับอยู่ในระดับน้อย นอกจากนี้ตามผลการศึกษาของ ชนิตา รักษ์พลเมือง และคณะ (2560, หน้า 20) ซึ่งพบว่าครูระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานขาดจิตวิญญาณความเป็นครู สังคมมีความเชื่อถือครูน้อยลง ดังนั้น การจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนสำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู โดยใช้แนวคิดฐานสมรรถนะจึงเป็นการเรียนรู้เชิงปฏิบัติมากขึ้น เพื่อให้นักศึกษาได้มีประสบการณ์โดยตรง อาทิ การปฏิบัติสร้างสมมติเจริณูสติให้รู้สึกตัว วิเคราะห์กรณีศึกษาครูดีและไม่ดี การสะท้อนคิดทันทีในตอนท้ายคาบเรียนทุกครั้ง นักศึกษำบันทึกพฤติกรรมและความคิดของตนเองเพื่อเทียบเคียงกับประเด็นความเป็นครูเป็นรายข้อเพื่อสะท้อนความเป็นครูของตนเอง กล่าวอีกในทัศนะหนึ่งคือเป็นการสอนที่สร้างความรู้เชิงนามธรรมที่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้ (Gardner and Shulman, 2005, p. 14)

“ความเป็นครู” อาจเป็นคำกล่าวที่สะท้อนคุณลักษณะครูที่มีคุณภาพเป็นที่ยอมรับของสังคม กล่าวคือ เป็นผู้สอนที่มีทั้งความรู้ ความสามารถ และมีความประพฤติอย่างมีคุณธรรมและจริยธรรม นอกจากนี้ ความเป็นครูถูกกำหนดเป็นมาตรฐานวิชาชีพ ตามประกาศคณะกรรมการคุรุสภา เรื่องหลักเกณฑ์และวิธีการทดสอบและประเมินสมรรถนะทางวิชาชีพครู พ.ศ. 2563 ได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการทดสอบและประเมินสมรรถนะทางวิชาชีพครู ตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการขอรับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของกลไกและระบบการคัดกรองผู้ประกอบวิชาชีพครูให้ได้ผู้มีจิตวิญญาณของความเป็นครู และมีความรู้ความสามารถตามมาตรฐานวิชาชีพครูที่คุรุสภากำหนด (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2563) ดังนั้น การผลิตบัณฑิตวิชาชีพครูจึงมีความจำเป็นต้องพัฒนาศักยภาพของนักศึกษาให้มีคุณลักษณะตามผลลัพธ์การเรียนรู้วิชาชีพครู เพื่อให้มั่นใจได้ว่าการเรียนรู้ทางวิชาชีพครูจะสร้างแรงบันดาลใจและวัฒนธรรมทางการศึกษาครูในมหาวิทยาลัย (Tatto, 2021, p. 20) ปัจจุบันคณะกรรมการมาตรฐานอุดมศึกษา หรือ กมอ. ได้กำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565 ประกอบด้วยอย่างน้อย 4 ด้าน ได้แก่ ความรู้ ทักษะ จริยธรรม และลักษณะบุคคล (คณะกรรมการมาตรฐานอุดมศึกษา, 2565) เพื่อให้หลักสูตรสถาบันอุดมศึกษารวมถึงหลักสูตรวิชาชีพ

นำไปใช้กำหนดเป็นผลลัพธ์การเรียนรู้ของหลักสูตรต่อไป

ด้วยเหตุผลดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาเรื่อง การศึกษาความคิดเห็นการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นครูตามแนวคิดฐานสมรรถนะของนักศึกษาวิชาชีพครู ชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ในรายวิชาคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณความเป็นครู เพื่อให้ได้ข้อค้นพบเกี่ยวกับความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นครูฐานสมรรถนะ เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนที่มีคุณภาพ และยกระดับการจัดการเรียนการสอนให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากรอบแนวคิดคุณลักษณะความเป็นครูตามแนวคิดฐานสมรรถนะของนักศึกษาวิชาชีพครู
2. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นครูตามแนวคิดฐานสมรรถนะของนักศึกษาวิชาชีพครู ระดับชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบ่งเป็น 2 ระยะ ดังนี้
ระยะที่ 1 ศึกษากรอบแนวคิดคุณลักษณะด้านความเป็นครูตามแนวคิดฐานสมรรถนะ มีขั้นตอนดำเนินการ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะความเป็นครูตามแนวคิดฐานสมรรถนะ นำมาวิเคราะห์สังเคราะห์กับมาตรฐานวิชาชีพครู ด้านที่ 3 คุณลักษณะความเป็นครู (3 สมรรถนะ 10 ตัวบ่งชี้) ตามข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ พ.ศ. 2556 ประกาศคณะกรรมการคุรุสภา เรื่องหลักเกณฑ์และวิธีการทดสอบและประเมินสมรรถนะทางวิชาชีพครู พ.ศ. 2563 และผลลัพธ์การเรียนรู้ตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565 เครื่องมือที่ใช้คือ แบบวิเคราะห์เอกสาร

ขั้นตอนที่ 2 นำกรอบแนวคิดที่ผ่านการสังเคราะห์ทางเอกสาร ส่งตรวจสอบความถูกต้องเชิงเนื้อหาและความเหมาะสมกับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน คือ ด้านหลักสูตรและการสอน จำนวน 2 ท่าน และด้านวิธีวิทยาการวิจัยและการประเมิน จำนวน 1 ท่าน เพื่อยืนยันความถูกต้องเชิงเนื้อหาและความเหมาะสมของกรอบแนวคิด ซึ่งพบว่า ผลการตรวจสอบกรอบแนวคิดที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไปถือว่ามีความถูกต้องและมีความเหมาะสม สามารถนำไปใช้จัดทำแผนการสอน และกิจกรรมการเรียนรู้ในชั้นเรียนได้ เครื่องมือที่ใช้คือ แบบตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสมของกรอบแนวคิดการวิจัย

ขั้นตอนที่ 3 สรุปผลการศึกษารอบแนวคิดคุณลักษณะความเป็นครูตามแนวคิดฐานสมรรถนะของนักศึกษาวิชาชีพครู ที่ผ่านการยืนยันความถูกต้องและความเหมาะสมจากผู้ทรงคุณวุฒิ

ขั้นตอนที่ 4 นำผลการศึกษาจากขั้นตอนที่ 3 ไปกำหนดเป็นขอบเขตของแผนการสอนและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาคุณลักษณะความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครูในรายวิชาคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณความเป็นครู

ระยะที่ 2 ศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการพัฒนาคุณลักษณะด้านความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู ระดับชั้นปีที่ 1 ในรายวิชาคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณความเป็นครู มีดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 นำผลการศึกษารอบแนวคิดคุณลักษณะความเป็นครูตามแนวคิดฐานสมรรถนะมาวิเคราะห์เนื้อหาสาระตามคำอธิบายรายวิชาคุณธรรม จริยธรรม จรรยาบรรณความเป็นครู ซึ่งพบว่าสอดคล้องกับเนื้อหาสาระตามคำอธิบายรายวิชาคุณธรรม จริยธรรม จรรยาบรรณความเป็นครู จำนวน 3 เนื้อหา ได้แก่ 1) แนวคิด หลักปฏิบัติตามมาตรฐานวิชาชีพครู ค่านิยม อุดมการณ์ คุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณความเป็นครู 2) ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและพัฒนาตนเองเป็นแบบอย่างที่ดีมีคุณธรรม และ 3) สะท้อนคิดเกี่ยวกับความเป็นครูที่เป็นแบบอย่างที่ดีมีคุณธรรม จากนั้นผู้วิจัยจึงจัดทำแผนการสอนและกิจกรรมการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นครูตามแนวคิดฐานสมรรถนะ

ขั้นตอนที่ 2 จัดทำแผนการสอนและกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) จำนวน 3 เนื้อหา โดยนำไปกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน ตามกระบวนการ PAOR (Kemmis & McTaggart, 2005; Krajewski and Schwartz, 2014; สีนธะวา คามดิษฐ์, 2546) กำหนดแผนการสอนจำนวน 3 เรื่องๆ ละ 2 สัปดาห์ๆ ละ 4 ชั่วโมง รวมทั้งหมด 24 ชั่วโมง ดังนี้

แผนการสอนและกิจกรรมการเรียนรู้ที่ 1 เรื่อง แนวคิด หลักปฏิบัติตามมาตรฐานวิชาชีพครู ค่านิยม อุดมการณ์ คุณธรรม จริยธรรมและจรรยาบรรณความเป็นครู ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ให้นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจและสามารถอธิบายการปฏิบัติตนตามแนวคิด หลักปฏิบัติตามมาตรฐานวิชาชีพครู ค่านิยม อุดมการณ์ คุณธรรม จริยธรรมและจรรยาบรรณความเป็นครู 5 ด้าน ตามข้อบังคับคุรุสภา ว่าด้วยจรรยาบรรณของวิชาชีพ พ.ศ. 2556 มีทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการคิดเชิงเหตุผลเกี่ยวกับจรรยาบรรณวิชาชีพครู ค่านิยม อุดมการณ์ มีจริยธรรม คือ การประพฤติตนเป็นคนดีมีศีลธรรม และการประพฤติตนเป็นครูที่ดี มีคุณลักษณะบุคคล คือบุคลิกภาพดีมีความเหมาะสมของผู้ประกอบวิชาชีพครู และมีความภาคภูมิใจในวิชาชีพครู เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบบันทึกการสังเกตทั้งการประพฤติและปฏิบัติตนในชั้นเรียน แบบสะท้อนคิดเกี่ยวกับค่านิยม อุดมการณ์ คุณธรรม จริยธรรม แผนการสอนและกิจกรรมการเรียนรู้ที่ 2 เรื่อง ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและพัฒนาตนเองเป็นแบบอย่างที่ดีมีคุณธรรม ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ให้นักศึกษามีความรู้ ความสามารถวิเคราะห์และสรุปองค์ความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งเชื่อมโยงหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการดำเนินชีวิตของตนเอง ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการคิดเชิงเหตุผลเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและพัฒนาตนเองเป็นแบบอย่างที่ดีมีคุณธรรม มีจริยธรรม คือ การประพฤติตนเป็นคนดีมีศีลธรรม

และการประพัตินเป็นครูที่ดี มีคุณลักษณะบุคคล คือบุคลิกภาพดีมีความเหมาะสมของผู้ประกอบวิชาชีพครู เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบบันทึกการสังเกต แบบวิเคราะห์ตนเอง และแบบสะท้อนคิด

แผนการสอนและกิจกรรมการเรียนรู้ที่ 3 เรื่อง สะท้อนคิดเกี่ยวกับความเป็นครูที่เป็นแบบอย่างที่ดีมีคุณธรรม ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ให้นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจและการประพัตินตามคุณลักษณะความเป็นครูที่เป็นแบบอย่างที่ดีมีคุณธรรม โดยทำการศึกษาครู 6 แบบ จากกรณีศึกษาครูที่มีการประพัตินดี 3 แบบ และครูที่มีการประพัตินไม่ดี 3 แบบ เพื่อให้นักศึกษานำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และเทียบกับคุณลักษณะความเป็นครู 6 แบบ/ประเภท ได้แก่ (1) ครูดีเด่น ศิษย์ดีเด่น จะมีความเป็นครูและมีสมรรถนะ (2) ครูดีมีศิษย์รู้เห็น จะรู้จรรยาบรรณและมีความเป็นครู (3) ครูแบบเรื่อยๆ มาเรื่อยๆ จะมีสภาพไม่ล่วงจรรยาบรรณ (4) ครูลุ่มๆ ดอนๆ จะมีสภาพล่วงจรรยาบรรณ (5) ครูที่ขาดจากอาชีพครูจะมีสภาพล่วงจรรยาบรรณ ล้นความเป็นครู และ (6) ครูที่มีความผิดแผก ผิดอาญา จะมีสภาพล่วงศีลธรรม ล้นความเป็นคน มีทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการคิดเชิงเหตุผลเกี่ยวกับจรรยาบรรณวิชาชีพครู ค่านิยม อุดมการณ์ มีจริยธรรม คือ การประพัตินเป็นคนดีมีศีลธรรม และการประพัตินเป็นครูที่ดี มีคุณลักษณะบุคคล คือ บุคลิกภาพดีมีความเหมาะสมของผู้ประกอบวิชาชีพครู และมีความภาคภูมิใจในวิชาชีพครู เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบบันทึกการสังเกต และแบบสะท้อนคิด

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้ให้นักศึกษาฝึกปฏิบัติสร้างจังหวะทำสมาธิเตรียมจิตใจให้มีความพร้อมต่อการทำกิจกรรมในชั้นเรียนทุกครั้ง โดยใช้วิธีเจริญสติ 14 จังหวะ ตามแนวทางหลวงพ่อเทียน จิตตสุโภ เป็นระยะเวลา 5-10 นาที

ขั้นตอนที่ 3 สรุปผลการสะท้อนคิดของนักศึกษา จำแนกตาม องค์ประกอบ 4 ด้าน ของคุณลักษณะความเป็นครูตามแนวคิดฐานสมรรถนะ ได้แก่ ความรู้ ทักษะ จริยธรรม และคุณลักษณะบุคคล ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักศึกษาวิชาชีพครู ระดับชั้นปีที่ 1 สาขาวิชาดนตรีศึกษา สาขาวิชาสังคมศึกษาและสาขาวิชาจิตวิทยาการแนะแนว มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จำนวน 66 คน โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง นักศึกษามีความสนใจ และเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบวิเคราะห์เอกสาร แบบบันทึกการสังเกต แบบวิเคราะห์ตนเอง และแบบบันทึกการสะท้อนคิดของนักศึกษา

4. สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษากรอบแนวคิดคุณลักษณะความเป็นครูตามแนวคิดฐานสมรรถนะของนักศึกษาวิชาชีพครู พบว่า ประกอบด้วย 1. คุณลักษณะความเป็นครู ได้แก่ (1) ความรู้ด้านเนื้อหาสาระที่สอน (2) ความรู้ด้านวิธีการสอนรวมถึงสิ่งสนับสนุนการสอน (3) ความรู้เรื่องจรรยาบรรณวิชาชีพครู (4) ความประพัตินในฐานะประชาชนหรือพลเมือง (5) ความประพัตินในฐานะครู และ 2) แนวคิดฐานสมรรถนะ ได้แก่

(1) ด้านความรู้ (2) ด้านทักษะ (3) จริยธรรม และ (4) คุณลักษณะบุคคล

เมื่อนำกรอบแนวคิดคุณลักษณะความเป็นครูเชื่อมโยงกับแนวคิดฐานสมรรถนะ จะได้คุณลักษณะความเป็นครูตามแนวคิดฐานสมรรถนะ จำแนกเป็น 4 ด้าน คือ 1) ด้านความรู้ ประกอบด้วย (1) ความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาสาระที่สอน (2) ความรู้เกี่ยวกับวิธีการสอนและการใช้สิ่งสนับสนุนการเรียนรู้ (3) ความรู้เกี่ยวกับจรรยาบรรณวิชาชีพครู ค่านิยม อุดมการณ์ 2) ด้านทักษะ ประกอบด้วย (1) ทักษะการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และการเชื่อมโยงเกี่ยวกับเนื้อหาสาระที่สอน (2) ทักษะการใช้วิธีการสอนอย่างหลากหลาย เช่น การบรรยาย การสาธิต การอุปนัย การอภิปราย เป็นต้น และการใช้สิ่งสนับสนุนการเรียนรู้ (3) ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการคิดเชิงเหตุผลเกี่ยวกับจรรยาบรรณวิชาชีพครู ค่านิยม อุดมการณ์ 3) จริยธรรม ประกอบด้วย (1) การประพฤติตนเป็นคนดีมีศีลธรรม และ (2) การประพฤติตนเป็นครูที่ดี และ 4) คุณลักษณะบุคคล ประกอบด้วย บุคลิกภาพที่มีความเหมาะสมของผู้ประกอบวิชาชีพครู และความภาคภูมิใจในวิชาชีพครู

2. ผลการศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นครูตามแนวคิดฐานสมรรถนะของนักศึกษาวิชาชีพครู ระดับชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง พบประเด็นสำคัญและข้อสังเกต เป็นรายด้านตามแนวคิดฐานสมรรถนะ ดังนี้

ด้านความรู้ พบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่กล่าวว่า “ตนเองมีความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาจรรยาบรรณวิชาชีพครู 5 ด้าน คุณธรรม จริยธรรมของความเป็นครู เพิ่มมากขึ้น เพราะจากที่ไม่เคยรู้จักทำให้ได้รู้ หรือจากที่รู้น้อยทำให้รู้มากขึ้น รวมถึงมีความเข้าใจถึงการเป็นครูมากยิ่งขึ้น และได้เรียนรู้ความเป็นครูที่เชื่อมโยงกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในรัชกาลที่ 9 หลักคำสอนของผู้ทรงเป็นครูแห่งแผ่นดิน รวมถึงรู้หลักธรรมคำสอนมากขึ้น รู้สึกว่าตนเองมีกระตือรือร้นในเรื่องจรรยาบรรณในวิชาชีพครูเป็นอย่างมาก เพราะว่าอีกไม่กี่ปีเราก็จะได้ทำหน้าที่นั้น อยากที่จะศึกษาให้มากๆ เพราะในวันข้างหน้าจะได้ไม่เกิดความบกพร่องในหน้าที่” นอกจากนี้พบข้อสังเกตจากการสะท้อนคิดเกี่ยวกับความรู้สึกที่มีต่อบรรยากาศการเรียนวิชานี้ว่า มีความแตกต่างจากการเรียนที่ผ่านมา รู้สึกโชคดีและมีความสุขที่ได้มีโอกาสเรียนในรายวิชานี้ มีความสุขกับการได้เรียนวิชานี้ ไม่เครียดกังวล รู้สึกคล้อยตามในเรื่องที่เรียน รู้สึกอยากทำตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีบางเรื่องทำให้ตนเองได้มีมุมมองใหม่ๆ ยิ่งไปกว่านั้น การเรียนในวิชานี้ได้รู้วิธีการปฏิบัติ 14 จังหวะเพื่อสร้างสติหรือสร้างสมาธิ

ด้านทักษะ พบว่า นักศึกษากล่าวว่า “ภายหลังจากเรียนจบภาคเรียนนี้ไปแล้วทำให้ตนเองมีทักษะสามารถคิดแยกแยะได้ว่าตนเองมีคุณลักษณะอยู่ในระดับใดเมื่อเทียบกับคุณลักษณะความเป็นครู” และนักศึกษาจำนวนหนึ่งกล่าวว่า “ต้องการคิดต่อยอดในเรื่องที่อาจารย์สอน เพราะรู้สึกได้มุมมองกว้างมากขึ้นไปจากเดิมและมองตนเองดีขึ้น บางครั้งคิดว่าจะสามารถนำข้อมูลสารสนเทศมาประยุกต์ในการสอนอย่างไร” นอกจากนี้มีนักศึกษาจำนวนหนึ่งสะท้อนคิดว่า “ภายหลังจากเรียนจบในภาคเรียนนี้ น่าจะ

สามารถเปลี่ยนแปลงตนเองในทางที่ดีขึ้น เนื่องจากการเรียนในวิชานี้ทำให้ตนเองมีมุมมองที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เช่น มุมมองใหม่ๆ เกี่ยวกับหลักพุทธศาสนาที่ลึกซึ้งมากขึ้น คิดว่าตนเองมีความคิดที่เติบโตก้าวข้ามอีกระดับหนึ่ง รวมทั้งรู้สึกดีกับตนเองสามารถปรับตัวเข้ากับเพื่อนๆ ได้ การปรับตัวดีขึ้นมาก”

ด้านจริยธรรม พบว่า นักศึกษากล่าวว่า การเรียนในรายวิชานี้ทำให้รู้จักวิธีการประพฤติปฏิบัติตนในการเป็นครูที่ดีมีเหมาะสม มีความเข้าใจในตนเองมากขึ้น เช่น “ฉันเป็นนักศึกษาที่ไม่ใช่คอยอาจารย์มาสอนแต่จะต้องศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง” “ได้ความรู้เกี่ยวกับการเป็นครูที่ดีตามแนวคตินิยมสมรรถนะ ประกอบกับความชัดเจนในเนื้อหาสาระความเป็นครูจากกรณีตัวอย่าง ครูดีเด่น ศิษย์ดีเด่น มีความรู้เกี่ยวกับหลักการพัฒนาตนตามจรรยาบรรณของวิชาชีพและการเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง รู้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับครู มีความเข้าใจเรื่องจิตวิญญาณความเป็นครู”

ด้านคุณลักษณะบุคล พบว่า นักศึกษามีความรู้สึภาคภูมิใจในอาชีพครู มีความคิดว่าตนเองสามารถที่จะเป็นครูที่ดีมีคุณธรรม จริยธรรมและจรรยาบรรณของครูในทางที่ดีขึ้นกับตนเองและผู้อื่น รวมทั้งมีความต้องการที่จะพัฒนาตนเองให้มีคุณสมบัติตามคุณลักษณะความเป็นครู

นอกจากนี้ ยังพบนักศึกษาจำนวนหนึ่งได้กล่าวถึงกิจกรรมสร้างจังหวะทำสมาธิ โดยใช้วิธีเจริญสติ 14 จังหวะว่า “การได้ปฏิบัติสร้างสมาธิ 14 จังหวะอย่างต่อเนื่อง รู้สึกว่าตนเองคิดอะไรได้หลายอย่าง มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นกับตนเองเมื่อเปรียบเทียบกับก่อนสร้างจังหวะสมาธิก่อนเรียน รู้สึกว่าจดจำเนื้อหาที่เรียนได้ดีขึ้น หรือในเวลาที่มีความรู้สึกเริ่มไม่สนใจเนื้อหาที่อาจารย์กำลังสอน ดิฉันก็ตั้งสติของตนเองให้กลับมาอยู่กับตนเองได้ง่ายกว่าก่อน ดิฉันเข้าใจว่าการมีสมาธิจะทำให้รู้สึกมีสติ และจิตใจที่แน่วแน่มาก่อนที่จะเริ่มเรียนในแต่ละวิชา ทำให้จิตใจไม่วอกแวกและอยู่กับตัวเอง รวมถึงทำให้มีสมาธิในการทำงานเพิ่มขึ้น จดจ่อในการทำสิ่งนั้นๆ เพิ่มมากขึ้น มีสติในการเรียนและการใช้ชีวิตมากขึ้น ทำให้รู้สึกสบายใจขึ้นโฟกัสอยู่กับแค่สิ่งนั้น และคิดว่าการฝึกทำสมาธิด้วยวิธีนี้จะนำไปใช้ก่อนจะนำเสนองานและนำไปใช้ในชีวิตประจำวันต่อไป”

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยครั้งนี้มีประเด็นสำคัญสำหรับการอภิปรายขยายความเข้าใจเชิงเหตุผลเพื่อเชื่อมโยงข้อค้นพบกับแนวคิดและผลการวิจัยทางการศึกษา ดังนี้

1. คุณลักษณะความเป็นครูตามแนวคตินิยมสมรรถนะของนักศึกษาวิชาชีพครู พบว่า ประกอบด้วย 4 ด้านที่สำคัญ คือ 1) ความรู้ ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาสาระที่สอน ความรู้เกี่ยวกับวิธีการสอนและการใช้สิ่งสนับสนุนการเรียนรู้ และความรู้เกี่ยวกับจรรยาบรรณวิชาชีพครู ค่านิยม อุดมการณ์ 2) ทักษะ ได้แก่ ทักษะการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และการเชื่อมโยงเกี่ยวกับเนื้อหาสาระที่สอน ทักษะการใช้วิธีการสอนและสิ่งสนับสนุนการเรียนรู้ ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการคิดเชิงเหตุผลเกี่ยวกับจรรยาบรรณ

วิชาชีพครู ค่านิยม อุดมการณ์ 3) จริยธรรม ได้แก่ การประพฤติตนเป็นคนดีมีศีลธรรม และการประพฤติตนเป็นครูที่ดี และ 4) คุณลักษณะบุคคล ได้แก่ บุคลิกภาพที่มีความเหมาะสมของผู้ประกอบวิชาชีพครู และความภาคภูมิใจในวิชาชีพครู ซึ่งทั้ง 4 ด้านนี้มาจากการออกแบบการวิจัยที่ต้องศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะความเป็นครู แนวคิดฐานสมรรถนะ ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องเช่นผลงานวิจัยของ Wardoyo, Herdiani and Sulikah (2017, p. 90) ได้กล่าวอ้างอิงถึงเรื่อง เกณฑ์การยกระดับวิชาชีพที่สะท้อนแนวคิดการพัฒนาความเป็นวิชาชีพครู โดยพบข้อสังเกตว่า การมีแนวคิดความเป็นครูมืออาชีพ (หรือความเป็นครู) จะกลายเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาวิชาชีพครู ซึ่งผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์ร่วมกับมาตรฐานวิชาชีพครู ด้านที่ 3 คุณลักษณะความเป็นครู (3 สมรรถนะ 10 ตัวบ่งชี้) ตามข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ พ.ศ. 2556 ประกาศคณะกรรมการคุรุสภา เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการทดสอบและประเมินสมรรถนะทางวิชาชีพครู พ.ศ. 2563 กรอบแนวคิดหลักสูตรสำหรับการผลิตบัณฑิตวิชาชีพครูฐานสมรรถนะของคุรุสภา (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2563) ประกาศคณะกรรมการมาตรฐานการอุดมศึกษา เรื่อง รายละเอียดผลลัพธ์การเรียนรู้ตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565 ของกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (ราชกิจจานุเบกษา, 2565, หน้า 35-36) การออกแบบการวิจัยในลักษณะนี้ จึงเป็นแนวทางที่จะต้องรู้ที่ถูกต้อง เหมาะสมและสอดคล้องกับแต่ละวิชาชีพ รวมทั้งสามารถนำไปออกแบบการหาขอบเขตเนื้อหาในการจัดทำแผนการสอนและกิจกรรมการเรียนรู้ในหลากหลายรายวิชาได้

2. ความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นครูตามแนวคิดฐานสมรรถนะของนักศึกษาวิชาชีพครู ระดับชั้นปีที่ 1 ในรายวิชาคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณความเป็นครู 1) ด้านความรู้ พบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่กล่าวว่า รู้สึกว่าตนเองมีความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาจรรยาบรรณวิชาชีพครู 5 ด้าน คุณธรรม จริยธรรมของความเป็นครู เพิ่มมากขึ้น เพราะจากที่ไม่เคยรู้ก็ทำให้ได้รู้ หรือจากที่รู้น้อยทำให้รู้มากขึ้น สอดคล้องกับผลการวิจัยของภิญญาพัชญ์ ปลาเก็ดทอง (2561, หน้า 212) ที่พบว่า นักศึกษามีความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรอยู่ในระดับพอใช้ขึ้นไป ประกอบกับมีค่าเฉลี่ยคุณลักษณะความเป็นครูอยู่ในระดับมาก 2) ด้านทักษะ พบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าง่ายหลังจากเรียนจบภาคเรียนนี้ไปแล้วทำให้ตนเองสามารถคิดแยกแยะได้ว่าตนเองมีคุณลักษณะอยู่ในระดับใดเมื่อเทียบกับคุณลักษณะความเป็นครู ดังนั้นวิธีการพัฒนาตามกระบวน PAOR ในครั้งนี้ควรเป็นเหตุผลให้สรุปข้อค้นพบเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะการคิดได้ว่า ช่วยทำให้นักศึกษาเกิดทักษะการคิดวิเคราะห์เนื้อหาเชื่อมโยงกับการวิเคราะห์ตนเองได้ และสอดคล้องตามแนวคิดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะและทักษะในศตวรรษที่ 21 3) ด้านจริยธรรม พบว่า นักศึกษากล่าวถึงการเรียนในรายวิชานี้ทำให้รู้จักวิถีการประพฤติปฏิบัติตนในการเป็นครูที่ดีมีเหมาะสม มีความเข้าใจในตนเองมากขึ้น สะท้อนให้เห็นว่านักศึกษารู้จักการประพฤติปฏิบัติตนที่ถูกต้องตามแบบแผนจรรยาบรรณวิชาชีพครูอย่างชัดเจน และ

สามารถน้อมนำความรู้ที่ตนเองจนเกิดความเข้าใจ หรือใช้หลักธรรม “โอบนโยโก” ซึ่งอยู่ในธรรมคุณ 6 หมายถึง การน้อมเข้ามาไว้ในใจ หรือน้อมใจเข้าไปให้ถึงด้วยการปฏิบัติให้เกิดมีขึ้นในใจ หรือให้ใจบรรลุถึงอย่างนั้น (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์, 2559, หน้า 307) และ 4) ด้านคุณลักษณะบุคคล พบว่า นักศึกษามีรู้สึกภาคภูมิใจในอาชีพครู มีความคิดว่าตนเองสามารถที่จะปฏิบัติตน เป็นครูที่ดีมีคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณของครูกับตนเองและผู้อื่นในทางที่ดีขึ้น สอดคล้องกับผลการวิจัยของ วันเพ็ญ นันทะสี (2559, หน้า 101) ซึ่งได้พบว่า ด้านวิชาชีพครู ประกอบด้วย รักและศรัทธาในวิชาชีพ การประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี และมีทักษะความรู้วิชาชีพ ซึ่งจากการออกแบบแผนการสอนและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของการวิจัยครั้งนี้ ใช้แนวคิดตามกระบวน PAOR (Kemmis & McTaggart, 2005; Krajewski and Schwartz, 2014; สินธวา คามดิษฐ์, 2546) ร่วมกับแนวคิดการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เพื่อให้นักศึกษาได้รับการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นครูตามแนวคิดฐานสมรรถนะของนักศึกษาวิชาชีพครูอย่างครบถ้วน ดังนั้นผู้สอนสามารถนำแนวคิดและกระบวนกรออกแบบแผนการสอนนี้ไปใช้พัฒนาคุณลักษณะความเป็นครูให้แก่ นักศึกษาวิชาชีพครูในรายวิชาอื่นได้

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 ผู้สอนรายวิชาคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณความเป็นครู ควรนำกรอบแนวคิดจากผลการวิจัยนี้ไปกำหนดเป็นขอบเขตเนื้อหาหรือออกแบบกิจกรรมการพัฒนาคุณลักษณะนักศึกษาวิชาชีพครู โดยใช้วิธีการสอนแบบต่างๆ ที่มีความเหมาะสมกับบริบทหรือเอื้อต่อการสร้างนวัตกรรมการสอนแนวใหม่ โดยควรให้ความสำคัญกับการเป็นผู้สอนแบบ Actively Teach คือ สอนแบบมีส่วนร่วม จัดกิจกรรมให้นักศึกษาอยากเรียนรู้ตลอดเวลา เป็นการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) บูรณาการกับกระบวนกร PAOR มากำหนดเป็นขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมพัฒนานักศึกษา และกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้อื่น

1.2 นักศึกษาวิชาชีพครูควรนำวิธีการเจริญสติหรือการสร้างสมาธิไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมจริยธรรม

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ เรื่องการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครูทุกภาคเรียนอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากกระบวนกร PAOR เป็นกระบวนกรที่รองรับวิธีการพัฒนาที่มีความต่อเนื่อง เช่นเดียวกันกับกระบวนกร PDCA

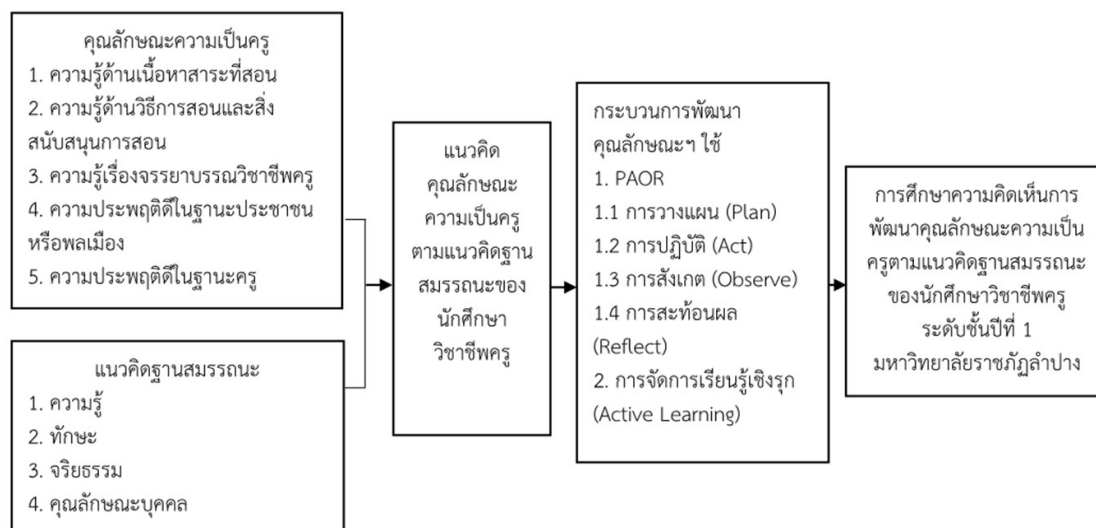
2.2 ควรทำวิจัยเชิงทดลอง เรื่องการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู โดยใช้วิธีการสร้างสมาธิเจริญสติ เพื่อเปรียบเทียบผลค่าเฉลี่ยระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุมได้อย่าง

ชัดเจนมากขึ้น เนื่องจากผลการวิจัยครั้งนี้มีนักศึกษาสะท้อนคิดต่อกิจกรรมการเจริญสติ ทำให้นักศึกษาเกิดการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจที่แน่นอน ก่อนที่จะเริ่มเรียนในแต่ละวิชา ทำให้จิตใจไม่วอกแวกและอยู่กับตัวเอง รวมถึงทำให้มีสมาธิในการทำงานเพิ่มขึ้น

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากการศึกษาและสังเคราะห์ หลักการ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นครู พบว่า ผู้สอนในรายวิชาวิชาชีพครูที่จำเป็นต้องใช้แนวคิดฐานสมรรถนะ ควรนำกรอบแนวคิดที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมการเรียนรู้ เนื่องจากการวิจัยมีกรอบแนวคิดที่สำคัญ ได้แก่ 1) ความรู้ด้านเนื้อหาสาระที่สอน (ตามบริบทของสาขาวิชา) 2) ความรู้ด้านวิธีการสอนและสิ่งสนับสนุนการสอน 3) ความรู้เรื่องจรรยาบรรณวิชาชีพครู 4) ความประพฤติดีในฐานะประชาชนหรือพลเมือง และ 5) ความประพฤติดีในฐานะครู และเชื่อมโยงกับหลักการและแนวคิดฐานสมรรถนะตามประกาศของกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม 2565 โดยใช้กระบวนการ PAOR ประกอบด้วย การวางแผน การปฏิบัติ การสังเกตและการสะท้อนคิด ร่วมกับแนวคิดการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ซึ่งนำไปสู่การวางแผนการสอนและกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีความชัดเจนถูกต้องตามข้อกำหนดของคุรุสภาและกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ที่มีเป้าหมายการพัฒนานักศึกษาวิชาชีพครูที่นำไปสู่ผลลัพธ์การเรียนรู้ 4 ด้าน ได้แก่ ความรู้ ทักษะ จริยธรรมและคุณลักษณะบุคคล ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับและการยกระดับการจัดการเรียนการสอนให้มีความเหมาะสม ตามความคิดเห็นของนักศึกษา 4 ข้อคือ 1) นักศึกษามีความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาจรรยาบรรณวิชาชีพครู 5 ด้าน คุณธรรม จริยธรรมของความเป็นครู เพิ่มขึ้นจากการได้ศึกษากรณีศึกษาจากตัวอย่างครูต้นแบบ (idol) 2) นักศึกษามีความคิดเห็นว่า ภายหลังจากเรียนจบภาคเรียนนี้ไปแล้วทำให้ตนเองมีทักษะสามารถคิดแยกแยะได้ว่าตนเองมีคุณลักษณะอยู่ในระดับใดเมื่อเทียบกับคุณลักษณะความเป็นครู จากการได้วิเคราะห์ตนเอง 3) นักศึกษารู้จักวิธีการประพฤติปฏิบัติตนเหมาะสมในการเป็นครูที่ดี มีความเข้าใจในตนเองมากขึ้น จากการได้วิเคราะห์พฤติกรรมบุคลากรทางการศึกษาในหน้าข่าวสารเหตุการณ์ปัจจุบันและการปฏิบัติตนกับเพื่อนร่วมชั้นเรียนและอาจารย์ที่สอน 4) นักศึกษามีความรู้สึกภาคภูมิใจในอาชีพครู มีความคิดว่าตนเองสามารถที่จะประพฤติตนเป็นครูที่ดีมีคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณของครูที่ดีมากยิ่งขึ้น จากปฏิสัมพันธ์ในกิจกรรมการศึกษารายวิชาคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณความเป็นครู และความมุ่งมั่นตั้งใจเดิมที่จะเป็นครู ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษา. (2565). *แผนการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษา (ฉบับปรับปรุง)*. เข้าถึงได้จาก <http://nscr.nesdc.go.th/wp-content/uploads/2021/03/01-pdf>
- คณะกรรมการมาตรฐานอุดมศึกษา. (2565). *ประกาศคณะกรรมการมาตรฐานการอุดมศึกษา เรื่อง รายละเอียดผลลัพธ์การเรียนรู้ตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565*. เข้าถึงได้จาก <https://www.ops.go.th/th/ches-downloads/edu-standard/item/6940-2022-07-22-02-54-49>
- ชนิตา รักษ์พลเมือง และคณะ. (2560). การศึกษาสภาพและปัญหาการผลิต การใช้และการพัฒนาครูการศึกษาขั้นพื้นฐานที่สอดคล้องกับความต้องการในอนาคต. *วารสารครุศาสตร์*, 45(3), 17-33.
- ประกาศคณะกรรมการมาตรฐานการอุดมศึกษา เรื่อง รายละเอียดผลลัพธ์การเรียนรู้ตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565. (2565, 9 กันยายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 139 ตอนพิเศษ 212ง, หน้า 35-36.
- ภิญญาพัชญ์ ปลากัดทอง. (2561). การพัฒนาคุณลักษณะความเป็นครูของนิสิต คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา. *วารสารศึกษาศาสตร์ มสธ*, 1(11), 212-225.

- วันเพ็ญ นันทะศรี. (2559). การพัฒนาคุณลักษณะความเป็นครูวิชาชีพในศตวรรษที่ 21. *วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม*, 6(3), 96-105.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2559). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 13). กรุงเทพฯ: พระพุทธศาสนาของธรรมสภา.
- สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (2563). *ราชกิจจานุเบกษาประกาศรายละเอียดของมาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพครูตามข้อบังคับคุรุสภา ว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562 และหลักเกณฑ์และวิธีการทดสอบและประเมินสมรรถนะทางวิชาชีพครู พ.ศ. 2563*. เข้าถึงได้จาก <https://www.ksp.or.th/ksp2018/2020/06/19628/>
- สินธะวา คามดิษฐ์. (2546). *การวิจัยในชั้นเรียนระดับอุดมศึกษา*. เข้าถึงได้จาก <https://www.dpu.ac.th/ces/upload/km/1403847566.pdf>
- Bautista, A., & Ortega-Ruiz, R. (2015). Teacher professional development: International perspectives and approaches. *Psychology, Society and Education*, 7(3), 240-251.
- Gardner, H. E., & Shulman, L. S. (2005). The Professions in America Today: Crucial but Fragile. *Daedalus*, 134(3), 13-18.
- Kemmis, S., & McTaggart, R. (2005). Participatory action research. In N. Denzin & Y. Lincoln (Eds.), *Handbook of qualitative research* (3rd ed.). Thousand Oaks: Sage.
- Krajewski, S. J., & Schwartz, R. (2014). A Community College Instructor's Reflective Journey toward Developing Pedagogical Content Knowledge for Nature of Science in a Non-majors Undergraduate Biology Course. *Journal of Science Teacher Education, Springer*, 25(5), 543-566.
- Tatto, M. T. (2021). Professionalism in Teaching and the Role of Teacher Education. *European Journal of Teacher Education*, 44(1), 20-44.
- Wardoyo, C., Herdiani, A., & Sulikah. (2017). Teacher Professionalism: Analysis of Professionalism Phases. *International Education Studies*, 10(4), 90-100.

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพ
ของนักศึกษาระดับปริญญาตรีในอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง*
Factors Influence Decision Making Choose a Career of
Undergraduate Students in Muang District, Lampang Province

จินตนา จันเรือน, สุวิทย์ นามบุญเรือง และรุ่งทรัพย์ ราชฤทธิ์นิยม
Jintana Junruan, Suwit Namboonruang and Rungsap Ratniyom
วิทยาลัยอินเตอร์เทคลำปาง
Lampang Inter-Tech College, Thailand
Corresponding Author, E-mail: jintanajun2520@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพของนักศึกษาระดับปริญญาตรีในอำเภอเมืองจังหวัดลำปาง เป็นวิจัยเชิงสำรวจ เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา จำนวน 400 คน สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์สหสัมพันธ์แบบพหุคูณ และการวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณ

ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยภายในที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพ อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.46 โดยด้านค่านิยม มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดเท่ากับ 3.61 รองลงมาด้านการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.46 และด้านบุคลิกภาพ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.45 ส่วนปัจจัยภายนอกที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพ อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.35 โดยด้านปัจจัยลักษณะงาน/โอกาสในศกัวหน้า มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.56 รองลงมาปัจจัยค่าตอบแทน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.55 และปัจจัยแนวโน้มทางการตลาด (กระแสนิยม) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.49 ตามลำดับ

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ปัจจัยภายในกับปัจจัยภายนอกมีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพของนักศึกษาระดับปริญญาตรีในทุกด้าน และอิทธิพลของปัจจัยภายในกับปัจจัยภายนอกส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพของนักศึกษาระดับปริญญาตรีในอำเภอเมืองจังหวัดลำปาง อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

คำสำคัญ: นักศึกษา; ปัจจัยภายใน; ปัจจัยภายนอก

*ได้รับบทความ: 5 พฤษภาคม 2565; แก้ไขบทความ: 18 เมษายน 2566; ตอรับตีพิมพ์: 28 เมษายน 2566

Received: May 5, 2022; Revised: April 18, 2023; Accepted: April 28, 2023

Abstract

This research article aims to study the factors influencing career choice among undergraduate students in Muang District, Lampang Province. The tool used was a questionnaire. The sample group used in the study consisted of 400 people. The statistics used were percentage, mean, standard deviation multiple correlation analysis and multiple regression analysis.

The result of this research as follows: The internal factors influencing the decision to choose a career. Moderate with an average of 3.46 in terms of values with the highest average of 3.61, descending on learning with an average of 3.46 and personality with an average of 3.45. As for the external factors that influence the decision to choose a career. Moderate with an average of 3.35 in terms of job characteristics/advancement opportunities with an average of 3.56, followed by compensation factor has an average of 3.55 and market trend factors (trends) have an average of 3.49, respectively.

Correlation coefficient Internal and external factors were related to career choice decisions of undergraduate students in all aspects. And its influence Internal and external factors affecting career choice of undergraduate students in Muang District, Lampang Province significantly at the 0.05 level.

Keywords: Students; Internal Factors; External Factors

1. บทนำ

ในปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็วทำให้มีอาชีพเกิดขึ้นมากมาย การเลือกประกอบอาชีพนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งเนื่องจากการที่บุคคลสามารถเลือกประกอบอาชีพได้เหมาะสมกับตนเองย่อมส่งผลต่อความสุขและโอกาสที่จะประสบผลสำเร็จทั้งในชีวิตการทำงานและชีวิตครอบครัว อีกทั้งยังก่อให้เกิดประโยชน์ต่อเศรษฐกิจและสังคมโดยรวมของประเทศด้วย สำหรับนักเรียนกลุ่มอายุ 15 ปี ซึ่งเป็นวัยที่สำเร็จการศึกษาภาคบังคับและกำลังก้าวเข้าสู่วัยผู้ใหญ่จะต้องมีการตัดสินใจที่สำคัญเกี่ยวกับชีวิตในอนาคต เช่น พวกเขาต้องเลือกว่าจะศึกษาต่อในเส้นทางการศึกษาใดหรือสาขาวิชาใด หรือตัดสินใจเลือกว่าจะทำงานหลังสำเร็จการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเลยหรือไม่ โดยหากนักเรียนรู้ถึงเป้าหมายหรือสิ่งที่ต้องการทำในอนาคตที่ชัดเจนแล้วย่อมส่งผลต่อการพัฒนาความรู้ความสามารถของตนเองเพื่อที่จะบรรลุเป้าหมายความสำเร็จในชีวิตต่อไป PISA 2018 ได้สอบถามความ

คิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับความคาดหวังในการประกอบอาชีพว่า “เมื่อนักเรียนอายุ 30 ปี นักเรียนคาดหวังว่าจะทำงานอะไร” ซึ่งเป็นคำถามแบบปลายเปิดให้นักเรียนพิมพ์ชื่องานหรืออธิบายลักษณะงานที่ตนเองอยากทำ นอกจากนี้ยังสอบถามว่า “นักเรียนคาดหวังว่าจะสำเร็จการศึกษาในระดับใดต่อไปนี” ซึ่งเป็นคำถามแบบเลือกตอบมี 5 ระดับการศึกษา ได้แก่ 1) มัธยมศึกษาตอนต้น 2) ประกาศนียบัตรวิชาชีพ 3) มัธยมศึกษาตอนปลาย 4) อนุปริญญาหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง 5)ปริญญาตรี ปริญญาโทหรือปริญญาเอก จากการตอบแบบสอบถามของนักเรียนไทย พบว่า เมื่ออายุ 30 ปี นักเรียนชายและหญิงของไทยมีความคาดหวังในการประกอบอาชีพใน 5 อันดับแรก พบว่า อาชีพใน 5 อันดับแรกของนักเรียนชาย ได้แก่ ผู้จัดการ ทหาร ช่างซ่อมเครื่องยนต์ นักกีฬา และตำรวจ โดยอาชีพใน 5 อันดับแรกของนักเรียนหญิง ได้แก่ ผู้จัดการ ครู/อาจารย์ พยาบาล แพทย์ ตำรวจ ข้อมูลจากการประเมินใน PISA 2018 พบว่า ค่าเฉลี่ยของประเทศสมาชิก OECD มีนักเรียนประมาณ 76% รายงานว่ามีความคาดหวังที่จะประกอบอาชีพที่ต้องใช้ทักษะสูงแต่ในกลุ่มนี้กลับมีนักเรียนถึง 20% ไม่คาดหวังที่จะสำเร็จการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ซึ่งการศึกษาในระดับนี้มักจะจำเป็นสำหรับการประกอบอาชีพที่ต้องใช้ทักษะในระดับสูง โดยข้อมูลของประเทศไทยเป็นไปในทิศทางเดียวกับประเทศสมาชิก OECD นั่นคือ นักเรียนไทยประมาณ 75% รายงานว่ามีความคาดหวังที่จะประกอบอาชีพที่ต้องใช้ทักษะสูง แต่ในกลุ่มนี้มีนักเรียนถึง 20% ไม่คาดหวังที่จะสำเร็จการศึกษาในระดับอุดมศึกษา จากข้อมูลข้างต้นได้แสดงให้เห็นว่า แม้นักเรียนจะแสดงความคิดเห็นที่ชัดเจนว่าต้องการประกอบอาชีพอะไรในอนาคต แต่ก็ยังไม่ทราบว่าต้องเรียนจนกระทั่งสำเร็จการศึกษาในระดับใดจึงจะบรรลุเป้าหมาย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ความคาดหวังในการศึกษาต่อของนักเรียนยังไม่สอดคล้องกับเป้าหมายในการประกอบอาชีพในอนาคตนั่นเอง (OECD, 2019) นอกจากนี้ ในทฤษฎีการเลือกอาชีพ ซึ่งเป็นแนวคิดในยุคแรกที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านภูมิหลังกับการเลือกอาชีพ โดยเชื่อว่าความสามารถในการเลือกอาชีพแตกต่างกันแต่ละบุคคล เช่น เพศ วัย ระดับการศึกษา ความคิด ความสนใจ ความถนัดและความสามารถ ประสบการณ์ ค่านิยม บุคลิกภาพ เป็นต้น การเลือกอาชีพของคนเป็นกระบวนการต่อเนื่อง เริ่มตั้งแต่ เด็กจนถึงผู้ใหญ่ มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ประสบการณ์ และสิ่งแวดล้อม การที่บุคคลจะประสบความสำเร็จในอาชีพ และมีความสุขในการประกอบอาชีพมากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับว่าปัจจัยภูมิหลังที่มีอยู่เหมาะสมกับอาชีพที่เลือกหรือไม่ และอาชีพนั้นต้องตอบสนองความต้องการของแต่ละบุคคลได้มากน้อยเพียงใด (Bright, 2005. p. 138) ซึ่งแนวทางในการตัดสินใจเลือกอาชีพ เพราะ “งานคือชีวิต” การตัดสินใจเลือกอาชีพ นับว่าเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งในชีวิตมนุษย์ อาจกล่าวได้ว่า “งานคือชีวิต”

ดังนั้น ในการเลือกอาชีพจำเป็นต้องมีการเริ่มต้นด้วยการวางแผนชีวิตด้านอาชีพ ตั้งแต่วัยเรียน ซึ่งเป็นการวางแผนระยะยาวที่ต้องใช้เวลานานมาก และใช้ความพยายามอย่างมาก ผลตอบแทนที่ได้รับก็คุ้มค่าสิ่งสำคัญในการตัดสินใจเลือกอาชีพขึ้นอยู่กับองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ประการ คือ ประการที่ 1 ปัจจัย

ภายนอก ได้แก่ ข้อมูลด้านอาชีพเป็นข้อมูลที่มีขอบข่ายกว้างขวางมาก ซึ่งขอบข่ายของข้อมูลด้านอาชีพพอสรุปได้ดังนี้ 1) แนวโน้มของตลาดแรงงาน 2) ลักษณะงาน 3) สภาพแวดล้อมของงาน 4) คุณสมบัติของผู้ประกอบอาชีพ 5) การเข้าประกอบอาชีพ 6) รายได้ 7) ความก้าวหน้า 8) การกระจายของผู้ประกอบอาชีพ 9) ข้อดีและข้อเสีย ประการที่ 2 ปัจจัยภายใน ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล และปัจจัยเกี่ยวกับโครงสร้างของค่านิยม (กระทรวงแรงงาน, 2559)

ดังนั้น จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยมีความสนใจในการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพของนักศึกษาระดับปริญญาตรีในอำเภอเมืองจังหวัดลำปาง เพื่อต้องการศึกษาข้อมูลการเลือกอาชีพของนักศึกษาในอนาคต เนื่องจากอาชีพคือปัจจัยสำคัญในการสร้างรายได้ให้กับนักศึกษา และเพื่อต้องการทราบว่าการศึกษาของนักศึกษาในปัจจุบันนั้นตรงกับอาชีพที่จะทำในอนาคตหรือไม่ โดยมีปัจจัยภายในและภายนอกอะไรเข้ามามีอิทธิพลต่อการเลือกประกอบอาชีพของตนเอง และนำผลวิจัยที่ได้มาใช้เป็นแนวทางในการเลือกประกอบอาชีพของนักศึกษา และเพื่อเป็นแนวทางให้สถานศึกษาทราบถึงความต้องการในการประกอบอาชีพของนักศึกษา โดยการประกอบอาชีพถือว่าเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิต และมีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศชาติต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพของนักศึกษาระดับปริญญาตรีในอำเภอเมืองจังหวัดลำปาง

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ โดยมีวิธีการตามขั้นตอนดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือนักศึกษาระดับปริญญาตรีในอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง จำนวน 9,954 คน ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 384 คน ได้คำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรคำนวณกลุ่มตัวอย่างของยามาเน่ (Yamane, 1973) ด้วยการกำหนดค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 95%

2. เครื่องมือที่ใช้ในการการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม ซึ่งสร้างตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวความคิดที่กำหนดขึ้น ดังนี้ ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประเภทของสถานศึกษา คณะ เกรดเฉลี่ย ภูมิลำเนา รายได้ต่อเดือน ส่วนที่ 2 ภูมิหลังของครอบครัว/ผู้ปกครอง ได้แก่ อาชีพบิดาหรือผู้ปกครอง รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครอบครัว การคาดหวังในการประกอบอาชีพของผู้ปกครอง และส่วนที่ 3 ความคิดเห็นต่อปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพของนักศึกษา ประกอบด้วย ปัจจัยภายใน ได้แก่ ค่านิยม ความจำเป็น/ความต้องการ การเรียนรู้ บุคลิกภาพ

รูปแบบการดำรงชีวิต ส่วนปัจจัยภายนอก ได้แก่ ครอบครัว กลุ่มอ้างอิง สังคม และวัฒนธรรม ปัจจัยแนวโน้มทางการตลาด (กระแสนิยม) ปัจจัยลักษณะงาน/โอกาสในความก้าวหน้า ปัจจัยค่าตอบแทน (Holland, 1973) ลักษณะแบบสอบถามเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ถามเกี่ยวกับระดับความเห็นด้วย แบ่งเป็น 5 ระดับ ได้แก่ ระดับคะแนน 5 หมายถึง มีระดับความเห็นด้วยมากที่สุด ระดับคะแนน 4 หมายถึง มีระดับความเห็นด้วยมาก ระดับคะแนน 3 หมายถึง มีระดับความเห็นด้วยปานกลาง ระดับคะแนน 2 หมายถึง มีระดับความเห็นด้วยน้อย ระดับคะแนน 1 หมายถึง มีระดับความเห็นด้วยน้อยที่สุด ทำการทดสอบหาความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม จำนวน 30 ชุด ด้วยวิธีการหาความสอดคล้องภายใน (Internal Consistency Method) โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์ อัลฟาของคอนบราท (Cronbach, 1990) ใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ซึ่งสามารถวิเคราะห์ความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม เท่ากับ .946 (ซึ่งมีค่ามากกว่า .70) ดังนั้น แสดงว่าแบบสอบถามมีความเชื่อมั่น และเชื่อถือได้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการลงพื้นที่และใช้แบบสอบถามออนไลน์ในการเก็บแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน

3. การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่ออธิบายลักษณะทั่วไปของประชากร ใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistic) ได้แก่ การแจกแจงความถี่ และค่าร้อยละ ส่วนการวิเคราะห์ความคิดเห็นต่อปัจจัยภายในและภายนอกที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกอาชีพ ใช้สถิติพื้นฐานหาค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและใช้ค่าสถิติ การวิเคราะห์สหสัมพันธ์แบบพหุคูณ การวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณกับปัจจัยภายในกับปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพของนักศึกษาระดับปริญญาตรีในอำเภอเมืองจังหวัดลำปาง

4. สรุปผลการวิจัย

1. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพของนักศึกษาระดับปริญญาตรีในอำเภอเมืองจังหวัดลำปาง ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพของนักศึกษาระดับปริญญาตรีในอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
ปัจจัยภายใน	3.46	.67	ปานกลาง
ค่านิยม	3.61	.72	มาก
ความจำเป็น ความต้องการ	3.40	.73	ปานกลาง
การเรียนรู้	3.46	.65	ปานกลาง

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
บุคลิกภาพ	3.45	.81	ปานกลาง
รูปแบบการดำรงชีวิต	3.35	1.06	ปานกลาง
ปัจจัยภายนอก	3.35	.63	ปานกลาง
ครอบครัว	3.11	.85	ปานกลาง
กลุ่มอ้างอิง (เช่นคำแนะนำของเพื่อน, คำชักชวนของเพื่อน, พฤติกรรมการทำตามกัน)	3.08	.83	ปานกลาง
สังคม และวัฒนธรรม	3.34	.64	ปานกลาง
ปัจจัยแนวโน้มทางการตลาด (กระแสนิยม)	3.49	.75	ปานกลาง
ปัจจัยลักษณะงาน/ โอกาสในความก้าวหน้า	3.56	.80	มาก
ปัจจัยค่าตอบแทน	3.55	.75	มาก
รวมค่าเฉลี่ย	3.40	.62	ปานกลาง

จากตารางที่ 1 พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพ ของนักศึกษาระดับปริญญาตรีในอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ ($\bar{x} = 3.40$) สามารถอธิบายได้ดังนี้

ปัจจัยภายใน พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{x} = 3.46$) เมื่อพิจารณาเป็นราย ด้านโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ คือ ด้านค่านิยม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{x} = 3.61$) โดยกลุ่ม ตัวอย่างมีความคิดเห็นในประเด็น การทำงานในสายอาชีพที่ได้เรียนมาช่วยให้รู้สึกว่าเป็นที่ยอมรับ ด้าน การเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{x} = 3.46$) กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นในประเด็นการประสบความสำเร็จใน อาชีพของคนอื่น มีผลต่อการตัดสินใจเลือกงาน ด้านบุคลิกภาพ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{x} = 3.45$) โดยที่กลุ่ม ตัวอย่างมีความคิดเห็นในประเด็น บุคลิกภาพภายนอกของตนเอง ด้านความจำเป็น ความต้องการ มีค่า เฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{x} = 3.40$) ซึ่งมีความคิดเห็นในประเด็น งานที่เลือกจำเป็นต้องได้อาศัยอยู่กับครอบครัว ด้าน รูปแบบการดำรงชีวิต มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{x} = 3.35$) มีความคิดเห็นในประเด็น รูปแบบการดำรงชีวิตของ ท่านส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพ ตามลำดับ

ปัจจัยภายนอก พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{x} = 3.35$) เมื่อพิจารณาเป็นราย ด้านโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ คือ ด้านปัจจัยลักษณะงาน/ โอกาสในความก้าวหน้า มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{x} = 3.56$) โดยกลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นในประเด็น ความมั่นคงของงานมีส่วนสำคัญ

ต่อการตัดสินใจ ด้านปัจจัยค่าตอบแทน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{x} = 3.55$) มีความคิดเห็นในประเด็น มีการสนับสนุนด้านการพัฒนาความรู้ ความสามารถ การอบรม ดูงาน ด้านปัจจัยแนวโน้มทางการตลาด (กระแส นิยม) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{x} = 3.49$) ซึ่งมีความคิดเห็นในประเด็น โอกาสในการเจริญก้าวหน้าในสายงาน อาชีพมีผลต่อการเลือกตัดสินใจ ด้านสังคม และวัฒนธรรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{x} = 3.34$) มีความคิดเห็นใน ประเด็น เครื่องแบบและเครื่องแต่งกายมีผลต่อการตัดสินใจ ด้านครอบครัว มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{x} = 3.11$) มีความคิดเห็นในประเด็น ความเอาใจใส่ดูแลของครอบครัวมีผลต่อการตัดสินใจเลือกอาชีพ และด้านกลุ่ม อ้างอิง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{x} = 3.08$) มีความคิดเห็นในประเด็น พฤติกรรมการทำตามกันในกลุ่มเพื่อนมีผล ต่อการตัดสินใจในการเลือกงานของท่าน ตามลำดับ

3. การวิเคราะห์สหสัมพันธ์ของปัจจัยภายในกับปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือก ประกอบอาชีพของนักศึกษาระดับปริญญาตรีในอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์สหสัมพันธ์ของปัจจัยภายในกับปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือก ประกอบอาชีพของนักศึกษาระดับปริญญาตรีในอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

ปัจจัย	ปัจจัยภายใน	ปัจจัยภายนอก	การตัดสินใจเลือก ประกอบอาชีพ
ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)	3.46	3.35	3.40
ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	0.67	0.63	0.62
ปัจจัยภายใน			
ปัจจัยภายนอก	.755**		
การตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพ	.765**	.761**	

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

จากตารางที่ 2 พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของปัจจัยภายในกับปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพของนักศึกษาระดับปริญญาตรีในอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง โดยมีความสัมพันธ์กัน และมีความสัมพันธ์ทิศทางเดียวกัน โดยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ .755 - .765 ซึ่งปัจจัยภายในกับปัจจัยภายนอกมีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพของนักศึกษาระดับปริญญาตรีในทุกด้าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรต้องมีค่าไม่เกิน 0.80 ซึ่งแสดงว่าตัวแปรที่ศึกษาไม่มีปัญหาในเรื่องความสัมพันธ์สูงเกินไป (Multicollinearity) (Hair et al, 2010)

4. การวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณของปัจจัยภายในกับปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพของนักศึกษาระดับปริญญาตรีในอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 การวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณของปัจจัยภายในกับปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพของนักศึกษาระดับปริญญาตรีในอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

ปัจจัย	β	t	p-value
ค่าคงที่ (α)	.963	4.481	.000*
ปัจจัยภายใน	.965	6.434	.000*
ปัจจัยภายนอก	.961	4.529	.000*
$R^2 = .828$, Adjusted $R^2 = .827$, SE = .1691, F = 64.85, N = 399, Sig. = .000 ^b			

* ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 3 พบว่า อิทธิพลของปัจจัยภายในกับปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพของนักศึกษาระดับปริญญาตรีในอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง พบว่า ปัจจัยภายในกับปัจจัยภายนอกส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพของนักศึกษาระดับปริญญาตรีในอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 อธิบายค่าความแปรผันของปัจจัยภายในกับปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพของนักศึกษาระดับปริญญาตรีได้ร้อยละ 82.70 ($R^2 = .827$)

5. อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพของนักศึกษาระดับปริญญาตรีในอำเภอเมืองจังหวัดลำปาง สามารถอภิปรายผลได้ว่าปัจจัยลักษณะงาน และโอกาสในการก้าวหน้า มีผลต่อการเลือกอาชีพของนักศึกษาระดับปริญญาตรีในจังหวัดลำปาง ซึ่งจะเห็นได้ว่า ตำแหน่งงานมีผลต่อการตัดสินใจเลือกงานความมั่นคงของงานมีส่วนสำคัญต่อการตัดสินใจความเจริญก้าวหน้าในงานมีผลต่อการตัดสินใจโอกาสที่จะได้รับความก้าวหน้าอนาคตมีผลต่อการตัดสินใจองค์กรที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกลจำเป็นต่อการตัดสินใจ ซึ่งส่งผลให้บุคลากรได้มีโอกาสในการพัฒนาตนเองให้มีความรู้ความสามารถเพิ่มขึ้น เพื่อเพิ่มทักษะและศักยภาพในการปฏิบัติงาน รวมไปถึงการที่มีโอกาสได้รับการเลื่อนตำแหน่งให้สูงขึ้นและเติบโตในสายอาชีพได้ ดังนั้น หากองค์กรมีเส้นทางความก้าวหน้าในสายอาชีพที่ชัดเจน ย่อมส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าทำงานกับองค์กรของผู้สำเร็จการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับกิริติกา สีนสุวรรณ (2557, หน้า 11) กล่าวว่า ปัจจัยจุดใจด้านโอกาสก้าวหน้าในอาชีพ และด้านความมั่นคงในชีวิต/พึ่งพาตนเองได้ มีผลต่อการเลือกประกอบอาชีพ และวรวิพัชร งามพัทวิชัย (2559, หน้า 25) กล่าวว่า

ปัจจัยด้านโอกาสในการเรียนรู้และพัฒนาความสามารถ และปัจจัยด้านความมั่นคงในหน้าที่การงาน มีผลต่อการเลือกประกอบอาชีพ และนอนพอนันต์ เพียรมั่นคง (2559, หน้า 36) พบว่า ปัจจัยจูงใจด้านความมั่นคงในการทำงาน ซึ่งแสดงให้เห็นได้ว่าผู้เรียนพิจารณาถึงความก้าวหน้าของงานและผลตอบแทนเป็นสำคัญ

นอกจากนั้น ปัจจัยจูงใจด้านผลตอบแทน มีผลต่อการเลือกอาชีพ ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี ในจังหวัดลำปาง จะเห็นได้ว่า เงินเดือนและสวัสดิการมีผลต่อการตัดสินใจมี ลักษณะงานมีความเหมาะสมระหว่างปริมาณของงานและค่าตอบแทนที่ได้รับ มีการสนับสนุนด้านการพัฒนาความรู้ ความสามารถในการอบรม ดูงาน มีสถานที่ทำงานที่เหมาะสมปลอดภัย ซึ่งสอดคล้องกับวรวิพัชร งามพัทวิชัย (2559, หน้า 26) พบว่า ปัจจัยจูงใจด้านผลตอบแทน มีผลต่อการตัดสินใจเลือกทำงาน และกิริติกา สิ้นสุวรรณ (2557, หน้า 12) พบว่า ปัจจัยจูงใจด้านผลตอบแทน มีผลต่อการเลือกประกอบอาชีพ

ค่านิยมในการเลือกอาชีพ มีผลต่อการเลือกอาชีพจะเห็นได้ว่า การทำงานในสายอาชีพที่เรียนมาช่วยให้รู้สึกว่าเป็นที่ยอมรับการทำงานในสายอาชีพที่เรียนมาช่วยให้มีโอกาสที่จะพัฒนาความรู้ พบว่า งานวิจัยของไพลิน บรรพโต (2561, หน้า 1) กล่าวว่า ค่านิยมทางการงาน มีอิทธิพลต่อการเลือกประกอบอาชีพ ซึ่งจะเห็นได้ว่าค่านิยมในสังคม ยังคงส่งผลการตัดสินใจเลือกอาชีพของผู้เรียนค่อนข้างมาก เนื่องจากผู้เรียนต้องการเป็นที่ยอมรับจากสังคม ซึ่งค่านิยมนี้สอดคล้องกับทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ (Maslow's Hierarchy of Needs) (Maslow, 1954) ที่บุคคลทุกคนย่อมต้องการเป็นที่ยอมรับจากสังคมที่ตนเองอยู่ ทำให้ทราบว่า มนุษย์ยังความต้องการได้รับการยอมรับจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 สามารถนำผลการวิจัยนี้มาต่อยอดเป็นแนวทางให้ผู้รับผิดชอบหลักสูตรและบุคคลที่เกี่ยวข้องได้นำไปปรับปรุง เพื่อให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น คือ การจัดออกแบบหลักสูตรให้มีความร่วมมือทางวิชาการกับสถานประกอบการในส่งเสริมเกี่ยวกับปัจจัยภายใน (Push Factor) ต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพ

1.2 เป็นแนวทางให้กับสถานประกอบการที่มีความต้องการในตลาดแรงงาน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวางแผนและสร้าง แรงจูงใจ เพื่อดึงดูดให้เกิดความสนใจและความมั่นใจในการประกอบอาชีพได้มากยิ่งขึ้น

1.3 เพื่อเป็นแนวทางให้กับหน่วยงาน ภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนหลักสูตร วางแผนการศึกษา จัดรูปแบบการเรียนการสอน ตลอดถึงการจัดหลักสูตรพิเศษในสถานศึกษาเพิ่มขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนสามารถประสบความสำเร็จในการที่จะออกไปประกอบอาชีพอิสระได้อย่างสมบูรณ์

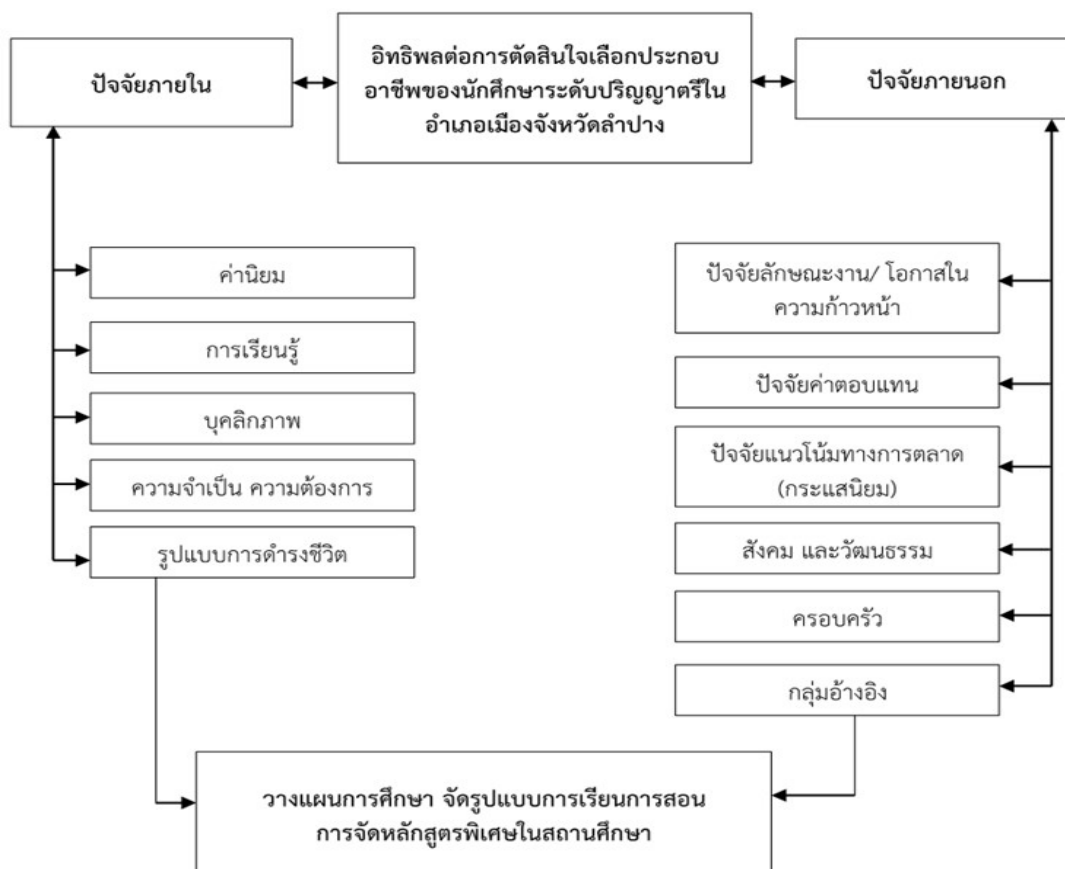
2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 แนะนำให้ทำการศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มประชากร/กลุ่มตัวอย่าง โดยแยกเป็นสถาบันการศึกษาของภาครัฐ กับ สถาบันการศึกษาเอกชน เนื่องจากมีปัจจัยแวดล้อมที่ต่างกัน

2.2 ควรเพิ่มวิธีในการเก็บข้อมูลการวิจัย เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึกกับนักศึกษา เพื่อให้ได้ข้อมูลเพิ่มเติมมากขึ้น และควรทำการสัมภาษณ์กับบัณฑิตจบใหม่และศิษย์เก่าที่ทำงานแล้ว เพื่อให้ได้ข้อมูลที่แตกต่างและสามารถนำมาเปรียบเทียบและสรุปผลความละเอียดในข้อมูลมากขึ้น เพื่อให้เข้าใจภาพรวมของความต้องการในด้านต่างๆ รวมถึงปัญหาและอุปสรรคในปัจจุบันในการประกอบอาชีพในอุตสาหกรรมบริการมากยิ่งขึ้น

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากการศึกษาและทบทวนวรรณกรรมและผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้องค์ความรู้จากการวิจัยสามารถจำแนกได้ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงแรงงาน. (2559). *การตัดสินใจเลือกอาชีพ*. เข้าถึงได้จาก <https://www.kaiaridee.com>
- กิริติกา สีนสุวรรณ. (2557). การเลือกประกอบอาชีพของนักเรียนโรงเรียนธรรมจารินิวิทย์. *วารสารวิจัยรามคำแหง (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*, 18(2), 1-14.
- นพอนันต์ เพียรมั่นคง. (2559). ปัจจัยที่ส่งผลในการเลือกอาชีพของนักศึกษาสาขาการจัดการการบิน สถาบันเทคโนโลยีการบิน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก วิทยาเขตบางพระ. *การประชุมมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติ, ครั้งที่ 7, 23 มิถุนายน 2559*, (หน้า 24-38). สงขลา: มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.
- ไพลิน บรรพโต. (2561). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการเลือกประกอบอาชีพในอุตสาหกรรมบริการของนักศึกษาสาขาการจัดการการโรงแรม ระดับชั้นปริญญาตรี ในเขตกรุงเทพและปริมณฑล*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- วรวิพัชร งามพัทธวิชย์. (2559). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกทำงานตำแหน่งผู้ช่วยผู้สอบบัญชีกับบริษัทตรวจสอบบัญชีขนาดใหญ่ 4 แห่ง ของผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี*. (การค้นคว้าอิสระบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต). ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Bright, L. (2005). Public employees with high levels of public service motivation: Who are they, Where are they, and what do they want?. *Review of Public Personnel Administration*, 25(2), 138-154.
- Cronbach, L. J. (1990). *Essential of psychological testing*. (5th ed.). New York: Harper Collins Publisher.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J. & Anderson, R. E. (2010). *Multivariate data analysis*. (7th ed.). Upper Saddle River, New Jersey: Pearson Education International.
- Holland, John L. (1973). *Making Vocational Choice: A Theory of Careers*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Maslow, A. H. (1954). *Motivation and personality*. New York: Harper and Row.
- OECD. (2019). *PISA 2018 Results (Volume II): Where All Students Can Succeed*. PISA OECD Publishing Paris. Retrieved from <https://doi.org/10.1787/b5fd1b8f-en>
- Yamane, T. (1973). *Statistics, an introductory analysis*. (3rd ed.). New York: Harper and Row.

ปัจจัยการจัดการนวัตกรรมที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชน ในจังหวัดนครพนม*

Factors in Innovation Management Influencing the Accomplishment of Community Enterprises in Nakhon Phanom Province

วศิน เพชรพงศ์พันธ์, เทวิน โคตรธรรม, กิตติศักดิ์ ภูตะลุน, อนุชา ศรีสกุลชนไชย, อัคริเดช เกตุอยู่คำ,
ปณียาสุก วรรณ¹ และราเชนทร์ นพณัฐวงศ์กร²

Wasin Phetphongphan, Tawin Kottarm, Kittisak Pootaloon, Anucha Srisakunthanachai,
Ackideth Ketoukham, Panyasouk Volasane and Rachen Noppanatwongsakorn

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร¹

มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์²

Sakon Nakhon Rajabhat University, Thailand

Southeast Asia University, Thailand

Corresponding Author, E-mail: Wasin@snru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาอิทธิพลด้านภาวะผู้นำนวัตกรรมต่อความสำเร็จขององค์กร 2) ศึกษาอิทธิพลด้านเทคโนโลยีสารสนเทศต่อความสำเร็จขององค์กร 3) ศึกษาอิทธิพลด้านทรัพยากรมนุษย์ต่อความสำเร็จขององค์กร 4) ศึกษาอิทธิพลด้านการมุ่งเน้นตลาดต่อความสำเร็จขององค์กร 5) ศึกษาอิทธิพลด้านการกระบวนกรส่งเสริมนวัตกรรมต่อความสำเร็จขององค์กร และ 6) ศึกษาอิทธิพลด้านพลวัตการเรียนรู้ต่อความสำเร็จขององค์กร การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างคือผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในจังหวัดนครพนม จำนวน 400 คน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (Factor Loadings) อยู่ระหว่าง .719 - .961 และมีค่าความเชื่อมั่น (Cronbach's alphas coefficient) อยู่ระหว่าง .907 - .944 และวิเคราะห์ผลด้วยสมการถดถอยพหุคูณ (Multiple Regressions analysis)

*ได้รับบทความ: 10 มีนาคม 2566; แก้ไขบทความ: 18 เมษายน 2566; ตอรับตีพิมพ์: 29 เมษายน 2566

Received: March 10, 2023; Revised: April 18, 2023; Accepted: April 29, 2023

ผลการวิจัยพบว่า

ปัจจัยทั้ง 6 ด้าน ร่วมกันอธิบายประสิทธิผลได้ร้อยละ 56.4 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($F = 57.394$ $p = .000$ $\text{Adj } R^2 = .564$)

1. ด้านภาวะผู้นำนวัตกรรมมีอิทธิพลต่อความสำเร็จขององค์กรที่ -.085 อย่างไม่มีนัยสำคัญที่ .361
2. ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศมีอิทธิพลต่อความสำเร็จขององค์กรที่ .254 อย่างมีนัยสำคัญที่ .039
3. ด้านทรัพยากรมนุษย์มีอิทธิพลต่อความสำเร็จขององค์กรที่ -.191 อย่างไม่มีนัยสำคัญที่ .092
4. ด้านการมุ่งเน้นตลาดมีอิทธิพลต่อความสำเร็จขององค์กรที่ .089 อย่างไม่มีนัยสำคัญที่ .264
5. ด้านกระบวนการส่งเสริมนวัตกรรมมีอิทธิพลต่อความสำเร็จขององค์กรที่ .387 อย่างมีนัยสำคัญที่ .000
6. ด้านพลวัตการเรียนรู้มีอิทธิพลต่อความสำเร็จขององค์กรที่ .335 อย่างมีนัยสำคัญที่ .007

คำสำคัญ: การจัดการนวัตกรรม; การจัดการโลจิสติกส์; วิสาหกิจชุมชน

Abstract

The purposes of this research were to study (1) the influence of innovation leadership on the organization's accomplishment, (2) the influence of information technology on the organization's accomplishment, (3) the influence of human resources on the organization's accomplishment, (4) the influence of marketing emphasis on the organization's accomplishment, (5) the influence of innovation promotion on the organization's accomplishment, and (6) the influence of learning dynamics on the organization's accomplishment. This is quantitative research. The samples were 400 medium and small enterprises (SMEs) in Nakhon Phanom Province, using questionnaires as an instrument for data collection, having factor loadings at .719 - .961, and having the reliability of Cronbach's alpha coefficient between .907 - .944, and using multiple regressions for data analysis.

The research findings showed that:

All 6 factors influencing the accomplishment of the organization helped explain 56.4 % of the effects at the statistically significant level of 0.05 ($F = 57.394$, $p = .000$ $\text{Adj } R^2 = .564$).

1. The influence of innovation leadership was .085 at the .361 level of insignificance.
2. The influence of information technology was .254 at the .039 level of significance.
3. The influence of human resources was .191 at the .092 level of insignificance.
4. The influence of marketing emphasis was .089 at the .264 level of insignificance.
5. The influence of innovation promotion was .387 at the .000 level of significance.
6. The influence of learning dynamics was .335 at the .007 level of significance.

Keywords: Innovation Management; Logistics Management; Community Enterprises

1. บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยต้องเผชิญกับความท้าทายทั้งปัจจัยภายในและภายนอก ไม่ว่าจะเป็นด้านกฎหมาย การเมือง เศรษฐกิจ สภาพสังคม เทคโนโลยีที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว กฎกติกาใหม่การค้าโลก ภัยธรรมชาติ ฯลฯ สิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้วนแต่ทำให้ธุรกิจและผู้ประกอบการของไทยต้องพยายามปรับตัวเพื่อให้สามารถอยู่รอดให้ได้ นวัตกรรมและการเป็นธุรกิจแห่งนวัตกรรมจึงเป็นปัจจัยสำคัญด้วยการนำทักษะความรู้ และความคิดสร้างสรรค์มาประยุกต์ใช้ นวัตกรรมนับว่าเป็นเครื่องมือสำคัญของการบริหารจัดการ การเปลี่ยนแปลงทางระบบเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมโดยมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดการสร้างมูลค่าเพิ่ม (Value added) ให้กับองค์กรผลิตภัณฑ์รวมถึงการเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงานและการผลิต และช่วยให้องค์กรสามารถลดต้นทุนการผลิตเพื่อยกระดับศักยภาพและสร้างให้เกิดความได้เปรียบทางการแข่งขันทั้งในตลาดระดับประเทศและระดับโลก โดยที่ธุรกิจต้องมีแนวความคิดใหม่ๆ มานำเสนอ ผลิตภัณฑ์แปลกไม่เหมือนใคร มีการวางตำแหน่งผลิตภัณฑ์ที่ชัดเจน (วสุธิดา นักเกษม และประสพชัย พสุนนท, 2561) หรืออาจกล่าวได้ว่าธุรกิจที่ประสบความสำเร็จส่วนใหญ่เป็นธุรกิจที่มีนวัตกรรมนั่นเอง

นวัตกรรมเป็นเรื่องใหม่ของธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทยที่ยังไม่ค่อยให้ความสำคัญมากนักและหลายธุรกิจยังคงมีความรู้ไม่มากนักเกี่ยวกับการปรับธุรกิจไปสู่การเป็นธุรกิจแห่งนวัตกรรม หรือธุรกิจเองอาจมุ่งให้ความสำคัญกับนวัตกรรมด้านเทคโนโลยีเพียงอย่างเดียวส่วนประเด็นอื่นๆ มักถูกละเลยไป (दनัย เทียนพุด, 2550) เช่น นวัตกรรมในเชิงเศรษฐศาสตร์เป็นการนำแนวความคิดใหม่หรือการใช้ประโยชน์จากสิ่งที่มีอยู่แล้วมาใช้ในรูปแบบใหม่ เพื่อทำให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจ หรือการทำในสิ่งที่แตกต่างจากคนอื่น โดยอาศัยการเปลี่ยนแปลงต่างๆ (Change) ที่เกิดขึ้นรอบตัวเราให้กลายมาเป็นโอกาส (Opportunity) และถ่ายทอดไปสู่แนวความคิดที่ทำให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม นวัตกรรม (Innovation) คือการนำแนวคิดใหม่หรือการใช้ประโยชน์จากสิ่งที่มีอยู่แล้วมาใช้ในรูปแบบใหม่ เพื่อทำให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจ (พันธุ์อาจ ชัยรัตน์, 2547, หน้า 152) การทำนวัตกรรมให้ประสบ

ผลสำเร็จนั้น จะต้องเริ่มจากการทำข้อตกลงร่วมกันระหว่างคนที่เกี่ยวข้องในการทำนวัตกรรมมีความตั้งใจในการพัฒนาสินค้าและตราสินค้าเพื่อทำให้เกิดความมั่นคงร่วมกัน การพัฒนานวัตกรรมเริ่มจากการทำความเข้าใจในสิ่งที่ลูกค้าต้องการและการก้าวล้ำทางเทคโนโลยีโดยมีความคิดที่ล้ำหน้าคู่แข่ง ทั้งนี้ต้องมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งทั้งในด้านนวัตกรรมและกลยุทธ์ การปฏิบัติจึงจะพัฒนาสินค้าให้มีความนวัตกรรมได้ การเป็นธุรกิจแห่งนวัตกรรมอยู่บนหลักเกณฑ์การเป็นรูปแบบธุรกิจใหม่สนับสนุนด้วยเทคโนโลยีที่โดดเด่น มีศักยภาพสูงในตลาดโลก การบริหารจัดการองค์กรที่ดี การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา และการก่อให้เกิดกระแสต้นตอด้านนวัตกรรม (รัชมงคล ทองหล่อ และคณะ, 2562) จึงอาจกล่าวได้ว่า นวัตกรรม หมายถึง ความคิดใหม่ วิธีการใหม่ กระบวนการใหม่และผลิตภัณฑ์ใหม่ที่มีความแตกต่างสามารถนำไปใช้ได้จริงและมีประโยชน์ต่อเศรษฐกิจและสังคม

การสร้างธุรกิจแห่งนวัตกรรมนับว่ามีความสำคัญอย่างมากต่อการดำเนินธุรกิจ เนื่องจากถ้าองค์กรไม่สามารถพัฒนาและเปลี่ยนแปลงตัวเองด้วยสิ่งใหม่ๆ แล้ว ย่อมเป็นการยากที่จะทำให้องค์กรนั้นประสบความสำเร็จในระยะยาว โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากความสำเร็จขององค์กรที่เป็นผู้นำตลาดนั้นมักเกิดจากการนำเสนอรูปแบบนวัตกรรมไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง เช่น นวัตกรรมทางด้านสินค้าด้านกระบวนการทำงาน ด้านการให้บริการ ด้านการจัดการ หรือด้านการตลาด ธุรกิจแห่งนวัตกรรมเป็นแนวคิดนวัตกรรมการบริหารจัดการองค์กรแนวใหม่ ในการปรับเปลี่ยนคุณลักษณะองค์กร หรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมองค์กร ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่เคยปรับเปลี่ยนมาก่อน เพื่อตอบสนองต่อสิ่งเร้าของบริบทโลกาภิวัตน์ที่มีความรู้และนวัตกรรมเป็นปัจจัยหลักในการเพิ่มคุณค่า พัฒนาผลผลิตสินค้าและบริการที่ดีมีคุณภาพ เพื่อตอบสนองความต้องการและความพึงพอใจของลูกค้า ความอยู่รอด และความสามารถเชิงการแข่งขันขององค์กรในตลาดการค้าโลกเสรี ธุรกิจในประเทศไทยจะสามารถพัฒนาตัวเองไปสู่ธุรกิจแห่งนวัตกรรมได้จะต้องเริ่มจากการที่ผู้บริหารธุรกิจมีความมุ่งมั่นที่จะส่งเสริมธุรกิจให้เป็นธุรกิจแห่งนวัตกรรม ธุรกิจที่มีนวัตกรรมสูง มีองค์ประกอบดังนี้ ภาวะผู้นำด้านนวัตกรรม (Leadership) การวางแผน (Planned) สารสนเทศ (Information) ด้านทรัพยากรมนุษย์ (People) ด้านกระบวนการ (Processes) และผลลัพธ์ (Result) (ดนัย เทียนพุฒ, 2550)

นอกจากนี้ เมื่อมีการนำนวัตกรรมไปสู่การปฏิบัติจะต้องมีการวัดผลงานขององค์กรทำให้บริษัททราบว่าคุณณนี้ประสบความสำเร็จเพียงใด การดำเนินงานของบริษัทเมื่อเทียบกับเป้าหมายทางไกลเพียงใด กระบวนการของบริษัทยังคงอยู่ในภาวะควบคุมและมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามที่มุ่งหวัง เพื่อให้ทราบว่าบริษัทมีจุดอ่อนหรือโอกาสพัฒนาในประเด็นใดบ้าง ปัจจัยหลายประการของบริษัทที่มีความแตกต่างกัน ความต้องการของบริษัทที่จะเพิ่มยอดขายรวมถึงการเจริญเติบโต ผลประโยชน์และการพัฒนาตลาด การเข้าใจถึงศักยภาพของบริษัททำให้บริษัทมีการพัฒนาด้านต่างๆ เพื่อการอยู่รอดและความมั่นคงในการดำเนินงาน (สมบัติ นามบุรี, 2562) ในปัจจุบันการวัดผลการดำเนินการมีเกณฑ์ในการวัดที่หลากหลาย บางเกณฑ์มุ่งวัดผลการดำเนินงานด้านการเงินแต่เพียงอย่างเดียว สำหรับงานวิจัยนี้เพื่อที่สามารถวัดผล

การดำเนินงานโดยภาพรวม การประเมินองค์การในปัจจุบันแนวคิด หรือวิธีการที่นำมาใช้อย่างแพร่หลายคือแนวคิดการวัดผลงานแบบดุลยภาพ (Balanced Scorecard: BSC) ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ใช้วัดและประเมินผลองค์การจากมุมมอง 4 ด้านประกอบด้วย ด้านการเงิน (Financial Perspective) ด้านลูกค้า (Customer Perspective) ด้านกระบวนการส่งเสริมนวัตกรรม (Internal Process Perspective) และ พลวัตการเรียนรู้ (Learning and Growth Perspective) (Kaplan, 2000)

จากเหตุผลที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาปัจจัยการจัดการนวัตกรรมที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดนครพนม เพื่อทดสอบว่าธุรกิจแห่งนวัตกรรมส่งผลต่อผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนหรือไม่ ผลลัพธ์ที่ได้จากการศึกษาวิจัยจะสามารถใช้เป็นแนวทางเพื่อพัฒนาศักยภาพในการดำเนินงานของธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมเพื่อให้เป็นธุรกิจแห่งนวัตกรรมที่สามารถเติบโตอันจะเป็นการสร้างงาน สร้างรายได้และเป็นกลยุทธ์ในการสร้างคุณภาพการดำเนินงานของธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมเพื่อเพิ่มความแข็งแกร่งให้แก่ธุรกิจและทำให้เศรษฐกิจของประเทศชาติเติบโตโดยรวม

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาอิทธิพลด้านภาวะผู้นำนวัตกรรมต่อความสำเร็จขององค์กร
2. เพื่อศึกษาอิทธิพลอิทธิพลด้านเทคโนโลยีสารสนเทศต่อความสำเร็จขององค์กร
3. เพื่อศึกษาอิทธิพลอิทธิพลด้านทรัพยากรมนุษย์ต่อความสำเร็จขององค์กร
4. เพื่อศึกษาอิทธิพลอิทธิพลด้านการมุ่งเน้นตลาดต่อความสำเร็จขององค์กร
5. เพื่อศึกษาอิทธิพลอิทธิพลด้านกระบวนการส่งเสริมนวัตกรรมต่อความสำเร็จขององค์กร
6. เพื่อศึกษาอิทธิพลอิทธิพลด้านพลวัตการเรียนรู้ต่อความสำเร็จขององค์กร

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ มีวิธีการและขั้นตอนดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในเขตพื้นที่จังหวัดนครพนม จำนวน 4,766 ราย ในส่วนของกลุ่มตัวอย่างนั้น ใช้วิธีกำหนดขนาดตัวอย่างตามวิธีของ Taro Yamane (1973) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 ราย โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล หลังจากเก็บแบบสอบถามและตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล พบว่ามีแบบสอบถามที่มีข้อมูลสมบูรณ์ 339 ชุด และนำเข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถามโดยสร้างแบบสอบถามตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิด เป็นแบบสอบถามที่ใช้ทั้งคำถามปลายปิดและปลายเปิด โดยรายละเอียด

ของแบบสอบถามประกอบด้วยส่วนคำถาม 5 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ประกอบการ ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการธุรกิจแห่งนวัตกรรม ตอนที่ 4 ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลการดำเนินงาน และตอนที่ 5 ความคิดเห็นเกี่ยวกับความสำเร็จของธุรกิจ

3. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ศึกษาได้ศึกษาตามลำดับขั้นตอนดังนี้ 1) ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยการจัดการนวัตกรรมที่ส่งผลต่อความสำเร็จต่อธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ในจังหวัดนครพนม เพื่อกำหนดโครงสร้างแบบสอบถามตามประเด็นที่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายและขอบเขตการศึกษา 2) นำผลการศึกษาตามข้อ 1 มาสร้างแบบสอบถามตามกรอบแนวคิดที่กำหนดไว้ โดยพิจารณาเนื้อหาให้สอดคล้องกับกรอบแนวคิด ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ในการวิจัย 3) นำแบบสอบถามเสนอผู้เชี่ยวชาญเพื่อพิจารณา ความครบถ้วน ความถูกต้องของการใช้ภาษาและครอบคลุมเนื้อหาของการวิจัย (IOC) เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขตามที่ยุติผู้เชี่ยวชาญแนะนำ และ 4) การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

(1) นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปทดสอบใช้ (Try-out) กับผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในอำเภอเมืองสกลนคร ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน

(2) การหาค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (Factor loading) โดยใช้เทคนิค Factor analysis พบว่า ด้านภาวะผู้นำนวัตกรรม มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง .902 - .961 ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ได้ค่าน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง .896 - .939 ด้านทรัพยากรมนุษย์มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง .770 - .903 ด้านการมุ่งเน้นตลาด มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง .858 - .923 ด้านกระบวนการส่งเสริมนวัตกรรม มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง .807 - .897 ด้านพลวัตการเรียนรู้ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง .814 - .954 และ ด้านความสำเร็จองค์กร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง .719 - .876 (ตาราง 1) ซึ่งสอดคล้องกับ Hair et al. (2010) ได้เสนอว่าค่าน้ำหนักองค์ประกอบต้องมีค่า 0.40 ขึ้นไป จึงจะถือว่ายอมรับได้

(3) การหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Reliability Test) โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach) พบว่า ด้านภาวะผู้นำนวัตกรรม มีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ .944 ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ .943 ด้านทรัพยากรมนุษย์มีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ .907 ด้านการมุ่งเน้นตลาดมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ .941 ด้านกระบวนการส่งเสริมนวัตกรรม มีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ .939 ด้านพลวัตการเรียนรู้ มีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ .938 และ ด้านความสำเร็จองค์กร มีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ .939 (ตารางที่ 1) ซึ่งสอดคล้องกับ Nunnally and Bernstein (1994) ได้เสนอว่าค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ ต้องมีค่า 0.70 ขึ้นไปจึงจะถือว่ายอมรับได้

ตารางที่ 1 คำนำน้าหนักองค์ประกอบและค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือวัด

ตัวแปร	ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ Factor Loadings	ค่าความเชื่อมั่น (Cronbach Alpha)
ภาวะผู้นำด้านนวัตกรรม	.902 - .961	.944
เทคโนโลยีสารสนเทศ	.896 - .939	.943
ด้านทรัพยากรมนุษย์	.770 - .903	.907
ด้านการมุ่งเน้นตลาด	.858 - .923	.941
ด้านกระบวนการส่งเสริมนวัตกรรม	.807 - .897	.939
พลวัตการเรียนรู้	.814 - .954	.938
ความสำเร็จขององค์กร	.719 - .876	.939
ความสำเร็จขององค์กร	.719 - .876	.939

4. สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่าผู้ประกอบการธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 218 (ร้อยละ 64.3) รองลงมาเป็นเพศหญิง จำนวน 121 คน (ร้อยละ 35.7) ส่วนใหญ่มีอายุ มากกว่า 50 ปี จำนวน 170 คน (ร้อยละ 50.1) รองลงมาคือ 41-50 ปี จำนวน 83 คน (ร้อยละ 24.5) มีอายุ 30-40 ปี จำนวน 69 คน (ร้อยละ 20.4) และมีอายุ น้อยกว่า 30 ปีจำนวน 17 คน (ร้อยละ 5.0) ตามลำดับ ส่วนใหญ่มีการศึกษาปริญญาตรี จำนวน 139 คน (ร้อยละ 41.0) รองลงมา มีการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 120 คน (ร้อยละ 35.4) และมีการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน 80 คน (ร้อยละ 23.6) ตามลำดับ ส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ย 30,001-60,000 บาท จำนวน 129 คน (ร้อยละ 48.1) รองลงมา มีรายได้เฉลี่ยน้อยกว่าหรือเท่ากับ 10,000 บาท จำนวน 88 คน (ร้อยละ 26.0) มีรายได้เฉลี่ยมากกว่า 60,000 บาท จำนวน 87 คน (ร้อยละ 25.7) และมีรายได้เฉลี่ย 10,001-30,000 บาท จำนวน 35 คน (ร้อยละ 10.3) ตามลำดับ ส่วนใหญ่มีประสบการณ์ทำงานมากกว่า 15 ปี จำนวน 174 คน (ร้อยละ 51.3) รองลงมา มีประสบการณ์ทำงาน 8-15 ปี จำนวน 86 คน (ร้อยละ 25.4) มีประสบการณ์ทำงาน 3-8 ปี จำนวน 57 คน (ร้อยละ 16.8) และมีประสบการณ์ทำงานน้อยกว่า 3 ปี จำนวน 22 คน (ร้อยละ 6.5) ตามลำดับ

ข้อมูลเกี่ยวกับธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ส่วนใหญ่ประเภทกิจการภาคการผลิต จำนวน 135 แห่ง (ร้อยละ 39.8) รองลงมาประเภทกิจการภาคการค้าปลีก/ค้าส่ง จำนวน 151 แห่ง (ร้อยละ 44.5) และภาคบริการ จำนวน 53 แห่ง (ร้อยละ 15.6) ตามลำดับ ส่วนใหญ่มีรูปแบบของธุรกิจเป็นบุคคลธรรมดา

จำนวน 205 แห่ง (ร้อยละ 60.5) รองลงมา มีรูปแบบของธุรกิจเป็นบริษัทจำกัด/บริษัทมหาชน จำนวน 69 แห่ง (ร้อยละ 20.4) มีรูปแบบของธุรกิจเป็นวิสาหกิจชุมชน จำนวน 46 แห่ง (ร้อยละ 13.6) และมีรูปแบบของธุรกิจเป็นห้างหุ้นส่วนสามัญ/ห้างหุ้นส่วนจำกัด จำนวน 19 แห่ง (ร้อยละ 5.6) ตามลำดับ ส่วนใหญ่มีระยะเวลาในการประกอบการ 3-8 ปี จำนวน 121 แห่ง (ร้อยละ 35.7) รองลงมา มีระยะเวลาในการประกอบการน้อยกว่าหรือเท่ากับ 3 ปี จำนวน 90 แห่ง (ร้อยละ 26.5) มีระยะเวลาในการประกอบการมากกว่า 15 ปี จำนวน 79 แห่ง (ร้อยละ 23.3) และมีระยะเวลาในการประกอบการ 8-15 ปี จำนวน 49 แห่ง (ร้อยละ 14.5) ตามลำดับ ส่วนใหญ่มีทุนจดทะเบียนน้อยกว่าหรือเท่ากับ 100,000 บาท จำนวน 157 แห่ง (ร้อยละ 46.3) รองลงมา มีทุนจดทะเบียน 500,001-1 ล้านบาท จำนวน 96 แห่ง (ร้อยละ 28.3) มีทุนจดทะเบียน 1 ล้าน - 10 ล้านบาท จำนวน 45 แห่ง (ร้อยละ 13.3) มีทุนจดทะเบียน 100,001-500,000 บาท จำนวน 40 แห่ง (ร้อยละ 11.8) และมีทุนจดทะเบียนมากกว่า 10 ล้านบาท จำนวน 1 แห่ง (ร้อยละ 0.3) ตามลำดับ ส่วนใหญ่มีเงินหมุนเวียนน้อยกว่าหรือเท่ากับ 100,000 บาท จำนวน 151 แห่ง (ร้อยละ 44.5) รองลงมา มีเงินหมุนเวียน 100,001-500,000 บาท จำนวน 111 แห่ง (ร้อยละ 32.7) มีทุนจดทะเบียน 1 ล้าน - 10 ล้านบาท จำนวน 62 แห่ง (ร้อยละ 18.3) มีทุนจดทะเบียน 500,001-1 ล้านบาท จำนวน 14 แห่ง (ร้อยละ 4.1) และมีทุนจดทะเบียนมากกว่า 10 ล้านบาท จำนวน 1 แห่ง (ร้อยละ 0.3) ตามลำดับ ส่วนใหญ่มีจำนวนพนักงานน้อยกว่า 5 คน จำนวน 226 แห่ง (ร้อยละ 66.7) รองลงมา มีจำนวนพนักงาน 5-10 คน จำนวน 46 แห่ง (ร้อยละ 13.6) จำนวนพนักงานมากกว่า 30 คน จำนวน 28 แห่ง (ร้อยละ 8.3) มีจำนวนพนักงานมากกว่า 11-30 คน จำนวน 25 แห่ง (ร้อยละ 7.4) และมีจำนวนพนักงาน 50-100 คน จำนวน 14 แห่ง (ร้อยละ 4.1) ตามลำดับ

การศึกษาคะแนนเฉลี่ย (Mean) และ ระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ด้านด้านกระบวนการส่งเสริมวัฒนธรรมมีคะแนนค่าเฉลี่ยมากที่สุด (3.467) มีความคิดเห็นด้วยอยู่ในระดับมาก รองลงมา เป็นด้านการวางแผนมีคะแนนค่าเฉลี่ย (3.620) มีความคิดเห็นด้วยอยู่ในระดับมาก

ทั้งหมดมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด โดยที่ด้านความปลอดภัย (3.6924) มีคะแนนเฉลี่ยมากที่สุด ตามมาด้วยความพึงพอใจการได้รับการให้บริการ (3.6510) ด้านสะดวกทางด้านความสะดวกสบายทางสถานที่ (3.5052) ด้านข้อมูลข่าวสาร (3.4954) และด้านค่าใช้จ่าย (3.1324) ซึ่งมีคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุด ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์สถิติสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน

ตัวแปร	LEA	INF	PEO	CUS	INP	LEA	SUC
ค่าเฉลี่ย (Mean)	3.554	3.475	3.445	3.608	3.647	3.467	3.229
ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	1.096	.924	.889	.940	.851	.861	.718

ตัวแปร	LEA	INF	PEO	CUS	INP	LEA	SUC
ด้านภาวะผู้นำนวัตกรรม (LEA)	1						
เทคโนโลยีสารสนเทศ (INF)	.868**	1					
ด้านทรัพยากรมนุษย์ (PEO)	.841**	.932**	1				
ด้านการมุ่งเน้นตลาด (CUS)	.861**	.826**	.859**	1			
ด้านกระบวนการส่งเสริม นวัตกรรม (INP)	.874**	.922**	.916**		1		
พลวัตการเรียนรู้ (LEA)	.907**	.935**	.911**		.920**	1	
ความสำเร็จองค์กร (SUC)	.693**	.746**	.710**		.756**	.752**	1

Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed)

สำหรับการวิเคราะห์เพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรจำนวน 9 ตัวแปร ตัวแปรทุกคู่มีความสัมพันธ์กันทางบวกและมีนัยสำคัญอยู่ที่ระดับ 0.01 ทุกค่า โดยด้านภาวะผู้นำนวัตกรรมมีความสัมพันธ์กับด้านการวางแผนที่ระดับ .909 ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศที่ระดับ .802 ด้านกระบวนการที่ระดับ .795 ด้านการมุ่งเน้นตลาดที่ระดับ .783 ด้านกระบวนการส่งเสริมนวัตกรรมที่ระดับ .799 ด้านพลวัตการเรียนรู้ที่ระดับ .839 และ ความสำเร็จองค์กรที่ระดับ .566 ด้านการวางแผนมีความสัมพันธ์กับเทคโนโลยีสารสนเทศ ที่ระดับ .885 ด้านกระบวนการที่ระดับ .867 ด้านการมุ่งเน้นตลาดที่ระดับ .845 ด้านกระบวนการส่งเสริมนวัตกรรมที่ระดับ .898 พลวัตการเรียนรู้ที่ระดับ .906 และความสำเร็จองค์กรที่ระดับ .583 เทคโนโลยีสารสนเทศมีความสัมพันธ์กับด้านกระบวนการที่ระดับ .901 ด้านการมุ่งเน้นตลาดที่ระดับ .835 ด้านกระบวนการส่งเสริมนวัตกรรมที่ระดับ .914 พลวัตการเรียนรู้ที่ระดับ .918 และความสำเร็จองค์กรที่ระดับ .672 ด้านกระบวนการมีความสัมพันธ์กับด้านการมุ่งเน้นตลาดที่ระดับ .757 ด้านกระบวนการส่งเสริมนวัตกรรม ที่ระดับ .885 พลวัตการเรียนรู้ที่ระดับ .893 และความสำเร็จองค์กรที่ระดับ .539 ด้านการมุ่งเน้นตลาดมีความสัมพันธ์กับด้านกระบวนการส่งเสริมนวัตกรรมที่ระดับ .879 พลวัตการเรียนรู้ที่ระดับ .852 และความสำเร็จองค์กรที่ระดับ .626 ด้านกระบวนการส่งเสริมนวัตกรรมมีความสัมพันธ์กับพลวัตการเรียนรู้ที่ระดับ .919 และความสำเร็จองค์กรที่ระดับ .684 พลวัตการเรียนรู้มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จองค์กร .673 (ตารางที่ 3) ดังนั้นซึ่งทุกคู่มีความสัมพันธ์แบบมีทิศทางเดียวกันและมีค่าไม่เกิน .9 ดังนั้นจึงไม่เกิดปัญหาความสัมพันธ์สูงเกินไปตามคำแนะนำของ Hair et al. (2010)

จากนั้นผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณและสร้างสมการพยากรณ์ การให้บริการ (SE) ดังนี้

$$SUC = .000 + .254 INF + .387INP + .335LEA$$

จากสมการที่ได้นี้สามารถพยากรณ์ค่าผลการดำเนินงานด้านผลการดำเนินงานได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($F = 57.394$ $p = .000$) และค่าสัมประสิทธิ์ของการพยากรณ์ปรับปรุง (Adj R²) เท่ากับ .564 เมื่อนำไปทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระการได้รับการให้บริการปรากฏผลดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 การทดสอบความสัมพันธ์ของสัมประสิทธิ์ถดถอย

ปัจจัย	ความสำเร็จขององค์กร		t	p-value
	สัมประสิทธิ์การถดถอย	ความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน		
ค่าคงที่ (a)	.000	.035	.000	1.000
ด้านภาวะผู้นำนวัตกรรม	-.085	.093	-.914	.361
เทคโนโลยีสารสนเทศ	.254	.123	2.070	.039
ด้านทรัพยากรมนุษย์	-.191	.113	-1.691	.092
ด้านการมุ่งเน้นตลาด	.089	.080	1.118	.264
ด้านกระบวนการส่งเสริมนวัตกรรม	.387	.108	3.581	.000
พลวัตการเรียนรู้	.335	.123	2.721	.007
$F = 57.394$ $p = .000$ $Adj R^2 = .564$				

จากตารางที่ 3 แสดงให้เห็นว่าปัจจัยทั้ง 6 ด้าน ที่ได้วิเคราะห์ผลด้วยสมการถดถอยพหุคูณ (Multiple Regressions analysis) อันได้แก่ ด้านภาวะผู้นำนวัตกรรม ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ด้านทรัพยากรมนุษย์ ด้านการมุ่งเน้นตลาด ด้านกระบวนการส่งเสริมนวัตกรรม และ ด้านพลวัตการเรียนรู้ รวมกันอธิบายประสิทธิผลได้ร้อยละ 56.4 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($F = 57.394$ $p = .000$ $Adj R^2 = .564$) โดยที่ ด้านภาวะผู้นำนวัตกรรมมีอิทธิพลต่อความสำเร็จขององค์กรที่ -.085 อย่างไม่มีนัยสำคัญที่ .361 เทคโนโลยีสารสนเทศมีอิทธิพลต่อความสำเร็จขององค์กรที่ .254 อย่างมีนัยสำคัญที่ .039 ด้านทรัพยากรมนุษย์มีอิทธิพลต่อความสำเร็จขององค์กรที่ -.191 อย่างไม่มีนัยสำคัญที่ .092 ด้านการมุ่งเน้นตลาดมีอิทธิพลต่อความสำเร็จขององค์กรที่ .089 อย่างไม่มีนัยสำคัญที่ .264 ด้านกระบวนการส่งเสริมนวัตกรรมมีอิทธิพลต่อความสำเร็จขององค์กรที่ .387 อย่างมีนัยสำคัญที่ .000 พลวัตการเรียนรู้มีอิทธิพลต่อความสำเร็จขององค์กรที่ .335 อย่างมีนัยสำคัญที่ .007

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ปัจจัยการจัดการนวัตกรรมที่ส่งผลต่อความสำเร็จต่อวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดนครพนม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยด้านภาวะผู้นำนวัตกรรม เทคโนโลยีสารสนเทศ ด้านทรัพยากรมนุษย์ ด้านการมุ่งเน้นตลาด ด้านกระบวนการส่งเสริมนวัตกรรม และพลวัตการเรียนรู้ที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จขององค์กร เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาปรับปรุงและเพิ่มประสิทธิภาพวิสาหกิจชุมชน ในจังหวัดนครพนม

จากการสรุปผลการวิจัยจากตัวแปรต้น 6 ด้าน เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติสัมประสิทธิ์ถดถอย พบคุณ เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จขององค์กร ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ด้านภาวะผู้นำ นวัตกรรมไม่มีอิทธิต่อความสำเร็จขององค์กร เนื่องจากในบริบทของวิสาหกิจชุมชนนั้นเกิดจากการรวมกลุ่มของสมาชิกชุมชนในท้องถิ่น ซึ่งทักษะความเป็นผู้นำของหัวหน้าชุมชนไม่แตกต่างจากสมาชิกชุมชน ผู้นำจึงไม่มีศักยภาพในการจูงใจสมาชิกในชุมชนอย่างเพียงพอ ส่งผลให้ภาวะผู้นำนวัตกรรมของวิสาหกิจในชุมชนไม่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของชุมชนท้องถิ่น สอดคล้องกับผลวิเคราะห์ของฐากร อนุสรณ์พาณิชกุล (2563) ที่พบว่าภาวะผู้นำไม่มีอิทธิพลโดยตรงต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชน อย่างไรก็ตามภาวะผู้นำด้านนวัตกรรมกลับส่งผลทางอ้อมผ่านนวัตกรรมขององค์กรไปยังความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชน

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ มีอิทธิต่อความสำเร็จขององค์กร เนื่องจากวิสาหกิจชุมชนต้องอาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศผลิตสินค้าและการตัดสินใจพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อให้ทันต่อความต้องการของตลาดและการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีในปัจจุบัน สอดคล้องกับงานวิจัยของปิยะดา พิศาลบุตร (2564) ที่ได้ศึกษาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการดำเนินธุรกิจของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดปทุมธานี และพบว่าเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นปัจจัยสำคัญ ที่ช่วยให้วิสาหกิจชุมชนในจังหวัดปทุมธานีประสบความสำเร็จ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ด้านทรัพยากรมนุษย์ ไม่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จขององค์กร เนื่องจากเป้าหมายของการก่อตั้งของวิสาหกิจชุมชนนั้น มุ่งเน้นการช่วยเหลือสมาชิกในชุมชนโดยไม่ได้มีการคัดเลือกศักยภาพของสมาชิก แต่เป็นการมุ่งเน้นที่การสร้างรายได้ให้เกิดต่อสมาชิกในชุมชน ดังนั้นทรัพยากรมนุษย์ของวิสาหกิจชุมชนจึงไม่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนโดยตรง อย่างไรก็ตามทรัพยากรมนุษย์ยังเป็นปัจจัยที่มีความสำเร็จต่อวิสาหกิจชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของรวิภา ธรรมโชติ (2561) ที่ได้ศึกษาปัจจัยด้านทรัพยากรมนุษย์ และพบว่าทรัพยากรมนุษย์นั้นมีความสำคัญต่อความสำเร็จขององค์กร

วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 ด้านการมุ่งเน้นตลาด ไม่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จขององค์กร เนื่องจากข้อจำกัดของวิสาหกิจชุมชนยังคงประสบปัญหากับศักยภาพด้านทรัพยากรมนุษย์ อันเกิดจากสมาชิกในวิสาหกิจชุมชนนั้นผลิตสินค้าตามความสามารถของตนเองที่ได้รับการสืบทอดมาแต่ไม่ได้ผลิตตามความต้องการของตลาดอย่างแท้จริง ทำให้วิสาหกิจชุมชนไม่สามารถมุ่งเน้นตลาดเพื่อความสำเร็จของวิสาหกิจ

ชุมชนเองได้อย่างสมบูรณ์ ซึ่งอาจไม่สอดคล้องกับงานวิจัยที่ได้มีการศึกษาก่อนหน้านี้กับธุรกิจขนาดใหญ่ที่สามารถผลิตสินค้าได้ตรงความต้องการของตลาด สอดคล้องกับงานวิจัยของ Leal-Rodriguez, Ariza-Montes and Morales-Fernandez (2017) ที่พบว่า การมุ่งเน้นตลาดจะส่งผลต่อความสำเร็จขององค์กร

วัตถุประสงค์ข้อที่ 5 ด้านกระบวนการส่งเสริมนวัตกรรม มีอิทธิพลต่อความสำเร็จขององค์กร เพราะว่านวัตกรรมที่เกิดขึ้นในวิสาหกิจชุมชน ช่วยให้เกิดการออกแบบกำหนดและจัดให้มีกระบวนการใหม่ๆ อย่างเป็นระบบ ริเริ่มความคิดสร้างสรรค์ที่เป็นประโยชน์ไปสู่การสร้างนวัตกรรม กระบวนการเชื่อมโยงความรู้ไปสู่การสร้างนวัตกรรม กระบวนการจดสิทธิบัตร ทำให้เกิดการคิดค้นนวัตกรรมใหม่ๆ การจัดโครงสร้างวิสาหกิจชุมชนที่มีประสิทธิภาพ การประสานงานภายในวิสาหกิจชุมชน การจัดการด้านสายการผลิตที่มี ประสิทธิภาพ ทักษะของพนักงาน คุณภาพการทำงานที่ช่วยสร้างความสำเร็จต่อวิสาหกิจชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของธนบัตร ก่อแก้ว (2562) ที่มีการศึกษากระบวนการส่งเสริมนวัตกรรมในวิสาหกิจชุมชนและพบว่า การส่งเสริมนวัตกรรมให้เกิดขึ้นในวิสาหกิจชุมชนนั้น ส่งผลให้ชุมชนเกิดความสำเร็จอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ข้อที่ 6 ด้านพลวัตการเรียนรู้ มีอิทธิพลต่อความสำเร็จขององค์กร อันเนื่องมาจากการเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาความคิดเชิงนวัตกรรมในงานที่มุ่งเน้นการเปิดใจยอมรับแนวคิด/วิธีการทำงานใหม่ๆ และพร้อมที่จะเรียนรู้ในมุมมองที่หลากหลาย เช่น แนวทางการแก้ปัญหา การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อศึกษาแนวคิด วิธีการแก้ปัญหาของวิสาหกิจชุมชน วิสาหกิจชุมชนที่สนับสนุนให้สมาชิกได้พัฒนาขีดความสามารถของตน เพื่อการสร้างสรรค์และดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายอย่างต่อเนื่อง ทำให้วิสาหกิจชุมชนเกิดการพัฒนาศักยภาพในการแก้ปัญหา และสร้างนวัตกรรม อันนำไปสู่ความสำเร็จขององค์กรอย่างยั่งยืน Wayne K. Hoy and Cecil G. Miskel (2001) สอดคล้องกับงานวิจัยของ QINGYA LI (2564) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยการสร้างสรรค์นวัตกรรมจากงานประจำที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า พลวัตการเรียนรู้มีอิทธิพลต่อความสำเร็จขององค์กร

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผู้บริหารควรนำผลการวิจัยไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ในการกำหนดนโยบายและการวางแผนในการพัฒนาทางด้านนวัตกรรมกับวิสาหกิจชุมชนทั้งในระดับขนาดกลางและขนาดย่อม เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างเท่าเทียมกันและทั่วถึงในทุกพื้นที่ๆ เพื่อเป็นการกระตุ้นและส่งเสริมให้วิสาหกิจชุมชนปรากฏอยู่ในพื้นที่นั้นๆ เกิดการพัฒนาไปในทิศทางเดียวกัน

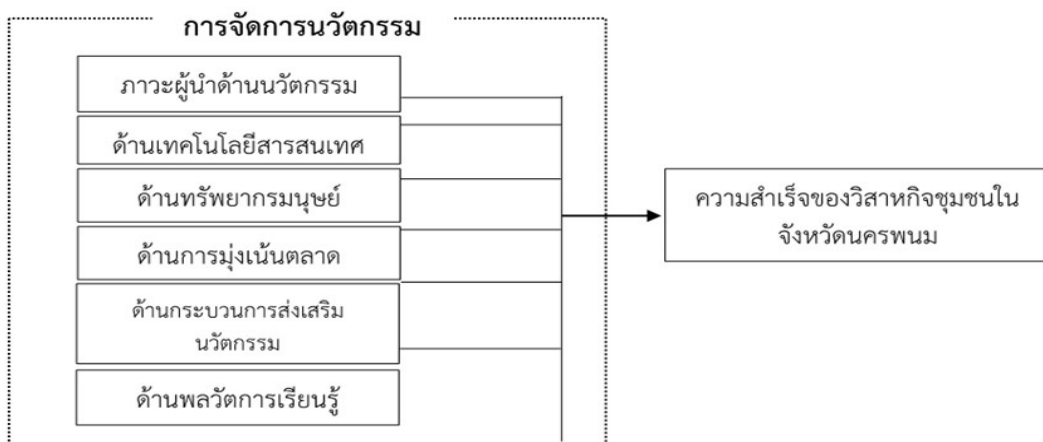

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ในการวิจัยครั้งต่อไปนั้น ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการเก็บรวบรวมข้อมูลในเชิงคุณภาพประกอบด้วย เพื่อจะได้ข้อมูลในเชิงลึกและเป็นการถ่วงถ่วงข้อมูล สำหรับกลุ่มเป้าหมายคือผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน นั้นควรมีการกระจายกลุ่มเป้าหมายจากตัวจังหวัดหรือตัวเมืองไปสู่ท้องถิ่นในระดับตำบลและอำเภอเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

การวิจัยเรื่อง ปัจจัยการจัดการนวัตกรรมที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัด นครพนม ทำให้ได้องค์ความรู้ด้านนวัตกรรมที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนในแต่ละด้าน ดังนี้ 1) ด้านภาวะผู้นำ นวัตกรรมไม่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จขององค์กร เนื่องจากในบริบทของวิสาหกิจชุมชน นั้นเกิดจากการรวมกลุ่มของสมาชิกชุมชนในท้องถิ่น 2) ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ มีอิทธิพลต่อความสำเร็จขององค์กร เนื่องจากวิสาหกิจชุมชนต้องอาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศผลิตสินค้าและการตัดสินใจ 3) ด้านทรัพยากรมนุษย์ ไม่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จขององค์กร เนื่องจากเป้าหมายของการก่อตั้งของวิสาหกิจ ชุมชนนั้น มุ่งเน้นการช่วยเหลือสมาชิกในชุมชนโดยไม่ได้มีการคัดเลือกศักยภาพของสมาชิก 4) ด้านการ มุ่งเน้นตลาด ไม่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จขององค์กร เนื่องจากข้อจำกัดของวิสาหกิจชุมชนยังคงประสบ ปัญหาเกี่ยวกับศักยภาพด้านทรัพยากรมนุษย์ 5) ด้านกระบวนการส่งเสริมนวัตกรรม มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของ องค์กรเพราะว่านวัตกรรมที่เกิดขึ้นในวิสาหกิจชุมชน ช่วยให้เกิดการออกแบบกำหนดและจัดให้มีกระบวนการ ใหม่ ๆ อย่างเป็นระบบ และ 6) ด้านพลวัตการเรียนรู้ มีอิทธิพลต่อความสำเร็จขององค์กร เนื่องมาจากการเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาความคิดเชิงนวัตกรรมในงานที่มุ่งเน้นการเปิดใจยอมรับแนวคิด/ วิธีการทำงานใหม่ๆ สามารถแสดงเป็นแผนภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- ฐากูร อนุสรณ์พาณิชย์กุล. (2563). รูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง และการจัดการนวัตกรรมที่มีผลต่อความสำเร็จวิสาหกิจชุมชน ในเขตภาคเหนือตอนล่าง. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง*, 9(2), 14-25.
- दनัย เทียนพุม. (2550). *ดัชนีวัดผลสำเร็จธุรกิจ*. กรุงเทพฯ: ไทยเจริญการพิมพ์.
- ธนบัตร ก่อแก้ว. (2562). *การสร้างนวัตกรรมองค์กร กรณีศึกษา ธนาคารพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมแห่งประเทศไทย*. เข้าถึงได้จาก <http://www.ba-abstract.ru.ac.th/index.php/abstractData/viewIndex/590.ru>
- ปิยะดา พิศาลบุตร. (2564). *การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการดำเนินธุรกิจของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดปทุมธานี*. เข้าถึงได้จาก <http://tci-thaijo.org/index.php/e-jodi/>
- พันธุ์อาจ ชัยรัตน์. (2547). *การจัดการนวัตกรรมสำหรับผู้บริหาร*. กรุงเทพฯ: งานส่งเสริมภาพลักษณ์องค์กร สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ.
- รวีภา ธรรมโชติ. (2561). นวัตกรรมการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของไทยเพื่อสร้างรายได้เปรียบในการแข่งขันในประชาคมอาเซียน กรณีศึกษาบริษัทปูนซิเมนต์ไทย มหาชน จำกัด และบริษัท แอดวานซ์ อินโฟร์ เซอร์วิส จำกัด (มหาชน). *วารสารรัชต์ภาคย์*, 12(25), 186-198.
- รัชมงคล ทองหล่อ และคณะ. (2562). นวัตกรรมทางธุรกิจของผู้ประกอบการธุรกิจสยาม สดเดียม โฮสเทล: การศึกษาเพื่อสร้างทฤษฎีฐานราก. *Humanities, Social Sciences and arts*, 12(3), 183-198.
- วสุธิดา นักเกษม และประสพชัย พสุนนท. (2561). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างรายได้เปรียบทางการแข่งขันของผู้ประกอบการธุรกิจบริการในเขตกรุงเทพมหานคร. *Veridian E-Journal, Silpakorn University (Humanities, Social Sciences and arts)*, 11(1), 2148-2167.
- สมบัติ นามบุรี. (2562). นวัตกรรมและการบริหารจัดการ. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 2(2), 121-134.
- Kaplan, D. (2000). *Structural Equation Modeling*. Thousand Oaks, California: Sage Publications,
- Leal-Rodríguez, A. L., Ariza-Montes, A. J., Morales-Fernández, E. (2017). Green innovation, indeed a cornerstone in linking market requests and business performance. Evidence from the Spanish automotive components industry. *Technological Forecasting & Social Change*, 129, 185-193.
- QINGYA LI. (2564). *ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยการสร้างสรรค์นวัตกรรมจากงานประจำที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

Wayne K. Hoy, Cecil G. Miskel. (2001). *Educational Administration: Theory, Research and Practice*. (6th ed.). Boston: Mc Graw-Hill International Edition.

Yamane, T. (1973). *Statistics: an introductory analysis*. New York: Harper & Row.

ภาวะผู้นำตามหลักทศุติยาปาปณิกสูตรของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม
แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์*
Leadership Based on Dutiyapapanika Sutta of The Administrators
of The General Education Section of Phrapariyatthidhamma
Schools Kalasin Province

พระมหาทวี สิริวฑฒโน (พรมงศ์), พระครูปลัดบุญช่วย โชติวิโส, ทวี สรณะคำ¹ และณฐาพัชร วรพงศ์พัชร²
Phramaha Tawee Siri wattano (Promvong), Phrakhru Palad Boonchuay Chotivungso,
Tawee Sranamkam and Ntapat Woraphongphat
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น¹
สถาบันเทคโนโลยีภาคตะวันออกแห่งสุวรรณภูมิ²
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand
Eastern Institute of Technology Suvarnabhumi, Thailand
Corresponding Author, E-mail: 6405205021@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาภาวะผู้นำตามหลักทศุติยาปาปณิกสูตรของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ 2) เสนอแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักทศุติยาปาปณิกสูตรของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยใช้วิธีวิจัยแบบผสม กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารและครูผู้สอน จำนวน 162 รูป/คน กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จังหวัดกาฬสินธุ์ ปีการศึกษา 2565 จำนวน 6 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสัมภาษณ์ ด้วยวิธีการพรรณนาตามหลักอุปนัย

*ได้รับบทความ: 18 กุมภาพันธ์ 2566; แก้ไขบทความ: 8 เมษายน 2566; ตอรับตีพิมพ์: 29 เมษายน 2566
Received: February 18, 2023; Revised: April 8, 2023; Accepted: April 29, 2023

ผลการวิจัยพบว่า

1. ภาวะผู้นำตามหลักทศุติยาปาปณิกสูตรของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านตามลำดับ คะแนนเฉลี่ย ได้แก่ ด้านแบบอย่างการเป็นผู้นำตามหลักนิสสัยสัมปันโน ด้านการจัดการระบบการทำงานตามหลักวิธูโร ด้านการมอบอำนาจตามหลักวิธูโร และด้านการกำหนดทิศทางการตามหลักจักขุมา ตามลำดับ

2. แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักทศุติยาปาปณิกสูตรของผู้บริหารโรงเรียน พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ มีดังนี้ ด้านการกำหนดทิศทางการตามหลักจักขุมา ผู้บริหารควรมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน สามารถกำหนดแผนงาน และบริหารบุคลากรในองค์กรให้มีส่วนร่วมในการสร้างพันธกิจ วิสัยทัศน์ และการสื่อสารภายในองค์กรได้อย่างชัดเจน ด้านการมอบอำนาจและด้านแบบอย่างการเป็นผู้นำตามหลักวิธูโร ผู้บริหารควรมอบอำนาจให้แก่บุคลากรอย่างชัดเจน เปิดโอกาสให้บุคลากรสามารถแสดงศักยภาพของตนได้อย่างอิสระ ผู้บริหารต้องมีคุณสมบัติของผู้นำที่ดี และด้านการจัดการระบบการทำงานตามหลักนิสสัยสัมปันโน ผู้บริหารต้องปรับระบบการดำเนินงาน เพื่อให้สอดคล้องกับจุดหมายขององค์กร มีแนวปฏิบัติเดียวกัน และบรรลุวัตถุประสงค์เดียวกัน

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำ; หลักทศุติยาปาปณิกสูตร; โรงเรียนพระปริยัติธรรม

Abstract

The objectives of this research were: 1) to study the leadership according to the Dutiyapāṇika Sutta of Phrapariyattidhamma school administrators, Department of General Education, in Kalasin Province; 2) to propose guidelines for developing leadership according to the Dutiyapāṇika Sutta of Phrapariyattidhamma school administrators, Department of General Education, in Kalasin Province. This study was carried out utilizing a mixed-research method. The sample group included 162 administrators and teachers. Target groups included 6 administrators and teachers. in Phrapariyattidhamma School general education department under the National Office of Buddhism Kalasin Province, Academic Year 2022, by purposive sampling. Tools used in the research were the interview forms and questionnaires. Statistics used in data analysis were percentage, mean and standard deviation. Data were analyzed by inductive descriptive method.

The results of the research were as follows:

1. The leadership, according to the Dutiyapāṇika Sutta of Phrapariyattidhamma school administrators, Department of General Education, in Kalasin Province, was statistically

rated at a high level. The highest mean was seen in the aspect of being the example of leadership based on the Nissayasampanno, followed by managing the working system based on Vidhūro, the delegation of power based on Vidhūro, and direction determination based on Cakkhumā.

2. The guidelines for developing leadership according to the Dutiyapāṇika Sutta of Phrapariyattidhamma school administrators, Department of General Education, in Kalasin Province were as follows: Regarding direction determination based on Cakkhumā, administrators should have a clear vision, be able to set a plan, and must manage personnel in the organization to participate in creating a clear mission, vision, and communication within the organization. Regarding the delegation of power and of being the example of leadership based on Vidhūro, administrators should delegate authority to personnel, allow personnel to express their opinions and their potential freely, and must be reliable and have good leadership qualities. Regarding the working system based on the Nissayasampanno, administrators must adjust the operating system and organizational. The organization, therefore, has the same practice and achieves the same objectives.

Keywords: Leadership, Dutiyapapanika Sutta, Phrapariyattidhamma school

1. บทนำ

หลักธรรมในพระพุทธศาสนาอันเป็นแนวทางในการบริหารจัดการเกี่ยวกับภาวะผู้นำคือ หลักทุติยปาปนิสสูตร มี 3 ประการ คือ 1) ด้านจักขุมา คือ มีปัญญามองการณ์ไกล เป็นผู้ฉลาดสามารถในการวางแผนและฉลาดในการใช้คน 2) ด้านวิธูโร คือ เป็นผู้มีความสามารถในการจัดการธุระต่างๆ มีประสบการณ์การทำงาน หรือกิจการทั้งปวงได้ดี 3) ด้านนิสสัยสัมปันโน คือ เป็นผู้มีความสัมพันธ์ดีกับเพื่อนร่วมงานและบุคคลอื่น ซึ่งเป็นทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ ข้อนี้ตรงกับคำว่า Human Relation Skill หากผู้บริหารจะนำหลักการบริหารเชิงพุทธ เข้ามาประกอบหรือบูรณาการให้เข้ากับการบริหารโรงเรียน พระปริยัติธรรมในปัจจุบัน ก็ถือว่า เป็นแนวทางใหม่หรือเข้าสู่มิติของ การบริหารงานที่ยั่งยืน มั่นคง และสร้างความเป็นธรรมอย่างชาญฉลาด โดยที่ยังมีคุณธรรมมาประกอบใน การพิจารณาบริหารจัดการด้วยอีกส่วนหนึ่งด้วย (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2549, หน้า 26)

การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นการเรียนการสอนแบบสายสามัญทั่วไปของ พระภิกษุสามเณร ซึ่งได้จัดตั้งขึ้นตามความประสงค์ของคณะสงฆ์ในปัจจุบัน โดยมีได้มุ่งเน้น การเรียนการสอนเฉพาะด้านนักธรรมและบาลีในอดีตที่ผ่านมาเท่านั้น เนื่องจากว่าคณะสงฆ์และกรมการศาสนาได้มอง

เห็นความสำคัญของการศึกษาวิทยาการสมัยใหม่ที่พระภิกษุและสามเณร ควรได้รับการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง จึงได้จัดทำหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาขึ้น โดยกระทรวงศึกษาธิการได้ออกระเบียบว่าด้วย โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา อันเป็นการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตามหลักสูตรของ กระทรวงศึกษาธิการ เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ. 2514 โดยมีวัตถุประสงค์ให้การศึกษาเป็นประโยชน์ ต่อการสืบทอดศาสนาที่ยาวนานซึ่งมีความรู้ทั้งทางโลกสมัยใหม่ในปัจจุบันและมีความเข้าใจในหลักธรรมทาง พระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

ปัจจุบันโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มีจำนวนมากมายหลายแห่งกระจายไปทั่ว ทุกแห่งภายในประเทศ ในส่วนของจังหวัดกาฬสินธุ์ ได้มีการจัดการเรียน การสอนจำนวนทั้งหมด 10 แห่ง โดยแต่ละแห่งได้มีความพยายามในการบริหารจัดการให้เกิดการสอดคล้องกับพระราชบัญญัติแห่งชาติ พ.ศ. 2545 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545) หมวดที่ 1 มาตรา 9(4) ในบริหารจัดการการส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครู คณาจารย์ บุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง เช่น ได้มีการหาแนวทางแก้ปัญหาโดยจัดเสวนาระดมความคิดเห็นในการพัฒนาสถานศึกษาพร้อมทั้งประเมิน การทำงานประจำปีการศึกษา เป็นต้น แต่จากการดำเนินงานที่ผ่านมาประสบปัญหาไม่ว่าจะเป็นเรื่องของ งบประมาณ บุคลากร การจัดการเรียนการสอน แม้กระทั่งตัวของผู้บริหารเองที่บางครั้งยังขาดปัจจุบัน โรงเรียน พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มีจำนวนมากมายหลายแห่งกระจายไปทั่วทุกแห่งภายใน ประเทศ ในส่วนของจังหวัดกาฬสินธุ์ ได้มีการจัดการเรียนการสอนจำนวนทั้งหมด 10 แห่ง โดยแต่ละแห่ง ได้มีความพยายามในการบริหารจัดการให้เกิดการสอดคล้องกับพระราชบัญญัติแห่งชาติ พ.ศ. 2545 แก้ไข เพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมวดที่ 1 มาตรา 9(4) ในบริหารจัดการการส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครู คณาจารย์ บุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง เช่น ได้มีการหาแนวทางแก้ปัญหาโดยจัดเสวนาระดม ความคิดเห็นในการพัฒนาสถานศึกษาพร้อมทั้งประเมินการทำงานประจำปีการศึกษา เป็นต้น แต่จากการ ดำเนินงานที่ผ่านมาประสบปัญหาไม่ว่าจะเป็นเรื่องของงบประมาณ บุคลากร การจัดการเรียนการสอน แม้กระทั่งตัวของผู้บริหารเองที่บางครั้งยังขาดหรือลืมนำใช้หลักธรรมที่เคยเรียนมานำมาบริหารจัดการสถาน ศึกษาของตนให้สามารถขับเคลื่อนไปสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ดังนั้น การที่จะบริหารงานในการ จัดการศึกษาให้ประสบความสำเร็จตามความมุ่งหวังจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาและใช้องค์ความรู้ที่เป็น แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำในการบริหารมาประกอบใช้ ตลอดจนแบบอย่างการบริหารที่ประสบ ความสำเร็จมาแล้ว ไม่เพียงเท่านั้น การบริหารที่จะก่อให้เกิดความชอบธรรมและสามารถสร้างองค์กรให้เกิด ความเข้มแข็งอย่างมีประสิทธิภาพหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าการบริหารแบบเชิงพุทธ ผู้วิจัยเห็นว่าจำเป็น ต้องนำหลักธรรมเกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำมาใช้ประกอบการบริหารจัดการ เนื่องจากโรงเรียนพระปริยัติธรรม เป็นโรงเรียนที่ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรพุทธ จึงเหมาะสมและสมควรนำหลักธรรมเกี่ยวกับภาวะผู้นำ มาขับเคลื่อนโรงเรียนพระปริยัติธรรมให้มีประสิทธิผล บรรลุถึงเป้าหมายที่ตั้งไว้

ผลจากการรายงานประจำปีของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ในจังหวัดกาฬสินธุ์ (โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์, 2562) พบว่า ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษามีประเด็นที่ต้องได้รับการพัฒนาที่สำคัญอยู่ หลายๆ ประเด็น ไม่ว่าจะเป็นในด้านคุณภาพและมาตรฐานในการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทที่ควรจะเป็นอย่างแท้จริงซึ่งปรากฏว่ายังจะต้องเพิ่มเติมในด้านประสิทธิภาพของระบบการดำเนินการด้านการบริหารจัดการศึกษา ควรพัฒนาเกี่ยวกับการสร้างเอกภาพทางการบริหารให้กับองค์กรระดมพลังสมองเพื่อสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนาที่เด่นชัดเพื่อเป็นแนวทางของการจัดการศึกษาในบริบทพื้นที่นั้นๆ ด้านการสร้างศาสนทายาทและ การดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แก่ชุมชนในพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องมีภาวะผู้นำตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตร มีความคิดริเริ่มที่เน้น การพัฒนาทั้งด้านวิชาการและการจัดการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ เพราะเป็นกลไกที่สำคัญในการบริหารงานเพื่อเกิดประโยชน์สูงสุดที่มุ่งสู่การพัฒนาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในจังหวัดกาฬสินธุ์ ให้ประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งเอาไว้

ดังนั้น ผู้วิจัยในฐานะที่มีความเกี่ยวข้องโดยเป็นบุคลากรของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ จึงสนใจในการศึกษาและเสนอแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตรของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อนำผลของการวิจัยที่ได้ไปใช้เป็นข้อมูลการพัฒนาภาวะผู้นำตาม หลักทฤษฎีปาปนิคสูตร ให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตรของผู้บริหารโรงเรียน พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์
2. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตรของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้รูปแบบผสม (Mixed Method) โดยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การสัมภาษณ์ (Interview) เป็นหลัก โดยเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับภาวะผู้นำตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตร สำหรับผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์

1. ประชากร/กลุ่มตัวอย่าง และกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จังหวัดกาฬสินธุ์ ปีการศึกษา 2565 ประกอบด้วย ผู้บริหาร 10 รูป และครูผู้สอนทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ จำนวน 270 รูป/คน

รวมประชากรทั้งหมด 280 รูป/คน กลุ่มตัวอย่างในการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จังหวัดกาฬสินธุ์ ปีการศึกษา 2565 ซึ่งการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan) (1970, pp. 607-610) ที่ระดับความเชื่อมั่น ร้อยละ 95 โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 162 คน และกลุ่มเป้าหมาย ในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จังหวัดกาฬสินธุ์ ปีการศึกษา 2565 จำนวน 6 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling)

2. เครื่องมือการวิจัยใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสม (Mixed Method Research) ซึ่งใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และ ใช้แบบสัมภาษณ์ในการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีรายละเอียดของเครื่องมือ ทั้งสองประเภท ดังนี้

2.1 การวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตร สำหรับผู้บริหารโรงเรียน พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.94 แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 ภาวะผู้นำตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตร สำหรับผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ และตอนที่ 2 แบบสอบถามที่ใช้วัดระดับภาวะผู้นำตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตร สำหรับผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ ลักษณะของแบบสอบถามเป็นมาตราส่วนประเมินค่า 5 ระดับตามแบบ Likert Five Rating Scale จำนวน 35 ข้อ

2.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือเป็นแบบสัมภาษณ์ (Interviews) เกี่ยวกับภาวะผู้นำตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตร สำหรับผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ มีลักษณะเป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิด (Open ended Questionnaire) ซึ่งมีค่าความเที่ยงตรงของเนื้อหาเท่ากับ 1.0 แบ่งเป็น 2 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับ ตำแหน่งระดับการศึกษา และประสบการณ์ทำงานและตอนที่ 2 ภาวะผู้นำตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตร สำหรับผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ มีลักษณะเป็นแบบสัมภาษณ์ 3 ด้านตามกรอบแนวคิดของวิจัย

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้ 1) ขออนุญาตจากสำนักงานศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการรวบรวมข้อมูล 2) ส่งหนังสือถึงโรงเรียนพระปริยัติธรรมในสังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล 3) นำแบบสอบถามไปเก็บข้อมูลจากโรงเรียนพระปริยัติธรรม สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จังหวัดกาฬสินธุ์

ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย โดยผู้วิจัยได้เก็บแบบสอบถามด้วยตนเอง 4) ผู้วิจัยเก็บข้อมูลตามแบบสัมภาษณ์ จากกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 6 คน และ 5) นำแบบตอบสัมภาษณ์ที่ได้มาจัดทำข้อมูลโดยการตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของแบบสัมภาษณ์แต่ละชุดบูรณาการกับแบบสอบถามในส่วนเกี่ยวข้องเพื่อนำเสนอตามวัตถุประสงค์การวิจัยต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูลมีดังนี้ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ซึ่งได้จากการศึกษาเอกสาร (Documentary) การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสัมภาษณ์ แล้วนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์และนำเสนอเชิงพรรณนา 2) การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถาม มีขั้นตอนดังนี้ 1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ตำแหน่งหน้าที่ ประสิทธิภาพการทำงาน และระดับการศึกษา โดยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสถิติด้วยค่าสถิติร้อยละ (Percentages) และการแจกแจงความถี่ (Frequency) ซึ่งเป็นสถิติที่ใช้สำหรับอธิบาย 2) ใช้สถิติวิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน อธิบายข้อมูลระดับภาวะผู้นำตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตรสำหรับผู้บริหาร โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์

4. สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ตีจากการตอบแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่าง สามารถสรุปผลการวิจัยดังนี้

1. ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคล จำแนกตามตำแหน่ง พบว่า ส่วนใหญ่เป็นครูผู้สอน คิดเป็นร้อยละ 93.80 รองลงมา คือ ผู้บริหารสถานศึกษา คิดเป็นร้อยละ 6.20 ตามลำดับ จำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 75.30 รองลงมา คือ สูงกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 24.70 ตามลำดับ และจำแนกตามประสบการณ์ในการทำงาน พบว่า ส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการทำงานอยู่ระหว่าง 6-10 ปี คิดเป็นร้อยละ 50.62 รองลงมามีประสบการณ์ในการทำงาน 11 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 27.78 และมีประสบการณ์ในการทำงานไม่เกิน 5 ปี คิดเป็นร้อยละ 21.60 ตามลำดับ

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้ 1) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับภาวะผู้นำตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตรของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยรวมและรายด้าน พบว่า ผู้บริหารและครูมีความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตรของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.05$, $S.D. = 0.60$) และเมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีระดับการปฏิบัติมากที่สุด คือ ด้านแบบอย่างการเป็นผู้นำตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตร มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

($\bar{x}$ = 4.14, S.D. = 0.62) รองลงมา คือ ด้านการจัดการระบบการทำงาน ตามหลักทุติยปาปนิกสูตร ($\bar{x}$ = 4.04, S.D. = 0.73) ด้านการมอบอำนาจตามหลักทุติยปาปนิกสูตร มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.02, S.D. = 0.71) ส่วนด้านที่มีระดับการปฏิบัติต่ำสุด คือ ด้านการกำหนดทิศทางตามหลักทุติยปาปนิกสูตร ($\bar{x}$ = 3.98, S.D. = 0.76) และ 2) แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักทุติยปาปนิกสูตร ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ ดังนี้

2.1 ด้านการกำหนดทิศทางตามหลักทุติยปาปนิกสูตร ข้อเสนอแนะแนวทาง คือ ผู้บริหารควรมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน สามารถกำหนดแผนงานก่อนการดำเนินงานตามแผนที่กำหนดไว้ และผู้บริหรจะต้องบริหารบุคลากรในองค์กรให้มีส่วนร่วมภายในองค์กร

2.2 ด้านการจัดการระบบการทำงานตามหลักทุติยปาปนิกสูตร ข้อเสนอแนะแนวทาง คือ ผู้บริหารต้องปรับระบบการดำเนินงาน โครงสร้างขององค์กรเพื่อการดำเนินงานเกิดประสิทธิผล องค์กรมีแนวปฏิบัติเดียวกัน และบรรลุวัตถุประสงค์เดียวกัน

2.3 ด้านการมอบอำนาจตามหลักทุติยปาปนิกสูตร ข้อเสนอแนะแนวทาง คือ ผู้บริหารควรมอบอำนาจให้แก่บุคลากรอย่างจริงจังเพื่อจะทำให้บรรยากาศในการทำงานมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน การสื่อสารระหว่างบุคคลระหว่างกลุ่มเกิดประสิทธิผล และเกิดผลลัพธ์ใหม่ๆ ที่สร้างสรรค์ ซึ่งมาจากการที่สมาชิกของกลุ่มหรือบุคลากรสามารถแสดงความคิดเห็นและศักยภาพของตนได้อย่างอิสระ

2.4 ด้านแบบอย่างการเป็นผู้นำตามหลักทุติยปาปนิกสูตร ข้อเสนอแนะแนวทาง คือ ผู้บริหารต้องสร้างความน่าเชื่อถือ มีความรู้ความสามารถ เพราะไม่ว่าบุคคลจะมี ความสามารถเพียงใดก็ไม่สามารถจะเป็นผู้นำที่แท้จริงได้ หากขาดคุณลักษณะที่เหมาะสม

5. อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยจะได้นำประเด็นที่สำคัญและน่าสนใจนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. อภิปรายผล ภาวะผู้นำตามหลักทุติยปาปนิกสูตรของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งได้ผลการอภิปรายดังต่อไปนี้

ทุติยปาปนิกสูตร มี 3 ประการ คือ 1) จักขมา หมายถึง มีปัญญามองการณ์ไกล 2) วิรุโรร หมายถึง จัดการธุระได้ดีมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน 3) นิสสยสัมปันโน หมายถึง พึงพาอาศัยคนอื่นได้ เพราะเป็นคนมีมนุษยสัมพันธ์ จะเห็นได้ว่า “ทุติยปาปนิกสูตร” นักบริหารจะทำหน้าที่สำเร็จลุล่วงย่อมถึงความยิ่งใหญ่ความไพบลูย์ไปด้วยดีถ้ามีคุณลักษณะตามนี้ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ ด้านการกำหนดทิศทางตามหลักทุติยปาปนิกสูตร ผู้บริหารและครุมีความคิดเห็น เกี่ยวกับภาวะผู้นำตามหลักทุติยปาปนิกสูตรของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อมีระดับ การปฏิบัติ คือ ผู้บริหารมีอุดมการณ์ในการพัฒนาองค์กร มีการปฏิบัติ

อยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับพระอธิการธีระพล โคตรมสิสโส (บุญกลาง) (2560) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำตามหลักพรหมวิหาร 4 ในการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจังหวัดนครราชสีมา พบว่า ภาวะผู้นำตามหลักพรหมวิหาร 4 ในการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ ศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจังหวัดนครราชสีมา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านเมตตา รองลงมาคือ ด้านมูทิตา ด้านอุเบกขา และด้านกรุณา ตามลำดับ ผลการเปรียบเทียบภาวะผู้นำตามหลักพรหมวิหาร 4 จำแนกตามตำแหน่ง และประสบการณ์การทำงาน โดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จำแนกตามระดับการศึกษา โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

ด้านการจัดการระบบการทำงานตามหลักทศุติยาปณิกสูตร ผู้บริหารและครูมีความ คิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำตามหลักทศุติยาปณิกสูตรของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อมีระดับการปฏิบัติ คือ ผู้บริหารและบุคลากรมีการวิเคราะห์ห้วงค์กรโดยใช้เทคนิค SWOT ซึ่งสอดคล้องกับพระปลัดอภิสิทธิ์ ธีรบุญ (เล็กบุญ) (2560) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำของผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษาตามหลัก สัปบุริสธรรม 7 ในโรงเรียน พระปริยัติธรรมแผนก สามัญศึกษาในจังหวัดขอนแก่น พบว่า ในภาพรวม มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการบริหารตามหลักธัมมัญญา รองลงมาคือ ด้านการบริหารตามหลักกาลัญญา และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการบริหารตามหลักปุคคโลป ปริญญตา ผลการเปรียบเทียบการบริหารสถานศึกษาตาม หลักสัปบุริสธรรม 7 ในสถานศึกษา จำแนกตาม สถานภาพ วุฒิการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงาน โดยภาพรวมและรายด้าน มีการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน

ด้านการมอบอำนาจตามหลักทศุติยาปณิกสูตร ผู้บริหารและครูมีความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะ ผู้นำตามหลักทศุติยาปณิกสูตรของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อมีระดับการปฏิบัติ คือผู้บริหารเป็นผู้มีจิตใจ กว้างขวาง รู้จักสร้างโอกาสให้เกิดขึ้นเพื่อให้ได้ประโยชน์ต่อสถานศึกษา มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับ พระदेวิศน์ สุขถาวร (ยิ้มเนียม) (2559) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหาร สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อำเภอเมืองขอนแก่น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 พบว่า ภาวะผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ย อยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ภาวะผู้นำด้านหลักความคุ้มค่า รองลงมาคือภาวะผู้นำด้านหลัก ความรับผิดชอบ และภาวะผู้นำด้านหลักการมีส่วนร่วม ตามลำดับ และด้านที่มีค่าเฉลี่ย ต่ำสุดคือ ภาวะ ผู้นำด้านหลักคุณธรรม การเปรียบเทียบภาวะผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน จำแนกตามขนาดสถานศึกษาและประสบการณ์การทำงานพบว่า โดยภาพรวม มีการปฏิบัติแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อจำแนกตามสถานภาพ พบว่า ไม่แตกต่างกัน แนวทางในการ

ส่งเสริมและภาวะผู้นำตามหลักธรรมาภิบาล ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 1) ด้านหลักนิติธรรม ควรจัดอบรมเกี่ยวกับหลักการ ระเบียบ กฎเกณฑ์ของการบริหาร สถานศึกษา และปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพ 2) ด้านหลักคุณธรรม ควรมีความเป็นผู้นำที่ดีและมี มนุษยสัมพันธ์ 3) ด้านหลักความโปร่งใส ควร มีการทำงานอย่างเป็นระบบ และการตรวจสอบเป็น ระยะ 4) ด้านหลักการมีส่วนร่วม ควรมีการปฏิบัติ ร่วมกันระหว่างชุมชนกับสถานศึกษา 5) ด้านหลักความรับผิดชอบ ควรมีการประเมินผล กำกับและติดตามงาน 6) ด้านหลักความคุ้มค่า ควรมีการจัดสวัสดิการให้ มีความประหยัดและความคุ้มค่าที่เหมาะสม

ด้านแบบอย่างการเป็นผู้นำตามหลักทศุติยาปณิกสูตร ผู้บริหารและครูมี ความคิดเห็นเกี่ยวกับ ภาวะผู้นำตามหลักทศุติยาปณิกสูตรของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัด กาสินธุ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อมีระดับการปฏิบัติ คือ ผู้บริหารมีความสนใจ สิ่งต่างๆ รอบตัวอย่างกว้างขวาง มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ ยอมรับสภาพต่างๆ มีความอดทนและเป็นคน มีเหตุผล มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับพระมหาศุภสิทธิ์ สุภสิทธิ (หลักเพชร) (2560) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การบริหารโรงเรียนตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียน พระปริยัติธรรม แผนกสามัญ ศึกษา จังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณารายด้านพบว่าทุกด้านมีการ ปฏิบัติอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านปิยวาจา ด้านอรรถจริยา ด้านทาน ด้านสมานัตตตา ตามลำดับ ผลการเปรียบเทียบการบริหารโรงเรียนตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียน พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล การบริหารโรงเรียน ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ ตำแหน่ง และวุฒิ การศึกษา ไม่แตกต่างกัน ส่วนประสพการณ์ทำงาน แตกต่างกัน มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 แนวทาง ในการพัฒนาและส่งเสริมการบริหารโรงเรียนตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียน พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ ควรปฏิบัติดังนี้ ด้านทาน ผู้บริหารต้องรู้จัก เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ส่งเสริมครูผู้สอน และบุคลากรเข้าอบรมด้านวิชาการต่างๆ เพื่อให้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ ให้ความโปร่งใสตรงไปตรงมา ให้ความเป็นกันเองกับครูผู้สอนและนักเรียน เสียสละ ทางกายทำเป็นแบบอย่าง ไว้เนื้อเชื่อใจ รวมถึง การเสียสละแบ่งปันในส่วนที่สามารถอนุเคราะห์ สงเคราะห์ได้ ด้านปิยวาจา ผู้บริหารควรมีวาจาโน้มน้าว พูดทำให้เข้าใจ สร้างองค์ความรู้ให้ครูผู้สอน และบุคลากรมีแนวคิดที่จะร่วมคิดร่วมทำในการปฏิบัติหน้าที่ อย่างตรงไปตรงมา เน้นคำพูดจริงใจและที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ฟัง ด้านอรรถจริยา เป็นแบบอย่างในการครอง ตนเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม มีน้ำใจ ต่อกัน ร่วมกันปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียนเป็นหลัก ร่วมคิดร่วมทำและสร้าง คุณภาพให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน ด้านสมานัตตตา ผู้บริหารต้องทำหน้าที่ตนเองไม่ให้ บกพร่อง ไม่ถือตัว ยินดีช่วยเหลือครู บุคลากร และนักเรียน ในยามเดือดร้อนเสมอ ทำหน้าที่เป็นครู ในบทบาทผู้ให้ ความรู้ และสามารถเป็นเพื่อนร่วมงานที่ดีกับครูและนักเรียนในการพัฒนาโรงเรียนได้อย่าง มีความสุข ไม่ถือตน แต่ให้ถือหน้าที่เป็นสำคัญ ใช้หลักการพอปกครองลูกพี่ปกครองน้อง เป็นต้น

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัยเชิงนโยบาย

1.1 การนำแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตรของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ ไปใช้ต้องสร้างความตระหนักให้กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายสำคัญในการขับเคลื่อนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เกิดประสิทธิภาพ และ เกิดประสิทธิผลในการบริหารจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา

1.2 ผู้บริหารควรส่งเสริมการบริหารงาน 4 ฝ่าย คือ ฝ่ายบริหารงานวิชาการ ฝ่ายบริหารงานบุคคล ฝ่ายบริหารงานงบประมาณ ฝ่ายบริหารงานทั่วไป และงานที่นอกเหนือจากนี้

1.3 ผู้บริหารควรมอบกำลังกายกำลังใจในการทำงานอย่างเต็มที่

1.4 ผู้บริหารควรวางตนเสมอต้นเสมอปลายเป็นแบบอย่างให้กับบุคลากรทุกคนได้

1.5 ผู้บริหารควรมีการวิจัยแนวทางการส่งเสริมภาวะผู้นำเกี่ยวกับโรงเรียนเพื่อนำมาพัฒนาทางการศึกษาให้มีผลยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

2.1 ด้านการกำหนดทิศทางการพัฒนาตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตร มีข้อเสนอแนะแนวทางภาวะผู้นำตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตรของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ คือ ผู้บริหารควรมีแนวทางและกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน ซึ่งจะทำให้ผู้บริหารสามารถกำหนดแผนงานก่อนการดำเนินงานตามแผนที่กำหนดไว้ อีกทั้ง ผู้บริหารจะต้องบริหารบุคลากรในองค์กรให้มีส่วนร่วมในการสร้างพันธกิจ วิสัยทัศน์ และการสื่อสารภายในองค์กรได้อย่างชัดเจน

2.2 ด้านการจัดการระบบการทำงานตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตร มีข้อเสนอแนะแนวทางภาวะผู้นำตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตรของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ คือ ผู้บริหารจะต้องปรับระบบการดำเนินงาน ขั้นตอนการปฏิบัติงาน จนถึงโครงสร้างขององค์กรเพื่อให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายขององค์กรที่วางไว้ เพื่อการดำเนินงานเกิดประสิทธิผล และทำให้องค์กรมีแนวปฏิบัติไปในทางเดียวกัน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์เดียวกัน

2.3 ด้านการมอบอำนาจตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตร มีข้อเสนอแนะแนวทางภาวะผู้นำตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตรของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ คือ ผู้บริหารควรมีความชัดเจนในการมอบอำนาจให้แก่บุคลากร เพื่อให้บรรยากาศในการทำงานของบุคลากรมีความไว้วางใจซึ่งกันและกันเพื่อการสื่อสารภายในองค์กร เกิดประสิทธิผล และเกิดผลลัพธ์ใหม่ๆ ที่สร้างสรรค์ ซึ่งมาจากการที่บุคลากรสามารถแสดงความคิดเห็นและศักยภาพของตนได้อย่างอิสระ

2.4 ด้านแบบอย่างการเป็นผู้นำตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตร มีข้อเสนอแนะแนวทางภาวะผู้นำตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตรของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ คือ

ผู้บริหารต้องสร้างความน่าเชื่อถือและมีคุณสมบัติของผู้นำที่ดี หมายถึง ผู้บริหารต้องมีความเข้าใจและให้ความสำคัญของคุณลักษณะกับความรู้ความสามารถ หากขาดคุณลักษณะที่เหมาะสมแล้ว ก็ไม่สามารถจะเป็นผู้นำที่แท้จริงได้

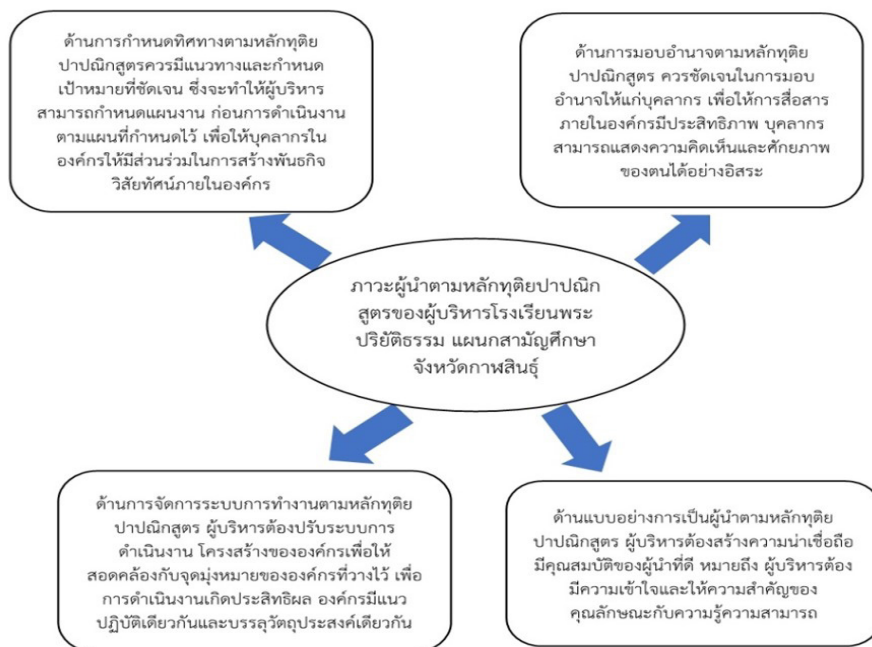
3. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรศึกษาหลักธรรมอื่นๆ ในการประยุกต์ใช้ในการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์

3.2 ควรศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อภาวะผู้นำตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตรของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อให้ได้สารสนเทศเชิงลึกในการวางแผนการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากการวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตรของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ ทำให้ทราบว่าผู้บริหารโรงเรียนควรเป็นผู้กำหนดเป้าหมายและแนวทางการปฏิบัติงานให้ชัดเจนเพื่อเป็นแนวทางให้การปฏิบัติงานให้สำเร็จได้ ตามเป้าหมาย และผู้บริหารต้องมีคุณสมบัติของผู้นำที่ดี และต้องสร้างความน่าเชื่อถือ กล่าวคือต้องเข้าใจถึงความสำคัญของดุลยภาพระหว่างคุณลักษณะกับความรู้ความสามารถ ดังแผนภาพ

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- พระदेวิศน์ สุขถาวร (ยิ้มเนียม). (2559). ภาวะผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อำเภอเมืองขอนแก่น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). พุทธวิธีการบริหาร. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระปลัดอภิสิทธิ์ ชีรปัญญา (เล็กปัญญา). (2560). ภาวะผู้นำของผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษาตามหลักปฐพีธรรม 7 ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในจังหวัดขอนแก่น. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาศุภสิทธิ์ สุภสิทธิ์ (หลักเพชร). (2560). การบริหารโรงเรียนตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระอธิการธีระพล โคตรมลิโส (บุญกลาง). (2560). ภาวะผู้นำตามหลักพรหมวิหาร 4 ในการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จังหวัดนครราชสีมา. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์. (2562). รายงานประจำปีโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์. กาฬสินธุ์: โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์.
- Krejcie, R. V., & D.W. Morgan. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610.

ทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ตามหลักทุติยปาปนิกสูตรของผู้บริหารสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 2*
The Administrative Skills in the 21st Century According to the
Dutiyapāṇika Sutta of Educational Institution Administrators
under the Office of Udon Thani Primary Educational
Service Area 2

นิลาวรรณ ดงสิงห์, สุนทร สายคำ, พระครูปลัดบุญช่วย โชติวิโส¹ และณฐาพัชร วรพงศ์พัชร²
Nilawan Dongsing, Sunthon Saikham, Phrakhru Palad Boonchuay Chotivungso
and Ntapat Woraphongphat
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น¹
สถาบันเทคโนโลยีภาคตะวันออกแห่งสุวรรณภูมิ²
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand
Eastern Institute of Technology Suvarnabhumi, Thailand
Corresponding Author, E-mail: 6405205071@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา 2) ศึกษาทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ตามหลักทุติยปาปนิกสูตรของผู้บริหารสถานศึกษา และ 3) เสนอแนวทางการพัฒนาทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ตามหลักทุติยปาปนิกสูตรของผู้บริหารสถานศึกษา การวิจัยครั้งนี้ ใช้การวิจัยแบบผสมวิธี กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และรองผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 118 คน สุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก เลือกแบบเจาะจงจำนวน 5 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติ ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

*ได้รับบทความ: 7 กุมภาพันธ์ 2566; แก้ไขบทความ: 8 เมษายน 2566; ตอรับตีพิมพ์: 29 เมษายน 2566

ผลการวิจัยพบว่า

1. ทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 2 โดยภาพรวมและรายด้าน มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับจากด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดไปต่ำสุด คือ ทักษะการใช้เทคโนโลยี ทักษะการตัดสินใจ ทักษะการสื่อสาร ทักษะการแก้ปัญหา และทักษะการทำงานเป็นทีม
2. ทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ตามหลักทศตยาปนิมิตสูตร ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 2 โดยภาพรวมและรายด้าน มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับจากด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดไปต่ำสุด คือ ทักษะการใช้เทคโนโลยี ทักษะการตัดสินใจ ทักษะการสื่อสาร ทักษะการแก้ปัญหา และทักษะการทำงานเป็นทีม ตามลำดับ
3. แนวทางการพัฒนาทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ตามหลักทศตยาปนิมิตสูตร ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 2 ผู้บริหารยุคใหม่ในศตวรรษที่ 21 ต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล พัฒนาตนเองให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ไม่ว่าจะเป็นการใช้สื่อเทคโนโลยี การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้อย่างรวดเร็ว มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เป็นผู้นำในการกระตุ้น สร้างขวัญกำลังใจรวมถึงสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการปฏิบัติงาน

คำสำคัญ: ทักษะการบริหาร; หลักทศตยาปนิมิตสูตร; ศตวรรษที่ 21

Abstract

The purposes of this research were: 1) to study administrative skills in the 21st Century of school administrators 2) to study administrative skills in the 21st Century according to the Dutiyapāṇika Sutta of educational institution administrators and 3) to propose a guideline for developing administrative skills in the 21st Century according to the Dutiyapāṇika Sutta of educational institution administrators. This study was carried out by means of mixed-method research. The sample group included 118 administrators and deputy administrators selected by stratified sampling. There were five key informants purposively selected. The research tools were questionnaires, interviews. Data were analyzed with statistics such as frequency, percentage, mean, standard deviation.

The research results were as follows:

1. The practice of administrative skills in the 21st Century of school administrators under the Office of Udon Thani Primary Educational Service Area 2 overall and in each aspect perspective was statistically rated at a high level. The aspect with the highest

mean was technology skills, followed by decision-making, communication, problem-solving, and team working skills.

2. The practice of administrative skills in the 21st Century, according to the Dutiyapāṇika Sutta of educational institution administrators under the Office of Udon Thani Primary Educational Service Area 2 overall, and in each aspect, perspective was statistically rated at a high level. The aspect with the highest mean was technology skills, followed by decision-making, communication, problem-solving, and team working skills.

3. The guideline for developing administrative skills in the 21st Century, according to the Dutiyapāṇika Sutta of educational institution administrators under the Office of Udon Thani Primary Educational Service Area 2, is that modern executives in the 21st Century must have a broad vision, develop themselves to be aware of changes, have specific expertise whether using technology media or quick problem solving, have good human relations, be a leader in stimulating, build morale and create an atmosphere conducive to work.

Keywords: The Administrative Skills; Dutiyapāṇika Sutta; the 21st Century

1. บทนำ

การหมุนเวียนเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 อย่างรวดเร็ว “ระบบการศึกษา” ถือเป็นระบบในการเตรียมกำลังคนเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 ต้องปรับตัวให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ของระบบการศึกษาที่ได้รับผลจากการเปลี่ยนแปลงทั้งในเชิงเศรษฐกิจ สังคม และโลกไร้พรมแดน (Border-less World) ท่ามกลางกระแสของของโลกที่เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว รุนแรง ซับซ้อน และรุนแรง ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในแต่ละสาขา เช่น วิทยาศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ คอมพิวเตอร์ การสื่อสาร และโทรคมนาคม ฯลฯ หรือแม้แต่การก้าวข้ามการดำเนินชีวิตที่ต้องอาศัยการติดต่อกันทางกายภาพ หรือใช้อุปกรณ์สื่อสาร ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์พื้นฐานมาเป็นการดำเนินชีวิตในโลกของสารสนเทศ (Cyberspace) ทำให้ทุกคนต้องปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง และมีความเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน (สตาร์ฟิชแลบส์, 2565)

ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาอย่างยิ่ง เนื่องจากผู้บริหารสถานศึกษา คือ บุคคลที่เป็นกลไกสำคัญที่จะทำให้การดำเนินงานของสถานศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ได้เพราะผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้ที่มีอำนาจหน้าที่ในการกำหนดนโยบาย วิสัยทัศน์ พันธกิจ และมีอำนาจตัดสินใจ ในระดับสถานศึกษาภายใต้ภายใต้ข้อจำกัดและ

เงื่อนไขของทรัพยากร ได้แก่ คน เงิน วัตถุ และการจัดการ ซึ่งการบริหารงานเหล่านี้ผู้บริหารจำเป็นต้องมีทักษะในการบริหารสถานศึกษา อีกทั้งสภาพปัญหาสังคมในปัจจุบันผู้บริหารส่วนมากขาดจริยธรรมที่เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติโดยอาศัยหลักการ ด้านศีลธรรม เป็นเหตุเป็นผลให้คนในสังคมมีการแยกแยะสิ่งที่ถูกต้องควรทำและสิ่งที่ผิดไม่ควรทำ ไม่เบียดเบียนกันเห็นแก่ประโยชน์ตนเองและผู้อื่น เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างเป็นปกติสุข สาเหตุของความเสื่อมทางจริยธรรมของสังคมไทยเป็นเพราะขาดการขัดเกลาทางสังคม สถาบันทางสังคม เช่น สถาบันครอบครัวไม่ส่งเสริมคุณค่าทางจริยธรรมด้วยความรัก ความผูกพัน การไม่เคารพซึ่งกันและกันด้วยคุณธรรม เพราะการไม่เห็นคุณค่าทางจริยธรรมขาดเหตุผลในการตีความการวิเคราะห์แยกแยะพฤติกรรมดีชั่ว เพราะถูกรอบจำ หลงใหลในการเสพวัตถุสิ่งของต่างๆ ซึ่งจะต้องหามาได้ด้วยการใช้เงินซื้อตามระบบทุนนิยม เป็นสถานการณ์ที่ท้าทายสังคมไทยให้หันมาตระหนักถึงการจัดการแก้ปัญหาทางจริยธรรมของสังคมที่จะกำหนดอนาคตของประเทศชาติว่าจะให้ดำเนินต่อไปในทิศทางใด (พระครูพิศาลจริยากร เลขธมโม, 2562)

หลักทศุติปาปนิกสูตร นักบริหารจะทำหน้าที่สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีถ้ามีคุณลักษณะ 3 ประการ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในทศุติปาปนิกสูตร ดังนี้ 1) จักขุมา (วิสัยทัศน์) หมายถึง มีปัญญามองการณ์ไกล 2) วิรูโร (ความรู้ความสามารถเฉพาะด้าน) หมายถึง จัดการธุระได้ดีมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน 3) นิสสยสัมปันโน (มนุษยสัมพันธ์) หมายถึง พึงพาอาศัยคนอื่นได้เพราะเป็นคนมีมนุษยสัมพันธ์ดี นักบริหารที่ดีต้องผูกใจคนไว้ได้ ดังนั้น คุณลักษณะทั้งสามประการที่กล่าวมานั้นมีความสำคัญมากน้อยต่างกั นนั้นขึ้นอยู่กับระดับของนักบริหาร ถ้าเป็นนักบริหารระดับสูงที่ต้องรับผิดชอบในการวางแผนและควบคุมคนจำนวนมาก หลักแห่งการใช้คนให้เหมาะกับงาน (พระเทพโสมถ์ (ประยูร ธมฺมจิตโต) และเสฐียรพงษ์ วรรณปก, 2565)

จากเหตุผลดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่าทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ตามหลักทศุติปาปนิกสูตร ควรทำอย่างไรให้นักบริหารทำหน้าที่สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี สถานศึกษาประสบความสำเร็จและมีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเรื่อง ทักษะการบริหารสถานศึกษา ในศตวรรษที่ 21 ตามหลักทศุติปาปนิกสูตร ของผู้บริหารสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 2 ได้แก่ จักขุมา (วิสัยทัศน์) วิรูโร (ความรู้ความสามารถเฉพาะด้าน) และนิสสยสัมปันโน (มนุษยสัมพันธ์) โดยมุ่งหวังว่าสารสนเทศที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ในการนำไปปรับปรุงหรือพัฒนาการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหาร และการจัดการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 2 ส่งผลให้การบริหารและจัดการศึกษามีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลตาม เจตนารมณ์ของการจัดการศึกษาในยุคปัจจุบัน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 2
2. เพื่อศึกษาทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตร ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 2
3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตร ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 2

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยวิธีวิทยาแบบผสม (Mixed Methodology Research) ระหว่างการวิจัยวิธีวิทยาเชิงปริมาณ (Quantitative Methodology Research) และการวิจัยวิธีวิทยาเชิงคุณภาพ (Qualitative Methodology Research) โดยใช้แบบสอบถาม (เชิงปริมาณ) และใช้แบบสัมภาษณ์ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ (เชิงคุณภาพ) และผสมในเชิงการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive analysis) และด้วยวิธีการทางสถิติ (Statistics Analysis)

1. ประชากร/กลุ่มตัวอย่าง และกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 2 ปีการศึกษา 2565 จำนวน 193 โรงเรียน ประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียนละ 1 คน รวมทั้งหมด 155 คน และรองผู้อำนวยการโรงเรียน 9 คน รวมทั้งหมด 164 คน เนื่องจากโรงเรียนขนาดเล็กโดนตัดตำแหน่งผู้อำนวยการจึงทำให้ผู้อำนวยการโรงเรียนข้างเคียงต้องรักษาการโรงเรียนที่ขาดผู้อำนวยการโรงเรียน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 2 ปีการศึกษา 2565 ซึ่งการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan) ที่ระดับความเชื่อมั่น ร้อยละ 95 โดยการเลือกแบบแบ่งชั้น (Stratified sampling) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 118 คน โดยใช้สถานศึกษาเป็นหน่วยในการสุ่ม และกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 2 ปีการศึกษา 2565 จำนวน 5 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) ทั้งนี้เลือกมาจากผู้ที่มีประสบการณ์การทำงานเป็นผู้บริหารสถานศึกษาตั้งแต่ 10 ปี ขึ้นไป

2. เครื่องมือการวิจัยใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสม (Mixed Method Research) ซึ่งใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และ ใช้แบบสัมภาษณ์ในการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีรายละเอียดของเครื่องมือ ทั้งสองประเภท ดังนี้ 1) การวิจัยเชิงปริมาณ เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตรของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

ประณตศึกษาอุดรธานี เขต 2 ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะคำถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) ประกอบด้วย เพศ ตำแหน่ง ประสบการณ์ทำงาน และวุฒิการศึกษา ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตรของผู้บริหารสถานศึกษา โดยใช้แบบสอบถามชนิดเลือกตอบ ซึ่งมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประเมินค่า (Numerical Rating Scale) มี 5 ระดับตามวิธีของลิเคิร์ต (Likert) จำนวน 35 ข้อ และตอนที่ 3 แบบสอบถามปลายเปิดเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาด้านทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตรของผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 35 ข้อ และ 2) การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือเป็นแบบสัมภาษณ์ (Interviews) เกี่ยวกับทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตรของผู้บริหารสถานศึกษา มีลักษณะเป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิด (Open ended Questionnaire) แบ่งเป็น 2 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 สภาทั่วไปโดยถามในประเด็นต่อไปนี้คือ ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ ตำแหน่ง ประสบการณ์การทำงาน และระดับการศึกษา และตอนที่ 2 เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structure interview) ชนิดปลายเปิดมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตรของผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 5 ด้าน ประกอบด้วย 1) ทักษะการสื่อสาร 2) ทักษะการตัดสินใจ 3) ทักษะการแก้ปัญหา 4) ทักษะการทำงานเป็นทีม 5) ทักษะการใช้เทคโนโลยี

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้ แบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสัมภาษณ์ตามขั้นตอนดังนี้คือ 1) ขอนหนังสือจากขอนแก่นวิทยายน บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น เพื่อขอเชิญผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์ 2) นำหนังสือขอเชิญผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยไปมอบให้ผู้ทรงคุณวุฒิด้วยตนเอง โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้กำหนดวัน เวลาและสถานที่ในการให้สัมภาษณ์ 3) เก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

แบบสอบถาม ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้ 1) ขอนหนังสือจากสำนักงานศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการรวบรวมข้อมูล 2) ส่งหนังสือถึงผู้ซึ่งขอความอนุเคราะห์ไปยังผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 2 เพื่อขอความอนุเคราะห์ประชาสัมพันธ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 2 3) ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยการนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาช่วยเพื่ออำนวยความสะดวก ซึ่งสอดคล้องกับสภาพการบริหารจัดการในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (covid-19) โดยใช้ Google Form และสร้างคิวอาร์โค้ด (QR Code) ให้พร้อมที่จะนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลของงานวิจัยต่อไป มีกลุ่มตัวอย่างเข้ามาตอบคำถามจำนวน 120 คน 4) นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์นำไปวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยต่อไป โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปการวิเคราะห์ข้อมูลทางคณิตศาสตร์

5) นำแบบสอบถามฉบับที่สมบูรณ์นำไปวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยต่อไปโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปการวิเคราะห์ข้อมูลทางสังคมศาสตร์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์แล้วนำมาจัดเรียงลำดับแบบสอบถาม แล้วประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปมาดำเนินการดังนี้ 1) วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับตำแหน่ง ประสบการณ์ในการทำงาน และระดับการศึกษา โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) และหาร้อยละ (Percentage) 2) วิเคราะห์ทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตรของผู้บริหารสถานศึกษา โดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และนำค่าเฉลี่ยมาแปลความหมายตามเกณฑ์ 3) วิเคราะห์การศึกษาแนวทางการพัฒนาทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตรของผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 5 ด้าน โดยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา 4) การสังเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยเก็บข้อมูลตามแบบสัมภาษณ์จากผู้ตอบสัมภาษณ์กลุ่มเจาะจงท่านละ 1 ชุด จำนวน 5 ท่าน ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก แล้วนำข้อมูลมาสังเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) สรุปได้แนวทางการพัฒนาทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตรของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 2

4. สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ตีจากการตอบแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่าง สามารถสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 2 โดยรวมและรายด้าน พบว่า ทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 2 โดยภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.56$, S.D. = 0.34) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีการปฏิบัติสูงสุด คือ ทักษะการใช้เทคโนโลยี ($\bar{x} = 4.62$, S.D. = 0.30) รองลงมา คือ ทักษะการตัดสินใจ ($\bar{x} = 4.61$, S.D. = 0.30) ทักษะการสื่อสาร ($\bar{x} = 4.59$, S.D. = 0.29) ทักษะการแก้ปัญหา ($\bar{x} = 4.57$, S.D. = 0.31) และทักษะการทำงานเป็นทีม ($\bar{x} = 4.56$, S.D. = 0.27) ตามลำดับ

2. ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตรของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 2 โดยรวมและรายด้าน พบว่า ทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตร ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 2 โดยภาพรวม มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.56$, S.D. = 0.34) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีการปฏิบัติ

สูงสุด คือ ทักษะการใช้เทคโนโลยี ตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตร ($\bar{x} = 4.62$, S.D. = 0.30) รองลงมา คือ ทักษะการตัดสินใจ ตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตร ($\bar{x} = 4.61$, S.D. = 0.30) ทักษะการสื่อสาร ตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตร ($\bar{x} = 4.59$, S.D. = 0.29) ทักษะการแก้ปัญหา ตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตร ($\bar{x} = 4.57$, S.D. = 0.31) และทักษะการทำงานเป็นทีม ตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตร ($\bar{x} = 4.56$, S.D. = 0.27) ตามลำดับ

3. แนวทางการพัฒนาทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตรของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 2 ในแต่ละด้านมีดังนี้ 1) ด้านทักษะการสื่อสาร ตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตร ผู้บริหารสามารถสื่อสารได้อย่างชัดเจนเข้าใจง่ายทำให้ผู้ร่วมงานสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างถูกต้อง มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้ใต้บังคับบัญชา มีทักษะการใช้ ICT ผ่านสังคมออนไลน์ในการติดต่อประสานงานระหว่างบุคคลและหน่วยงานเพื่อการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพ 2) ด้านทักษะการตัดสินใจ ตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตร ผู้บริหารต้องมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน รู้จักเหตุพิจารณานโยบายโดยใช้ข้อมูลสารสนเทศในการตัดสินใจพัฒนาสถานศึกษา ซึ่งแนะแนวทางให้ผู้ร่วมงานตัดสินใจปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตัดสินใจยุติความขัดแย้งภายในสถานศึกษาได้อย่างเหมาะสมและเที่ยงธรรม 3) ด้านทักษะการแก้ปัญหา ตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตร ผู้บริหารควรชี้แจงเป้าหมายของงานและมอบหมายงานให้ชัดเจนเพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานรู้บทบาทหน้าที่ของตนเองก็จะสามารถปฏิบัติงานด้วยความเข้าใจ ส่งผลให้งานสำเร็จตามเป้าหมาย และมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในการแก้ไขปัญหาได้อย่างรวดเร็วเหมาะสม 4) ด้านทักษะการทำงานเป็นทีม ตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตร ผู้บริหารควรเป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีการกระตุ้นให้ครูทำงานร่วมกัน ให้กำลังใจ และขวัญกำลังใจแก่คณะครูอย่างทั่วถึง รวมถึงควรเป็นผู้สร้างบรรยากาศที่ดี เอื้อต่อการปฏิบัติงานแก่คณะครูในโรงเรียนและ 5) ด้านทักษะการใช้เทคโนโลยี ตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตร ผู้บริหารควรเป็นผู้ที่ก้าวหน้าทันเทคโนโลยี มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลสามารถจัดหาเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารจัดการด้านต่างๆ ภายในโรงเรียน รวมไปถึงใช้เทคโนโลยีจัดทำข้อมูลสารสนเทศของสถานศึกษา

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยที่ได้ มีประเด็นที่ควรนำมาอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

ทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตร ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 2 ด้านทักษะการสื่อสาร ตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตร โดยภาพรวมและรายข้อมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีการปฏิบัติสูงสุด คือ ผู้บริหารมีความสามารถในการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารได้อย่างชัดเจน (จักษุมา) รองลงมา คือ ผู้บริหารมีนโยบายเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานที่ชัดเจน (วิธูโร) ส่วนข้อที่มีการปฏิบัติต่ำสุดคือ ผู้บริหารให้การชมเชย และรางวัลแก่บุคลากรเมื่อปฏิบัติงานนั้นสำเร็จหรือบรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ อย่างสม่ำเสมอ

(นิสสัยสัมปันโน) ซึ่งปรากฏผลเช่นนี้ เนื่องมาจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 2 ได้ตระหนักถึงความสำคัญในทักษะของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านทักษะการสื่อสาร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพรพิมล แก้วอ่อน และคณะ (2565) ได้ทำการวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาทักษะภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 ตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตร ของผู้บริหารโรงเรียนในกลุ่มโรงเรียนฟ้าอุดม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 3 พบว่า 1) สภาพทักษะภาวะผู้นำของผู้บริหารในภาพรวม อยู่ในระดับมาก 2) แนวทางการพัฒนาทักษะภาวะผู้นำตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตรคือ (1) จักขุมา คือ การมองการณ์ไกล ทักษะด้านวิสัยทัศน์ คือ ควรพัฒนาผู้บริหารให้รู้จักมองภาพในอนาคตที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับองค์กร สร้างแรงจูงใจให้สมาชิกในองค์กรมองไปที่เป้าหมายเดียวกัน (2) วิฐุโร คือ ความเชี่ยวชาญ ทักษะด้านความคิดสร้างสรรค์ คือ ควรพัฒนาผู้บริหารให้รู้จักวิเคราะห์จุดเด่นจุดด้อย จุดแข็ง ปัญหา และอุปสรรค พัฒนางค์ความรู้รอบด้านและฝึกฝนตนเองให้เชี่ยวชาญ (3) นิสสัยสัมปันโน คือ ความสามารถด้านมนุษยสัมพันธ์ ทักษะด้านการสื่อสาร คือ ควรพัฒนาผู้บริหารให้รู้จักฝึกฝนพัฒนาทักษะในการพูดเพื่อให้สามารถสื่อสารให้ทุกคนทราบนโยบายในทิศทางเดียวกัน และ (4) ด้านทักษะความร่วมมือ คือ ควรพัฒนาผู้บริหารให้รู้จักหลักมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีความสามารถในการลดความขัดแย้งในองค์กร การรู้จักการผูกใจคน ทำงานด้วยความโปร่งใสสามารถตรวจสอบได้

ด้านทักษะการตัดสินใจ ตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตร โดยภาพรวมและรายข้อ พบว่า ส่วนใหญ่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีการปฏิบัติสูงสุด คือ ผู้บริหารมีการสนับสนุนและพัฒนาศักยภาพในองค์กรให้มีภาวะผู้นำ (จักขุมา) รองลงมาคือ ผู้บริหารและบุคลากรสามารถปฏิบัติงานตามเป้าหมายและนโยบายได้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ (วิฐุโร) ส่วนข้อที่มีการปฏิบัติต่ำสุดคือ ผู้บริหารมีการวางแผนปฏิบัติงานและปฏิบัติงานตามแผนได้สำเร็จตามเป้าหมาย (จักขุมา) ซึ่งสอดคล้องกับหลักธรรมของพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต) (2549) ได้กล่าวถึงคำตรัสของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในทฤษฎีปาปนิคสูตรว่า เกี่ยวกับคุณลักษณะ 3 ประการ ของนักบริหารที่จะช่วยให้นักบริหารสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ได้แก่ 1) จักขุมา หมายถึง ปัญญามองการณ์ไกล เช่น ถ้าเป็นพ่อค้าหรือนักบริหารธุรกิจ ต้องรู้ว่าอนาคตเศรษฐกิจหรือตลาดจะมีแนวโน้มเป็นแบบไหน หรือสามารถคาดการณ์ทิศทางหรืออนาคตในการดำเนินธุรกิจได้แม่นยำจากการอาศัยกระบวนการคิดที่รอบคอบและมีเหตุผล โดยอาจใช้ประสบการณ์ในอดีตร่วมในการตัดสินใจและวางแผนด้วย ซึ่งคุณลักษณะข้อแรกนี้ตรงกับภาษาอังกฤษคำว่า Conceptual Skill คือ การชำนาญในการใช้ความคิด หรือ ทักษะทางด้านความคิด 2) วิฐุโร หมายถึง จัดการธุระได้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เช่น นักการเงินต้องมีความรู้และความเชี่ยวชาญทางการเงินสามารถคำนวณอัตราผลตอบแทนต่างๆ ได้ หรือเข้าใจในงบการเงินที่ใช้ในการประกอบการตัดสินใจได้ ในกรณีแพทย์ผ่าตัดสมองก็ต้องมีความเชี่ยวชาญในการผ่าตัดสมอง เป็นต้น คุณลักษณะที่สองนี้ตรงกับคำภาษาอังกฤษคำว่า Technical Skill คือ ความชำนาญการด้านเทคนิค หรือ ทักษะทางด้านการปฏิบัติงาน 3) นิสสัยสัมปันโน

หมายถึง พึงพาอาศัยคนอื่นได้เพราะเป็นคนมีมนุษยสัมพันธ์ดี มีความสามารถในการติดต่อประสานงาน ให้งานสำเร็จลุล่วงไปได้ตามกรอบระยะเวลาที่กำหนด มีความสามารถในการสื่อสารและประสานงานให้แต่ละฝ่ายในองค์กรดำเนินแนวทางตามกรอบทิศทางที่องค์กรต้องการบรรลุได้ หรือมีความสามารถในการผูกใจคนให้เป็นที่รักของคนโดยสามารถทำให้พนักงานแต่ละคนปฏิบัติงานตามคำสั่งด้วยความเต็มใจได้ เป็นต้น

ด้านทักษะการแก้ปัญหา ตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตร โดยภาพรวมและรายชื่อ พบว่า ส่วนใหญ่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีการปฏิบัติสูงสุด คือ ผู้บริหารมีความเอาใจใส่กับบุคลากรเป็นรายบุคคล มีความเข้าใจและเข้าถึงความสามารถของบุคคลนั้นอย่างแท้จริง (จักขุมา) รองลงมาคือ ผู้บริหารมีการแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง สามารถวิเคราะห์สถานการณ์แวดล้อมปัจจุบัน โดยใช้ข้อมูลและเหตุผลที่เหมาะสมรวดเร็ว (วิธูโร) ส่วนข้อที่มีการปฏิบัติต่ำสุด คือ ผู้บริหารได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้สำหรับบริหารงานกับบุคลากรในองค์กร (นิสสัยสัมปันโน) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดวิจัยของเจ้าอธิการบุญช่วย โชติวิโส (อุยวงค์) (2562, หน้า 297-307) ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทของผู้นำในกระบวนการทัศน์ใหม่ พบว่า การเป็นผู้นำที่ดีในกระบวนการทัศน์ใหม่ต้องมีความเข้าใจในเรื่องกระบวนการทัศน์หรือ Paradigm โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับประชาธิปไตยที่ดี เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการที่ดี ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเมืองมีส่วนร่วมหรืออื่นๆ สำหรับประเทศไทยนั้นก็ยังอยู่ในระหว่างเปลี่ยนแปลงเหมือนกระบวนการทัศน์อื่นๆ อย่างที่ยังไม่ตกผลึก ยังไม่ชัดเจนทุกคนจึงรู้สึกยากลำบากและก่อให้เกิดความขัดแย้ง และเมื่อถึงวิธีการจัดการความขัดแย้งในกระบวนการที่ใช้ กระบวนการแก้ปัญหาข้อพิพาททางเลือก หรือการเจรจาไกล่เกลี่ย คนกลางก็เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ใหม่ที่สังคมยังไม่ค่อยเข้าใจ และก็ไม่ใช่วิทยาศาสตร์สามารถจะทำการทดลองซ้ำโดยใครๆ ก็ได้ให้ได้ผลมาเหมือนกัน แต่เป็นกระบวนการทางสังคมที่ต้องการทักษะเฉพาะตัวที่ต้องฝึกฝนเหมือนกับกระบวนการทัศน์ ทางกีฬา ทางดนตรีและอื่นๆ อย่าง

ด้านทักษะการทำงานเป็นทีมตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตร โดยภาพรวมรายชื่อ พบว่า ส่วนใหญ่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีการปฏิบัติสูงสุด คือ ผู้บริหารมีการกำหนดเป้าหมายในการปฏิบัติงานให้บุคลากรอย่างชัดเจน เข้าใจง่าย (จักขุมา) รองลงมาคือ ผู้บริหารมีการมอบหมายงานให้ตรงกับความสามารถของบุคคล (วิธูโร) ข้อที่มีการปฏิบัติต่ำสุด คือ ผู้บริหารมีการสร้างแรงบันดาลใจให้กับครูและเพื่อนร่วมงาน เช่น การใช้สวัสดิการพิเศษอื่น ให้สิ่งตอบแทนหรือรางวัลเมื่อผู้ปฏิบัติงานสำเร็จ (นิสสัยสัมปันโน) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพรพิมล แก้วอ่อน และคณะ (2565) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาทักษะภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 ตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตรของผู้บริหารโรงเรียนในกลุ่มโรงเรียนฟ้าอุดม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 3 บทความวิจัยมีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) ศึกษาสภาพทักษะภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 และ 2) หาแนวทางการพัฒนาทักษะภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 ตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตร ของผู้บริหารโรงเรียนในกลุ่มโรงเรียนฟ้าอุดม สังกัดสำนักงาน

เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 3 ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี กลุ่มตัวอย่าง คือ ครูผู้สอนและบุคลากรทางการศึกษา จำนวน 131 คน จากประชากรทั้งสิ้น จำนวน 23 โรงเรียน รวมทั้งหมด 164 คน สุ่มตัวอย่างอย่างง่าย ใช้ตาราง Krejcie & Morgan และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 7 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามที่มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .98 และแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล คือ การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน พบว่า 1) สภาพทักษะภาวะผู้นำของผู้บริหารในภาพรวม อยู่ในระดับมากโดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ด้านทักษะวิสัยทัศน์ ด้านทักษะความร่วมมือ ด้านทักษะ การสื่อสาร และด้านทักษะความคิดสร้างสรรค์ 2) แนวทางการพัฒนาทักษะภาวะผู้นำตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตร คือ (1) ทักษะด้านวิสัยทัศน์ คือ ผู้บริหารควรมองภาพในอนาคตที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับองค์กร สร้างแรงจูงใจให้สมาชิกในองค์กรมองไปที่เป้าหมายเดียวกัน (2) ทักษะด้านความคิดสร้างสรรค์ คือ ผู้บริหารต้องวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย จุดแข็ง ปัญหา และอุปสรรค เพื่อเป็นข้อมูลในการดำเนินงานสู่การเป็นองค์กรในอนาคต เปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชานำเสนอผลงานหรือแนวทางการดำเนินงานใหม่ พัฒนางค์ความรู้รอบด้านและฝึกฝนให้เชี่ยวชาญ (3) ทักษะด้านการสื่อสาร คือ ผู้บริหารควรฝึกฝนพัฒนาทักษะในการพูดเพื่อให้สามารถสื่อสารให้ทุกคนทราบนโยบายในทิศทางเดียวกัน และ (4) ด้านทักษะความร่วมมือ คือ ผู้บริหารควรมีหลักมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เพื่อลดความขัดแย้งในองค์กร การรู้จักการผูกใจ การสร้างความเชื่อ ค่านิยมและความคาดหวังร่วมกัน ทำงานด้วยความโปร่งใสสามารถตรวจสอบได้

ด้านทักษะการใช้เทคโนโลยี ตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตร โดยภาพรวมและรายชื่อ พบว่า ส่วนใหญ่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีการปฏิบัติสูงสุด คือ ผู้บริหารมีการสนับสนุนให้บุคลากรพัฒนาและเข้าอบรมการใช้เทคโนโลยีอย่างสม่ำเสมอ (จักขุมา) รองลงมาคือ ผู้บริหารมีการสนับสนุนส่งเสริมให้ครูและบุคลากรพัฒนาหรือเข้ารับการอบรมการใช้เทคโนโลยีในการปฏิบัติงาน และการจัดการเรียนการสอน (จักขุมา) ส่วนข้อที่มีการปฏิบัติต่ำสุด คือ ผู้บริหารมีความสามารถด้านทักษะการใช้สื่อ และเทคโนโลยี (วิจิโร) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของกณิษฐา ทองสมุทร (2561) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ทักษะการบริหารงานในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา ตามการรับรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบทักษะการบริหารงานในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 ตามการรับรู้ของครู โดยจำแนกตาม เพศ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์ทำงาน และขนาดของโรงเรียนประชากร ได้แก่ ครูผู้สอน ปีการศึกษา 2561 จำนวน 2,348 คน กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 331 คน ได้มาโดยการสุ่มประชากรแบบแบ่งชั้น เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.85 สถิติวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติทดสอบ ได้แก่ การทดสอบที และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ผลการวิจัยพบว่า ทักษะการบริหารงานในศตวรรษ

ที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าอยู่ในระดับมาก ทุกด้าน ยกเว้นทักษะด้านการใช้ดิจิทัล อยู่ในระดับปานกลาง เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากสูงไปต่ำ ดังนี้ ทักษะทางมนุษย์ ทักษะทางเทคนิค ทักษะด้านความรู้ความคิด ทักษะการทำงานเป็นทีม ทักษะทางความคิด รวบยอด ทักษะการสื่อสาร ทักษะการศึกษาและการสอน ทักษะด้านการใช้ดิจิทัล

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะระดับนโยบายสำหรับเขตพื้นที่การศึกษา

1.1 เขตพื้นที่การศึกษา ควรมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย แนวทางในการพัฒนาทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ตามหลักทุติยปาปนิกสูตร ในด้านที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพโรงเรียนทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ ทักษะการสื่อสาร ทักษะการตัดสินใจ ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการทำงานเป็นทีมและทักษะการใช้เทคโนโลยี เพื่อส่งเสริมให้ผู้บริหารมีทักษะผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 รวมถึงมีความรู้ความสามารถในการบริหารสถานศึกษาและส่งผลต่อประสิทธิภาพโรงเรียนต่อไป

1.2 เขตพื้นที่การศึกษาควรให้ความสำคัญในการนิเทศ ติดตามการดำเนินงานเกี่ยวกับการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอเพื่อเป็นการกำกับ ติดตาม การบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษา

2. ข้อเสนอแนะระดับปฏิบัติสำหรับสถานศึกษา

2.1 ด้านทักษะการสื่อสาร ตามหลักทุติยปาปนิกสูตร ผู้บริหารควรมีทักษะที่ดีในการสื่อสารสามารถมอบหมายงานผ่านช่องทางการสื่อสารต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะเป็นลายลักษณ์อักษรหรือการสื่อสารผ่านสื่อเทคโนโลยีต่างๆ รวมไปถึงใช้การสื่อสารในการสร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงานได้เป็นอย่างดี

2.2 ด้านทักษะการตัดสินใจ ตามหลักทุติยปาปนิกสูตร ผู้บริหารควรเปิดโอกาสให้ผู้คณะครูและบุคลากรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ แก้ปัญหาการทำงานด้วยตนเองใช้หลักประชาธิปไตยในการตัดสินใจแก้ปัญหาต่างๆ ตัดสินใจควบคุม ดูแล การรักษากฎ ระเบียบวินัย และการพิจารณาลงโทษของผู้ร่วมงานให้เป็นไปด้วยดีมีกระบวนการเลือกแนวทางการปฏิบัติที่ดีที่สุดเพื่อให้ผู้ร่วมงานปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.3 ด้านทักษะการแก้ปัญหา ตามทุติยปาปนิกสูตร ผู้บริหารควรจัดทำปัญหาในองค์กรเป็นข้อมูลสารสนเทศ ดำเนินการแก้ปัญหาโดยยึดหลัก PDCA และการมีส่วนร่วมมาใช้ในการตัดสินใจแก้ไขปัญหขององค์กร

2.4 ด้านทักษะการทำงานเป็นทีม ตามหลักทุติยปาปนิกสูตร ผู้บริหารควรเป็นผู้นำในการกระตุ้นให้ครูทำงานร่วมกัน ให้กำลังใจ และขวัญกำลังใจแก่คณะครูอย่างทั่วถึง รวมถึงควรเป็นผู้สร้าง

บรรยากาศที่ดี เอื้อต่อการปฏิบัติงานแก่คณะครูในโรงเรียนมีความใส่ใจกับบุคลากรในองค์กรทุกคน เมื่อมี
การทำงานสำเร็จตามเป้าหมายควรมีก้าวขึ้นชมด้วยไมตรี แสดงถึงความจริงใจเมื่อบุคลากรปฏิบัติงาน
สำเร็จ

2.5 ด้านทักษะการใช้เทคโนโลยี ตามหลักทุติยาปาปณิกสูตร ผู้บริหารควรเป็นผู้ที่ก้าวทัน
เทคโนโลยี สามารถจัดหาเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารจัดการด้านต่างๆ ภายในโรงเรียน รวมไปถึงใช้
เทคโนโลยีจัดทำข้อมูลสารสนเทศของสถานศึกษา สนับสนุนให้บุคลากรพัฒนาและเข้าร่วมอบรมเทคโนโลยี
สารสนเทศ เนื่องจากครูผู้สอนต้องใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ส่งเสริมการจัดเรียนการสอนเน้นผู้เรียนเป็น
สำคัญควรสนับสนุนส่งเสริมการพัฒนาระบบเทคโนโลยีการสื่อสาร ข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัย

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรมีการศึกษาแนวทางการพัฒนาทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21
ที่ในด้านที่ค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ทักษะการทำงานเป็นทีม เพื่อใช้เป็นแนวทางในพัฒนาคุณลักษณะของ
ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีคุณภาพ

3.2 ควรมีการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษ
ที่ 21 ตามหลักทุติยาปาปณิกสูตร ในแต่ละด้าน

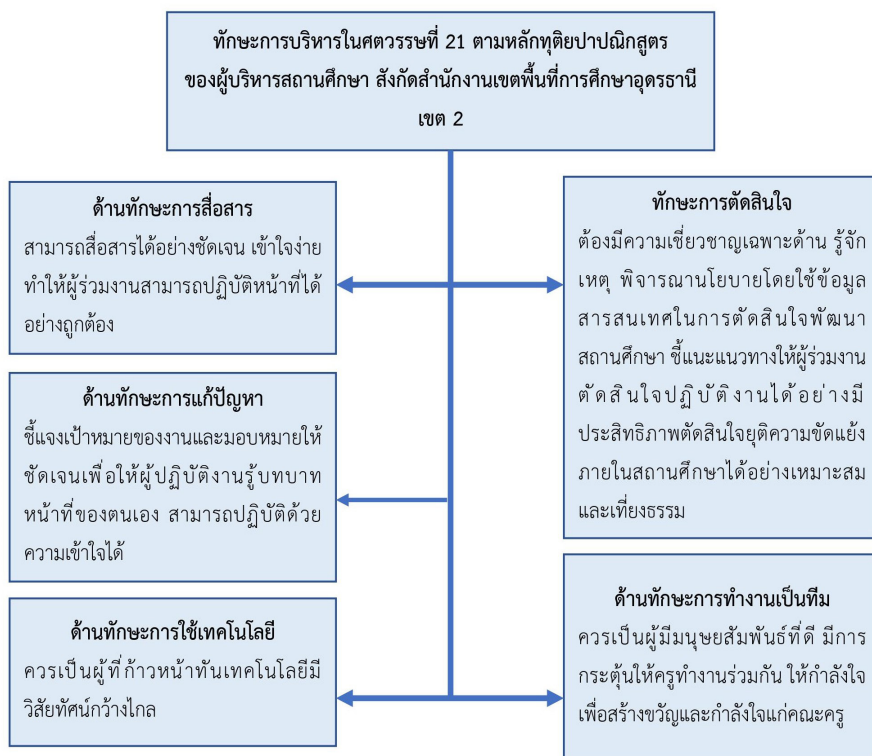
3.3 ควรศึกษาทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 จากการรับรู้หรือมุมมองของ
บุคคลหลายๆ ฝ่าย เช่น ครูผู้สอน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครองของนักเรียน เป็นต้น

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง ทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ตามหลักทุติยาปาปณิกสูตรของผู้บริหาร
สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 2 สามารถจำแนกองค์ความรู้ใหม่
ดังนี้ 1) ด้านทักษะการสื่อสาร ผู้บริหารหมั่นแสวงหาความรู้ใหม่ๆ เรียนรู้หลักการพูดและการใช้ภาษาให้
เหมาะสม ฝึกพัฒนาทักษะในการพูดเพื่อให้สามารถสื่อสารให้ทุกคนในองค์กรทราบถึงนโยบายไปในทิศทาง
เดียวกัน สื่อสารให้ตรงประเด็นเพื่อให้ผู้ร่วมงานเข้าใจตรงกัน และปฏิบัติงานไปในแนวทางเดียวกัน 2) ด้าน
ทักษะการตัดสินใจ ผู้บริหารมีทักษะในการตัดสินใจเป็นอย่างยิ่ง ต้องใช้ให้รอบคอบศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้อง
อย่างชัดเจนรอบด้าน ไตร่ตรองถึงผลดีผลเสียของทางเลือกต่างๆ ประกอบการตัดสินใจเพื่อให้เกิดประโยชน์
ต่อองค์กรเป็นสำคัญ 3) ด้านทักษะการแก้ปัญหา ผู้บริหารนำเทคนิคใหม่ๆ สำหรับการบริหารองค์กรมา
ปรับใช้ตามบริบทองค์กรของตนเอง เพื่อนำพาองค์กรบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ 4) ด้านทักษะการทำงานเป็น
ทีม ผู้บริหารสร้างบรรยากาศการปฏิบัติงานในองค์กร ให้เป็นบรรยากาศแบบพี่แบบน้อง ยอมรับฟังความ
คิดเห็นของบุคลากรในองค์กรทุกระดับ 5) ด้านทักษะการใช้เทคโนโลยี ผู้บริหารเป็นผู้ที่ก้าวทันเทคโนโลยี
สามารถจัดหาเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารจัดการด้านต่างๆ ภายในโรงเรียน รวมไปถึงใช้เทคโนโลยี

จัดทำข้อมูลสารสนเทศของสถานศึกษา

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- กณิษฐา ทองสมุทร. (2561). *ทักษะการบริหารงานในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาตามการรับรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). สุราษฎร์ธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.*
- เจ้าอธิการบุญช่วย โชติวิโส (อ๋วยงค์). (2562). *บทบาทของผู้นำในกระบวนทัศน์ใหม่. วารสารวิชาการธรรมทรรศน์, 19(1), 297-307.*
- พรพิมล แก้วอ่อน และคณะ. (2565). *แนวทางการพัฒนาทักษะภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 ตามหลักทฤษฎีปาปณิกสูตร ของผู้บริหารโรงเรียนในกลุ่มโรงเรียนฟ้าอุดม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 3. วารสารวิจัยวิชาการ, 5(2), 91-104.*

พระครูพิศาลจริยากร เลขธมโม (สังข์ขาว) และสุชน ประวัติดี. (2562). จริยธรรม: ปัญหาพฤติกรรมและ
การจัดการในปัจจุบันของสังคมไทย. วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์, 5(2), 131-145.

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และเสฐียรพงษ์ วรรณปก. (2565). มณีแห่งปัญญา: หนังสือคู่มือสำหรับ
นักบริหาร. เข้าถึงได้จาก https://www.tungsong.com/Read/principle/p_khunnatam_3.htm

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). พุทธวิธีการบริหาร. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย.

สตาร์ฟิชแล็บส์. (2565). 5 ทักษะสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา ในศตวรรษที่ 21. เข้าถึงได้จาก [https://
www.starfishlabz.com/blog/600-5](https://www.starfishlabz.com/blog/600-5)

การพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ตามหลักอิทธิบาท 4
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2*

The Leadership Development of Educational Institution Administrators
in the 21st Century According to the Principle of the Four
Iddhipāda Under the Office of Khon Kaen Primary Educational
Service Area 2

กุลินิติ เบ้าจรรยา, พระครูปลัดบุญช่วย โชติวิโร, สุนทร สายคำ¹ และณฐาพัชร วรพงษ์พัชร²
Kullaniti Baochanya, Phrakhru Palad Boonchuay Chotivungso, Sunthon Saikham
and Ntapat Woraphongphat
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น¹
สถาบันเทคโนโลยีภาคตะวันออกแห่งสุวรรณภูมิ²
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand
Eastern Institute of Technology Suvarnabhumi, Thailand
Corresponding Author, E-mail: 6405205010@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2) ศึกษาการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ตามหลักอิทธิบาท 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 3) เสนอแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ตามหลักอิทธิบาท 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 การศึกษาครั้งนี้ ใช้การวิจัยแบบผสานวิธี กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานศึกษา และรองผู้อำนวยการสถานศึกษา จำนวน 112 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติ ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

*ได้รับบทความ: 7 กุมภาพันธ์ 2566; แก้ไขบทความ: 8 เมษายน 2566; ตอรับตีพิมพ์: 29 เมษายน 2566

Received: February 7, 2023; Revised: April 8, 2023; Accepted: April 29, 2023

ผลการวิจัยพบว่า

1. การพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 โดยภาพรวมและรายด้าน มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดไปต่ำสุด คือ ด้านการแก้ปัญหา ด้านการทำงานเป็นทีม ด้านการคิดวิเคราะห์และสร้างสรรค์ ด้านเทคโนโลยีและการใช้ดิจิทัล
2. การพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ตามหลักอิทธิบาท 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 โดยภาพรวมและรายด้าน มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดไปต่ำสุด คือ ด้านการแก้ปัญหา ตามหลักอิทธิบาท 4 ด้านการทำงานเป็นทีม ตามหลักอิทธิบาท 4 ด้านการคิดวิเคราะห์และสร้างสรรค์ ตามหลักอิทธิบาท 4 ด้านเทคโนโลยีและการใช้ดิจิทัล ตามหลักอิทธิบาท 4
3. แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ตามหลักอิทธิบาท 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 ผู้บริหารต้องมีการสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ความสามารถในการใช้สื่อเทคโนโลยี มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี พุดจาไพเราะ มีบุคลิกภาพที่ดี มีวิสัยทัศน์สามารถกำหนดเป้าหมาย และแผนงานในการปฏิบัติงานไปสู่เป้าหมายได้อย่างชัดเจน

คำสำคัญ: การพัฒนาภาวะผู้นำ; ผู้บริหาร; หลักอิทธิบาท 4

Abstract

The objectives of this research were: 1) to study the leadership development of school administrators in the 21st Century under the Office of Khon Kaen Primary Educational Service Area 2; 2) to study the leadership development of school administrators in the 21st Century according to the Four Iddhipāda under the Office of Khon Kaen Primary Educational Service Area 2; 3) to propose a guideline for developing the leadership of school administrators in the 21st century 21 according to the Four Iddhipāda under the Office of Khon Kaen Primary Educational Service Area 2. This study was carried out by means of mixed-method research. The sample group included 112 directors and deputy directors of educational. The research tools were questionnaires, interviews. Data were analyzed with statistics such as frequency, percentage, mean, standard deviation.

The research results were as follows:

1. From overall and each aspect perspectives, the leadership development of educational institution administrators in the 21st Century under the Office of Khon Kaen

Primary Educational Service Area 2 has been practiced at a high level. The highest to lowest mean aspects were problem-solving, teamwork, analytical and creative thinking, technology, and digital use.

2. The leadership development of school administrators in the 21st Century, according to the Four Iddhipāda under the Office of Khon Kaen Primary Educational Service Area 2, has been practiced both overall and in each aspect perspective at a high level. The aspects sorted from highest to lowest mean were: problem-solving, teamwork, analytical and creative thinking, and technology and digital use according to the Four Iddhipāda.

3. The guidelines for developing the leadership of school administrators in the 21st century 21 according to the Four Iddhipāda under the Office of Khon Kaen Primary Educational Service Area 2, are that the administrators must support the development of personnel in the organization to know, ability to consistently use media and technology, good interpersonal skills and speech, a good personality and a vision to set goals and work plans to achieve the goals.

Keywords: Leadership Skills; Administrator; Four Iddhipāda

1. บทนำ

ภาวะผู้นำทางการศึกษากับผู้บริหารการศึกษาจะต้องเหมือนกัน หมายความว่าผู้บริหารการศึกษาจะต้องมีคุณสมบัติของภาวะผู้นำนั่นเอง การเป็นผู้บริหารสมัยใหม่ต้องการความเป็นผู้นำในการบริหารงานของตน จึงจะกล่าวได้ว่าเป็นผู้บริหารสมัยใหม่ ทั้งนี้ เพราะผู้บริหารสมัยใหม่ตระหนักดีว่ามนุษย์มีความแตกต่างกันตามลำดับขั้นของความต้องการจำเป็น ดังนั้นผู้บริหารจึงต้องใช้ศาสตร์ คือความรู้ในเรื่องระเบียบ ทฤษฎีต่างๆ และศิลป์ในการบริหารทฤษฎีจะเป็นเครื่องมือและเครื่องช่วยนำทางสำหรับผู้บริหาร ถ้าไม่มีทฤษฎีการบริหารงานจะประสบความสำเร็จด้วยเหตุบังเอิญเท่านั้น ส่วนศิลปะนั้นจะช่วยให้ผู้บริหารสามารถนำเอาทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติได้ (บุญญาพงษ์ ดวงมัลย์, 2564, หน้า 250-263)

จากสภาพปัญหาในปัจจุบัน ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศกลายเป็นปัจจัยสำคัญในการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตของคนในยุคปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงทางสังคม นับว่าเป็นผลต่อชีวิตมนุษย์อย่างมากสภาพความเครียดและความเปราะบางทางสังคมไทยในปัจจุบันสะท้อนให้เห็นจากพฤติกรรมที่เป็นปัญหา เช่น อาชญากรรม ยาเสพติด ฯลฯ จะมีคำกล่าวอยู่ว่าสังคมยิ่งเจริญทางวัตถุมากขึ้นเท่าใด ความเสื่อมทางจิตใจของคนยิ่งต่ำลงมากเพียงนั้น (จริยธรรมของคนไทย-บ้านจอมยุทธ, 2564)

ทั้งนี้การศึกษาน่าจะให้ทางออกที่ดีต่อการแก้ปัญหาดังกล่าวข้างต้น และผู้บริหารโรงเรียนก็น่าจะเป็นความหวังหนึ่งของสังคมที่เป็นผู้มีภาวะผู้นำตาม หลักธรรมที่เป็นแบบอย่างที่ดีด้านจริยธรรมต่อครู นักเรียน และบุคคลอื่นในสังคม ตามความมุ่งหมายในการพัฒนาการศึกษาของชาติตามความในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พุทธศักราช 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 มาตราที่ 6 ผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องเพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติหลายประการคือ การมีความรู้ความเข้าใจ มีภาวะผู้นำ ซึ่งคุณสมบัติเหล่านี้ จะบ่งบอกถึงสมรรถภาพของผู้บริหารสถานศึกษานั้นเอง ภาวะผู้นำเพื่อใช้ในการบริหารเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งของผู้บริหารที่จะทำให้สามารถดำเนินงานไปด้วยความราบรื่นและบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้ ดังนั้นผู้บริหารในฐานะผู้นำทางการศึกษาจึงควรมีแนวปฏิบัติที่อยู่ในกรอบของคุณธรรม เพราะคุณธรรมเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งจิตใจบุคคลให้ประพฤติในทางที่ถูกที่ควร เป็นเครื่องมือช่วยส่งเสริมให้บุคคลนั้นเป็นที่ยอมรับนับถือแก่ผู้ร่วมงาน ทำให้ผู้ร่วมงานเกิดขวัญและกำลังใจ รู้สึกมีความมั่นคงในการปฏิบัติงาน ซึ่งจะส่งผลให้การปฏิบัติงานดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ (ธวัชชัย ตรีวรชัย, 2561, หน้า 71-81)

จากเหตุผลและความสำคัญดังกล่าวผู้วิจัยในฐานะเป็นครูและมีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา จึงมีความสนใจที่จะศึกษา การพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ตามหลักอิทธิบาท 4 ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา มาประยุกต์ใช้กับสถานศึกษา ซึ่งเป็นหลักธรรมแห่งความสำเร็จ เพื่อเป็นข้อมูลสารสนเทศและแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการทำงานต่อไป (วิภาวรรณ แอบกลิ่นจันทร์, 2564, หน้า 33-43)

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2
2. เพื่อศึกษาการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ตามหลักอิทธิบาท 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2
3. เพื่อเสนอแนวการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ตามหลักอิทธิบาท 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสม (Mixed Methodology Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งผู้วิจัยได้

ดำเนินการศึกษาวิจัยตามลำดับต่อไปนี้

1. เป็นการวิจัยแบบผสม (Mixed Methodology Research) โดยการใช้แบบสอบถาม (เชิงปริมาณ) และใช้แบบสัมภาษณ์ (เชิงคุณภาพ) ตามกลุ่มเป้าหมาย
2. กลุ่มตัวอย่างแบบสอบถาม ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียน 108 คน และรองผู้อำนวยการโรงเรียน 4 คน รวม 112 คน ซึ่งการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan) (1970, pp. 607-610)
3. กลุ่มเป้าหมายแบบสัมภาษณ์ ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 จำนวน 5 คน โดยเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) ทั้งนี้โดยเลือกจากผู้ที่มีความเชี่ยวชาญและมีประสบการณ์สูง
4. การสร้างและการหาคุณภาพเครื่องมือ ได้ดำเนินการและหาคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา เพื่อจะนำได้ทดลองสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ครั้งนี้ใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสม (Mixed Method Research) ซึ่งใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และ ใช้แบบสัมภาษณ์ในการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีรายละเอียดของเครื่องมือทั้งสองประเภท ดังนี้

การวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ตามหลักอริยบท 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะคำถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) ประกอบด้วย ตำแหน่ง ประสบการณ์ทำงาน และวุฒิการศึกษา ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ตามหลักอริยบท 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 โดยใช้แบบสอบถามชนิดเลือกตอบ จำนวน 40 ข้อ ซึ่งมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประเมินค่า (Numerical Rating Scale) มี 5 ระดับตามวิธีของลิเคิร์ต (Likert)

การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือเป็นแบบสัมภาษณ์ (Interviews) เกี่ยวกับการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ตามหลักอริยบท 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 มีลักษณะเป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิด (Open ended Questionnaire) แบ่งเป็น 2 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 สภาททั่วไปโดยถามในประเด็นต่อไปนี้คือ ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ ตำแหน่ง ประสบการณ์การทำงาน และระดับการศึกษา และตอนที่ 2 เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structure interview) ชนิดปลายเปิดมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ตามหลักอริยบท 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 จำนวน 4 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านเทคโนโลยีและการใช้ดิจิทัล 2) ด้านการทำงานเป็นทีม

3) ด้านการคิดวิเคราะห์และสร้างสรรค์ 4) ด้านการแก้ปัญหา การตรวจสอบเครื่องมือการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยนำแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ดังกล่าวให้อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก อาจารย์ที่ปรึกษาร่วมตรวจสอบในเบื้องต้น ก่อนนำไปให้นำเสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน เพื่อพิจารณาตรวจสอบความถูกต้องและประเมิน คุณภาพของแบบสอบถามเพื่อหาค่า Index of consistency (IOC.) ตามหลักเกณฑ์ค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.80 ถึง 1.00 เพื่อร่วมให้ความเห็น ตรวจสอบแก้ไข และปรับปรุงให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น เพื่อให้สามารถสื่อความหมายได้อย่างชัดเจน และได้ข้อมูลที่ตรงประเด็นตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามระเบียบแนวทางการปฏิบัติดังนี้แบบสอบถาม

1) ขอนหนังสือจากสำนักงานศูนย์บัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการรวบรวมข้อมูล 2) ส่งหนังสือถึงผู้ซึ่งขอความอนุเคราะห์ไปยังผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 เพื่อขอความอนุเคราะห์ประชาสัมพันธ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 3) ผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามออนไลน์ โดยใช้ Google Form เพื่อสร้าง คิวอาร์โค้ด (QR Code) ให้พร้อมที่จะนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลของงานวิจัยต่อไป

แบบสัมภาษณ์ 1) ผู้วิจัยขอนหนังสือจากผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น เพื่อขอเชิญผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์ 2) นำหนังสือขอเชิญผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยไปมอบให้ผู้ทรงคุณวุฒิด้วยตนเอง โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้กำหนดวัน เวลาและสถานที่ในการให้สัมภาษณ์ 3) เก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

6. การวิเคราะห์ข้อมูล แบบสอบถาม นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์แล้ว นำมาจัดเรียงลำดับแบบสอบถาม แล้วประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป มาดำเนินการดังนี้ 1) วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับตำแหน่ง ประสบการณ์ในการทำงาน และระดับการศึกษา โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) และหาร้อยละ (Percentage) 2) การพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ตามหลักอิทธิบาท 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 โดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) 3) วิเคราะห์การศึกษาแนวการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ตามหลักอิทธิบาท 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2

แบบสัมภาษณ์ นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้อำนวยการโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 จำนวน 5 คน มาศึกษาและวิเคราะห์ตามกระบวนการของการ

วิจัยเชิงคุณภาพ กล่าวคือ วิเคราะห์ถึงประเด็นสำคัญที่ได้จากการสัมภาษณ์ (Major themes) และนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive analysis)

4. สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ตามหลักอิทธิบาท 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 โดยรวมและรายด้าน พบว่า การพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ตามหลักอิทธิบาท 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 โดยรวมและรายด้าน โดยภาพรวม มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.61$, S.D. = 0.36) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเป็นอันดับ 1 คือ ด้านการแก้ปัญหา ตามหลักอิทธิบาท 4 ($\bar{x} = 4.65$, S.D. = 0.31) รองลงมา คือ ด้านการทำงานเป็นทีม ตามหลัก อิทธิบาท 4 ($\bar{x} = 4.65$, S.D. = 0.35) และ ด้านการคิดวิเคราะห์และสร้างสรรค์ ตามหลัก อิทธิบาท 4 ($\bar{x} = 4.63$, S.D. = 0.35) และส่วนด้านที่มีการปฏิบัติต่ำสุด คือ ด้านเทคโนโลยีและการใช้ดิจิทัล ตามหลักอิทธิบาท 4 ($\bar{x} = 4.51$, S.D. = 0.42) ตามลำดับ

2. แนวทางการศึกษาแนวการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ตามหลักอิทธิบาท 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 ในแต่ละด้านมีดังนี้

2.1 แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ตามหลักอิทธิบาท 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 ด้านเทคโนโลยีและการใช้ดิจิทัล ผู้บริหารควรเป็นผู้นำที่มีความรู้ทั้งเรื่องศาสตร์และศิลป์ในการบริหาร เป็นผู้ที่ก้าวหน้าเทคโนโลยี สามารถจัดหาเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารจัดการด้านต่างๆ ภายในโรงเรียน และผู้บริหารควรนำข้อมูลการติดตามประเมินการพัฒนาระบบ ICT มาใช้ปรับปรุงการดำเนินงานเพื่อการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อนำองค์ความรู้ มาสร้างวิธีการบริหารสถานศึกษาที่ทันสมัย สามารถปฏิบัติได้จริงเพื่อพัฒนาตนเองให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ด้วยสังคมปัจจุบันเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

2.2 แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ตามหลักอิทธิบาท 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 ด้านการทำงานเป็นทีม ผู้บริหารควรเป็นผู้นำในการกระตุ้นให้ครูทำงานร่วมกัน ให้กำลังใจ และขวัญกำลังใจแก่คณะครูอย่างทั่วถึง รวมถึงควรเป็นผู้สร้างบรรยากาศที่ดี และผู้บริหารควรพัฒนาภาวะผู้นำ และจิตวิทยาการพูดจูงใจ โน้มน้าวให้ผู้อื่นปฏิบัติงานด้วยความยินดี และเต็มใจ มีความสามารถในการมอบหมายภาระงาน ให้เหมาะสมกับความรู้ความสามารถของผู้ปฏิบัติงาน เพื่อกระตุ้นและสร้างแรงบันดาลใจให้บุคลากรในการปฏิบัติงานให้สำเร็จอย่างมีคุณภาพ

2.3 แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ตามหลักอิทธิบาท 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 ด้านการคิดวิเคราะห์และสร้างสรรค์ ผู้บริหารควรเป็นผู้นำส่งเสริมให้องค์กรสร้างบรรยากาศและวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมการแสดงความคิดเห็นริเริ่มสร้างสรรค์ เพื่อนำพาองค์กรบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ และผู้บริหารควรเป็นผู้นำที่มีองค์ความรู้รอบด้าน และเชี่ยวชาญ โดยการหมั่นศึกษาหาความรู้และประสบการณ์ใหม่ๆ เช่น การศึกษาดูงาน เทียบชมสถานที่ต่างๆ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้บริหารอื่นซึ่งจะส่งผลให้มีความเชื่อมั่นว่าผลงานที่สร้างสรรค์ได้ผ่านกระบวนการวิเคราะห์ สังเคราะห์มาอย่างดีบนพื้นฐานของความรอบรู้รอบด้าน

2.4 แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ตามหลักอิทธิบาท 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 ด้านการแก้ปัญหา ผู้บริหารควรสามารถวิเคราะห์สถานการณ์ที่อาจจะเกิดปัญหาขึ้นในโรงเรียน และแก้ปัญหานั้นๆ ได้อย่างรวดเร็ว และสามารถแก้ไขความขัดแย้งด้วยวิธีการที่สร้างสรรค์และผู้บริหารควรเป็นผู้ที่รับฟังข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหา และเลือกแนวทางในการแก้ปัญหาที่เป็นที่ยอมรับของบุคลากรทุกฝ่ายในโรงเรียน ให้ความสำคัญในการนิเทศ กำกับ ติดตามและประเมินผลการดำเนินการแก้ไขปัญหาในองค์กรตามความสำคัญอย่างเป็นระบบ

5. อภิปรายผลการวิจัย

1. ด้านเทคโนโลยีและการใช้ดิจิทัล โดยภาพรวมและรายข้อมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีการปฏิบัติสูงสุด คือ ผู้บริหารมีการสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรในองค์กรให้มีความรู้ ความสามารถในการใช้สื่อ และเทคโนโลยี อย่างสม่ำเสมอ (ฉันทะ) ซึ่งปรากฏผลเช่นนี้ เนื่องมาจากสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการใช้เทคโนโลยีและการใช้ดิจิทัล เพื่อการบริหารจัดการและการจัดการเรียนการสอน สร้างนวัตกรรมและนำมาใช้เพื่อการบริหารจัดการและการจัดการเรียนการสอน ส่งเสริมครูในการนำวิธีการสอนที่หลากหลายมาใช้ในการกระบวนการจัดการเรียนการสอน ผู้บริหารสถานศึกษาดำเนินการพัฒนาและส่งเสริมสนับสนุนบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถอย่างสม่ำเสมอ จึงทำให้การพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ด้านเทคโนโลยีและการใช้ดิจิทัล ในประเด็นผู้บริหารมีการสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรในองค์กรให้มีความรู้ ความสามารถในการใช้สื่อ และเทคโนโลยี อย่างสม่ำเสมอ (ฉันทะ) มีค่าเฉลี่ยสูงมากกว่าด้านอื่นๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของวรปรัชญ์ หลวงโย (2564, หน้า 182-195) ได้ทำการศึกษาเรื่อง กลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ได้กล่าวว่า การพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา คือ ผู้บริหารสถานศึกษาใช้เทคโนโลยีและพัฒนานวัตกรรม เพื่อการบริหารจัดการ ร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาโรงเรียน และปฏิบัติตนเป็นผู้บริหารสถานศึกษาที่ดี

2. ด้านการทำงานเป็นทีม โดยภาพรวมและรายข้อมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีการปฏิบัติสูงสุด คือ ผู้บริหารมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี พุดจาไพเราะ อ่อนหวาน มีความอ่อนน้อมถ่อมตน มีบุคลิกภาพที่ดีเหมาะสม (วิริยะ) ซึ่งปรากฏผลเช่นนี้ เนื่องมาจากผู้บริหารในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการทำงานเป็นทีม และให้ความสำคัญในการสร้างมนุษยสัมพันธ์ในการทำงานเพื่อให้ทุกคนทำงานร่วมกันได้อย่างมีความสุข ให้ผู้ร่วมงานมีแรงบันดาลใจ มีขวัญและกำลังใจในการทำงานเน้นการสร้างปฏิสัมพันธ์ เพื่อให้ทุกคนเห็นความสำคัญของการทำงานเป็นทีม สอดคล้องกับงานวิจัยของวรวัชร เทียมสุวรรณ และคณะ (2562, หน้า 219-231) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21 ได้สรุปองค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21 การนำทีม ไว้ว่า ทีมงานเป็นหัวใจสำคัญอย่างยิ่งในการช่วยสร้างพลังร่วม เพื่อให้เกิดเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันที่จะส่งผลให้การบริหารงานต่างๆ ขององค์กรบรรลุตามเป้าหมาย การเสริมสร้างและผลักดันให้บุคลากรภายในองค์กรรู้จักวิธีการทำงานร่วมกันเป็นทีมและค้นหาเทคนิคเพื่อการพัฒนา และปรับปรุงทีมงานให้มีศักยภาพที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง

3. ด้านการคิดวิเคราะห์และสร้างสรรค์ โดยภาพรวมและรายข้อมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีการปฏิบัติสูงสุด คือ ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์สามารถกำหนดเป้าหมาย และแผนงานในการปฏิบัติงานไปสู่เป้าหมายได้อย่างชัดเจน (จิตตะ) ซึ่งปรากฏผลเช่นนี้ เนื่องมาจากผู้บริหารในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการคิดวิเคราะห์และสร้างสรรค์ในด้านวิสัยทัศน์ เกี่ยวกับประเด็นเรื่องการกำหนดเป้าหมายในการปฏิบัติงานให้บุคลากรที่ชัดเจน และมีนโยบายสำหรับการพัฒนาภาวะผู้นำการคิดวิเคราะห์และสร้างสรรค์ในด้านวิสัยทัศน์ของผู้บริหารที่ชัดเจนในระดับเขตพื้นที่การศึกษา ส่งผลให้ผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดให้ความสำคัญในประเด็นดังกล่าว และนำนโยบายมาปฏิบัติในองค์กร เพื่อให้เป็นแนวทางสำหรับบุคลากรได้ปฏิบัติตาม จึงทำให้การพัฒนาภาวะผู้นำการคิดวิเคราะห์และสร้างสรรค์ในด้านวิสัยทัศน์ของผู้บริหาร ในประเด็นการกำหนดเป้าหมาย และแผนงานในการปฏิบัติงานไปสู่เป้าหมายได้อย่างชัดเจน (จิตตะ) มีค่าเฉลี่ยสูงมากกว่า ด้านอื่นๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของพรพิมล แก้วอ่อน และคณะ (2565, หน้า 91-104) ได้ทำการศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาทักษะภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 ตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตร ของผู้บริหาร ได้กล่าวไว้ว่า ผู้บริหารต้องวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย จุดแข็ง ปัญหา และอุปสรรค เพื่อเป็นข้อมูลในการดำเนินงานสู่การเป็นองค์กรในอนาคต เปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชานำเสนอผลงานหรือแนวทางการดำเนินงานใหม่ พัฒนางค์ความรู้อย่างรอบด้านและฝึกฝนให้เชี่ยวชาญ

4. ด้านการแก้ปัญหา โดยภาพรวมและรายข้อมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีการปฏิบัติสูงสุด คือ ผู้บริหารมีการวางแผนการทำงานที่เป็นขั้นเป็นตอนมีการควบคุม กำกับ ติดตาม ประเมินผล

รายงานผลการปฏิบัติงาน และนำผลการประเมินมาใช้ในการพัฒนาหรือปรับปรุงงาน (วิมังสา) ซึ่งปรากฏผล เช่นนี้ เนื่องจากผู้บริหารในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 ผู้บริหาร มีความรู้ ความสามารถ ในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับองค์กรอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารมีการวางแผนการทำงานที่เป็นขั้นเป็นตอนมีการควบคุม กำกับ ติดตาม ประเมินผล รายงานผลการปฏิบัติงาน และนำผลการประเมินมาใช้ในการพัฒนาหรือปรับปรุงงานอย่างสม่ำเสมอ และให้ความสำคัญเกี่ยวกับวิเคราะห์ เหตุแห่งปัญหา วางแผนดำเนินการตามลำดับ สื่อสาร สั่งการ ตรวจสอบจึงทำให้การพัฒนาภาวะผู้นำด้านการแก้ปัญหาของผู้บริหาร ในประเด็นผู้บริหารมีการวางแผนการทำงานที่เป็นขั้นเป็นตอนมีการควบคุม กำกับ ติดตาม ประเมินผล รายงานสอดคล้องกับงานวิจัยของ เสาวณีย์ สมบูรณ์ศิริโรจน์ (2562) ได้ทำการ วิจัยเรื่อง การศึกษาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2 ได้กล่าวไว้ว่า ภาวะผู้นำด้านการแก้ปัญหาผู้บริหารสถานศึกษาต้องยึดกฎ ระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์เหตุแห่งปัญหา วางแผนดำเนินการตามลำดับ สื่อสาร สั่งการตรวจสอบ ภาวะผู้นำด้านความไว้วางใจผู้บริหารสถานศึกษาต้องเป็นแบบอย่างที่ดี ยึดหลักธรรมาภิบาล มอบงาน ตามความรู้ความสามารถของสมาชิก

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะระดับนโยบายสำหรับเขตพื้นที่การศึกษา

1.1 เขตพื้นที่การศึกษา ควรมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย แนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ตามหลักอิทธิบาท 4 ในด้านที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพโรงเรียน ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านเทคโนโลยีและการใช้ดิจิทัล ด้านการทำงานเป็นทีมด้านการคิดวิเคราะห์และสร้างสรรค์ ด้านการแก้ปัญหา เพื่อส่งเสริมให้ผู้บริหารมีการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ในศตวรรษที่ 21 รวมถึงมีความรู้ความสามารถในการบริหารสถานศึกษาและส่งผลต่อประสิทธิภาพโรงเรียนต่อไป

2. ข้อเสนอแนะระดับปฏิบัติสำหรับสถานศึกษา

2.1 ด้านเทคโนโลยีและการใช้ดิจิทัล ตามหลักอิทธิบาท 4 ผู้บริหารควรเป็นผู้นำที่มีความรู้ ทั้งเรื่องศาสตร์และศิลป์ในการบริหาร เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยี สามารถจัดหาเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารจัดการด้านต่างๆ ภายในโรงเรียน รวมไปถึงใช้เทคโนโลยีจัดทำข้อมูลสารสนเทศของสถานศึกษา และใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการจัดการเรียนการสอนของครูได้อย่างเหมาะสม

2.2 ด้านการทำงานเป็นทีม ตามหลักอิทธิบาท 4 ผู้บริหารควรเป็นผู้นำในการกระตุ้นให้ครู ทำงานร่วมกัน ให้กำลังใจ และขวัญกำลังใจแก่คณะครูอย่างทั่วถึง รวมถึงควรเป็นผู้สร้างบรรยากาศที่ดี เอื้อต่อการปฏิบัติงานแก่คณะครูและบุคลากรในโรงเรียน

2.3 ด้านการคิดวิเคราะห์และสร้างสรรค์ ตามหลักอริยาบท 4 ผู้บริหารควรเป็นผู้ที่รับฟังข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหา และเลือกแนวทางในการแก้ปัญหาที่เป็นที่ยอมรับของบุคลากรทุกฝ่ายในโรงเรียน รวมไปถึงสามารถวิเคราะห์สถานการณ์ที่อาจเกิดปัญหาขึ้นในโรงเรียน และแก้ปัญหานั้นๆ ได้อย่างรวดเร็วและสามารถแก้ไขความขัดแย้งด้วยวิธีการที่สร้างสรรค์

2.4 ด้านการแก้ปัญหา ตามหลักอริยาบท 4 ผู้บริหารควรเป็นผู้นำในการสามารถวิเคราะห์สถานการณ์ที่อาจเกิดปัญหาขึ้นในโรงเรียน และแก้ปัญหานั้นๆ ได้อย่างรวดเร็วและสามารถแก้ไขความขัดแย้งด้วยวิธีการที่สร้างสรรค์

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรมีการศึกษาแนวการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ที่ในด้านที่ค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านเทคโนโลยีและการใช้ดิจิทัล เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีคุณภาพ

3.2 ควรมีการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ตามหลักอริยาบท 4 ในแต่ละด้าน

3.3 ควรศึกษาการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 จากการรับรู้หรือมุมมองของบุคคลหลายๆ ฝ่าย เช่น ครูผู้สอน คณะกรรมการสถานศึกษา ข้าราชการผู้ปกครองของนักเรียน เป็นต้น

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ตามหลักอริยาบท 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 ผู้วิจัยสามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ดังนี้ 1) ด้านเทคโนโลยีและการใช้ดิจิทัล ผู้บริหารได้ตระหนักถึงความสำคัญของการใช้เทคโนโลยีและการใช้ดิจิทัล เพื่อการบริหารจัดการและการจัดการเรียนการสอน สร้างนวัตกรรมและนำมาใช้เพื่อการบริหารจัดการและการจัดการเรียนการสอน ส่งเสริมครูในการนำวิธีการสอนที่หลากหลายมาใช้ในการกระบวนการจัดการเรียนการสอน 2) ด้านการทำงานเป็นทีม ผู้บริหารให้ความสำคัญในการสร้างมนุษยสัมพันธ์ในการทำงานเพื่อให้ทุกคนทำงานร่วมกันได้อย่างมีความสุข ให้ผู้ร่วมงานมีแรงบันดาลใจ มีขวัญและกำลังใจในการทำงานเน้นการสร้างปฏิสัมพันธ์ 3) ด้านการคิดวิเคราะห์และสร้างสรรค์ ผู้บริหารให้ความสำคัญของการคิดวิเคราะห์และสร้างสรรค์ในด้านวิสัยทัศน์ เกี่ยวกับประเด็นเรื่องกำหนดเป้าหมายในการปฏิบัติงานให้บุคลากรที่ชัดเจน และมีนโยบายสำหรับการพัฒนาภาวะผู้นำการคิดวิเคราะห์และสร้างสรรค์ 4) ด้านการแก้ปัญหา ผู้บริหารมีการวางแผนการทำงานที่เป็นขั้นเป็นตอนมีการควบคุม

กำกับ ติดตาม ประเมินผล รายงานผลการปฏิบัติงาน และนำผลการประเมินมาใช้พัฒนาหรือปรับปรุงงานอย่างสม่ำเสมอ

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- ธวัชชัย ตีรวัชรชัย. (2561). ภาวะผู้นำของผู้บริหารตามหลักพรหมวิหาร 4 ในเทศบาลเมืองลำตาเสา อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสารปรัชญาปริทรรศน์*, 23(1), 71-81.
- บ้านจอมยุทธ. (2564). *จริยธรรมของคนไทย*. เข้าถึงได้จาก https://www.baanjommyut.com/library_3/extension-2/ethics/07.html
- บุญญาพงษ์ ดวงมาลย์ และคณะ. (2564). การพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักพรหมวิหาร 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1. *Journal of Modern Learning Development*, 6(1), 250-263.
- พรพิมล แก้วอ่อน และคณะ. (2565). แนวทางการพัฒนาทักษะภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 ตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตรของผู้บริหารโรงเรียนในกลุ่มโรงเรียนฟ้าอุดม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 3. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 5(2), 91-104.

- วรปรัชญ์ หลวงโย. (2564). องค์ประกอบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ*, 21(1), 182-195.
- วรวรรษ เทียมสุวรรณ และคณะ. (2562). ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21. *วารสารวิชาการบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสวนดุสิต*, 15(2), 219-231.
- วิภาวรรณ แอบกลิ่นจันทร์ และคณะ. (2564). ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา ตามหลักอิทธิบาท 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2. *Journal of Modern Learning Development*, 6(2), 33-43.
- เสาวณีย์ สมบูรณ์ศิริรัตน์. (2562). การศึกษาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Education and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610.

การใช้หลักพรหมวิหารธรรมของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4*

The use of Brahmavihāra Dhamma Principles by School Administrators
of Educational Opportunity Extension Schools under the Office of
Buriram Primary Education Service Area 4

ธนากร แป๋นโรตง, พระครูปลัดบุญช่วย โชติวิโส, พระฮอนด้า วาตสโท¹ และณฐาพัชร วรพงศ์พัชร²
Tanakorn Paethaisong, Phrakhrū Palad Boonchuay Chotivungso, Phra Honda Vadasuddo
and Ntapat Woraphongphat
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น¹
สถาบันเทคโนโลยีภาคตะวันออกแห่งสุวรรณภูมิ²
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand
Eastern Institute of Technology Suvarnabhumi, Thailand
Corresponding Author, E-mail: 6405205023@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการใช้หลักพรหมวิหารธรรมของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 2) เปรียบเทียบการใช้หลักพรหมวิหารธรรมของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 จำแนกตามเพศ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน 3) ศึกษาแนวทางการใช้หลักพรหมวิหารธรรมของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 เป็นงานวิจัยแบบผสมผสาน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครู จำนวน 278 คน กลุ่มเป้าหมายจำนวน 6 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.82 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติ ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (t-test แบบ Independent Samples) และ (F-test แบบ one way ANOVA)

*ได้รับบทความ: 14 กุมภาพันธ์ 2566; แก้ไขบทความ: 5 เมษายน 2566; ตอรับตีพิมพ์: 29 เมษายน 2566
Received: February 14, 2023; Revised: April 5, 2023; Accepted: April 29, 2023

ผลการวิจัยพบว่า

1. การใช้หลักพรหมวิหารธรรมของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 โดยภาพรวมและรายด้านมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.50$, S.D. = 0.24)

2. เปรียบเทียบการใช้หลักพรหมวิหารธรรมของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 พบว่า จำแนกตามเพศ โดยภาพรวมและรายด้านมีความเห็นแตกต่างกัน จำแนกตามวุฒิการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน โดยภาพรวม และรายด้านมีความเห็นไม่แตกต่างกัน

3. แนวทางการใช้หลักพรหมวิหารธรรมของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 ได้แก่ 1) ด้านเมตตา ผู้บริหารควรมีความปรารถนาดีต่อผู้ใต้บังคับบัญชาให้คำแนะนำในการทำงาน 2) ด้านกรุณา ผู้บริหารควรมีความกรุณาปรานีกับผู้ใต้บังคับบัญชาด้วยความบริสุทธิ์ใจ 3) ด้านมุทิตา ผู้บริหารควรสนับสนุนส่งเสริมผู้ใต้บังคับบัญชาที่มีความรู้ความสามารถในการทำงานพัฒนาตนเองให้มีความเจริญก้าวหน้า 4) ด้านอุเบกขา ผู้บริหารควรมีความปรารถนาดีต่อผู้ใต้บังคับบัญชาโดยไม่มีอคติมีความเที่ยงธรรมในการบริหารงานเสมอภาค

คำสำคัญ: พฤติกรรมผู้บริหาร; หลักพรหมวิหารธรรม

Abstract

The objectives of this research were: 1) to study the use of Brahmvihāra Dhamma by school administrators of Educational Opportunity Extension Schools under the Office of Buriram Primary Educational Service Area 4; 2) to compare the use of Brahmvihāra Dhamma by school administrators of Educational Opportunity Extension Schools under the Office of Buriram Primary Educational Service Area 4, It's a Mixed Methodology Research, classified by the samples' genders, educational degrees, and working experiences; 3) to study the guideline of the use of Brahmvihāra Dhamma by school administrators of Educational Opportunity Extension Schools under the Office of Buriram Primary Educational Service Area 4. The sample group consisted of 278 teachers and the target group of 6 people. The research tools were questionnaires, interview forms, has a confidence value of 0.82, statistical data analysis including frequency, percentage, mean, standard deviation (t-test, Independent Samples) and (F- one-way ANOVA test).

The research results were as follows:

1. The use of Brahmavihāra Dhamma by school administrators of Educational Opportunity Extension Schools under the Office of Buriram Primary Educational Service Area was at a high level in both overall and aspect perspectives ($\bar{x} = 4.50$, S.D. = 0.24).

2. The use of Brahmavihāra Dhamma by school administrators of Educational Opportunity Extension Schools under the Office of Buriram Primary Educational Service Area 4, classified by the samples' genders was different in both overall and aspect perspectives. Classified by the samples' educational degrees and working experiences, there was no difference in both perspectives.

3. The guideline for the use of Brahmavihāra Dhamma by school administrators of Educational Opportunity Extension Schools under the Office of Buriram Primary Educational Service Area 4 1. Is that in terms of Mettā, administrators should have good intentions for their subordinates, give advice on work. 2. In terms of Karuṇā, administrators should be kind to their subordinates with sincerity. 3. In terms of Muditā, Administrators should encourage their subordinates who are knowledgeable and capable of working in self-improvement for progress. 4. In terms of Upekkhā, Executives should have good intentions towards their subordinates without bias, fairness in administration, equality.

Keywords: Executive Behavior; Brahmavihāra Dhamma

1. บทนำ

การศึกษาเป็นรากฐานที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งในการสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าและแก้ไขปัญหาต่างๆ ในสังคมได้ เนื่องจากการศึกษาเป็นกระบวนการที่จะช่วยให้คนได้พัฒนาตนเองด้านต่างๆ ที่จะดำรงชีพ และประกอบอาชีพได้อย่างมีความสุข รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง รวมเป็นพลังสร้างสรรค์การพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนได้การพัฒนาประเทศชาติให้บรรลุเป้าหมาย ปัจจัยที่สำคัญคือต้องพัฒนาคนในชาติให้มีคุณภาพซึ่งการให้การศึกษาถือเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญที่สุด (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545) และผู้บริหารสถานศึกษานั้นมีความสำคัญเป็นกลไกที่มีบทบาทสำคัญยิ่ง ทำให้การปฏิรูปการศึกษาไทยบรรลุผลตามเจตนารมณ์ และช่วยให้แผนแม่บทในการปฏิรูปการศึกษาของไทยเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการบริหารจัดการสถานศึกษา คือ ผู้ที่มีตำแหน่งเป็นผู้บริหารสถานศึกษา เนื่องจากในภาคปฏิบัติจะเป็นตัวการและเป็นกลไกหลักในการกำหนดนโยบาย วิสัยทัศน์ และ

พันธกิจ ต้องทำหน้าที่และรับผิดชอบโดยตรงในการดูแล ควบคุมกำกับและส่งเสริม สนับสนุนการจัดการเรียนการสอนและการทำงานในส่วนต่างๆของสถานศึกษาให้การดำเนินงานเป็นไปตามนโยบายที่ได้วางไว้ (ศิริพงษ์ เสาภายน, 2552) สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ผู้บริหารสถานศึกษาประพฤติปฏิบัติตนขาดศีลธรรม ขาดจริยธรรม ไม่น้อยดังจะพบเห็นจากข่าวหน้าหนังสือพิมพ์หรือสื่อแขนงอื่นๆ อยู่บ่อยๆ เช่น ผู้บริหารทุจริตการซื้อวัสดุรายหัวนักเรียนมีแต่รายการซื้อแต่ไม่มีรายการของ เอาไปใช้จ่ายส่วนตัวบ้างทุจริต การจัดซื้อต่างๆผู้บริหารโรงเรียนทำอนาจารนักเรียนและเหตุการณ์ต่างๆ อีกมากมาย ในพฤติกรรมที่ขาดคุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา (พลภัทร ปิ่นทอง, 2556)

คุณธรรมมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่จะช่วยให้ปฏิบัติงานได้อย่างราบรื่น มีความสำคัญในหน้าที่การงาน เป็นคนดีของครอบครัว สังคมและประเทศชาติ คุณธรรมจริยธรรมเป็นพื้นฐานที่สำคัญของทุกคน และทุกวิชาชีพ การขาดคุณธรรมจริยธรรมทั้งในส่วนบุคคลและในวิชาชีพอาจมีผลร้ายต่อตนเอง สังคม และวงการวิชาชีพในอนาคตได้อีกด้วย จะพบเห็นได้จากการเกิดวิกฤตศรัทธาในวิชาชีพหลายแขนงในปัจจุบัน ทั้งในวงการวิชาชีพครู จึงมีคำกล่าวว่าเราไม่สามารถสร้างครูดีบนพื้นฐานของคนไม่ดี ถ้าบุคคลเหล่านี้มีพื้นฐานทางนิสัยและความประพฤติที่ไม่ดี (อมรา เล็กเริงสินธุ์, 2542)

ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการใช้หลักพรหมวิหารธรรมของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 ด้วยเหตุที่ว่าผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้ที่มีความสำคัญต่อการจัดการศึกษา เป็นผู้นำที่จะเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาวิสัยคุณธรรม จริยธรรมให้แก่ผู้ได้บังคับบัญชา เป็นแนวทางในการฝึกอบรม สั่งสอน ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมให้แก่นักเรียนและครูผู้สอนในโรงเรียน ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต ทั้งนี้เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลสำคัญให้หน่วยงานนำไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาและส่งเสริมพฤติกรรมด้านคุณธรรมของผู้บริหาร สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันอย่างเป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการใช้หลักพรหมวิหารธรรมของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 มีการปฏิบัติระดับใด
2. เพื่อเปรียบเทียบการใช้หลักพรหมวิหารธรรมของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 จำแนกตามเพศ วุฒิการศึกษาและประสบการณ์การทำงานแตกต่างกัน

3. เพื่อศึกษาแนวทางการใช้หลักพรหมวิหารธรรมของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 ให้มีประสิทธิภาพควรเป็นอย่างไร

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยวิธีวิทยาแบบผสม (Mixed Methodology Research) ระหว่างการวิจัยวิธีวิทยาเชิงปริมาณ (Quantitative Methodology Research) และการวิจัยวิธีวิทยาเชิงคุณภาพ (Qualitative Methodology Research)

1. ประชากร/กลุ่มตัวอย่าง และกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ครูผู้สอนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 ในปีการศึกษา 2565 ใน 53 โรงเรียน จำนวน 1,001 คน กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ คือ ครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์เขต 4 ปีการศึกษา 2565 โดยการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากตารางเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970) จำนวน 278 คนจำแนก และกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 ปีการศึกษา 2565 จำนวน 6 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) ทั้งนี้เลือกมาจากผู้ที่มีประสบการณ์การทำงานตั้งแต่ 10 ปี ขึ้นไป

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย โดยศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยมีขั้นตอนดังนี้ 1) ศึกษาเอกสารแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) กำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือ 3) สร้างเครื่องมือจากกรอบเนื้อหาของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย 4) เสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่ออาจารย์ที่ปรึกษา และปรับปรุงแก้ไขตามที่อาจารย์ที่ปรึกษาแนะนำ 5) นำเครื่องมือที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่านเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) เชิงเนื้อหา (Content validity) นำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามตามวัตถุประสงค์ (Index of Items Objective Congruence: IOC) ได้ค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.80 ถึง 1.00 6) นำเครื่องมือที่ตรวจสอบความเที่ยงตรงแล้วไปทดลองใช้ (Try out) กับครูในโรงเรียนอนุบาลสี่อานาจ (ชุมชนเปื่อยหัวแดง) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอำนาจเจริญ ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คนเพื่อหาความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficients) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ 0.90

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล 1) แบบสอบถาม (Questionnaires) (1) ขอรับหนังสือเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เกี่ยวกับการแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญ ขออนุญาตหน่วยงานที่เกี่ยวข้องส่งไปยังกลุ่มตัวอย่างและกลุ่มเป้าหมาย (2) ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยการนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาช่วยเพื่ออำนวยความสะดวก ซึ่งสอดคล้องกับสภาพการบริหารจัดการในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (covid-19) โดยใช้ Google Form และสร้าง

คิวอาร์โค้ด (QR Code) ให้พร้อมที่จะนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลของงานวิจัยต่อไป (3) นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์นำไปวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยต่อไป โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปการวิเคราะห์ข้อมูลทางคณิตศาสตร์ (4) นำแบบสอบถามฉบับที่สมบูรณ์นำไปวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยต่อไปโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปการวิเคราะห์ข้อมูลทางสังคมศาสตร์ และ 2) แบบสัมภาษณ์ (Interview) (1) ขอรับหนังสือเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจาก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เกี่ยวกับการแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญ ขออนุญาตหน่วยงานที่เกี่ยวข้องส่งไปยังกลุ่มเป้าหมาย (2) ผู้วิจัยเก็บข้อมูลตามแบบสัมภาษณ์จากผู้ตอบสัมภาษณ์กลุ่มเจาะจงท่านละ 1 ชุด จำนวน 6 ท่าน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล มีขั้นตอนดังนี้ 1) วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เกี่ยวกับสถานะภาพทางเพศ วุฒิการศึกษาและประสบการณ์การทำงาน โดยวิเคราะห์หาจำนวน และค่าร้อยละ 2) วิเคราะห์หาระดับโดยวิเคราะห์ หาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และนำค่าเฉลี่ยมาแปลความหมายตามเกณฑ์ต่อไปนี้ 3) วิเคราะห์เปรียบเทียบการใช้หลักพรหมวิหารธรรมของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 จำแนกตามสถานะภาพทางเพศ ทำงาน โดยการทดสอบที (t-test แบบ Independent Samples) 4) วิเคราะห์เปรียบเทียบการใช้หลักพรหมวิหารธรรมของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา จำแนกตามวุฒิการศึกษา โดยการทดสอบที (t-test แบบ Independent Samples) 5) วิเคราะห์เปรียบเทียบเปรียบเทียบการใช้หลักพรหมวิหารธรรมของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา จำแนกตามประสบการณ์ในการทำงานโดยวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (F-test แบบ one way ANOVA) เมื่อพบความแตกต่างหาความแตกต่างเป็นรายคู่ด้วยวิธีการของเชฟเฟ (Scheffe method) 6) วิเคราะห์แนวทางการใช้หลักพรหมวิหารธรรมของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา จำนวน 4 ด้าน โดยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive analysis)

5. การสังเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยเก็บข้อมูลตามแบบสัมภาษณ์จากผู้ตอบสัมภาษณ์กลุ่มเจาะจงท่านละ 1 ชุด จำนวน 6 ท่าน ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth Interview) แล้วนำข้อมูลมาสังเคราะห์ สรุปได้แนวทางการใช้หลักพรหมวิหารธรรมของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4

4. สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ดีจากการตอบแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่าง สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. การใช้หลักพรหมวิหารธรรมของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 ดังนี้

ตารางที่ 1 การใช้หลักพรหมวิหารธรรมของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4

การใช้หลักพรหมวิหารธรรมของผู้บริหารโรงเรียน ขยายโอกาสทางการศึกษา	ระดับปฏิบัติ			
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	อันดับที่
1. พฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียน (ด้านเมตตา)	4.49	0.23	มาก	3
2. พฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียน (ด้านกรุณา)	4.48	0.24	มาก	4
3. พฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียน (ด้านมุทิตา)	4.52	0.23	มาก	1
4. พฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียน (ด้านอุเบกขา)	4.51	0.25	มาก	2
รวม	4.50	0.24	มาก	

พบว่า โดยภาพรวม มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีการปฏิบัติสูงสุด คือ พฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียน ด้านมุทิตา รองลงมา คือ พฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียน ด้านอุเบกขา ด้านเมตตา และด้านกรุณา ตามลำดับ

2. การเปรียบเทียบการใช้หลักพรหมวิหารธรรมของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 จำแนกตามเพศ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบการใช้หลักพรหมวิหารธรรมของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 จำแนกตามเพศ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน

การใช้หลักพรหมวิหารธรรมของ ผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา	ชาย		หญิง		t	Sig
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.		
1. พฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียน (ด้านเมตตา)	4.53	0.23	4.47	0.23	1.80	0.07
2. พฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียน (ด้านกรุณา)	4.53	0.25	4.47	0.23	1.90	0.05
3. พฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียน (ด้านมุทิตา)	4.58	0.25	4.50	0.22	2.42	0.02
4. พฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียน (ด้านอุเบกขา)	4.55	0.24	4.50	0.25	1.27	0.20
โดยรวม	4.53	0.23	4.47	0.23	2.31	0.02

พบว่า จำแนกตามเพศ โดยภาพรวมและรายด้านมีความเห็นแตกต่างกัน จำแนกตามวุฒิการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน โดยภาพรวมและรายด้านมีความเห็นไม่แตกต่างกัน

3. แนวทางการใช้หลักพรหมวิหารธรรมของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 ด้านเมตตา ผู้บริหารควรมีความปรารถนาดีต่อผู้ใต้บังคับบัญชาให้คำแนะนำในการทำงานและความประพฤติที่เหมาะสมมอบหมายภาระงานต่างๆ อย่างเหมาะสมตรงกับสายงานความรู้ความสามารถและความถนัดเหมาะสม ด้านกรุณา ผู้บริหารควรมีความกรุณาปรานีกับผู้ใต้บังคับบัญชาด้วยความบริสุทธิ์ใจสนับสนุนส่งเสริมทั้งทางด้านวัตถุกำลังใจและกำลังใจด้วยความเป็นธรรมอย่างเป็นธรรมอย่างสม่ำเสมอและเท่าเทียมกัน ด้านมุทิตา ผู้บริหารควรสนับสนุนส่งเสริมผู้ใต้บังคับบัญชาที่มีความรู้ความสามารถในการทำงานพัฒนาตนเองให้มีความเจริญก้าวหน้า ผลงานประสบผลสำเร็จเป็นที่ประจักษ์ต่อสาธารณะชน ด้านอุเบกขา ผู้บริหารควรมีความปรารถนาดีต่อผู้ใต้บังคับบัญชาไม่มีอคติทั้งปวงมีความเที่ยงธรรมโดยใช้หลักพรหมวิหารธรรมในการบริหารงานเสมอภาคเที่ยงธรรมเพื่อให้ทุกคนมีความสุขในการทำงาน

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยการใช้หลักพรหมวิหารธรรมของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 มีประเด็นที่น่าสนใจมาอภิปรายดังนี้

1. การใช้หลักพรหมวิหารธรรมของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 ด้านเมตตา โดยภาพรวมและรายข้อมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีการปฏิบัติสูงสุด คือ ผู้บริหารโรงเรียนมีความรัก ความปรารถนาดี ความหวังดีต่อครู สอดคล้องกับงานวิจัยของเนตรนภา เนตรมุข (2559) ได้ทำการวิจัย การบริหารงานบุคคลตามหลักพรหมวิหาร 4 ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า การบริหารงานบุคคลตามหลักพรหมวิหาร 4 ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โดยภาพรวม มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกด้าน ด้านการจัดหาทรัพยากรมนุษย์ โดยใช้กับหลักเมตตา

การใช้หลักพรหมวิหารธรรมของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 ด้านกรุณา โดยภาพรวมและรายข้อมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีการปฏิบัติสูงสุด คือ ผู้บริหารโรงเรียนให้ความช่วยเหลือครูเมื่อมีปัญหาหรืออุปสรรคในการทำงาน สอดคล้องกับงานวิจัยของน้ำอ้อย อนุสนธิ์ (2554) ได้ทำการวิจัย การศึกษาการใช้หลักธรรมพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดกำแพงเพชร พบว่า ภาพรวม การใช้หลักธรรมพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารในการบริหารสถานศึกษา ด้านกรุณา อยู่ในระดับมาก

การใช้หลักพรหมวิหารธรรมของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 ด้านมุทิตา โดยภาพรวมและรายข้อมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีการปฏิบัติสูงสุด คือ ผู้บริหารโรงเรียนแสดงความยินดีเมื่อครูประสบความสำเร็จเจริญก้าวหน้า ในการงานอาชีพด้วยความจริงใจ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาบุญญวัฒน์ ปัญญาวุฒโฒ (อ่อนดี) (2555) ได้ทำการวิจัยเรื่องการบริหารบุคลากรตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารไว้ในการศึกษาการบริหารงานบุคลากร ตามหลักพรหมวิหาร 4 โรงเรียนประถมศึกษา เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร พบว่า บุคลากรมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานบุคลากรตามหลักพรหมวิหาร 4 โรงเรียนประถมศึกษา ทุกด้านอยู่ในระดับมากโดยมีค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยด้านเมตตาอยู่ในระดับมาก ด้านกรุณา ด้านมุทิตา และด้านอุเบกขาตามลำดับ

การใช้หลักพรหมวิหารธรรมของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 ด้านอุเบกขา โดยภาพรวมและรายข้อมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีการปฏิบัติสูงสุด คือ ผู้บริหารโรงเรียนวางใจเป็นกลางไม่เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง สอดคล้องกับงานวิจัยของน้ำอ้อย อนุสนธิ์ (2554) ได้ทำการวิจัยการศึกษาการใช้หลักธรรมพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดกำแพงเพชร พบว่า ภาพรวม การใช้หลักธรรมพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารในการบริหารสถานศึกษา ด้านกรุณา อยู่ในระดับมาก

2. ผลการเปรียบเทียบการใช้หลักพรหมวิหารธรรมของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 จำแนกตามเพศ วุฒิการศึกษา ประสพการณ์ในการทำงาน

ผลการเปรียบเทียบจำแนกตามเพศ พบว่า การใช้หลักพรหมวิหารธรรมของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 จำแนกตามเพศ โดยภาพรวมมีความเห็นแตกต่างกัน ถ้าพิจารณาเป็นรายด้านมีด้านที่มีความเห็นแตกต่างกันคือ พฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียน ด้านมุทิตา และด้านที่มีความเห็นไม่แตกต่างกันมี 3 ด้าน คือ พฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียน ด้านเมตตา ด้านกรุณา ด้านอุเบกขา สอดคล้องกับงานวิจัยของน้ำอ้อย อนุสนธิ์ (2554) ได้ทำการวิจัย การศึกษาการใช้หลักธรรมพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดกำแพงเพชร ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพนักงานครูที่มีต่อการใช้หลักธรรมพรหมวิหาร 4 จำแนกตามเพศ พบว่า พนักงานครูในสถานศึกษาสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดกำแพงเพชรมีความคิดเห็นต่อการใช้หลักธรรมพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญ

ผลการเปรียบเทียบจำแนกตามวุฒิการศึกษา พบว่า การใช้หลักพรหมวิหารธรรมของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 โดย

ภาพรวมมีความเห็นไม่แตกต่างกัน ถ้าพิจารณาเป็นรายด้านมีด้านที่มีความเห็นไม่แตกต่างกันทั้ง 4 ด้าน คือพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียน ด้านมุทิตา ด้านเมตตา ด้านกรุณา และด้านอุเบกขา สอดคล้องกับงานวิจัยของเนตรนภา เนตรมุข (2559) ได้ทำการวิจัย การบริหารงานบุคคลตามหลักพรหมวิหาร 4 ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองท้องถิ่น อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า การเปรียบเทียบการบริหารงานบุคคลตามหลักพรหมวิหาร 4 จำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า โดยภาพรวมและรายด้าน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

ผลการเปรียบเทียบจำแนกตามประสบการณ์ในการทำงาน พบว่า การใช้หลักพรหมวิหารธรรมของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 จำแนกตามประสบการณ์ในการทำงาน โดยภาพรวมมีความเห็นไม่แตกต่างกัน ถ้าพิจารณาเป็นรายด้านมีความเห็นไม่แตกต่างกันทั้ง 4 ด้านคือพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียน ด้านมุทิตา ด้านเมตตา ด้านกรุณา และด้านอุเบกขา สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูอินทสรธรรม นรินโท (โคณพันธ์) (2562) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การบริหารตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดอำนาจเจริญ พบว่า การเปรียบเทียบการบริหารสถานศึกษาตามหลักพรหมวิหาร 4 ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำแนกตามประสบการณ์ในการทำงาน พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ผู้บริหารโรงเรียน ควรใช้หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและยอมรับความคิดเห็นของครู ด้วยความรักความเมตตา หากพบครูมีข้อบกพร่องผู้บริหารและครูต้องร่วมมือกันแก้ไข ปัญหา โดยให้คำแนะนำและคอยชี้แนะแนวทางต่อไป

1.2 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ควรให้ความสำคัญในการนิเทศ ติดตาม การดำเนินงานเกี่ยวกับการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ เพื่อที่จะให้ผู้บริหารโรงเรียนมีการใช้หลักคุณธรรมในการปฏิบัติต่อครู ตามหลักครองตน ครองคน ครองงาน

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีศึกษาเกี่ยวกับเรื่อง ผลสัมฤทธิ์ทางการบริหารจากการบริหารตามหลักพรหมวิหารธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 เพื่อผู้บริหารได้ทราบผลและนำไปปรับปรุงการบริหารงานให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

2.2 ควรมีการศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักพรหมวิหารธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

ประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 เพื่อใช้เป็นแนวทางในพัฒนาคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีคุณภาพ

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากการศึกษาวิจัย เรื่องการใช้หลักพรหมวิหารธรรมของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 พบว่า 1) ด้านเมตตา ผู้บริหารต้องมีความปรารถนาดีต่อผู้ใต้บังคับบัญชาด้วยการให้คำแนะนำเกี่ยวกับการทำงานและความประพฤติและส่งเสริมให้มีความรู้ความสามารถในการทำงาน 2) ด้านกรุณา ผู้บริหารต้องมีความกรุณาปรานีกับผู้ใต้บังคับบัญชาด้วยความบริสุทธิ์ใจ มีความปรารถนาดี ให้กำลังใจและกำลังใจผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างสม่ำเสมอและเท่าเทียมกัน 3) ด้านมุทิตา บริหารต้องสนับสนุนส่งเสริมผู้ใต้บังคับบัญชาที่มีความรู้ความสามารถในการทำงานให้มีการพัฒนาตนเองให้มีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน และชีวิตของครอบครัว อย่างจริงใจอย่างสม่ำเสมอ และ 4) ด้านอุเบกขา ผู้บริหารต้องมีความปรารถนาดีต่อผู้ใต้บังคับบัญชาปราศจากอคติทั้งปวงมีความเที่ยงธรรมโดยใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานให้ความเสมอภาคเที่ยงธรรมกับทุกคนเท่าเทียมกันในทุกๆด้านเพื่อทุกคนมีความสุขในการทำงาน ผู้วิจัยสามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- น้ำอ้อย อนุสนธิ์. (2554). การศึกษาการใช้หลักธรรมพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดกำแพงเพชร. (สารนิพนธ์ศาสตราจารย์มหาบัณฑิต). พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- เนตรนภา เนตรมุข. (2559). การบริหารงานบุคคลตามหลักพรหมวิหาร 4 ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูอินทสรธรรม นรินโท (โคณพันธ์). (2562). การบริหารตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดอำนาจเจริญ. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาบุญญวิฑูรย์ ปญญาวุฑฒ (อ่อนดี). (2555). การศึกษาการบริหารงานบุคลากรตามหลักพรหมวิหาร 4 โรงเรียนประถมศึกษา เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พลภัทร ปิ่นทอง. (2556). การบริหารโรงเรียนของรัฐตามหลักพรหมวิหารธรรมของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามุทพรการ เขต 1. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ศิริพงษ์ เสาภายน. (2552). หลักการบริหารการศึกษา: ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: บั๊ค พอยท์.
- อมรา เล็กเจิงสินธุ์. (2542). คุณธรรมจริยธรรมสำหรับผู้บริหาร. กรุงเทพฯ: เสมาธรรม.
- Krejcie. R. V. & Morgan. D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Education and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610.

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารพัฒนาชุมชนเขตพื้นที่บ้านยกกระบัตร
ตำบลท่าทราย อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร*
Public Participation in Community Development Administration
Ban Yok Kkrabat Area, Tha Sai Sub-District, Mueang District,
Samut Sakhon Province

อริสรา หงษาชุม และราเชนทร์ นพณัฐวงศ์กร
Arisara Hongdachum and Rachen Noppanatwongsakorn
มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์
Southeast Asia University, Thailand
Corresponding Author, E-mail: arisarajub24@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารพัฒนาชุมชนเขตพื้นที่บ้านยกกระบัตร ตำบลท่าทราย อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร และ 2) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารพัฒนาชุมชนเขตพื้นที่บ้านยกกระบัตร ตำบลท่าทราย อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนประชาชนที่มีภูมิลำเนาอาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ชุมชนบ้านยกกระบัตร ตำบลท่าทราย อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร การกำหนดกลุ่มตัวอย่าง ใช้สูตรทาร์โยมาน่าจำนวน 300 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม มาตรฐานประมาณค่า 5 ระดับ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบด้วยค่าสถิติค่า t-test และ F-test

ผลการวิจัยพบว่า

1. ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารพัฒนาชุมชนเขตพื้นที่บ้านยกกระบัตร ตำบลท่าทราย อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร ในภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.49$, S.D. = 0.34) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ รองลงมาคือ ด้านการมีส่วนร่วมในการ

*ได้รับบทความ: 23 พฤศจิกายน 2565; แก้ไขบทความ: 20 เมษายน 2566; ตอรับตีพิมพ์: 29 เมษายน 2566

Received: November 23, 2022; Revised: April 20, 2023; Accepted: April 29, 2023

ประเมินผลด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ตามลำดับ ผลการเปรียบเทียบประชาชนที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

2. ปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารพัฒนาชุมชนเขตพื้นที่บ้านยกกระบัตร ตำบลท่าทราย อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร มีดังนี้ วันทำงานไม่ตรงกันเสียงประชาสัมพันธ์ไม่ค่อยได้ยินเสียง ผู้นำชุมชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องลงพื้นที่น้อย ประชาชนขาดความรู้และหน่วยงานล่าช้า ประชาชนมีอายุมากแล้วไม่สะดวกเข้าร่วมงานกับชุมชนบ่อย ประชาชนขาดความร่วมมือ ไม่มีความรู้เรื่องแผนการพัฒนาคณะในชุมชนยังขาดการประสานงานให้มีส่วนร่วมกิจกรรม

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม; ประชาชน; บริหารพัฒนา

Abstract

The objectives of this research were to 1) study the level of people's participation in community development administration in Ban Yokkrabat area, Tha sai sub-district, Muang district, Samut Sakhon province, and 2) study problems and obstacles in people's participation in community development administration. Ban Yok Krabat area, Tha Sai Sub-district, Mueang District, Samut Sakhon Province. This research is a quantitative research. Classified by personal factors. The sampling group was 300 people using Taroyamane formula. whose domiciles lived in Ban Yokkrabat community area, Tha Sai Sub-district, Mueang District, Samut Sakhon Province. The research tool was a questionnaire. The estimation scale was 5 levels. Statistics used in data analysis were frequency, percentage, mean, standard deviation. Statistical test, t-test and F-test.

The research results were as follows:

1. Public participation in community development administration in Ban Yokkrabat area, Tha Sai Sub-district, Mueang District, Samut Sakhon Province, as a whole, was at a moderate level ($\bar{x} = 3.49$, S.D. = 0.34) Participation in decision-making, followed by participation in the evaluation and participation in the operation. Participation in receiving benefits, respectively, the results of comparing people with gender, age, education level, occupation and average monthly income. different Participation in community development administration in the area of Ban Yokkrabat, Tha Sai Sub-district, Mueang District, Samut Sakhon Province was significantly different at the 0.05 level.

2. Problems and obstacles of public participation in the administration and development of Ban Yok Krat community, Thasai Street, Muang District, Samut Sahong Province. As follows: the working days do not match, the voice of public relations is rarely heard, and community leaders or relevant agencies rarely visit the area People lack knowledge and agencies are delayed People are old unable to join the community often People lack cooperation, know nothing about development plans in the community, and still lack coordination of participation activities.

Keywords: Participation; Population; Development Administration

1. บทนำ

บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนคนไทยโดยบัญญัติให้ “รัฐต้องส่งเสริม และสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบาย การตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจ และสังคม การจัดทำบริการสาธารณะและการตรวจสอบการใช้อำนาจอธิปไตย” และการกระจายอำนาจให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบกับ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ได้กำหนดวิสัยทัศน์ในการพัฒนาประเทศ โดยยึด “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” ภายใต้แนวปฏิบัติของ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่อันสำคัญของภาครัฐในการกระตุ้นส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาประเทศตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน ชุมชน จนถึงในระดับชาติ รวมทั้ง มาตรา 61/1 แห่งระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติ ระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 7) พ.ศ. 2550 ให้อำเภอมีอำนาจหน้าที่ภายในเขตอำเภอ ประสานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อร่วมกับชุมชนในการดำเนินการให้มีแผนชุมชน เพื่อรองรับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัด และกระทรวง ทบวง กรม หมู่บ้าน ซึ่งเป็นองค์กรบริหารในระดับรากหญ้ามีความใกล้ชิดกับประชาชน ซึ่งตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2551 (ฉบับแก้ไข 2560) นอกจากจะกำหนดอำนาจหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านในการบริหารงาน “บำบัดทุกข์ บำรุงสุข” กับราษฎรในหมู่บ้านหรือชุมชน (การบริหารราชการปกครองท้องที่, 2560)

จากการรายงานผลการดำเนินการของคณะรัฐมนตรี รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ได้กล่าวถึงแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน (มาตรา 87) ระบุว่ารัฐต้องส่งเสริม สนับสนุน การดำเนินการตามแนวนโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาโดย 1)

ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น 2) ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งการจัดทำบริการสาธารณะ 3) ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับในรูปแบบองค์กรทางวิชาชีพหรือตามสาขาอาชีพที่หลากหลายหรือรูปแบบอื่น 4) ส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้มแข็งในทางการเมืองและ จัดให้มีกฎหมายจัดตั้งกองทุนพัฒนาการเมืองเพื่อช่วยเหลือการดำเนินกิจกรรมสาธารณะ ของชุมชนรวมทั้งสนับสนุนการดำเนินการของกลุ่มประชาชนที่รวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายทุกรูปแบบให้สามารถแสดงความคิดเห็นและเสนอความต้องการของชุมชนในพื้นที่ และ 5) ส่งเสริมและให้การศึกษาแก่ประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาการเมืองและการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รวมทั้งส่งเสริมให้ประชาชนได้ใช้สิทธิเลือกตั้ง โดยสุจริตและเที่ยงธรรม การมีส่วนร่วมของประชาชนตามมาตรานี้ต้องคำนึงถึงสัดส่วนของหญิงและชายที่ใกล้เคียงกัน (ศศิธร ณาภิมาน, 2561)

ในปัจจุบันการมีจิตสำนึกด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนยังอยู่ในระดับที่ต่ำ สังเกตได้จากการจัดประชุมประชาคมประจำเดือนในแต่ละเดือนซึ่งเป็นเวทีที่เปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนได้นำเสนอปัญหาหรือข้อมูลในทุกๆ ด้านของชุมชน ในช่วงเดือน มิถุนายน พ.ศ. 2565 - กันยายน พ.ศ. 2565 ทั้งนี้ ตำบลท่าทราย อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร มีพื้นที่ 16,156 ไร่ หรือประมาณ 25.85 ตารางกิโลเมตร ในส่วนของประชากรมีทั้งหมด 28,153 คน จำนวนของหมู่บ้าน มีทั้งหมด 8 หมู่บ้าน จะเห็นได้ว่าในส่วนของพื้นที่ก็ถือว่ามีความกว้างต่อการรองรับประชาชนอยู่มากพอสมควร และนอกจากนี้เมื่อมีการประชุมประจำหมู่บ้าน ชาวบ้านส่วนใหญ่จะไม่ได้มีการให้ความร่วมมืออย่างเต็มความสามารถส่วนใหญ่แล้วจะอ้างว่ามีการติดธุระ ขี้เกียจออกมารับฟังจากผู้นำ อาจส่งผลให้การพัฒนาชุมชนไม่มีผู้คนเข้าร่วมในการทำกิจกรรมของหมู่บ้านจะอยู่ที่ 100-200 คน ในแต่ละหมู่บ้าน แต่ว่า บ้านยกกระบัตร มีประชาชนทั้งหมด 1,193 คน เมื่อมีผู้นำเรียกมาประชุมหารือเกี่ยวกับนโยบายของทางรัฐบาล ส่วนใหญ่จะไม่มีประชาชนเข้ามาให้ความร่วมมือมากพอสมควร จะอยู่ที่ 50-100 คน เมื่อเทียบกับประชากรทั้ง 8 หมู่บ้าน และอีกอย่างคือประชาชนไม่มีความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับ ความสำคัญในการบริหารพัฒนา และที่สำคัญในอดีตที่ผ่านมาผู้นำชุมชนก็ไม่ได้ให้ความสำคัญเท่าที่ควร (ธวัช อินทอง, 2562)

จากสาเหตุที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ผู้ศึกษามีความสนใจที่จะศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารพัฒนาชุมชนเขตพื้นที่บ้านยกกระบัตร ตำบลท่าทราย อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร เพื่อที่จะได้ศึกษาระดับการมีส่วนร่วม และเพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของประชาชนในการบริหารพัฒนาชุมชนเขตพื้นที่บ้านยกกระบัตร ตำบลท่าทราย อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร ทั้งนี้ เพื่อที่จะได้ให้ประชาชนในพื้นที่ที่มีความตระหนักถึงการพัฒนาก่อนยกกระบัตร มากยิ่งขึ้นมากกว่าเดิม อีกอย่างยังส่งผลให้ประชาชนทราบถึงปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในแต่ละบุคคล และหลังจากนั้นนำผลวิจัย

มาปรับปรุงตัวบุคคลรวมถึงไปยังการพัฒนาบ้านยกกระบัตร เพื่อที่จะทำให้บ้านยกกระบัตรมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นรวมถึงไปถึงความรักความสามัคคีที่ดีของคนในหมู่บ้านยกกระบัตร ตำบลท่าทราย อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารพัฒนาชุมชนเขตพื้นที่บ้านยกกระบัตร ตำบลท่าทราย อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารพัฒนาชุมชนเขตพื้นที่บ้านยกกระบัตร ตำบลท่าทราย อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารพัฒนาชุมชนเขตพื้นที่บ้านยกกระบัตร ตำบลท่าทราย อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร เป็นการศึกษาเชิงปริมาณ (Qualitative Research) มีขั้นตอนดังนี้

1. การกำหนดกลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ที่มีภูมิลำเนาอาศัยอยู่ในชุมชน อายุ 18-60 ปี ที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ชุมชนบ้านยกกระบัตร ตำบลท่าทราย อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร จำนวน 1,193 คน ผู้วิจัยคำนวณโดยใช้สูตรการหาขนาดกลุ่มตัวอย่างของทาโร่ ยามาเน่ (Yamane, 1973) ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) ที่ระดับความเชื่อมั่นที่ 0.05 ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 300 คน ดังนี้

$$N = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

โดย n = จำนวนกลุ่มตัวอย่าง

N = ประชากร 1,193 คน

e = ความคลาดเคลื่อนที่ใช้ในการสุ่มกำหนดให้คลาดเคลื่อนได้ 0.5%

$$\text{แทนค่า } n = \frac{1,193}{1 + (1,193 \times 0.05)^2}$$

$$N = 299 \approx 300$$

2. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ คือ แบบสอบถามชนิดตรวจสอบรายการ (Check List) และแบบมาตราส่วนประมาณค่า

(Rating Scale) โดยมีขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือคือ ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างข้อคำถามให้เหมาะสมวัตถุประสงค์ของงานวิจัย และได้แก้ไขตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาแล้ว โดยผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC และการหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) พบว่า เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.979 นำไปเป็นแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์

3. เนื้อหาที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาในครั้งนี้ คือ ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารพัฒนาชุมชนเขตพื้นที่บ้านยกกระบัตร์ ตำบลท่าทราย อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 2) ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ 3) ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และ 4) ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล (วิชญ์ หยกจินดา, 2557)

4. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำหนังสือถึงคณบดี มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์เพื่อทำหนังสือถึงผู้ใหญ่บ้านชุมชนบ้านยกกระบัตร์ ตำบลท่าทราย อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร เพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลการวิจัยจากนั้นจึงดำเนินการแจกแบบสอบถามให้กับประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ชุมชนบ้านยกกระบัตร์ ตำบลท่าทราย อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร อายุตั้งแต่ 18-60 ปี จำนวน 1,193 คน จำนวนตัวอย่าง 300 ชุด โดยมีแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนมาและความสมบูรณ์ จำนวน 300 ชุด คิดเป็น 100 เปอร์เซ็นต์

5. การวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ (SPSS) และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วยความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ค่าที (t-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One way ANOVA) เพื่อหาความแตกต่างของค่าเฉลี่ย และหาค่าความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ด้วยวิธี Least Significant Difference (LSD)

4. สรุปผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์สรุปตามวัตถุประสงค์การวิจัย ได้ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ลักษณะปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 154 คน (ร้อยละ 51.3)) อายุระหว่าง 31-40 ปี จำนวน 97 คน (ร้อยละ 32.3) การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 84 คน (ร้อยละ 28.9) อาชีพเกษตรกรรวม จำนวน 110 คน (ร้อยละ 36.7) และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 5,001-10,000 บาท จำนวน 116 คน (ร้อยละ 38.7)

2. ผลการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารพัฒนาชุมชนเขตพื้นที่บ้านยกกระบัตร ตำบลท่าทราย อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาลำดับการมีส่วนร่วมแต่ละด้านเรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย พบว่า ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ และด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ตามลำดับ และเมื่อพิจารณารายด้านปรากฏผลดังนี้ 2.1 ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ผลการศึกษา พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.63$, S.D. = 0.05) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ท่านมีส่วนร่วมในการตัดสินใจวางแผนขั้นตอนการดำเนินการกิจกรรมการบริหารพัฒนาชุมชนบ้านยกกระบัตร มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x} = 3.53$, S.D. = 1.14) รองลงมา คือท่านมีส่วนร่วมในการกำหนดการใช้ทรัพยากรในการบริหารโครงการพัฒนาชุมชนบ้านยกกระบัตร ($\bar{x} = 3.51$, S.D. = 1.14) ท่านมีส่วนร่วมในการนำเสนอเรื่องต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องในการบริหารพัฒนาชุมชนบ้านยกกระบัตร ($\bar{x} = 3.49$, S.D. = 1.20) ท่านเคยเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนบ้านยกกระบัตร ($\bar{x} = 3.41$, S.D. = 2.07) และท่านมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของโครงการ/แผนงาน ($\bar{x} = 3.11$, S.D. = 1.18) ตามลำดับดังนี้

2.1 ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ ผลการศึกษาพบว่า โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.38$, S.D. = 0.59) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ท่านมีส่วนร่วมสนับสนุนเงินทองเพื่อใช้ในการทำกิจกรรมการบริหารพัฒนาชุมชนบ้านยกกระบัตร มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x} = 3.52$, S.D. = 1.23) รองลงมา คือ ท่านมีส่วนร่วมสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ เพื่อใช้ในการทำกิจกรรมการบริหารพัฒนาชุมชนบ้านยกกระบัตร ($\bar{x} = 3.45$, S.D. = 1.33) ท่านร่วมลงมือปฏิบัติตามแผนของโครงการ/แผนงานในการบริหารพัฒนาชุมชน ($\bar{x} = 3.37$, S.D. = 1.25) ท่านมีส่วนร่วมออกแรงในการทำกิจกรรมหรือโครงการเพื่อพัฒนาชุมชนบ้านยกกระบัตร ($\bar{x} = 3.20$, S.D. = 1.12) และท่านเข้าร่วมเป็นผู้ปฏิบัติหรือประสานงานในโครงการ/แผนต่างๆ ของชุมชนบ้านยกกระบัตร ($\bar{x} = 3.08$, S.D. = 1.21) ตามลำดับ

2.2 ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ผลการศึกษาพบว่า โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.28$, S.D. = 0.67) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ท่านได้รับการพัฒนาศักยภาพของตนเองจากการร่วมทำกิจกรรมโครงการพัฒนา มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x} = 3.42$, S.D. = 1.26) รองลงมาคือ ท่านได้รับประโยชน์จากบริการขั้นพื้นฐาน เช่น ด้านคมนาคม การซ่อมแซมถนน ($\bar{x} = 3.29$, S.D. = 1.29) ท่านได้รับประโยชน์จากโครงการบริหารพัฒนาของชุมชนบ้านยกกระบัตร ($\bar{x} = 3.25$, S.D. = 1.24) ท่านร่วมลงมือปฏิบัติตามแผนของโครงการ/แผนงานในการบริหารพัฒนาชุมชน ($\bar{x} = 3.25$, S.D. = 1.23) และท่านมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์จากกิจกรรมโครงการพัฒนาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านยกกระบัตร ($\bar{x} = 3.19$, S.D. = 1.24) ตามลำดับ

2.3 ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ผลการศึกษาพบว่า โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.43$, S.D. = 0.76) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ท่านมีส่วนร่วมในการรับทราบการรายงานผลการดำเนินโครงการ/แผนงานต่างๆ ของชุมชนบ้านยกกระบัตร มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x} = 3.59$, S.D. = 1.17) รองลงมา คือ ท่านมีส่วนร่วมในการตรวจสอบหลังการดำเนินการตามแผนของโครงการพัฒนาชุมชน ($\bar{x} = 3.50$, S.D. = 1.21) ท่านมีส่วนร่วมการติดตามและประเมินผลในการบริหารพัฒนาชุมชนบ้านยกกระบัตร ($\bar{x} = 3.38$, S.D. = 1.18) ท่านมีส่วนติดตามผลการดำเนินงานของโครงการที่เกี่ยวกับการพัฒนาต่างๆ ในชุมชนบ้านยกกระบัตรอย่างสม่ำเสมอ ($\bar{x} = 3.33$, S.D. = 1.25) และท่านมีส่วนร่วมสังเกตการณ์การทำงานของผู้รับจ้างภายนอกที่เข้ามาทำงานพัฒนาในชุมชนบ้านยกกระบัตร ($\bar{x} = 3.33$, S.D. = 1.22) ตามลำดับ

3. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารพัฒนาชุมชนเขตพื้นที่บ้านยกกระบัตร ตำบลท่าทราย อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาครจำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า

3.1 ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วมโดยรวมไม่แตกต่างกัน เพศหญิงมีส่วนร่วมมากกว่าเพศชาย

3.2 ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีอายุต่างกัน ประชาชนมีระดับการมีส่วนร่วม โดยรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ประชาชนมีระดับการมีส่วนร่วมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 อยู่ 2 ด้าน คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ

3.3 ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ประชาชนมีระดับการมีส่วนร่วม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 ทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านร่วมในการตัดสินใจ ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล

3.4 ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน ประชาชนมีระดับการมีส่วนร่วมโดยรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ประชาชนมีระดับการมีส่วนร่วมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 อยู่ 2 ด้าน คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ

3.5 ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่างกันประชาชนมีระดับการมีส่วนร่วม โดยรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ประชาชนมีระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารพัฒนาชุมชน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 ทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านร่วมในการตัดสินใจ ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และด้านการ

มีส่วนร่วมในการประเมินผล

4. ปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารพัฒนาชุมชนเขตพื้นที่บ้านยกระบัตร์ ตำบลท่าทราย อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร พบว่า 1) ด้านการตัดสินใจ วันทำงานไม่ตรงกัน เสียงประชาสัมพันธ์ ไม่ค่อยได้ยินเสียง บางจุดเสียงตามสาย ไม่ทั่วถึง จึงทำให้ประชาชนไม่ได้รับข่าวสารเท่าที่ควร 2) ด้านการดำเนินการ ผู้นำชุมชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องลงพื้นที่น้อย ประชาชนขาดความรู้และหน่วยงานล่าช้า แก้ไขปัญหาไม่ตรงจุด ประชาชนมีอายุมากแล้ว ไม่สะดวกเข้าร่วมงานกับชุมชนบ่อย 3) ด้านการรับผลประโยชน์ ชุมชนของบประมาณจะไม่ค่อยได้รับผลทำเรื่องยื่นขอไปหลายชุมชน เลยทำให้บางชุมชนไม่ได้รับ ทำให้ไม่เกิดความต่อเนื่องในการบริหารพัฒนาชุมชน 4) ด้านการประเมินผล ประชาชนขาดความร่วมมือ ไม่มีความรู้เรื่องแผนการพัฒนา ประชาชนที่ค้าขายให้ความร่วมมือของคนในชุมชนยังขาดการประสานงานให้มีส่วนร่วมกิจกรรม

5. อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารพัฒนาชุมชนเขตพื้นที่บ้านยกระบัตร์ ตำบลท่าทราย อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร พบว่า ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในรายชื่อคือ ท่านมีส่วนร่วมในการตัดสินใจวางแผนขั้นตอนการดำเนินการกิจกรรมการบริหารพัฒนาชุมชนบ้านยกระบัตร์ ที่มีทฤษฎีได้วิเคราะห์ไว้ โดยที่ผู้ให้ความหมาย คือ Cohen and Uphoff (1980) ได้กล่าวเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ไว้ว่า การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision making) ในกระบวนการของการตัดสินใจนั้น ประการแรกสุด คือ การกำหนดความต้องการและจัดลำดับความสำคัญ จากนั้นเลือกนโยบายและประชากรที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงดำเนินการวางแผนและการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ ซึ่งผลการวิจัยที่ทำการศึกษามา มีความขัดแย้งกับทฤษฎีที่ได้กล่าวไว้ อย่างเห็นได้ชัด นั่นก็คือ จากที่ทฤษฎีบอกไว้ว่า การตัดสินใจต้องมาจากขั้นตอนแรกของตัวบุคคล แต่หลังจากที่ได้ทำการศึกษางานวิจัย พบว่า ส่วนใหญ่ประชาชนจะถูกบังคับมาร่วมงานของคนในหมู่บ้านและชุมชน ซึ่งทำให้ประชาชนในหมู่บ้านมีความตระหนักในการตัดสินใจของการทำโครงการในหมู่บ้านนั้นๆ จะเห็นได้ว่า การออกความคิดเห็นหรือการตัดสินใจของตัวบุคคลนั้น มีการบังคับกันมาเข้าร่วมประชุมอย่างเห็นได้ชัด ในการวิจัยในครั้งนี้ส่งผลให้มีปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการตัดสินใจของประชาชนในบ้านยกระบัตร์ นั่นก็คือ การที่ประชาชนมีเวลาในการประชุมที่ไม่ตรงกัน ถ้าทำกิจกรรมอะไรในหมู่บ้านจะเกิดความยากลำบาก ซึ่งมีความขัดแย้งกับทฤษฎีที่ได้กล่าวว่า การตัดสินใจประชาชนให้ความร่วมมืออย่างดี ทั้งนี้ประชาชนในหมู่บ้านยกระบัตร์ไม่มีความพร้อมในจุดนี้ นับได้ว่าตามทฤษฎีที่ได้กล่าวไว้นั้น ไม่มีความตรงต่อกับงานวิจัยในขั้นนี้

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ส่งเสริมพัฒนาศูนย์ข้อมูลข่าวสาร และการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงการรับรู้ข่าวสารของโครงการชุมชนอยู่เสมอ

1.2 ส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้นำชุมชนและประชาชนทั่วไปมีความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ ระเบียบที่เกี่ยวกับการบริหารชุมชนและเข้ามามีบทบาทของการพัฒนาชุมชน

1.3 ส่งเสริมนโยบายด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินการในการพัฒนาชุมชนบ้านยกกระบัตร ตำบลท่าทราย อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร เพื่อให้ประชาชนได้มีโอกาสออกมามีส่วนร่วมในการบริหารพัฒนา

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

2.1 ควรศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารพัฒนาชุมชน โดยการวิจัยเชิงคุณภาพ

2.2 ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารงานมากขึ้น และควรจะมีการนำความคิดเห็นของประชาชนมาประยุกต์ใช้ให้มีการพัฒนาชุมชน

2.3 ควรศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมในการบริหารพัฒนาชุมชน ให้ครบทุกชุมชนเพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัยมาพัฒนาภาพรวมของการมีส่วนร่วมในทั้งอำเภอและจังหวัด

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรทำการศึกษาวิจัยที่ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในพัฒนาของชุมชน

3.2 ควรศึกษาวิจัยในแนวการส่งเสริมให้ประชาชนได้ตระหนักถึงการมีส่วนร่วม

3.3 ควรทำการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่การศึกษาให้กว้างกว่านี้ เช่น เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น

3.4 ควรนำผลการวิจัยที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในชุมชน เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายของชุมชนต่อไปในอนาคต

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากการวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารพัฒนาชุมชนเขตพื้นที่บ้านยกกระบัตร ตำบลท่าทราย อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร” ได้องค์ความรู้ดังนี้ ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจการบริหารพัฒนาภายในชุมชน ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ อันจะก่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะชุมชน ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการตามแผนพัฒนาชุมชน รวมไปถึงดูแลสาธารณะประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน ประชาชนมีส่วนได้ส่วนเสียในการรับผล

ประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมในการบริหารพัฒนาชุมชนสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้ นำไปแก้ปัญหาอย่างยั่งยืน ประชาชนมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลจากหน่วยงานต่างๆ ที่เข้ามามีส่วนร่วมปฏิบัติหน้าที่ภายในชุมชน ร่วมกันสังเกตแผนพัฒนาต่างๆ ในชุมชน

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- การบริหารราชการปกครองท้องที่. (2560). การดำเนินงานการมีส่วนร่วมของสำนักงานปลัดกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. เข้าถึงได้จาก <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title>
- ธวัช อินทอง. (2562). การศึกษาความคิดเห็นของประชาชนต่อศักยภาพการบริหารชุมชนบ้านยกระบัตร์ อำเภอมือง จังหวัดสมุทรสาครในให้เป็นเมืองน่าอยู่. (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรังสิต.
- วิชญ์ หยกจินดา. (2557). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน หมู่บ้านทุ่งกว้าง ตำบลทับไทร อำเภอบึงน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี ชลบุรี. (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ศศิธร ณาภิณาน. (2561). สถานะของแนวนโยบายแห่งรัฐ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. (การค้นคว้าอิสระรัฐศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Cohen, J. M., & Uphoff, N. T. (1980). *Participation place in rural development: Seeking clarity through specificity, world development*. New York: Cornell University.
- Yamane, T. (1973). *Statistics: An Introductory Analysis*. New york: Harper and Row Publication.

การศึกษาวิเคราะห์พระโพธิสัตว์ในปรัชญาเถรวาทและมหายาน*

An Analytical Study of Bodhisattvas in Theravada and Mahayana Philosophy

อนุสิทธิ์ ตันโพธิ์, จักรพรรณ วงศ์พรพวัน, พระโสภณพัฒนบัณฑิต และอุทัย กมลศิลป์
Anusit Tonpho, Chakkapan Wongpornpavan, Phra Sophonphattanabundit and Uthai Kamolsil
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
Mahschulalongkornrajavidyalaya, Khon Kaen Campus, Thailand
Corresponding Author, E-mail: tuta3.1love@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาพระโพธิสัตว์ในพุทธปรัชญาเถรวาท 2) ศึกษาพระโพธิสัตว์ในปรัชญามหายาน และ 3) วิเคราะห์พระโพธิสัตว์ในปรัชญาเถรวาทและมหายาน เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร โดยศึกษาข้อมูลชั้นปฐมภูมิจากพระไตรปิฎก และข้อมูลชั้นทุติยภูมิจากตำราวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาตามหลักอุปนัยวิธี

ผลการวิจัยพบว่า

1. พระโพธิสัตว์ในพุทธปรัชญาเถรวาทคือผู้บำเพ็ญหลักธรรมสโมธาน 8 และบารมี 10 ให้บริบูรณ์ โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือการช่วยให้ตนเองพ้นทุกข์และช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ภายหลังในฐานะเป็นอรหันตภูมิ มี 2 ประเภท คือ อนิยตโพธิสัตว์ ผู้ไม่ได้รับการพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าว่า จะได้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต และนิยตโพธิสัตว์ ผู้ที่ได้รับการพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าว่า จะต้องตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า
2. พระโพธิสัตว์ในปรัชญามหายาน คือ ผู้บำเพ็ญโพธิสัตว์ยาน ได้แก่ มหาปณิธาน 4 และบารมี 6 ไม่หวังเพื่อการเข้าถึงอรหันตภาวะเหมือนพระโพธิสัตว์ในพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นผู้มีจิตประกอบด้วยพระมหากรุณาในสรรพสัตว์เพื่อให้พ้นทุกข์ทั้งปวง โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือการบรรลุพุทธภูมิ
3. ผลการวิเคราะห์พบว่า พระโพธิสัตว์ในพุทธปรัชญาเถรวาทคือผู้บำเพ็ญหลักธรรมสโมธาน 8 และบารมี 10 ให้บริบูรณ์ โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือการทำให้ตนเองพ้นทุกข์และยังช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ได้ด้วย มี 2 ประเภท คือ อนิยตโพธิสัตว์ ผู้ไม่ได้รับการพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าว่า จะได้เป็นพระพุทธเจ้า

*ได้รับบทความ: 21 มิถุนายน 2565; แก้ไขบทความ: 19 เมษายน 2566; ตอรับตีพิมพ์: 29 เมษายน 2566

ในอนาคต และนิยตโพธิสัตว์ ผู้ที่ได้รับการพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าว่าต้องตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ส่วนพระโพธิสัตว์ในปรัชญามหายาน คือ ผู้บำเพ็ญโพธิสัตว์ยาน ได้แก่ มหาปณิธาน 4 และบารมี 6 โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือการบรรลุพุทธภูมิ เป็นผู้มิจิตประกอบด้วยพระมหากรุณาเพื่อนำสรรพสัตว์ให้พ้นจากทุกข์

คำสำคัญ: พระโพธิสัตว์; เถรวาท; มหายาน

Abstract

The objectives of this thesis were: 1) to study Bodhisattvas in Theravada Buddhist philosophy; 2) to study Bodhisattvas in Mahayana philosophy; 3) to analytically study Bodhisattvas in Theravada and Mahayana philosophy. This study was carried out by means of documentary research by studying the primary information from the Tipitaka and secondary information from academic textbooks, documents, and related research. The obtained data were interpreted by descriptive analysis based on the inductive method.

The research results were as follows:

1. The Bodhisattvas in Theravada Buddhist philosophy are those who perfectly practice the Eight Dhammasamodhāna and Ten Pāramī with the ultimate goals of eradication of one's own suffering and helping the others out of suffering as being in the Arahantabhumi, divided into two types: Aniyata-bodhisattvas, not predicted by the Buddha to the Buddha in the future; Niyata-bodhisattvas, prophesied by the Buddha to be the Buddha in the future.

2. Bodhisattvas in Mahayana Philosophy are those who practice the Bodhisattvañāṇa, including the Four Mahāpāṇidhāna and Six Pāramī, without the aim to attain the Arahantship as that of the Bodhisattvas in Theravada Buddhist philosophy. They have great compassion for all beings to liberate themselves from all kinds of suffering and have the ultimate goal of attaining Buddha-Bhumi.

3. Based on analysis results, the Bodhisattvas in Theravada Buddhist philosophy are those who perfectly practice the Eight Dhammasamodhāna and Ten Pāramī with the ultimate goals of making oneself out of suffering and also helping others out of suffering, as being in the Arahantabhumi, divided into two types: Aniyata-bodhisattvas, not predicted by the Buddha to the Buddha in the future; Niyata-bodhisattvas, prophesied by the Buddha to be the Buddha in the future. Bodhisattvas in Mahayana Philosophy are those who

practice the Bodhisattvañāṇa, including the Four Mahāpañidhāna and Six Pāramī, without the aim to attain the Arahantship as that of the Bodhisattvas in Theravada Buddhist philosophy. They have great compassion for all beings to liberate themselves from suffering.

Keywords: Bodhisattvas; Theravada; Mahayana

1. บทนำ

พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ให้ความสำคัญแก่ชีวิตทุกชีวิตที่อุบัติขึ้นในโลกนี้ ชีวิตทุกชีวิตมีธรรมชาติที่เหมือนกัน คือมีความรักสุขเกลียดทุกข์ มีการดิ้นรนเพื่อต่อสู้ตามสัญชาตญาณแห่งความรักชีวิตในยุคที่ประเทศชาติประสบกับปัญหาทางสังคม การเมืองและเศรษฐกิจ ซึ่งส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชนภายในประเทศโดยตรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระทบต่อภาวะทางร่างกายและจิตใจ จนถึงกับตัดสินใจหนีปัญหาด้วยการฆ่าตัวตาย ด้วยภาวะการณ์เช่นนี้จึงทำให้บางคนเอาเปรียบผู้อื่นเห็นแก่ตัวโดยไม่คำนึงถึงสังฆะธรรมในสังคมไทย นับวันจะเพิ่มความรุนแรงมากยิ่งขึ้น เช่น การประทุษร้ายต่อร่างกาย ชีวิตและทรัพย์สินของผู้อื่น เช่น การปล้นจี้ฆ่าเจ้าทรัพย์ การฆ่าข่มขืน การทุจริตฉ้อโกง หลอกลวง ปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อบุคคลและสังคม ส่วนปัญหาประเภทหนึ่ง ที่มีผลกระทบต่อประเทศชาติส่วนรวม คือปัญหา “ทุจริตในวงราชการ” การอำนวยการผลประโยชน์ให้กับคนในกลุ่มของตนเอง การขึ้นราคาสินค้าโดยไม่เป็นธรรม การกักตุนสินค้า การลักลอบค้าขายสิ่งเสพติด การคดโกง เอาเปรียบกันในเรื่องธุรกิจ ปัญหาต่างๆ เหล่านี้เกิดจากการกระทำของบุคคลที่มักง่าย เห็นแก่ตัวเห็นแก่ได้ ไม่มีสังฆะธรรม พุทธศาสนาในประเทศไทย นอกจากนิกายเถรวาท ที่มีสองฝ่าย คือ มหานิกาย ซึ่งเป็นนิกายดั้งเดิม และมีพระสงฆ์จำนวนมาก ธรรมยุตนิกาย ซึ่งมีพระสงฆ์จำนวนน้อย เพราะเกิดในภายหลัง คือ ยุครัตนโกสินทร์ตอนกลาง แล้วยังมีนิกาย มหายาน ที่มีพระสงฆ์สองฝ่ายเช่นกัน คือ จินนิกาย มีคนไทยเชื้อสายจีนนับถือ และมีจำนวนมาก อานัมนิกาย หรือพระยวน ซึ่งคนไทยเชื้อสายยวนจะนับถือ ทั้งสองนิกายนี้มีวัตรปฏิบัติเหมือนกัน ต่างแต่โครงสร้าง และสำเนียงการสวดมนต์บ้างเท่านั้น พระสงฆ์ทั้งสองนิกายนี้ทางก็เป็นพระสงฆ์มหายาน และมีรากฐานจากพระพุทธเจ้าองค์เดียวกัน พระคัมภีร์เล่มเดียวกัน ซึ่งมีเค้าเงื่อนมาจากเหตุการณ์หลังจากพุทธปรินิพพานได้ 3 เดือน ได้มีการสังคายนาครั้งที่ 1 แล้วจัดระเบียบพระธรรมวินัยเป็นหมวดหมู่เพื่อสะดวกในการจดจำ เรียกว่า พระไตรปิฎก แต่ยังคงใช้วิธีท่องจำ มิได้บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร การทำสังคายนาได้ทำกันมาหลายครั้ง ด้วยเหตุผลเพียงประการเดียวคือ เกรงว่า “พระธรรมวินัยเสื่อมสูญไปหรือผิดพลาดไปจากเดิม โดยเฉพาะการทำสังคายนาครั้งที่ 5 ได้มีการจารึกพระพุทธรูปจะเป็นลายลักษณ์อักษรบนใบลานด้วยภาษาบาลี ซึ่งเป็นภาษาที่ศาสนาทรงใช้แสดงธรรมแก่พุทธสาวกอันเป็นต้นฉบับของพระไตรปิฎกฝ่ายนิกายเถรวาท มีจำนวน 45 เล่ม แบ่งออกเป็นวินัยปิฎก สุตตันตปิฎก และ

อภิธรรมปิฎก รวมเรียกว่า พระไตรปิฎก” (दनัย ไซโยธธา, 2538, หน้า 31)

พุทธศาสนามีนิกายหลักอยู่ 2 นิกาย คือ “เถรวาท” ได้แก่ นิกายที่ยอมรับมติของพระเถระในสังคายนา ครั้งที่ 1 ภายหลังพุทธปรินิพพาน 3 เดือน โดยทั่วไปจะเรียกนิกายนี้ว่า “พุทธศาสนายุคแรก” (Early Buddhism) ส่วนอีกนิกายหนึ่ง คือ นิกาย “มหายาน” ที่พัฒนามาจาก พระภิกษุกลุ่มหนึ่งที่ไม่ยอมรับมติสังคายนาครั้งที่ 1 โดยทั่วไปจะเรียกนิกายนี้ว่า “พุทธศาสนายุคหลัง” (Later Buddhism) แม้ว่าจะต่างนิกาย แต่คำสอนหลักของพุทธศาสนาทั้ง 2 นิกาย ไม่ว่าจะเป็นอริยสัจ 4 ปฏิจจสมุปบาท ไตรสิกขา ไตรลักษณ์ และหลักธรรม เป็นต้น ล้วนเป็นคำสอนเดียวกัน แต่การอธิบาย ของมหายานอาจแตกต่างออกไปในบางแง่มุม ทั้งนี้เพราะความเข้าใจแตกต่างกันและด้วยอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นภายหลัง และที่สำคัญคือ มหายานได้ให้ความสำคัญต่ออุดมการณ์พระโพธิสัตว์ (วิทยา ศักยภินันท์, 2552, หน้า 1-14)

หลังจากที่พระองค์ทรงปรินิพพานแล้ว พระสงฆ์สาวกได้ทำหน้าที่สืบทอดศาสนาเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระองค์ท่ามกลางกระแสความเชื่อที่หลากหลายนั้นต่อมา นอกจากนี้พุทธศาสนาที่เผยแผ่ออกไปยังประเทศอื่นๆ เช่น จีน อินเดีย ญี่ปุ่น ศรีลังกา ก็ต้องเผยแผ่ ตามกลางกระแสความเชื่อหรือลัทธิศาสนาท้องถิ่น (Tribal Religion) ที่มีอยู่เดิมที่นั่นด้วยเช่นกัน เช่น ศาสนาชินโต (Shintoism) ในญี่ปุ่น ศาสนาเต๋า (Taoism) และศาสนาขงจื้อ (Confucianism) ในจีน เป็นต้น พุทธศาสนาได้เผยแผ่อยู่ในประเทศต่างๆ ท่ามกลางลัทธิและศาสนาต่างๆ เป็นเวลายาวนานได้มีการผสมผสานแนวคิดเพื่อปรับตัวจนเกิดเป็นแนวคิดใหม่ ทฤษฎีใหม่ และหลักการใหม่ จนกระทั่งเกิดเป็นนิกายใหม่ เช่น พุทธศาสนานิกายวัชรยานในทิเบต พุทธศาสนานิกายตันตระ พุทธศาสนานิกายเซ็น พุทธศาสนานิกายโยคจาร พุทธศาสนานิกายสุขาวดี เป็นต้น จากแนวคิดดังกล่าวนี้ทำให้ความเข้าใจเรื่องของพุทธเจ้ามีความแตกต่างกันไปหลายแนวคิด เช่น ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู บางนิกายกล่าวว่า พุทธเจ้าเป็นอวตารปางหนึ่งของพระนารายณ์ เรียกว่า พุทธอวตาร ทรงอวตารลงมาช่วยเหลือโลกมนุษย์ พุทธศาสนามหายานเชื่อว่าพระพุทธรูปอวตารมาจากพระอาทิพุทธ ไม่ใช่มนุษย์ธรรมดา พุทธศาสนาเถรวาท เชื่อว่าพระพุทธรูปทรงเป็นมนุษย์ธรรมดาที่บำเพ็ญเหตุ คือ บารมีให้พอเพียงแล้วจึงได้ตรัสรู้ทำเป็นพุทธเจ้า เป็นต้น และเนื่องจากแนวคิดเกี่ยวกับ พุทธเจ้าที่แตกต่างกัน จึงทำให้คำสอนในส่วนที่เป็นแนวทางการสร้างบารมีเพื่อเป็นพระพุทธรูป ก็มีความแตกต่างกันไปด้วย แม้ในหมู่พุทธศาสนิกชนคนไทยเองก็มีความรู้และความเห็นเรื่องพุทธเจ้าและการสร้างบารมีของพระองค์แตกต่างกันด้วย บางคนรู้แค่เพียงว่าทรงเคยบริจาคลูก เมียให้เป็นทาน ตามที่ปรากฏในมหาเวสสันดรชาดก หรือตามที่ได้ฟังจากเทศมหาชาติ บางคนทราบเพียงว่าทรงบำเพ็ญบารมีเพียง 10 ชาติ ตามที่เรารู้จักกันว่า “พระเจ้าสิบชาติ หรือ ทศชาติ” บางคนบอกว่า ทรงบำเพ็ญบารมีมาถึง 500 ชาติ หรือที่รู้จักกันว่า “พระเจ้า 500 ชาติ” บางคนกล่าวว่า ทรงบำเพ็ญบารมีมายาวนานมาก และทำอะไรบ้างในการสร้างบารมี สำหรับพุทธศาสนาในฝ่ายมหายานเองก็มีความเชื่อในเรื่องของพุทธเจ้า โพธิสัตว์แตกต่างกันออกไป เช่น ในกรณีการบูชาพระอมิตาภะพุทธเจ้า เพื่อจะได้ไปเกิดในสุขาวดี พุทธเกษตร หรือการบูชา

เจ้าแม่กวนอิม หรือพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ส่วน เพื่อให้พระองค์มาช่วยเหลือ ตลอดถึงประเพณีพิธีกรรม ที่มีอิทธิพลในสังคมไทย เช่น ประเพณีการถือศีลกินเจ พิธีงเด็ก เป็นต้น ซึ่งเนื้อหาของพิธีกรรมเหล่านี้ ล้วนมีรากฐานมาจากคำสอนและความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าในฝ่ายมหายานทั้งสิ้น โดยเฉพาะการสวด มนต์ขอพรให้พุทธเจ้า หรือพระโพธิสัตว์มารับดวงวิญญาณไปสู่สุขาวดีพุทธเกษตร และยมบาลในนรกก็ เป็นอวตารของพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ด้วย อีกทั้งยังมีความเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนสามารถเป็นพระพุทธเจ้า และมีการสอนให้ศาสนิกชนปฏิบัติธรรมตามพรหมภูมิ นอกจากนี้บางนิกายก็เชื่อว่า ทุกคนมีพุทธภาวะในตัว สามารถตรัสรู้ธรรมได้โดยฉับพลันเมื่อเราเข้าถึงจิตเดิมแท้ หรือที่เรียกว่า พุทธภาวะบ้าง ธรรมกายบ้าง ตถาคตครรรค์บ้าง เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นว่า ความเข้าใจเรื่อง พุทธภาวะ หรือ คุณลักษณะของ พระพุทธเจ้า และการบำเพ็ญบารมีเพื่อเป็นพระพุทธเจ้าของพุทธศาสนิกชน โดยเฉพาะในประเทศไทยยังไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ หรือ บางคนอาจเข้าใจผิดเพราะมีหลากหลายแนวคิดมาก ทั้งแนวคิดแบบเถรวาทและ แบบมหายาน อีกทั้งบางสำนักปฏิบัติธรรมที่อ้างว่าตนเป็นนิกายเถรวาท แต่ก็ได้นำเอาแนวคิดฝ่ายมหายาน มาอธิบายประสบการณ์จากการปฏิบัติธรรมของตนด้วย (ไกรฤกษ์ ศิลาคม, 2553, หน้า 118-131)

ดังนั้น จากเหตุผลที่กล่าวมาผู้วิจัยมีความประสงค์ที่จะทำวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์พระ โพธิสัตว์ในปรัชญาเถรวาทและมหายาน เพื่อหาคำตอบว่า แนวคิด และวิธีปฏิบัติสู่ความเป็นพระโพธิสัตว์ ของพระพุทธศาสนาทั้ง 2 นิกาย ว่ามีแนวคิดและวิธีปฏิบัติที่เหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร และทั้ง 2 นิกายมีเป้าหมายสูงสุดของการเป็นพระโพธิสัตว์อย่างไร งานวิจัยนี้เมื่อสำเร็จแล้วจะให้คำตอบว่าพระ โพธิสัตว์ของทั้ง 2 นิกายมีความเหมือนและแตกต่างกันอย่างไร นอกจากนี้งานวิจัยนี้จะเป็นข้อมูล สารสนเทศแก่ผู้สนใจต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพระโพธิสัตว์ในปรัชญาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาพระโพธิสัตว์ในปรัชญามหายาน
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์พระโพธิสัตว์ในปรัชญาเถรวาทและมหายาน

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การทำวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์พระโพธิสัตว์ในปรัชญาเถรวาทและปรัชญามหายาน เป็นการ วิจัยเชิงเอกสาร ผู้วิจัยมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ขั้นรวบรวมข้อมูล 1) การรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัยฉบับภาษาไทยพุทธศักราช 2539 และพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับหลวง พ.ศ. 2525 2) การรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ เอกสาร ตำรา บทความ ในงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมุ่งวิจัยในประเด็น

ที่เกี่ยวกับแนวคิด การศึกษาวิเคราะห์พระโพธิสัตว์ในปรัชญาเถรวาทและปรัชญามหายานโดยอาศัยข้อมูลดังต่อไปนี้ หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัยอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หอสมุดการมหาวิทยาลัยขอนแก่น และหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เป็นต้น

2. ขั้นตรวจสอบข้อมูล/จัดระเบียบข้อมูล หลังจากที่ได้ศึกษาและรวบรวมข้อมูลเอกสารเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี รายงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่อง พระโพธิสัตว์ในปรัชญาเถรวาทและมหายาน ผู้วิจัยตรวจสอบเนื้อหาว่าได้คำตอบครบถ้วนตามประเด็นที่ต้องการ และผู้วิจัยได้ตรวจสอบความสอดคล้องของเนื้อหาจากแหล่งข้อมูลในลักษณะ 3 เสา ได้แก่ พระไตรปิฎก เอกสารวิชาการ และงานวิจัย ว่ามีความสอดคล้องกันหรือไม่ และตรวจสอบว่าข้อมูลที่มีอยู่เพียงพอต่อการวิเคราะห์และตอบวัตถุประสงค์ได้หรือไม่ จากนั้นจึงนำมาจัดระเบียบข้อมูล และเรียบเรียงข้อมูลตามโครงสร้างเนื้อหาในสารบัญ

3. ขั้นตอนวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ผ่านตรวจสอบความเที่ยงตรงแล้วนำมาศึกษาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และตีความข้อมูลที่รวบรวมมาทั้งหมดตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้ จัดความสัมพันธ์ของข้อมูลให้เชื่อมโยงกันรอบด้าน วิเคราะห์ข้อมูลโดยนำข้อมูลเอกสารด้วยวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการจำแนก จัดประเภทข้อมูล เปรียบเทียบ การตีความ สังเคราะห์เนื้อหา โดยการวิเคราะห์เนื้อหา และการหาข้อสรุปแบบอุปนัย และการพรรณนาวิเคราะห์ เพื่อตอบวัตถุประสงค์และข้อเสนอองค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

4. ขั้นตอนเรียบเรียงข้อมูล หลังจากวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดแล้ว ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาเรียบเรียงและจัดหมวดหมู่ของข้อมูล จัดลำดับความสำคัญของประเด็นที่วิจัย โดยจำแนกตามประเด็นหลักและประเด็นรองที่มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยทั้ง 3 ข้อคือ 1) เพื่อศึกษาพระโพธิสัตว์ในปรัชญาเถรวาท 2) เพื่อศึกษาพระโพธิสัตว์ในปรัชญามหายาน และ 3) เพื่อศึกษาวิเคราะห์พระโพธิสัตว์ในปรัชญาเถรวาทและมหายาน และให้นำหนักกับประเด็นหลักมากกว่า จากนั้นจึงเรียบเรียงข้อมูลตามที่กำหนดไว้ในสารบัญ

5. ขั้นตอนสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ เรียบเรียงตามโครงสร้างเนื้อหาและกรอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย จากนั้นจึงลงมือเขียนวิจัยในรูปของประโยคความเรียง นำเสนอข้อมูลในลักษณะการพรรณนาความ เนื้อหาบางส่วนนำเสนอในรูปของตารางข้อมูลประกอบผลการวิจัยและการอธิบายความโดยมุ่งตอบประเด็นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และนำเสนอข้อค้นพบสำคัญในการวิจัย รวมทั้งการสร้างชุดความรู้ในการวิจัย และนำข้อมูลทั้งหมดมาสรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะตรวจสอบรูปแบบระเบียบวิธีวิจัยให้ถูกต้องตามรูปแบบที่มหาวิทยาลัยกำหนด และสอบป้องกันต่อไป

4. สรุปผลการวิจัย

การทำวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์พระโพธิสัตว์ในปรัชญาเถรวาทและปรัชญามหายาน เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร มีผลการสรุปตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. พระโพธิสัตว์ในพุทธปรัชญาเถรวาทคือ ผู้บำเพ็ญบารมี 10 ประการ คือ ทานบารมี คือเจตนาที่จะบริจาคตนเองและอุปกรณ์ต่างๆ ศีลบารมี คือความประพฤติทางกาย วาจา ที่มีความกรุณา และอุบายโกศลกำกับเนกขัมมบารมี คือการมีจิตคิดออกจากกามและภพ ปัญญาบารมี คือความรู้ ลักษณะทั่วไปและลักษณะพิเศษ รายละเอียดของธรรมทั้งหลาย วิริยบารมี คือการขวนขวายที่จะกระทำประโยชน์ต่อผู้อื่นด้วยกาย และใจ ขันติบารมี คือ การเกิดของจิต ความตั้งใจ ที่จะอดทนต่อ ความผิออันสั่วทั้งหลายกระทำแล้ว สัจจบารมี คือการไม่กล่าวคลาดเคลื่อนจากความ อธิฐานบารมี คือการตั้งมั่นสมาทานอย่างไม่หวั่นไหว เมตตาบารมี คือมีจิตใจไม่ประทุษร้าย มีความปรารถนาที่จะนำประโยชน์สุขมาให้แก่โลกที่มีหลักธรรม สโมธาน 8 และบารมี 10 เป็นพื้นฐาน การบำเพ็ญบารมีของพุทธศาสนาฝ่ายมหายานนั้นเป็นไปในสองแนว คือแนวคิดที่ให้คนทุกคนปรารถนาพุทธภูมิด้วยการบำเพ็ญตนเป็นพระโพธิสัตว์โดยมีพระบรมโพธิสัตว์เป็นที่พึ่ง และแนวแห่งการอธิบายพุทธธรรมโดยวิธีทางตรรกวิทยาและปรัชญาอันลึกซึ้ง สรุปได้ว่าพระโพธิสัตว์ในพุทธปรัชญาเถรวาท คือ ผู้บำเพ็ญหลักธรรมสโมธาน 8 และบารมี 10 ให้บริบูรณ์ โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือ อรหันตภูมิ มี 2 ประเภท คือ อนิยตโพธิสัตว์ ผู้ไม่ได้รับการพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าว่าจะได้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต และนิยตโพธิสัตว์ ผู้ที่ได้รับการพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าว่าจะต้องตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า

นอกจากนี้พุทธปรัชญาเถรวาทยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีเดิมค่อนข้างเคร่งครัด และมีความเชื่อว่าพระพุทธเจ้ามี 2 กายเท่านั้น คือ กายธรรมดาที่มีความแก่ เจ็บ และตาย เหมือนบุคคลทั่วไป ประกอบขึ้นจากธาตุ 4 หรือขันธ 5 ซึ่งไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็น อนัตตา อีกกายหนึ่ง คือ ธรรมกาย ซึ่งหมายถึงพระคุณสมบัติของพระองค์ พุทธศาสนิกนิกาย มหายานได้เพิ่มกายขึ้นอีกกายหนึ่งเรียกว่าสัมโศคกาย เป็นพระกายที่บริสุทธิ์ยั่งยืน ดำรงอยู่ชั่วนิรันดร์เป็นพุทธภาวะที่สมบูรณ์แท้จริง บัดนี้ก็ยังดำรงอยู่ ณ พุทธเกษตร อันรุ่งเรืองยิ่ง ส่วนนิรมาณ กายที่ชาวโลกเห็นนั้นเป็นเพียงมายา ทรงเนรมิตขึ้นเพื่อโปรดชาวโลกให้เห็นธรรมเท่านั้น สัมโศคกายของพระองค์นั้น พระโพธิสัตว์ทั้งหลายเห็นได้ เป็นต้น

2. พระโพธิสัตว์ในปรัชญามหายาน คือ ผู้บำเพ็ญโพธิสัตว์ยาน ได้แก่ มหาปณิธาน 4 และบารมี 6 ไม่หวังเพื่อการเข้าถึงอรหันตภาวะเหมือนพระโพธิสัตว์ในพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นผู้มีจิตประกอบด้วยพระมหากรุณาในสรรพสัตว์เพื่อให้พ้นทุกข์ทั้งปวง โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือการบรรลุพุทธภูมิ โพธิสัตว์ในปรัชญามหายานแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ พระโพธิสัตว์มีปฏิญาณเพื่อตนเอง และพระโพธิสัตว์ผู้บำเพ็ญ

บารมีตามปณิธานเพื่อสรรพสัตว์เหล่าอื่น ไม่ได้มุ่งผลเพื่อการตรัสรู้หรือผู้หลุดพ้นจากกิเลสของตนเอง แต่เป็นผู้มุ่งช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้เข้าถึงพุทธภาวะ หรือการตรัสรู้ของสรรพสัตว์มากกว่าตนเอง ดังนั้น พระโพธิสัตว์ในพุทธปรัชญามหายานแม้จะมีทางเข้าสู่นิพพานก็ตาม แต่ก็ยังปฏิเสธเพื่อนิพพาน แล้วยินดีเวียนว่ายอยู่ในโลกเพื่อช่วยเหลือสรรพสัตว์อย่างไม่เลือกปฏิบัติเพื่อการบำเพ็ญโพธิสัตว์บารมี และยังถือได้ว่าพุทธปรัชญามหายานนั้นได้เชิดชูและรักษาพุทธศาสนาเอาไว้ได้ คนทั่วไปยังได้รับประโยชน์จากพุทธปรัชญามหายานมากมาย พุทธปรัชญามหายานยังสามารถจัดระเบียบทางสังคมให้คนมีศีลธรรมพร้อมกันไปกับการดำเนินชีวิตประจำวัน เพราะพุทธปรัชญามหายานได้รับหัวใจของพระโพธิสัตว์เข้ามาอยู่ในจิตใจของเราด้วยการมีปณิธาน และตั้งความปรารถนาว่า ข้าพเจ้าตั้งความปรารถนาให้สิ่งมีชีวิตทั้งหลายได้เข้าถึงความบริสุทธิ์ และความรู้ การปฏิบัติของข้าพเจ้า ก็เพื่อจะให้เขาเหล่านั้นได้มีความรู้ ข้าพเจ้าไม่แสวงหาความหลุดพ้นจากสังสารวัฏเพื่อตนเอง เพื่อชีวิตทั้งหลาย ข้าพเจ้ายอมทนทุกข์ทรมานทั้งหมดในโลก ในสถานการณ์ที่เลวร้ายทั้งหมดในโลก ตราบจนกระทั่งถึงบานปลายสมัยในอนาคต และเมื่อสิ่งมีชีวิตทั้งหลายเหล่านั้น ข้าพเจ้าจึงได้พยายามสร้างบุญกุศลอยู่อย่างไม่รู้จักจบสิ้น เพราะเหตุว่าเป็นการดีกว่าข้าพเจ้าจะทนทุกข์ทั้งหมดอยู่เพียงคนเดียว และใช้สิ่งที่มีชีวิตต้องตกลงไปในนรกเลย ดังนั้น พระโพธิสัตว์ในปรัชญามหายานจึงเป็นผู้บำเพ็ญโพธิสัตว์ยาน ได้แก่ มหาปณิธาน 4 และบารมี 6 ไม่หวังเพื่อการเข้าถึงอรหัตตภาวะเหมือนพระโพธิสัตว์ในพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นผู้มีจิตประกอบด้วยพระมหากรุณาในสรรพสัตว์เพื่อให้พ้นทุกข์ทั้งปวง โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือการบรรลุพุทธภูมิ เป็นต้น

3. ผลการวิเคราะห์ สรุปได้ว่า พระโพธิสัตว์ในพุทธปรัชญาเถรวาทคือผู้บำเพ็ญหลักธรรมสโมธาน 8 และบารมี 10 ให้บริบูรณ์ โดยมีเป้าหมายสูงสุดคืออรหัตตภูมิ มี 2 ประเภท คือ อนิยตโพธิสัตว์ ผู้ไม่ได้รับการพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าว่า จะเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต และนิยตโพธิสัตว์ ผู้ที่ได้รับการพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าว่า จะต้องตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ส่วนพระโพธิสัตว์ในปรัชญามหายาน คือ ผู้บำเพ็ญโพธิสัตว์ยาน ได้แก่ มหาปณิธาน 4 และบารมี 6 โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือการบรรลุพุทธภูมิ เป็นผู้ที่มีจิตประกอบด้วยพระมหากรุณาเพื่อนำสรรพสัตว์ให้พ้นจากทุกข์ นอกจากนี้ยังมีการบำเพ็ญบารมีที่มีข้อแตกต่างกัน พุทธปรัชญาเถรวาท บำเพ็ญบารมีเพื่อความสมบูรณ์ให้แก่ตนเองก่อนจึงช่วยเหลือสรรพสัตว์ ส่วนพุทธปรัชญามหายานเป็นการบำเพ็ญบารมีเพื่อช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้ถึงฝั่งแล้วจึงบำเพ็ญประโยชน์ตนเพื่อเข้าถึงพุทธภูมิ และเมื่อวิเคราะห์เรื่อง ยาน 3 ประการ พบว่า 1) สวากยาน พุทธปรัชญาเถรวาท ถือว่าเป็นยานของพระสาวกที่มุ่งสู่อรหัตตภูมิ ซึ่งรู้แจ้งในอริยสัจ 3 เพื่อข้ามพ้นวัฏสงสารเท่านั้น ส่วนมหายานจึงถือว่า สวากยานเป็นการทำประโยชน์เฉพาะตนในวงแคบและช่วยเหลือสรรพสัตว์ไปได้น้อย และที่สำคัญ พระสาวกที่จะหลุดพ้นได้จะต้องอาศัยคำชี้แนะสั่งสอนจากพระพุทธเจ้าก่อนเพราะไม่อาจหลุดพ้นได้ด้วยความสามารถของตน 2) ปัจเจกยาน คือ ยานของพระปัจเจกพุทธเจ้า ผู้รู้แจ้งด้วยตนเองแต่ไม่อาจแสดงธรรมสั่งสอนผู้อื่นได้ เพราะมิได้สั่งสมจริตในการโปรดสรรพสัตว์อื่น และ 3) โพธิสัตว์ยาน

คือ ยานของพระโพธิสัตว์ผู้มีน้ำใจกว้างขวาง ประกอบด้วยพระมหากรุณาในสรรพสัตว์ ก้าวล่วงอหัตถุมิ จึงกล่าวได้ว่า โพธิสัตว์ยานเป็นการสร้างเหตุอันมีพุทธภูมิเป็นผล หรือ กล่าวได้ว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในนิยามหายานนั้น คือ พระโพธิสัตว์ที่ได้สร้างบารมีมาด้วยการช่วยสัตว์ให้พ้นจากความทุกข์ นอกจากนี้ พุทธปรัชญาเถรวาทก็ยังมีบทบาทเพื่อให้ความปรารถนาความเป็นพระพุทธเจ้าเช่นเดียวกับมหายานเพียงแต่รายละเอียดเรื่องปณิธานแตกต่างกันด้วยการอธิบายด้วยภาษา มีรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีเดิมค่อนข้างเคร่งครัด และมีความเชื่อว่าพระพุทธเจ้ามี 2 กายเท่านั้น คือ กายธรรมดามีความแก่ เจ็บ และตาย เหมือนบุคคลทั่วไป ประกอบขึ้นจากธาตุ 4 หรือชั้น 5 ซึ่งไม่เที่ยงเป็นทุกข์ เป็นอนัตตา อีกกายหนึ่งคือ ธรรมกาย ซึ่งหมายถึง พระคุณสมบัติของพระองค์ ส่วนพุทธปรัชญามหายานได้เพิ่มกายขึ้นมาอีกกายหนึ่งเรียกว่า สัมโหมคกาย เป็นพระกายที่บริสุทธิ์ยั่งยืน ดำรงอยู่ชั่ว นิรันดร์เป็นพุทธภาวะที่สมบูรณ์แท้จริง และถือว่าสัมโหมคกายนี้ยังดำรงอยู่ ณ แดนพุทธเกษตร อันรุ่งเรืองยิ่ง ส่วนนิรมาณกายที่ชาวโลกเห็นนั้นเป็นเพียงมายา ทรงเนรมิตขึ้นเพื่อโปรดชาวโลกให้เห็นธรรมเท่านั้น

5. อภิปรายผลการวิจัย

ในการทำวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์พระโพธิสัตว์ในปรัชญาเถรวาทและปรัชญามหายาน ผู้วิจัยได้พบประเด็นที่น่าสนใจหลายประเด็นจึงนำประเด็นเหล่านั้นมาเพื่อการอภิปรายผล ดังนี้

1. พระโพธิสัตว์ในทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาท คือ ผู้บำเพ็ญหลักธรรมสโมธาน 8 และบารมี 10 ให้บริบูรณ์ โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือ อรหัตตภูมิ มี 2 ประเภท คือ อนิยตโพธิสัตว์ ผู้ไม่ได้รับการพยากรณ์จากพระพุทธรูปว่า จะได้เป็นพระพุทธรูปในอนาคต และนิยตโพธิสัตว์ ผู้ที่ได้รับการพยากรณ์จากพระพุทธรูปว่า จะต้องตรัสรู้เป็นพระพุทธรูป ซึ่งสอดคล้องกับสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส (2558) ได้กล่าวไว้ในหนังสือพระปฐมโพธิกถา สรุปได้ว่า “พระโพธิสัตว์ที่จะบรรลู่เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้นั้น จะต้องบำเพ็ญบารมี 30 ทศ มีอริชฌานบารมี เป็นต้น อุเบกขาบารมีเป็นที่สุด กิริยาที่ทรงสะสมบารมีเพื่อประโยชน์แก่พระโพธิญาณจัดเป็น 3 ประการ คือ บารมี อุปบารมี ปรมัตถบารมี เป็นต้น และซึ่งสอดคล้องกับสุมาลี มหณรงค์ชัย (2550, หน้า 23-24) กล่าวไว้ในหนังสือพุทธศาสนมหายาน สรุปได้ว่า แท้จริงแล้วโพธิจิตหรือพุทธจิตมีที่อยู่ในสรรพสัตว์ เป็นธาตุแห่งความรู้จะบรรลู่เป้าหมายสูงสุดได้ก็ต่อเมื่อได้รับการพัฒนาอย่างถูกต้องด้วยกระบวนการศึกษาและการปฏิบัติ ซึ่งแบ่งการพัฒนาเป็นสองระดับ คือ ระดับแรก ตถาคตรรรค์เป็นภาวะที่จิตบริสุทธิ์ในระดับปัจเจกบุคคลเป็นส่วนหนึ่งของธรรม (กาย) ระดับที่สอง ตถาคตรรรค์ คือ โพธิจิตที่อยู่ในตัวเราแต่อยู่ในสถานะของจิตสากลที่แผ่ซ่านอยู่เป็นนิจ และตถาคตรรรค์นี้จะช่วยพัฒนามนุษย์ให้เป็นพระโพธิสัตว์ในอนาคต

2. พระโพธิสัตว์ในปรัชญามหายานจึงเป็นผู้บำเพ็ญโพธิสัตว์ยาน ได้แก่ มหาปณิธาน 4 และบารมี 6 ไม่หวังเพื่อการเข้าถึงอรหัตตภาวะเหมือนพระโพธิสัตว์ในพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นผู้มีจิตประกอบด้วย

พระมหากุณาในสรรพสัตว์เพื่อให้พ้นทุกข์ทั้งปวง โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือการบรรลุปุทธภูมิ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับเสถียร พันธังสี (2543, หน้า 32) ได้กล่าวไว้ในหนังสือชื่อว่าพุทธศาสนาหายาน สรุปได้ว่า “พระโพธิสัตว์แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ พระโพธิสัตว์มีปัญญาเพื่อตนเอง และพระโพธิสัตว์ผู้บำเพ็ญบารมีตามปณิธานเพื่อสรรพสัตว์เหล่านี้ เกรวาทสอนให้บุคคลบำเพ็ญบารมีธรรมเพื่อความ เป็นพระอรหันต์ ไม่ใช่เพื่อความเป็นพระโพธิสัตว์ ฝ่ายมหายานให้บุคคลบำเพ็ญบารมีทำเพื่อ ความเป็นพระโพธิสัตว์ พระอรหันต์มุ่งผลเพื่อความตรัสรู้หรือผลแห่งการพ้นจากกิเลสของตนเองส่วนพระโพธิสัตว์มุ่งช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้เข้าถึงพุทธภาวะ หรือการตรัสรู้ของสรรพสัตว์มากกว่า ตนเอง ดังนั้น จึงกล่าวว่า พระโพธิสัตว์ แม้จะมีทางเข้าสู่นิพพานก็ตาม แต่ก็ยังปฏิเสธเพื่อนิพพาน นั้น แล้วยินดีเวียนว่ายอยู่ในโลกเพื่อช่วยเหลือสรรพสัตว์ไม่เลิกลำบาก และซึ่งสอดคล้องกับสุวิญ รักษัตย์ (2552, หน้า 104) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ พุทธศาสนาหายาน สรุปได้ว่า “พุทธศาสนาหายานนั้นได้เชิดชูและรักษาพุทธศาสนาเอาไว้ได้ คนทั่วไปยังได้รับประโยชน์จากพุทธศาสนาหายานมากมาย พุทธศาสนาหายานยังสามารถจัดระเบียบทางสังคมให้คนมีศีลธรรมพร้อมกันไปกับการดำเนินชีวิตประจำวันของเขา ทั้งนี้เป็นเพราะพุทธศาสนาหายานได้รับหัวใจของพระโพธิสัตว์เข้ามาอยู่ในจิตใจด้วยการมีปณิธาน และตั้งความปรารถนาเอาไว้ จนเป็นเหตุทำให้ไม่ตกไปสู่อบาย เป็นต้น

3. ข้อเปรียบเทียบในเรื่องการบำเพ็ญบารมีซึ่งพบว่า พุทธปรัชญาเถรวาท จะบำเพ็ญบารมีเพื่อความสมบูรณ์ให้แก่ตนเองก่อนจึงช่วยเหลือสรรพสัตว์ ส่วนพุทธปรัชญามหายานเป็นการบำเพ็ญบารมีเพื่อช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้ถึงฝั่งแล้วจึงบำเพ็ญประโยชน์ตนเพื่อเข้าถึงพุทธภูมิ ซึ่งสอดคล้องกับพระมหาสมเจต สมจารี (หลวงกัน) (2561) ได้ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวคิดพุทธภาวะในพุทธปรัชญาพบว่า พุทธภาวะปรากฏอยู่ในคุณลักษณะทางกายของมหาบุรุษเท่านั้นเป็นลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากบุคคลทั่วไปเป็นผลมาจากการบำเพ็ญบารมีและกุศลกรรมที่พระองค์ได้กระทำไว้ขณะเป็นพระโพธิสัตว์ในอดีตชาติและคุณลักษณะทางจิตที่เกิดขึ้นหลังจากได้ทรงตรัสรู้แล้ว ส่วนในพุทธปรัชญามหายานแนวคิดพุทธภาวะ คือ แนวคิดที่ถือว่าพระพุทเจ้าทั้งหลาย เมื่อดับขันธปรินิพพานแล้วไม่ได้หายไปไหน แต่ยังอยู่ใน รูปของกายทิพย์ดำรงอยู่ในดินแดนพุทธเกษตรเพื่อคอยช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้พ้นทุกข์ แนวคิดเรื่องพุทธภาวะของพุทธปรัชญาเถรวาทมีสถานะเป็นอนัตตา เพราะอธิบายว่า พุทธภาวะหลังปรินิพพานมีสภาพว่างเปล่าไม่มีสถานะบัญญัติอันใดปรากฏเหลืออยู่ ส่วนในพุทธปรัชญามหายานนั้นมีสถานะเป็นอัตตา เพราะอธิบายสนับสนุนความมีอยู่ของพระพุทเจ้าทั้งหลายหลังจากปรินิพพานแล้วที่จะต้องดำรงอยู่เป็นนิรันดร์บนดินแดนพุทธเกษตร

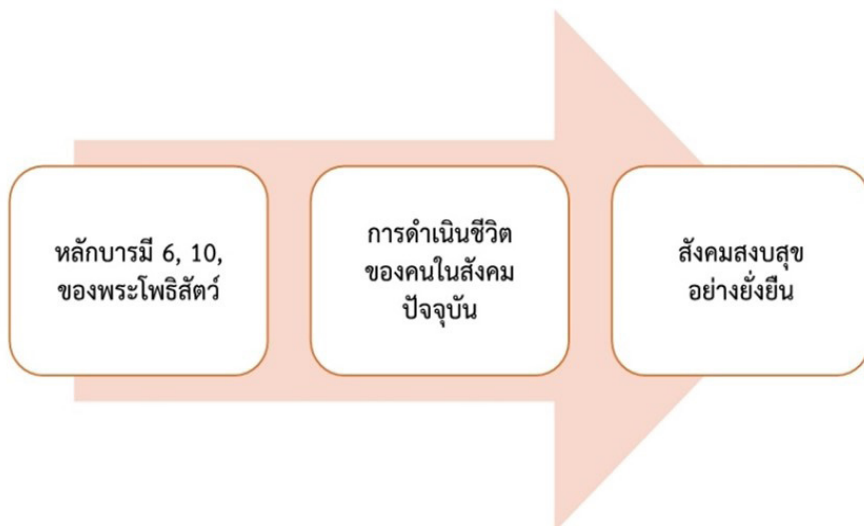
6. ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ในคัมภีร์ พุทธศาสนาเถรวาทกับมหายาน ผู้วิจัยมีข้อจำกัดด้านขอบเขตของการวิจัย จึงขอเสนอเนื้อหาที่น่าสนใจไว้ในการทำวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. ควรทำวิจัยเรื่องศึกษาวิเคราะห์หลักบารมี 30 ทศของพระพุทธเจ้าในพุทธศาสนาเถรวาทในมิติทางพุทธปรัชญา
2. ควรทำวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์หลักบารมีธรรมทั้ง 6 ของพระโพธิสัตว์ในพุทธศาสนามหายาน
3. ควรทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาสังคมอุดมคติตามแนวคิดของพระโพธิสัตว์ในพุทธศาสนาเถรวาทและมหายาน

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

ในการวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาวิเคราะห์พระโพธิสัตว์ในปรัชญาเถรวาทและมหายาน ผู้วิจัยได้องค์ความรู้ว่า การนำแนวคิดเรื่องบำเพ็ญบารมีในพุทธปรัชญามหายาน และเถรวาท มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตของคนในสังคมปัจจุบัน จะทำให้สังคมมีแต่ความสุขและเป็นสังคมแห่งการพึ่งพาอย่างยั่งยืน สรุปเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- ไกรฤกษ์ ศิลาคม และศิริวรรณ เกษมสานต์กิดาการ. (2553). พุทธภาวะในทัศนะเถรวาทและมหายาน. *วารสารมนุษยศาสตร์*, 17(1), 118-131.
- दनัย ไชยโยธา. (2538). *ลัทธิ ศาสนา และระบบความเชื่อกับประเพณีนิยมในท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- พระมหาสมเจต สมจारी (หลวงกัน). (2561). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวคิดพุทธภาวะในพุทธปรัชญา*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- วิทยา ศักยภินันท์. (2552). อุตมการณ์พระโพธิสัตว์: พุทธจริยศาสตร์เพื่อมหาชน. *วารสารมนุษยศาสตร์*, 16(1), 1-14.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส. (2558). *พระปฐมสมโพธิกถา*. กรุงเทพฯ: กรมศาสนา.
- สุมาลี มหณรงค์ชัย. (2550). *พุทธศาสนามหายาน (ฉบับปรับปรุงแก้ไข)*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ศยาม.
- สุวิญ รักสัตย์. (2552). *พุทธศาสนามหายาน*. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดบางกอกบล็อก.
- เสถียร พันธรังสี. (2543). *พุทธศาสนามหายาน*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.

ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายควบคุมอาคารของเจ้าพนักงานท้องถิ่น*

The Issues Concerning the Enforcement of Building Control Laws by Local Officials

อุเทน สุขทัญญาติ และณรงค์ เชื้อบัวเย็น

Uthen Sukthuayat and Narong Chuebuayen

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phrae Campus, Thailand

Corresponding Author, E-mail: Narong.law2524@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาวิวัฒนาการและประวัติความเป็นมาของกฎหมายควบคุมอาคารที่ใช้บังคับอยู่ในประเทศไทย 2) ศึกษากฎหมายควบคุมอาคารที่ใช้บังคับอยู่ในต่างประเทศ ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศฝรั่งเศส เปรียบเทียบกับของประเทศไทย 3) วิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมายควบคุมอาคารของเจ้าพนักงานท้องถิ่น 4) เสนอแนวทางในการปรับปรุงกฎหมายควบคุมอาคารของประเทศไทย เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยศึกษาหลักการและแนวคิดทฤษฎีทางกฎหมายควบคุมอาคาร และกฎหมายที่เกี่ยวข้องโดยการวิเคราะห์ตีความเอกสารทางกฎหมาย

ผลการวิจัยพบว่า

1. การสร้างอาคารบ้านเรือนของราษฎรในอดีตไม่มั่นคงแข็งแรง และเป็นอันตรายต่อสาธารณะ คือวิวัฒนาการที่นำมาสู่การตรากฎหมายควบคุมอาคารของไทยที่ใช้บังคับในปัจจุบัน
2. เหมือนกรณีของประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศฝรั่งเศสที่แรกเริ่มด้วยการควบคุมการก่อสร้างโดยเน้นไปที่ความมั่นคงปลอดภัย และต่อมาขยายไปสู่การควบคุมอาคารเพื่อประโยชน์ด้านการผังเมือง การสถาปัตยกรรม และสิ่งแวดล้อมในเวลาต่อมา อันส่งผลต่อการบังคับใช้กฎหมายของเจ้าพนักงาน
3. ขณะที่ประเทศไทยการใช้ดุลพินิจของเจ้าพนักงานมีปัญหาเพราะมีหลักเกณฑ์ทางกฎหมายจำนวนมาก การใช้ดุลพินิจได้อย่างกว้างขวางไม่มีหลักเกณฑ์จำกัดการใช้ดุลพินิจ เจ้าพนักงานออกคำสั่งโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม และการออกคำสั่งทางปกครองก็ไม่เป็นไปตามหลักเกณฑ์

*ได้รับบทความ: 8 มีนาคม 2566; แก้ไขบทความ: 19 เมษายน 2566; ตอรับตีพิมพ์: 29 เมษายน 2566

Received: March 8, 2023; Revised: April 19, 2023; Accepted: April 29, 2023

กระทบต่อมาตรฐานการปฏิบัติราชการ และการกำหนดมาตรการบังคับทางปกครองส่งผลต่อการบังคับใช้กฎหมายที่จะต้องพิจารณาให้รอบคอบก่อน มีการดำเนินการที่ไม่สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ ทำให้มาตรการบังคับไม่ได้สัดส่วนที่เหมาะสม

4. โดยเสนอแนะว่า ควรมีการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายควบคุมอาคารให้มีการจำกัดดุลพินิจของเจ้าพนักงานลงในการออกคำสั่งทางปกครอง หากเป็นอาคารขนาดใหญ่ ควรตั้งเป็นคณะกรรมการขึ้นมาพิจารณาออกคำสั่ง หากเป็นอาคารขนาดเล็กให้อยู่ในดุลพินิจของเจ้าพนักงานท้องถิ่นตามกฎหมาย

คำสำคัญ: กฎหมายควบคุมอาคาร; การบังคับใช้กฎหมาย

Abstract

The objectives of this research study were: 1) to investigate the evolution and history of building control laws in force in Thailand, 2) to study building control laws that are in force in foreign countries such as the United States and France compared to Thailand, 3) to analyze problems with the enforcement of building control laws by local officials, and 4) to propose guidelines for improving the building control law of Thailand. This Articles is a qualitative study that examines the principles and theories of building control law and related laws by analyzing and interpreting legal documents.

The results of the study reveal as follows:

1. The construction of houses of the people in the past that were unstable and dangerous to the public was an evolution that led to the enactment of Thailand's building control laws that are now in force.

2. As is the case with the United States of America and France, they initially regulated construction with an emphasis on safety and later expanded to building control for the benefit of city planning, architecture and the environment resulting in the enforcement of the law of the officer.

3. While in Thailand, the discretion of the officials is problematic because there are many legal rules. Extensive use of discretion has no limitations on the use of discretion. The official issued the order regardless of the environmental impact and the administrative order was not in accordance with the rules, affecting the standard of government service and the determination of administrative enforcement measures affecting the enforcement of laws that must be considered carefully before. Moreover, there were actions that are

not in accordance with the guidelines, causing the enforcement measures to not be proportionately appropriate.

4. It is suggested that the building control law be amended to limit the discretion of the officers in issuing administrative orders. If it is a large building, a committee should be set up to consider issuing orders. If it is a small building, it is at the discretion of the local competent official according to the law.

Keywords: Building Control Law; Legal Enforcement

1. บทนำ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นองค์กรกระจายอำนาจทางพื้นที่ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญและกฎหมายจัดตั้งมีหน้าที่จัดทำจัดหาบริการสาธารณะ (Public services) สิ่งสาธารณูปโภค สาธารณูปการ โครงสร้างขั้นพื้นฐานต่างๆ ตลอดจนสร้างความอยู่ดีกินดี บำบัดทุกข์ บำรุงสุขให้กับประชาชนในการจัดทำบริการสาธารณะนั้น มีความสัมพันธ์กับกฎหมายวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง ในส่วนการบังคับใช้กฎหมายของเจ้าพนักงานและการใช้ดุลพินิจเพื่อวินิจฉัยสั่งการ หรือการออกคำสั่งทางปกครองของเจ้าพนักงานนั้นย่อมนำไปสู่ปัญหาการกระทบต่อสิทธิหน้าที่ของบุคคลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ การจัดทำบริการสาธารณะนั้นเพื่อให้ประชาชนได้รับบริการสาธารณะที่ดี ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการก่อสร้างอาคารบ้านเรือนตามกฎหมายควบคุมอาคาร ซึ่งเป็นกฎหมายที่มุ่งปกป้องคุ้มครองประโยชน์สาธารณะในเรื่องเกี่ยวกับความมั่นคงแข็งแรง ความปลอดภัยของการก่อสร้าง ดัดแปลง รื้อถอน การเคลื่อนย้ายอาคาร และใช้ประโยชน์อาคาร อันเป็นกฎหมายที่ให้อำนาจเจ้าพนักงานท้องถิ่นในการบังคับใช้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกฎหมายควบคุมอาคาร

ภายใต้บังคับกฎหมายควบคุมอาคาร ที่ให้อำนาจเจ้าพนักงานท้องถิ่นใช้ดุลพินิจเพื่อออกคำสั่งทางปกครองนั้นเริ่มตั้งแต่การพิจารณาออกใบอนุญาตก่อสร้างอาคาร ดัดแปลง การรื้อถอน เคลื่อนย้าย ใช้ประโยชน์ เปลี่ยนแปลงการใช้อาคาร เป็นต้น เป็นสิ่งที่ประชาชนจะกระทำได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากเจ้าพนักงานท้องถิ่นแล้วเท่านั้น ทั้งนี้ เพราะกฎหมายตราขึ้นมาเพื่อป้องกันภัยอันตรายสาธารณะที่เกิดจากการก่อสร้างอาคารบ้านเรือนของเอกชน ที่ไม่มีความมั่นคงแข็งแรง ไม่ปลอดภัยสำหรับผู้อยู่อาศัย และบุคคลภายนอก สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้เกิดปัญหากับเจ้าพนักงานผู้บังคับใช้กฎหมาย เพราะเมื่อมีการบังคับใช้กฎหมายที่ด้อยประสิทธิภาพ หรือไม่ตรงตามเจตนารมณ์กฎหมาย ก็ส่งผลให้เกิดปัญหาในการบังคับใช้ทันที ซึ่งก็มีให้เห็นกันอยู่ทั่วไป ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายควบคุมอาคารของเจ้าพนักงานท้องถิ่นมีอยู่หลายประการ แต่เมื่อมองในภาพมุกกว้างแล้วมีที่มาหลักๆ อยู่ 3 ประเด็นคือ 1) บทบัญญัติกฎหมายที่ไม่ทันต่อความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการก่อสร้างสมัยใหม่ หรือวิศวกรรมสมัยใหม่ที่มีความล้ำหน้าเป็น

อย่างมาก 2) ปัญหาด้านเจ้าพนักงานท้องถิ่นที่ใช้ดุลพินิจพิจารณาออกคำสั่งทางปกครอง 3) เอกชนเจ้าของอาคาร ที่เพ่งมองแต่ประโยชน์ส่วนตนจนละเลยประโยชน์ส่วนรวมไป (มะลิวัลย์ โกสุมภ์, 2554) จากสภาพปัญหาข้างต้นจึงนำมาสู่ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายควบคุมอาคารของเจ้าพนักงานท้องถิ่นโดยมีประเด็นดังต่อไปนี้

ประเด็นแรก ปัญหาการใช้ดุลพินิจของเจ้าพนักงานท้องถิ่น การที่เจ้าพนักงานท้องถิ่นต้องปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามกฎหมายหลายฉบับ ที่กำหนดให้เจ้าพนักงานท้องถิ่นต้องปฏิบัติตามที่กฎหมายบัญญัติที่มีข้อมูลเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้เกิดความยากลำบากในการใช้ดุลพินิจแยกแยะวินิจฉัยออกคำสั่งในแต่ละเรื่องซึ่งมีรายละเอียดปลีกย่อยเป็นจำนวนมากที่กระจัดกระจายกันอยู่ โดยมีข้อจำกัดและเงื่อนไขที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งหากเจ้าพนักงานท้องถิ่นมิได้เข้าใจเจตนารมณ์และหลักเกณฑ์ของกฎหมายที่เกี่ยวข้องทั้งหมดเป็นอย่างดีแล้วย่อมนำไปสู่ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายที่ไม่มีประสิทธิภาพได้ อันเป็นสาเหตุหนึ่งของปัญหาที่มาจากดุลพินิจของเจ้าพนักงานท้องถิ่นในการบังคับใช้กฎหมาย ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ปัญหาการใช้ดุลพินิจนั้นเป็นปัญหาในการพิจารณาแยกแยะข้อเท็จจริงในแต่ละเรื่องและข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับข้อเท็จจริงนั้นๆ เพื่อพิจารณาออกคำสั่งที่มีผลในทางกฎหมาย การใช้ดุลพินิจของเจ้าพนักงานท้องถิ่นจึงมีความสำคัญในแง่ของการพิจารณาทางปกครองก่อนที่จะออกคำสั่งทางปกครองเพื่อยังการให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายควบคุมอาคาร

ประเด็นที่สอง ปัญหาการออกคำสั่งทางปกครองของเจ้าพนักงานท้องถิ่น เป็นการดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานท้องถิ่นตามที่กฎหมายให้อำนาจไว้ การพิจารณาถึงเหตุผลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องโดยตรงเพื่อที่จะออกคำสั่งทางปกครองว่าจะอนุญาต หรือไม่อนุญาต หรือไม่ อย่างไร พร้อมทั้งเหตุผลประกอบคำสั่ง ที่ข้องเกี่ยวกับการก่อสร้าง ดัดแปลง รื้อถอน เคลื่อนย้าย สั่งระงับการก่อสร้าง การตรวจสอบการใช้อาคาร การสั่งห้ามคนเข้าไปในพื้นที่อาคาร เป็นต้น คำสั่งเหล่านี้ เป็นประเด็นสำคัญของการบังคับใช้กฎหมายควบคุมอาคาร แต่หากคำสั่งทางปกครองเหล่านี้ออกโดยไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์และหลักเกณฑ์ของกฎหมายแล้ว ความเสียหายก็เกิดขึ้นตามมา ทำให้การออกคำสั่งทางปกครองของเจ้าพนักงานไม่บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กฎหมายกำหนด ส่งผลทำให้การบังคับใช้กฎหมายควบคุมอาคารไม่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ถึงที่สุดเจ้าของอาคารก็เลือกใช้สิทธิฟ้องคดีต่อศาลปกครองเพื่อเพิกถอนคำสั่งดังกล่าวซึ่งมีให้เห็นอยู่เป็นประจำ การใช้อำนาจของเจ้าพนักงานท้องถิ่นตามกฎหมายควบคุมอาคารเป็นการปฏิบัติราชการ อันเป็นคำสั่งทางปกครองตามกฎหมายวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง แต่กฎหมายควบคุมอาคารถนั้นไม่มีบทบัญญัติถึงขั้นตอนและวิธีดำเนินการของเจ้าหน้าที่ในการจัดให้มีคำสั่งทางปกครอง อันเป็นวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองโดยเฉพาะ (คำพิพากษาศาลปกครองสูงสุด ที่ อ.36/2547) ทำให้เจ้าพนักงานท้องถิ่นจะต้องออกคำสั่งทางปกครองตามกฎหมายวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง อันเป็นกฎหมายกลางที่กำหนดวิธีการและขั้นตอนในการทำคำสั่งทางปกครองเอาไว้ เพื่อให้การออกคำสั่งเป็นไป

อย่างถูกต้องทำให้การปฏิบัติราชการมีมาตรฐาน เป็นบรรทัดฐานเดียวกันกับหลักเกณฑ์ของกฎหมายวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง ที่กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติราชการเอาไว้ ซึ่งเจ้าพนักงานท้องถิ่นจะออกคำสั่งที่ไม่สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ดังกล่าวนี้ไม่ได้ แต่สามารถออกคำสั่งที่สูงกว่าหลักเกณฑ์ดังกล่าวนี้ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การให้เหตุผลประกอบคำสั่งทางปกครองอันทำให้การปฏิบัติราชการทางปกครองมีมาตรฐานที่สูงขึ้น แต่ในข้อเท็จจริงการออกคำสั่งทางปกครองของเจ้าพนักงานท้องถิ่นตามกฎหมายควบคุมอาคารก็มีการออกคำสั่งที่ไม่สอดคล้องกับกฎหมายวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองหลายประการที่ทำให้การออกคำสั่งทางปกครองของเจ้าพนักงานไม่สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ของกฎหมายวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง อันส่งผลให้การบังคับใช้กฎหมายควบคุมอาคารไม่มีประสิทธิภาพ

ประเด็นสุดท้าย ปัญหาการกำหนดมาตรการบังคับทางปกครอง ในกรณีอาคารสิ่งปลูกสร้างมีสภาพชำรุดทรุดโทรม ผุพัง อาจเป็นอันตรายต่อชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สินของตนเอง และบุคคลภายนอกกฎหมายจึงกำหนดให้เจ้าพนักงานมีอำนาจที่จะสั่งการให้ปรับปรุงแก้ไขอาคาร หรือสั่งให้รื้อถอนอาคารนั้นก็ได้ อันเป็นการใช้มาตรการบังคับทางปกครองเพื่อป้องกันภัยอันตราย และรักษาความมั่นคงปลอดภัยสาธารณะ เพื่อให้บรรลุภารกิจของรัฐซึ่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองมีสถานะพิเศษเหนือกว่าเอกชนมีอำนาจบังคับให้เป็นไปตามคำสั่งได้โดยไม่ต้องขออำนาจจากศาลก่อน เพราะเป็นการกระทำทางปกครองที่เป็นปฏิบัติการ (ปรามิทยา ประจณปัจจนิก, 2557, หน้า 49) ซึ่งเจ้าพนักงานสามารถทำได้โดยชอบ แต่หากมองว่า ในกระบวนการยุติธรรมศาลยังมีการไต่สวน มีการรับฟังพยานหลักฐานจากคู่ความทั้งสองฝ่าย แต่การกำหนดมาตรการบังคับให้รื้อถอน หรือทุบทำลายอาคารนี้ ที่ส่งผลกระทบต่อเจ้าของอาคาร ก่อให้เกิดความเสียหายต่อเจ้าของอาคารอย่างมาก กลับยังต้องรับฟังข้อเท็จจริงและพินิจพิเคราะห์ให้รอบคอบมากขึ้น แต่มาตรการบังคับทางปกครองนี้กลับให้อำนาจเจ้าพนักงานท้องถิ่นเพียงคนเดียวตัดสินใจออกคำสั่งใช้มาตรการบังคับทางปกครองได้ ดุลพินิจพิจารณาของคนๆเดียวย่อมเสี่ยงต่อความผิดพลาดสูงยิ่งกว่าดุลพินิจของคณะกรรมการ เพราะเจ้าพนักงานท้องถิ่นส่วนใหญ่ไม่ได้มาจากผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญทางกฎหมายโดยเฉพาะ แต่มาจากบุคคลหลากหลายสาขาอาชีพ การกำหนดมาตรการบังคับให้รื้อถอนอาคารนี้ ความเสียหายและความสุ่มเสี่ยงที่จะผิดพลาดอย่างสูงย่อมเกิดขึ้นตามมาได้

อาศัยเหตุผลข้อเท็จจริง และข้อกฎหมายที่กล่าวมาข้างต้นนี้ จึงสนใจปัญหาการบังคับใช้กฎหมายควบคุมอาคารของเจ้าพนักงานท้องถิ่น เพื่อที่จะหาแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายดังกล่าวให้มีการบังคับใช้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิวัฒนาการและประวัติความเป็นมาของกฎหมายควบคุมอาคารที่ใช้บังคับอยู่ในประเทศไทย

2. เพื่อศึกษากฎหมายควบคุมอาคารที่ใช้บังคับอยู่ในต่างประเทศ ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศฝรั่งเศส เปรียบเทียบกับของประเทศไทย
3. เพื่อวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมายควบคุมอาคารของเจ้าพนักงานท้องถิ่น
4. เพื่อเสนอแนวทางในการปรับปรุงกฎหมายควบคุมอาคารของเจ้าพนักงานท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative approach) ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา โดยศึกษาเกี่ยวกับเนื้อหาของพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ.2522 กฎกระทรวงที่ออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 พ.ศ. 2564 พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2562 กฎหมายจัดตั้งขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แนวคำพิพากษาศาลปกครองสูงสุดหรือ คำสั่งศาลปกครองสูงสุด หลักกฎหมายที่เกี่ยวกับการควบคุมอาคารของประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศฝรั่งเศส และปัญหาของการบังคับใช้กฎหมายของเจ้าพนักงานท้องถิ่น ในส่วนเกี่ยวกับการการใช้ดุลพินิจ และการออกคำสั่งทางปกครองที่ออกตามกฎหมายควบคุมอาคารและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง
2. ศึกษาหลักการและแนวคิดทฤษฎีทางกฎหมายควบคุมอาคาร และกฎหมายที่เกี่ยวข้องอันเป็น การศึกษาอยู่บนพื้นฐานของการวิเคราะห์ตีความเอกสารทางกฎหมาย (Documentary interpretation) จากหนังสือ ตำรา งานวิจัย วิทยานิพนธ์ วารสาร และเอกสารทางวิชาการอื่นๆ ทั้งที่เป็นภาษาไทยและ ภาษาต่างประเทศ รวมถึงคำพิพากษาและคำสั่งศาลปกครองสูงสุดเป็นหลัก

4. สรุปผลการวิจัย

ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายควบคุมอาคารของเจ้าพนักงานท้องถิ่นจากที่ได้กำหนดประเด็นการ วิเคราะห์ไว้ 3 ประเด็น ได้แก่ การใช้ดุลพินิจของเจ้าพนักงานท้องถิ่น การออกคำสั่งทางปกครองตามกฎหมายควบคุมอาคาร และการใช้มาตรการบังคับทางปกครองนั้น มีดังต่อไปนี้

1. ปัญหาเกี่ยวกับการใช้ดุลพินิจของเจ้าพนักงานท้องถิ่น

1.1 หลักเกณฑ์ทางกฎหมายที่มีเป็นจำนวนมาก การใช้ดุลพินิจของเจ้าพนักงานท้องถิ่น เป็น กรณีที่เจ้าหน้าที่จะต้องทำการพิจารณาจากปัญหาข้อเท็จจริง ปัญหาข้อกฎหมาย และการปรับบทกฎหมาย ให้เข้ากับข้อเท็จจริงแล้วทำการตัดสินใจกระทำการตามที่กฎหมายบัญญัติ แต่ปัญหาที่พบเห็นก็คือ เจ้าพนักงานท้องถิ่นต้องปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามกฎหมายหลายฉบับและหลักเกณฑ์ของกฎหมายจำนวนมากที่ให้อำนาจไว้ เช่น กฎหมายจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ พระราชบัญญัติองค์การบริหาร

ส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 พระราชบัญญัติเทศบาล (ฉบับที่ 14) พ.ศ. 2562 พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2550 พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการเมืองพัทยา พ.ศ. 2542 เป็นต้น นอกจากนี้ ยังต้องปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใช้ดุลพินิจ และการบังคับใช้กฎหมายในการปฏิบัติราชการอีกหลายฉบับ เช่น กฎหมายวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง กฎหมายควบคุมอาคาร กฎหมายการผังเมือง กฎหมายการจัดสรรที่ดิน กฎหมายส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม กฎหมายรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง และกฎหมายอื่นๆ อีกหลายฉบับซึ่งส่งผลต่อการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่เป็นอย่างมาก เพราะต้องพิจารณาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายหลายฉบับ ซึ่งมีหลักเกณฑ์ที่เป็นรายละเอียดปลีกย่อยเป็นจำนวนมาก อาจส่งผลทำให้การใช้ดุลพินิจของเจ้าพนักงานท้องถิ่นในการพิจารณาหลักเกณฑ์เงื่อนไขของกฎหมายดังกล่าวทำได้โดยไม่มีประสิทธิภาพมากนัก ทำให้ดุลพินิจที่ใช้พิจารณาทำได้อย่างไม่รอบคอบรัดกุมอันส่งผลต่อการบังคับใช้กฎหมาย

1.2 การใช้ดุลพินิจที่ไม่สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ทางกฎหมาย การที่กฎหมายให้อำนาจเจ้าพนักงานท้องถิ่นในการใช้ดุลพินิจเพื่อกำหนดคำสั่งทางปกครองตามกฎหมายก็จริง แต่หากการใช้ดุลพินิจนั้นไม่เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ หรือไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายแล้ว ก็ย่อมจะทำให้การบังคับใช้กฎหมายขาดประสิทธิภาพลงไปได้ เพราะจะทำให้ถูกโต้แย้งได้ อันจะนำไปสู่ประเด็นข้อพิพาทที่ทำให้ศาลปกครองสามารถวินิจฉัยเพิกถอนคำสั่งที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายได้เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิ หน้าที่ของผู้รับคำสั่งทางปกครองตามกฎหมายควบคุมอาคาร ประกอบกฎหมายปฏิบัติราชการทางปกครองด้วย อันเป็นกฎหมายที่เป็นหลักประกันด้านการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนจากการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐ อันเกิดจากการใช้ดุลพินิจที่ไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์และหลักเกณฑ์ของกฎหมาย ซึ่งอาจเป็นผลมาจากการพิจารณาข้อเท็จจริง และการวินิจฉัยข้อกฎหมายที่ผิดพลาดคลาดเคลื่อนอันเป็นผลมาจากการใช้ดุลพินิจของเจ้าพนักงานนั่นเอง

1.3 การใช้อำนาจดุลพินิจได้อย่างกว้างขวาง กฎหมายควบคุมอาคารมีหลายบทบัญญัติที่ให้อำนาจเจ้าพนักงานท้องถิ่นในการใช้ดุลพินิจได้อย่างกว้างขวาง ขอเพียงแค่มิใช่ข้อเท็จจริงประกอบการใช้ดุลพินิจ เจ้าพนักงานท้องถิ่นก็สามารถใช้ดุลพินิจได้แล้ว แต่บางกรณีการมีดุลพินิจที่ไม่มีข้อจำกัดก็อาจทำให้เจ้าพนักงานใช้ดุลพินิจที่เข้าไปตีตรวนหรือกระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้ เพราะหลักเกณฑ์ของกฎหมายควบคุมอาคารเกี่ยวกับการใช้ดุลพินิจนั้นพบว่าได้กำหนดกฎเกณฑ์ไว้แต่เพียงวิธีการและขั้นตอนการเสนอคำร้องขออนุญาตเท่านั้น แต่ไม่มีหลักเกณฑ์ในการควบคุมการใช้ดุลพินิจวินิจฉัยสั่งการของเจ้าพนักงานท้องถิ่นไว้เลย การใช้ดุลพินิจของเจ้าพนักงานท้องถิ่นจึงมีลักษณะที่เป็นอัตวิสัย (Subjective) ค่อนข้างสูง ทำให้การใช้ดุลพินิจของเจ้าพนักงานเป็นการใช้แบบหลวมๆ มาโดยตลอด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้าผู้ขออนุญาตก่อสร้างอาคารเป็นเอกชนรายใหญ่ที่ยื่นแบบขออนุญาตก่อสร้างขึ้นมา

ก็จะต้องอนุญาตเสมอไป เพราะคำนึงถึงแต่หลักเกณฑ์ด้านความมั่นคง แข็งแรง ความปลอดภัยของตัวอาคารอย่างเดียวเท่านั้น แต่มักจะไม่ได้ใช้ดุลพินิจพิจารณาคำนึงถึงองค์ประกอบด้านอื่นๆตามที่กฎหมายบัญญัติไว้เลย เช่น การจัดสรรที่ดิน การรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม การสาธารณสุข อากาศ การผังเมือง การอำนวยความสะดวกด้านการจราจร เป็นต้น ทั้งที่การมีดุลพินิจได้กว้างขวางนั้นสามารถนำมาใช้ให้เป็นคุณได้ โดยการพิจารณาร่วมกับประเด็นอื่นๆ ตามที่กฎหมายกำหนด

1.4 การใช้ดุลพินิจที่ไม่คำนึงถึงประเด็นด้านสิ่งแวดล้อม ประเด็นด้านสิ่งแวดล้อม การใช้ดุลพินิจของเจ้าพนักงานท้องถิ่นในการอนุญาตให้ก่อสร้างอาคารที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เป็นปัญหาที่มีความสำคัญมากในปัจจุบัน เพราะประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมนี้เป็นปัญหาที่เจ้าพนักงานผู้ใช้ดุลพินิจจะต้องหยิบยกขึ้นมาพิจารณาประกอบการใช้ดุลพินิจก่อนออกคำสั่งเสมอ เพราะมีหลายกรณีที่เจ้าพนักงานท้องถิ่นออกคำสั่งเกี่ยวกับการก่อสร้างอาคารไปให้แก่เอกชนไปแล้ว แต่ภายหลังพบว่า อาคารนั้นส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และเอกชนไม่ได้จัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environment Impact Assessment) ทำให้ภายหลังมีการเพิกถอนคำสั่งห้ามให้ใช้อาคาร ซึ่งส่งผลกระทบต่อเจ้าของอาคารและผู้ใช้ประโยชน์จากอาคารดังกล่าวด้วย ดังนั้น เพื่อให้การใช้อำนาจพิจารณาใช้ดุลพินิจของเจ้าพนักงานท้องถิ่นเป็นไปอย่างเหมาะสมได้จริงในทางปฏิบัติและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการควบคุมอาคาร จึงควรวางหลักเกณฑ์การใช้ดุลพินิจของเจ้าพนักงานตามกฎหมายควบคุมอาคารที่ต้องคำนึงถึงผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมเสมอ เพราะเป็นวัตถุประสงค์หลักที่สำคัญประการหนึ่งของกฎหมายควบคุมอาคาร

2. ปัญหาเกี่ยวกับการออกคำสั่งทางปกครอง

2.1 คำสั่งทางปกครองต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของกฎหมาย ในการออกคำสั่งทางปกครองของเจ้าพนักงานท้องถิ่นนั้นเห็นว่า เจ้าพนักงานท้องถิ่นไม่ใช่จะพิจารณาออกคำสั่งจากกฎหมายควบคุมอาคารแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ต้องพิจารณาดำเนินการออกคำสั่งทางปกครองให้สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ของกฎหมายวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองด้วย ซึ่งเป็นกฎหมายที่กำหนดมาตรฐานการปฏิบัติราชการในระดับมาตรฐานกลาง ยกตัวอย่างเช่น เมื่อเอกชนได้รับอนุญาตให้ดำเนินการตามที่ขอแล้ว เกิดกรณีผู้ขออนุญาตไม่ปฏิบัติตามที่ได้ขอไว้ เช่น ขออนุญาตก่อสร้างอาคารรูปแบบหนึ่ง แต่ก็กลับสร้างอาคารอีกรูปแบบหนึ่ง หรือขออนุญาตก่อสร้าง แต่ก็ทำการดัดแปลงอาคาร เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นสาเหตุให้อาคารที่ก่อสร้างขึ้นมานั้นมีลักษณะที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมายตามที่ได้รับอนุญาต หรือรับแจ้งไว้ กล่าวคือเป็นการก่อสร้าง ดัดแปลง รื้อถอน เคลื่อนย้าย หรือใช้อาคารโดยฝ่าฝืนกฎหมายควบคุมอาคาร ในการออกคำสั่ง เจ้าพนักงานท้องถิ่นจะต้องเป็นผู้มีอำนาจพิจารณาทางปกครองตามกฎหมายด้วย คือต้องเป็นผู้ดำรงตำแหน่งตามที่กฎหมายควบคุมอาคารกำหนดไว้ในมาตรา 4 ได้รับแต่งตั้งโดยชอบด้วยกฎหมาย และต้องเป็นเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจหน้าที่โดยตรงในเรื่องนั้นด้วยตามมาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัติ

วิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 มิใช่เจ้าพนักงานท้องถิ่นผู้มีหน้าที่อย่างอื่นจะเป็นผู้ออกคำสั่งทางปกครอง อันจะทำให้การออกคำสั่งทางปกครองนั้นไม่ชอบด้วยกฎหมาย นอกจากนี้ ยังมีบางกรณีเจ้าพนักงานท้องถิ่นได้ออกคำสั่งทางปกครองเกินขอบเขตที่กฎหมายกำหนด รวมถึงการออกคำสั่งทางปกครองที่ไม่ได้สัดส่วนกับความผิดที่เกิดขึ้นด้วย

2.2 มาตรฐานการปฏิบัติราชการของเจ้าพนักงานในการออกคำสั่ง กฎหมายวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองนี้ ถือเป็นกฎหมายกลางหรือกฎหมายทั่วไป สำหรับการใช้อำนาจหน้าที่ในทางปกครองของเจ้าพนักงานท้องถิ่น ในการออกคำสั่งทางปกครองตามกฎหมายควบคุมอาคาร หลักเกณฑ์ของกฎหมายควบคุมอาคาร ซึ่งเป็นกฎหมายเฉพาะมีลักษณะที่ประกันความเป็นธรรมในการออกคำสั่งทางปกครองไว้ต่ำกว่าหลักเกณฑ์มาตรฐานที่บัญญัติไว้ในกฎหมายวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งได้ว่า กฎหมายควบคุมอาคารกำหนดมาตรฐานในการปฏิบัติราชการไว้ต่ำกว่ามาตรฐานการปฏิบัติราชการในกฎหมายวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง อันจะทำให้เจ้าหน้าที่ท้องถิ่นจะใช้กฎหมายควบคุมอาคารในการออกคำสั่งทางปกครองไม่ได้ แต่เจ้าหน้าที่จะต้องใช้กฎหมายวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองบังคับแทนด้วยเหตุนี้ หากเป็นกรณีที่กฎหมายควบคุมอาคารกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการออกคำสั่งทางปกครองไว้แล้ว เจ้าหน้าที่ย่อมเปรียบเทียบกับกฎหมายควบคุมอาคารที่ตนรับผิดชอบ กับกฎหมายในกฎหมายวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง ว่ากฎหมายควบคุมอาคารกำหนดหลักเกณฑ์ที่ประกันความเป็นธรรมหรือมาตรฐานในการปฏิบัติราชการไม่ต่ำกว่าหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในกฎหมายวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองหรือไม่ ถ้าใช่ เจ้าหน้าที่ย่อมจะต้องใช้กฎหมายที่ปรากฏในกฎหมายเฉพาะนั้นบังคับแก่กรณี แต่ถ้าไม่ใช่ เจ้าหน้าที่จะนำกฎหมายในกฎหมายที่ตนบังคับการอยู่ไปใช้บังคับแก่กรณินั้นไม่ได้ แต่เจ้าหน้าที่จะต้องใช้กฎหมายในกฎหมายวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองนี้แทน ซึ่งมีความหมายว่าเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นจะต้องออกคำสั่งทางปกครองโดยปฏิบัติตามกฎหมายวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง อันเป็นมาตรฐานของการปฏิบัติราชการในการออกคำสั่งทางปกครองตามกฎหมายควบคุมอาคารที่ตนเป็นฝ่ายบังคับใช้กฎหมายนั้นอยู่ ซึ่งจะทำให้การปฏิบัติราชการที่มีมาตรฐาน มีคุณภาพและประสิทธิภาพของเจ้าหน้าที่รัฐในการบังคับใช้กฎหมาย หากเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นระบุข้อเท็จจริง ข้อกฎหมาย การปรับบทกฎหมาย และการให้เหตุผลประกอบคำสั่งนั้น การออกคำสั่งทางปกครองที่มีการให้เหตุผลประกอบคำสั่งเช่นนี้ ย่อมทำให้การปฏิบัติราชการทางปกครองมีมาตรฐานที่สูงขึ้นกว่าการออกคำสั่งแต่เพียงอย่างเดียว

2.3 การวางตัวเป็นกลาง รับฟังความทุกฝ่าย การออกคำสั่งทางปกครองที่เจ้าพนักงานท้องถิ่นไม่ได้ดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมาย หรือมีการดำเนินการที่ไม่สอดคล้องกับบทบัญญัติมาตรา 13 แห่งพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 แม้ว่ากฎหมายวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองจะไม่ได้เกี่ยวข้องโดยตรง แต่อย่างไรก็ตามในการออกคำสั่งทางปกครองตามกฎหมายควบคุมอาคารนั้นจะต้องปฏิบัติตามกฎหมายวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองนี้ด้วย เพราะในการออกคำสั่งทางปกครองเจ้าพนักงาน

ท้องถิ่น จะต้องดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมายวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง มาตรา 13 นี้ กล่าวคือ การเป็นเจ้าหน้าที่ที่ต้องพิจารณาทางปกครองในประเด็นที่ตัวเองเป็นคู่กรณี หรือคู่สมรส ญาติของคู่สมรส บุพการี หรือญาติพี่น้องของตัวเอง หรือในกรณีที่ตัวเองมีส่วนได้เสีย หรือญาติพี่น้องของเจ้าหน้าที่ ผู้พิจารณาทางปกครองเพื่อออกคำสั่งในทางปกครองเกี่ยวกับกรณีเข้าไปมีส่วนได้เสียนั้น อันจะทำให้เกิด ข้อครหาถึงความโปร่งใส ตรวจสอบได้ ไม่ลำเอียง และหรือมีการออกคำสั่งทางปกครองที่เอื้อประโยชน์ ต่อตัวเอง ครอบครัว และเครือญาติ อันอาจนำไปสู่การตัดสินใจที่ก่อให้เกิดผลประโยชน์ทับซ้อนระหว่าง ผลประโยชน์สาธารณะ กับผลประโยชน์ส่วนตนของผู้ออกคำสั่งเอง ซึ่งจะทำให้รัฐและประชาชนโดยรวมสูญเสียประโยชน์ตรงนั้นไปด้วย อันไม่สอดคล้องกับหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ดังนั้น เจ้าพนักงานผู้ออกคำสั่งทางปกครองจึงต้องวางตัวเป็นกลางรับฟังความทุกฝ่าย

3. ปัญหาเกี่ยวกับการกำหนดมาตรการบังคับทางปกครอง

3.1 การดำเนินการที่ไม่สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ทางกฎหมาย ประเด็นเกี่ยวกับการกำหนด มาตรการบังคับทางปกครองของเจ้าพนักงานท้องถิ่น ตามบทบัญญัติมาตรา 43 และมาตรา 46 แห่งพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 ที่ให้อำนาจเจ้าพนักงานท้องถิ่นในการออกคำสั่งให้เจ้าของ อาคารที่ก่อสร้างอาคารไม่ตรงตามที่ขอและไม่สอดคล้องกับบทบัญญัติมาตรา 8 ให้แก้ไข ปรับปรุง หรือ สั่งให้รื้อถอนอาคารนั้นได้ หากเห็นว่า การก่อสร้างอาคารนั้นไม่เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด รวมไปถึง การก่อสร้างอาคารที่ขัดต่อกฎกระทรวง และข้อบัญญัติท้องถิ่น กล่าวคือ อาคารที่ก่อสร้างนั้นมีลักษณะไม่ มั่นคงแข็งแรง ไม่ปลอดภัยแก่ผู้อยู่อาศัย ผู้ใช้อาคาร หรืออาคารที่ก่อสร้างนั้นมีสภาพการใช้ที่อาจเป็น ภัยอันตรายต่อสุขภาพ ชีวิต ร่างกาย หรือทรัพย์สินของประชาชนในบริเวณใกล้เคียงโดยรอบ หรืออาจไม่ ปลอดภัยต่ออัคคีภัย หรือก่อให้เกิดเหตุรำคาญ หรือกระทบกระเทือนต่อการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้ เจ้าพนักงานท้องถิ่นสั่งให้ดำเนินการแก้ไขตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวงตาม มาตรา 46 นี้ แม้ว่าอาคารนั้นจะมีการขออนุญาตก่อสร้าง หรือมีการก่อสร้างที่ถูกต้องตามกฎหมายแล้ว ก็ตาม เจ้าพนักงานท้องถิ่นก็มีอำนาจใช้มาตรการบังคับสั่งให้รื้อถอนได้เช่นกัน หากพบว่า อาคารที่ก่อสร้าง ขึ้นมานั้นผิดแผกไปจากวัตถุประสงค์ของการควบคุมอาคารตามมาตรา 8 ที่วางหลักการอันเป็นวัตถุประสงค์ หลักของกฎหมายควบคุมอาคาร

3.2 การพิจารณาให้รอบคอบก่อนออกคำสั่งบังคับทางปกครอง ประเด็นก่อนการกำหนด มาตรการบังคับทางปกครองของเจ้าพนักงานท้องถิ่น ปัญหาที่มักเกิดขึ้นก็คือ ในกระบวนการขั้นตอน ก่อนการเตรียมการเพื่อออกคำสั่งใช้มาตรการบังคับให้รื้อถอนอาคารนั้น เจ้าพนักงานท้องถิ่นจะต้องใช้ดุลพินิจพิจารณาให้รอบด้านทั้งประเด็นปัญหาข้อเท็จจริง ข้อกฎหมาย และผลทางกฎหมายที่ เกิดขึ้นโดยคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นตามมากับเจ้าของอาคาร หากมีการรื้อถอนอาคารหลังนั้นเสร็จ สิ้นลงแล้วเพราะว่า คำสั่งที่ใช้เป็นมาตรการบังคับทางปกครองให้รื้อถอนอาคารนั้นจะต้องเป็นคำสั่งที่ผ่าน

การพิจารณาจากผู้มีความรู้ความชำนาญเฉพาะด้านมาก่อนแล้วก่อนที่จะออกคำสั่งตามมาตรา 43 และมาตรา 46 เจ้าพนักงานท้องถิ่นจะต้องแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ผู้มีความเชี่ยวชาญ ชำนาญในด้านวิศวกรรมควบคุม สถาปนิก นายช่างตรวจสอบ และหรือเจ้าหน้าที่ด้านสุขภาพอนามัย หรือด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อทำการตรวจสอบสภาพการใช้อาคารนั้นตามหลักวิชาการ แล้วจัดทำรายงานโดยรวบรวมความคิดเห็นเห็นว่าเห็นสมควรใช้มาตรการบังคับให้รื้อถอนอาคาร หรือไม่อย่างไร เพราะเหตุใด เพราะการพิจารณาอย่างรอบคอบก่อนดำเนินการ ย่อมดีกว่าการพิจารณาแต่เพียงตามลำดับขั้นที่เสนอขึ้นมา เพราะอาคารบ้านเรือน ความเสียหายย่อมมีมากกว่าการสั่งให้รื้อป้าย หรือรื้อสิ่งของทั่วไป

3.3 การพิจารณาในรูปแบบคณะกรรมการย่อมละเอียดถี่ถ้วนกว่าการพิจารณาเพียงคนเดียว ในการกำหนดมาตรการบังคับทางปกครองให้รื้อถอนอาคารที่หน่วยงานท้องถิ่นดำเนินการบังคับได้เองตามมาตรา 43(2) โดยจะต้องดำเนินการปิดประกาศกำหนดการรื้อถอนไว้ในบริเวณนั้นเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 7 วัน และเจ้าของหรือผู้ครอบครองอาคาร จะต้องร่วมกันเสียค่าใช้จ่ายในการรื้อถอนนั้น ในการพิจารณาทางปกครอง โดยการดำเนินการตามมาตรา 43(2) ซึ่งเป็นดำเนินการและพิจารณาโดยเจ้าพนักงานท้องถิ่นแต่ผู้เดียว ซึ่งอาจทำให้เกิดข้อมูลสมมาตรขึ้นมาได้ (Data Asymmetric) กล่าวคือ ทำให้มีการรับฟังข้อมูลข้อเท็จจริงเพียงด้านเดียว และไม่รอบด้าน หรือมีองค์ประกอบอยู่ในใจแล้วพิจารณาเพื่อออกมาตรการบังคับดังกล่าว หากพิจารณาตามหลักการที่ว่า หลายหัวดีกว่าหัวเดียวก็ย่อมจะดีกว่าการพิจารณาเพียงคนเดียว อย่างเช่นในกระบวนการยุติธรรมศาลยังมีการไต่สวน มีการรับฟังพยานหลักฐานจากคู่กรณีทั้งสองฝ่าย แต่การกำหนดมาตรการบังคับให้รื้อถอน หรือทุบอาคารที่ส่งผลกระทบต่อเจ้าของอาคาร ที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อเจ้าของอาคารอย่างมากคิดเป็นเงินจำนวนมากศาล การใช้มาตรการบังคับให้ทุบ รื้อถอนกลับยังต้องรับฟังข้อเท็จจริง ข้อกฎหมาย และยังต้องใช้ดุลพินิจพิจารณาให้รอบคอบมากขึ้น แต่มาตรการบังคับทางปกครองให้รื้อถอนอาคารนี้กลับให้อำนาจเจ้าพนักงานท้องถิ่นเพียงคนเดียวตัดสินใจ ซึ่งดุลพินิจของคนเดียวย่อมมีความเสี่ยงต่อความผิดพลาดสูงยิ่งกว่าดุลพินิจของบุคคลในรูปแบบคณะกรรมการ หรือองค์คณะ ทั้งนี้ เพื่อลดความเสี่ยงต่อความผิดพลาดจากการตัดสินใจของเจ้าพนักงานลงจึงควรดำเนินการในรูปแบบคณะกรรมการซึ่งจะช่วยลดทอนความผิดพลาดลงได้

3.4 มาตรการบังคับต้องได้สัดส่วนเหมาะสมและพอสมควรแก่เหตุ การกำหนดมาตรการบังคับทางปกครองของเจ้าพนักงานท้องถิ่นตามกฎหมายควบคุมอาคารนั้นในทางปฏิบัติมักพบว่าเจ้าพนักงานท้องถิ่นมักจะไม่บังคับใช้กฎหมายให้เป็นไปตามเจตนารมณ์และวัตถุประสงค์ของกฎหมายที่แท้จริง เพราะการกำหนดใช้มาตรการบังคับทางปกครองก็จะใช้ในลักษณะที่ไม่สอดคล้องกับหลักความได้สัดส่วนที่เหมาะสม และหลักความพอสมควรแก่เหตุ เพื่อป้องกันมิให้เกิดความเสียหายขึ้นแก่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ว่าจะเป็นภาครัฐหรือเอกชนในการปฏิบัติเกี่ยวกับการรื้อถอนอาคารนั้น เจ้าพนักงานท้องถิ่นต้องพิจารณาเลือกใช้กฎหมายควบคุมอาคารและกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น กฎหมายผังเมือง กฎหมาย

การจัดสรรที่ดิน กฎหมายสิ่งแวดล้อม ควบคู่กันไปกับกฎหมายวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองด้วย (จิตรัตน์ วันชัย, 2545) เพราะในการปฏิบัติราชการของเจ้าพนักงานนั้น จะต้องคำนึงถึงประโยชน์สาธารณะและความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นแก่ประชาชนด้วย การฝ่าฝืนคำสั่งทางปกครองในกรณีการออกมาตรการบังคับให้รื้อถอนอาคารที่มีการก่อสร้างในสถานที่ต้องห้ามตามกฎหมายไม่ว่าจะเป็นในเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติหรือที่สาธารณะสมบัติของแผ่นดินก็ตาม ถ้ามีคำสั่งให้รื้อถอนอาคารก็ต้องดำเนินการตามที่กฎหมายควบคุมอาคารกำหนดไว้อย่างเคร่งครัด จะเลือกปฏิบัติเพราะเหตุผลส่วนตัวอย่างใดอย่างหนึ่ง ย่อมจะทำให้ผลประโยชน์สาธารณะสูญเสียไปได้ ซึ่งเจ้าพนักงานท้องถิ่นจะต้องพิจารณาให้ดีและบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมายที่ได้มีส่วนและพอสมควรแก่เหตุด้วย

5. อภิปรายผลการวิจัย

เปรียบเทียบปัญหาการบังคับใช้กฎหมายควบคุมอาคารของเจ้าพนักงานท้องถิ่นของประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศฝรั่งเศส และประเทศไทย 3 ประเด็น ดังต่อไปนี้

1. การใช้ดุลพินิจของเจ้าพนักงานท้องถิ่น ประเทศไทยนั้น ปัญหาการใช้ดุลพินิจของเจ้าพนักงานท้องถิ่นตามกฎหมายควบคุมอาคารนั้นเป็นการใช้ดุลพินิจของเจ้าพนักงานท้องถิ่นเพียงคนเดียวซึ่งก็มีความเสี่ยงที่จะออกคำสั่งผิดพลาดได้ เพราะเจ้าพนักงานท้องถิ่นมักจะพิจารณาเพียงแค่ว่า ได้มีการทำตามกระบวนการขั้นตอนตามกฎหมายหรือไม่เท่านั้น เมื่อพิจารณาแล้วหากพบว่า มีการยื่นคำขออนุญาต พร้อมแสดงเอกสารหลักฐานเข้ามาครบถ้วนแล้ว เจ้าพนักงานท้องถิ่น ก็จะใช้ดุลพินิจอนุญาตเสมอไป โดยมักจะไม่พิจารณาถึงวัตถุประสงค์ของกฎหมายคุ้มครองอาคารจริงๆ ที่มีถึง 8 ประเด็นของกฎหมายควบคุมอาคาร นั่นคือ การปกป้องคุ้มครองความปลอดภัยสาธารณะ แม้ว่าการใช้ดุลพินิจออกคำสั่งอนุญาตตามกฎหมายควบคุมอาคาร เจ้าพนักงานจะได้ตระหนักถึงความมั่นคงแข็งแรงของตัวอาคารตามมาตรา 8 ของกฎหมายควบคุมอาคารแล้วก็ตาม แต่ในประเด็นด้านสิ่งแวดล้อม ด้านการป้องกันอัคคีภัย ด้านการสาธารณสุข การผังเมือง การสถาปัตยกรรม ด้านการจราจร และด้านการประกันภัยแก่บุคคลภายนอกด้วย เจ้าพนักงานก็มักจะไม่ค่อยใช้ดุลพินิจคำนึงถึงมากนัก นอกจากนี้ ยังไม่มีการเตรียมการก่อนการใช้ดุลพินิจสั่งการออกไป จึงเห็นได้ว่า การใช้ดุลพินิจในการพิจารณาข้อเท็จจริงประกอบข้อกฎหมายของพนักงานท้องถิ่นของไทยจึงค่อนข้างหละหลวม ไม่เคร่งครัด เป็นการใช้ดุลพินิจของเจ้าพนักงานคนเดียว ซึ่งส่งผลให้การบังคับใช้กฎหมายควบคุมอาคารจึงไม่ค่อยมีประสิทธิภาพมากนักเท่าที่ควรจะเป็นซึ่งสอดคล้องกับมนตรีบัวมาก (2557) และสุรีย์ สิงห์ทอง (2556) ที่มองถึงดุลพินิจของเจ้าพนักงานคนเดียวมีความเสี่ยงต่อความผิดพลาดสูง เพราะความไม่ได้ผ่านการพิจารณาอย่างรอบคอบ และจากหลายมุมมองของพนักงานคนอื่นๆ ผ่านหลักเกณฑ์ต่างๆอย่างรอบด้านตามทีชนบ มากบุญ (2549) ที่ศึกษาวิจัยในแนวทางดังกล่าวมานี้ และ การใช้ดุลพินิจของเจ้าพนักงานท้องถิ่นไทย ไม่ค่อยจะสอดคล้องกับเจ้าพนักงานท้องถิ่นของอเมริกาและ

ประเทศฝรั่งเศสที่มีมาตรการทางกฎหมายที่รัดกุมมากกว่า และไม่ได้มีดุลพินิจที่กว้างมากเท่าไร เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา การใช้ดุลพินิจในการออกใบอนุญาตเกี่ยวกับการก่อสร้างอาคารนั้น นอกจากจะผ่านมาจากผู้ว่าการรัฐ และนายกเทศมนตรีของแต่ละท้องถิ่นแล้ว การใช้ดุลพินิจยังมีความรอบคอบมากยิ่งขึ้นโดยการรับฟังความเห็นจากภาคเอกชนด้วย กล่าวคือ มีการแต่งตั้งคณะกรรมการร่วมรัฐและเอกชนขึ้นมาทำหน้าที่พิจารณาก่อนการใช้ดุลพินิจออกไปในการก่อสร้างอาคารบางประเภทที่มีขนาดใหญ่ และมีลักษณะการสร้างเพื่อการอุตสาหกรรมและพาณิชยกรรมที่อาจส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและการผังเมือง สอดคล้องกับการศึกษาของ Donna R. Chritie (1999) ที่มองว่า กฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมอาคารมีความเกี่ยวข้องกันหลายฉบับตั้งแต่ในระดับชาติ ลงมาในระดับมลรัฐ และระดับท้องถิ่น และเสถียร เจริญเจริญ (2550, หน้า 23-28) ได้อธิบายไว้ในประมวลข้อบังคับอาคารของสหรัฐอเมริกา ที่ทำให้การใช้ดุลพินิจของเจ้าพนักงานท้องถิ่นผ่านการกลั่นกรองมาจากกฎหมายหลายฉบับลงมาแล้วเป็นอย่างดีจากระดับบนจนถึงระดับท้องถิ่น จึงทำให้เกิดความผิดพลาดได้น้อยตามแนวทางของ George N. Thomson (1972) ที่มองในลักษณะคล้ายๆ กัน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2547) แม้กรณีของประเทศไทยก็ยังมีลักษณะคล้ายๆ กัน

2. การออกคำสั่งทางปกครอง ประเทศไทยนั้นการออกคำสั่งทางปกครอง เจ้าหน้าที่รัฐโดยทั่วไปจะต้องปฏิบัติตามมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 ซึ่งเป็นกฎหมายที่มีมาตรฐานกลางที่วางแนวทางให้ฝ่ายปกครองปฏิบัติราชการโดยการออกคำสั่งตามกฎหมายที่มีผลไปยังบุคคลภายนอกเป็นการเฉพาะบุคคล อันเป็นการสร้างนิติสัมพันธ์กันขึ้นตามกฎหมาย ซึ่งเจ้าหน้าที่รัฐจะออกคำสั่งทางปกครองตามกฎหมายที่วางมาตรฐานที่สูงกว่ากฎหมายนี้ก็ไม่ได้ แต่จะต้องไม่ได้มาตรฐานที่ต่ำกว่ากฎหมายวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองนี้ เพื่อเป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพของผู้รับคำสั่งทางปกครองและเป็นหลักประกันการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานที่จะทำให้คำสั่งทางปกครองมีมาตรฐานและมีเหตุผลที่พิสูจน์กันได้ แต่กฎหมายควบคุมอาคารที่เจ้าพนักงานท้องถิ่นใช้ในการออกคำสั่งทางปกครองนี้เป็นกฎหมายเฉพาะ เจ้าพนักงานท้องถิ่นจึงจะต้องออกคำสั่งตามกฎหมายวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง เพราะมีหลักประกันความเป็นธรรมขั้นต่ำไว้ให้ ในขณะที่กฎหมายควบคุมอาคาร ไม่ได้บัญญัติหลักการในส่วนนี้ไว้ ดังนั้น การออกคำสั่งทางปกครองตามกฎหมายควบคุมอาคาร ตามมาตรา 40 มาตรา 41 มาตรา 43 นี้ เจ้าพนักงานท้องถิ่นในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่างๆ จึงต้องคำนึงถึงหลักการที่มีเหตุผลให้ผู้ที่ถูกคำสั่งกระทบสิทธิของเขาได้โต้แย้งคัดค้านหรือแสดงพยานหลักฐานของตนได้ด้วย จะอ้างเหตุแต่เพียงว่าเป็นการออกคำสั่งตามกฎหมายควบคุมอาคารแต่อย่างเดียว โดยละเลยกฎหมายระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน กฎหมายวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองไปด้วยไม่ได้ เพราะจะทำให้คำสั่งทางปกครองไม่มีหลักประกันสิทธิของผู้ได้รับคำสั่ง และจะทำให้การบังคับใช้กฎหมายไม่มีประสิทธิภาพไปได้สอดคล้องกับการศึกษาของสุรีย์ สิงห์ทอง (2556) และมนตรี บัวมาก (2557) ที่มองในลักษณะเดียวกันว่าการออกคำ

สั่งทางปกครอง จะต้องดำเนินการอย่างรอบคอบรัดกุม และเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

ส่วนประเทศสหรัฐอเมริกา นั้น การออกคำสั่งของเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นนั้นจะต้องเป็นไปอย่างเคร่งครัด ผ่านการพิจารณาจากกฎหมายผังเมือง กฎหมายควบคุมย่าน และข้อบัญญัติท้องถิ่นมาก่อน แต่ก็มีปัญหาบางอย่างในการบังคับใช้กฎหมายควบคุมการก่อสร้าง นั่นคือ การใช้อำนาจเข้าไปกำกับดูแลในแต่ละประเภทของอาคารขึ้นอยู่กับแต่ละแผนก และแต่ละหน่วยงานทำให้มีลักษณะอาชญากรรมเอกภาพไปได้ สอดคล้องกับศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2547) ที่มองถึงปัญหาการบังคับใช้ระเบียบภายในของหน่วยงานท้องถิ่นของอเมริกา

ประเทศฝรั่งเศส นั้นในการออกคำสั่งทางปกครองนั้นเป็นการดำเนินการตามกฎหมายการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง ที่จะต้องพิจารณาเพื่อออกคำสั่งทางปกครองให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายอย่างเคร่งครัดตั้งแต่การขออนุญาตก่อสร้างอาคารต้องสอดคล้องกับแบบแปลนที่ขออนุญาต และสอดคล้องกับแนวผังเมืองเจ้าหน้าที่ผู้ออกใบอนุญาตเมื่อสร้างอาคารเสร็จจะออกใบรับรองความถูกต้องให้ภายในไม่เกิน 90 วัน นับแต่การก่อสร้างสิ้นสุดลง หากเจ้าพนักงานไม่ได้ออกใบรับรองให้ภายในระยะเวลาดังกล่าวจะถือว่า เป็นการให้การรับรองโดยปริยาย ทั้งนี้ เพื่อดำเนินให้เป็นไปตามกฎหมายได้ วางหลักการเอาไว้ในการออกคำสั่งต่างๆเกี่ยวกับการควบคุมอาคาร และเพื่อเป็นการควบคุมการก่อสร้างให้ดำเนินการตรงตามเงื่อนไขและแบบแผนที่กำหนด เพราะหาไม่แล้วก็อาจถูกศาลปกครองสั่งเพิกถอนคำสั่งของเจ้าพนักงานท้องถิ่นได้ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2547) ที่ศึกษากฎหมายควบคุมอาคารของฝรั่งเศส

3. การกำหนดมาตรการบังคับทางปกครอง การกำหนดมาตรการบังคับทางปกครองตามกฎหมายควบคุมอาคารนั้นเป็นผลสืบเนื่องมาจากการไม่ดำเนินการ หรือมีการดำเนินการไม่สอดคล้องกับมาตรา 42 มาตรา 43 และมาตรา 46 แห่งพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 ที่กฎหมายให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานท้องถิ่นในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพียงคนเดียวตามกฎหมายควบคุมอาคาร ให้อำนาจในการออกคำสั่งทางปกครองเป็นมาตรการบังคับโดยไม่ต้องฟ้องคดีต่อศาล เพราะถือว่าเป็นการปฏิบัติการทางปกครอง แต่ตัวก็มีหลายกรณีที่ผู้รับคำสั่งทางปกครองได้แสดงการโต้แย้งทั้งในข้อกฎหมายและข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการใช้มาตรการบังคับจนต้องนำไปสู่การฟ้องคดีกันเพื่อให้ศาลชี้ขาด ซึ่งเป็นเพราะว่าขาดการศึกษารายละเอียด ข้อเท็จจริงของอาคารก่อนใช้มาตรการทางปกครองว่า ควรจะให้ปรับปรุงแก้ไขก่อน หรือซ่อมแซม หรือต้องให้รื้อถอนอาคารนั้นเลยเสียทีเดียว และเมื่ออาคารนั้นมีมูลค่าสูงการที่จะใช้คำสั่งของเจ้าพนักงานท้องถิ่นเพียงคนเดียว และหากไม่มีผลการศึกษาวิเคราะห์ และรายงานผลการประเมินของผู้เชี่ยวชาญด้านวิศวกรรม ด้านการผังเมือง ด้านสาธารณสุข เป็นต้นแล้ว เมื่อใช้มาตรการบังคับทางปกครองออกไปแล้วความเสียหายเกิดขึ้น และส่งผลกระทบต่อเจ้าของอาคารได้ ดังนั้น การเลือกใช้

มาตรการบังคับทางปกครองให้เรือถอนอาคารควรที่จะมีการศึกษาวิเคราะห์อย่างละเอียด หรือมีการแต่งตั้งคณะกรรมการควบคุมอาคารในจังหวัด และหรือระดับท้องถิ่น เพื่อเข้ามาทำหน้าที่ในส่วนนี้ให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ก่อนการออกคำสั่งใช้มาตรการบังคับให้เรือถอนอาคารของเจ้าพนักงานท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของบวรวิทย์ เปรื่องวงศ์ (2543) และธิดารัตน์ วันชัย (2545) ที่ศึกษาเกี่ยวกับการใช้มาตรการบังคับทางปกครองให้เรือถอนอาคารจะใช้ก็ต่อเมื่อไม่ได้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติในสาระสำคัญซึ่งก็สอดคล้องกับกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา ที่มองได้ว่า การกำหนดมาตรการบังคับทางปกครองให้แก่เรือถอนอาคารของสหรัฐอเมริกามีความเคร่งครัดอยู่ก็จริง แต่ก็มีความแข็งแกร่งในการบังคับใช้มาตรการนี้ ขณะที่ของไทยกลับมีการบังคับใช้ที่ยืดหยุ่นกว่าซึ่งสอดคล้องกับศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2547)

ประเทศฝรั่งเศสก็จะมีลักษณะของการใช้มาตรการบังคับทางปกครองเกี่ยวกับกฎหมายอาคารและผังเมือง คือกฎหมายพื้นฟูย่านชุมชนเดิม กล่าวคือ ผู้ที่มีอำนาจตามกฎหมายที่สามารถใช้มาตรการบังคับได้ ก็คือ ผู้ว่าราชการจังหวัด ในขณะที่นายกเทศมนตรีมีอำนาจในระดับเทศบาล แต่ก็มีการใช้มาตรการบังคับทางปกครองที่เคร่งครัดเป็นไปตามกฎหมาย เพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่ของชุมชนเมืองในฝรั่งเศสซึ่งเกี่ยวข้องกับการจัดการผังเมืองด้านที่อยู่อาศัยของประชาชนทั่วไป และด้านพาณิชยกรรมด้วย ซึ่งทำให้การใช้มาตรการบังคับทางปกครองมีประสิทธิภาพมากกว่าตามแนวการศึกษาของศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2547) ที่ศึกษากฎหมายควบคุมอาคารของประเทศฝรั่งเศส

6. ข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาปัญหาการบังคับใช้กฎหมายควบคุมอาคารของเจ้าพนักงานท้องถิ่นนั้น จากที่กล่าวมาข้างต้นมีข้อเสนอแนะ 4 ประเด็น คือ

1. ด้านการใช้ดุลพินิจ ควรที่จะมีการรับฟังข้อเท็จจริงอย่างรอบด้าน โดยควรนำหลักการใช้ดุลพินิจในรูปแบบคณะกรรมการควบคุมอาคารมาใช้ แทนการใช้ดุลพินิจของเจ้าพนักงานเพียงคนเดียว เพื่อลดทอนความเสี่ยงของความผิดพลาดลงไปเหมือนประเทศสหรัฐอเมริกาที่การใช้ดุลพินิจจะพิจารณาในรูปของมติคณะกรรมการ

2. ด้านกฎหมาย ควรมีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายควบคุมอาคาร เพื่อจำกัดขอบเขตการใช้ดุลพินิจของเจ้าพนักงานท้องถิ่นคนเดียวในการพิจารณาออกคำสั่งทางปกครอง โดยบัญญัติเพิ่มในมาตรา 40 แห่งพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 โดยเพิ่มสัดส่วนจำนวนคนในรูปของคณะกรรมการให้เข้าร่วมพิจารณาในกรณีที่กำหนดใช้มาตรการบังคับทางปกครองให้เรือถอนอาคารที่มีราคาประเมินอย่าง

สูงที่เกิน 10 ล้านบาทขึ้นไปหรืออาคารขนาดใหญ่ เหมือนกรณีประเทศฝรั่งเศส

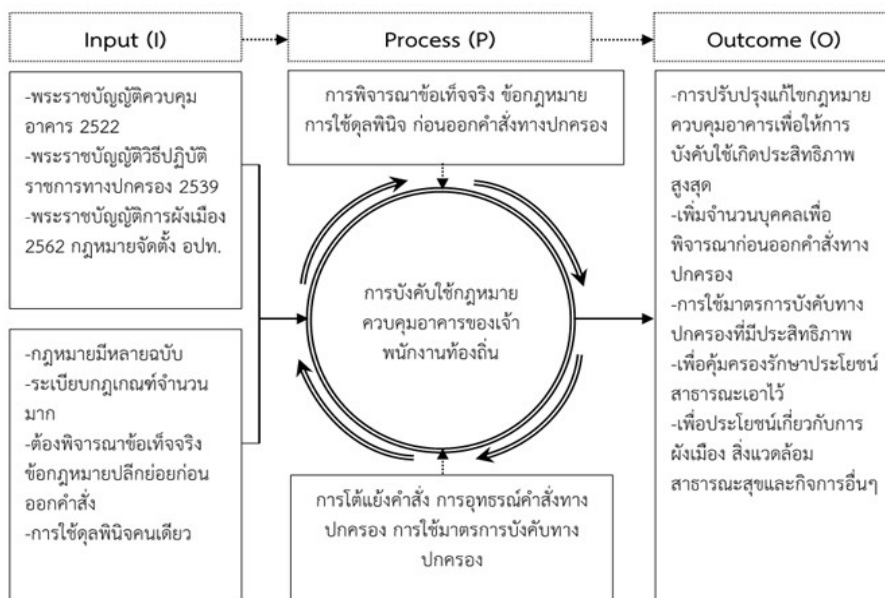
3. ด้านขนาดของอาคาร อาคารบางประเภทที่มีขนาดใหญ่ ควรตั้งเป็นคณะกรรมการขึ้นมา โดยให้องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาลนคร หรือเทศบาลเมืองเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาเพื่อออก คำสั่งทางปกครอง และใช้มาตรการบังคับให้รื้อถอนอาคาร และถ้าเป็นอาคารขนาดเล็ก ก็ให้เจ้าพนักงาน ท้องถิ่นในเทศบาลตำบล หรือองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นผู้พิจารณาออกคำสั่งทางปกครองและใช้ มาตรการบังคับให้รื้อถอนได้เอง

4. ด้านบุคลากรท้องถิ่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ควรมีแผนรองรับเพื่อเพิ่มอัตรากำลังคนใน ด้านวิศวกรรม เข้ามาดูแลภารกิจในด้านนี้โดยตรงเป็นการเฉพาะมากขึ้น แต่ในระยะสั้นๆ นี้ ควรใช้วิธีการ จ้างเหมาบริการจากองค์กรภาคเอกชนภายนอกเป็นการเฉพาะเป็นกรณีๆ ไปก่อนจนกว่าจะมีบุคลากรที่ มีความเชี่ยวชาญโดยตรงเข้ามาดูแลในส่วนนี้

5. การวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาถึงผลกระทบถึงการบังคับใช้กฎหมายควบคุมอาคาร ที่เป็นการ ศึกษาวิจัยโดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและได้รับผลกระทบจากกฎหมายดังกล่าว

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากการวิจัยเรื่อง ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายควบคุมอาคารของเจ้าพนักงานท้องถิ่น ผู้วิจัยได้ สรุปประเด็นที่สำคัญเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมายควบคุมอาคารของเจ้าพนักงานท้องถิ่น ดังแผนภาพ

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- ชนบ มากบุญ. (2549). ปัญหาทางกฎหมายในการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518. (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- คำพิพากษาศาลปกครองสูงสุด ที่ อ.36/2547
- จิตรัตน์ วันชัย. (2545). มาตรการบังคับทางปกครอง: ศึกษากรณีการปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานท้องถิ่นในการรื้อถอนอาคารตามกฎหมายควบคุมอาคาร. (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- บวรวิทย์ เป็เรืองวงศ์. (2543). อำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองส่วนท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 ศึกษาเฉพาะกรณีกรุงเทพมหานคร. (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ปราโมทย์ ประจนปัจจนึก. (2557). รัฐ: หลักทั่วไปในเอกสารการสอนชุดวิชา กฎหมายเกี่ยวกับการบริหารการปกครองท้องถิ่น หน่วยที่ 1. (พิมพ์ครั้งที่ 2). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- มนตรี บัวมาก. (2557). ปัญหาเกี่ยวกับการบริหารจัดการอาคารสูงตามกฎหมายควบคุมอาคาร. (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- มะลิวัลย์ โกสุมภ์. (2554). ปัญหาและอุปสรรคในการบังคับใช้พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 ของเจ้าพนักงานท้องถิ่น. (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2547). หลักกฎหมายผังเมืองและระบบการผังเมืองของต่างประเทศ กรณีศึกษา: ประเทศสหรัฐอเมริกา. เสนอต่อกรมโยธาธิการและผังเมือง. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2547). หลักกฎหมายผังเมืองและระบบการผังเมืองของต่างประเทศ กรณีศึกษา: ประเทศฝรั่งเศส. เสนอต่อกรมโยธาธิการและผังเมือง. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรีย์ สิงห์ทอง. (2556). ปัญหากฎหมายควบคุมอาคารที่ส่งผลกระทบต่อผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอสังหาริมทรัพย์: ศึกษาเฉพาะกรณีกรุงเทพมหานคร. (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- เสถียร เจริญเหรียญ. (2550). ประมวลข้อบังคับอาคาร (Building Code) ของประเทศสหรัฐอเมริกา. วารสารกรมโยธาธิการและผังเมือง, (21), 23-28.
- Donna R. Chritie. (1999). *Ocean and Coastal Management Law in a Nutshell*. Reno, NV. USA.: West Academic Publishing.

George N. Thomson. (1972). *Preparation and Revision of Building Codes, Urban Land Use Policy: The Central City*. New York: Free Press.

แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2^{*}
Guidelines for Developing Strategic Leadership in the 21st Century
of School Administrators under the Office of Mahasarakham Primary
Education Service Area 2

ศุภกร สุวรรณคาม, กุหลาบ ปุริสาร และวิเชียร ชิวพิมาย
Supakorn Suwannakham, Kularb Purisarn and Wichian Chewphimai
วิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย
College Of Asian Scholars, Thailand
Corresponding Author, E-mail: supakorn.976@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา 2) ศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 160 คน ครูจำนวน 160 คน รวม 320 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบแบ่งชั้นตามสัดส่วน โดยใช้ขนาดของสถานศึกษาเป็นชั้นในการสุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และดัชนีความต้องการจำเป็น

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ระดับมากที่สุด ส่วนความต้องการจำเป็นเรียงลำดับ 1) ความสามารถในการนำปัจจัยนำเข้าต่างๆ มากำหนดกลยุทธ์ 2) ผู้นำที่มีความคิดความเข้าใจระดับสูง และ 3) ด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

^{*}ได้รับบทความ: 14 กุมภาพันธ์ 2566; แก้ไขบทความ: 20 เมษายน 2566; ตอรับตีพิมพ์: 29 เมษายน 2566
Received: February 14, 2023; Revised: April 20, 2023; Accepted: April 29, 2023

2. แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษ ที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา มีทั้งหมด 6 แนวทางหลัก 26 แนวทางย่อย

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา; แนวทางการพัฒนา

Abstract

The objectives of this research were: 1) study the current conditions, preferred conditions, and the need for strategic leadership in the 21st Century of school management. 2) study the strategic leadership development guidelines of the 21st Century of 160. educational leaders plus 160 teachers for a total of 320 participants. Derived from proportional stratified random sampling, by using the size of the school as a random class. Research tools employed included questionnaires and semi-structured interviews. Data analysis included content analysis of interviews; and statistics of questionnaires (percentage of mean, standard deviation, and the required index).

The result of this research is as follows:

1. The overall level of current Conditions of Strategic Leadership in the 21st Century of Education Management is the most moderate, while the needs are, in order: of 1) the ability to put important factors into strategy, 2) leaders with high-level understanding and 3) human resource development.

2. Guidelines for the 21 st Century Strategy Development approach of Academy leaders requires a total of 6 themes, 26 sub-themes.

Keywords: Strategic Leadership in the 21st Century of School Administrators; Development Guidelines

1. บทนำ

ในศตวรรษที่ 21 โลกกำลังขับเคลื่อนด้วยความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้วิถีชีวิตของคนปัจจุบันเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน รวมทั้งเทคโนโลยีทางการศึกษา ที่ส่งผลให้การจัดการศึกษาเปลี่ยนไปจากเดิม โดยทุกคนสามารถเข้าถึงสื่อได้จากทุกที่ที่เพียงแค่มีเครื่องมือสื่อสาร การจัดการเรียนการสอนไม่จำกัดเฉพาะในห้องเรียน รวมถึงมีการประมวลผลข้อมูลย้อนกลับสู่ผู้เรียนทันที ดังคำกล่าวของสุวิมล ทองจำรัส และสจ๊ววรรณ ทรรพสุ (2563) สังคมในปัจจุบันมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาทั้งด้าน

สังคม เศรษฐกิจ เทคโนโลยีและการเมืองการปกครองโดยเฉพาะด้านการศึกษาซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาให้บุคคลมีความรู้ ความสามารถและผลักดันให้สังคมและประเทศชาติเจริญรุ่งเรือง

แผนการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งเป็นแผนแม่บทของการจัดการศึกษาในฉบับปัจจุบัน (พ.ศ. 2560-2579) (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) ได้วางกรอบแนวทางในการพัฒนาการศึกษา โดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการขับเคลื่อนการพัฒนาการศึกษาให้สามารถดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพท่ามกลางสภาวะการณ์และบริบทแวดล้อมที่ล้วนมีผลกระทบต่อการพัฒนาการศึกษาของประเทศ ทั้งด้านความก้าวหน้าของเทคโนโลยีดิจิทัลแบบก้าวกระโดดที่ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ภูมิภาคและโลกตลอดจนทักษะของประชากรในศตวรรษที่ 21 โดยได้กำหนดเป้าหมายด้านผู้เรียน (Learner Aspirations) ระบุให้ผู้เรียนทุกคน มีคุณลักษณะและทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (3Rs8C5) การศึกษาในศตวรรษที่ 21 จึงต้องเป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นการเตรียมคน ไปเผชิญการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วรุนแรง พลิกผันและคาดไม่ถึงจนยุคใหม่จึงต้องมีทักษะสูงในการเรียนรู้และปรับตัว ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาจึงเป็นกลไกสำคัญในการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นการเตรียมคน ไปเผชิญการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว คนยุคใหม่จึงต้องมีทักษะในการเรียนรู้และปรับตัว ผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21 จึงเป็นทักษะที่ผู้บริหารยุคใหม่ต้องมี เพื่อที่จะมีกระบวนการในการบริหารงานอย่างเป็นระบบอย่างเป็นแบบแผนเพื่อพัฒนาองค์กรให้ไปสู่ความสำเร็จ (จิตรลดา พระสุราช, 2564)

ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ เป็นพฤติกรรมของผู้นำที่แสดงออกในการพัฒนาองค์กรในเชิงกลยุทธ์ มีการคาดการณ์และมีมุมมองระยะยาวเพื่อกำหนดทิศทางขององค์กรได้อย่างชัดเจน สามารถประเมินและปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ได้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพสิ่งแวดล้อม รวมทั้งเป็นผู้นำที่สามารถสร้างแรงจูงใจให้บุคลากรปฏิบัติงานเพื่อให้องค์กรสามารถพัฒนาอย่างมีทิศทางและเป้าหมายที่ชัดเจน (วิรัตน์รัตน์ เสือจอย, 2564) ภาวะผู้นำกลยุทธ์มีความสำคัญมากต่อความสำเร็จของกิจการขององค์กร ช่วยให้ผู้บริหารสามารถมองเห็นภาพรวมและขอบเขตได้กว้างขวางและชัดเจนเป็นรูปธรรมมากขึ้น เพราะการดำเนินงานเชิงกลยุทธ์จะมีความลึกซึ้งการวิเคราะห์ปัญหาในระดับที่มีนัยสำคัญต่ออนาคตขององค์กร ซึ่งสามารถกล่าวได้ว่าภาวะผู้นำกลยุทธ์จะช่วยส่งเสริมและสนับสนุนการกำหนดและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ภายในองค์กรตามทิศทางที่ชัดเจนและเป็นเครื่องนำทางที่เป็นรูปธรรมสำหรับสมาชิก (พระครูสุตวรธรรมกิจ, 2561)

จากการจัดการศึกษาในปีการศึกษา 2564 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 ได้วิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางการศึกษา โดยใช้เทคนิค SWOT Analysis ด้านสภาพแวดล้อมภายใน โดยใช้หลัก 2S 4M เป็นหลักในการวิเคราะห์ ซึ่งจุดอ่อน (Weakness: W) ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 ปัจจัยด้านบุคลากร (Man: M1) คือ ผู้บริหาร ครู และบุคลากร

ทางการศึกษา ไม่ได้รับการพัฒนาศักยภาพให้เกิดทักษะคุณภาพที่เอื้อต่อการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่อผู้เรียน ซึ่งการจัดการศึกษาในปัจจุบัน จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้บริหารจะต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ชัดเจน มีความท้าทาย ทั้งนี้วิสัยทัศน์ดังกล่าว ควรเปิดโอกาสให้ครูและบุคลากรได้มีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ขององค์กร นอกจากจะมีวิสัยทัศน์แล้ว ผู้บริหารควรมีการสร้างวัฒนธรรมขององค์กร เพื่อให้บุคลากรมีความเข้าใจและสามารถปฏิบัติงานด้วยวิธีการที่หลากหลาย โดยนำปัจจัยนำเข้าต่างๆ มาเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และต้องเป็นบุคคลที่คาดการณ์ผลจากการปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการ ได้อย่างเป็นเหตุเป็นผล มีแผนแก้ไขปัญหาที่จะเกิดขึ้นได้ เลือกวิธีการบริหารที่ดีที่สุด ให้ทุกฝ่ายทำงานร่วมกัน จนบรรลุผลสำเร็จเพื่อประโยชน์สูงสุดในการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

จากความสำคัญดังกล่าวข้างต้น จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 เพื่อนำผลที่ได้ไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อให้เกิดภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21 อันจะเกิดประโยชน์ต่อระบบการศึกษาและผลักดันเป็นนโยบาย เพื่อให้เกิดการพัฒนาต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหาร และเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา มีวิธีดำเนินการวิจัยแบบออกเป็น 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

- 1.1 ผู้วิจัยศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการสร้างข้อสรุปจากการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากข้อมูลที่ได้รวบรวมได้ แล้วนำมาสร้างกรอบแนวคิดการวิจัย ใต้องค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย 6

องค์ประกอบ ดังนี้ 1) การมีวิสัยทัศน์ร่วม 2) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ 3) การส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กร 4) การริเริ่มสร้างสรรค์ 5) ผู้นำที่มีความคิดความเข้าใจระดับสูง และ 6) ความสามารถในการนำปัจจัยต่างๆ มากำหนดกลยุทธ์

1.2 นำองค์ประกอบ ของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21ของผู้บริหารสถานศึกษา มาใช้สร้างแบบสอบถามเพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์

1.3 นำข้อคำถามที่ผ่านการปรับปรุงแก้ไขแล้วไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือด้านความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) แล้วนำไปคำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถาม (Item Objective Congruence: IOC) ซึ่งพิจารณาค่า IOC ตั้งแต่ 0.60 ขึ้นไป พบว่า ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องรายข้ออยู่ระหว่าง 0.80-1.00

1.4 นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญแล้ว ไปทดลองใช้เพื่อหาคุณภาพของแบบสอบถาม โดยนำไปทดลองใช้ (Try Out) กับผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่ปฏิบัติงานในโรงเรียน ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน

1.5 ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามทั้งฉบับ โดยใช้สูตรการ หาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach) พิจารณาค่าความเชื่อมั่นตั้งแต่ .70 ขึ้นไป (บุญชม ศรีสะอาด, 2553) โดยการนำแบบสอบถามไปทดสอบความเข้าใจ โดยจะดำเนินการกับกลุ่มที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจริง โดยมีค่าตั้งแต่ .70 ขึ้นไป พบว่า ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ .90

1.6 ปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือในส่วนของแบบสอบถาม พร้อมทั้งเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบอีกครั้ง

1.7 จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ แล้วนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างจริงต่อไป

1.8 ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง

1.9 วิเคราะห์สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 228 คน และครู จำนวน 1,631 คน รวมประชากรทั้งหมด จำนวน 1,859 คน และกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้ทำหน้าที่หัวหน้างานบุคคลของสถานศึกษา กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของเครจซี่ และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970) และการสุ่มแบบแบ่งชั้นตามสัดส่วน (Proportional Stratified Random Sampling) โดยใช้ขนาดของสถานศึกษาเป็นชั้นในการสุ่ม ได้กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 160 คน และครู จำนวน 160 คน รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 320 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย 1) แบบสอบถามเพื่อการวิจัย เกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา

โดยมีแบบสอบถามทั้งหมด 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 สภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ตำแหน่งหน้าที่ ปัจจุบันในสถานศึกษาระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน ขนาดของสถานศึกษา มีลักษณะเป็นแบบ ตรวจสอบรายการ (Checklist) จำนวน 4 ข้อ ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามที่เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับสภาพ ปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา แบบการตอบสนองแบบรายการคู่ (Dual-Response Format) มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับตอนที่ 3 แบบสอบถามปลายเปิด (Open Ended Form) เพื่อให้ผู้ตอบคำถามได้แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ เกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา

ระยะที่ 2 ศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. วิธีดำเนินแนวทางการพัฒนา

1.1 นำผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และผลการวิเคราะห์ค่าดัชนีความต้องการจำเป็น มาใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง เพื่อใช้สัมภาษณ์สถานศึกษาที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกสถานศึกษาต้นแบบโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่ดีเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาในการบริหารจัดการ คือ เป็นสถานศึกษาหรือผู้บริหารสถานศึกษาที่ได้รับรางวัลทรงคุณค่า สพฐ. (OBEC AWARDS) ด้านการบริหารจัดการยอดเยี่ยม ระดับภาค หรือโรงเรียนที่มีผลงานด้านการบริหารจัดการศึกษาที่มีผลงานเป็นที่ประจักษ์ จำนวน 3 แห่ง ได้แก่ 1) โรงเรียนอนุบาลนครจำปาศรี 2) โรงเรียนอนุบาลพยัคฆภูมิพิสัย 3) โรงเรียนอนุบาลวาปีปทุม

1.2 ร่างแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา

1.3 นำแนวทางที่ร่างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบ ความเหมาะสมของแนวทาง และปรับปรุงตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

1.4 นำแนวทางที่ร่างขึ้นเสนอต่อคณะผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ ของร่างแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลและการหาคุณภาพของเครื่องมือ ประกอบด้วย 1) ลักษณะของเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการศึกษาวิธีปฏิบัติที่ดี ด้านภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา จากโรงเรียนต้นแบบ 3 แห่ง ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง จำนวน 1 ฉบับ และเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางการพัฒนา

ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 แบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาลักษณะข้อความเป็นแบบมาตรวัดประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบประเมินที่มีการตอบสนองคู่ (Dual-Response Format) แบบตรวจสอบรายการ 5 ระดับ ประเมินแนวทางโดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน มีความเหมาะสมอยู่ในระดับ มากที่สุด ($\bar{x} = 4.72$) และความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.81$) และตอนที่ 2 ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม มีลักษณะเป็นข้อคำถามปลายเปิด กรณีที่ผู้ทรงคุณวุฒิมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางเพิ่มเติม

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล จากสถานศึกษาศึกษาที่มีวิธีปฏิบัติที่ดีด้านภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21 จากโรงเรียนต้นแบบ ผู้วิจัยเดินทางไปศึกษาดูงานและเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ด้วยตนเองจากโรงเรียนทั้ง 3 แห่ง และการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทาง โดยผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 5 คน เพื่อประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21 ของครูที่พัฒนาขึ้น

4. การจัดกระทำข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิธีปฏิบัติที่ดีด้านภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา จากโรงเรียนต้นแบบ 3 แห่ง และข้อมูลที่ได้จากการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จัดเรียงแบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ที่ได้จากผู้ทรงคุณวุฒิ 1) ตรวจให้คะแนนแบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ 2) บันทึกผลการตรวจให้คะแนนลงในเครื่องคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป เพื่อหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยใช้เกณฑ์การแปลผลค่าเฉลี่ยของบุญชม ศรีสะอาด (2553)

4. สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาค้นคว้า เรื่อง แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21 ของบริหารสถานศึกษา ผู้ศึกษาสามารถสรุปได้ตามวัตถุประสงค์ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สรุปผลดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ย (M) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) ระดับสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 ในภาพรวม

องค์ประกอบภาวะผู้นำ เชิงกลยุทธ์ในศตวรรษ ที่ 21	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			PNI Modified	ลำดับ
	M	S.D.	แปลผล	M	S.D.	แปลผล		
1. การมีวิสัยทัศน์ร่วม	2.75	0.54	ปานกลาง	4.78	0.39	มากที่สุด	0.74	6
2. การพัฒนาทรัพยากร มนุษย์	2.67	0.48	ปานกลาง	4.79	0.38	มากที่สุด	0.80	3
3. การส่งเสริมวัฒนธรรม องค์กร	2.70	0.50	ปานกลาง	4.75	0.42	มากที่สุด	0.76	5
4. การริเริ่มสร้างสรรค์	2.72	0.45	ปานกลาง	4.84	0.34	มากที่สุด	0.78	4
5. ผู้นำที่มีความคิดความ เข้าใจระดับสูง	2.74	0.43	ปานกลาง	4.95	0.20	มากที่สุด	0.81	2
6. ความสามารถในการนำ ปัจจัยนำเข้าต่างๆ มา กำหนดกลยุทธ์	2.68	0.50	ปานกลาง	4.89	0.31	มากที่สุด	0.83	1
เฉลี่ย	2.71	0.48	ปานกลาง	4.84	0.34	มากที่สุด		

ผู้บริหารและครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 มีความเห็นต่อสภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการมีวิสัยทัศน์ร่วม สภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านผู้นำที่มีความคิด ความเข้าใจระดับสูง ส่วนความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ 1) ความสามารถในการนำปัจจัยนำเข้าต่างๆ มากำหนดกลยุทธ์ 2) ผู้นำที่มีความคิดความเข้าใจระดับสูง 3) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ 4) ด้านการริเริ่มสร้างสรรค์ 5) ด้านการส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กร และ 6) ด้านการมีวิสัยทัศน์ร่วม

ระยะที่ 2 ศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา มีทั้งหมด 6 แนวทางหลัก ประกอบด้วย 26 แนวทางย่อย มีความเหมาะสมอยู่ในระดับ มากที่สุด ($M = 4.72$) และความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด ($M = 4.81$) โดยเรียงลำดับตามความต้องการจำเป็น ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. ด้านการมีวิสัยทัศน์ร่วม มี 4 แนวทาง ได้แก่ 1) ผู้บริหารควรประชุมครู เพื่อเปิดโอกาสให้ครูได้กำหนดวิสัยทัศน์ร่วมกัน 2) ผู้บริหารควรประชุมครู เพื่อมอบหมายงานที่ตนเองถนัด ตามกรอบภาระงานของโรงเรียน 3) ผู้บริหารควรประชุมครู เพื่อชี้แจงแนวนโยบายตามกรอบวิสัยทัศน์ของโรงเรียนและ 4) ผู้บริหารควรส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูปฏิบัติงานร่วมกัน จนบรรลุผลสำเร็จ ตามกรอบวิสัยทัศน์ของโรงเรียน

2. ด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มี 4 แนวทาง ได้แก่ 1) ผู้บริหารควรส่งเสริมให้ครูได้พัฒนาความรู้ ความสามารถตามสายการปฏิบัติงานของตนเอง 2) ผู้บริหารควรเปิดโอกาสให้ครูพัฒนาตัวเอง ในสาขาความรู้ใหม่ๆ ด้วยวิธีการที่หลากหลาย 3) ผู้บริหารควรส่งเสริมให้ครู นำความรู้ที่ได้จากการอบรมพัฒนามาปรับปรุงการทำงานของตนเอง และ 4) ผู้บริหารควรสนับสนุนส่งเสริมให้ครู ได้ศึกษาดูงานนอกสถานที่ ตามแหล่งเรียนรู้ใหม่ๆ อยู่เสมอ เพื่อนำมาพัฒนาปรับปรุงการทำงานของตนเอง และพัฒนางานของสถานศึกษา

3. ด้านส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรมี 4 แนวทาง ได้แก่ 1) ผู้บริหารควรส่งเสริมให้ครูสร้างวัฒนธรรมการทำงาน ที่เอื้อต่อการพัฒนาสถานศึกษา และชุมชน 2) ผู้บริหารควรเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติงาน และยกย่องครูที่ปฏิบัติงานบรรลุผลสำเร็จ 3) ผู้บริหารควรศึกษาวัฒนธรรมขององค์กร เพื่อปรับปรุงพัฒนาให้องค์กรมีวัฒนธรรมที่ทันกับเหตุการณ์ปัจจุบัน และเป็นที่ยอมรับของชุมชน และ 4) ผู้บริหารควรธำรงรักษาและส่งต่อ วัฒนธรรมที่ดีขององค์กร

4. ด้านการริเริ่มสร้างสรรค์ มี 5 แนวทาง ได้แก่ 1) ผู้บริหารควรส่งเสริมให้ครูปฏิบัติหน้าที่ ด้วยวิธีการที่หลากหลาย ไม่ยึดติดรูปแบบในการปฏิบัติงาน แต่เน้นที่ประสิทธิผลของงาน 2) ผู้บริหารควรแสวงหาแนวทางใหม่ๆ เสมอ เพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพการบริหารงานองค์กร 3) ผู้บริหารควรบริหารงานด้วยวิธีการที่หลากหลาย เพื่อให้กระตุ้นให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาปฏิบัติหน้าที่ด้วยแนวคิดที่สร้างสรรค์ เพื่อสร้างผลสำเร็จให้กับองค์กร 4) ผู้บริหารไม่ควรยึดติดการบริหารงานแบบเดิม ควรพัฒนาปรับปรุงการบริหารอยู่เสมอ เพื่อให้ทันกับสถานการณ์ปัจจุบัน และนโยบายที่เปลี่ยนไป ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ 5) ผู้บริหารควรเปิดโอกาสให้ครูและบุคลากร มีส่วนร่วมกำหนดแนวทางการทำงานที่ทุกคนยอมรับตามกรอบแนวทางร่วมกัน

5. ด้านผู้นำที่มีความคิดความเข้าใจระดับสูง มี 5 แนวทาง ได้แก่ 1) ผู้บริหารควรสามารถคาดการณ์ผลที่เกิดจากการปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการ ในอนาคตได้อย่างเป็นเหตุเป็นผล และมีแผนแก้ไขปัญหาค่าที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้ 2) ผู้บริหารควรนิเทศติดตามและประเมินผลการทำงานของครูอย่างเป็นระบบ และเป็นปัจจุบัน พร้อมทั้งส่งข้อมูลย้อนกลับเพื่อเป็นประโยชน์ในการพัฒนางานต่อไป 3) ผู้บริหารควรเลือกวิธีการบริหารที่ดีที่สุดในการบริหาร จัดการให้ทุกฝ่ายสามารถ 4) ผู้บริหารมีการสื่อสารทั้งด้านการพูดหรือการแสดงออกทางกายควรทำอย่างสุภาพ เหมาะสมกับคุณวุฒิและวัยวุฒิ มีเจตนาที่ดี มุ่งไปสู่การพัฒนางาน ไม่สื่อสารให้เกิดผลทางลบ 4) ผู้บริหารควรมีปฏิภาณ ไหวพริบในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ด้วยรูปแบบที่ไม่ซ้ำเดิม ปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ปัจจุบัน และ 5) ผู้บริหารควรคิดใคร่ครวญไตร่ตรองความสมเหตุสมผลก่อนการตัดสินใจเลือกวิธีการที่ดีที่สุดในการแก้ปัญหา

6. ความสามารถในการนำปัจจัยนำเข้าต่างๆ มากำหนดกลยุทธ์ มี 4 แนวทาง ได้แก่ 1) ผู้บริหารควรประชุมครูเพื่อวางแผน วิเคราะห์ปัจจัยภายนอกภายในที่ส่งต่อการดำเนินงานขององค์กร และแสวงหาแนวทางในการพัฒนา 2) ผู้บริหารควรวิเคราะห์ความสำคัญของภารกิจที่จะต้องทำ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของสถานศึกษาภายใต้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับองค์กร 3) ผู้บริหารควร เปิดโอกาสให้ครูได้แสดงความคิดเห็น เพื่อกำหนดกลยุทธ์ในการทำงาน และ 4) ผู้บริหารควรเก็บข้อมูลสารสนเทศทั้งในโรงเรียนและชุมชนเพื่อนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐาน วิเคราะห์ปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อการจัดการศึกษา ทั้งในอดีตและปัจจุบัน

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 ผู้วิจัยนำมาอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 2.71 ส่วนรายด้านพบว่า ระดับสภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21 มากที่สุด คือ ด้านการมีวิสัยทัศน์ร่วม รองลงมาคือ ด้านผู้นำที่มีความคิดความเข้าใจระดับสูง ด้านการริเริ่มสร้างสรรค์ ด้านการส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กร ด้านความสามารถในการนำปัจจัยนำเข้าต่างๆ มากำหนดกลยุทธ์ และด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ตามลำดับ ส่วนสภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.84 ส่วนรายด้านพบว่าด้านผู้นำที่มีความคิดความเข้าใจระดับสูงมีมากที่สุด รองลงมาคือ ความสามารถในการนำปัจจัยนำเข้าต่างๆ มากำหนดกลยุทธ์ ด้านการริเริ่มสร้างสรรค์ ด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ด้านการมีวิสัยทัศน์ร่วม และด้านการส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรตามลำดับ เมื่อเรียงลำดับความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา เรียงตามลำดับขององค์ประกอบ

ดังต่อไปนี้ ด้านความสามารถในการนำปัจจัยนำเข้าต่างๆ มากำหนดกลยุทธ์ ด้านผู้นำที่มีความคิดความเข้าใจระดับสูงด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ด้านการริเริ่มสร้างสรรค์ ด้านการส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กร และด้านการมีวิสัยทัศน์ร่วม ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจาก สุวิมล ทองจำรัส และจิวรรณ ทรพพสุ (2563) ได้ศึกษาเรื่อง ทักษะผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครปฐม เขต 2 พบว่า 1) ทักษะผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยรวมทั้ง 5 ด้านอยู่ในระดับมาก ตามลำดับค่าเฉลี่ย คือ ทักษะการสร้างทีมงาน ทักษะการคิดสร้างสรรค์ทักษะทางเทคโนโลยีและนวัตกรรม ทักษะการแก้ปัญหาและทักษะการสื่อสาร 2) การเปรียบเทียบทักษะผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา ในภาพรวมไม่แตกต่างกัน และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ทักษะการสื่อสารของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 มีความ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีทักษะการสร้างทีมงานที่แข็งแกร่ง เข้าใจ จุดมุ่งหมายขององค์กร มอบหมายงานให้ตรงตามความสามารถศักยภาพของแต่ละบุคคล เน้นบริหารแบบประชาธิปไตย สร้างขวัญและกำลังใจ มีทักษะการแก้ปัญหาที่มีความหนักแน่น ความยืดหยุ่น การเข้าใจการเปลี่ยนแปลงและแก้ปัญหาโดยอาศัยประสบการณ์ มีทักษะการคิดสร้างสรรค์ที่ต้องเปลี่ยนมุมมอง คิดนอกกรอบ เป็นทั้งนักแก้ปัญหา นักปรับปรุงงาน นักสอนงาน และนักคิด มีทักษะการสื่อสารต้องที่ชัดเจน เพิ่มช่องทางในการสื่อสารโดยอาศัยเทคโนโลยีและพัฒนาทักษะการใช้ภาษาที่สาม ในชีวิตประจำวัน และมีทักษะทางเทคโนโลยีสารสนเทศและนวัตกรรมต้องเปิดใจกว้างยอมรับเทคโนโลยี มีความทันสมัย เป็นผู้นำในด้านเทคโนโลยี และมีการศึกษาดูงานการพัฒนาวัตกรรมการพัฒนาจากหน่วยงานที่เป็นต้นแบบ และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Henry and tery (2013) ได้ทำการศึกษาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ภายในโรงเรียน พบว่า ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์สร้างขึ้นจากคุณลักษณะและการกระทำที่ครอบคลุมการดำเนินการตามรูปแบบการเป็นผู้นำที่ประสบความสำเร็จทั้งหมด ในโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ความเป็นผู้นำเชิงกลยุทธ์ในโรงเรียนจะชี้แนะผู้นำโรงเรียนผ่านกระบวนการปรับปรุงอย่างต่อเนื่องโดยคาดการณ์แนวโน้มในอนาคตและวางแผนสำหรับพวกเขา และสังเกตว่าแผนจะต้องยืดหยุ่นเพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงกระบวนการวางแผนและการเปลี่ยนแปลงทั้งหมดต้องได้รับคำแนะนำจากวิสัยทัศน์ที่เข้มแข็งของโรงเรียน เพื่อกำหนดว่าครูในโรงเรียนรับรู้ความเป็นผู้นำเชิงกลยุทธ์อย่างไร การสำรวจได้ดำเนินการกับผู้สมัคร 30 คนในการบริหารโรงเรียนจากการวิเคราะห์ข้อมูล สามารถสรุปได้ว่า ผู้นำโรงเรียนของเราจำเป็นต้องทำงานมากขึ้นเพื่อสื่อสารวัตถุประสงค์ของแผนกลยุทธ์อย่างมีประสิทธิภาพ

2. แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21ของผู้บริหารสถานศึกษา มีทั้งหมด 6 แนวทางหลัก ประกอบด้วย 26 แนวทางย่อย มีความเหมาะสมอยู่ในระดับ มากที่สุด ($M = 4.72$) และความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด ($M = 4.81$) สอดคล้องกับงานวิจัยวิรัตน์ เสือจอย (2564) ได้ศึกษาเรื่อง ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนสังกัด

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสิงห์บุรี อ่างทอง พบว่า 1) ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสิงห์บุรี อ่างทอง โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก 2) คุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสิงห์บุรี อ่างทอง โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก 3) ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ ด้านการประเมินผลของกลยุทธ์ที่คาดว่าจะได้รับ ด้านการให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในการคัดเลือกกลยุทธ์ และด้านการระบุกลยุทธ์ที่มีอนาคตไกล ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสิงห์บุรี อ่างทอง โดยภาพรวม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ 0.05 และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Lisa, Larsor (2021) ได้ศึกษาเรื่องการประเมินผู้บริหารโรงเรียนในรัฐมิชิแกน พบว่า รูปแบบการประเมินผลงานของผู้บริหารประกอบไปด้วยสมรรถนะหลัก 7 ด้าน 1) ภาวะผู้นำเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic leadership) ได้แก่ การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าประสงค์ของโรงเรียน 2) ภาวะผู้นำด้านการสอน (Instructional leadership) ได้แก่ การกำหนดมาตรฐานทางวิชาชีพ สำหรับการจัดการเรียนการสอนและผลการเรียนรู้ของผู้เรียนไว้ในระดับสูง 3) บริหารภาวะผู้นำด้านการเรียน (Managerial leadership) ได้แก่ การส่งเสริมผลสัมฤทธิ์และความสำเร็จของผู้เรียน 4) ภาวะผู้นำด้านวัฒนธรรม (Cultural leadership) ได้แก่ ความเข้าใจวัฒนธรรมของโรงเรียน ผู้เรียนและชุมชนมีบรรทัดฐานด้านวัฒนธรรมเชิงบวก 5) ภาวะผู้นำด้านการสื่อสาร (Communications leadership) ได้แก่ ความสามารถในการสื่อสารที่ชัดเจนและมีประสิทธิภาพทั้งการสื่อสารภายในและภายนอกโดยใช้ท่าทางที่เหมาะสมกับผู้ฟังที่แตกต่างกัน 6) ภาวะผู้นำกับบุคลากรในโรงเรียน (School community leadership) ได้แก่ กระบวนการในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคลากรในโรงเรียนเพื่อสร้างความรู้สึกการเป็นเจ้าของร่วมกัน 7) ภาวะผู้นำด้านจริยธรรมและวิชาชีพ (Ethical and professional leadership) ได้แก่ ความร่วมมือกับบุคลากรและชุมชนเพื่อสร้างความเท่าเทียม ทางการศึกษาและการแสดงออกถึงความเป็นมืออาชีพ

โดยสรุป แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 ประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่ ด้านด้านการมีวิสัยทัศน์ร่วม ด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ด้านส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กร ด้านการริเริ่มสร้างสรรค์ ด้านผู้นำที่มีความคิดความเข้าใจระดับสูง และด้านความสามารถในการนำปัจจัยนำเข้าต่างๆ มากำหนดกลยุทธ์

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 จากผลการวิจัยที่พบว่า สภาพปัจจุบันภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา อยู่ในระดับ ปานกลาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีวิสัยทัศน์ร่วม มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ดังนั้นผู้บริหารควรบริหารงานทั้งสี่ฝ่ายของโรงเรียน ตามวิสัยทัศน์ของสถานศึกษาที่กำหนด เพื่อให้ครูสามารถ

ปฏิบัติงานตามวิสัยทัศน์ของสถานศึกษาได้บรรลุผลสำเร็จ

1.2 จากผลการวิจัยนี้พบว่า สภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา มีความต้องการด้านผู้นำที่มีความคิดความเข้าใจระดับสูง มากที่สุด ดังนั้น ควรส่งเสริมให้มีการนิเทศติดตามและประเมินผลการทำงานของครูอย่างเป็นระบบ และเป็นปัจจุบัน พร้อมทั้งส่งข้อมูลย้อนกลับเพื่อเป็นประโยชน์ในการพัฒนางานต่อไป

1.3 แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 ที่รับผิดชอบการจัดการศึกษาควรนำผลการวิจัยในครั้งนี้ไปใช้เป็นแนวทางในการอบรม พัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อให้เกิดภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21 อันจะเกิดประโยชน์ต่อระบบการศึกษาและผลักดันเป็นนโยบาย เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา เป็นรายด้านโดยเฉพาะด้านที่มีระดับความต้องการจำเป็นมาก เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาได้ตรงกับความต้องการอย่างแท้จริง

2.2 ควรมีการวิจัยติดตามผลการนำ สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ของแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อติดตามผลการนำความรู้ความเข้าใจ และทักษะปฏิบัติการไปใช้อย่างคงทนและพัฒนาต่อไป

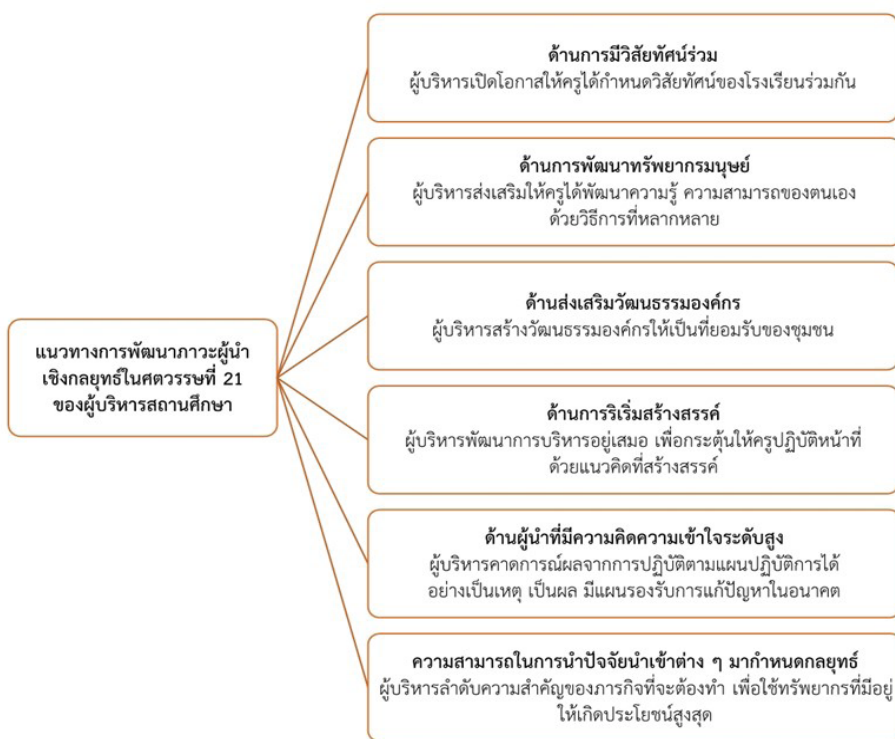
2.3 ควรมีการวิจัยเพื่อพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อวางกรอบหรือกำหนดช่วงเวลาในการพัฒนาระยะสั้น เพื่อพัฒนาให้เป็นผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์อย่างสมบูรณ์ และชัดเจน

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากผลการวิจัยสามารถจำแนกความรู้ใหม่ ดังนี้ 1) ด้านการมีวิสัยทัศน์ร่วม ผู้บริหารควรประชุมชี้แจงนโยบาย การปฏิบัติงานในหน้าที่รับผิดชอบ เปิดโอกาสให้ครูได้กำหนดวิสัยทัศน์ร่วมกันเพื่อส่งเสริมให้ครูปฏิบัติงานจนบรรลุผลสำเร็จตามกรอบวิสัยทัศน์ของโรงเรียน 2) ด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ผู้บริหารควร เปิดโอกาสให้ครูได้พัฒนาความรู้ ความสามารถของตนเอง ด้วยวิธีการที่หลากหลายเพื่อให้ครูนำความรู้ที่ได้จากการอบรม พัฒนามาปรับปรุงการทำงาน 3) ด้านส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กร ผู้บริหารควรศึกษาวัฒนธรรม พัฒนาวัฒนธรรมองค์กรให้เป็นที่ยอมรับของชุมชน และยกย่องครูที่ปฏิบัติหน้าที่บรรลุผลสำเร็จ 4) ด้านการริเริ่มสร้างสรรค์ ผู้บริหารควรพัฒนาการบริหาร แสวงหาแนวทางใหม่ๆ ในการกระตุ้นให้ครูปฏิบัติหน้าที่ด้วยแนวคิดที่สร้างสรรค์ เพื่อสร้างผลสำเร็จให้กับองค์กร 5) ด้านผู้นำที่มีความ

คิดความเข้าใจระดับสูง ผู้บริหารสามารถคาดการณ์ผลจากการปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการ ได้อย่างเป็นเหตุเป็นผล มีแผนแก้ไขปัญหาก็จะเกิดขึ้นได้ เลือกวิธีการบริหารที่ดีที่สุด ให้ทุกฝ่ายทำงานร่วมกัน จนบรรลุผลสำเร็จ 6) ความสามารถในการนำปัจจัยนำเข้าต่างๆ มากำหนดกลยุทธ์ ผู้บริหารควรประชุมวางแผนวิเคราะห์ปัจจัยภายนอกภายในที่ส่งต่อการดำเนินงานขององค์กร และแสวงหาแนวทางในการพัฒนาตามลำดับความสำคัญของภารกิจที่จะต้องทำ เพื่อใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยให้ครูได้ร่วมกำหนดกลยุทธ์ในการทำงาน ดังแผนภาพ

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- จิตรลดา พระสุรราช. (2564). ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครพนม เขต 2. วารสารวิชาการสถาบันการอาชีวศึกษาภาคใต้ 1, 6(1), 32-44.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2553). การวิจัยเบื้องต้น. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: สุวีริยา.

- พระครูสุตวรธรรมกิจ. (2561). *ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์*. กรุงเทพฯ: จรัสสินทวงศ์การพิมพ์.
- วิรินทร์รัตน์ เสือจอย. (2564). *ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสิงห์บุรี อ่างทอง. (วิทยานิพนธ์ศึกษามหาบัณฑิต)*. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579*. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.
- สุวิมล ทองจำรัส และสจิวรรณ ทรรพสุ. (2563). ทักษะผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2. *วารสารการวิจัยการบริหารการพัฒนา*, 10(3), 168-178.
- Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Education and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610.
- Larson, L. (2021). *Evaluating Minnesota's School Principals 2012*. Retrieved from <http://www.house.mn/hrd/hrd.htm>
- Williams, H. S. and Teryl L. Johnson. (2013). Strategic Leadership in Schools. *Education*, 133, 3-13.

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคง:
กรณีศึกษา โครงการบ้านมั่นคง ชุมชนมั่นคง 133 เขตบางบอน
กรุงเทพมหานคร*

Public Participation in the Implementation of Bann Mankong Project:
A Case Study of Bann Mankong Project, Mankong Community
133, Bang Bon District, Bangkok

ภัทราภรณ์ ประดับทอง และราเชนทร์ นพณัฐวงศ์กร
Pattaraporn Pradabthong and Rachen Noppanatwongsakorn
มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์
Southeast Asia University, Thailand
Corresponding Author, E-mail: pattrawork@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคง ชุมชนมั่นคง 2) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคง ชุมชนมั่นคง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง ได้แก่ ผู้มีส่วนสำคัญในการดำเนินงานโครงการ มีความรู้และประสบการณ์ ตลอดจนมีความเข้าใจในการดำเนินงานโครงการทุกขั้นตอนอย่างลึกซึ้ง จำนวน 16 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกทั้งรายบุคคลและรายกลุ่ม การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า และใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา ดีความเชื่อมโยงกับแนวคิดทฤษฎีเพื่ออธิบายถึงกระบวนการขั้นตอนตั้งแต่ก่อนดำเนินงานโครงการ ระหว่างดำเนินการโครงการ และหลังดำเนินงานโครงการเสร็จสิ้น

ผลการวิจัยพบว่า

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคง ชุมชนมั่นคง ภาพรวมอยู่ในระดับสูงที่สุด โดยสะท้อนจากกระบวนการในการดำเนินงานโครงการที่ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 3 ช่วงเวลา คือ ช่วงก่อนดำเนินงานโครงการ การมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่ในระดับต่ำ และมีระดับสูงขึ้นเป็นปานกลาง

*ได้รับบทความ: 20 พฤศจิกายน 2565; แก้ไขบทความ: 20 กุมภาพันธ์ 2566; ตอปรับตีพิมพ์: 29 เมษายน 2566

ในช่วงท้าย ช่วงระหว่างดำเนินงานโครงการ การมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่ในระดับต่ำอย่างต่อเนื่อง และหลังดำเนินงานโครงการ การมีส่วนร่วมของประชาชนเริ่มต้นอยู่ในระดับปานกลาง และมีระดับสูงขึ้นสูงสุด ในช่วงท้าย

2. โครงการบ้านมั่นคงชุมชนมัน 133 ช่วงก่อนดำเนินงานโครงการ พบปัญหาและอุปสรรคในการสำรวจข้อมูล การลงทะเบียนผู้ได้รับความเดือดร้อน และการรวมกลุ่มออมทรัพย์ เนื่องจากประชาชนยังขาดความเชื่อมั่นในผู้นำและการบริหารเงินออมทรัพย์ โดยมีวิธีแก้ปัญหาโดยการจัดประชุมประจำเดือน เปิดเวทีพูดคุย พร้อมทั้งให้เจ้าหน้าที่เข้ามาสร้างความมั่นใจ และให้ข้อมูลเพิ่มเติม ช่วงระหว่างดำเนินงานโครงการพบปัญหาการไม่ได้รับอนุมัติสินเชื่อ โดยมีวิธีแก้ปัญหาด้วยการพัฒนาความสามารถของบุคลากรแก้ไขข้อผิดพลาด และเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และช่วงหลังดำเนินงานโครงการพบว่า มีปัญหาขาดงบประมาณการบริหารพัฒนาพื้นที่ส่วนกลาง ซึ่งแก้ปัญหาด้วยการเสาะหางบประมาณส่วนอื่นนอกเหนือที่ได้จากโครงการ

คำสำคัญ: โครงการบ้านมั่นคง; การดำเนินงาน; การมีส่วนร่วม

Abstract

The objectives of this research were: 1) study public participation in the implementation of Bann Mankong Project. 2) study the problems and obstacles in the implementation of Bann Mankong Project. This article is qualitative research. The key informants were chosen by purposive sampling. The researchers selected 16 participants based on their key roles in the project implementation, knowledge, and experiences, and their insights into the project implementation at every single step. The instruments included in-depth interviews with individuals and in groups. The data was verified by source triangulation, and was analyzed by descriptive analysis. Then, it was interpreted by connecting to relevant concepts and theories to explain the process from the pre-implementation, implementation, and post-implementation phases.

The result of this research is as follows:

1. The overall public participation in the implementation of Bann Mankong Project, Mankong Community 133, Bang Bon District, Bangkok was the highest. This was reflected in the implementation process divided into 3 phases, i.e., the pre-implementation phase with low public participation, which turned higher to moderate at the end of the implementation; the implementation phase with continuously low public participation;

and the post-implementation phase with moderate public participation at the beginning, and then turned higher until became highest at the end.

2. During the pre-implementation phase of Bann Mankong Project, Mankong Community 133, some problems and obstacles of the survey were found. To clarify, affected inhabitants were gathered in groups. A savings group was established due to a lack of confidence in the leader and savings management. The problems were solved by monthly meetings open stage for talks/discussion, and the coming of involved officers to assure inhabitants of the project implementation and to provide more information. During the implementation phase, there was the problem of unapproved credit. The problems were solved by personnel competency improvement, errors rectification, and continuous learning. During the post-implementation phase, there was the problem of a lack of budget for common space management as well as development. The problem was solved by searching for other budgets besides the one obtained from the project.

Keywords: Bann Mankong Project; Implementation; Participation

1. บทนำ

ที่อยู่อาศัยเป็นหนึ่งในปัจจัยที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิต และเป็นองค์ประกอบหลักที่สำคัญในการบ่งชี้ถึงการมีคุณภาพชีวิตที่ดี การจะพัฒนาประเทศไทยให้มั่นคง ก้าวหน้าได้นั้น จึงต้องพัฒนาจากปัจจัยพื้นฐานที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนเป็นลำดับแรก จากการสำรวจข้อมูลของศูนย์ข้อมูลที่อยู่อาศัยแห่งชาติ พบว่าสัดส่วนจำนวนครัวเรือนที่มีกรรมสิทธิ์ในที่อยู่อาศัยในประเทศไทยอยู่ที่ร้อยละ 72.2 ในขณะที่สัดส่วนจำนวนครัวเรือนที่มีกรรมสิทธิ์ในกรุงเทพมหานครนครอยู่ที่ร้อยละ 42.9 เท่านั้น (ศูนย์ข้อมูลที่อยู่อาศัยแห่งชาติ, 2562) ประกอบกับสถิติชุมชนในกรุงเทพมหานคร ซึ่งแบ่งประเภทตามระเบียบกรุงเทพมหานครว่าด้วยชุมชนและกรรมการชุมชน พ.ศ.2564 มีจำนวนทั้งสิ้น 2,016 ชุมชน เป็นชุมชนแออัดสูงถึง 640 ชุมชน คิดเป็นสัดส่วนมากกว่า 1 ใน 4 ของชุมชนทั้งหมด (กองยุทธศาสตร์บริหารจัดการกรุงเทพมหานคร, 2564) จากสถิติดังกล่าว ได้แสดงให้เห็นว่าปัญหาด้านที่อยู่อาศัยมีความร้ายแรงและต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน

ปัญหาด้านที่อยู่อาศัย ถือเป็นปัญหาระดับชาติที่รัฐบาลให้ความสำคัญ ดังจะเห็นได้จากยุทธศาสตร์การพัฒนาที่อยู่อาศัยระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ที่มีเป้าหมายให้คนไทยทุกคนเข้าถึงสิทธิในการมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง มีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตที่มีคุณภาพ โดย “โครงการบ้านมั่นคง” ถือเป็นหนึ่งในแผนพัฒนาที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้น้อยในเมือง ดำเนินการโดยสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.)

อันเป็นการจัดการที่อยู่อาศัยโดยชุมชนในรูปแบบสหกรณ์ ชุมชนจะรวมกลุ่มจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ จัดระบบการบริหารจัดการ เริ่มตั้งแต่กระบวนการรับรองสิทธิ ผู้เดือดร้อน การสำรวจ เก็บข้อมูล จัดหาที่ดินและร่วมกันออกแบบวางผังชุมชน (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2560) และเนื่องจากความแตกต่างทางด้านสภาพแวดล้อม บริบทชุมชนในแต่ละพื้นที่ การดำเนินโครงการบ้านมั่นคงให้บรรลุผลสำเร็จนั้น ต้องอาศัยความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนเป็นหลัก ดังนั้น การศึกษา และทบทวนโครงการบ้านมั่นคงที่ประสบความสำเร็จ มีศักยภาพเพื่อให้ทราบถึงแนวคิด องค์ความรู้ ทักษะในการดำเนินงาน จึงถือเป็นอีกหนึ่งกลไกที่สำคัญเป็นอย่างยิ่ง

ชุมชนมั่นคง 133 เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่บริเวณชานเมือง มีเนื้อที่ประมาณ 4 ไร่ 1 งาน 19 ตารางวา มีประชากร 103 หลังคาเรือน ในอดีตคนในชุมชนอาศัยอยู่บริเวณริมคลองบางพราน ในลักษณะชุมชนแออัด ประสบปัญหาความเดือดร้อนเนื่องจากถูกไล่ที่ ก่อนจะได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐเข้าร่วมโครงการ “บ้านมั่นคง” ในปี พ.ศ. 2547 และกลายเป็น หนึ่งในชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคงเป็นโครงการแรกๆ ได้รับรางวัลชนะเลิศการประกวดแผนโครงการพัฒนาเมือง เป็นต้นแบบโครงการรื้อมือสร้างเมืองแห่งปี (รายการรื้อมือสร้างเมือง, 2556) และในปัจจุบันได้กลายเป็นชุมชนที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาโครงการบ้านมั่นคงในพื้นที่ เป็นศูนย์กลางในการถ่ายทอดความรู้ในการดำเนินโครงการให้กับชุมชนในเขตบางบอน รวมถึงพื้นที่ใกล้เคียง จนเกิดเป็นโครงการบ้านมั่นคงขึ้นอีก 4 โครงการ ได้แก่ สหกรณ์เคหสถานบ้านมั่นคงวิมานทอง จำกัด สหกรณ์เคหสถานบางบอนรวมใจ จำกัด สหกรณ์เคหสถาน ศิริรุ่งโรจน์ จำกัด และสหกรณ์เคหสถานกนกทรัพย์ จำกัด (ฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม, 2564)

จากศักยภาพของโครงการบ้านมั่นคง ชุมชนมั่นคง 133 ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการดำเนินการโครงการฯ ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ เพื่อให้ทราบถึงแนวคิด องค์ความรู้ ทักษะในการดำเนินงาน รวมถึงปัญหาและอุปสรรคในแต่ละขั้นตอนที่มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่อยู่อาศัยให้ประสบความสำเร็จ เพื่อนำข้อมูลดังกล่าวเป็นกรณีศึกษาในการพัฒนา ส่งเสริมสมรรถนะด้านการพัฒนาที่อยู่อาศัย ส่งเสริมการมีส่วนร่วม และการบริหารจัดการโครงการฯ ให้เหมาะสม

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคง ชุมชนมั่นคง 133 เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคง ชุมชนมั่นคง 133 เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย ได้แก่ คณะกรรมการสหกรณ์เคหสถานชุมชนคลองบางพราน ผู้สูงอายุในชุมชน และนักพัฒนาสังคมที่รับผิดชอบในการดำเนินงานโครงการ ซึ่งทุกท่านเป็นผู้มีส่วนสำคัญในการดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคง ชุมชนมั่นคง 133 มีความรู้และประสบการณ์ ตลอดจนมีความเข้าใจในการดำเนินงานโครงการทุกขั้นตอนอย่างลึกซึ้ง จำนวน 16 คน

โครงการบ้านมั่นคง ชุมชนมั่นคง 133 เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร จำนวน 103 หลังคาเรือน ดังภาพประกอบ

ภาพที่ 1 ภาพถ่ายทางอากาศ ภาพชุมชนในปัจจุบัน และภาพผังชุมชน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ แนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์ โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน จำนวน 15 ข้อ ตอนที่ 1 ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคง จำนวน 11 ข้อ ซึ่งแบ่งออกเป็นหัวข้อย่อย 3 หัวข้อ คือ ก่อนดำเนินงานโครงการ ระหว่างดำเนินงานโครงการ และหลังดำเนินงานโครงการ โดยในแต่ละขั้นตอนของการดำเนินงานโครงการจะมีระดับการมีส่วนร่วมอยู่ 5 ระดับ ตอนที่ 2 ด้านปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคง จำนวน 3 ข้อ และตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม จำนวน 1 ข้อ

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์ จำนวน 15 ข้อ กับผู้มีส่วนสำคัญในการดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคง จำนวน 16 คน มีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยใช้เวลาในการสัมภาษณ์ประมาณ 20-30 นาที/คน รวมถึงการสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วมในชุมชน และนำผลที่ได้มาวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล เมื่อได้บทสัมภาษณ์มาแล้วจะนำมาตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Data Triangulation) ซึ่งใช้คำถามเดียวกันกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่แตกต่างกัน ประกอบด้วย คณะกรรมการสหกรณ์เคหสถานชุมชนคลองบางพราน ผู้สูงอายุชุมชนมั่นคง 133 นักพัฒนาสังคม ที่ดูแลโครงการบ้านมั่นคงชุมชน มั่นคง 133 ใช้การจำแนกชนิดข้อมูลตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological

Triangulation) บรรยายข้อมูลเชิงพรรณนา ที่ความเชื่อมโยงกับแนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วมของอकिन รพีพัฒน์ (2539) ประกอบกับแนวคิดทฤษฎีระดับการมีส่วนร่วม ของ Nabeel Hamdi (1997) ที่แบ่งระดับการมีส่วนร่วมออกเป็น 5 ระดับ แนวคิดทฤษฎีชุมชนเข้มแข็ง และแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนา อสังหาริมทรัพย์

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของอकिन รพีพัฒน์ และ Nabeel Hamdi

ทฤษฎีการมีส่วนร่วม อकिन รพีพัฒน์	ทฤษฎีการมีส่วนร่วม Nabeel Hamdi
ระดับที่ 1 ประชาชนมีส่วนร่วมในการค้นหา พิจารณา ปัญหาและความต้องการของชุมชน	ระดับที่ 1 ไม่มีส่วนร่วม
ระดับที่ 2 ประชาชนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ถึงสาเหตุ และที่มาของปัญหา	ระดับที่ 2 มีส่วนร่วมทางอ้อม
ระดับที่ 3 ประชาชนมีส่วนร่วมในการพิจารณาทางเลือก วิธีการ และวางแผนในการแก้ไขปัญหา	ระดับที่ 3 ร่วมปรึกษาหารือ
ระดับที่ 4 ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมตามที่ได้วางแผนไว้	ระดับที่ 4 ควบคุมร่วมกัน
ระดับที่ 5 ประชาชนมีส่วนร่วมในการติดตาม ประเมินผล	ระดับที่ 5 ควบคุมอย่างเต็มที่

4. สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคง ชุมชนมั่นคง 133 เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร ตามกระบวนการมีส่วนร่วมของ อकिन รพีพัฒน์ ที่ได้แบ่งระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็น 5 ระดับ ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางการเข้าไปมีส่วนร่วมไว้ทั้งหมด 3 ช่วง โดยดัดแปลงมาจากกระบวนการในการพัฒนาโครงการอสังหาริมทรัพย์ของกองทุนฯ โตชัยวัฒน์ (2559, หน้า 69) ได้แบ่งกระบวนการพัฒนาออกเป็น 3 ช่วงหลัก คือ

ภาพที่ 2 กระบวนการพัฒนาออกเป็น 3 ช่วง

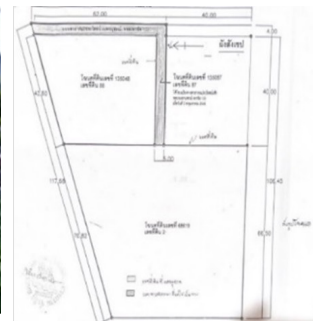

1. ก่อนดำเนินงานโครงการ

(1) การสำรวจข้อมูลประชาชนที่ประสบปัญหาความเดือดร้อนด้านที่อยู่อาศัย และการลงทะเบียนแจ้งความเดือดร้อนด้านที่อยู่อาศัย โครงการบ้านมั่นคง ชุมชนมั่นคง 133 เริ่มต้นจากเจ้าหน้าที่เขตบางบอนลงพื้นที่ และพบว่าประชาชนที่อาศัยในชุมชนคลองบางพรานพัฒนา กำลังประสบความเดือดร้อนถูกไล่ที่กว่า 100 หลังคาเรือน จึงประสานสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) จัดให้มีโครงการบ้านมั่นคง และให้ผู้นำชุมชนเปิดรับลงทะเบียนผู้ประสงค์เข้าร่วมโครงการ เปิดโอกาสพูดคุยถึงสาเหตุของปัญหาดังบทสัมภาษณ์ของ นางปิ (นามสมมุติ) ว่า “...สมมติว่าพรุ่งนี้จะมีประชุม เราก็ให้คณะกรรมการเดินไปบอกชาวบ้านว่า พรุ่งนี้จะมีตั้งโต๊ะลงทะเบียนโครงการบ้านมั่นคง เวลา 5 โมงเย็น ใครจะเอาก็ให้มาลงทะเบียน พอถึงวันเราก็มาตั้งโต๊ะรอรับ สำรวจข้อมูลครัวเรือน ทำแผนที่และพูดคุยกันว่าคนที่ไม่มีมาลงทะเบียนเป็นเพราะอะไร จนได้ข้อสรุปว่า ชุมชนเรามีสองฝั่ง ฝั่งที่เป็นที่ดินเอกชนและอีกฝั่งเป็นที่ดินหลวง คนที่อยู่ฝั่งที่ดินหลวงเขายังอยู่ต่อได้ จึงไม่มาร่วมเพราะยังไม่ถูกไล่ที่” จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นว่าภาครัฐเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วม สอดคล้องกับกระบวนการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับที่ 2

(2) การรวมกลุ่มออมทรัพย์ การรวมกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนเริ่มขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 โดยได้มีการเปิดประชุม ชี้แจง ทำความเข้าใจ จากเดิมที่ออมเงินขั้นต่ำ 100 บาท ต่อเดือนทำให้การระดมเงินล่าช้า ต่อมามีการเพิ่มความเชื่อมั่น เปิดประชุมทำความเข้าใจกับสมาชิกในการออมเงิน ดังบทสัมภาษณ์ของนางเอ (นามสมมุติ) ว่า “...เมื่อก่อนนี้บ้านมั่นคงมันยังไม่ได้ตั้งขนาดนี้ คนก็ไม่เชื่อว่าออมแล้วจะได้บ้านเราก็ได้แต่บอกว่า คณะกรรมการและกลุ่มผู้นำต้องเข้าไปเรียนรู้” จากข้อมูลข้างต้นการเปิดประชุมทำความเข้าใจ กระตุ้นให้ประชาชนได้มีการแสดงความคิดเห็น สอดคล้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่ในระดับที่ 3

(3) หาทำเลที่ตั้งที่ดิน ชุมชนได้มีการปรึกษาหารือกัน เนื่องจากถูกไล่ที่จึงไม่สามารถอาศัยอยู่ในที่ดินเดิมได้ ต้องย้ายไปสร้างชุมชนในที่ดินใหม่ จึงเปิดโอกาสให้ประชาชนเลือกที่ดินตามความต้องการผ่านการลงคะแนนเสียงโดยการยกมือและยึดหลักเสียงข้างมากจนได้ข้อยุติ การมีส่วนร่วมอยู่ระดับที่ 4

ภาพที่ 3 ผังสังเขป และรูปแบบการพัฒนาที่อยู่อาศัยของสหกรณ์เคหสถาน

(4) รับรองสิทธิ อำนาจสินเชื่อ กระบวนการรับรองสิทธิ เป็นการรับรองสิทธิให้กับสมาชิกว่ามีตัวตนและเป็นผู้เข้าเงื่อนไขของโครงการบ้านมั่นคง นอกจากนี้สิ่งที่ต้องทำควบคู่ไปกับการรับรองสิทธิคือ เปิดโอกาสให้ประชาชนได้ระดมความคิดเห็น ออกแบบและจัดทำแผนโครงการ การมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่ในระดับที่ 4

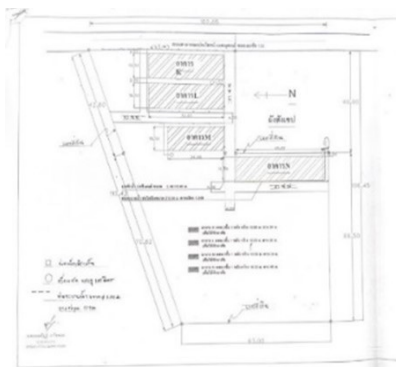
(5) จัดทะเบียนสหกรณ์ เป็นการประชุมทำข้อตกลงร่วมกันกับสมาชิก ในการออมเงินและการชำระเงินจะมีการบันทึกข้อมูลลงในบัญชี พร้อมออกใบสำคัญการรับเงินให้ไว้เป็นหลักฐาน โดยที่สมาชิกจะมีสมุดการออมหนึ่งเล่มเพื่อตรวจสอบ การมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่ในระดับที่ 5

(6) จัดทำแผนโครงการ ขอสาธารณูปโภค การดำเนินงานจัดทำแผน คณะกรรมการฯ มีการระดมความคิด โดยได้รับความช่วยเหลือทั้งจากสำนักงานเขต และพอช. ในการออกแบบโครงการขอสาธารณูปโภค โดยชุมชนมีอิสระในการบริหารจัดการ การมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่ในระดับที่ 5

2. ระหว่างดำเนินงานโครงการ

(1) ยื่นเสนอขอสินเชื่อโครงการ กับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) เป็นขั้นตอนที่ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมทางอ้อมโดยผ่านผู้แทนสหกรณ์หรือคณะกรรมการชุมชน ประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วมในการนำเสนอ นำข้อมูลกลับมาปรับปรุงแก้ไข แต่เป็นการมีส่วนร่วมในการให้การสนับสนุนส่งเสริมให้บรรลุเป้าหมายเท่านั้น ดังบทสัมภาษณ์ของนางแดง (นามสมมุติ) ว่า “...เมื่อก่อนคณะกรรมการจะเป็นคนไปยื่นขอสินเชื่อในสถานที่ที่ พอช. กำหนด ปากี่นั่งรถแท็กซี่ไปกับเขา คณะกรรมการฯ เขาเอาข้อมูลขึ้นไปนำเสนอบนเวที ใช้เวลานานมากกว่าจะได้สินเชื่อ ตัวเงินสินเชื่อผิด 1 บาทก็ไม่ผ่าน” จากข้อมูลข้างต้นระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่ในระดับที่ 2

(2) หาผู้รับเหมาถมดิน รับเหมาก่อสร้าง การดำเนินการเกี่ยวกับการก่อสร้างที่อยู่อาศัยใช้วิธีการปิดประกาศ หลังจากนั้น คณะกรรมการฯ จะทำการเปิดประชุมและให้สมาชิกร่วมกันลงคะแนนเสียงเพื่อตัดสินใจว่าจะเลือกผู้รับเหมารายใด ในการวางผัง ออกแบบอาคาร มีกระบวนการทำงานพูดคุยปรึกษาหารือกันเป็นการสร้างกลไกในการทำงานในลักษณะให้เกิดพื้นที่ของการมีส่วนร่วมโดยให้ชุมชนได้มีอำนาจในการตัดสินใจ ดังบทสัมภาษณ์ของนางพี (นามสมมุติ) ว่า “...เราไปติดประกาศที่เขตหาผู้รับเหมา โดยที่เรามีการเปิดประชุมให้สมาชิกได้ลงคะแนนเสียงว่าจะเอาผู้รับเหมารายไหน โดยดูจากประเภทดิน และราคาประกอบ เมื่อได้ผู้รับเหมาถมแล้ว ก็ประชุมกันต่อว่าจะถมดินสูงเท่าไร จึงจะเริ่มสร้างบ้าน ตามแบบที่ได้ลงคะแนนเสียงกับสมาชิกไว้” จากข้อมูลระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับที่ 5

ภาพที่ 4 ภาพผังอาคาร

(3) การจัดซื้อวัสดุในการก่อสร้าง สหกรณ์ฯ เป็นผู้สืบและกำหนดราคาวัสดุด้วยตนเอง โดยมีทีมช่างของพอช. เป็นผู้ตรวจงาน ผู้แทนสหกรณ์ทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการประสานงาน จากนั้นจึงนำข้อมูลการดำเนินงานมานำเสนอให้กับประชาชนในชุมชนรับทราบ ประชาชนสามารถติดตามการดำเนินงานของโครงการ แต่ไม่ได้เป็นผู้ติดต่อหรือเจรจาต่อรองกับผู้รับเหมาโดยตรง การมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่ในระดับที่ 2

3. หลังดำเนินงานโครงการ

(1) การจัดทำเอกสารสรุปงบประมาณรายจ่ายโครงการเป็นการรวบรวมเอกสารตั้งแต่เริ่มจนถึงเสร็จสิ้นการดำเนินการ คณะกรรมการสหกรณ์ฯ เป็นผู้มีบทบาทหน้าที่ในการจัดทำ รวบรวม แก้ไขตามที่พอช. ได้กำหนด โดยชุมชนเป็นเพียงผู้รับรู้ข่าวสารและผลการดำเนินงานเท่านั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่ในระดับที่ 3

(2) การบริหารจัดการพื้นที่ใช้สอยส่วนกลางและการทำข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันหลังจากก่อสร้างโครงการลักษณะเป็นบ้านตึกแถว 2 ชั้น พบว่า พื้นที่ว่างระหว่างหลังตึกก่อให้เกิดการสะสมของเศษขยะ คณะกรรมการฯ จึงได้มีการเปิดประชุมระดมความคิด และได้ใช้วิธีปลูกเห็ดนางฟ้าในที่ว่างซึ่งต่อมาได้พัฒนา ต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์เห็ดแปรรูปกว่า 10 ชนิด เกิดเป็นกลุ่มอาชีพปลูกเห็ดสร้างรายได้ให้กับชุมชน ต่อมา ประชาชนในชุมชนมีความต้องการพัฒนาพื้นที่โครงการ จึงร่วมกันเขียนแผนประกวดในโครงการพัฒนาเมือง และได้รับรางวัลชนะเลิศ โดยได้นำเงินรางวัลที่ได้มาสร้างที่ทำการชุมชน ทำรั้วคอนกรีต และติดกล้องวงจรปิดตามความต้องการของประชาชนในชุมชน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับที่ 5

ภาพที่ 5 การใช้พื้นที่ว่างปลูกเห็ด และที่ทำการชุมชน

ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคง ชุมชนมั่นคง 133 เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร 1) ก่อนการดำเนินงานโครงการ ในช่วงก่อนดำเนินงานโครงการ พบว่ามีปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานขั้นตอนที่ 1 การสำรวจข้อมูล การลงทะเบียนผู้ได้รับความเดือดร้อนและขั้นตอนที่ 2 การรวมกลุ่มออมทรัพย์

ลักษณะของปัญหาและการดำเนินการแก้ไข ผู้วิจัยพบว่าปัญหาแรกสำหรับการดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคงชุมชนมั่นคง 133 มาจากการที่ในสมัยนั้นโครงการดังกล่าวยังเป็นโครงการใหม่ของรัฐ ประชาชนในชุมชนยังไม่เคยรู้จักมาก่อน และบางส่วนก็เห็นว่าโครงการยังไม่ชัดเจน ทำให้ประชาชนในชุมชนส่วนหนึ่งเพียงแคร์รับฟังข้อมูลเท่านั้นแต่ยังไม่เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการ แต่ในขณะที่อีกส่วนหนึ่งให้ความสนใจเพราะกำลังได้รับความเดือดร้อนจากการถูกไล่ที่ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า จุดแข็งของชุมชนคือ การที่สมาชิกอยู่กันมาอย่างยาวนาน และมีความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้น สมาชิกในชุมชนรู้จักกันเป็นอย่างดี เพราะฉะนั้นวิธีแก้ปัญหประชาชนในชุมชนบางส่วนที่ไม่ประสงค์เข้าร่วมโครงการ ต้องใช้ผู้นำหรือคณะกรรมการชุมชนฯ ในการไปบอกเล่าเพื่อสร้างความเข้าใจในการดำเนินงานโครงการฯ กระตุ้นให้เกิดความต้องการพัฒนาสภาพที่อยู่อาศัยร่วมกัน โดยมีการส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการเข้ามาสร้างความมั่นใจ และให้ข้อมูลเพิ่มเติมเป็นปัจจัยเสริม

ปัญหาต่อมา เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ พบว่า สมาชิกบางส่วนไม่ได้ออมทรัพย์อย่างต่อเนื่อง สาเหตุมาจากการขาดความเชื่อมั่นในการบริหารเงินออมทรัพย์ และอีกส่วนหนึ่งมาจากปัจจัยส่วนบุคคลของสมาชิกเองที่ไม่เหลือเงินพอที่จะออมได้ โดยวิธีการแก้ปัญหาดังกล่าวผู้นำ/คณะกรรมการฯ จะมีการจัดประชุมประจำเดือนอย่างสม่ำเสมอ และพาสมาชิกไปดูงานกลุ่มออมทรัพย์อื่นที่ทำโครงการประสบความสำเร็จ ส่วนปัญหาสุดท้ายในขั้นตอนก่อนการดำเนินงานโครงการเป็นปัญหาที่พบหลังจากการจดทะเบียนเป็นสหกรณ์ ลักษณะปัญหา คือ สมาชิกไม่ออมในวันที่กำหนด โดยมีวิธีการ

แก้ปัญหาโดยการเปิดประชุม เพื่อทำข้อตกลงร่วมกันเปิดโอกาสให้สมาชิกร่วมวางแผน และกำหนดวันในการออมเงินสมทบเพื่อที่อยู่อาศัย จนได้มติเป็นเอกฉันท์ว่า ออมทุกวันที่ 9 ของเดือน ซึ่งได้ทำเป็นข้อตกลงว่า หากสมาชิกคนใดฝ่าฝืนจะมีค่าปรับวันละ 20 บาท

ระหว่างดำเนินงานโครงการ ในช่วงระหว่างขอสินเชื่อ การหาผู้รับเหมาถมดิน ผู้รับเหมาก่อสร้าง การจัดซื้อวัสดุในการก่อสร้าง พบว่ามีปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานขั้นตอนที่ 1 การขอสินเชื่อ

ลักษณะของปัญหาและแนวทางในการแก้ไข จากข้อมูลผู้วิจัยพบว่าปัญหาในช่วงการขอสินเชื่อมาจากการที่สหกรณ์ผู้เสนอสินเชื่อจะต้องเป็นผู้ไปเสนอสินเชื่อในสถานที่ที่พอช. กำหนด โดยมีการทำข้อมูลในการนำเสนอได้แก่รายละเอียดทั้งด้านกายภาพ และด้านงบประมาณ โดยพอช.จะตั้งคณะกรรมการกลั่นกรองสินเชื่อ และให้สหกรณ์อื่นที่มาขอสินเชื่อทำหน้าที่เสมือนเป็นคณะกรรมการ ในการแสดงความเห็น ดีชม จากเอกสารหลักฐานและการให้สัมภาษณ์ของคณะกรรมการสหกรณ์ฯ พบว่า ชุมชนได้เข้าร่วมโครงการตั้งแต่ปี พ.ศ.2547 และได้รับอนุมัติสินเชื่อเพื่อพัฒนาที่อยู่อาศัย (โครงการบ้านมั่นคง) ในปี พ.ศ.2550 ใช้เวลาระหว่างโครงการ 2-3 ปี ซึ่งเป็นระยะเวลาที่ยาวนานสำหรับประชาชนผู้ที่ได้รับความเดือดร้อน ถึงแม้ในปัจจุบันทางพอช.จะมีการแก้ไขโดยลดขั้นตอนการดำเนินงานให้สหกรณ์ที่เสนอขอสินเชื่อต้องมีการนำเสนอในเวทีชาวบ้านก่อนจะนำเข้าคณะกรรมการกลั่นกรอง โดยใช้ระยะเวลาไม่ถึงเดือนในการอนุมัติสินเชื่อ แต่ทั้งนี้การแก้ไขปัญหของคณะกรรมการสหกรณ์ในสมัยก่อนพบว่า คณะกรรมการฯ จะต้องเรียนรู้และแก้ไข พัฒนาขีดความสามารถของตนอย่างต่อเนื่อง และไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค โดยมีเจ้าหน้าที่เขต และเจ้าหน้าที่พอช. เป็นที่ปรึกษา

หลังดำเนินงานโครงการ การจัดทำเอกสารสรุปงบประมาณรายจ่าย และการบริหารจัดการพื้นที่ใช้สอยโครงการ พบว่ามีปัญหางบประมาณในการจัดทำพื้นที่ใช้สอยไม่เพียงพอ

ลักษณะของปัญหาและแนวทางแก้ไข หลังจากดำเนินการสร้างเสร็จสิ้น คนในชุมชนมีความต้องการสร้างรั้วล้อมรอบหมู่บ้านเพื่อป้องกันขโมย ป้องกันไฟไหม้ และต้องการอาคารอเนกประสงค์สำหรับเป็นที่ทำการชุมชน แต่ไม่มีงบประมาณในการดำเนินการพัฒนาพื้นที่ดังกล่าว ผู้นำชุมชน/คณะกรรมการสหกรณ์ฯ จึงได้ประชุมปรึกษากันในการหาวิธีการแก้ไข โดยมีการทำแผนการพัฒนาโครงการ และเขียนแผนเสนอเข้าไปในโครงการพัฒนาเมืองจนได้รับรางวัลชนะเลิศการประกวดแผนโครงการพัฒนาเมือง ได้รับเงินรางวัลนำมาพัฒนาพื้นที่ในชุมชน

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการบ้านมั่นคง กรณีศึกษา โครงการบ้านมั่นคง ชุมชนมั่นคง 133 เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร มีประเด็นที่สำคัญมาอภิปรายผล ดังนี้

ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการบ้านมั่นคง ชุมชนมั่นคง 133 เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร เมื่อเปรียบเทียบกับทฤษฎีการมีส่วนร่วม 5 ชั้น ของ Nabeel Hamdi (1997) และอकिन รพีพัฒน์ (2539) เมื่อพิจารณาเป็น 3 ช่วง พบว่า ช่วงระหว่างดำเนินงานโครงการมีระดับการมีส่วนร่วม น้อยที่สุด รองลงมาคือ ช่วงก่อนดำเนินงานโครงการ และช่วงหลังดำเนินงานโครงการมีระดับการมีส่วนร่วมมากที่สุด

1. ช่วงก่อนดำเนินงานโครงการ ผู้วิจัยพบว่าระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นผลมาจาก “ความใกล้ชิดกับความเดือดร้อนของประชาชน” เนื่องจากพื้นที่ชุมชนประกอบด้วย ส่วนที่เป็นพื้นที่เอกชน และพื้นที่รัฐ ประชาชนที่เช่าอยู่ในพื้นที่เอกชนผู้ประสบปัญหาเดือดร้อนจากการถูกไล่ที่มีความสนใจในการ เข้ามามีส่วนร่วมมากกว่า ประชาชนที่บุกรุกที่รัฐ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Creighton (2005) พบว่า การที่คนเราจะพิจารณาว่าตนได้รับผลกระทบ และเลือกที่จะมีส่วนร่วมในโครงการหรือไม่นั้น หนึ่งในปัจจัย สำคัญ คือ ความใกล้ชิดกับปัญหา และผู้วิจัยพบว่า สิ่งที่จะเป็นตัวกระตุ้นสำคัญอีกประการที่ขาดไม่ได้ คือ “คณะกรรมการชุมชน” ที่ต้องเป็นบุคคลที่มีความมุ่งมั่น เสียสละในการดำเนินกิจกรรม จนมีความสนิทสนม เป็นที่เชื่อถือ ไว้วางใจจากประชาชนในชุมชน ประกอบกับกระบวนการในการทำงานที่ได้มีการเปิดโอกาส ให้ประชาชน ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ สอดคล้องกับ Natakun (2013) ที่ได้ศึกษาโครงการบ้านมั่นคงชุมชน สามัคคีรวมใจ และชุมชนริมคลองบางบัว พบว่า ข้อแตกต่างในการดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคงของทั้ง สองชุมชน คือ ปัจจัยภายในอันเป็นองค์ประกอบสำคัญ นั่นคือ ความร่วมมือร่วมใจของประชาชนในการ พัฒนาชุมชน และสดสิริ วัฒนาพัทธ์ (2561) ที่ได้ศึกษาโครงการบ้านมั่นคงชุมชนบางบัว และพบว่า คณะ กรรมการชุมชนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในความสำเร็จของโครงการ ซึ่งการทำงานให้มีประสิทธิภาพ ต้อง อาศัยบุคลากรที่มีความรู้ในงาน มีศรัทธาและความมุ่งมั่น รวมถึงสมาชิกต้องร่วมแรงร่วมใจในการปฏิบัติงาน

2. ช่วงระหว่างดำเนินงานโครงการ ผู้วิจัยพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อยเป็นส่วน ใหญ่ ถือเป็นช่วงที่ประชาชนมีส่วนร่วมน้อยที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับ 3 ช่วง เป็นผลมาจากกระบวนการ เจริญจาดำรงกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการยื่นเสนอขอสินเชื่อ การรับเหมาก่อสร้าง ซึ่งลักษณะการมีส่วน ร่วมของประชาชนเป็นการมีส่วนร่วมทางอ้อมผ่าน “กลุ่มผู้แทน” หรือก็คือ “คณะกรรมการชุมชน” ที่ประชาชนให้ความไว้วางใจให้เป็นตัวแทนในการเข้าเจรจาดำรงแทน ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความต่อเนื่อง ความคล่องตัว ซึ่งต้องใช้ความเพียรพยายามและอดทนเป็นอย่างสูง จากเอกสารหลักฐาน ผู้วิจัยพบว่า ชุมชนมั่นคง 133 เข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2547 แต่ได้รับอนุมัติสินเชื่อเพื่อจัดซื้อที่ดิน โครงการ ในปี พ.ศ. 2550 แม้จะใช้ระยะเวลายาวนานถึง 3 ปี แต่แสดงให้เห็นถึงผลจากความสำเร็จในการ รวมกลุ่มที่มีความเชื่อมั่นและต่อเนื่องเป็นสำคัญ สอดคล้องกับคมสันต์ มิ่งวัฒนกุล (2562) ที่พบว่า กระบวนการเจรจาดำรงมีอิทธิพลต่อการจัดการปัญหาความเดือดร้อนด้านที่อยู่อาศัย หากใช้กระบวนการ

เจรจาต่อรองที่เหมาะสมและมีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ เพื่อให้การดำเนินงานของโครงการเป็นไปอย่างต่อเนื่อง

3. ช่วงหลังดำเนินงานโครงการ ผู้วิจัยพบว่าระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่ในระดับปานกลางก่อนจะเพิ่มขึ้นแบบก้าวกระโดด ในด้านการบริหารจัดการพื้นที่ใช้สอย ซึ่งสาเหตุหลักมาจากการเปิดประชุมและระดมความคิดเห็นในการพัฒนาที่ว่างมาใช้ในการเพาะเห็ดนางฟ้า และการร่วมกันเขียนโครงการพัฒนานาชุมชน จนได้ร่างวัตถุดิบแบบโครงการร้อยมือสร้างเมืองแห่งปี ประชาชนมีส่วนร่วมเต็มที่ในการร่วมจัดสรรผลประโยชน์ของตนในการใช้สอยพื้นที่ส่วนกลาง มีการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็น ผ่านการเปิดเวทีสาธารณะ ช่วยกันระดมความคิดและหาแนวทางในการบริหารจัดการร่วมกัน ผลที่ได้จึงออกมาตรงกับความต้องการของประชาชน สอดคล้องกับเฉลิม เกิดโมลี และคณะ (2521) สถานการณ์การมีส่วนร่วมจะเกิดขึ้นได้มากหรือน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับคนสองกลุ่ม คือ รัฐหรือเจ้าหน้าที่ และประชาชนที่ต้องการเข้าร่วม ถ้ารัฐเปิดโอกาสในขณะที่ประชาชนต้องการ การมีส่วนร่วมก็เกิดขึ้นได้

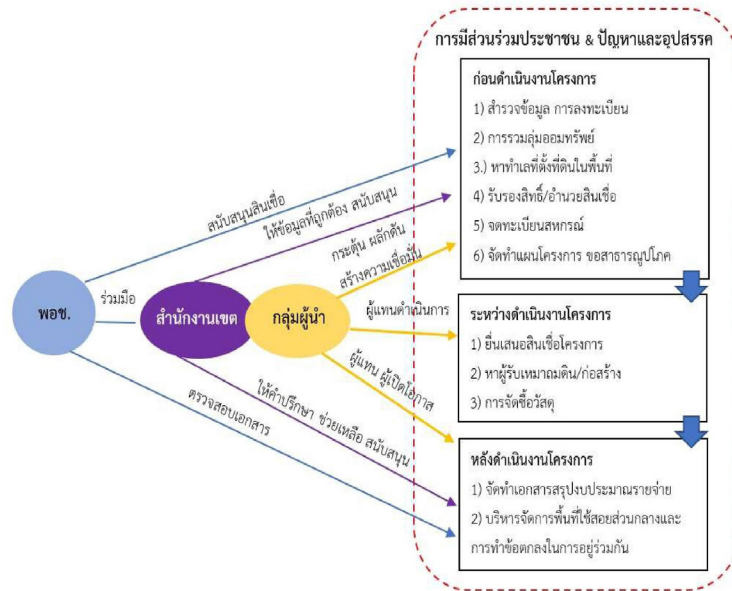
6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ ผู้บริหารองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นหรือสำนักงานเขต ควรนำข้อมูลผลการวิจัยไปประกอบการกำหนดนโยบายในการบริหารงานโครงการบ้านมั่นคงในพื้นที่ โดยเฉพาะในช่วงระหว่างดำเนินงานโครงการ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงาน ลดขั้นตอน เพิ่มระดับการมีส่วนร่วม เพื่อช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนด้านที่อยู่อาศัย

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป นักวิจัยควรขยายผลการศึกษาเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคง จากการศึกษาหนึ่งโครงการ เป็นการศึกษาและเปรียบเทียบการดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคงทั้งหมดในพื้นที่เขตบางบอน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริงมากที่สุด และควรศึกษาการพัฒนาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนแต่ละขั้นตอนการดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคงให้อยู่ในระดับสูงสุด เพื่อให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่มีประชาชนเป็นหลักในการดำเนินงาน

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากการทำวิจัยครั้งนี้ได้รอบความคิดสิ่งที่ส่งผลสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนและทำให้โครงการบ้านมั่นคงชุมชนมั่นคง 133 เขตบางบอน กรุงเทพมหานครประสบผลสำเร็จ คือ การมี “กลุ่มผู้นำชุมชน” ที่ได้รับความเชื่อมั่นจากประชาชนและเป็นกลุ่มก้อนที่มีความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้น ประกอบกับความร่วมมือร่วมใจของประชาชน การให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนจากสำนักงานเขต ทำให้การมีส่วนร่วมมีประสิทธิภาพมากขึ้น ดังภาพที่ 6

ภาพที่ 6 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2560). ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่อยู่อาศัยระยะ 20 ปี พ.ศ. 2560-2579. กรุงเทพฯ: กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- กองกณฑ์ โตชัยวัฒน์. (2559). นวัตกรรมการพัฒนาอสังหาริมทรัพย์. วารสารธนาคารอาคารสงเคราะห์, 22(85), 67-76.
- กองยุทธศาสตร์บริหารจัดการ. (2564). จำนวนชุมชนประเภทต่างๆ ในกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2564. เข้าถึงได้จาก <https://webportal.bangkok.go.th/pipd/page/sub/23329/สถิติกรุงเทพมหานคร-2564>
- คมสันต์ มิ่งวัฒนกุล. (2562). การมีส่วนร่วมของประชาชนและกระบวนการเจรจาต่อรองที่มีอิทธิพลต่อการจัดการปัญหาความเดือดร้อนด้านที่อยู่อาศัย: กรณีศึกษาโครงการ บ้านมั่นคงเมืองชุมแพ จังหวัดขอนแก่น. วารสารมหาจุฬานาครธรรม์, 6(10), 5051-5066.
- เฉลิม เกิดโมลี และคณะ. (2564). การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการบ้านมั่นคง: กรณีศึกษา ชุมชนริมคลองเปรมประชากร เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ: โครงการวิจัยที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และมหาวิทยาลัยเกริก.

- ฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม. (2564). *แผนพัฒนาชุมชนประจำปี 2564*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเขตบางบอน
- รายการร้อยมือสร้างเมือง. (2556). *โครงการพัฒนาชุมชนบ้านมั่นคง จังหวัดกรุงเทพมหานคร*. โมเดิร์นไนน์ทีวี. เข้าถึงได้จาก <https://www.youtube.com/watch?v=CMb0U43ZRo>
- ศูนย์ข้อมูลที่อยู่อาศัยแห่งชาติ. (2562). *สถานการณ์ครอบครองที่อยู่อาศัยของครัวเรือน 2562*. เข้าถึงได้จาก <https://nhic.nha.co.th/archives/tag/2562>
- สดสิริ วัฒนาพัทธ์. (2561). *ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับความสำเร็จของโครงการบ้านมั่นคง: กรณีศึกษาโครงการบ้านมั่นคงชุมชนบางบัว เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร*. กรุงเทพฯ: คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก.
- อคิน รพีพัฒน์. (2539). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภะ.
- Creighton, J. L. (2005). *The Public Participation Handbook: Making Better Decisions through Citizen Involvement*. San Francisco: Jossey Bass.
- Nabeel, Hamdi and Reinhard Goethert. (1997). *Action Planning for Cities: A Guide to Community Practice*. Chichester: John Wiley & Sons Ltd. England.
- Natakun, B. (2013). *Dynamics of upgrading processes: a case study of a participatory slum upgrading in Bangkok*. The University of Melbourne, Australia.

การเสริมสร้างสุขภาพด้วยสมุนไพรเชิงพุทธของชุมชนนาควิชัย ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม*

The Health Promotion with Buddhist Herbs of Nak–Wichai Community,
Talat Sub–District, Muang Mahasarakham District,
Mahasarakham Province

พระณัฐพัชร์ ภาททจาโร, พระโสภณพัฒนบัณฑิต, อุดุลย์ หลานวงศ์¹ และทักษิณา ศรีตุสิต²

Phra Natthaphat Phatthajaro, Phra Sophonphatthanabandit, Adul Lanwong

and Thaksina Sarutisut

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย¹

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น²

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Western University, Thailand

Corresponding Author, E-mail: xxtest3777@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการเสริมสร้างสุขภาพด้วยสมุนไพรเชิงพุทธในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา 2) ศึกษาการเสริมสร้างสุขภาพด้วยสมุนไพรเชิงพุทธของชุมชนนาควิชัย อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม 3) ศึกษาวิเคราะห์การเสริมสร้างสุขภาพด้วยสมุนไพรเชิงพุทธของชุมชนนาควิชัย อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม การศึกษาครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผู้ให้ข้อมูลกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จำนวน 20 คน เครื่องมือที่ใช้สำหรับการวิจัยได้แก่ แบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นและแบบสอบถามเก็บข้อมูลจากประชาชนผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสมุนไพรของชุมชนนาควิชัย อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1. การเสริมสร้างสุขภาพด้วยสมุนไพรเชิงพุทธในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา พบว่า การสร้างเสริมสุขภาพด้วยสมุนไพรเชิงพุทธนั้นเป็นยาพื้นบ้าน ที่คนในชุมชนหรือหมอยาพื้นบ้านในชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

*ได้รับบทความ: 3 พฤษภาคม 2565; แก้ไขบทความ: 24 เมษายน 2566; ตอรับตีพิมพ์: 29 เมษายน 2566

Received: May 3, 2022; Revised: April 24, 2023; Accepted: April 29, 2023

ออกเฉียงเหนือ ใช้รักษา บำบัด หรือป้องกันอาการป่วยมาหลายชั่วอายุคน ก่อนที่วิทยาการทางการแพทย์สมัยใหม่จะก้าวเข้ามาสู่ชุมชน การใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพของคนอีสานถูกถ่ายทอดมาจนถึงปัจจุบัน และมีการใช้อย่างแพร่หลาย เพราะยาสมุนไพรเป็นยาที่ไม่มีสารพิษตกค้างในร่างกาย ปลอดภัย สามารถใช้ได้ด้วยตนเองในการรักษาอาการป่วยเบื้องต้นได้

2. การเสริมสร้างสุขภาพด้วยสมุนไพรเชิงพุทธของชุมชนนาควิชัย ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม พบว่า การสร้างเสริมสุขภาพ เป็นการส่งเสริมการพัฒนาบุคคล และชุมชน ให้มีศักยภาพในการดูแลสุขภาพของตนเอง จึงจำเป็นต้องสนับสนุนให้มีการพัฒนาวิธีการใหม่ๆ ที่เป็นนวัตกรรมเพื่อตอบสนองต่อปัญหาใหม่ๆ และต่อความต้องการของภาคส่วนต่างๆ ที่เหมาะสม

3. วิเคราะห์การเสริมสร้างสุขภาพด้วยสมุนไพรเชิงพุทธของชุมชนนาควิชัย อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม พบว่า การสร้างเสริมสุขภาพด้วยสมุนไพรนั้นต้องมีขั้นตอน วิธีการในการดำเนินการ มีการจัดกิจกรรมด้านการสร้างเสริมสุขภาพของชุมชน มีการประเมินภาวะสุขภาพของชุมชน และการจัดทำสรุปรายงานด้านสุขภาพด้วย

คำสำคัญ: การเสริมสร้างสุขภาพ; สมุนไพร; พระพุทธศาสนา

Abstract

The objectives of this research were to study 1) to study health enhancing with Buddhist herbs in the Buddhist scriptures, 2) to study health enhancement with Buddhist herbs of the Nakwichai community, 3) to study health enhancement with Buddhist herbs of Nakwichai community. This study was qualitatively conducted by recruiting a population of 30 specific sample data providers Talad, Mueang District, Maha Sarakham Province, and take the data for content analysis.

The research results were as follows:

1. Enhancing health with Buddhist herbs in Buddhist scriptures It was found that health enhancement with Buddhist herbs is a folk remedy that people in the community or folk medicine doctors in northeastern or northeastern communities. It has been used to treat, treat or prevent illnesses for generations. Before modern medical sciences stepped into the Isaan community, the wisdom of using herbs in the health care of Isaan people has been passed down to this day and is widely used because herbal medicines are drugs that do not contain toxic residues in the body, safe, can be used manually to treat primary illnesses.

2. Enhancing health with Buddhist herbs of the Nakwichai community T. Talat A. Muang, Maha Sarakham It was found that community health enhancement It promotes the development of individuals. Communities and people have the potential to take care of their health. Health problems change rapidly with the development of health conditions. Therefore, it is necessary to encourage the development of mechanisms. Innovative new approaches to respond to new problems and to the needs of appropriate sectors.

3. Analyze health promotion with Buddhist herbs of Nakwichai community T. Talat A. Muang, Maha Sarakham It was found that health promotion with herbs requires different procedures and procedures to be carried out. A working group has been appointed to organize activities to promote community health. Implementation of community health assessment plan Preparation of health report summaries and dissemination of information

Keywords: Health Enhancing; Herbs; Buddhism

1. บทนำ

การใช้สมุนไพรในวิถีชีวิตของคนในชุมชน ในปัจจุบันโลกประสบปัญหาการแย่งชิงทรัพยากร การพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ ที่ผ่านมามักถูกกำหนดด้วยวิธีการเหมือนๆ กัน โดยละเลยความสำคัญของความหลากหลายทางภูมิปัญญา รวมไปถึงทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นด้วยทำให้การพัฒนาดังกล่าวไม่ยั่งยืน สาเหตุของปัญหาดังกล่าวมาจาก แนวความคิด ความรู้ ที่เรียกรวมขึ้นต้นว่า ภูมิปัญญาสมัยใหม่ การพัฒนาประเทศด้านภูมิปัญญาสมัยใหม่นี้ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมด้านสุขภาพอนามัยและการรักษาพยาบาล กล่าวคือ มนุษย์ทุกกลุ่มทุกสังคมมีการพัฒนาและสั่งสมความรู้ด้านการรักษาพยาบาลมานานก่อนที่จะเกิดการพัฒนารักษาแพทย์ตะวันตกแผนใหม่ แต่เนื่องจากระบบการรักษาพยาบาลแบบดั้งเดิมของมนุษย์ไม่แยกกันเด็ดขาดระหว่างกายกับใจ การรักษาพยาบาลโดยใช้สมุนไพรแบบดั้งเดิมนั้นจึงมักจะใช้ควบคู่ไปกับพิธีกรรมและเวทย์มนต์คาถา จึงทำให้แพทย์แผนใหม่มองว่าการแพทย์พื้นบ้านเป็นเรื่องงมงาย มนุษย์จึงละเลยความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นไป

โลกกำลังประสบกับปัญหาในการจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอันก่อให้เกิดการแย่งชิงทรัพยากรและความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ ประเทศไทยก็มีปรากฏการณ์ดังกล่าวให้เห็นอยู่บ่อยๆ เนื่องจากว่ารูปแบบการพัฒนาที่ผ่านมามักถูกกำหนดด้วยวิธีการเหมือนๆ กัน โดยละเลยความสำคัญของความหลากหลายทางภูมิปัญญา รวมไปถึงทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นด้วย

จากการที่สมุนไพรได้รับความนิยมและสนใจมากขึ้นจึงส่งผลให้การแพทย์แผนไทยมีบทบาทที่สำคัญมากขึ้นด้วยเช่นกัน โดยที่การบริการทางสุขภาพแผนไทยนั้นเป็นระบบการดูแลสุขภาพของท้องถิ่นที่มีความผูกพันกับวิถีชีวิตของชาวบ้านสอดคล้องกับความเชื่อและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาตั้งแต่โบราณ ดังนั้นในการรักษาในระบบแพทย์แผนไทยนี้จึงมีการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีการถ่ายทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษในเรื่องการใช้สมุนไพรต่างๆ เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการใช้รักษาโรคที่เกิดขึ้นกับคนในชุมชนมากขึ้นด้วยเช่นกัน ทำให้สมุนไพรมีบทบาทที่สำคัญในการรักษาอาการป่วยต่างๆ ในเบื้องต้น เป็นอย่างมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศที่กำลังพัฒนาได้อาศัยสมุนไพรและยาแผนโบราณจากสมุนไพร สำหรับการรักษาในเบื้องต้นด้วยเช่นกัน ประเทศที่ตั้งอยู่ในเขตร้อนชื้นนั้นจะมีความหลากหลายทางชีวภาพ และมีความรู้เกี่ยวกับการรักษาโรคโดยใช้สมุนไพรอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งได้มีการปฏิบัติกันมาอย่างต่อเนื่องนานนับพันปี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศอินเดียมีการผลิตยาจากสมุนไพรเป็นจำนวนมาก ซึ่งมีมูลค่าประมาณ 23,000 ล้านบาท เนื่องจากประเทศอินเดียอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ มีสภาพสิ่งแวดล้อมที่หลากหลายและมีการใช้สมุนไพรอย่างต่อเนื่องเป็นเวลานาน นอกจากนั้นได้มีการส่งออกวัตถุดิบพืชสมุนไพรไปยังประเทศอุตสาหกรรมต่างๆ ทั่วโลก เพื่อใช้ในการผลิตยา อุตสาหกรรมเครื่องหอม เครื่องสำอาง และน้ำมันหอมระเหย เป็นต้น สำหรับประเทศไทยนั้น มีภูมิอากาศที่เหมาะสมต่อการเจริญงอกงามของพืชนานาชนิด เช่นกัน โดยเฉพาะพืชสมุนไพรมีอยู่มากมายเป็นแสนๆ ชนิด ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและจากการเพาะปลูก บางชนิดก็ใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตยาแผนปัจจุบัน สมุนไพรหลายชนิดถูกนำมาใช้ในรูปของยากลางบ้าน ยาแผนโบราณ รากฐานของวิชาสมุนไพรไทยได้รับอิทธิพลจากประเทศอินเดียเป็นส่วนใหญ่ เพราะตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ชาติไทยได้อพยพถิ่นฐานมาจากบริเวณเทือกเขาอัลไตร์ ประเทศจีน มาจนถึงประเทศไทยในปัจจุบัน จึงมีส่วนได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรม ประเพณี ศาสนา ตลอดจนการบำบัดรักษาโรคจากประเทศอินเดียเป็นจำนวนมาก ซึ่งมีผู้ประมาณว่าในแต่ละปีมีผู้ใช้สมุนไพรในประเทศไทยเป็นมูลค่ากว่า 500 ล้านบาท ทั้งนี้เนื่องจากป่าไม้ถูกทำลาย ทำให้ต้องมีการรณรงค์ให้มีการปลูกเป็นสวนสมุนไพรขึ้น (กฤษณา ไกรสินธุ์, 2550, หน้า 10)

การใช้สมุนไพรของหมอพื้นบ้านถือเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ล้ำค่าของสังคมไทยที่เกิดจากปรัชญาของหมอพื้นบ้านที่สามารถจำแนกแยกแยะฤทธิ์และสรรพคุณของสมุนไพรจากธรรมชาติเพื่อใช้ในการเยียวยารักษาความเจ็บป่วย การรักษาโดยระบบการแพทย์พื้นบ้านจึงเป็นระบบการรักษาโรคแบบประสบการณ์ของชุมชน ที่ได้รับการสั่งสมถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ มีความหลากหลายแตกต่างกันไปแต่ละสังคมวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ ได้มีการพัฒนาการใช้สมุนไพรในระบบการแพทย์พื้นบ้านมาอย่างต่อเนื่อง โดยถือว่าสมุนไพรเป็นรูปแบบการรักษาหลักของระบบการแพทย์พื้นบ้าน และสมุนไพรยังคงมีบทบาทในการดูแลสุขภาพของประชาชนมาโดยตลอด คนไทยโบราณจึงผูกพันกับหมอพื้นบ้านและยาสมุนไพรในการดูแลสุขภาพของชุมชน (ยุคล ละม้ายจีน, 2550, หน้า 25)

สมุนไพรนอกจากใช้เป็นยารักษา บรรเทาอาการของผู้ป่วย แล้วยังเป็นอาหารเสริมสำหรับผู้ที่ยังไม่ป่วย ทำให้เกิดสมดุลของการทำงานของร่างกาย เสริมภูมิคุ้มกันต้านทานและป้องกันโรค บางชนิดได้ด้วย ในภาวะที่มีความต้องการการใช้สมุนไพรเพิ่มขึ้น กลับพบว่าประเทศไทยยังไม่มีมีการพัฒนาการแพทย์พื้นบ้านและสมุนไพรอย่างเป็นระบบ ข้อมูลของสมุนไพรจำนวนมากถูกปล่อยปละละเลย ขาดการสืบทอด และรวบรวม ส่วนใหญ่ได้สูญหายไปตามอายุขัยของหมอพื้นบ้านการสูญเสียพื้นที่ป่าไม้ ก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้สมุนไพรมีจำนวนลดลง ซึ่งมีผลกระทบโดยตรงต่อการหาสมุนไพรมาใช้รักษาโรคของหมอพื้นบ้าน สมุนไพรจะมีความหลากหลายไปตามสภาพนิเวศวิทยาของแต่ละท้องถิ่น การนำพืชสมุนไพรมาใช้ประโยชน์ในการรักษาโรค และการใช้ประโยชน์ด้านอื่นๆ จึงมีความหลากหลายแตกต่างกันไปด้วย ความหลากหลายของพืชสมุนไพรและความหลากหลายของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการใช้สมุนไพรรักษาโรคต่างๆ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างพืชกับมนุษย์ที่พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันเป็นเวลายาวนาน แสดงให้เห็นถึงการใช้อย่างชาญฉลาดจากสมุนไพรอย่างยั่งยืน แต่ในปัจจุบัน ป่าซึ่งเป็นแหล่งของสมุนไพรตามธรรมชาติได้ลดอย่างรวดเร็ว ทำให้พืชสมุนไพรลดลง และบางชนิดอาจสูญพันธุ์ไป ขณะเดียวกันการจากไปของบรรพบุรุษพร้อมกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการใช้สมุนไพรเนื่องมาจากถูกทอดทิ้ง และไม่เห็นความสำคัญจากคนรุ่นหลัง (ศิริบุญ จงวุฒิเวศย์ และคณะ, 2549, หน้า 6)

จากข้อมูลข้างต้นผู้วิจัยจึงมีความต้องการสร้างเสริมสุขภาพของชุมชนโดยใช้สมุนไพร ในจังหวัดมหาสารคาม เพื่อให้ประชาชนในชุมชนได้กลับมาตระหนักถึงสุขภาพที่ดีอันเกิดจากสมุนไพรในชุมชนที่หาได้ง่ายๆ โดยไม่ต้องซื้อหา สร้างสุขภาพของตนด้วยการบริโภคสมุนไพรที่ปลอดภัยพิช เพราะเมื่อมีสุขภาพกายที่แข็งแรงแล้วก็จะทำให้พัฒนาการทางด้านสติปัญญาดีตามไปด้วย เป็นการส่งเสริมสุขภาพทางเลือกเพื่อพัฒนาประเทศชาติต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการเสริมสร้างสุขภาพด้วยสมุนไพรเชิงพุทธในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาการเสริมสร้างสุขภาพด้วยสมุนไพรเชิงพุทธของชุมชนนาควิชัย ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์การเสริมสร้างสุขภาพด้วยสมุนไพรเชิงพุทธของชุมชนนาควิชัย ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาทั้งเชิงคุณภาพ โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในส่วนของการความคิดเห็นของกลุ่มเป้าหมายที่ศึกษา ประกอบด้วยกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่

ข้าราชการที่เกี่ยวข้อง ผู้ทรงคุณวุฒิ พยาบาลจากโรงพยาบาลของรัฐ เจ้าอาวาส พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ท้องถิ่น และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 20 รูป/คน และเสริมด้วยวิธีสัมภาษณ์เชิงลึก โดยสัมภาษณ์ หมอยาสมุนไพร จำนวน 3 คน จึงมีเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วยแบบสอบถามประกอบการ สัมภาษณ์หรือแนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์ (Interview Guideline) คือ แบบสัมภาษณ์แบบมี โครงสร้าง (Structured Interview) สำหรับข้าราชการที่เกี่ยวข้อง ผู้ทรงคุณวุฒิ พยาบาลจากโรงพยาบาล ของรัฐ เจ้าอาวาส พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ท้องถิ่น และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ส่วนการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยทำหนังสือจากมหาวิทยาลัยเพื่อประสานงานในพื้นที่การวิจัย นัดหมายข้าราชการที่ เกี่ยวข้อง ผู้ทรงคุณวุฒิ พยาบาลจากโรงพยาบาลของรัฐ เจ้าอาวาส พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ท้องถิ่น และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลโดยการเชื่อมโยงแนวคิด ทฤษฎีดังกล่าว เพื่อให้ ได้ชุดความรู้ กระบวนการ และการพัฒนารูปแบบสร้างเสริมเครือข่ายปราชญ์ท้องถิ่นกับการสร้างเสริมสุข ภาวะของชุมชน ในจังหวัดมหาสารคามในมิติต่างๆ เพื่อนำประยุกต์ใช้ในระดับนโยบาย องค์กร ชุมชน และ ปัจเจกบุคคล

4. สรุปผลการวิจัย

1. สมุนไพรจึงเป็นยาพื้นบ้าน ที่คนในชุมชนหรือหมอยาพื้นบ้านในชุมชนภาคตะวันออกเฉียง เหนือ หรือภาคอีสาน ใช้รักษา บำบัด หรือป้องกันอาการป่วยมาหลายชั่วอายุคน ก่อนที่วิทยาการทางการแพทย์สมัยใหม่จะก้าวเข้ามาสู่ชุมชนอีสาน ภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพของคนอีสานถูก ถิ่นทอดมาจนถึงปัจจุบันและมีการใช้อย่างแพร่หลาย เพราะยาสมุนไพรเป็นยาที่ไม่มียาพิษตกค้างใน ร่างกาย ปลอดภัย สามารถใช้ได้ด้วยตนเองในการรักษาอาการป่วยเบื้องต้น แต่ถ้าหากไม่รู้จักต้นสมุนไพร ก็ควรรับคำปรึกษาจากหมอยาสมุนไพรในชุมชนหรือผู้รู้ก่อนนำไปใช้จะทำให้ปลอดภัยที่สุด เพราะสมุนไพร บางชนิดถ้าไม่รู้จักรสพคุณอาจทำให้เกิดสารพิษกับร่างกายได้เช่นกัน

2. ขั้นตอนการสร้างทีมงานด้านสุขภาพ ประกอบด้วย 6 กระบวนการ ดังนี้ การสร้างความ สัมพันธ์กับชุมชน การเลือกแกนนำด้านสุขภาพ การให้ความรู้แก่แกนนำด้านสุขภาพ การเสริมพลังอำนาจ แก่ชุมชน การสร้างความมั่นใจให้กับชุมชน และการสร้างเครือข่ายการประสานความร่วมมือ โดยมีราย ละเอียด ดังนี้

2.1 การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน มีการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนระหว่างเจ้าหน้าที่ สาธารณสุขกับเจ้าหน้าที่ขององค์กรภาครัฐสาขาต่างๆในชุมชน เช่น ครู พัฒนagrตำบล เกษตรตำบล โดย การเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆของชุมชน

2.2 การเลือกแกนนำด้านสุขภาพ โดยการเลือกแกนนำด้านสุขภาพของชาวบ้าน หรือทีม สร้างเสริมสุขภาพชุมชน ด้วยการจัดประชุมอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน/ชุมชน

กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มเยาวชน หรือกลุ่มอื่นๆ ที่มีในชุมชน รวมทั้งชาวบ้าน เพื่อเปิดกว้างให้กับคนทุกคนในชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งไม่ได้จำกัดเฉพาะอาสาสมัครสาธารณสุขเท่านั้น

2.3 การให้ความรู้แก่แกนนำด้านสุขภาพ โดยให้ความรู้แก่แกนนำด้านสุขภาพเพื่อให้กลุ่มแกนนำได้เกิดแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างเสริมสุขภาพ และการแก้ไขปัญหาชุมชน โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นพื้นฐานในการทำงานต่อไป

2.4 การเสริมพลังอำนาจแก่ชุมชน โดยมีเจ้าหน้าที่สาธารณสุขร่วมกับเจ้าหน้าที่ขององค์กรภาครัฐทำหน้าที่กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ และเสริมความรู้ที่ถูกต้องตามหลักวิชาการแก่ชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง

2.5 การสร้างความมั่นใจให้กับชุมชน โดยการแสดงออกถึงความจริงใจในการแก้ไขปัญหาสุขภาพของชุมชน มีความสม่ำเสมอในการทำงานร่วมกับชุมชน เพื่อให้ชุมชนเกิดความมั่นใจ ไว้วางใจในการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอน

2.6 การสร้างเครือข่ายการประสานความร่วมมือ โดยสร้างเครือข่ายการประสานความร่วมมือระหว่างประชาชนในชุมชน แกนนำด้านสุขภาพ เจ้าหน้าที่สุขภาพ คลินิกแพทย์แผนไทย และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการให้คำปรึกษา ติดตาม และประเมินผล

5. อภิปรายผลการวิจัย

ในส่วนนี้ผู้วิจัยได้อภิปรายผลการศึกษิตตามวัตถุประสงค์การวิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์การวิจัยและได้อภิปรายผลการศึกษิตตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ของการวิจัย ข้อ 1 เพื่อศึกษาองค์ความรู้ด้านสมุนไพรกับการสร้างเสริมสุขภาพของประชาชนในจังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษิตตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 คือ สมุนไพร หมายถึง พืชที่ใช้ทำเป็นเครื่องยาส่วน ยาสมุนไพร หมายถึง ยาที่ได้จากส่วนของพืช สัตว์ และแร่ ซึ่งยังมีได้ผสมปรุง หรือแปรสภาพ ส่วนการนำมาใช้อาจดัดแปลงรูปลักษณะของสมุนไพรให้ใช้ได้สะดวกขึ้น เช่น นำมาหั่นให้มีขนาดเล็กกลง หรือ นำมาบดเป็นผงเป็นต้นมีแต่พืชเพียงอย่างเดียวหาไม่ได้เพราะยังมีสัตว์และแร่ธาตุอื่นๆ อีกสมุนไพร ที่เป็นสัตว์ได้แก่ เขา หนั่ง กระดุก ดี หรือเป็นสัตว์ทั้งตัวก็มี เช่น ตั๊กแตนไถ่เดือน ม้าน้ำ ฯลฯ

ปัจจุบันมีผู้พยายามศึกษิตค้นคว้าเพื่อพัฒนายาสมุนไพรให้สามารถนำมาใช้ในรูปแบบที่สะดวกยิ่งขึ้น เช่น นำมาบดเป็นผงบรรจุแคปซูล ตอกเป็นยาเม็ด เตรียมเป็นครีมหรือยาขี้ผึ้งเพื่อใช้ทาภายนอก เป็นต้น ในการศึกษิตวิจัยเพื่อนำสมุนไพรมาใช้เป็นยาแผนปัจจุบันนั้น ได้มีการวิจัยอย่างกว้างขวางโดยพยายามสกัดสารที่สำคัญจากสมุนไพรเพื่อให้ได้สารที่บริสุทธิ์ ศึกษาคุณสมบัติทางด้านเคมี ฟิสิกส์ของสารเพื่อให้ทราบว่าเป็นสารชนิดใด ตรวจสอบฤทธิ์ด้านเภสัชวิทยาในสัตว์ทดลองเพื่อดูให้ได้ผลดีในการรักษาโรคหรือไม่เพียงใด ศึกษาความเป็นพิษและผลข้างเคียง เมื่อพบว่าสารชนิดใดให้ผลในการรักษาที่ดี

โดยไม่มีพิษหรือมีพิษข้างเคียงน้อยจึงนำสารนั้นมาเตรียมเป็นยาในรูปแบบที่เหมาะสมเพื่อทดลองใช้ต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย ข้อ 2 เพื่อศึกษาการเสริมสร้างสุขภาพด้วยสมุนไพรเชิงพุทธของชุมชนนาคริชัย ต.ตลาด อ.เมือง จ.มหาสารคาม ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 คือ ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านสุขภาพนับเป็นวัฒนธรรมการดูแลสุขภาพและความเจ็บป่วยของประชาชน ซึ่งมีความหลากหลายทั้งชาติพันธุ์และวัฒนธรรมย่อยในสังคมไทย เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่ตกผลึกจากการสังเกตทดลองใช้ คัดเลือก กลั่นกรอง และสั่งสมสืบทอดจากคนรุ่นก่อน สู่คนรุ่นหลัง สามารถจำแนกเป็น 2 ลักษณะ คือ ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านสุขภาพ (Indigenous health) จะได้รับการถ่ายทอดผ่านประสบการณ์ตรง เป็นความรู้เชิงประสบการณ์ (experienced-knowledge) ภายใต้อิทธิพลสังคมวัฒนธรรมและระบบนิเวศน์ และภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้าน (Indigenous Medicine) โดยหมอพื้นบ้านจะมีบทบาทสำคัญในการรักษาโรค

หมอพื้นบ้าน เป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในการเยียวยารักษาโรค โดยเรียนรู้จากตำรา การถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น และจากประสบการณ์ในบริบทของวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นผู้มีบทบาทเยียวยาดูแลสุขภาพคนในชุมชน เป็นที่ยอมรับเชื่อถือจากชุมชน สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนในการดูแลสุขภาพในหลายมิติ ทั้งด้านกาย จิต สังคม วัฒนธรรมและความเชื่อ

3. วัตถุประสงค์ของการวิจัย ข้อ 3 เพื่อศึกษาวิเคราะห์การเสริมสร้างสุขภาพด้วยสมุนไพรเชิงพุทธของชุมชนนาคริชัย ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 คือ สรุปกระบวนการสร้างเสริมเครือข่ายปราชญ์ท้องถิ่นกับการสร้างเสริมสุขภาพด้านสมุนไพรในจังหวัดมหาสารคาม เป็น 5 ขั้นตอน โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

3.1 ขั้นตอนการสร้างทีมงานด้านสุขภาพ ประกอบด้วย 6 กระบวนการ ดังนี้ การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน การเลือกแกนนำด้านสุขภาพ การให้ความรู้แก่แกนนำด้านสุขภาพ การเสริมพลังอำนาจแก่ชุมชน การสร้างความมั่นใจให้กับชุมชน และการสร้างเครือข่ายการประสานความร่วมมือ

3.2 ขั้นตอนการสร้างความตระหนักถึงปัญหาด้านสุขภาพของชุมชน ประกอบด้วย 4 กระบวนการ ดังนี้ การสำรวจข้อมูลชุมชน การวิเคราะห์ปัญหาชุมชน การระบุปัญหาและสาเหตุของปัญหา และการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา

3.3 ขั้นตอนการวางแผนแก้ไขปัญหาด้านสุขภาพของชุมชน ประกอบด้วย 4 กระบวนการ ดังนี้ การนำเสนอข้อมูลปัญหาของชุมชน การกำหนดกิจกรรมในแก้ไขปัญหาร่วมกัน การจัดทำแผนงาน/โครงการแก้ไขปัญหา และการจัดประชุมเสนอความคิดเห็นในการประชุมร่วมกันในชุมชน

3.4 ขั้นตอนการดำเนินงานของชุมชน ประกอบด้วย 4 กระบวนการ ดังนี้ การแต่งตั้งคณะทำงานจัดกิจกรรมด้านการสร้างเสริมสุขภาพของชุมชน การดำเนินงานตามแผน การทบทวนผลการดำเนินงานเป็นระยะ และการปรับเปลี่ยนระบบบริการสุขภาพ

3.5 ขั้นตอนการติดตามประเมินผล ประกอบด้วย 4 กระบวนการ การสรุปผล การดำเนินงานด้านสุขภาพ การประเมินภาวะสุขภาพของชุมชน การจัดทำสรุปรายงานด้านสุขภาพ และเผยแพร่ข้อมูล

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 จากการศึกษาพบว่า การนำองค์ความรู้เกี่ยวกับการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพจะต้องอาศัยความร่วมมือกันจากหลายภาคส่วน ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน โรงพยาบาลประจำจังหวัด โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล มหาวิทยาลัย เป็นต้น โดยการส่งเสริมและร่วมมือกันเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพอย่างต่อเนื่อง ภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรสนับสนุนหรือรวบรวมเอกสารตำราที่เกี่ยวกับสมุนไพรในจังหวัดมหาสารคามให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น ภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรสนับสนุนส่งเสริมให้มีเครือข่ายการเรียนรู้ในการดูแลสุขภาพด้วยวิธีหมอพื้นบ้าน ภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรให้การสนับสนุนการแพทย์พื้นบ้านหรือหมอพื้นบ้านด้วยความจริงใจและศรัทธาภูมิปัญญาชาวบ้าน ควรสนับสนุนให้มีการก่อตั้งชมรมสมุนไพรในหมู่บ้าน เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์อย่างหลากหลาย ดังนี้ ทำให้มีการเพาะขยายพันธุ์สมุนไพร ปลูกสมุนไพร เพื่อใช้ในชุมชนและสามารถจำหน่ายเป็นรายได้เสริมของชุมชน ใช้เป็นแหล่งรับซื้อวัตถุดิบจากสมาชิกในหมู่บ้านเพื่อป้อนให้กับโรงพยาบาลต่างๆ ซึ่งมีโรงงานผลิตยาสมุนไพรที่ผ่านการรับรองมาตรฐาน GMP เป็นที่เรียบร้อยแล้ว เป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสมุนไพรในท้องถิ่นเพื่อเผยแพร่ และเกิดการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพของคนในชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

1.2 ควรรณรงค์และส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกพืชสมุนไพร เพื่อไว้ใช้และทดแทนสมุนไพรที่ถูกทำลายไปแล้ว โดยเฉพาะสมุนไพร ที่หายากเพื่อเป็นการลดปัญหาการขาดแคลนพืชสมุนไพรของชุมชน ควรมีการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับเกี่ยวกับการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพ หมอพื้นบ้านควรมีการถ่ายทอดความรู้แก่คนในชุมชน และบุคคลทั่วไปที่สนใจ เพื่อเป็นวิทยาทานและใช้ยาสมุนไพรให้คงอยู่คู่คนไทยต่อไป ควรสนับสนุนให้หมอพื้นบ้านมีโอกาเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ความรู้ในการดูแลรักษาสุขภาพแบบพื้นบ้าน โดยผ่านโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหรืออาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน

1.3 การขับเคลื่อนการจัดการความรู้เกี่ยวกับการสร้างเสริมสุขภาพของชุมชนโดยใช้สมุนไพร ควรเน้นพัฒนาและให้ความสำคัญกับกระบวนการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการสร้างเสริมสุขภาพของชุมชนโดยใช้สมุนไพรจากหมอพื้นบ้านไปสู่ภาคประชาชน โดยอาจหาแนวทางหรือวิธีการถ่ายทอดให้หลากหลาย และเหมาะสมกับเนื้อหาความรู้ที่ต้องการถ่ายทอดมากขึ้น

1.4 อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ควรได้รับการพัฒนาองค์ความรู้ให้ทันสมัย และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ให้มากขึ้น เนื่องจากเป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงความรู้ด้านการ

ดูแลสุขภาพชุมชนจากทุกภาคส่วน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการเปรียบเทียบระหว่างยาสมุนไพรของชุมชนบ้านเชียงเหียนกับยาสมุนไพรของชุมชนอื่นๆ หรือภูมิภาคอื่นๆ ในประเทศไทย เพื่อนำผลไปพัฒนาปรับปรุงยาสมุนไพรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.2 ควรส่งเสริมงานวิจัยเกี่ยวกับยาสมุนไพรจากตำราพื้นบ้าน เพื่อทราบผลทางสรรพคุณตามหลักวิทยาศาสตร์ สามารถพิสูจน์ได้ ไม่ควรปล่อยให้เป็นเรื่องของความเชื่อที่เล่าขานกันมาของชาวบ้าน

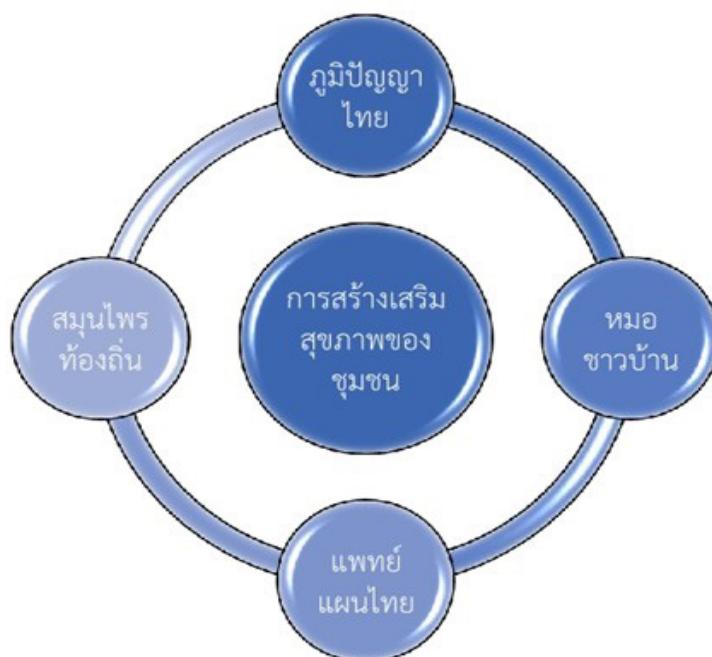
2.3 ควรศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพของสมุนไพรในชุมชนบ้านเชียงเหียน ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอมะนัง จังหวัดมหาสารคาม

2.4 ควรมีการศึกษาเพื่อสร้างนวัตกรรมกระบวนการสร้างเสริมสุขภาพชุมชนโดยใช้สมุนไพรเพื่อรักษาโรค

2.5 ควรมีการศึกษาเพื่อพัฒนากระบวนการสร้างเสริมสุขภาพชุมชนโดยใช้สมุนไพรเพื่อรักษาโรค

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ได้แก่ การสร้างเสริมสุขภาพของชุมชน (Community Health Promotion) คือ การนำภูมิปัญญาไทยและการแพทย์แผนโบราณมาปรับใช้อย่างถูกต้องและได้ผล ส่งผลให้สุขภาพของประชาชนในชุมชนมีสุขภาพแข็งแรง สมบูรณ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น (intelligence of locality) คือองค์ความรู้ของชาวบ้าน ที่ชาวบ้านคิดขึ้นได้เอง ทำเอง และนำมาใช้ในการแก้ปัญหาการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสมอย่างเช่นการนำสมุนไพรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ให้ถูกกับโรคซึ่งความรู้ที่ได้ก็ได้อาจมาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดต่อกันมาของแต่ละท้องถิ่นนั้นๆ และปราชญ์ชาวบ้าน (local philosopher) คือบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในการส่งเสริมและดูแลสุขภาพของประชาชนในท้องถิ่นด้วยภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยหรือการแพทย์พื้นบ้าน โดยเรียนรู้จากตำรา การถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น และจากประสบการณ์ในบริบทของวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทเฝ้าระวังดูแลสุขภาพคนในชุมชน จนเป็นที่ยอมรับเชื่อถือจากชุมชน ภาวะที่มีความสุข ปราศจากความทุกข์ไร้สิ่งบีบคั้น ตัดขาดหรือทำให้เป็นทุกข์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ เป็นภาวะที่พฤติกรรมและความสัมพันธ์ต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมจิตใจ และปัญญาถูกพัฒนาขึ้นมาจนสมบูรณ์

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- กฤษณา ไกรสินธุ์. (2550). *เภสัชกรยิปซี*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ลิปส์ พับลิชชิ่ง.
- คีรีบุณ จงวุฒิเวศย์ และคณะ. (2549). *พฤติกรรมการดูแลสุขภาพและสมุนไพร*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนการวิจัย ชุดโครงการวิจัยด้านการศึกษากับชุมชน.
- ยุคล ละม้ายจีน. (2550). *ความหลากหลายของพืชสมุนไพรและการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนตามภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี*. อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

การจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับกระแสโลกาภิวัตน์
เพื่อพัฒนาเยาวชนสู่ความเป็นพลเมืองโลก*

Learning Management in Line with Globalization to Develop
Youth to Become Global Citizens

ชไมพร ไกยสิทธิ์

Chamaiphorn Kaiyasit

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

Sakhon Nakhon Rajabhat University, Thailand

E-mail: chamaiphorn.ka65@snru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ เป็นการ จัดหลักสูตรสำหรับการจัดการเรียนรู้ในปัจจุบันต้องสอดคล้องกับกระแสโลกาภิวัตน์ และมุ่งเน้นพัฒนาเยาวชนไทยสู่ความเป็นพลเมืองโลก เนื่องจากโลกมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว วิทยาศาสตร์มีความก้าวหน้า เทคโนโลยีต่างๆ เข้ามามีบทบาทในด้านต่างๆ มากขึ้น ดังนั้น ระบบการศึกษาจึงเป็นกลไกที่จะขับเคลื่อนในการพัฒนาเยาวชนไทยสู่ความเป็นพลเมืองโลก เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลก โดยจัดการศึกษาให้เป็นตัวนำของกระแสสังคม ริเริ่มดำเนินการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับกระแสโลกาภิวัตน์ ให้เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนาเยาวชนสู่ความเป็นพลเมืองโลก ซึ่งในบทความนี้จะกล่าวถึงแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับกระแสโลกาภิวัตน์เพื่อพัฒนาเยาวชนสู่ความเป็นพลเมืองโลก ว่าควรจะดำเนินการอย่างไรเพื่อให้เห็นถึงทิศทางของการจัดการศึกษา

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้; กระแสโลกาภิวัตน์; พลเมืองโลก

Abstract

This academic article is Curriculum for current learning management must be in line with globalization trends and focus on developing Thai youth to become global

*ได้รับบทความ: 5 กุมภาพันธ์ 2566; แก้ไขบทความ: 20 เมษายน 2566; ตอรับตีพิมพ์: 30 เมษายน 2566

Received: February 5, 2023; Revised: April 29, 2023; Accepted: April 30, 2023

citizens. Because the world has change rapidly science is progressing various technologies come to play more roles in various fields, so the education system is a mechanism that will drive the development of Thai youth to global citizenship to be in line with the changes of the world by providing education Be a leader of social trends Initiate learning management that is in line with globalization to be of great benefit to young people's development towards global citizenship youth towards global citizenship what should be done in order to see the direction of education management.

Keywords: Learning Management; Globalization; Global Citizen

1. บทนำ

การก้าวเข้าสู่โลกในยุคโลกาภิวัตน์ ส่งผลให้เกิดการสื่อสารที่ไร้พรมแดน หรือเป็นโลกในยุคของข้อมูลข่าวสาร (Information Technology) ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านต่างๆ อย่างรวดเร็ว ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษา และวัฒนธรรม (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2561) การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลกระทบต่อทุกภาคส่วนของสังคมทำให้เกิดวิวัฒนาการที่เจริญก้าวหน้า ทำให้โลกต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันจนกลายเป็นวัฒนธรรมที่เป็นมาตรฐานเดียวกันทั้งโลก เป็นประโยชน์ต่อภาคธุรกิจในการเพิ่มคุณภาพสินค้าและบริการ นอกจากนี้ยังส่งผลกระทบต่อภาคการศึกษาอันเป็นภาคส่วนที่สำคัญในการพัฒนาคนให้มีความรู้ มีศักยภาพในทางการแข่งขัน เกิดการพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2564) การพัฒนาบุคลากรให้เกิดการเรียนรู้ มีความสามารถในการที่จะปรับตัวให้ทันกับยุคสมัย ส่งผลให้วงการการศึกษาของประเทศไทย ดำเนินการจัดทำมาตรฐานการศึกษาของชาติ พ.ศ. 2561 ซึ่งถือเป็นข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณลักษณะคุณภาพที่พึงประสงค์ของคนไทย เพื่อให้สถานศึกษาทุกแห่งใช้เป็นกรอบสำหรับการสร้างคนไทย 4.0 ตามบริบทของท้องถิ่นและสถานศึกษา พัฒนาให้ผู้เรียนเป็นบุคคลที่มีความเพียร ใฝ่เรียนรู้ และมีทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อก้าวทันโลก ยุคดิจิทัล และโลกในอนาคต และมีสมรรถนะที่เกิดจากความรู้ ความรอบรู้ต่างๆ มีทักษะชีวิต เพื่อสร้างงานและมีคุณภาพชีวิตที่ดี สร้างสรรค์นวัตกรรม มีทักษะทางปัญญา ทักษะศตวรรษที่ 21 ทักษะการคิดสร้างสรรค์ ทักษะข้ามวัฒนธรรม มีความเป็นผู้ประกอบการ มีสมรรถนะการบูรณาการข้ามศาสตร์ เพื่อร่วมสร้างสรรค์และพัฒนานวัตกรรม เป็นพลเมืองไทยที่เข้มแข็ง มีความรักชาติ รักท้องถิ่น รู้ถูกผิด มีจิตสำนึก มีจิตอาสา มีส่วนร่วมในการพัฒนาชาติ และอยู่ร่วมในสังคมไทยและประชาคมโลกอย่างสันติ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2561; เสวตาภรณ์ ตั้งวันเจริญ และอรทัย รุ่งวชิรา, 2564)

ทั้งนี้ การปฏิรูปการเรียนรู้จะประสบความสำเร็จได้นั้นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐและเอกชน หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องภายในสถานศึกษาอันได้แก่ ผู้บริหาร ครู นักเรียน

ผู้ปกครองนักเรียน และชุมชน ร่วมกันผลักดันและพัฒนาขับเคลื่อนระบบการศึกษา ให้สามารถบรรลุตามเป้าหมายของการศึกษา ครูผู้ที่มีหน้าที่สอนจะต้องเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้ที่คอยอำนวยความสะดวก ชี้นำ โดยมุ่งเน้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ แต่ในการนี้ครูผู้สอนสามารถวางแผนการจัดหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนรู้ให้มีคุณภาพ สร้างและพัฒนาสื่อการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย แก้ไขปัญหาการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการวิจัยในชั้นเรียน ตลอดจนพัฒนารูปแบบการวัดและประเมินผลให้เหมาะสมกับสภาพการจัดการเรียนรู้ (กัญญา เอี่ยมพญา และคณะ, 2564)

ดังนั้น เมื่อโลกเปลี่ยนแปลงไประบบการศึกษาจึงต้องเปลี่ยนให้สอดคล้องกับโลกในยุคโลกาภิวัตน์ จัดการศึกษาให้เป็นตัวนำของกระแสสังคม และกระแสโลก ทั้งนี้จากที่กล่าวมาข้างต้น จึงเห็นควรที่จะมีการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับกระแสโลกาภิวัตน์เพื่อพัฒนาเยาวชนสู่ความเป็นพลเมืองโลก อีกทั้งเพื่อเป็นการเสริมสร้างการจัดการเรียนรู้ของครูในการที่จะนำไปประยุกต์ใช้พัฒนาผู้เรียนซึ่งเป็นเยาวชนสู่ความเป็นพลเมืองโลก ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนเป็นแนวทางพัฒนาการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับกระแสโลกาภิวัตน์เพื่อพัฒนาเยาวชนสู่ความเป็นพลเมืองโลก ให้เกิดประสิทธิผลสูงสุดต่อผู้เรียน องค์กรการศึกษา และประเทศชาติต่อไป

2. การจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับกระแสโลกาภิวัตน์

การจัดการเรียนรู้ในปัจจุบันเพื่อให้เป็นแนวทางในการปรับเปลี่ยนการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับกระแสโลกาภิวัตน์ ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้นำเสนอแนวคิดการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับกระแสโลกาภิวัตน์ ดังต่อไปนี้

วิชัย วงศ์ใหญ่ (2554) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้ในโลกโลกาภิวัตน์ เป็นการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยเน้นกิจกรรม ฝึกกระบวนการคิด จากสถานการณ์ การมีส่วนร่วมรับผิดชอบของสังคมอาเซียน และการแก้ปัญหาในอนาคต อย่างสร้างสรรค์ เพื่อเตรียมผู้เรียนก้าวเข้าสู่สังคมโลก เพราะทุกวันนี้เทคโนโลยีได้เชื่อมโยงสิ่งต่างๆ เข้าอยู่ในโลกเดียวกัน โดยเฉพาะชุมชนความรู้กับวัฒนธรรมการเรียนรู้เข้าถึงวัฒนธรรมของอาเซียน การแสวงหาคุณค่าและประโยชน์ทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่มีคุณค่าและสามารถแปลงเป็นทุน หรือทรัพย์สินได้

ไพฑูรย์ สีนลาร์ตน์ และนักรบ หมั้นแสน (2560) กล่าวว่า การศึกษาในปัจจุบันและในอนาคตข้างหน้าได้เปลี่ยนแปลงไปแล้ว เพราะโลกเป็นโลกลักษณะใหม่เป็นโลกแห่งยุคเทคโนโลยีข่าวสาร การจัดการศึกษาจึงต้องมีความทันสมัยทันต่อโลกที่มีการเปลี่ยนแปลง โลกในอนาคตจึงประกอบไปด้วย เป็นโลกที่มีความเจริญของเทคโนโลยี เป็นโลกของธุรกิจการค้า เป็นโลกของโลกาภิวัตน์ เป็นโลกของเมือง เป็นโลกส่วนตัวของแต่ละคน เป็นโลกของคนสูงอายุ และเป็นโลกของสิ่งแวดล้อมหรือเป็นโลกที่นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้ง 7 ข้อนี้มีจุดเริ่มต้นที่สำคัญคือเทคโนโลยี วิวัฒนาการทางเทคโนโลยีในอดีตที่ผ่านมาคือการเปลี่ยนโลก

เสมอ ซึ่งจะเปลี่ยนมากหรือน้อยก็แล้วแต่บทบาทของเทคโนโลยีนั้น

นิวัตต์ น้อยมณี (2562) กล่าวว่า การศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์ได้รับผลกระทบจากกระแสของการเปลี่ยนแปลงส่งผลต่อระบบการจัดการศึกษาทั้งในด้านบวกและด้านลบ สำหรับด้านบวกส่งผลให้กระบวนการจัดการศึกษาของประเทศต่างๆ เกิดการพัฒนาอย่างรวดเร็ว มีการนำเทคโนโลยีเข้ามาเป็นตัวช่วยในการจัดการศึกษาได้อย่างเหมาะสม ส่วนในด้านลบการเข้าถึงสื่อสิ่งเล้าที่ล่อแหลมต่างๆ ทำให้การควบคุมยากขึ้น

กัญกร เอี่ยมพญา และคณะ (2564) กล่าวว่า การจัดการศึกษาที่จะมีความเหมาะสมกับโลกในศตวรรษที่ 21 เป็นการจัดการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ มีทักษะและมีประสบการณ์ พร้อมทั้งยังสามารถนำความรู้ ทักษะและประสบการณ์ไปใช้ในชีวิตประจำวัน อาทิเช่น ใช้ในการศึกษาต่อ ใช้ในการทำงาน การจัดการเรียนการสอนต้องมีการปรับเปลี่ยนเนื้อหาสาระของรายวิชา รวมทั้งแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เน้นกระบวนการจัดการเรียนการสอนโดยคำนึงถึงผู้เรียนเป็นสำคัญ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายอาจจะต้องเริ่มต้นด้วยการพัฒนาศักยภาพของครู หากครูมีความรู้ และเข้าใจในเพื่อให้ครูเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเนื้อหาสาระที่จะสอน รวมทั้งวิธีการจัดการเรียนการสอน

จากแนวคิดข้างต้นสรุปได้ว่า การจัดการศึกษาของไทยในปัจจุบันผู้ที่เกี่ยวข้องควรออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ให้ก้าวทันโลกโลกาภิวัตน์ เพราะในปัจจุบันโลกเป็นโลกใบใหม่เป็นโลกไร้พรมแดน เป็นยุคที่เทคโนโลยี ข่าวสารต่างๆ มีความรวดเร็วและเจริญก้าวหน้า ดังนั้นการจัดการศึกษาจึงต้องคำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงจัดการศึกษาให้มีความทันสมัยทันต่อโลกทันต่อเหตุการณ์

3. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองโลก

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองดีสู่ความเป็นความเป็นพลเมืองโลกสามารถจัดกิจกรรมได้ อย่างหลากหลาย ทั้งกิจกรรมในหลักสูตรและกิจกรรมเสริมหลักสูตร โดยกิจกรรมที่จัดต้องมุ่งพัฒนาผู้เรียน ให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองโลก พัฒนาเจตคติและจิตสำนึกความเป็นพลเมืองโลกตลอดจนมี ทักษะและความสามารถที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นในโลกนี้ได้อย่างมีความสุข สิริวรรณ ศรีพล (2554) ได้ให้แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาลักษณะความเป็นพลเมืองโลก โดยเน้นว่าการสอนควรช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาเจตคติที่ดี มีความเชื่อถือ ซึ่งกันและกัน มีความเข้าใจในผู้อื่น โดยไม่พิจารณาผู้อื่นเพียงด้านใดด้านหนึ่งเท่านั้น การจัดการเรียน การสอนควรมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความเข้าใจอันดีระหว่างชาติทั้งในปัจจุบันและในอนาคต แนวทางการจัดประสบการณ์การเรียนการสอนเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองโลกอย่างน่าสนใจ ดังนี้

1. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ใช้ประสบการณ์จากชีวิตประจำวันของนักเรียนไปสู่ความเข้าใจเกี่ยวกับโลก เช่น ประสบการณ์จากการเดินทางไปต่างประเทศ ตัวอย่างสิ่งของที่ได้อาจมาจากประเทศต่างๆ

รายการโทรทัศน์ที่เกี่ยวกับผู้คนในดินแดนต่างๆ หรือภาพข่าวเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในภูมิภาคอื่นๆ เป็นต้น

2. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่นำข้อมูลหรือข่าวสารเกี่ยวกับประเทศอื่นๆ มาให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ โดยผู้สอนต้องมั่นใจว่าข้อมูลที่หามาได้เป็นข้อมูลที่ถูกต้องและน่าเชื่อถือ เพราะการให้ข้อมูลที่ผิดหรือไม่ถูกต้องมากนัก จะส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจผิด ดังนั้น ผู้สอนควรค้นคว้าหาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือ เช่น สอบถามจากเจ้าหน้าที่ห้องสมุด สำนักงานการท่องเที่ยว สถานทูตประเทศต่างๆ องค์การสหประชาชาติ หรือจากบุคคลของประเทศนั้นๆ ที่มาอาศัยอยู่ในประเทศของเรา เป็นต้น

3. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ควรเน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการเรียนการสอน และควรให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ ศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองภายใต้การแนะนำของผู้สอน

4. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ควรให้ผู้เรียนได้มีโอกาสพบหรือติดต่อกับบุคคลในประเทศนั้นๆ โดยตรง ทั้งนี้เพื่อสร้างประสบการณ์ตรงในการเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องราวของประเทศอื่นๆ การสนทนา ติดต่อกับบุคคลเหล่านั้นโดยเฉพาะผู้เรียนที่อยู่ในอายุรุ่นเดียวกัน จะทำให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ มากขึ้น เช่น การแลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิถีการดำรงชีวิต การละเล่น การแต่งกาย การกินอยู่ ขนบธรรมเนียมประเพณี ฯลฯ จะทำให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องราวของบุคคลอื่นๆ ได้มากขึ้น

5. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้เรื่องหรือวรรณคดี หรือวัฒนธรรมที่ปรากฏในดินแดนอื่น เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจอันดีที่มีต่อบุคคลในดินแดนอื่นๆ เช่น หนังสือเกี่ยวกับเรื่องราวของดินแดนอื่นๆ เป็นต้น

6. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์หรือสำรวจเหตุผลของความแตกต่างในการดำรงชีวิตของบุคคลที่อาศัยอยู่ในภูมิภาคอื่นๆ โดยวิเคราะห์จากความเป็นมาของหรือบูรณาการระหว่างการจัดการเรียนการสอนในแต่ละรายวิชา จึงนับเป็นภาระและหน้าที่ของครูสังคมศึกษา ที่จะพัฒนาผู้เรียนสู่ความเป็นพลเมืองโลกอย่างมีคุณภาพ

7. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับองค์การสหประชาชาติ ซึ่งถือเป็นหน่วยหนึ่งของความเป็นนานาชาติพึงสังคยอย่างการวางรากฐานในด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่มีเป้าหมายนำมาซึ่งความสงบสุข แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนดังกล่าว จะช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบุคคลอื่นๆ ที่อาศัยอยู่ในภูมิภาคต่างๆ ทั่วโลก ตลอดจนเกิดเจตคติที่ดีในการมองผู้คนอื่นๆ นอกเหนือจากผู้คนในประเทศของตน ตลอดจนพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีเหตุและผลเพื่อความสามารถในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข สอดคล้องกับวิสัย วงศ์ใหญ่ (2554) กล่าวว่า การจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองโลก แนวการจัดการเรียนรู้คำนึงถึงสาระสำคัญ (main concept) ต้องมีกระบวนการทัศนใหม่ ว่า เรียนน้อยไม่ได้แปลว่าแยะ เรียนมากไม่ได้แปลว่าดี ผู้เรียนจะหันหน้าหนีการฟังบรรยาย โดยอ่านหนังสือ มาสอบ กระบวนการเรียนรู้ใช้ปัญหา ผู้สอนจะต้องมีบทบาทในการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมคุณลักษณะของพลเมือง

สรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้สู่ความเป็นพลเมืองโลก เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ควรมีการนำประสบการณ์จากชีวิตประจำวันของนักเรียนมาใช้เป็นกรณีตัวอย่างในการจัดการเรียนการสอน มีการนำข่าวสารเกี่ยวกับประเทศอื่นๆ มาให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ ฝึกปฏิบัติจากสถานการณ์จริงในบางกรณีตามความเหมาะสม ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีการดำรงชีวิตขนบธรรมเนียมประเพณี รวมถึงเรื่องราวของบุคคลอื่นๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกวิเคราะห์หรือสำรวจเหตุผลของความแตกต่างในการดำรงชีวิตของบุคคลที่อาศัยอยู่ในภูมิภาคอื่นๆ และมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับองค์การสหประชาชาติเพื่อจะช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบุคคลอื่นๆ ที่อาศัยอยู่ในภูมิภาคต่างๆ ทั่วโลก ตลอดจนเกิดเจตคติที่ดีในการมองผู้อื่นๆ พัฒนาทักษะการคิดอย่างมีเหตุและผลสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมไทยและสังคมโลกได้อย่างมีความสุข

4. ความสัมพันธ์ระหว่างหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 กับการจัดการศึกษาสู่ความเป็นพลเมืองโลก

ปัจจุบันมีการใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ซึ่งได้กำหนดวิสัยทัศน์ไว้ว่า “มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลเมืองโลกยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษาต่อ การประกอบอาชีพ และการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่า ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ” ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ มาตรา 6 ที่ระบุว่า “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และวัฒนธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” (สิริวรรณ ศรีพหล, 2555)

จากวิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ มาตรา 6 ได้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศและเป็นพลเมืองดีของโลก ดังนั้น การจัดการเรียนการสอนจึงต้องมุ่งพัฒนานักเรียนสู่ความเป็นพลเมืองโลกอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เป็น 1 ใน 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 การเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จะช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจการดำรงชีวิตของมนุษย์ ทั้งในฐานะปัจเจกบุคคลและการอยู่ร่วมกันในสังคม การปรับตัวตามสภาพแวดล้อม การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่าง

จำกัด เข้าใจถึงการ พัฒนาเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย กาลเวลา ตามเหตุปัจจัยต่างๆ เกิดความเข้าใจในตนเอง และผู้อื่น มีความอดทน อดกลั้น ยอมรับในความแตกต่างและมีคุณธรรม สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติและสังคมโลก (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2553, หน้า 1)

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันมีความจำเป็นที่จะต้องบูรณาการความเป็นพลเมืองโลกกับกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เนื่องจากเป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่มีเนื้อหาสาระสอดคล้องกับความเป็นพลเมืองโลก แต่ทั้งนี้นอกจากจะบูรณาการกับกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแล้วอาจจะต้องมีการขยายผลความเป็นพลเมืองโลกไปการสอดแทรกหรือบูรณาการกับกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ รายวิชาต่างๆ ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ทั้ง 8 กลุ่มสาระด้วย

5. การสอดแทรกหรือบูรณาการความเป็นพลเมืองโลกในรายวิชาต่างๆ ในหลักสูตร

ความเป็นพลเมืองโลก เป็นสหวิทยาการ (Interdisciplinary) หลักสูตรการศึกษา ทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา จึงสามารถสอดแทรกหรือบูรณาการแนวคิดความเป็นพลเมืองโลก ไว้ในรายวิชาต่างๆ ที่ปรากฏในหลักสูตรได้อย่างเหมาะสม เช่น วิชาภาษา คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ดนตรี ศิลปะศึกษา พลศึกษา สุขศึกษา เป็นต้น หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาสามารถสอดแทรกความเป็นพลเมืองโลก เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความเป็นพลเมืองดีของโลกไว้ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ ทั้ง 8 กลุ่มสาระ (สิริวรรณ ศรีพหล, 2555)

ภาพที่ 1 การสอดแทรกหรือบูรณาการความเป็นพลเมืองโลกในรายวิชาต่างๆ ในหลักสูตร

การจัดหลักสูตรสู่ความเป็นพลเมืองโลก อาจไม่ต้องจัดแยกเป็นวิชาหนึ่งต่างหาก แต่อาจจัดหลักสูตรโดยสอดแทรกหรือบูรณาการไว้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ ที่ปรากฏในหลักสูตรได้ การสอดแทรกความเป็นพลเมืองโลก นั้น ขึ้นอยู่กับผู้สอนซึ่งสอนในแต่ละสาระการเรียนรู้จะวินิจฉัยว่าในแต่ละรายวิชามีบทใดหรือหน่วยใดบ้างที่อาจสอดแทรกแนวคิดดังกล่าวได้ การจัดการเรียนการสอนทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ปรากฏในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 สามารถสอดแทรกหรือบูรณาการแนวความคิดการพัฒนาพลเมืองโลกได้ทุกกลุ่มสาระ โดยผู้สอนต้องวิเคราะห์สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ที่ปรากฏในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ และพิจารณาว่าบทเรียนใดสามารถสอดแทรกหรือบูรณาการแนวความคิดการพัฒนาความเป็นพลเมืองโลกได้อย่างเหมาะสม โดยสอดแทรกทั้งส่วนที่เป็นเนื้อหา เจตคติและคุณธรรม รวมทั้งทักษะที่ปรากฏในหลักการจัดการศึกษา ตามแนวคิดของการพัฒนาความเป็นพลเมืองโลก

6. การสอดแทรกหรือบูรณาการความเป็นพลเมืองโลก ในวิชาสังคมศึกษา

การนำแนวความคิดการพัฒนาความเป็นพลเมืองโลกมาบูรณาการไว้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม น่าจะเป็นที่นิยมและมีประสิทธิภาพมากที่สุด เพราะหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม หรือหลักสูตรสังคมศึกษาโดยทั่วไปนั้น ระบุชัดเจนถึงวัตถุประสงค์ในข้อที่ว่า สังคมศึกษาคือการสอนที่มุ่งพัฒนาเยาวชนให้เป็นพลเมืองดี ดังนั้น ครูสังคมศึกษาจึงเป็นตัวจักรสำคัญในการรับผิดชอบหรือเป็นผู้นำในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองโลกโดยตรง โดยเฉพาะในส่วนของมาตรฐานการเรียนรู้โดยเฉพาะ สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิต มาตรฐาน ส.2.1 และ ส.2.2 (สิริวรรณ ศรีพหล, 2555)

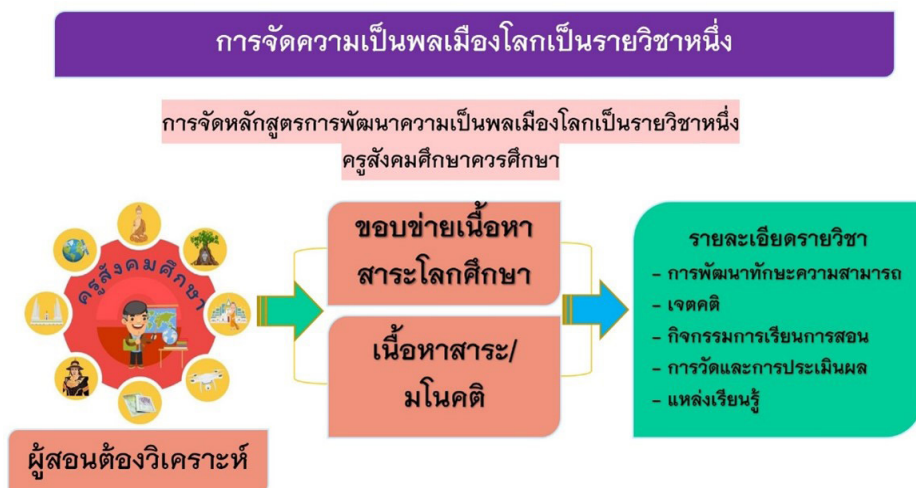
ภาพที่ 2 การสอดแทรกหรือบูรณาการความเป็นพลเมืองโลก ในวิชาสังคมศึกษา

การสอดแทรกหรือบูรณาการแนวคิดการพัฒนาความเป็นพลเมืองโลกไว้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ทั้ง 5 กลุ่มสาระนั้น ผู้สอนต้องวิเคราะห์คำสำคัญ (Keywords) สาระสำคัญ (Concepts) ตลอดจนหลักการ (Generalization) ของการพัฒนาความเป็นพลเมืองโลกมาวิเคราะห์และ สังเคราะห์ความสำคัญออกมา รวมทั้งวิเคราะห์และสังเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ในสาระทั้ง 5 ในแต่ละ ช่วงชั้น เมื่อจะจัดทำคำอธิบายรายวิชา จึงบูรณาการสาระสำคัญของการพัฒนาความเป็นพลเมืองโลกไว้ ได้อย่างเหมาะสม

7. การจัดความเป็นพลเมืองโลก เป็นรายวิชาหนึ่ง

รูปแบบการจัดหลักสูตรการพัฒนาความเป็นพลเมืองโลกเป็นรายวิชาหนึ่งก็เป็นแนวทางที่ควรนำมาจัด เช่นกัน โดยจัดเป็นสาระเพิ่มเติมไว้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมหรือ เป็นสาระเพิ่มเติมในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ การจัดเป็นรายวิชาต่างหากนี้ สามารถจัดได้ทุกระดับชั้น คือ ระดับชั้น ปฐมวัยศึกษา ประถมศึกษา และมัธยมศึกษา (สิริวรรณ ศรีพหล, 2555)

ภาพที่ 3 การจัดความเป็นพลเมืองโลกเป็นรายวิชาหนึ่ง

การจัดหลักสูตรการพัฒนาความเป็นพลเมืองโลกเป็นรายวิชาหนึ่งต่างหากนั้น ครูสังคมศึกษาควร ศึกษาขอขยายเนื้อหาสาระความเป็นพลเมืองโลก ดังกล่าวไว้ในเรื่องที่ 11.2.2 โดยวิเคราะห์ว่ามีประเด็น ไດบ้าง ทั้งนี้โดยเน้นทั้ง ส่วนที่เป็นเนื้อหาสาระและมโนคติ ส่วนที่เป็นการพัฒนาทักษะความสามารถและ ส่วนที่เป็นเจตคติ แล้วจัดทำเป็นรายละเอียดรายวิชา พร้อมทั้งให้รายละเอียดของส่วนที่เป็นกิจกรรม การเรียนการสอน การวัดและประเมินผล ตลอดจนกำหนดแหล่งการเรียนรู้

8. สรุป

การจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับกระแสโลกาภิวัตน์เพื่อพัฒนาเยาวชนสู่ความเป็นพลเมืองโลก สามารถทำได้หลายแนวทาง แต่ในบทความนี้ผู้เขียนได้สรุปไว้ 3 แนวทางด้วยกัน ประกอบด้วย 1) การสอดแทรกหรือบูรณาการความเป็นพลเมืองโลก ในรายวิชาต่างๆ ในหลักสูตร 2) การสอดแทรกหรือบูรณาการความเป็นพลเมืองโลก ในวิชาสังคมศึกษา และ 3) การจัดความเป็นพลเมืองโลก เป็นรายวิชาหนึ่ง

9. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากการศึกษา ได้องค์ความรู้การจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับกระแสโลกาภิวัตน์เพื่อพัฒนาเยาวชนสู่ความเป็นพลเมืองโลก คือ การสอดแทรกหรือบูรณาการความเป็นพลเมืองโลก ในรายวิชาต่างๆ ในหลักสูตร การสอดแทรกหรือบูรณาการความเป็นพลเมืองโลก ในวิชาสังคมศึกษา และ การจัดความเป็นพลเมืองโลก เป็นรายวิชาหนึ่ง สามารถตอบสนองต่อการใช้ชีวิตของผู้เรียนในอนาคตได้อย่างสมบูรณ์แบบในทุกสภาวะของการเปลี่ยนแปลงโลก รวมถึงการพัฒนาให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่เหมาะสมกับการเป็นผู้เรียนในศตวรรษแห่งการเปลี่ยนแปลงของโลกอนาคต ดังนั้น การจัดการเรียนรู้ในปัจจุบันไม่ใช่เพียงเสริมสร้างความเป็นพลเมืองไทย แต่ยังมุ่งสู่ความเป็นพลเมืองโลกด้วย สรุปดังในภาพที่ 4

ภาพที่ 4 องค์ความรู้การจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับกระแสโลกาภิวัตน์เพื่อพัฒนาเยาวชนสู่ความเป็นพลเมืองโลก

เอกสารอ้างอิง

- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2564). การศึกษาบนฐานโลกาภิวัตน์: กรณีการจัดการศึกษาฮาร์วาร์ดได้. เข้าถึงได้จาก <http://drdancando.com>
- กัญกร เอี่ยมพญา และคณะ. (2564). การจัดการศึกษาในยุคโลกาภิวัตน์. วารสารเศรษฐศาสตร์ปริทรรศน์, 8(1), 352-360.
- นิวัตต์ น้อยมณี. (2562). การศึกษาไทยกับยุคโลกาภิวัตน์. ฉะเชิงเทรา: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 6.
- ไพฑูรย์ สีนารัตน์ และนักรบ หมีแสน. (2560). ความเป็นครูและการพัฒนาครูมืออาชีพ. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิชัย วงศ์ใหญ่. (2554). นวัตกรรมหลักสูตรและการเรียนรู้สู่ความเป็นพลเมือง. กรุงเทพฯ: อาร์ แอนด์ ปรีนธ์ จำกัด.
- เสวตาภรณ์ ตั้งวันเจริญ และอรทัย รุ่งวชิรา. (2564). แนวทางการจัดการศึกษาสู่เป้าหมายมาตรฐานการศึกษาชาติ. วารสารครุทรรศน์, 1(1), 77-96.
- สิริวรรณ ศรีพหล. (2554). การจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาความเป็นพลโลก. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- _____. (2555). การพัฒนาระบบการจัดการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ตามแนวปฏิรูปการศึกษา ในทศวรรษที่สองสำหรับครูสังคมศึกษา. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2561). รายงานการศึกษาไทย พ.ศ. 2561. กรุงเทพฯ: פרקหวาน กราฟฟิค.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). แนวปฏิบัติการวัดและประเมินผล การเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ชุมชนสหกรณ์ การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

การคุ้มครองดูแลรักษาศาสนสมบัติของวัดในพุทธศาสนา*

Protection and Maintenance of Religious Treasures of Buddhist Temples

ณัฐ ฤทธิชัย¹ และอารดา ชัยเสนา²

Nat Uttaravichien and Arada Chaisena

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น¹

สำนักงานทนายความ คลินิกกฎหมาย²

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand

Clinic Law Office, Thailand

Corresponding Author, E-mail: nuttaravichien@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาการคุ้มครองดูแลรักษาศาสนสมบัติของวัดในพุทธศาสนา จากการศึกษาพบว่า วัดเป็นนิติบุคคล ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 และเป็นอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส ในฐานะเป็นผู้แทนของนิติบุคคลของวัด การดูแลรักษาและจัดการทรัพย์สินของวัดใดๆ ตามมาตรา 31 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 การดูแลรักษาและจัดการทรัพย์สินของวัด เป็นอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสในการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัดที่ เจ้าอาวาสจะกระทำได้จะต้องไม่ขัดต่อกฎหมาย และจำเป็นต้องเป็นไปตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2511) ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ซึ่งกำหนดวิธีการปฏิบัติในการดูแลรักษาศาสนสมบัติของวัดไว้เป็นแม่บทให้เจ้าอาวาสยึดถือปฏิบัติ การการดูแลศาสนสมบัติของวัด ตามประกาศกฎกระทรวง ว่าด้วยการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด พ.ศ. 2564 อาศัยอำนาจตามความใน มาตรา 6 วรรคหนึ่ง มาตรา 40 วรรคสามแห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 นายกรัฐมนตรีออกกฎกระทรวงไว้เพื่อการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัด ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ตามพระธรรมวินัยทางพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นประโยชน์ในการคุ้มครองดูแลศาสนสมบัติวัดในพุทธศาสนา

คำสำคัญ: การคุ้มครองดูแล; ศาสนสมบัติ; วัดในพุทธศาสนา

*ได้รับบทความ: 1 มีนาคม 2566; แก้ไขบทความ: 30 เมษายน 2566; ตอรับตีพิมพ์: 30 เมษายน 2566

Received: March 1, 2023; Revised: April 30, 2023; Accepted: April 30, 2023

Abstract

This academic article aim was to study the protection and maintenance of religious treasures of Buddhist temples. The result of study found that the temple is a juristic person according to the Sangha Act (No. 2), B.E. 2535. It is authorized of the abbot as a representative of the juristic person of temple, maintaining and managing the property of temple will be the authorized and duty of the abbot of that temple. The maintenance and management of the temple's religious properties that the abbot can do. He must not do against the law and he also has to follow the methods prescribed in the Ministerial Regulation No. 2 (B.E. 2511) issued under the Sangha Act B.E. 2505 and manage the religious treasures of the temple which determines the practice of maintaining religious treasures, treasures of temple as a template for the abbot to adhere too. Taking care of the religious treasures of the temple, according to the announcement of the Ministerial Regulations on the preservation and management of religious treasures of the temple 2564 (2021) by virtue of Section 6, paragraph 1, and Section 40, paragraph 3 of the Sangha Act, B.E. 2505 (1962) the Prime Minister issued a ministerial regulation for the management of the religious properties to be in order according to the Buddhist monastic disciplines for the benefit of the protection and care of religious treasures in Buddhist temples.

Keywords: Protection and Maintenance; Religious Treasures; Buddhist Temple

1. บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 หมวด 6 มาตรา 67 บัญญัติว่า รัฐพึงอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น ในการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาที่ประชาชนส่วนใหญ่นับถือมาช้านาน รัฐพึงส่งเสริมสนับสนุนการศึกษา และกิจการของวัด ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มีบทบัญญัติเกี่ยวกับศาสนสมบัติ มาตรา 40 ศาสนสมบัติแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) ศาสนสมบัติกลาง ได้แก่ ทรัพย์สินของพระศาสนาซึ่งมิใช่ของวัดใดวัดหนึ่ง 2) ศาสนสมบัติของวัด ได้แก่ ทรัพย์สินของวัดใดวัดหนึ่งการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติกลางให้เป็นอำนาจหน้าที่ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นเจ้าของ ศาสนสมบัตินั้น จัดประโยชน์ ให้คำแนะนำช่วยเหลือในการดูแลรักษา และจัดการศาสนสมบัติวัดในส่วนกลางที่ดำเนินการจัดประโยชน์เองให้เป็นไปตามกฎ กระทรวง กฎหมายระเบียบ คำสั่ง และมติมหาเถรสมาคมที่เกี่ยวข้อง ด้วยวัดในพระพุทธศาสนาเป็นสถานที่ทางศาสนาเป็น

ที่ใช้ประกอบศาสนกิจและเป็นที่พำนักของพระภิกษุสงฆ์ ในการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและประกอบกิจของสงฆ์ เป็นสถานที่สำหรับประกอบพิธีกรรมและบำเพ็ญกุศลของพุทธบริษัททั้งหลาย และเป็นสถานที่ในการให้การศึกษาอบรมขัดเกลาบุคคลให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม การจัดการทรัพย์สินในส่วนของวัดซึ่งเจ้าอาวาสเป็นผู้ดูแลตามอำนาจหน้าที่ด้วยเหตุที่วัดเป็นนิติบุคคล

ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ของนิติบุคคล ซึ่งนิติบุคคลเป็นสิ่งที่ไม่มีชีวิตจิตใจ ไม่สามารถแสดงเจตนาหรือทำการได้ด้วยตนเอง เจ้าอาวาสมีอำนาจหน้าที่ในการบริหารจัดการวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มาตรา 37 บำรุงรักษาวัด การดูแลและรักษาศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปตามวิธีการที่กำหนด พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันที่สำคัญสถาบันหนึ่งของประเทศไทยมีความผูกพันกับประชาชนประเทศชาติอย่างแนบแน่น แนวคิดในเรื่องต่างๆ ทุกด้านในสังคมไทยมีความสัมพันธ์มีรากเหง้ามาจากความคิดทางพระพุทธศาสนาเกือบทั้งสิ้นวัดเป็นสิ่งที่สถาบันสงฆ์คู่สังคมไทยเป็นเวลายาวนานมีบทบาททั้งในด้านการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทั้งเป็นแหล่งศึกษาวิชาความรู้ เป็นโรงเรียนของชาวไทมาโบราณการ เป็นโรงพยาบาล เป็นที่พำนักพักใจ และเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม “วัด” ใช้เรียกสถานที่ทางพระพุทธศาสนาแต่โบราณเป็นคำเรียกรวมที่ดินและอาคาร เช่น อุโบสถ วิหาร ศาลา กุฏิ ที่ตั้งอยู่บนที่ดินนั้นด้วย ที่ดินวัดและที่ซึ่งขึ้นต่อวัดตามกฎหมายของสงฆ์มี 3 ประเภทคือ 1) ที่วัด หมายถึง ที่ดินที่วัดตั้งอยู่มีอาณาเขตเห็นชัด 2) ที่ธรณีสงฆ์ หมายถึง ที่อันเป็นสมบัติของวัดจะอยู่ที่ไหนก็ตาม 3) ที่กัลปนา ที่ดินนี้ไม่ถาวรตัวพื้นดินถาวรแต่ผลประโยชน์ให้วัดหรือพระศาสนา

นอกจากนั้นปัญหาบริหารจัดการประโยชน์ที่ดินวัดร้างและศาสนสมบัติกลางของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ซึ่งได้มีการแก้ไขเมื่อปี 2535 โดยมีได้มีการแก้ไขจนถึงปัจจุบันยังไม่ครอบคลุมกับสภาพการณ์ในการบริหารจัดการศาสนสมบัติให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและความเป็นจริงในปัจจุบัน จึงควรมีการปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ให้สอดคล้องและครอบคลุมกับสภาพเศรษฐกิจที่สามารถดำเนินการเกี่ยวกับ ทรัพย์สินของพระศาสนาให้มีประสิทธิภาพและพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 กฎกระทรวงที่ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และกฎหมายเถรสมาคม บางส่วนไม่เหมาะสมกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน เนื่องจากกฎหมายต่างๆ เหล่านี้มีพื้นฐานมาจากพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 1484 แม้จะมีการแก้ไขปรับปรุงมาตามลำดับก็ตาม ก็ยังคงมีลักษณะบางประการไม่เหมาะสมกับสภาพการณ์ในปัจจุบันและหลักธรรมสำหรับการจัดการศาสนาสมบัติของวัดเจ้าอาวาสวัด ดำเนินการจัดการศาสนา (พระมหาสุชนันท์ สุนนฺโท, 2557) เพื่อการคุ้มครองดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด การประกอบพิธีกรรมต่างๆ และกิจกรรมในการใช้คุ้มครองดูแลศาสนสมบัติของวัด ให้เกิดประโยชน์สุขของสังคมและกฎระเบียบของกฎหมายกำหนดไว้

2. ความหมายของการคุ้มครองดูแลรักษาศาสนสมบัติของวัด

การคุ้มครองดูแลรักษาศาสนสมบัติของวัด หมายถึง การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด ในพุทธศาสนา ให้เป็นไปตามวิธีการกำหนดใน พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และในกฎกระทรวง ราชกิจจานุเบกษา กฎกระทรวง การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด การดูแลรักษาและจัดการ ศาสนสมบัติของวัด อาศัยอำนาจตามความใน มาตรา 6 วรรคหนึ่ง และมาตรา 40 วรรคสามแห่งพระราช บัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 นายกรัฐมนตรีออกกฎกระทรวงไว้ เพื่อให้มีความสอดคล้องกับยุคสมัยปัจจุบัน ศาสนสมบัติ หมายถึง ทรัพย์สินของพระศาสนาทั้งสังฆารัมมทรัพย์ และอสังฆารัมมทรัพย์ โดยแบ่งเป็น ศาสน สมบัติกลาง และศาสนสมบัติของวัด ศาสนสมบัติของวัด หมายถึง ทรัพย์สินต่างๆ ของวัด ที่เป็น สังฆารัมมทรัพย์ และอสังฆารัมมทรัพย์ เช่น เงินและหนี้สิน วัสดุอุปกรณ์ ที่ดิน อาคาร เสนาสนะ พระพุทธรูป โบราณวัตถุ โบสถ์วิหาร และของใช้ต่างๆ เพื่อการคุ้มครองดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัดใน พุทธศาสนา ตามกฎหมายกำหนด ให้มีความเรียบร้อย

3. กฎกระทรวง การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด พ.ศ. 2564

ราชกิจจานุเบกษา 16 มิถุนายน 2564 กฎกระทรวง การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด พ.ศ. (2564) การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด อาศัยอำนาจตามความใน มาตรา 6 วรรคหนึ่ง และมาตรา 40 วรรคสามแห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 นายกรัฐมนตรีออกกฎกระทรวงไว้ ดังต่อไปนี้ ข้อ 1) ให้ยกเลิกกฎกระทรวง ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2511) ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ข้อ 2 ในกฎกระทรวงนี้ “สิ่งปลูกสร้าง” หมายความว่า โรงเรือน อาคาร หรือสิ่งปลูกสร้างอย่าง อื่นที่บุคคลอาจเข้าอยู่อาศัยหรือใช้สอยได้ หรือใช้เป็นที่เก็บสินค้า ใช้ประกอบอุตสาหกรรม พาณิชยกรรม หรือการบริการรวมตลอดทั้งบรรดาทรัพย์สินอันเป็นส่วนควบหรือติดอยู่กับที่ดินเป็นการถาวรหรือประกอบ เป็นอันเดียวกับที่ดินนั้น ข้อ 3 การได้ทรัพย์สินมาเป็น ศาสนสมบัติของวัด ให้วัดลงทะเบียนทรัพย์สินนั้น ไว้เป็นหลักฐานและเมื่อต้องจำหน่ายทรัพย์สินนั้นไม่ว่าด้วยเหตุใด ให้จำหน่ายออกจากทะเบียน โดยระบุ เหตุแห่งการจำหน่ายไว้ด้วย การได้มาซึ่งที่ดินหรือสิทธิอันเกี่ยวกับที่ดิน เมื่อได้จดทะเบียนการได้มาตาม กฎหมายแล้ว ให้วัดในเขตกรุงเทพมหานครส่งหลักฐานการได้มาเก็บรักษาไว้ที่สำนักงานพระพุทธศาสนา แห่งชาติ สำหรับวัดในเขตจังหวัดอื่นให้ส่งไปเก็บรักษาไว้ที่สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนั้น ข้อ 4 การกันที่วัดไว้สำหรับเป็นที่จัดประโยชน์จะกระทำได้อีกเมื่อสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเห็นชอบ และได้รับอนุมัติจากมหาเถรสมาคม ข้อ 5 การให้เช่าที่วัดที่กันไว้สำหรับเป็นที่จัดประโยชน์ ที่ธรณีสงฆ์ ที่กัลปนา หรือสิ่งปลูกสร้างให้เจ้าอาวาสจัดให้ไวยว้จกรหรือผู้จัดประโยชน์ของวัดซึ่งเจ้าอาวาสแต่งตั้ง ทำทะเบียนทรัพย์สินที่จัดประโยชน์ ทะเบียนผู้เช่าหรือผู้อาศัยไว้ให้ถูกต้อง และให้วัดเก็บรักษาทะเบียน

และหนังสือสัญญาเข้าไว้เป็นหลักฐานหรือจะฝากไว้กับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติสำหรับวัดในเขตกรุงเทพมหานครหรือสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสำหรับวัดในเขตจังหวัดอื่นก็ได้การให้เช่าตามวรรคหนึ่ง หากมีกำหนดระยะเวลาเกินสามปี จะกระทำได้อีกต่อเมื่อสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเห็นชอบและได้รับอนุมัติจากมหาเถรสมาคม ข้อ 6 การให้เช่าที่วัดหรือที่ธรณีสงฆ์เพื่อเป็นทางเข้าออกไม่ว่าจะมีกำหนดระยะเวลาที่กี่ก็ตาม จะกระทำได้อีกต่อเมื่อสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเห็นชอบและได้รับอนุมัติจากมหาเถรสมาคมโดยให้วัดจัดทำเป็นสัญญาภาระจำยอม ข้อ 7 การเก็บรักษาเงินของวัดในส่วนที่เกินหนึ่งแสนบาทขึ้นไป ให้เก็บรักษาโดยฝากธนาคารในนามของวัด หรือวิธีการอื่นใดตามที่มหาเถรสมาคมกำหนด การดูแลรักษาและจัดการเงินการกุศลที่มีผู้บริจาค ให้เป็นไปตามความประสงค์ของผู้บริจาค ข้อ 8 ให้เจ้าอาวาสจัดให้ไวยาวัจกรหรือผู้จัดประโยชน์ของวัดซึ่งเจ้าอาวาสแต่งตั้งทำบัญชีรับจ่ายเงินของวัดและเมื่อสิ้นปีปฏิทินให้ทำบัญชีเงินรับจ่ายและคงเหลือ ทั้งนี้ ให้เจ้าอาวาสตรวจตราดูแล ให้เป็นไปตามระเบียบและถูกต้อง ข้อ 9 ในกรณีที่วัด เจ้าอาวาส ไวยาวัจกร หรือผู้จัดประโยชน์ของวัดถูกฟ้องหรือถูกหมายเรียกเข้าเป็นโจทก์ร่วมหรือจำเลยร่วมในเรื่องที่เกี่ยวกับการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด ให้เจ้าอาวาสวัดในเขตกรุงเทพมหานครแจ้งต่อสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ หรือเจ้าอาวาสวัดในเขตจังหวัดอื่นให้แจ้งต่อสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนั้น ภายในห้าวันนับแต่วันรับหมาย ข้อ 10 ให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติกำหนดแบบทะเบียน บัญชี แบบสัญญาและแบบพิมพ์อื่นๆ และวิธีการลงทะเบียน จำหน่ายทะเบียน และการทำบัญชี รวมทั้งให้คำแนะนำการปฏิบัติแก่วัดเกี่ยวกับการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด เพื่อประโยชน์ในการดำเนินการตามกฎหมายนี้ ให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจัดให้มีระบบอิเล็กทรอนิกส์สำหรับใช้ในการดำเนินการเพื่อให้เป็นไปตามกฎหมายนี้ด้วย ข้อ 11 การจัดประโยชน์ในศาสนสมบัติของวัดที่ยังดำเนินการไม่แล้วเสร็จก่อนวันที่กฎหมายนี้ใช้บังคับ ให้ดำเนินการตามกฎหมายนี้แล้วเสร็จ ข้อ 12 ในระหว่างที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติยังมิได้กำหนดแบบทะเบียน บัญชีแบบสัญญา และแบบพิมพ์อื่นๆ ให้ใช้แบบทะเบียน บัญชี แบบสัญญา และแบบพิมพ์อื่นๆ ตามกฎหมายนี้ เหตุผลในการประกาศใช้กฎหมายฉบับนี้ คือ โดยที่การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัดตามกฎหมายว่าด้วยคณะสงฆ์จากกรมการศาสนาไปเป็นของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติสมควรกำหนดการดูแลรักษาและจัดการ ศาสนสมบัติของวัดเสียใหม่ ให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น จำเป็นต้องออกกฎหมายนี้

4. อำนาจและหน้าที่เจ้าอาวาสในการจัดการคุ้มครองดูแลรักษาศาสนสมบัติของวัด

เจ้าอาวาสเป็นผู้ดูแลตามอำนาจหน้าที่ ด้วยเหตุที่วัดเป็นนิติบุคคล ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ของนิติบุคคล ซึ่งนิติบุคคลเป็นสิ่งที่ไม่มีชีวิตจิตใจ ไม่สามารถแสดงเจตนาหรือทำการได้ด้วยตนเอง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. (2468) มาตรา 70 ระบุว่า ภายในบังคับแห่งบทมาตราก่อนนี้ นิติบุคคลย่อมมีสิทธิและหน้าที่เหมือนบุคคลธรรมดา เว้นเสียแต่สิทธิและหน้าที่ซึ่งว่าโดยสภาพจะพึงมีพึงเป็นได้เฉพาะแก่บุคคลธรรมดาเท่านั้น (กำชัย จงจักรพันธ์, 2535) นิติบุคคลต้องมีผู้แทนคนหนึ่งหรือหลายคนทั้งนี้ตามกฎหมาย ข้อบังคับ หรือตราสารตั้งจะได้กำหนดไว้ ความประสงค์ของนิติบุคคลย่อมแสดงออกโดยผู้แทนของนิติบุคคล (พระครูปลัดคำธมม์ แก้วเกลี้ยง, 2565) และวัดมีสถานะเป็นนิติบุคคลตามที่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และแก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 มาตรา 31 บัญญัติไว้ จึงไม่อาจแสดงเจตนาและทำนิติกรรมได้ด้วยตัวเองได้ จึงมีความจำเป็นต้องมีบุคคลธรรมดาเป็นผู้กระทำการนิติกรรมต่างๆ แทนวัด โดยมีรูปแบบโครงสร้างในการปกครองวัดสรุปได้ 2 รูปแบบ คือ 1) เจ้าอาวาสเป็นผู้บริหารผู้เดียว โดยเจ้าอาวาสจะเป็นผู้กำหนดหน้าที่ให้กับพระสงฆ์ภายในวัด และสามารถแต่งตั้งรองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส เพื่อทำหน้าที่ตามความเหมาะสม 2) เจ้าอาวาสอาจจะแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นหนึ่งคณะหรือสองคณะ ประกอบด้วยพระสงฆ์และฆราวาส เพื่อทำหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย หากวัดใดมีคณะกรรมการมากกว่าหนึ่งคณะ คณะที่เป็นภิกษุ เรียกว่าคณะกรรมการสงฆ์ การที่จะเป็นคณะกรรมการสงฆ์มีสองวิธี คือ การแต่งตั้งขึ้นโดยตำแหน่ง และตามที่เจ้าอาวาสเห็นสมควร กรรมการแบ่งเป็นสองกลุ่มและฝ่าย เพื่อทำหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย ประกอบด้วย ฝ่ายการศึกษา ฝ่ายเผยแผ่ ฝ่ายก่อสร้าง และฝ่ายบริหาร เป็นต้น อย่างไรก็ตามในการบริหารจัดการวัดตามโครงสร้างทั้ง 2 รูปแบบดังกล่าว จะแบ่งการบริหารงานออกเป็นฝ่ายต่างๆ ในแต่ละฝ่ายจะแต่งตั้งหน้าที่ผู้รับผิดชอบงาน โดยแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการในแต่ละฝ่ายขึ้น อำนาจดุลยพินิจของเจ้าอาวาส ดังนี้ 1) เจ้าอาวาส ซึ่งเจ้าอาวาสเป็นผู้กระทำการแทนวัด ตามกำหนดไว้ใน มาตรา 31 วรรคสาม แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และแก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) กระทำเจ้าอาวาสถือว่าแทนวัด โดยสมบูรณ์ต่อเมื่อเจ้าอาวาสได้กระทำภายในขอบอำนาจหน้าที่ ต้องกระทำภายในตามวัตถุประสงค์ของวัด และปกครองคณะสงฆ์เพื่อความสงบเรียบร้อย และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มาตรา 45 ยังกำหนดให้เจ้าอาวาส มีฐานะเป็นเจ้าพนักงานและคุ้มครองตามความในประมวลกฎหมายอาญา 2) อำนาจและหน้าที่เจ้าอาวาส เจ้าอาวาสมีอำนาจและหน้าที่ต้องคุ้มครองดูแลรักษาศาสนสมบัติของวัด ที่มีบทบัญญัติพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ได้บัญญัติอำนาจและหน้าที่ของเจ้าอาวาส ไว้ในมาตรา 37 และ มาตรา 39 ดังนี้ (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2562) 1) บำรุงรักษา วัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี 2) ปกครองและสวดส้องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือพำนักอาศัยในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ

ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม 3) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและอบรมสั่งสอน พระธรรมวินัยแก่ บรรพชิตคฤหัสถ์ 4) ให้ความสะดวกตามควรในการบำเพ็ญกุศล ในกรณีที่ไม่มีเจ้าอาวาสหรือเจ้าอาวาสไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้แต่งตั้งผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส ให้รักษาการแทนเจ้าอาวาสมีอำนาจและหน้าที่เช่นเดียวกับเจ้าอาวาส และการแต่งตั้งรักษาการแทนเจ้าอาวาส ให้เป็นไปตามเกณฑ์ และวิธีการที่กำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคม ดังนั้นเจ้าอาวาสจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการบริหารจัดการกิจการต่างๆ ภายในวัด เนื่องจากพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มาตรา 37 และมาตรา 39 บัญญัติให้เจ้าอาวาสมีอำนาจและหน้าที่กระทำการที่สำคัญทุกอย่างภายในวัด จึงต้องมีการกำหนดคุณสมบัติของเจ้าอาวาสโดยมีหลักเกณฑ์ และต้องมีคุณสมบัติพิเศษอื่นๆ ที่แสดงออกถึงความเป็นผู้นำ และเป็นแบบอย่างที่น่าเคารพนับถือแก่พระสงฆ์ภายในวัด ในการดูแลกิจการงานวัดจะพัฒนามากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับเจ้าอาวาสแทบทั้งสิ้น เนื่องจากเจ้าอาวาสเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดภายในวัดแต่เพียงผู้เดียวตามที่มาตรา 31 พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 บัญญัติไว้ให้เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป ดังนั้นเจ้าอาวาสจึงจะต้องมีคุณธรรมและมีความรู้ความสามารถเพียงพอในการ บริหารจัดการคุ้มครองดูแลรักษาสมณสมบัติของวัด ในพระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น

5. ไวยาวัจกรหรือผู้จัดประโยชน์ของวัด เป็นผู้จัดการศาสนสมบัติของวัด

ความหมายของไวยาวัจกร หมายถึง ผู้ทำการธุระแทนสงฆ์ ผู้ช่วยขนขวายทำกิจธุระ ผู้ช่วยเหลือรับใช้พระ และการแต่งตั้งถอดถอนไวยาวัจกร อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 15 ตรี แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 และมาตรา 23 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มหาเถรสมาคมตรากฎมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการแต่งตั้งและถอดถอนไวยาวัจกร ทั้งนี้ คำว่า “ไวยาวัจกร” หมายถึง คฤหัสถ์ผู้ได้รับการแต่งตั้งให้มีหน้าที่เบิกความจ่าย “นิตยภัต” และมีอำนาจดูแลรักษาจัดการทรัพย์สินของวัดได้ตามที่เจ้าอาวาสมอบหมายเป็นหนังสือ ดังนั้นไวยาวัจกรต้องเป็นฆราวาสผู้ทำหน้าที่เป็นช่วยเหลือหรือรับใช้ในกิจการต่างๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย และการจัดหาประโยชน์จากศาสนสมบัติวัด ในกรณีที่วัดมีที่ดินมากพอจะนำมาหาประโยชน์ได้ ก็ให้วัดเหล่านั้นจัดหาประโยชน์เข้าวัดจากที่ดินเหล่านั้นได้ โดยการตั้งไวยาวัจกรเป็นตัวแทนของเจ้าอาวาส หรือแต่งตั้งผู้จัดหาประโยชน์ของวัดขึ้นดำเนินการ เหตุที่ต้องแต่งตั้งไวยาวัจกร ก็เพราะว่าการจัดประโยชน์ในศาสนสมบัติวัด โดยเฉพาะอสังหาริมทรัพย์เป็นเรื่องธุรกิจการค้าเชิงพาณิชย์ และการเงิน ซึ่งไม่เหมาะสมที่จะให้เจ้าอาวาสเข้ามาจัดการด้วยตนเอง กฎหมายจึงตั้งให้ไวยาวัจกรเป็นตัวแทนเจ้าอาวาส และเป็นตัวแทนของวัด ซึ่งวัดต้องรับผิดชอบในการกระทำนั้น ถ้าได้กระทำภายในขอบเขตอำนาจที่ได้รับมอบหมาย

ดังนั้น ตำแหน่งไวยาวัจกร จึงเป็นตำแหน่งที่สำคัญสำหรับกิจการของคณะสงฆ์ตำแหน่งหนึ่งตามบทบัญญัติกำหนดให้ช่วยงานเจ้าอาวาส หรือ แทนเจ้าอาวาสเมื่อได้รับมอบหมายหน้าที่จากเจ้าอาวาส

จึงจะมีอำนาจโดยสมบูรณ์ในการดูแลรักษา และจัดการทรัพย์สินของวัดตามที่ได้รับมอบหมายจากคุณสมบัติของคฤหัสถ์ ผู้ที่จะได้รับการแต่งตั้งเป็นไวยาวัจกร กรณีนี้ ยังไม่ได้กำหนดคุณสมบัติบางประการของไวยาวัจกรที่เหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน เช่น ไม่ได้กำหนดคุณสมบัติทางการศึกษาของไวยาวัจกร อีกทั้งวาระในการดำรงตำแหน่ง และการสรรหาตัวบุคคลที่เหมาะสมกับกิจการที่ได้รับมอบอำนาจเฉพาะเรื่องอำนาจในการแต่งตั้งไวยาวัจกร นั้น คือ เจ้าอาวาสของวัดนั้นปรึกษาสงฆ์ในวัดพิจารณาคัดเลือกคฤหัสถ์ผู้มีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ และโดยทั่วไปแล้วเจ้าอาวาส มักจะแต่งตั้งบุคคลที่มีความคุ้นเคย หรือญาติพี่น้อง ให้เป็นผู้จัดการประโยชน์ในศาสนสมบัติของวัด และในการจัดประโยชน์ในอสังหาริมทรัพย์บางประการจะต้องเกี่ยวข้องกับตัวบทกฎหมาย เช่น การทำนิติกรรมสัญญาต่างๆ ซึ่งจะต้องรู้เรื่องกฎหมายอย่างถ่องแท้ ดังนั้นหากไวยาวัจกร ไม่มีคุณสมบัติที่เหมาะสมย่อมทำให้เกิดผลเสียในการบริหารจัดการอสังหาริมทรัพย์ ซึ่งเป็น ศาสนสมบัติของวัดได้

6. การคุ้มครองดูแลลักษณะของการผูกพันในนิติกรรมสัญญาต่างๆ และผลผูกพันตามกฎหมาย กระทรวง ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2511) ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ต่อผู้มอบอำนาจและผู้รับมอบอำนาจ

เจ้าอาวาสซึ่งเป็นผู้แทนโดยชอบด้วยกฎหมายของวัด ในฐานะที่วัดมีสถานภาพเป็นนิติบุคคลตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2535 มีความชอบธรรมที่จะบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดได้บัญญัติให้เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป จึงเห็นได้ว่าเจ้าอาวาสนอกจากจะมีอำนาจการใช้อำนาจปกครองคณะสงฆ์ตามกฎหมายพระราชบัญญัติคณะสงฆ์แล้วยังเป็นผู้แทนวัดและยังเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญาตามมาตรา 44 ด้วย (กนก แสนประเสริฐ, 2559) โดยเฉพาะอสังหาริมทรัพย์ของวัด กิจการบางอย่างที่ต้องอาศัยรูปการบริหารจัดการในเชิงพาณิชย์อันเกี่ยวเนื่องด้วยอสังหาริมทรัพย์ของวัดตามกฎหมาย มีรูปแบบการจัดการตามกฎหมายในเรื่องของ นิติกรรมสัญญาเช่าต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการให้เช่าที่ดิน หรืออาคาร ซึ่งเป็นศาสนสมบัติของวัด ดังนั้นเจ้าอาวาสซึ่งเป็นผู้แทนของวัดจึงมีผลผูกพันตามกฎหมายในอันที่จะลงนามในฐานะคู่สัญญาที่เข้าผูกพันในนิติกรรมสัญญาต่างๆ ของวัดจากความไม่เหมาะสม รวมถึงข้อจำกัดในด้านวัฒนธรรมประเพณีสังคมไทยที่เคารพเทิดทูนพระภิกษุสงฆ์ จึงให้อำนาจเจ้าอาวาสที่จะมอบอำนาจให้กับบุคคลภายนอกเข้ามาดำเนินการแทนเจ้าอาวาสได้ กฎกระทรวงฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2511) ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แต่เนื่องจากเจ้าอาวาสในฐานะตัวการผู้มอบอำนาจเฉพาะ ซึ่งได้กระทำไปในขอบเขตของอำนาจตามกฎหมายอันจะต้องรับผิดชอบบุคคลภายนอก ซึ่งเข้ามาเป็นคู่สัญญากับวัดผลผูกพันดังกล่าวระหว่างผู้มอบอำนาจ และผู้รับมอบอำนาจ กรณีนี้ผู้เขียนเห็นว่า ยังมิได้มีการกำหนดไว้อย่างเด่นชัดในพระราชบัญญัติพระสงฆ์ พ.ศ. 2505 และกฎหมายที่เกี่ยวข้องอันเป็นอุปสรรคอย่างอื่นในการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัด โดยเฉพาะ

อสังหาริมทรัพย์ให้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน ในการจัดการดูแลรักษา และหาประโยชน์ในศาสนสมบัติ เนื่องจากวัดเป็นเจ้าของอสังหาริมทรัพย์ เช่น ที่ดิน ซึ่งตามกฎหมายกระทรวงฉบับที่ 2 ได้กำหนดให้ผู้มีหน้าที่ในการดูแลรักษาและจัดประโยชน์ในศาสนสมบัติของวัดหลายฝ่ายด้วยกัน ซึ่งอาจจะอยู่ในฐานะ “ผู้แทน” ของวัดหรือ “ตัวแทน” ของวัด ถ้าได้กระทำการกิจการใดๆ ในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายโดยชอบด้วยกฎหมาย กระทรวง ฉบับที่ 2 แล้ว ก็ถือว่าได้กระทำภายในกิจการเพื่อประโยชน์แก่วัด โดยชอบด้วยกฎหมาย วัดจึงมีหน้าที่ต้องผูกพันในกิจการนั้นๆ ตามที่กำหนดไว้

7. อำนาจหน้าที่ของผู้บังคับบัญชาในคณะสงฆ์ ในการคุ้มครองดูแลการจัดประโยชน์ในศาสนสมบัติของวัด

การปกครองคณะสงฆ์ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ได้กำหนดไว้ในมาตรา 2 “คณะสงฆ์ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม การจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎหมายเถรสมาคม” และมาตรา 20 ทวิ ได้บัญญัติไว้ว่า “เพื่อประโยชน์แก่การปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ให้มีเจ้าคณะใหญ่ปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครองคณะสงฆ์” สำหรับการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ได้จัดแบ่งเขตปกครองเป็นภาค จังหวัด อำเภอ และตำบล โดยมีเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะตำบล เป็นผู้ปกครองตามลำดับชั้น การปกครองคณะสงฆ์ มีขั้นตอนที่ต้องใช้ระยะเวลาในการดำเนินการค่อนข้างยาวนาน อาจจะก่อให้เกิดปัญหาในการควบคุมดูแลในปกครองของสงฆ์ได้ โดยเฉพาะการบริหาร จัดการผลประโยชน์ในอสังหาริมทรัพย์ซึ่งเป็นศาสนสมบัติของวัด อีกทั้งไม่มีข้อบัญญัติถึงอำนาจและหน้าที่ของพระสังฆาธิการที่เป็นผู้บังคับบัญชาของเจ้าอาวาส ในการควบคุมดูแลการจัดประโยชน์ใน ศาสนสมบัติของวัดกฎหมายกำหนดไว้เป็นเพียงการเสนอเรื่องตามลำดับชั้นถึงกรมการศาสนา (พิสิษฐ์ นภานาสกุล, 2545) ให้เป็นไปตามลำดับการปกครองและตามกฎหมายกำหนดไว้ การเข้ามาดูแลคุ้มครองศาสนสมบัติของวัดนั้นยังคงมีข้อปฏิบัติ

8. การคุ้มครองดูแลวัด สำนักสงฆ์ และที่พักสงฆ์

วัดในประเทศไทย ตามข้อมูลของกรมการศาสนามี วัดมีพระสงฆ์ทั่วประเทศ 43,337 วัด วัดพระอารามหลวง 311 วัด วัดราษฎร์ 43,027 วัด วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา 26,431 วัด วัดที่ไม่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา 16,807 วัด สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ทะเบียนวัด พ.ศ. 2566 (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2566) โดยไม่ได้กล่าวถึงจำนวนสำนักสงฆ์ ซึ่งวัดตามมาตรา 31 แห่งพระบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มีสองอย่างคือ วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา และสำนักสงฆ์ และมาตรา 32 กล่าวว่า “การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิกวัด และการขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา ให้เป็นตามวิธีการที่กำหนดในกฎหมาย” ซึ่งกฎหมาย กระทรวง ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2507) ที่อาศัย

อำนาจตามความในมาตรา 6 และมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ได้บัญญัติถึงการสร้างวัด การตั้งวัด การรวมวัด การย้ายวัด การยุบเลิกวัด และการขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา โดยไม่ได้กล่าวถึงการสร้างสำนักสงฆ์

ดังนั้น สำนักสงฆ์ที่กระจายอยู่ทั่วประเทศไทย ย่อมเป็นการใช้เรียกชื่อพ้องเป็นเพียงที่พักสงฆ์ คือ เป็นที่พำนักของพระภิกษุที่ไม่ได้ขออนุญาตสร้างวัดและตั้งวัดเพราะสำนักสงฆ์ ตามมาตรา 31 นั้น อาจแปลตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย คือ วัดที่ยังไม่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา ซึ่งถ้าเกิดคดีความขึ้น 7 กรณีนี้ผู้เขียนเห็นว่า ที่พักสงฆ์ที่ไม่ได้ขออนุญาตในการสร้างวัดและการตั้งวัดย่อมไม่อยู่ในความคุ้มครองหรือในบังคับของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ดังเช่นมาตรา 34 บัญญัติว่า “ที่วัด และที่ธรณีสงฆ์ จะโอนกรรมสิทธิ์ได้ก็แต่โดยพระราชบัญญัติ 8 และห้ามมิให้บุคคลใดยกอายุความขึ้นต่อสู้กับวัดในเรื่องทรัพย์สินอันเป็นที่วัด และที่ธรณีสงฆ์” มาตรา 35 บัญญัติว่า “ที่วัดและที่ธรณีสงฆ์เป็นทรัพย์สินซึ่งไม่อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดี” เมื่อที่พักสงฆ์ไม่ใช่วัด ย่อมไม่อยู่ในสายการปกครองของคณะสงฆ์ ทั้งฝ่ายสงฆ์ และฝ่ายบ้านเมืองจึงควบคุมได้ยาก อีกทั้งการจัดประโยชน์ในอสังหาริมทรัพย์ ก็อาจไม่ถูกต้องตามกฎหมาย อาจก่อให้เกิดกรณีพิพาทขึ้นได้ ซึ่งอาจเป็นที่เสื่อมเสียแก่พระศาสนาได้เหมือนกันหรือไม่ได้ศึกษารายเอียดให้ถี่ และมีความรู้ด้านกฎหมาย

9. สรุป

ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2536 ตามมาตรา 23 ได้มีการกำหนดให้แต่งตั้งไวยาวัจกรให้เป็นไปตามกฎหมายมหาเถรสมาคม ซึ่งมหาเถรสมาคมที่กล่าวถึงนี้ คือ กฎมหาเถรสมาคม (ฉบับที่ 18) พ.ศ. 2536 ว่าด้วย เรื่องการแต่งตั้งถอดถอนไวยาวัจกร ทั้งนี้กฎหมายมหาเถรสมาคมที่กล่าวถึงนี้ยังมีข้อบกพร่อง ในการการแต่งตั้งไวยาวัจกร โดยชุมชนไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแต่งตั้งไวยาวัจกรร่วมกับเจ้าอาวาส การจัดการศาสนสมบัติของวัดอันเป็นทรัพย์สินของวัด ตามกฎกระทรวง (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2511 ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 อีกด้วย ยังมีข้อบกพร่องในเรื่องของการจัดการศาสนสมบัติของวัด โดยชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการเข้ามาร่วมจัดการทรัพย์สินของวัดในพระพุทธศาสนา และแก้ไขกฎหมายมหาเถรสมาคม (ฉบับที่ 18) พ.ศ. 2536 กฎข้อที่ 7 โดยเพิ่มเติมข้อความว่า “ในการแต่งตั้งไวยาวัจกรของวัดใด ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสวัดนั้น บริกษาสงฆ์ และรวมทั้งฆราวาส คนในชุมชน พิจารณาคัดเลือกคฤหัสถ์ผู้มีคุณสมบัติ” แก้ไขกฎกระทรวง (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2511 ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ทั้งหมด โดยการกำหนดให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศาสนสมบัติของวัดด้วย ทั้งนี้ปัจจุบันนั้นได้มีการกำหนด ไวยาวัจกร และผู้จัดประโยชน์ของวัด ไว้ ซึ่งควรมีการกำหนดให้มีความชัดเจนแน่นอนว่า คุณสมบัติการได้มา

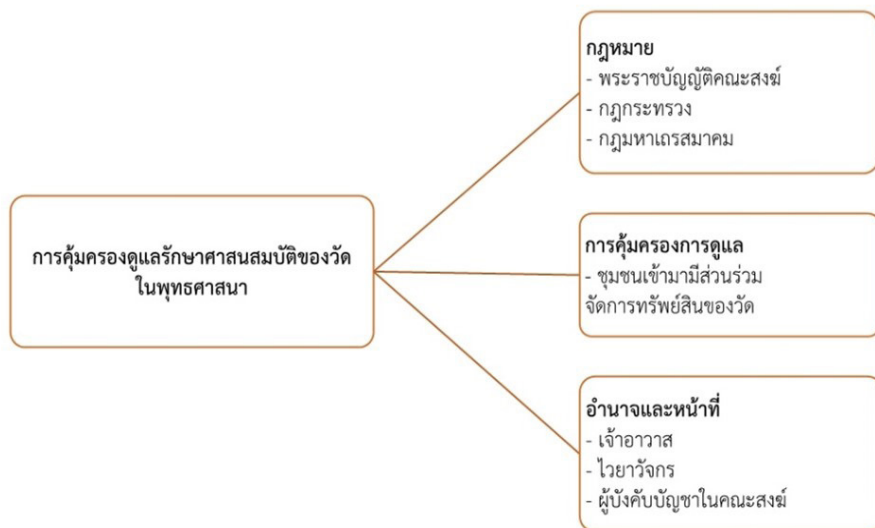

การปฏิบัติงานของผู้จัดผลประโยชน์ของวัดนั้น ดังเช่น ไวยาวัจกร ที่มีการกำหนดไว้ในกฎหมายเถรสมาคม (ฉบับที่ 18) พ.ศ. 2536 ด้วยการจัดการศาสนสมบัติของวัด ควรเป็นคนในชุมชนเพื่อเข้ามามีส่วนร่วมจัดการทรัพย์สินของวัดทั้งนี้ กฎหมายควรมองถึงความสำคัญของวัดกับชุมชน (พระครูปริยัติสารการ, 2565) เนื่องจากว่าวัดและชุมชนนั้น มีความผูกพันกันในทางบทบาทเชิงสังคม

เพราะฉะนั้น วัดจะได้ติดต่ออาศัยชุมชนในการเข้าช่วยเหลือจัดการ และชุมชนจะอยู่รอดคุณภาพชีวิตที่ดีได้ เกิดจากวัดที่คอยอบรมจิตใจในทางศีลธรรมอันดี ทั้งนี้บ้านและวัด ชุมชนกับวัดย่อมมีความผูกพันกัน หากให้ชุมชนเข้ามาร่วมดูแลทรัพย์สินของวัดก็จะเป็นแนวทางที่ดี ต่อกิจการของวัด ในอนาคต เพราะวัดเป็นศูนย์รวมศรัทธาของประชาชน วัดกับชุมชน มีความสัมพันธ์กันในเชิงบทบาททางสังคม ในเรื่องของขนบธรรมเนียมประเพณีปฏิบัติต่อกัน คือ การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ในบทบาทของวัดก็เป็นในรูปแบบของการให้ความช่วยเหลือ การเข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชนในการพัฒนาวัด และวัดยังเป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่เป็นสถานอันยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชน ในด้านของบทบาทหน้าที่ของชุมชน คือ การสนับสนุนในเรื่องของการทาบุญ บริจาคทาน (สุนทร มณีสวัสดิ์, 2531) การจัดประโยชน์ในอสังหาริมทรัพย์ อันเป็นศาสนสมบัติของวัด แต่เนื่องจากความรู้ด้านการบริหารของเจ้าอาวาส ไวยาวัจกร และคณะกรรมการวัด มีความต่างกัน ประกอบกับแนวคิดที่ว่าวัดมิใช่สถาบันทางเศรษฐกิจที่มุ่งค้าหากำไร จึงไม่มีการควบคุมและการบริหารศาสนสมบัติอย่างรัดกุมอย่างที่ควรเป็น ซึ่งตามสภาพความเป็นจริงทรัพย์สินเงินทองเป็นเพียงวัตถุสิ่งของ ไม่อาจให้คุณให้โทษแก่ผู้ใดได้ ปัญหาที่เกิดขึ้นจึงมิได้มาจากตัวทรัพย์สินเงินทองแต่สืบเนื่องจากการไม่รู้จักการควบคุมและจัดการทรัพย์สินเงินทองที่มีอยู่อย่างเหมาะสม การจัดประโยชน์ในอสังหาริมทรัพย์ ก็อาจไม่ถูกต้องตามกฎหมาย อาจก่อให้เกิดกรณีพิพาทขึ้นได้ ซึ่งอาจเป็นที่เสื่อมเสียแก่พระศาสนาได้เหมือนกัน ดังนั้นในการกำหนดเป็นผู้แทนของคณะสงฆ์ในการควบคุมดูแลการจัดประโยชน์ในศาสนสมบัติ จะส่งผลดีต่อการบริหารคณะสงฆ์ เป็นการคุ้มครองดูแลรักษาสาสนสมบัติของวัดในพระพุทธศาสนาได้อย่างเหมาะสมต่อไป

10. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากบทความการคุ้มครองดูแลรักษาสาสนสมบัติของวัดในพุทธศาสนา ผู้เขียนได้สรุปประเด็นที่สำคัญเกี่ยวกับการคุ้มครองดูแลรักษาสาสนสมบัติของวัดในพุทธศาสนาได้ดังนี้ 1) กฎหมายย่อมมีการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย เพื่อการคุ้มครองดูแลรักษาสาสนสมบัติของวัดในพระพุทธศาสนาให้มีความสอดคล้องกับบริบทเศรษฐกิจ สังคมโลกปัจจุบัน 2) ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมจัดการทรัพย์สินของวัดการคุ้มครองดูแลรักษาสาสนสมบัติในพระพุทธศาสนา วัดและชุมชนนั้น มีความผูกพันกันในทางบทบาทเชิงสังคม 3) อำนาจและหน้าที่ การคุ้มครองดูแลรักษาสาสนสมบัติของวัดในพระพุทธศาสนา ดังแผนภาพดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

กฎหมายเถรสมาคม ว่าด้วยการแต่งตั้งไวยาวัจกร (ฉบับที่ 18) พ.ศ. 2536.

กนก แสนประเสริฐ. (2559). เอกสารคู่มือว่าด้วยประมวลพระราชบัญญัติคณะสงฆ์. กรุงเทพฯ: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

กำชัย จงจักรพันธ์. (2535). คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรม พ.ศ. 2468: นิติกรรม พ.ศ. 2535. กรุงเทพฯ: เจริญผล.

พระครูปริยัติสารการ. (2565). มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองศาสนสมบัติของวัด ในพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย. (ดุชนิพนธ์นิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต). ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยรังสิต.

พระครูปลัดคำธณ แก้วเกลี้ยง และคณะ. (2565). การจัดการศาสนสมบัติของวัดในพระพุทธศาสนา. วารสารมหาจุฬานาครทรรค์, 9(6), 339-353.

พระมหาสุนันท์ สุนนโ. (2557). การพัฒนารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535.

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505.

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505. กฎกระทรวง (ฉบับที่ 1) พ.ศ. 2507.

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505. กฎกระทรวง (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2511.

พิสิษฐ์ นภานาสกุล. (2545). ปัญหาข้อกฎหมายในการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัด สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา พ.ศ. 2545. เข้าถึงได้จาก <http://web.krisdika.go.th/activityDetail.jsp?actType=I&actCode=74&head=4&item=n5>

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, สำนักงานศาสนสมบัติ. (2562). คู่มือการดูแลและจัดการศาสนสมบัติ. กรุงเทพฯ: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2566). ทะเบียนวัด พ.ศ. 2566. เข้าถึงได้จาก <http://binfo.onab.go.th/Temple/Dashboard.aspx>

สุนทร มณีสวัสดิ์. (2531). สถานะทางกฎหมายของวัดไทย. (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

นวัตกรรมการบริหารโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาในวิถีชีวิตใหม่*

Innovation of Administration in the Schools Personnel of Buddhist in Next Normal

ภัณทิรา ธิตะปัน

Phanthira Thitapan

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand

E-mail: 6505102010@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

นวัตกรรมการบริหารโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาชีวิตวิถีถัดไป ถือเป็นการบริหารแนวใหม่ เพื่อให้ผู้บริหารรู้จักวิธีการบริหารจัดการหรือการดำเนินชีวิตแบบใหม่ที่แตกต่างจากอดีต นวัตกรรมจึงมีการพัฒนาและเกิดขึ้นใหม่อยู่เรื่อยๆ ผู้บริหารจึงจำเป็นต้อง มีความรู้ ความเข้าใจ ในเครื่องมือที่จะใช้ในการบริหารจัดการนวัตกรรม ซึ่งในการบริหารโรงเรียนให้ไปสู่เป้าหมายในปัจจุบันนี้ ผู้บริหารจำเป็นต้องนำนวัตกรรมมาเป็นส่วนหนึ่งในการบริหาร และให้บุคลากรในโรงเรียนอบรมเรื่องการใช้สื่อการสอนต่างๆ รวมถึงเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่เข้ามามีบทบาททางสังคมด้วย ดังนั้นการบริหารโรงเรียนให้ประสบความสำเร็จ ผู้บริหารและบุคลากรจะต้องมีองค์ความรู้เกี่ยวกับนวัตกรรมในการบริหารจัดการโรงเรียน สามารถปฏิบัติ เป็นการถ่ายทอดได้และรองรับนวัตกรรมที่เกิดขึ้นใหม่ในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

คำสำคัญ: นวัตกรรม; การบริหารโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา; Next Normal

Abstract

The school administration innovation under personnel of Buddhist Next Normal is a new way of an administration of the administrator. Innovation in the next normal for administeatiore of the Buddhist Schools. Administration need to design new methodology mamagong order the scools to accommodate students which are different from the pasr.

*ได้รับบทความ: 23 กุมภาพันธ์ 2566; แก้ไขบทความ: 20 เมษายน 2566; ตอรับตีพิมพ์: 30 เมษายน 2566

Received: February 23, 2023; Revised: April 20, 2023; Accepted: April 30, 2023

Innovation is becoming essential in the present society, therefore, the administrator needs to know and understand the tools to develop a new order for teachers to accommodate students carrying those innovations. To achieve such goals school management must engage administrators, in constructing training programs for teachers which impart awareness and flexibility to innovations coming in with the student, Especially Training on how to use social media and new technology of education Therefore, for the success of the schools, the schools administrators needs to have a continuously updated body of knowledge on new innovations We desire to manage the schools as able to perceive and transfer those new innovations successfully and effectively to future.

Keywords: Innovation; Personnel Administration of Buddhist Schools; Next Normal

1. บทนำ

ชีวิตวิถีถัดไปหรือ Next normal เป็นการดำเนินการปฏิบัติต่างๆ ที่ไม่คุ้นเคย หรือไม่รู้จัก ไม่เคยใช้ แต่จำเป็นต้องใช้ และมีใช้กันทั่วไป จนเป็นปกติ ซึ่งแต่เดิมไม่ค่อยได้พบเห็น กลายมาเป็นสิ่งที่พบเห็นกัน จนคุ้นเคยเป็นเรื่องธรรมดา วิกฤติการณ์โควิด 19 สร้างปัญหาในการดำรงชีวิตเป็นอย่างมากไม่ว่าจะเป็นการบริหารงานในสถานศึกษา การจัดการเรียนการสอน การทำงาน และการเดินทางโดยรถโดยสารสาธารณะ ก็ต้องมีการปรับตัว แม้กระทั่งการออกนอกบ้าน หรือการอยู่ในบ้าน ทำให้สถานศึกษาเปลี่ยนมาใช้ระบบดิจิทัลที่ทันสมัย เช่น การประชุมออนไลน์ การเรียนการสอนออนไลน์ การเรียนที่บ้าน การทำงานที่บ้าน และที่สำคัญสามารถเปลี่ยนวิธีการบริหารงานมาสู่การใช้ดิจิทัลมากขึ้นนวัตกรรม (Innovation) เป็นการปฏิบัติและกระทำสิ่งใหม่ๆ ที่ไม่เคยมีมาก่อนหรือการพัฒนาต่อยอดจากของเดิมให้ดียิ่งขึ้น แปรจากเดิม ซึ่งก็อาจจะเป็นความคิด วิธีการ อุปกรณ์ และเมื่อนำมาใช้งานก็ทำให้งานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นเมื่อนำนวัตกรรมมาใช้ในการบริหารโรงเรียนเราก็เรียกว่านวัตกรรมการบริหารโรงเรียน

ดังนั้น ผู้บริหารโรงเรียนจึงจำเป็นต้องมีความรู้ ความเข้าใจในหลักการบริหาร และมีเครื่องมือในการบริหารจัดการ นวัตกรรม และเป็นเครื่องมือประเภทหนึ่งที่มีประสิทธิภาพในการบริหารโรงเรียนไปสู่เป้าหมาย การบริหารสถานศึกษาแนวใหม่จึงจำเป็นต้องนำนวัตกรรม มาเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารจัดการ เพื่อให้โรงเรียนมีหลักการบริหารที่มีประสิทธิภาพ เป็นต้น

2. Next Normal

แนวคิด Next Normal เกิดขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2552 ในช่วงวิกฤตการณ์การเงิน (Financial Crisis) ของสหรัฐอเมริกา โดยบริษัท McKinsey & Company และได้กลับมาเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย

อีกครั้งหลัง การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ในปี พ.ศ. 2563 โดยได้ให้คำจำกัดความของ Next normal ว่าหมายถึง "ความปกติใหม่ (New Normal) ที่ธุรกิจต้องปรับตัวในยุคหลังการระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 ใน 5 ด้าน ได้แก่ 1) การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า (Resolve) 2) การปรับธุรกิจให้มีความยืดหยุ่นทัน ต่อสถานการณ์ (Resilience) 3) การกลับไปดำเนินธุรกิจตามปกติอีกครั้ง (Return) 4) การคิดใหม่ (Reimagination) และ 5) การปฏิรูปเพื่อก้าวสู่อนาคตที่ดีกว่า (Reform) ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา แนวคิด Next Normal ได้รับการกล่าวถึงอย่างกว้างขวางทั้งในกลุ่มนักวิชาการและนักธุรกิจ แต่ยังไม่มียามความหมาย หรือคำจำกัดความที่ชัดเจน ทำให้แนวคิด Next Normal ถูกเรียกในหลากหลายชื่อ ได้แก่ New Normal, Never Normal และ The Post-pandemic New Normal

3. การเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นใน Next Normal

1. พฤติกรรมการใช้อินเตอร์เน็ต จะมีบทบาทมากขึ้นในชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะเป็นการเรียนออนไลน์หรือการทำงานที่บ้าน การประชุมออนไลน์ การสั่งซื้อสินค้าอุปโภคบริโภค ทางการเงิน หรือการดูละคร ดูหนังผ่านทางออนไลน์ ซึ่งเป็นสิ่งที่เห็นชัดมากขึ้นแล้วในขณะนี้

2. การเว้นระยะห่างทางสังคม จะกลายเป็นความปกติใหม่ของสังคมเช่นกัน ผู้คนจะลดการปฏิสัมพันธ์ ไปในสถานที่สาธารณะน้อยลง เน้นการทำกิจกรรมที่บ้านมากขึ้น ลดการเดินทางท่องเที่ยวในประเทศและต่างประเทศ

3. เทรนด์เรื่องการใส่ใจสุขภาพ ผู้คนจะให้ความสำคัญกับสุขภาพต่อเนื่องไม่ว่าจะเป็นการใส่หน้ากากอนามัยทุกครั้งที่ออกจากบ้านเป็นเรื่องปกติ การใช้เจลล้างมือ และสังเกตตัวเองเมื่อไม่สบาย

Next Normal หรือ ชีวิตวิถีถัดไป คือ การใช้ชีวิตในรูปแบบใหม่ของประชาชนทุกเพศทุกวัย หลังจากที่ได้ปรับตัวกับสถานการณ์โควิด 19 เพื่อความอยู่รอด จนเกิดความคุ้นชิน ทั้งวิถีคิด วิถีเรียนรู้ วิธีสื่อสาร และวิถีปฏิบัติ ซึ่งจะเปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป รูปแบบการใช้ชีวิตของผู้คนทั่วโลกที่เปลี่ยนไปหลังสถานการณ์โควิด 19 ที่ได้สะท้อนให้เห็นเทรนด์สำคัญๆ ในอนาคต โดยเฉพาะการเปิดรับเทคโนโลยีและบริการดิจิทัลใหม่ๆ รวมถึงแพลตฟอร์มออนไลน์ ที่ตอบโจทย์เรื่องความสะดวกสบาย โดยมุ่งเน้นเรื่องความปลอดภัยด้านสุขอนามัย และผลกระทบกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น โดยมีเทรนด์การใช้ชีวิตแบบ Next Normal ดังนี้

Stay-at-home Economy สถานการณ์โควิด 19 ส่งผลให้วิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนทั่วโลกเปลี่ยนไป บ้านจึงไม่ได้เป็นแค่ที่อยู่อาศัย แต่ยังคงกลายเป็นที่ทำงาน ห้องประชุม ห้องออกกำลังกายหรือโรงภาพยนตร์ ซึ่งกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ สามารถใช้งานผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ได้อย่างสะดวกสบาย เทรนด์ดังกล่าวก่อให้เกิดรูปแบบเศรษฐกิจที่เรียกว่า Stay-at-home Economy เช่น การพบปะสังสรรค์ผ่าน แอปพลิเคชัน การทำธุรกิจ e-commerce การบริการจัดส่งอาหารถึงบ้าน และการเลือกซื้อสินค้า

ผ่านประสบการณ์เสมือนจริง (Virtual Reality)

Touchless Society การดำเนินชีวิตในโลกยุค Next Normal จะมุ่งเน้นเรื่องความปลอดภัยและสุขอนามัยเป็นสำคัญ เทคโนโลยีจึงถูกพัฒนาขึ้นมาเพื่อลดการสัมผัส ยกตัวอย่างเช่น ระบบการจัดส่งสินค้าแบบ Non-contact delivery ระบบประตูอัตโนมัติในพื้นที่สาธารณะ รูปแบบการจ่ายเงินแบบ e-payment รวมทั้งการออกแบบพื้นที่ธุรกิจที่สามารถให้บริการลูกค้าแบบปราศจากการสัมผัสใดๆ แต่จะใช้เทคโนโลยีการสั่งงานด้วยเสียง (Voice recognition) หรือจำลองโลกเสมือนจริง (Augmented reality) แทน

Regenerative Organic ประเด็นเรื่องความปลอดภัยและผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมถือเป็นหัวใจสำคัญของโลกยุค Next Normal ดังนั้น เทรนด์หนึ่งที่จะฉายภาพชัดขึ้นเรื่อยๆ คือ มาตรฐานสินค้าเกษตรที่เรียกว่า Regenerative Organic ซึ่งไม่เพียงต้องปลอดสารพิษและปราศจากการใช้เมล็ดพันธุ์ดัดแปลงเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงมาตรฐาน คุณภาพดิน การคุ้มครองสัตว์ คุณภาพชีวิตเกษตรกร ความยุติธรรมด้านค่าแรง รวมถึงระบบฟาร์มที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชน

นอกจากมุมมองของการใช้ชีวิตประจำวันของภาคประชาชนแล้ว ภาคอุตสาหกรรมที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์โควิด 19 ยังได้เตรียมพร้อมและปรับตัว เพื่อตอบสนองตามความต้องการของผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงไป โดยยกตัวอย่างการปรับตัวของภาคอุตสาหกรรม ได้แก่ การพัฒนาแพลตฟอร์มการทำธุรกรรมการเงินบนสมาร์ทโฟน ระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย โดยไม่ผ่านตัวแทนจำหน่าย การใช้เครื่องพิมพ์สามมิติ การใช้ระบบอัตโนมัติ การใช้เทคโนโลยี Artificial Intelligence (AI) และ Machine Learning (ML) เป็นต้น ซึ่งนอกจากการปรับตัวด้วยการนำเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาพัฒนากระบวนการผลิตแล้ว ภาคอุตสาหกรรมยังได้มองถึงแนวทางการปรับลดค่าใช้จ่าย เช่น การปรับลดจำนวนแรงงาน โดยเฉพาะในกลุ่มแรงงานที่มีทักษะต่ำ (Low Skill) และกลุ่มแรงงานไร้ฝีมือ (Unskilled labour) และแม้กระทั่งภาคเกษตรกรรม ก็ได้มีการเตรียมพร้อมและปรับตัว โดยการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมดิจิทัลเข้าไปประยุกต์ใช้ เพื่อเพิ่มปริมาณและคุณภาพของผลผลิต หรือที่เรียกว่า “เกษตรแม่นยำ” หรือ “Precision Farming” กันมากขึ้นจะเห็นได้ว่า การก้าวผ่านจาก “New Normal” ไปสู่ “Next Normal” จะเกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีและนวัตกรรมดิจิทัลที่ประชาชนทุกเพศทุกวัย และทุกภาคส่วน ต้องเรียนรู้และนำมาประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิต และการดำเนินธุรกิจ (Digital Transformation) ยกตัวอย่างเช่น การเรียนออนไลน์ นอกจากนักเรียน นักศึกษาแล้ว คนวัยทำงานยังสามารถเรียนรู้และพัฒนาทักษะ (Upskill & Reskill) เพื่อสร้างรายได้ให้มากขึ้น (เสกสรรค์ พันธัญญะ, 2565) การทำธุรกิจออนไลน์ ภาคธุรกิจจะโฟกัสเฉพาะ Core Business ส่วนงานสนับสนุนจะเป็นการใช้ Out Source หรือการ Share Service รวมทั้งการใช้โปรแกรมจัดการธุรกิจและเครื่องมือดิจิทัลเพื่อลดต้นทุน

การก้าวผ่านจาก “New Normal” ไปสู่ “Next Normal” ยังเป็นการสนับสนุนให้เกิดระบบนิเวศที่เอื้อต่อการปรับเปลี่ยนเศรษฐกิจและสังคมของประเทศให้เข้าสู่ระบบเศรษฐกิจดิจิทัล ซึ่งจะต้องให้ความ

สำคัญกับโครงสร้างพื้นฐานทางด้านดิจิทัล (Digital Infrastructure) เพื่อให้ประชาชนทุกเพศทุกวัยสามารถเข้าถึงเทคโนโลยีและนวัตกรรมดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพและเท่าเทียม รวมทั้งมีทักษะและความเข้าใจในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลขั้นพื้นฐาน (Digital Literacy) และเพื่อให้ภาคส่วนต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ให้ความสำคัญกับความมั่นคงและปลอดภัยทางไซเบอร์ (Cyber Security) และการใช้ประโยชน์จากระบบข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data Platform) ในการพัฒนาธุรกิจและการให้บริการถึงแม้ว่าเทคโนโลยีและนวัตกรรมดิจิทัลจะเข้ามามีบทบาทสำคัญในการก้าวผ่านจาก “New Normal” ไปสู่ “Next Normal” และเป็นการสนับสนุนการฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยจากสถานการณ์โควิด 19 แต่การฝ่าวิกฤตในครั้งนี้ ต้องอาศัยความรู้ ความเข้าใจ และความรับผิดชอบ ทั้งต่อตนเองและสังคมของทุกคนในประเทศ ในการรับมือสถานการณ์โควิด 19 อย่างมีสติ “ตระหนัก แต่ไม่ตระหนก”

สรุป แม้ว่าประเทศไทยจะมีความเสี่ยง และยังได้รับผลกระทบจากสถานการณ์โควิด 19 แต่ฝ่ายนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล เชื่อว่าประเทศไทยสามารถผ่านวิกฤตนี้ไปได้ และมีโอกาสฟื้นตัวได้อย่างรวดเร็ว ด้วยความร่วมมือ ร่วมใจของคนในประเทศ เหมือนกับช่วงที่เคยเกิดวิกฤตครั้งต่างๆ ในอดีต และในช่วงนี้ยังเป็นโอกาสของประเทศไทยในการนำเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาประยุกต์ใช้ เพื่อป้องกัน และลดผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากสถานการณ์โควิด 19 และยังเป็นโอกาสในการพัฒนาและส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมด้านดิจิทัลของประเทศอีกด้วย Next Normal การดำเนินชีวิตแบบใหม่ที่แตกต่างจากอดีต เช่น การบริหารจัดการองค์กร พฤติกรรมการใช้เครือข่ายอินเทอร์เน็ต การเว้นระยะห่างทางสังคม การจับจ่ายใช้สอยในชีวิตประจำวันและการให้ความสำคัญในเรื่องสุขภาพมากยิ่งขึ้น

4. นวัตกรรม

ความหมายของนวัตกรรม (Innovation) มีรากศัพท์มาจาก Innovare ในภาษาละติน แปลว่าทำสิ่งใหม่ขึ้นมา ซึ่งสอดคล้องกับความหมายของคำ ว่า นวัตกรรม ที่รูปศัพท์เดิมมาจากภาษาบาลี คือ นว + อตต + กรรม กล่าวคือ นว แปลว่าใหม่ ตต แปลว่า ตัวเองและกรรม แปลว่า การกระทำเมื่อนำ คำ นว มาสนธิกับอตต จึงเป็น นวัตกรรม และเมื่อรวมคำ นวัตกรรม มาสมาส กับกรรม จึงเป็นคำ ว่า นวัตกรรมแปลตามรากศัพท์เดิมว่า การกระทำที่ใหม่ของตนเอง หรือการกระทำของตนเองใหม่

Thomas Hughes (2022) นวัตกรรมเป็นการนำวิธีการใหม่ๆ มาปฏิบัติหลังจากได้ผ่านการทดลองหรือได้รับการพัฒนามาเป็นขั้นๆ แล้ว โดยมีขั้นตอนตามลำดับคือ การคิดค้น การพัฒนา และนำไปปฏิบัติจริง ซึ่งมีความแตกต่างจากการปฏิบัติเดิมที่เคยปฏิบัติมา

กิริติ ยศยิ่งยง (2552) นวัตกรรม เป็นกระบวนการสร้างสรรค์ คิดค้น พัฒนา สามารถนำไปปฏิบัติจริง และมีการเผยแพร่ออกสู่ชุมชน ในลักษณะเป็นของใหม่ที่ไม่เคยมีมาก่อน หรือของเก่าที่มีอยู่แต่เดิมแต่ได้

รับการปรับปรุงเสริมแต่งพัฒนาขึ้นใหม่ให้มีมูลค่าทางเศรษฐกิจ สามารถนำไปใช้ในเชิงพาณิชย์ได้

Mckeown (2008) นวัตกรรม หมายถึง การทำงานสิ่งต่างๆ ด้วยวิธีใหม่ๆ และยังอาจหมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางความคิด การผลิต กระบวนการ หรือองค์กร ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนนั้นจะเกิดขึ้นจากการ ปฏิวัติ การเปลี่ยนอย่างถอนรากถอนโคน หรือการพัฒนาต่อยอด ทั้งนี้ มักมีการแยกแยะความแตกต่าง อย่างชัดเจน ระหว่างการประดิษฐ์คิดค้น ความคิดริเริ่ม และนวัตกรรม อันหมายถึงความคิดริเริ่มที่นำมา ประยุกต์ใช้อย่างสัมฤทธิ์ผล และในหลายสาขา เชื่อกันว่าการที่สิ่งใดสิ่งหนึ่งจะเป็นนวัตกรรมได้นั้น จะต้อง มีความแปลกใหม่อย่างเห็นได้ชัด และไม่เป็นแค่เพียงการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ เป็นต้นว่า ในด้านศิลปะ เศรษฐศาสตร์ เศรษฐกิจ และนโยบายของรัฐ ในเชิงเศรษฐศาสตร์นั้น การเปลี่ยนแปลงนั้นจะต้องเพิ่มมูลค่า มูลค่าของลูกค้า หรือมูลค่าของผู้ผลิต เป้าหมายของนวัตกรรมคือการเปลี่ยนแปลงในเชิงบวก เพื่อให้ สิ่งต่างๆ เกิดเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น นวัตกรรมก่อให้เกิดผลิตผลเพิ่มขึ้น และเป็นที่มาสำคัญของความ มั่งคั่งทางเศรษฐกิจ

Damanpour (1987) ได้ให้ความหมายว่า นวัตกรรม ในแง่มุมมองของนวัตกรรม องค์กร หมายถึง สิ่งใหม่ที่ถูกพัฒนาขึ้นมาใช้ในองค์กร และเป็นที่ยอมรับของคนในองค์กร

สรุป นวัตกรรม (Innovation) หมายถึง การปฏิบัติจัดทำหรือการกระทำสิ่งใหม่ๆ ที่ไม่เคยมีมา ก่อนหรือการพัฒนาดัดแปลงจากของเดิมให้ดียิ่งขึ้น ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน

5. นวัตกรรมทางการศึกษาและการบริหารการศึกษา ยุค Nex Normal

1. เทคโนโลยีการศึกษาในฐานะองค์ความรู้ในประเทศไทย เทคโนโลยีทางการศึกษาในฐานะที่เป็นองค์ความรู้พบได้จากการที่มหาวิทยาลัยต่างเปิดสอนวิชาเทคโนโลยีทางการศึกษา ระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก โดยระดับปริญญาตรีมุ่งเน้นการผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ด้าน เทคโนโลยีการศึกษา เพื่อไปปฏิบัติงานในลักษณะนักปฏิบัติในสถาบันการศึกษาและองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน สำหรับระดับ ปริญญาโทและปริญญาเอก มุ่งเน้นผลิตบัณฑิตทางด้านเทคโนโลยีทางการศึกษาที่เป็นทั้งนักออกแบบนัก จัดการระบบ ผู้ควบคุมการผลิตและการใช้สื่อต่างๆ เนื้อหาที่สอนจะครอบคลุมถึงแนวคิดพื้นฐานทางด้าน เทคโนโลยีการศึกษา สื่อทางการศึกษาที่จะครอบคลุมงานทางด้านกราฟิก เครื่องฉายต่างๆ เครื่องเสียง ภาพยนตร์ วิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ การใช้สื่อโทรคมนาคมเพื่อการศึกษา เช่น การใช้โทรศัพท์เพื่อการศึกษา การใช้วิดีโอ การใช้ดาวเทียม การใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อการศึกษา การใช้คอมพิวเตอร์เพื่อการศึกษา

2. เทคโนโลยีการศึกษาในฐานะเครื่องมือในการบริหาร ในฐานะเครื่องมือทางการบริหาร เทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญซึ่งจำแนกได้ ดังนี้

2.1 เป็นเครื่องมือในด้านการบริหารองค์กร เพื่อให้ดำเนินงานตามวิธีระบบและบรรลु วัตถุประสงค์ ซึ่งโดยทั่วไปแล้วจะจัดการเกี่ยวกับ ดังนี้ (1) การกำหนดจุดมุ่งหมายและนโยบายเกี่ยวกับ

บทบาท วัตถุประสงค์ การเรียนการสอน ตัวผู้เรียน และการจัดทรัพยากรการเรียน ให้มีความเหมาะสม และสอดคล้องกัน (2) การให้การสนับสนุน จะต้องมีการวางแผนการจัดหาทรัพยากร ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวก รวมทั้งการวางแผนปฏิบัติงานและการประเมินผลงาน (3) การจัดบริการที่มีประสิทธิภาพ (4) การสร้างความประสานสัมพันธ์ให้มีการร่วมมือในการปฏิบัติงานของทุกหน่วยงานย่อยในองค์กร ตลอดจนวิธีการเผยแพร่ข่าวสารและการติดต่อสื่อสาร เพื่อให้การปฏิบัติงานดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยและสำเร็จตามวัตถุประสงค์

2.2 การเป็นเครื่องมือด้านธุรการ ได้แก่ การผลิตเอกสาร การนัดหมาย การทำทะเบียน นักศึกษา ทะเบียนครุภัณฑ์ การทำบัญชีการเงิน และการควบคุมงบประมาณ

2.3 ด้านการบริหารงานบุคลากร เป็นการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารงานบุคลากร เพื่อการแต่งตั้งบุคลากรเข้ารับตำแหน่งให้เหมาะสมกับหน้าที่ โดยสอดคล้องกับความสามารถของแต่ละบุคคล ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินงานขององค์กรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากการแต่งตั้งแล้วเทคโนโลยียังสามารถใช้ในการสรรหา การคัดเลือกบุคลากร การพัฒนาบุคลากร การนิเทศงาน การบำรุงขวัญการทำงาน สวัสดิการ และการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากร

2.4 การบริหารวิชาการ จะใช้เทคโนโลยีในการเก็บประเมินผลการเรียน การวัดและการประเมินผล พร้อมทั้งการรายงานผลการเรียนด้านการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ โดยการผลิตสื่อต่างๆ เพื่อใช้ในการประชาสัมพันธ์กิจการของสถาบันการศึกษา และการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างสถาบัน การศึกษากับชุมชน

3. เทคโนโลยีการศึกษาในฐานะเครื่องมือทางวิชาการ สถาบันการศึกษาใช้เทคโนโลยีการศึกษา ใน 2 ลักษณะ คือ ยึดสื่อคนเป็นกลางกับยึดสื่อสิ่งของเป็นหลักการยึดสื่อคนเป็นหลัก หมายถึง การให้ครู อาจารย์ เป็นแหล่งความรู้ แล้วใช้สื่อสิ่งของเสริมการสอนของครู เป็นวิธีที่พบเห็นทั่วไปในสถาบันการศึกษา แบบปิดที่ใช้ระบบการเรียนการสอนแบบผู้เรียนกับผู้สอนเผชิญหน้ากันการยึดสื่อสิ่งของเป็นหลัก การใช้รูปแบบนี้ตั้งอยู่บนความเชื่อที่ว่า การเรียนรู้อาจเกิดขึ้นได้โดยที่ผู้เรียนไม่ต้องเผชิญหน้ากับผู้สอน แต่อาจเรียนได้จากสื่อประสมประเภทต่างๆ ในรูปของการศึกษาทางไกลโดยทั่วไปการใช้ในลักษณะนี้จะพบในมหาวิทยาลัยแบบเปิด ซึ่งมีการใช้อยู่ 3 ลักษณะ คือ 1) การใช้สื่อสิ่งพิมพ์เป็นแกน เสริมด้วยสื่อโสตทัศน (AV Media) รายการวิทยุ กระจายเสียงรายการวิทยุโทรทัศน์การสอนเสริม และสื่อโทรคมนาคม เป็นต้น เช่นที่มหาวิทยาลัยสุโขทัย ธรรมาธิราชและมหาวิทยาลัยเปิดแห่งอังกฤษ เป็นต้น 2) การใช้สื่อวิทยุหรือโทรทัศน์เป็นแกน โดยใช้วิทยุหรือโทรทัศน์เป็นสื่อ ใช้กันที่ มหาวิทยาลัยทางอากาศของญี่ปุ่นและมหาวิทยาลัยทางโทรทัศน์ของประเทศจีน 3) การใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์หรือคอมพิวเตอร์เป็นแกน เช่นที่มหาวิทยาลัยเปิดในสหรัฐอเมริกา เป็นต้น นอกจากนี้ในปัจจุบันการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ยังเป็นที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลายใน มหาวิทยาลัยแบบปิดทั้งในอเมริกาและยุโรปโดยระบบที่เราเรียกว่า e-Learning

4. เทคโนโลยีการศึกษาในฐานะทรัพยากรเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ทรัพยากรการเรียนรู้ หมายถึง ทรัพยากรทุกชนิดที่ผู้เรียนสามารถใช้แบบเชิงเดี่ยวหรือแบบผสมอย่างไม่เป็นทางการ เพื่อเอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ ซึ่งได้แก่ 1) ข้อสนเทศ/ข่าวสาร คือข้อเท็จจริงที่ได้ประมวลและจัดเก็บไว้อย่างเป็นระบบพร้อมที่จะถ่ายทอดสู่บุคคลที่สนใจ 2) บุคคล (People) บุคลากรแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรกคือกลุ่มที่ทำหน้าที่รวบรวมและจัดระบบการเก็บข้อสนเทศและข่าวสาร กลุ่มที่สองคือคณะบุคคลที่ปฏิบัติงานในหน่วยงานและทำหน้าที่ในการถ่ายทอดข้อสนเทศและข่าวสาร ซึ่งได้แก่ ครู นักการศึกษา นักวิชาการ 3) ผู้เชี่ยวชาญคือบุคลากรที่เตรียมงาน ปรับปรุง ผลิต ดำเนินการประเมินผลและพัฒนาเพื่อให้การเรียนการสอนประสบผลสำเร็จ 4) วัสดุ ได้แก่ สิ่งของ จำแนกได้เป็น 2 ประเภท คือ (1) ประเภทที่บรรจุหรือบันทึกข่าวสารที่จะต้องถ่ายทอดด้วยเครื่องมืออื่น เช่น แผ่นเสียง ฟิล์มสตริป สไลด์ ภาพยนตร์ วิทยุเทป ไมโครฟิล์ม ไมโครฟิช ฯลฯ (2) ประเภทที่ตัวของมันเองสามารถใช้งานได้เลยโดยไม่ต้องอาศัยเครื่องมืออื่น เช่น แผนที่ลูกโลก หนังสือ ของจริง ของจำลอง ฯลฯ 5) เครื่องมือ คืออุปกรณ์ที่เป็นตัวถ่ายทอดข่าวสารที่บรรจุหรือบันทึกไว้ในวัสดุ ส่วนมากจะเป็นเครื่องกลไกไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ บางอย่างก็ไม่จำเป็นต้องเป็นเครื่องกลไก

5. เทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษาในฐานะเครื่องมือในการพัฒนาบุคลากร ในการพัฒนาบุคลากร การอบรมเป็นวิธีการหนึ่งที่สถาบันการศึกษาองค์การต่างๆ ใช้กันอย่างแพร่หลายในฐานะเครื่องมือในด้านการพัฒนาบุคลากร หน่วยงานที่จะต้องรู้ว่าหัวข้อในการจัดอบรมได้แก่หัวข้ออะไร ส่วนผู้สอนก็ต้องรู้ว่าในเทคนิคการสอนต่างๆ ที่ใช้กันอยู่นั้นต้องใช้เทคนิคการสอนแบบใดจึงจะเหมาะสม และจะจัดสภาพแวดล้อมของห้องอบรมอย่างไร เช่น ระบบแสง ระบบเสียง ระบบควบคุมอุณหภูมิ จะจัดที่นั่งของผู้เข้าอบรมแบบไหน แบบวงกลม ครึ่งวงกลม สี่เหลี่ยมผืนผ้า สี่เหลี่ยมจัตุรัสรูปตัว U หรือจัดเป็นกลุ่มๆ และจะใช้สื่อทัศนอุปกรณ์ประเภทไหน เช่น โปรเจคเตอร์ จอภาพ เครื่องเล่นเทป เครื่องคอมพิวเตอร์ หรือเครื่องฉายสไลด์

6. เทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษาในฐานะเครื่องมือสนับสนุนการเรียนรู้ ดังที่กล่าวแล้วว่า การเรียนรู้ของมนุษย์เกิดขึ้นได้จากการฟัง การอ่าน การเห็น และการสัมผัส ดังนั้น เทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษาจึงสามารถสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียนได้ 3 วิธี คือ 1) นำหลักสูตรซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานที่เราใจเข้าสู่ห้องเรียน นั่นคือ หลักสูตรจะเกี่ยวข้องกับตัวนักเรียนโดยตรง นักเรียนจะค้นหาคำปัญหาของเขาเอง ทดสอบความคิด รับข้อมูลย้อนกลับ และทำงานร่วมกับนักเรียนคนอื่นๆ หรือฝึกหัดนอกห้องเรียน 2) จัดหาเครื่องมือซึ่งจะกระตุ้นการเรียนรู้ สนับสนุนการคิดและการแก้ปัญหา กำหนดรูปแบบของกิจกรรมแนะนำเกี่ยวกับการปฏิบัติ 3) ให้โอกาสแก่นักเรียน และครูมากขึ้นในการให้ข้อมูลย้อนกลับ รวมทั้งข้อมูลทั้งหลายที่นักเรียนประเมินเกี่ยวกับคุณภาพของความคิดแล ผลผลิตของเขา ให้โอกาสนักเรียนได้มีปฏิสัมพันธ์กับนักวิทยาศาสตร์ รับข้อมูลย้อนกลับจากแหล่งต่างๆ รวมทั้งเพื่อนของเขา และผู้ที่มีประสบการณ์ในเชิงวิชาการในสิ่งที่เขาจำเป็นต้องปรับปรุง (วูธิศักดิ์ โกชนุกู, 2564)

สรุป นวัตกรรมทางการศึกษาและการบริหารการศึกษา คือการดำเนินการให้องค์กรพร้อมที่จะเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม เป็นปัจจัยที่สำคัญในการนำนวัตกรรมมาใช้เพื่อในการบริหาร ซึ่งในยุค Nex Normal หากองค์กรไม่มีความพร้อมในการรองรับนวัตกรรมทั้งในด้านบุคลากรและบริบทการบริหารจัดการต่างๆ ขององค์กร ก็ไม่สามารถนำนวัตกรรมมาใช้เพื่อการบริหารสถานศึกษาไปสู่ความสำเร็จได้ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยและบริบทต่างๆ อีกหลายประการ ผู้บริหารสถานศึกษา บุคลากร ที่ทีมงานต้องมียุทธศาสตร์ความรู้เกี่ยวกับนวัตกรรมในการบริหารที่นำมาใช้ สามารถปฏิบัติได้ ถ่ายทอดเป็นและสถานศึกษาต้องมีความพร้อมในการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่การเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม ในการรองรับนวัตกรรมเพื่อการบริหารสถานศึกษาต่อไป

6. ความเป็นมาและการจัดการศึกษาของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา

โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา เดิมใช้ชื่อว่า โรงเรียนราษฎร์ของวัด เกิดขึ้นตามระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยโรงเรียนราษฎร์ของวัด พุทธศักราช 2488 โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาได้ประสบปัญหาในการดำเนินงานมาโดยตลอด เนื่องจากในช่วงแรกๆ ได้รับอุดหนุนเหมือนโรงเรียนเอกชนทั่วไป และไม่สามารถเก็บค่าธรรมเนียมการเรียนจากผู้ปกครองนักเรียนได้ สาเหตุจากผู้ปกครองนักเรียนร้อยละ 95 มีฐานะยากจน จึงทำให้โรงเรียนบางแห่งต้องเลิกกิจการ และบางแห่งก็ได้โอนกิจการให้รัฐบาล (ในอดีต) (กมล สดุดประเสริฐ และสุนทร สุนันทชัย, 2541, หน้า 47) ขณะเดียวกัน ก็มีจุดเน้นที่ต้องการให้นักเรียนนั้น มีคุณธรรมจริยธรรม โดยมีจุดประสงค์ มุ่งเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมซึ่งนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรม และกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา อย่างถูกต้องโดยการควบคุมกาย วาจา ใจ ให้อยู่ในกรอบคุณธรรมจริยธรรม และวัฒนธรรมอันดีงาม ไม่เบียดเบียนตนเอง และบุคคลอื่น สามารถสร้างประโยชน์ให้แก่ตนเอง และสังคม ตลอดจนมีลักษณะของความเป็นผู้นำ และผู้ตามที่ดี เพื่อการดำรงตนเป็นพลเมืองที่ดีในสังคม ประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ขณะเดียวกันโรงเรียนก็ได้รับการสนับสนุน จากคณะสงฆ์ซึ่งเปิดโอกาสให้วัด พระสงฆ์ และชุมชน ได้เข้ามามีบทบาทในการจัดการ ศึกษาอย่างเต็มที่ โดยมีกระทรวงศึกษาธิการได้ส่งเสริมสนับสนุนและให้การอุดหนุนแก่โรงเรียนเป็นพิเศษ เพราะถือว่า โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา เป็นโรงเรียนต้นแบบประเภทการจัดการศึกษาสงเคราะห์ ให้แก่บุคคลที่ไม่สามารถพึ่งตนเองได้หรือไม่มีผู้ดูแล หรือด้อยโอกาสในปีการศึกษา 2520 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนได้ออกนโยบาย และแผนงานให้สอดคล้องกับ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 จึงได้เพิ่มเติมนโยบายการพัฒนาการศึกษาในด้านปริมาณว่า “จะส่งเสริมการจัดโรงเรียนราษฎร์การกุศลมากขึ้นเป็นพิเศษ” กระทรวงศึกษาธิการ กรมวิชาการ ได้กำหนดขอบข่ายการบริหารงานโรงเรียนซึ่งเกี่ยวข้องกับการงานแผนปฏิบัติงาน ทั้งภายในและภายนอกภายในโรงเรียน ว่าผู้บริหารโรงเรียนจะต้องวางแผนที่สามารถปฏิบัติได้ทั้งภายใน และ

ภายนอกโรงเรียนมากมายหลายประการ

เป้าหมายของโรงเรียนการกุศลของวัด พัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ควบคู่คุณธรรมมีความก้าวหน้า เต็มศักยภาพทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับดี มีภาพลักษณ์ตามคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามแนวทางวิถิพุทธ ภายใต้ปรัชญาของโรงเรียน พัฒนาคุณภาพครู ผู้สอนให้มีการพัฒนาตนเอง มีความรู้ความสามารถ มีคุณธรรมมีจริยธรรมมีจรรยาบรรณในวิชาชีพครู ยึดมั่นในอุดมการณ์โรงเรียน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2561) และมาตรฐานวิชาชีพ เป็นผู้นำ เสียสละทุ่มเท อุทิศตน รับผิดชอบ และมีคุณภาพ พัฒนาระบบบริหารจัดการ เน้นการมีส่วนร่วมเป็นระบบ โปร่งใส มีประสิทธิภาพ และมีบรรยากาศในการทำงาน พัฒนาทรัพยากรเพื่อการเรียน การสอนอาคาร สถานที่ สิ่งแวดล้อมให้มีมาตรฐาน มั่นคง แข็งแรง สะอาด ร่มรื่น มีบรรยากาศทางการ ศึกษาสื่ออุปกรณ์ นวัตกรรม และเทคโนโลยี ได้รับการพัฒนาเหมาะสมพอเพียง และเอื้อต่อการเรียน การสอน ส่งเสริม และสนับสนุนกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เน้นด้านศาสนา กีฬา ดนตรี ศิลปะ นาฏศิลป์ และ กิจกรรมสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน

การพัฒนาโรงเรียนแบบการมีส่วนร่วม โดยการร่วมมือระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน มีคณะกรรมการ อำนวยการ และคณะกรรมการผู้บริหารภายใน เป็นฝ่ายกำหนดนโยบาย เป้าหมายวางแผนงาน แบ่งงาน เป็น 6 ด้าน คือด้านวิชาการ กิจกรรมนักเรียน บุคลากร ธุรการ และแผนงานอาคารสถานที่ และความ สัมพันธ์กับชุมชน หลักการทำงานเป็นทีม กระจายอำนาจการทำงานเป็นระดับช่วงชั้น ได้แก่ ระดับปฐมวัย (อ.1-อ.3) ช่วงชั้นที่ 1 (ป.1-ป.3) ช่วงชั้นที่ 2 (ป.4-ป.6) ช่วงชั้นที่ 3 (ม.1-ม.3) และช่วงชั้นที่ 4 (ม.4-ม.6) มีหัวหน้าเป็นหัวหน้าช่วงชั้น แต่ละช่วงชั้นแบ่งกลุ่มย่อยเป็นระดับ มีหัวหน้าระดับเป็นฝ่ายควบคุมดูแล มอบหมายงาน แบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบเป็นระดับ เป็นช่วงชั้น อาทิ ครูเวรดูแลความปลอดภัยหน้าโรงเรียน วันหยุด งานปกครอง งานกิจกรรม ฯลฯ การอยู่ร่วมกันแบบวิถิพุทธ บรรยากาศการทำงานเป็นแบบครู กับศิษย์ พี่กับน้อง เพื่อนกับเพื่อน เหมือนครอบครัวเดียวกัน อาศัยหลักกัลยาณมิตรในการอยู่ร่วมกัน ยึดหลักการทำงานมากกว่าคำตอบแทนให้พออยู่ พอกิน พอเพียง ด้วยอุดมการณ์ จริใจ เสียสละ สามัคคี และมีความรับผิดชอบต่องาน การดำเนินงานตามวงจรงาน/โครงการ/กิจกรรม เพื่อพัฒนาผู้เรียน และบุคลากร ยึดหลักร่วมกันคิดร่วมกันทำร่วมกันแก้ไขปัญหา และร่วมกันพัฒนา ภายใต้หลักปรัชญาของโรงเรียนคือ “สุวิชาโน ภวไโหติ, ผู้รู้ดี เป็นผู้เจริญ” กระบวนการบริหารงานตามแนวของเดมมิง (Deming) คือแบบ (PDCA) การวางแผน (Plan) การปฏิบัติตามแผน (Do) การตรวจสอบ (check) การปฏิบัติ (Action) ดังนั้น กระบวนการบริหารงานทั้ง 4 ขั้นตอนจะต้องปฏิบัติต่อเนื่องกันไปไม่สิ้นสุดซึ่งเขียนได้ว่า (plan-do-check-act) ซึ่งเหมือนกับเป็นวงจรอันหนึ่งเรียกว่าวงจรเดมมิง (The Deming Cycle) วงจรหรือวงล้อ เป็นเครื่องมือการบริหารอย่างต่อเนื่องในการติดตามพัฒนาให้บรรลุเป้าหมาย โดยวงจรเดมมิงเป็น กระบวนการหนึ่ง ซึ่งสามารถที่จะนำมาใช้ได้เป็นอย่างดีในการควบคุมคุณภาพหรือการบริหารคุณภาพ

สรุป การบริหารโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จัดการศึกษาเพื่อให้พระภิกษุสามเณร และนักเรียน ได้เล่าเรียนตามหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการโดยเรียนทั้งทางโลกและทางธรรม ซึ่งปัจจุบัน การศึกษาของพระภิกษุและสามเณรนั้นขึ้นตรงต่อสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นผู้ดูแลรับผิดชอบ ภายใต้การควบคุมของสภาการศึกษาคณะสงฆ์ ซึ่งมีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธาน

7. สรุป

นวัตกรรมการบริหารโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาชีวิตวิถีถัดไป Nex Normal เป็นการบริหารการจัดการศึกษาเพื่อให้พระภิกษุสามเณรและนักเรียนได้เล่าเรียนตามหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการ โดยเรียนทั้งทางโลกและทางธรรมและผู้บริหารจะต้องใช้นวัตกรรมเพื่อการบริหารโรงเรียนไปสู่เป้าหมาย และความสำเร็จ ในยุคปัจจุบันซึ่งปัจจัยสำคัญคือ การนำนวัตกรรม มาใช้ในการบริหารจัดการ โรงเรียนสามารถนำองค์ความรู้ใหม่ๆ มาปฏิบัติหรือถ่ายทอดได้ ได้แก่ สื่อทางการศึกษาด้านกราฟิก เครื่องเสียง วิชายุทธศาสตร์เสียง โทรทัศน์โทรศัพท์ การใช้ดาวเทียม ใช้คอมพิวเตอร์เพื่อการศึกษา อินเทอร์เน็ต รวมถึงการใช้งานโปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่เกิดขึ้นในอนาคตได้ หากโรงเรียนหรือบุคลากรไม่มีความพร้อมในการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยการศึกษาก็อาจก่อให้เกิดปัญหาได้ ฉะนั้น ผู้บริหารโรงเรียนควรมีการจัดฝึกอบรมบุคลากรในโรงเรียนให้ทันสมัย เพื่อที่จะได้นำองค์ความรู้การใช้โทรศัพท์เพื่อการ ความรู้ใหม่ๆ มาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เช่น การประชุม ชุมออนไลน์ การกาศึกษา การใช้วิดีโอเทกซ์ การใช้คอมพิวเตอร์ และการใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อการศึกษา เป็นต้น การบริหารจัดการโรงเรียนควรเน้นการบริหารแบบมีส่วนร่วม มีการบริหารเชิงระบบในการทำงาน มีการนำกระบวนการวิจัยและพัฒนาาร่วมกับการบริหาร มีการส่งเสริมและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ การพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนที่หลากหลาย การบริหารจัดการโดยใช้โรงเรียนและชุมชนเป็นฐาน ส่งเสริมการนำนวัตกรรมโรงเรียนขนาดเล็กมาใช้ในการแก้ปัญหาและการพัฒนาสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศต่างๆ การบริหารโรงเรียนตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พัฒนาทักษะอาชีพสำหรับผู้เรียน รวมถึงการนำหลักคุณธรรมจริยธรรมมาใช้ในการบริหารงาน เทคโนโลยีทางการศึกษาหรือสื่อทางการศึกษาด้านกราฟิกเพื่อการบริหารจัดการเรียนการสอน เช่น การพัฒนาบทเรียนออนไลน์ แบบทดสอบออนไลน์การพัฒนาเครือข่ายโรงเรียนและชุมชน เพื่อให้การบริหารงานในโรงเรียนเกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

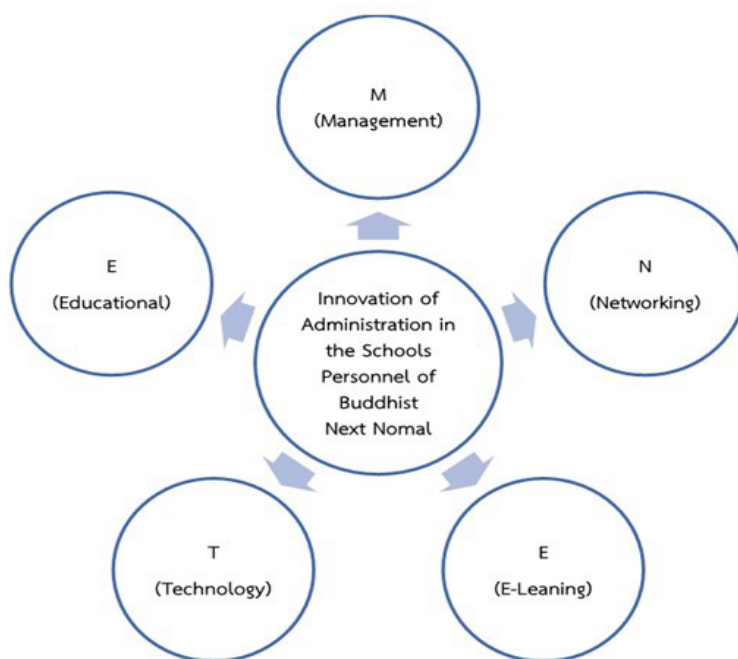
สำหรับข้อเสนอแนะ ผู้บริหารในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ควรมีการจัดอบรมบุคลากรในโรงเรียนให้มีความรู้ความสามารถในการใช้นวัตกรรม ผู้บริหารสถานศึกษา บุคลากร ทีมงาน ต้องมีองค์ความรู้เกี่ยวกับนวัตกรรมในการบริหารที่นำมาใช้ สามารถปฏิบัติได้ถ่ายทอด เป็นการนำนวัตกรรมมาใช้ในการบริหารจัดการ หากโรงเรียนหรือบุคลากรไม่มีความพร้อมในการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย ก็อาจก่อให้เกิดปัญหาในการบริหารจัดการได้ สถานศึกษาต้องมีความพร้อมในการเป็นองค์กรแห่ง

การเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่การเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม และการรองรับนวัตกรรมเพื่อการบริหารสถานศึกษาที่จะเกิดขึ้น รวมทั้งการจัดการศึกษาเพื่อให้พระภิกษุสามเณรและนักเรียนได้เล่าเรียนตามหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการ โดยเรียนทั้งทางโลกและทางธรรมนั้น อาจมีข้อจำกัดในการใช้งบประมาณที่จะมาจัดสร้างนวัตกรรมได้

8. องค์ความรู้ที่ได้รับ

ผู้เขียนบทความ ได้ศึกษาเกี่ยวกับนวัตกรรม เทคโนโลยี และการบริหารโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาใน ชีวิตวิถีถัดไป ซึ่งเป็นการนำนวัตกรรมมาใช้ในการบริหารจัดการในปัจจุบัน เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ๆ ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

กมล สุดประเสริฐ และสุนทร สุนันทชัย. (2541). *วิสัยทัศน์ทางการศึกษา: ทิศทางที่ไทยต้องพบพาน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

- กิริติ ยศยิ่งยง. (2552). *องค์กรแห่งนวัตกรรม: แนวคิดและกระบวนการ*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วุทธิศักดิ์ โกชนุก. (2564). *นวัตกรรมทางการบริหาร*. เข้าถึงได้จาก www.mongkornmk01.blogspot.com/2010/06/blog-post_18.html
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน. (2561). *การพัฒนาโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: ศรุสภา.
- เสกสันต์ พันธุ์บุญมี. (2565). *Digital Tranformation จาก New Normal สู่ Next Normal*. เข้าถึงได้จาก <https://www.depa.or.th/th/article-view/digital-transformation-new-normal-next-normal>
- Damanpour, F. (1987). The Adoption of Technological, Administrative, and Ancillary Innovations: Impact of Organizational Factors. *Journal of Management*, 13, 675-688.
- Hughes, T. (2022). *นวัตกรรมการศึกษา*. เข้าถึงได้จาก <https://thanetsupong.wordpress.com>
- McKeown, Max. (2008). *The Truth About Innovation*. London, UK: Prentice Hall.

พระพุทธศาสนากับสิทธิมนุษยชน*

Buddhism and Human Rights

พระบุญ ชัยสร และอินตอง ชัยประโคน

Phra Boun Xayyasone and Intong Sayprakhom

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Mahschulalongkornrajavidyalaya, Khon Kaen Campus, Thailand

Corresponding Author, E-mail: 6205501032@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักสิทธิมนุษยชนเปรียบเทียบกับหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา พบว่า สิทธิมนุษยชน หมายถึง สิทธิ ศักดิ์ศรี เสรีภาพ และความเสมอภาคของความเป็นมนุษย์ที่ต้องได้รับการรับรอง คัมภีร์ตามรัฐธรรมนูญแห่งชาติ สิทธิมนุษยชนมีที่มาจากแนวคิดในเรื่องกฎหมายธรรมชาติ มีวิวัฒนาการเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิระดับสากล องค์การสหประชาชาติได้ประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เพื่อแสดงเจตนารมณ์ที่จะปกป้องคุ้มครองสิทธิมนุษยชน เพื่อใช้เป็นมาตรฐานกลางให้แก่บรรดาประเทศที่เป็นสมาชิกเพื่อที่จะนำไปใช้เป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลบวกภายในประเทศนั้นๆ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 ประกอบด้วย 30 ข้อ แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ 1) สิทธิทางการเมือง อันได้แก่ บทบัญญัติข้อที่ 1-21 และ 2) สิทธิทางเศรษฐกิจสังคม ได้แก่ บทบัญญัติข้อที่ 22-30 มนุษย์ทุกคนเกิดมามีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน มนุษย์มีสิทธิบางประการที่ติดตัวมนุษย์มาแต่กำเนิดกระทั่งถึงแก่ความตาย สิทธิดังกล่าวได้แก่ สิทธิในชีวิต เสรีภาพ ความเสมอภาคซึ่งเป็นสิทธิที่ไม่อาจโอนให้แก่กันได้ และไม่มีใครที่จะล่วงละเมิดได้ คำสอนของพระพุทธเจ้าที่ปรากฏในพระไตรปิฎก แม้จะไม่ได้ใช้คำว่า สิทธิมนุษยชนโดยตรง แต่มีเนื้อหาที่มโนของการสอนให้เคารพสิทธิมนุษยชนในด้านต่างๆ เช่นสิทธิเสรีภาพในการนับถือศาสนา สิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น สิทธิในชีวิตความเสมอภาค เกียรติ และศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ หลักธรรมในพระพุทธศาสนามีจุดมุ่งหมายชัดเจน คือ 1) มุ่งให้เกิดประโยชน์ 2) มุ่งให้เกิดความรู้ ความเข้าใจและสามารถนำไปปฏิบัติได้ผลจริง และ 3) เน้นให้ปฏิบัติตามทางสายกลาง

คำสำคัญ: พระพุทธศาสนา; สิทธิมนุษยชน

*ได้รับบทความ: 24 กุมภาพันธ์ 2566; แก้ไขบทความ: 24 เมษายน 2566; ตอรับตีพิมพ์: 30 เมษายน 2566

Received: February 24, 2023; Revised: April 24, 2023; Accepted: April 30, 2023

Abstract

This academic article purpose of this study was to study the principle of human rights in comparison with the teachings of Buddhism. It was found that human rights mean rights, dignity, freedom and equality of human beings that must be recognized. Protected by the National Constitution. Human rights, rooted in the concept of natural law, have evolved to promote and protection of international rights The United Nations has announced the Universal Declaration of Human Rights. to show the intention to protect human rights To serve as a central standard for all member countries in order to be used as a guideline to achieve positive results within that country. The Universal Declaration of Human Rights, 1948, consists of 30 articles, divided into 2 categories: 1. Political rights, which are Articles 1-21, and 2. Socio-economic rights. Including provisions 22-30 All humans are born equal equality. Human beings have certain rights that are inherent in them from birth to death. Such rights include the right to life, liberty, equality which are inalienable rights. and no one can transgress. The Buddha's teachings appearing in the Tripitaka Even though I didn't use the word human rights direct but there are implications of teaching respect for human rights in various aspects. such as freedom of religion rights and freedom of expression, rights to life, equality, honor and dignity of human beings The dharma in Buddhism have clear aims: 1. Aim for benefits 2. Aim for knowledge understanding and can be put into practice with real results; and 3. Focus on following the middle path.

Keywords: Buddhism; Human Rights

1. บทนำ

ประชาคมสังคมโลกมีปัญหามากมายให้มนุษย์เราแก้ไขทุกปีเป็นประจำ หนึ่งในนั้น ก็เป็นปัญหา ด้านสิทธิมนุษยชน การใช้ความรุนแรงของเจ้าหน้าที่รัฐโดยไม่ผ่านกระบวนการยุติธรรม การทุจริตในระบบ การเมือง ระบบราชการ แม้ว่ามนุษยชาติจะผ่านสงครามโลกมาถึงสองครั้ง แต่ก็ยังเกิด อาชญากรรมต่อ มวลมนุษยชาติ (Crime Against Humanity) อีกอยู่อย่างต่อเนื่อง เช่น การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ (Genocide) ขนเผ่าทูตซี (Tutsis) โดยชนเผ่าฮูตู (Hutus) ในรวันดา (Guyatt, 2000, pp. 82-85) การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ชาวจีนโดยชนเผ่าดาอีค เมื่อปี ค.ศ. 1998 หรือ “The Killing of May 1998” ที่เกาะชวา (Java) ทำให้ ประชาชนรวมทั้งสตรีชาวจีนถูกข่มขืนและ ถูกฆ่าอย่างป่าเถื่อน (Bertrand, 2004, p. 232) การฆ่าล้าง

เผ่าพันธุ์ชาวเขมร (Heuveline, 2001, pp. 102-105) โดยเขมรแดงภายใต้การนำโดยพล พต ผู้ผลักดัน กัมพูชาอย่างรุนแรงต่อลัทธิคอมมิวนิสต์ ส่งผลทำให้มีผู้เสียชีวิต 1.5-2 ล้านคน ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1975 ถึง ค.ศ. 1975 มนุษยชาติจะใช้ชีวิตอยู่กันอย่างไร หากว่าในโลกนี้ไร้สิทธิมนุษยชน เอื้ออาทรณ์ เมตตาปราณีต่อกัน และกันอย่างทุกวันนี้ โศกนาฏกรรมย่อมเกิดขึ้นต่อมวลมนุษยชาตินับครั้งไม่ถ้วน นอกจากตัวอย่างการ ละเมิดสิทธิมนุษยชนที่กล่าวมา ก็ยังมีการถูกเหยียดหยามทางชาติพันธุ์ เช่น ในยุโรปหรือสหรัฐอเมริกา มีการเหยียดผิว และเหยียดหยามคนต่างชาติ คือต่อคนแอฟริกา คนเอเชีย และคนอาหรับ การไม่คำนึงถึง สิทธิมนุษยชนทั้งทางกาย และจิตใจ ทำให้สิทธิมนุษยชนเป็นสิ่งที่หลายคนอาจจะทราบกันดี แต่ไม่เข้าใจ ในความหมายอย่างแท้จริงคืออะไร และมนุษย์ทั้งหลายพึงปฏิบัติต่อกันเช่นไร จึงไม่น่าแปลกใจหาก จะพบ ภาพความรุนแรงและการถูกเหยียดหยามกันอย่างไม่มีวันจบสิ้นบนโลกนี้ ทั้งที่มนุษย์ทั้งหลายต่าง เรียกหา อิสราภาพ ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ให้แก่ตนเอง ความไม่สงบสุขเกิดขึ้น ทั้งในทางทางการเมืองและสังคม สังคมที่เต็มไปด้วยความรุนแรงอันก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นเกือบทุก ภูมิภาคของโลก เรื่องเหล่านี้เองที่เป็นมูลเหตุที่ผลักดันให้ผู้นำของหลายๆ ประเทศ มารวมตัวกันเพื่อจัดทำ ข้อตกลงร่วมกัน เพื่อให้มีปกป้องคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานต่างๆ ของประชาคมโลก มีการเคารพต่อสิทธิมนุษยชน ศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ชาติเพื่อเป็นรากฐานของเสรีภาพ ความยุติธรรม และสันติภาพของโลก

จากตัวอย่างปัญหาที่กล่าวมานั้น แสดงให้เห็นว่าปัญหาด้านสิทธิมนุษยชนยังคงมีอยู่ นักวิชาการ บางคนมักใช้กรอบแนวคิดตะวันตกในการมอง แก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนในสังคม แต่ก็ถูก วิพากษ์วิจารณ์ว่าแนวคิดตะวันตกนั้นไม่เหมาะสมในการนำมาปรับใช้กับสังคมทุกภูมิภาคของโลก เพราะ มีบริบทของสังคมไม่เหมือนกัน ผู้ศึกษาเห็นว่าแนวคิดที่ยอมรับได้มากกว่าควรจะเป็นแนวคิดของตะวันออก ในบทความตอนนี้ผู้เขียนต้องการนำเอาหลักสิทธิมนุษยชนสากลมาอธิบายและเปรียบเทียบให้เห็นถึงความ เชื่อมโยง และข้อแตกต่างกับหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า อันมีบ้างข้อที่สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน สากล เพราะหลักคำสอนของพระพุทธเจ้านั้น มีหลายคำสอนที่คล้อยเคียงเข้ากับได้กับแนวคิดเรื่องสิทธิ (Rights) เสรีภาพ (Liberty) ความเสมอภาค (Equality) และศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ (Dignity) ในคำสอน มากมายหลายระดับ แม้ว่าบริบท (Context) ของเวลา (Time) และพื้นที่ (Space) ในปัจจุบันจะแตกต่าง จากสมัยพุทธกาลมาก แต่หลักคำสอนของพระพุทธองค์นั้น ไม่จำกัดกาลเวลา ยังทรงคุณค่า สามารถนำ มาปรับใช้ได้เสมอ

2. ความหมายของสิทธิมนุษยชน

สิทธิมนุษยชน “เป็นศักดิ์ศรีความเป็นสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของมนุษย์ที่ได้รับการ รับรองหรือคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย หรือตามกฎหมายไทย หรือตามสนธิสัญญา

ที่ประเทศไทยมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตาม” สิทธิมนุษยชน Human rights (คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2557, หน้า 18) คือ แนวความคิดที่ว่าบุคคลมีสิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติในแนวทางบางอย่างและมีสิทธิที่จะมีบางสิ่งบางอย่าง เพียงเพราะว่าเขา หรือเธอเป็นมนุษย์ สิทธิมนุษยชนที่เป็นขั้นพื้นฐานที่สุด ได้แก่ สิทธิในการมีชีวิต สิทธิเสรีภาพของการนับถือ สิทธิเสรีภาพของการพูดทางการเมือง สิทธิเสรีภาพแห่งความคิด พร้อมทั้งสิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันตามกฎหมายในรัฐธรรมนูญของประเทศ แนวความคิดในเรื่องสิทธิมนุษยชนได้รับการพัฒนาในยุโรปนับแต่คริสต์ศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมาปฏิญญาสากล ว่าด้วยสิทธิมนุษยชนก็ได้รับการยอมรับโดยสหประชาชาติใน ปี ค.ศ. 1948

“มนุษย์ทั้งหลายเกิดมาเท่าเทียมกัน มนุษย์มีสิทธิบางประการที่ติดตัวมนุษย์มาแต่กำเนิด จนกระทั่งถึงแก่ความตาย สิทธิดังกล่าวได้แก่สิทธิในชีวิต เสรีภาพในร่างกาย และความเสมอภาคซึ่งเป็นสิทธิที่ไม่อาจโอนให้แก่กันได้และใครจะล่วงละเมิดมิได้ หากมีการล่วงละเมิดก็อาจจะก่อให้เกิดอันตรายหรือกระทบกระเทือนเสื่อมเสียต่อสภาพของความเป็นมนุษย์” (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2536, หน้า 30-31)

สรุปได้ว่า สิทธิมนุษยชนคือศักดิ์ศรี เป็นสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของมนุษย์ ที่ได้รับการรับรองหรือคุ้มครองของรัฐ เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่สุด ได้แก่ สิทธิในการมีชีวิต สิทธิเสรีภาพของการนับถือ สิทธิเสรีภาพของการพูดทางการเมือง สิทธิเสรีภาพแห่งความคิด พร้อมทั้งสิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน

3. พัฒนาการของแนวคิดสิทธิมนุษยชน

สิทธิมนุษยชนมีพัฒนาการเป็นลำดับเรื่อยมาจากอดีตถึงปัจจุบัน เมื่อดูความเป็นมาจะพบว่า นอกจาก ฐานความคิดทางด้านศาสนา เช่น ศาสนาฮินดู ศาสนายูดาห์ ศาสนาอิสลาม คำสอนในศาสนาอิสลาม คำสอนขงจื๊อ เม่งจื๊อ พระพุทธเจ้า และปรัชญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนเช่น แนวคิดของอริสโตเติล (384-322 ก่อน ค.ศ) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่ให้ความสำคัญกับเสรีภาพ ในการใช้สิทธิ และเสรีภาพของการเข้าไปมีส่วนร่วมต่อการตัดสินใจทั้งหลายด้วยการพูดและอภิปรายได้อย่างอิสระในนครรัฐ หรือรัฐสภาทางการเมือง (Haas, 2008, pp. 10-17)

โทมัส ฮอบส์ (ค.ศ. 1588-1675) นักปรัชญาชาวอังกฤษ ได้เสนอแนวคิดว่าด้วยการทำสัญญาประชาคม โดยมอบอำนาจให้บุคคล หรือ คณะบุคคลก็ได้ เพื่อความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและร่างกายจากการทำร้ายเช่น ฆ่ากันโดยเฉพาะในภาวะสงคราม (Haas, 2008, p. 21) อันเป็นการร่วมกันหยุดใช้สิทธิธรรมชาติในการปกป้องรักษา ชีวิตของตนด้วยการทำร้ายผู้อื่น และมาตกลงทำสัญญาร่วมกัน (Hobbes, 1985; Leviathan, pp. 189-193)

จอห์น ล็อค (ค.ศ. 1632-1704) นักปรัชญาชาวอังกฤษ ได้กล่าวว่ามนุษย์ทั้งหลายต่างมอบสิทธิให้แก่รัฐบาลเพื่อความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต สุขภาพร่างกาย เสรีภาพ และทรัพย์สิน (Haas, 2008, pp. 21-22) เนื่องจากในสภาวะธรรมชาตินั้นมีข้อบกพร่องบางประการ เช่น การขาดกฎเกณฑ์ที่เป็นมาตรฐาน การขาดตุลา การที่อยู่ดิตรรม และการขาดอำนาจร่วมในการบังคับตามคำตัดสินต่างๆ และการขาดอำนาจที่จะบังคับให้เป็นไป (พรหมชัย ปองขจัดภัย, 2553, หน้า 472)

จากพัฒนาการด้านสิทธิมนุษยชนดังกล่าวได้เกิดเอกสารด้านสิทธิมนุษยชน เช่น ประมวลแห่งฮัมบูราปี กฎบัตรแห่งเสรีภาพทั้งหลาย แมกนา คาร์ตา คำประกาศอิสรภาพของสหรัฐอเมริกาปฏิญญาว่าด้วยสิทธิ มนุษย์และพลเมืองของฝรั่งเศส ค.ศ. 1789 (Haas, 2008, pp. 38-44) เสรีภาพขั้นพื้นฐานและปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

สิทธิมนุษยชนระบุไว้ในปฏิญญาสากล ที่ประกาศในปี ค.ศ. 1948 แยกออกได้เป็น 2 ประเภทคือ 1) สิทธิของพลเมืองและสิทธิทางการเมืองซึ่งรวมถึงสิทธิในชีวิตเสรีภาพ ความมั่นคงของบุคคล ให้เป็นอิสรภาพจากสภาวะความเป็นทาส การถูกทรมาน เพื่อความเสมอภาคในทางกฎหมาย การคุ้มครองเมื่อถูกจับ กักขัง หรือเนรเทศ คนเหล่านี้ควรมีสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรม การมีส่วนร่วมทางการเมือง สิทธิในการสมรสและการตั้งครอบครัว เสรีภาพขั้นพื้นฐานในทางความคิด มโนธรรม ศาสนา การแสดงความคิดเห็น การแสดงออกในความมีเสรีภาพในการชุมนุม และเข้าร่วมสมาคมอย่างสันติ ในฝ่ายของรัฐบาลของประเทศตนโดยทางตรง หรือโดยการส่งผู้แทนที่ได้รับการเลือกตั้งอย่างเสรี และ 2) สิทธิในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งครอบคลุมถึงสิทธิในการทำงาน การได้รับค่าตอบแทนให้มีความเท่าเทียมกันสำหรับงานที่ได้ทำงานโดยที่ใช้แรงงานความสามารถเท่ากัน สิทธิในการก่อตั้ง เข้าร่วมสหภาพแรงงาน สิทธิในมาตรฐานการครองชีพที่เหมาะสมสิทธิในการศึกษา พร้อมทั้งมีสิทธิในการเข้าร่วมใช้ชีวิตทางวัฒนธรรมอย่างเสรี ลักษณะของสิทธิมนุษยชนที่ประกฏให้เห็นในปฏิญญาสากลที่ว่าด้วยเรื่องสิทธิมนุษยชน วิเคราะห์ไว้ดังนี้ (1) เป็นสิทธิที่ติดตัวมากับมนุษย์ (Inherent) เมื่อคนเกิดมาก็มีสิทธิมนุษยชนติดตัวมาด้วยเพราะมีความเป็นมนุษย์ (2) เป็นสิทธิที่ไม่อาจถ่ายโอนให้แก่กันได้ (Inalienable) คือ ไม่มีใครจะมาแย่งชิงเอาสิทธิมนุษยชนไปจากบุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ และ (3) เป็นสิทธิที่ไม่ถูกแยกออกจากกัน (Indivisible) กล่าวคือ เพื่อที่จะมีชีวิตอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี มนุษย์ทุกคนย่อมมีสิทธิที่จะมีเสรีภาพ มีความมั่นคงและมีมาตรฐานการดำรงชีวิตที่เหมาะสมกับความเป็นมนุษย์

สรุปได้ว่า สิทธิมนุษยชนมีพัฒนาการเป็นลำดับเรื่อยมาจากอดีตถึงปัจจุบัน มีฐานความคิดมาจากศาสนาและปรัชญา ต่อมามีการร่วมกันใช้สิทธิธรรมชาตินในการปกป้องรักษา ชีวิตของตนด้วยการทำร้ายผู้อื่น การมีส่วนร่วมทางการเมือง สิทธิในการสมรสและการตั้งครอบครัว เสรีภาพขั้นพื้นฐานในทางความคิด มโนธรรม ศาสนา การแสดงความคิดเห็น เป็นสิทธิที่ติดตัวมากับมนุษย์ เป็นสิทธิที่ไม่อาจถ่ายโอนให้แก่กันได้ และเป็นสิทธิที่ไม่อาจถูกแยกออกจากกันได้

4. ข้อประกาศของสิทธิมนุษยชนสากล

มนุษย์มีสิทธิติดตัวมาแต่เกิด มนุษย์มีศักดิ์ศรี มีความเสมอภาคกัน เพราะเหตุนี้ จึงเลือกปฏิบัติต่อมนุษย์ไม่ได้ ควรปฏิบัติต่อกันเหมือนฉันพี่น้อง สิทธิมนุษยชนเป็นสิ่งที่ไม่สามารถโอนให้แก่กันได้ จึงเป็นหน้าที่ของรัฐบาลทุกประเทศที่จะสร้างหลักประกันชีวิตให้กับประชากรของตนด้วยการเคารพหลักการของสิทธิเสรีภาพที่มีในคำแถลงการณ์นี้ เพื่อให้ทุกคนได้มีหลักสิทธิมนุษยชนเป็นเกณฑ์ร่วมกันปฏิบัติของผู้คนในสังคมทั้งในระดับชาติ และระดับนานาชาติอันจะเป็นสิ่งที่นำมาของพื้นฐานแห่งเสรีภาพ ความยุติธรรม และสันติภาพในโลก และมีข้อประกาศของสิทธิมนุษยชนสากล ดังนี้

ข้อ 1 มนุษย์ทั้งปวงเกิดมามีอิสระและเสมอภาคกันในศักดิ์ศรีและสิทธิ ต่างในตนมีเหตุผลและมโนธรรม และควรปฏิบัติต่อกันด้วยจิตวิญญาณแห่งภราดรภาพ

ข้อ 2 ทุกคนย่อมมีสิทธิและอิสรภาพทั้งปวงตามที่กำหนดไว้ในปฏิญญา โดยปราศจากการแบ่งแยกไม่ว่าชนิตใด อาทิ เชื้อชาติ ผิว เพศ ภาษา ศาสนา

ข้อ 3 ทุกคนมีสิทธิในการมีชีวิต เสรีภาพและความมั่นคงแห่งบุคคล

ข้อ 4 บุคคลใดจะตกอยู่ในความเป็นทาสหรือสภาวะจำยอมไม่ได้

ข้อ 5 บุคคลใดจะถูกกระทำการทรมานหรือการปฏิบัติหรือการลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรีไม่ได้

ข้อ 6 ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการยอมรับทุกแห่งหนว่าเป็นบุคคลตามกฎหมาย

ข้อ 7 ทุกคนเสมอภาคกันตามกฎหมายและมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองของกฎหมายเท่าเทียมกัน

ข้อ 8 ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาอันมีประสิทธิผลจากศาลที่มีอำนาจแห่งรัฐต่อการกระทำอันล่วงละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐาน

ข้อ 9 บุคคลใดจะถูกจับกุม กักขัง หรือเนรเทศตามอำเภอใจไม่ได้

ข้อ 10 ทุกคนย่อมมีสิทธิในความเสมอภาคอย่างเต็มที่ในการได้รับการพิจารณาคดีที่เป็นธรรม และเปิดเผยจากศาลที่อิสระและไม่ลำเอียงในการพิจารณากำหนดสิทธิและหน้าที่ของตนและข้อกล่าวหาอาญา

ข้อ 11 (1) ทุกคนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญา มีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีความผิดตามกฎหมาย (2) บุคคลใดจะถูกตัดสินว่ามีความผิดทางอาญาได้อันเนื่องจากการกระทำหรือละเว้นใดอันมิได้ถือว่าเป็นความผิดทางอาญตามกฎหมายแห่งชาติหรือกฎหมายระหว่างประเทศ

ข้อ 12 บุคคลใดจะถูกแทรกแซงตามอำเภอใจในความเป็นส่วนตัว ครอบครัว ที่อยู่อาศัย หรือการสื่อสาร หรือจะถูกลบล้างเกียรติยศและชื่อเสียงไม่ได้

ข้อ 13 (1) ทุกคนมีสิทธิในอิสรภาพแห่งการเคลื่อนย้ายและการอยู่อาศัยภายในพรมแดนของ

แต่ละรัฐ (2) ทุกคนมีสิทธิที่จะออกนอกประเทศใดรวมทั้งประเทศของตนเองและสิทธิที่จะกลับสู่ประเทศตน

ข้อ 14 (1) ทุกคนมีสิทธิที่จะแสวงหา และที่จะได้ที่ลี้ภัยในประเทศอื่นจากการประหัตประหาร (2) สิทธินี้จะยกขึ้นกล่าวอ้างกับกรณีที่มีการดำเนินคดีที่เกิดขึ้นโดยแท้ จากความผิดที่มีใช้ทางการเมืองหรือจากการกระทำอันขัดต่อวัตถุประสงค์และหลักการของสหประชาชาติไม่ได้

ข้อ 15 (1) ทุกคนมีสิทธิในสัญชาติหนึ่ง (2) บุคคลใดจะถูกเพิกถอนสัญชาติของตนตามอำเภอใจ หรือถูกปฏิเสธสิทธิที่จะเปลี่ยนสัญชาติของตนไม่ได้

ข้อ 16 (1) บรรดาชายและหญิงที่มีอายุครบบริบูรณ์แล้ว มีสิทธิที่จะสมรสและก่อร่างสร้างครอบครัวโดยปราศจากการจำกัดใด (2) การสมรสจะกระทำโดยความยินยอมอย่างอิสระและเต็มที่ของ ผู้ที่จะเป็นคู่สมรสเท่านั้น (3) ครอบครัวเป็นหน่วยธรรมชาติ และพื้นฐานของสังคม ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองจากสังคม และรัฐ

ข้อ 17 (1) ทุกคนมีสิทธิที่จะเป็นเจ้าของทรัพย์สินโดยตนเอง และโดยร่วมกับผู้อื่น (2) บุคคลใด จะถูกเอาทรัพย์สินไปจากตนตามอำเภอใจไม่ได้

ข้อ 18 ทุกคนมีสิทธิในอิสรภาพแห่งความคิดโนธรรม และศาสนา

ข้อ 19 ทุกคนมีสิทธิในอิสรภาพแห่งความเห็นและการแสดงออก

ข้อ 20 (1) ทุกคนมีสิทธิในอิสรภาพแห่งการชุมนุมและการสมาคมโดยสันติ (2) บุคคลใดไม่อาจ ถูกบังคับให้สังกัดสมาคมหนึ่งได้

ข้อ 21 (1) ทุกคนมีสิทธิที่จะมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศตนโดยตรง หรือผ่านผู้แทนซึ่งได้ รับเลือกตั้งโดยอิสระ (2) ทุกคนมีสิทธิที่จะเข้าถึงบริการสาธารณะในประเทศตนโดยเสมอภาค (3) เจตจำนง ของประชาชนจะต้องเป็นพื้นฐานแห่งอำนาจการปกครอง

ข้อ 22 ทุกคนในฐานะสมาชิกของสังคม มีสิทธิในหลักประกันทางสังคม และย่อมมีสิทธิในการ บรรลุสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมอันจำเป็นยิ่งสำหรับศักดิ์ศรีของตน และการพัฒนา บุคลิกภาพของตนอย่างอิสระ

ข้อ 23 (1) ทุกคนมีสิทธิในการทำงาน ในการเลือกงานโดยอิสระ ในเงื่อนไขที่ยุติธรรมและเอื้อ อำนวยต่อการทำงาน และในการคุ้มครองต่อการว่างงาน (2) ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับค่าจ้างที่เท่าเทียมกัน สำหรับงานที่เท่าเทียมกัน โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใด (3) ทุกคนที่ทำงานมีสิทธิที่จะได้รับค่าตอบแทน ที่ยุติธรรมและเอื้ออำนวยต่อการประกันความเป็นอยู่อันควรค่าแก่ศักดิ์ศรีของมนุษย์สำหรับตนเองและ ครอบครัว (4) ทุกคนมีสิทธิที่จะจัดตั้งและที่จะเข้าร่วมสหภาพแรงงานเพื่อความคุ้มครองผลประโยชน์ของตน

ข้อ 24 ทุกคนมีสิทธิในการพักผ่อนและการผ่อนคลายยามว่าง

ข้อ 25 (1) ทุกคนมีสิทธิในมาตรฐานการครองชีพอันเพียงพอสำหรับสุขภาพ และความอยู่ดีของ ตนและของครอบครัว การดูแลรักษาทางการแพทย์ และบริการสังคมที่จำเป็น (2) มารดาและเด็กย่อมมี

สิทธิที่จะรับการดูแลรักษาและการช่วยเหลือเป็นพิเศษ

ข้อ 26 (1) ทุกคนมีสิทธิในการศึกษา การศึกษาจะต้องให้เปล่าอย่างน้อยในขั้นประถมศึกษาและขั้นพื้นฐาน การศึกษาระดับประถมจะต้องเป็นภาค (2) การศึกษาจะต้องมุ่งไปสู่การพัฒนาบุคลิกภาพของมนุษย์อย่างเต็มที่ และการเสริมสร้างความเคารพต่อสิทธิมนุษยชนและอิสรภาพขั้นพื้นฐาน (3) ผู้ปกครองมีสิทธิเบื้องต้นที่จะเลือกประเภทการศึกษาที่จะให้แก่บุตรของตน

ข้อ 27 (1) ทุกคนมีสิทธิที่จะเข้าร่วมโดยอิสระในชีวิตทางวัฒนธรรมของชุมชนที่จะผลิตผลิตกับศิลปะ (2) ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองผลประโยชน์ทางจิตใจ และทางวัตถุ

ข้อ 28 ทุกคนย่อมมีสิทธิในระเบียบทางสังคมและระหว่างประเทศ ซึ่งจะเป็นกรอบให้บรรลุสิทธิและอิสรภาพที่กำหนดไว้ในปฏิญยานี้อย่างเต็มที่

ข้อ 29 (1) ทุกคนมีหน้าที่ต่อชุมชน ซึ่งการพัฒนาบุคลิกภาพของตนโดยอิสระและ (2) ในการใช้สิทธิ และอิสรภาพของตนทุกคนจะต้องอยู่ภายใต้ข้อจำกัด เพียงเท่าที่มีกำหนดไว้ตามกฎหมายเท่านั้น (3) สิทธิและอิสรภาพเหล่านี้ไม่อาจใช้ขัดต่อวัตถุประสงค์ และหลักการของสหประชาชาติไม่ว่าในกรณีใด

ข้อ 30 ไม่มีบทใดในปฏิญยานี้ ที่อาจตีความได้ว่า เป็นการให้สิทธิใดแก่รัฐ กลุ่มคน หรือบุคคลใด ในการดำเนินกิจกรรมใด หรือกระทำการใด อันมุ่งต่อการทำลายสิทธิและอิสรภาพ

สรุปข้อตกลงปฏิญญาสากล ที่ว่าด้วยหลักสิทธิมนุษยชนประกอบด้วยข้อ 30 ข้อ ที่สามารถแบ่งเนื้อหาได้เป็น 4 ส่วนดังนี้ 1) ว่าด้วยหลักการสำคัญของสิทธิมนุษยชนอยู่ ข้อ 1 และข้อ 2 2) ว่าด้วยสิทธิของพลเมือง และสิทธิทางการเมือง อยู่ ข้อ 3 ถึงข้อ 21 3) ว่าด้วยทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม อยู่ใน ข้อ 22 ถึงข้อ 27 และ 4) ว่าด้วยหน้าที่ของบุคคล สังคม และรัฐ อยู่ในข้อ 28 ถึงข้อ 30

5. หลักสิทธิมนุษยชนกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา

คำสอนในพระไตรปิฎก แม้จะไม่ได้ใช้คำว่า สิทธิมนุษยชนโดยตรง แต่มีเนื้อหาที่มโนของการสอนให้เคารพสิทธิมนุษยชนในด้านต่างๆ เช่นสิทธิเสรีภาพในการนับถือศาสนา สิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น สิทธิในชีวิต ความเสมอภาค เกียรติ และศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ ซึ่งการนำแนวคิดสิทธิมนุษยชนที่สอดแทรกในคำสอนของพระพุทธเจ้าไปเผยแผ่จะช่วยให้ชาวพุทธได้ตระหนักถึงความสำคัญของการเคารพสิทธิ เสรีภาพของผู้อื่น และจะเป็นอีกทางหนึ่งที่จะช่วยแก้ไขปัญหาคัดแย้งและการละเมิดสิทธิมนุษยชนในปัจจุบันได้ (พระสมหมาย อตตสิทฺโธ, 2558, หน้า 31)

มนุษย์นอกจากจะมีศีล 5 แล้วพระพุทธศาสนาย้ำถึงความจำเป็นของมนุษย์ว่า ทุกๆ ชีวิตจะต้องมีธรรมเป็นหลักประกันของความเป็นไปได้ เพราะการมีศีลมีธรรม ทั้งสอง คือหลักประกันของหลักสิทธิมนุษยชนที่พอเหมาะและส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าไปได้ด้วยดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือการมีคุณธรรมเป็นคุณสมบัติภายใน ถือได้ว่าเป็นช่องทางแห่งการพัฒนาบุคคลไปได้อย่างสูงสุด จากการศึกษาหลักธรรมที่

ส่งเสริมสิทธิมนุษยชนขั้นสูงตามที่กล่าวมานี้ ย่อมประจักษ์ได้ว่าพระพุทธศาสนาได้เน้นย้ำถึงระบบการปฏิบัติตนตามหลักสิทธิมนุษยชนที่สมบูรณ์แบบ คือ ให้ความสำคัญทั้งในระดับวิถีและจุดมุ่งหมาย ดังพุทธพจน์ว่า “สมาธิที่เสื่อมดีแล้ว ย่อมมีผลมากมีอานิสงส์มาก ปัญญาที่สมาธิเสื่อมดีแล้ว ย่อมมีผลมากมีอานิสงส์มาก จิตที่ปัญญาเสื่อมแล้วย่อมหลุดพ้นจากอาสวะทั้งปวง” (ที.ม. (ไทย) 10/2/95-98)

หลักธรรมในพระพุทธศาสนาทั้งหลายล้วนชี้ไปที่ความประพฤติก่อการกระทำต่างก็มีผล (กรรม) เท่าเทียมกัน และผลดังกล่าวก็มาจากกรรมต่างๆ ที่มนุษย์และสัตว์นั้นได้กระทำ เพราะความที่มนุษย์และสัตว์นั้นมีจิตหรือวิญญาณ ดังนั้น ขึ้นชื่อว่าสัตว์ ผู้มีชีวิตพฤติกรรมที่แสดงออกจึงมีค่าเท่ากัน ไม่ว่าสัตว์เดรัจฉาน มนุษย์ ก็สามารถที่จะประกอบความดี-ความชั่วได้ พระพุทธศาสนามีขอบเขตของหลักธรรมคำสอนที่ชัดเจน โดยมีจุดมุ่งหมาย และสั่งสอนเฉพาะสิ่งที่จะนำมาใช้ปฏิบัติให้เป็นประโยชน์ในชีวิตจริงได้ ส่วนที่จริงแต่ไม่มีประโยชน์นั้นไม่ได้นำมาสั่งสอน ขอบเขตที่ชัดเจนทางหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เช่น 1) มุ่งให้เกิดประโยชน์ทั้ง 3 ด้านของชีวิต อรรถ 3 (ขุ.จุ. (ไทย) 30/673/333) ซึ่งก็เป็นการเน้นย้ำถึงความสัมพันธ์เชื่อมโยงหลักจริยศาสตร์ของพระพุทธศาสนาว่า ทิฐธัมมิกัตถประโยชน์ เป็นประโยชน์ในปัจจุบัน สัมปรายิกัตถประโยชน์ เป็นประโยชน์ในอนาคต ปรมัตถประโยชน์ เป็นประโยชน์อย่างยิ่งคือพระนิพพาน 2) มุ่งให้เกิดความรู้ ความเข้าใจและสามารถนำไปปฏิบัติได้ผลจริง 3. เน้นทางสายกลาง ไม่เอนเอียงไปในทางมัวเมาบ้ำเรอตเกินประมาณ กามสุขัลลิกานุโยค (ส.ม. (ไทย) 19/1664/428) และทางลำบากเหน้อยเปล่าไร้ประโยชน์ อัตตakilมณานุโยค (วินย. (ไทย) 4/13/18) แต่สิ่งที่ทำนั้นต้องก่อให้เกิดประโยชน์ 3 ด้านที่ครอบคลุมทั้งตนและสังคมเพื่อนมนุษย์อันได้แก่ อัตตัตถประโยชน์ ประโยชน์ส่วนตน ปรัตถประโยชน์ ประโยชน์ของผู้อื่น อุภยัตถประโยชน์ ประโยชน์ร่วมกันทั้งสองฝ่ายตนและคนอื่น

พระพุทธศาสนามีทัศนะแตกต่างจากหลักสิทธิมนุษยชนตรงที่ว่าพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญต่อการประพฤติปฏิบัติที่กล่าวถึงสิ่งไหนถูก สิ่งไหนผิด สิ่งไหนควรทำ สิ่งไหนไม่ควรทำ และกล่าวต่อไปอีกว่าที่ควรทำนั้นควรทำสิ่งไหนก่อนสิ่งไหนหลังมีจุดมุ่งหมายที่การตัดสินใจว่าถูกหรือไม่ถูก ควรหรือไม่ควร หลักต่างๆ เหล่านี้จึงมีความสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายสูงสุดเสมอ นั่นก็คือการปฏิบัติละเว้นความชั่ว การกระทำความดี และการทำจิตใจให้หลุดพ้นจากกิเลสตัณหาของมนุษย์ทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ส่วนหลักสิทธิมนุษยชนมุ่งสร้างสันติสุขให้เกิดในสังคมมนุษย์ โดยเน้นที่การสนับสนุนส่งเสริมการมีความรักความเมตตา การปฏิบัติดีงามต่อกัน โดยย้ำความสำคัญของความรับผิดชอบที่มีแฝงอยู่

หลักสิทธิมนุษยชน คือมีความเมตตากรุณาเป็นที่ตั้ง อันเป็นความรักโดยไม่จำกัดขอบเขต ไม่มีการแบ่งแยก เพื้อชาติ ศาสนา และสีผิว ซึ่งสอดคล้องตรงกันกับหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา ที่มีพุทธศาสนาสุภาษิตว่า “เมตตาคธรรมค้ำจุนโลก” เมตตา (ขุ.ป. (ไทย) 31/23/350-359) คือ ความรัก ความปรารถนาดีต่อคนอื่น คุณธรรมข้อนี้เป็นการลดความสำคัญตัวเองลง ไม่เห็นแก่ตัว มุ่งที่ความสุขของผู้อื่นเป็นสำคัญ ทำให้บุคคลที่ช่วยเหลือเกื้อกูลคนอื่น สร้างสรรค์คุณประโยชน์ให้กับคนอื่น เพราะการที่

สังคมดำรงอยู่ได้อย่างสันติสุขทุกผู้ทุกคนก็เพราะคนเรามีความเมตตาต่อกัน เช่น บุตรธิดาเติบโตเจริญงอกงามก็เพราะเมตตาของบิดามารดาที่ให้การอุปการะเลี้ยงดูให้ข้าวน้ำโภชนาหาร เป็นต้น คำว่าเมตตาที่มีในพระพุทธศาสนานั้นพบจะอยู่หลายแห่ง เช่น ในพรหมวิหาร 4 (ส.ม. (ไทย) 19/11/140-146) ธรรมประจำใจอันประเสริฐได้แก่ “เมตตา รักใคร่ปรารถนาดี กรุณา ช่วยเหลือเมื่อยามอยากลำบาก มุทิตา ยินดีมีความสุขเมื่อเขาได้ดี มีสุขและอุเบกขา เมื่อสุดมือช่วยก็ปล่อยเขาไป ไม่ยึดเยื้อ” พร้อมทั้งอีกที่ในสารณียธรรม 6 (ท.ป. (ไทย) 11/3/300-301) ธรรมที่ทำให้มนุษย์ระลึกคิดถึงกันในแง่แห่งความดีงาม) เช่น 1) เมตตากายกรรม ได้แก่ กระทำต่อกันด้วยเมตตา คือ แสดงไมตรีและความหวังดี โดยเต็มใจ แสดงอาการกิริยาสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง 2) เมตตาวจีกรรม ได้แก่ พูดต่อกันด้วยเมตตา คือ กล่าวแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์สั่งสอนหรือแนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดีและแสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง 3) เมตตามโนกรรม ได้แก่ คิดถึงต่อกันด้วยเมตตา คือ การตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในด้านดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน 4) สาธารณโภคี ได้แก่ การแบ่งกันกินแบ่งกันใช้ คือ แบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อยก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน 5) สีสสามัญญตา ได้แก่ การพยายามประพฤติให้ดีเหมือนเขา คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม รักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจ หรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ 6) ทิสสามัญญตา ได้แก่ ปรับความคิดเห็นเข้ากันได้ คือ เคารพ รับฟังความคิดเห็นกัน มีความเห็นชอบร่วมกัน ตกลงกันได้เพื่อจุดหมายสูงสุดอันเดียวกัน

สรุปได้ว่า แม้ในพระไตรปิฎกจะไม่มีคำว่า สิทธิมนุษยชนโดยตรงก็ตามแต่หลักคำสอนที่เป็นหัวข้อธรรมหลายๆข้อมีเนื้อหาสาระที่คล้ายกันมาก เช่น หลักแห่งความเมตตากฎาเป็นที่ตั้ง อันเป็นความรักโดยไม่จำกัดขอบเขต ไม่มีการแบ่งแยก เชื้อชาติ ศาสนา และสีผิว ซึ่งสอดคล้องตรงกันกับหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาสารณียธรรม แสดงไมตรีและความหวังดี กล่าวแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ การตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน แบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรม มีความประพฤติสุจริต ดีงามและเคารพ รับฟังความคิดเห็นกัน

6. สรุป

สิทธิมนุษยชนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญกับมนุษย์ทุกคน ซึ่งถูกนิยามขึ้นแต่กำเนิด เพื่อก่อให้เกิดอิสรเสรีภาพที่เท่าเทียมกันระหว่างมนุษย์ เนื่องจากคนเราไม่สามารถเรียนรู้ หรืออยู่เหนืออวดตาเพื่อที่จะได้เป็นอิสระ

ภาพภายในตน เพราะคนเรามีมีอัตตา และอกุศลมูลสามประการ อันได้แก่ โลภ โกรธ หลง ที่มีอยู่ในตัวของมนุษย์เองเป็นตัวขัดขวางมิให้มนุษย์บรรลุถึงเสรีภาพที่แท้จริง มนุษย์บางคนถึงใช้สิทธิมนุษยชนของตนอย่างไม่ค่อยจะถูกต้องนัก เช่น ดีความแล้วนำไปใช้ปฏิบัติสิทธิของตนไปละเมิดสิทธิของคนอื่น อันนำไปสู่การความขัดแย้ง มีการกระทำที่เป็นปฏิปักษ์ต่อหลักสิทธิมนุษยชนโดยยึดถือเอาความคิดว่าตนเป็นฝ่ายที่ถูกต้อง ยึดเอาผลประโยชน์ส่วนตนเป็นหลัก ก่อให้เกิดปัญหาที่เป็นภัยคุกคามต่อชีวิตและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไปทั่วโลก ดังจะเห็นได้ จากการแข่งขันทางการเมือง เศรษฐกิจ และบางประเทศสะสมอาวุธเพื่อใช้ในการทำสงคราม นอกจากนี้ยังมีปัญหาความไม่เสมอภาค อยู่ในสังคม ดังจะเห็นได้ จากความเหลื่อมล้ำทางสังคมอย่างชัดเจน ซึ่งปัญหาดังกล่าวอาจแก้ไขโดยการที่มนุษย์ในสังคมปฏิบัติต่อกันด้วยปฏิบัติต่อกันอย่างให้ความเคารพ ความรัก เมตตาจิต และมนุษย์ควรใช้สติปัญญาพิจารณาว่าควรปฏิบัติต่อกันอย่างไร เพื่อรักษา เสรีภาพของตน สังคม และเพื่อนมนุษย์ร่วมโลกให้อยู่เย็นเป็นสุขด้วยกัน

พุทธศาสนามองว่า มนุษย์ทุกคนเกิดมามีอิสระและเสรีภาพในการที่จะทำดีหรือชั่ว สร้างคุณประโยชน์ หรือโทษ สร้างสุข หรือทุกข์ให้ตนเองได้ เราทุกคนมีสิทธิ แต่ในขณะเดียวกันการใช้สิทธิของเรานั้นต้องไม่ละเมิด หรือทำร้ายสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นด้วย หลักความคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนควรได้รับการชำระให้บริสุทธิ์ ปราศจากอคติอันคับแคบและ แบ่งฝักแบ่งฝ่าย พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเพื่อมิเพื่อที่มนุษย์จะได้ละเว้นจากการทำความชั่ว มุ่งทำความดี และพุทธศาสนาถือเป็นศาสนในการดำรงชีวิตอย่างหนึ่ง เป็นเครื่องชี้ทางที่นำไปสู่ขบวนการปฏิรูปสังคมให้เกิดเสรีภาพ สันติภาพและ ความยุติธรรมโดยมีเป้าหมายสูงสุดคือ การนำมวลมนุษย์ไปสู่การหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวง

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

บทความเรื่องสิทธิมนุษยชนกับพระพุทธศาสนาทำให้ได้รู้ว่าพระพุทธศาสนานั้น มีหลักธรรมคำสอนที่เข้ากันได้กับหลักสิทธิสากลว่า เพราะหลักสิทธินั้นมุ่งเน้นให้ผู้คนมีสิทธิ เสรีภาพ และอิสรภาพเป็นของตนเอง ทุกคนมีสิทธิที่จะทำอะไรก็ได้ แต่สิทธินั้นต้องไม่ไปละเมิดสิทธิของคนอื่น คือไม่ทำตนเอง ครอบครัว และสังคมรอบข้างเดือดเนื้อร้อนใจ ทุกคนมีสิทธิ เสรีภาพ ที่จะมีชีวิต มีความปลอดภัย ได้มีโอกาสในการศึกษาพัฒนาตัวเอง เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของตนให้ดีกว่าชีวิตที่เป็นอยู่ พุทธศาสนามองว่า มนุษย์ทุกคนเกิดมามีอิสระและเสรีภาพในการที่จะทำดี หรือชั่ว สร้างคุณประโยชน์ หรือโทษ สร้างสุข หรือทุกข์ให้ตนเองได้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2557). *ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.
- พรหมชัย ปองขจัดภัย. (2553). *แนวคิดสิทธิมนุษยชนในพระไตรปิฎก*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2536). *พุทธวิธีแก้ปัญหาเพื่อศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระสมหมาย อุตตสิทโธ (พีชสิงห์). (2558). *ศึกษาลัทธิมนุษยชนในพระพุทธศาสนา*. (สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.
กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

Bertrand, J. (2004). *Nationalism and ethnic conflict in Indonesia*. UK: Cambridge University Press.

Guyatt, N. (2001). *Another American century? The United States and the world after 2000*. London: Zed Books.

Haas, M. (2008). *International human rights*. London: Routledge.

Heuveline, P. (2001). *The Demographic Analysis of Mortality Crises: The Case of Cambodia, 1970-1979*. Retrieved from <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK223346/>

Hobbes, T. (1985). *Leviathan*. Penguin Books Limited. Harmondsworth. Middlesex. New York: Penguin Books.

วิจารณ์หนังสือ : Book Reviews

ความสุขที่สมบูรณ์*

The Complete Happiness

ผู้เขียน: สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต)

Author: Somdej Phrabudhaghosacairya (P.A. Payutto)

พระปลัดณรงค์ศักดิ์ วิสุทฺธิเมธี และพระมหาดาวสยาม วชิรปัญโญ

Phraparad Narongsak Visutimetee and Phramaha Daosayam Wachirapanyo

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Mahschulalongkornrajavidyalaya, Khon Kaen Campus, Thailand

Corresponding Author, E-mail: charoenkiat2527@gmail.com

บทคัดย่อ

บทวิจารณ์หนังสือนี้ เน้นเฉพาะในด้านความสุขของคนที่เกิดมาเป็นวันเริ่มต้นของชีวิต หลักการสำคัญที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสสอนไว้สำหรับวันเกิดที่จะให้มีความหมาย คือ ทำให้เกิดเมตตา เกิดศรัทธา เกิดความร่าเริง เกิดความแจ่มใส เกิดความอิ่มใจ เป็นต้น อีกทั้งต้องมีการปฏิบัติต่อความสุขของชีวิตที่ถูกต้อง ปฏิบัติไม่ถูก ยิ่งจะทำให้มีความสุข คือ 1) ไม่เอาทุกข์มาทับถมตนที่ไม่มีทุกข์ 2) ไม่ละทิ้งสุขที่ชอบธรรม 3) แม้ในสุขที่ชอบธรรมนั้นก็ไม่ลุ่มหลงมัวเมา และ 4) เพียรปฏิบัติเพื่อเข้าถึงสุขที่ประณีตยิ่งขึ้นไป ดังนั้น เมื่อปฏิบัติอย่างนี้แล้วจะเจริญงอกงาม จนมีความสุขได้ตลอดเวลา ความสุขอย่างนี้เกิดขึ้นโดยปกติก็อาศัยกุศลธรรม เมื่อระลึกถึงขึ้นมาก็เกิดความอิ่มใจ มีปีติ จนกระทั่งมีปัญญา ก็จะทำให้เกิดความมงคลที่แท้จริง พอเกิดกุศลธรรมขึ้นมา นั่นก็คือการเกิดที่ดีที่นำความสุขมาให้ตนเอง

คำสำคัญ: ความสุข; สมบูรณ์

Abstract

Review of this book focuses exclusively on the happiness of the born person, which is the beginning of life. The main idea that Buddha taught for his birthday to be

*ได้รับบทความ: 20 สิงหาคม 2565; แก้ไขบทความ: 24 เมษายน 2566; ตอรับตีพิมพ์: 30 เมษายน 2566

Received: August 20, 2022; Revised: April 24, 2023; Accepted: April 30, 2023

meaningful is to make his heart be kind, to have faith, to be cheerful. It's bright, it's satisfactory, etc. It also requires treating the happiness of life correctly. 1) Do not suffer, 1) do not overwhelm ourselves without suffering, 2) do not abandon righteous happiness; 3) even in righteous happiness is not enchanted by intoxication, and 4) persevere to reach more refined happiness. When you do this, you can grow until you are happy at any time. This kind of happiness occurs usually in the charity, and when it comes to remembrance, it is satiated, joyful, until wisdom causes true auspiciousness. When charity is born, it is a good birth that brings happiness to itself.

Keywords: Happiness; Complete

1. บทนำ

หนังสือเรื่อง “ความสุขที่สมบูรณ์” เล่มนี้เป็นหนังสือที่สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้แสดงธรรมกถาในวันทำบุญอายุครบ 84 ปี ของคุณโยมนาม พูนวัตร 24 กรกฎาคม 2537 และเนื่องในการที่จะมีอายุครบ 80 ปี ของคุณโยมเฉลิม พูนวัตร 1 ตุลาคม 2537 โดยมีหัวข้อ “ความสุขที่สมบูรณ์” แล้วนำมาถอดข้อความพิมพ์สำหรับวัดที่มีความประสงค์ต้องการจะนำไปเผยแพร่ ซึ่งมีลักษณะเป็นหนังสือพิมพ์เล่มเล็กๆ ที่พิมพ์แจกสำหรับบุคคลทั่วไป เพื่อเป็นธรรมทาน พิมพ์เฉพาะที่แจ้งความประสงค์ของวัด มีจำนวน 28 หน้า เมื่อพิจารณาถึงคำสำคัญที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้ จะมีคำหลัก คือ คำว่า “ความสุข” กับ “สมบูรณ์” ซึ่งท่านได้อธิบายและเปรียบเทียบ “คนเราจะมีความสุขในวันคล้ายวันเกิดของตนเองได้จะต้องอาศัยกุศลธรรม” เช่น มีเมตตา มีศรัทธา มีปัญญา เป็นต้น จะทำให้บุคคลนั้นเกิดความเป็นมงคลที่แท้จริง เมื่อระลึกนึกถึงอยู่เสมอก็จะเกิดความอิ่มใจ ไม่จำเป็นต้องมีวัตถุสิ่งของอาศัย แต่นึกถึงกุศลธรรมก็จะเกิดเป็น “ความสุขที่สมบูรณ์” ซึ่งจะเป็นการกระตุ้นให้ผู้อ่านเกิดแนวคิดในการพัฒนาตนเองให้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ ภาษาที่ใช้ยังเป็นภาษาง่าย ไม่สลับซับซ้อน รวมทั้งนำกฎตามธรรมชาติหรือโลกธรรมมาเชื่อมโยงให้เกิดการพิจารณาถึงความสุขที่แท้จริงเป็นอย่างไร

2. โครงสร้างหนังสือ

เนื้อหาสาระของหนังสือเล่มนี้ส่วนใหญ่เป็นการอธิบายถึงความสุข สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ท่านเขียนและจัดพิมพ์ขึ้นเพื่อเผยแพร่ให้บุคคลทั่วไปได้ศึกษาและใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิตของตนเองอย่างเรียบง่ายและเข้าใจได้ง่ายมากขึ้น ซึ่งโครงสร้างของหนังสือ จะกล่าวอยู่ 4 ประเด็นเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติต่อทุกข์และสุขที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ คือ ประเด็นที่ 1) ไม่เอาทุกข์มาทักถ่ม

คนที่ไม่มีทุกข์ ประเด็นที่ 2) ไม่ละทิ้งสุขที่ชอบธรรม ประเด็นที่ 3) แม้ในสุขที่ชอบธรรมนั้นก็ไม่ลุ่มหลง มัวเมา และประเด็นที่ 4) เพียรปฏิบัติเพื่อเข้าถึงสุขที่ประณีตยิ่งขึ้นไป ซึ่งแต่ละประเด็นจะมีประเด็นย่อยๆ ที่คอยสนับสนุนหลักการทั้ง 4 ประเด็น ได้แก่ เกิดดีที่สุด คือเกิดกุศล, ปฏิบัติถูก มีแต่สุข ทุกข์ไม่มี, ปฏิบัติไม่ถูก ยิ่งห่างสุข ทุกข์ทับถม, โชคมา ก็ใช้ทำความดี, เคราะห์มี ก็เป็นเครื่องมือพัฒนา, แ่่งความสุข ก็เลยทุกข์ด้วยกัน, แบ่งความสุข ก็สุขด้วยกัน, ทั้งโลกจะสุขสันต์ เมื่อคนมีสุขแบบประสาน, แม้แต่สุขที่ชอบธรรม, ถ้าปฏิบัติผิด สุขก็กลายเป็นเสื่อม, ถึงจะสุข ถ้ายังไม่อิสระ ก็ไม่เป็นสุขที่สมบูรณ์, สิ่งทั้งหลายก็ทุกข์ต่อไปตามเรื่องของธรรมชาติ และ แต่ใจเราเป็นอิสระที่สมบูรณ์ และยังมีประเด็นสรุป คือ พัฒนากุศล คือ หนทางพัฒนาความสุข ที่เชื่อมโยงการเกิดกุศลธรรมกับวันเกิด

ดังนั้น จึงพอสรุปได้ว่า คนเราจะมีความสุขในวันคล้ายวันเกิดของตนเองได้ จะต้องอาศัยกุศลธรรม เช่น มีเมตตา มีศรัทธา มีปัญญา เป็นต้น จะทำให้บุคคลนั้นเกิดความเป็นมงคลที่แท้จริง เมื่อระลึกนึกถึงอยู่เสมอก็จะเกิดความอิมใจ ไม่จำเป็นต้องมีวัตถุถึงอาศัย แค่นึกถึงกุศลธรรม ก็จะเกิดเป็น “ความสุขที่สมบูรณ์”

3. เนื้อหาโดยย่อ

หนังสือเรื่อง “ความสุขที่สมบูรณ์” โดย สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) นั้น ผู้ศึกษาได้อ่าน วิเคราะห์ และสังเคราะห์ สรุปรวบรวมเนื้อหาตามลำดับ ดังนี้

1. เกิดดีที่สุด คือเกิดกุศล: การทำกุศลธรรมให้เกิดที่จิตใจก่อน ไม่ว่าจะเป็นศรัทธา ปัญญา ความขยัน สติ ไตรธรรม ความสดชื่น ความเบิกบาน ความผ่องใส ความแจ่มใส ความอิมใจ เป็นต้น เมื่อเกิดขึ้นแล้ว จะทำให้สมกับความเป็นวันดี คือ วันเกิด ซึ่งเป็นวันมงคล พอกุศลธรรมเกิดขึ้นก็กลายเป็นการฉลองวันเกิดที่สมค่าอย่างแท้จริง เพราะกุศลธรรมจะนำมาซึ่งความสุข (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2560, หน้า 1-2) ซึ่งมีความสอดคล้องกับความคิดเห็นของสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ได้กล่าวไว้ว่า บุญกับกุศล สิ่งใดที่ไหน มีความสำคัญกว่ากัน ยกข้อนี้มาพิจารณาก็น่าจะเห็นได้ว่า กุศลสำคัญกว่า กุศลเปรียบเทียบกับเหมือนข้าว บุญเปรียบเทียบกับน้ำ อิมข้าวแล้วไม่อิมไม่ได้กินน้ำ แม้จะรู้สึกไม่อิมสมบูรณ์ แต่ก็ยังดีกว่าไม่ได้กินข้าวเลย กินแต่น้ำเท่านั้นอิมแบบกินแต่ข้าวกับอิมแบบกินแต่น้ำ แตกต่างกันอย่างไร เข้าใจความนี้แล้วก็จะเข้าใจได้ด้วยว่า ทำแต่กุศลกับทำแต่บุญแตกต่างกันอย่างไร ดังนั้น แม้เมื่อเป็นไปได้แล้ว ทุกคนจึงควรทำทั้งบุญและกุศลไปพร้อมกัน แต่ถ้าจะต้องเลือกกระหว่างทำบุญกับทำกุศล คือ ไม่ทำทั้งสองอย่างได้พร้อมกัน ก็ต้องเลือกทำกุศล กุศลเป็นสิ่งที่ทำได้เสมอ เพราะเป็นเรื่องเฉพาะตัวของทุกคน ไม่เกี่ยวกับผู้อื่น อุปสรรคอื่นไม่อาจห้ามการทำกุศลของใครได้เลยโดยเด็ดขาด ตัวเองเท่านั้นที่จะทำให้ตัวเองไม่ได้ทำกุศล ฉะนั้น จึงควรพิจารณาในเรื่องนี้ให้รอบคอบ และอย่าปล่อยให้ตัวเองเป็นอุปสรรคกีดขวางตนเองไม่ให้ทำกุศล คือ การอบรมใจให้สว่างสะอาด ฉลาด พร้อมด้วยสติ ปัญญา

เมตตา กรุณา เป็นต้น (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, 2556, หน้า 35-38)

ผู้ศึกษาเห็นว่าการที่นักปราชญ์ทั้งสองท่านมีความเห็นที่สอดคล้องกันคงเป็นเพราะว่า ทั้งสองท่านเป็นผู้มีการศึกษาด้านศาสนา มีประสบการณ์ เชี่ยวชาญทั้งปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณในด้านพุทธศาสนาทั้งสองท่าน ซึ่งทางพุทธศาสนานั้นจะต้องอาศัยความเชี่ยวชาญ ชำนาญ ความเป็นปราชญ์เมธีผู้รู้ชั้นเอกในทางพระพุทธศาสนา ทำให้มีมุมมองที่คล้ายคลึงกัน โดยให้ความสำคัญกับการทำกุศลธรรมให้เกิดพร้อมกับการดำเนินชีวิตเป็นอันดับแรกตรงตามที่ท่านสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ คือ การเกิดที่ดี คือเกิดกุศล เช่น ศรัทธา ปัญญา ความขยัน สติ โมตริธรรม ความสดชื่น ความเบิกบาน ความผ่องใส ความแจ่มใส ความอิ่มใจ เป็นต้น สอดคล้องกับคำสอนของสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ที่ได้กล่าวว่า กุศลธรรมเปรียบได้ดังข้าวถึงแม้กินข้าวแล้วไม่ได้กินน้ำ ก็ไม่เป็นไรอย่างน้อยก็ยังมิขาดตกถึงท้องทำให้มีแรงในการทำมาหากินต่อไปนั่นเอง จึงเป็นหลักการที่เหมือนกันเกี่ยวกับการทำกุศลให้เกิดก่อน มีความพร้อมเป็นเบื้องต้นจะยิ่งส่งเสริมให้เกิดสุขที่สมบูรณ์ได้ในที่สุด

2. ปฏิบัติถูก มีแต่สุข ทุกข์ไม่มี: คำสอนทางพระพุทธศาสนาเบื้องต้นว่า “ชาติปิ ทุกขา” การเกิดเป็นทุกข์ มีสภาวะสังขารที่ตกอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติดัง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา สิ่งทั้งหลายเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป มีการเปลี่ยนแปลง คงอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ เป็นไปตามเหตุปัจจัย การปฏิบัติตนเข้าถึงความสุขหรือออกจากทุกข์ขึ้นอยู่กับตนเอง เพราะสิ่งเหล่านี้ย่อมตามธรรมชาติ ถ้าเข้าใจทุกข์ ปฏิบัติต่อทุกข์อย่างถูกต้อง ก็จะทำให้เรียนรู้ถึงเรื่องทุกข์ คือ รู้เท่าทันทุกข์ แล้วเราก็ไม่ทุกข์ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2560, หน้า 3-5) ซึ่งมีความสอดคล้องกับ ความคิดเห็นของ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ได้กล่าวไว้ว่า ความทุกข์ก็เช่นกันหากเกิดแล้วก็ไม่รู้จักผ่านพ้นสิ้นสุดลงเลยทุกข์เท่าไรก็ทุกข์อยู่เท่านั้นแล้วจะทนกันได้อย่างไร ทนกันไหวหรือ ตัวอย่างเพียงเล็กน้อยที่กล่าวก็น่าจะเห็นชัดว่า อนิจจัง ความไม่เที่ยง เป็นคุณอย่างยิ่ง เป็นความจำเป็น และเป็นสิ่งที่ควรพิจารณา ศึกษาให้รู้จักจริง ให้เข้าใจกระจ่างแจ่มชัด ให้เชื่อมั่นลงไปทีเดียวว่า ความไม่เที่ยงต้องแปรปรวนเปลี่ยนแปลงนั้น มีอยู่จริง เมื่อเชื่อมั่นเช่นนี้แล้วก็หนักถึงให้จงได้ เมื่อเกิดความสุขหรือความทุกข์ขึ้น นึกถึงเพื่อให้ไม่ยึดมั่น อยู่ว่าจะเป็นสุขยั่งยืนหรือจะเป็นทุกข์ยั่งยืน ความไม่ยึดมั่นนั้นมีคุณนัก เมื่อไม่มีความยึดมั่นก็จักปล่อยวาง ความปล่อยวางนี้แหละจะทำให้ไม่เป็นทุกข์ เมื่อมีสุขก็จะไม่พึงชาน ใจพองเกินไปเมื่อมีทุกข์ก็จะไม่ห่อเหี่ยว ใจแฟบจนเกินไปเวลาที่มีความสุขถ้ารู้เท่าทันว่าความสุขนั้นไม่เที่ยงใจไม่ฟูขึ้น เมื่อความไม่เที่ยงปรากฏตัวชัดเจน ความสุขเปลี่ยนไปก็จะเป็นทุกข์จนเกินไป เพราะได้เตรียมตัวรู้ไว้ก่อนแล้ว แม้จะไม่ยอมรับอย่างจริงจัง คือ ไม่ยอมเชื่อจริงจังนัก ก็ยังดีกว่าไม่ยอมนึกถึงไว้ก่อนเลย เวลาทุกข์ คือ ประสบเคราะห์กรรมหนักบ้าง เบาบ้าง ถ้ารู้เท่าทันว่าเป็นอนิจจัง ทุกข์ก็ไม่เที่ยงยอมแปรปรวนเปลี่ยนแปลงไป เมื่อรู้เท่าทันเช่นนี้ก็เหมือนมีเครื่องปลอบใจ ใจยอมไม่สลดหดหู่ทอดอาลัยตายอยาก ย่อมมีกำลังใจรอเวลาที่ความทุกข์ ความเดือด

ร้อนจะเป็นอนิจจัง คือ บรรเทาเบาบางจนถึงหมดสิ้นไป (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, 2558, หน้า 38-39)

ผู้ศึกษาเห็นว่ากรณีที่นักปราชญ์ทั้งสองท่านมีความเห็นที่สอดคล้องกันคงเป็นเพราะว่า ท่านทั้งสองเป็นปราชญ์เมธีชั้นเอกของพระพุทธศาสนานั้น เป็นนักการศึกษาจึงได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติตนให้ถูกต้องเมื่อประสบความทุกข์หรือความสุข ซึ่งความสุขที่เกิดจากการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องต้องมีความสอดคล้องกับกฎไตรลักษณ์หรือกฎตามธรรมชาติตามความหมายที่แท้จริง จะต้องเข้าใจกฎของไตรลักษณ์คือ อนิจจัง ความไม่เที่ยงแท้แน่นอน ทุกขัง ความเป็นทุกข์ ความทนอยู่ในสภาพเดิมได้ยาก และอนัตตา ความไม่มีตัวตน จึงจำเป็นต้องมีวิธีปฏิบัติตนเองให้ถูกต้องตามหลักความเป็นจริง รู้เท่าทันทุกข์ ผีกลตนเองตามศีลธรรมควบคู่ไปกับการเจริญภาวนาทางจิต เพื่อให้เกิดปัญญารู้เท่าทันทุกข์ที่เกิดขึ้นในจิตใจไม่ว่าจะเป็นความทุกข์หรือความสุขล้วนมีการแปรเปลี่ยนเปลี่ยนแปลงไปตามกฎไตรลักษณ์ เมื่อมีความทุกข์ก็ไม่ต้องยึดมั่นถือมั่นในตัวทุกข์ เมื่อมีความสุขก็ไม่ทำใจฟู ลุ่มหลงมัวเมา คึกคะนองในความสุข ให้นึกถึงสักวันหนึ่งสิ่งเรามีการแปรเปลี่ยนไปตามเหตุและปัจจัย ดังนั้น จึงจำเป็นต้องรู้เท่าทันทุกข์ด้วยสติสัมปชัญญะจึงจะทำให้การดำเนินชีวิตสอดคล้องกับกฎธรรมชาติ ความสุขก็จะปรากฏให้เห็นชัดเจนมากยิ่งขึ้นและมีความสุขที่เกิดจากการเข้าใจชีวิตตามกฎธรรมชาติ

3. ปฏิบัติไม่ถูก ยิ่งห่างสุข ทุกข์ทับถม: ได้มีการยกหลักปฏิบัติในเรื่องความทุกข์และความสุขดังพระดำรัสของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ คือ ไม่เอาทุกข์มาทับถมตนที่ไม่มีทุกข์, ไม่ละทิ้งสุขที่ชอบธรรม, แม้ในสุขชอบธรรมนั้นก็ไม่ลุ่มหลงมัวเมา และเพียรปฏิบัติเพื่อเข้าถึงสุขที่ประณีตยิ่งขึ้นไป (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต), 2560, หน้า 5-7) ซึ่งมีความสอดคล้องกับความเห็นของ พระมหาภูติชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี) ได้กล่าวไว้ว่า ความทุกข์หลายอย่างในชีวิตของเรา ถ้าว่ากันตามเนื้อผ้าแล้วสัดส่วนของความทุกข์จริงๆ จะมีไม่มาก แต่บางครั้งก็รู้สึกทุกข์มากๆ เป็นเพราะเราสร้างภาพความทุกข์นั้นให้ใหญ่โตเกินจริง เช่น ใครบางคนพอรู้ว่าจะไปสอบสัมภาษณ์วันพรุ่งนี้ คินนั่นทั้งคินนอนไม่หลับ คิดโน้นคิดนี้วนวายเป็นหมด กลัวว่าจะสอบสัมภาษณ์ไม่ผ่าน กลัวว่าจะตอบคำถามไม่ได้ กลัวว่าเสื้อผ้าที่สวมใส่จะดูไม่ดี กลัวว่าหน้าจะไม่ใส กลัวว่าความรู้ความสามารถของตัวเองจะไม่สอดคล้องกับที่บริษัทนั้นๆ ต้องการ กลัวว่ารถจะติดแล้วไปสาย หรือสุดท้ายก็กลัวว่าถ้าไปสอบสัมภาษณ์ไม่ผ่าน คนที่บ้าน เพื่อน พ่อแม่จะปรามาสว่า เอาดีไม่ได้ เรากลับไปสารพัดอย่าง ทั้งๆ ที่ในสถานการณ์จริง สิ่งที่เรากลัวมาตั้งสับอย่างนั้นอาจเกิดขึ้นจริงเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่กว่าจะรู้เช่นนี้ได้ เราก็ปล่อยให้ความทุกข์ที่เรากังวลนั้นทำร้ายเรามาแล้วทั้งคืน นี่แหละ คือ ความทุกข์ที่เกิดจากการสร้างภาพของเราเอง ความทุกข์อย่างนี้เรียกว่า ทุกข์เพราะอุปทาน หรือทุกข์เพราะฉันทสร้างมันขึ้นมาเองจากความกังวลทุกข์อย่างนี้ บางทีร้ายกว่าตัวความทุกข์จริงๆ ที่เรากำลังเผชิญอยู่ด้วยซ้ำไป ดังนั้น หากเรากำลังทุกข์ด้วยเรื่องใด ลองถามตัวเองดูซิว่า สิ่งที่กำลังกลอยอยู่นั้นมันน่ากลัวจริงๆ หรือว่าเป็นเพียงสิ่งที่เราสร้างมันขึ้นมาขึ้นมานั่นเอง ลองแยกทุกข์แท้ๆ ออกจาก

ความกังวลให้ได้ แล้วจะเห็นว่า ทุกข์แท้ๆ ที่ควรทุกข์มีอยู่นิดเดียวเอง (พระมหาวิจิตร วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี), 2551)

ผู้ศึกษาเห็นว่า การที่นักปราชญ์ทั้งสองท่านมีความเห็นที่สอดคล้องกันคงเป็นเพราะว่า หลักการสำคัญในทางพระพุทธศาสนาที่เป็นเบื้องต้นของการศึกษา คือ การให้ศึกษาถึงหลักอริยสัจ 4 ที่มีหัวข้อทุกข์เป็นปฐมบทเบื้องต้น จึงทำให้ปราชญ์เมธีทั้งสองท่านถึงแม้จะมีภาพลักษณ์ในแสดงธรรมถึงกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกันตามกาลเวลา ก็ท่านทั้งสองก็ยังยึดหลักในการทำให้พุทธศาสนิกชนเข้าใจหลักปฏิบัติที่ไม่ให้เกิดทุกข์ ความทุกข์หลายอย่างในชีวิตของเราจริง ๆ มีไม่มาก แต่บางครั้งก็รู้สึกทุกข์มากๆ เป็นเพราะว่าเราสร้างภาพความทุกข์นั้นให้ใหญ่โตเกินจริง ซึ่งบางครั้งเกิดจากการปรุงแต่งขึ้นในจิตใจ ดังนั้น การที่จะเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญ ชำนาญ เข้าใจเกี่ยวกับความทุกข์ของชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาได้นั้น จำเป็นต้องผ่านการฝึกฝนตนเอง มีทั้งปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ ที่เป็นปัจจัยเกื้อกูลกันให้เกิดการรู้แจ้ง เข้าใจทุกข์อย่างถ่องแท้ และมีการปฏิบัติที่ถูกต้องต่อทุกข์จึงจะทำให้เกิดสุขได้ในที่สุด

4. โชคมาก็ใช้ทำความดี เคราะห์ก็มีก็เป็นเครื่องมือพัฒนา: โดยธรรมชาติได้ถูกวางไว้ถูกต้อง แต่เรามักปฏิบัติไม่ถูกต้อง มองไม่ถูกต้อง จึงเกิดทุกข์ โดยเฉพาะโลกธรรมเป็นสิ่งที่ทำให้เราดีใจเสียใจ เป็นสุขเป็นทุกข์ จึงนำมาซึ่งคำว่า “โชคบ้าง เคราะห์บ้าง” ดังนั้น อยู่บนโลกใบนี้จำเป็นต้องเข้าใจโลกธรรม หากมันเข้ามาให้ถือว่าเป็นโอกาสที่จะได้ฝึกฝนตนเอง ถ้าเป็นโชคเราจะได้ใช้เป็นเครื่องมือเพิ่มความสุขให้กับตนเองและเพื่อนมนุษย์ แต่ถ้าหากเป็นเคราะห์เราจะใช้เป็นเครื่องมือฝึกฝน พัฒนาตนเอง เป็นบทเรียน เป็นเครื่องมือฝึกสติปัญญา (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2560, หน้า 7-10) ซึ่งมีความสอดคล้องกับความเห็นของ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ได้กล่าวไว้ว่า ทุกคนอยากเป็นสุข ยังสามารถเป็นสุขในที่ทั้งปวงหรือทุกเวลานั่นเอง ยิ่งจะยินดียิ่งนัก จึงควรต้องเข้าใจว่า เมื่ออยากเช่นนั้นเป็นผล ก็ต้องทำเหตุให้ตรงกับผลเช่นนั้น เป็นสุขในที่ทั้งปวง ไม่หมายถึงเฉพาะเป็นสุขในชาตินี้ ภพนี้ หมายถึง เป็นสุขในชาติหน้า ภพหน้าด้วย บางทีในชาตินี้ ภพนี้ เราจะต้องเสวยผลของเหตุในชาติอดีต ภพอดีตที่ตามมาทัน สุขในที่ทั้งปวงก็คือสุขทั้งภพหน้าด้วย ชาตินี้เป็นสุขก็ต้องระงับอย่าให้ชาติหน้าเป็นทุกข์ ต้องละเหตุที่จะให้เป็นทุกข์ทั้งหมด เหตุทุกข์คือความไม่ดีทุกประการ อันความไม่ดีทุกประการเกิดจากใจ เช่นเดียวกับความดีทุกประการก็เกิดจากใจ ท่านจึงว่าความทุกข์เกิดจากใจ ความสุขก็เกิดจากใจ หรืออีกอย่างหนึ่งก็ว่าความทุกข์เกิดจากความคิด ความสุขก็เกิดจากความคิด ความคิดหรือใจจึงเป็นความสำคัญที่สุดสำหรับทุกคน จะมีสุขหรือทุกข์ก็อยู่ที่ใจ อยู่ที่ความคิดของใจ ใจคิดให้ละเหตุทุกข์ การพูดการทำความทั้งปวงก็จะเป็นการละเหตุทุกข์ ความทุกข์ย่อมไม่มี ย่อมมีความสุข ย่อมเป็นสุข ละเหตุทุกข์ได้เพียงไร ย่อมมีสุขเพียงนั้น (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, 2556, หน้า 41-45)

ผู้ศึกษาเห็นว่ากรณีที่นักปราชญ์ทั้งสองท่านมีความเห็นที่สอดคล้องกันคงเป็นเพราะว่า ท่านทั้งสองมองเรื่องของความทุกข์ในสภาวะเดียวที่ไม่สามารถฝึกฝนตนเอง เพราะเราวางใจไม่ถูก ไปประหมัดตรมใจแล้วไปทำอะไรประชดประชันเอง หรือประท้วงชีวิต เราก็อึดใจตัวเองทำให้เกิดทุกข์มากขึ้น เช่น เสียนินทา และสรรเสริญ ซึ่งคำสรรเสริญนั้นเป็นสิ่งที่เราชอบใจ พอได้ยินเราก็มีความสุข ใจก็ฟูขึ้นมา แต่พอได้ยินคำนินทาเราก็เกิดความทุกข์ ทุกข์นี้เกิดเพราะเรารับเอาเข้ามา คือรับกระทบมันนั่นเอง คือเอาเข้ามาบีบคั้นใจของเรา ไม่มีการปล่อยวางให้ปรวนแปรเปลี่ยนแปลงไปตามกฎไตรลักษณ์ โดยให้มองโลกธรรมโดยมนสิการให้ถูกต้อง ไม่เอาทุกข์ที่เกิดขึ้นภายนอกมาทับถมภายในจิตใจนั่นเอง

5. แย่งความสุข ก็เลยทุกข์ด้วยกัน แบ่งความสุข ก็สุขด้วยกัน: สุขที่ควรได้ควรมีก็ให้เป็นไปเหตุปัจจัย และเป็นไปอย่างชอบธรรม ไม่ได้มาเพราะไปเบียดเบียนใครคนอื่น สุขนั้นมีหลายระดับที่เป็นความสุขชอบธรรม ได้แก่ สุขแบบแย่งกัน, สุขแบบไปด้วยกันหรือสุขแบบประสานกัน และสุขแบบบิสรุ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2560, หน้า 10-13) ซึ่งมีความสอดคล้องกับความเห็นของพระมหา วุฒิชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี) ได้กล่าวไว้ว่า "ความทุกข์" เป็นความจริงอย่างหนึ่งที่มีอยู่คู่กับโลก แต่ "ความสุข" ก็เป็นความจริงอีกอย่างหนึ่งที่เคียงคู่มากับความทุกข์ด้วยเช่นกัน และโลกก็ไม่ได้มีเพียงความสุขความทุกข์สองอย่างนี้เท่านั้น ทว่าโลกนี้ยังมีภาวะที่เรียกว่า "เหนือสุขเหนือทุกข์" อยู่อีกด้วย คนที่มองโลกตามความเป็นจริง ยามมีความทุกข์จึงไม่ท้อ และยามมีความสุขจึงไม่หลงติดในความสุขจนเกินพอดี เพราะเขาย่อมเข้าใจเป็นอย่างดีว่า ยังมีภาวะที่ประเสริฐกว่าความสุขอยู่อีก นั่นคือ การอยู่เหนือทั้งสุขทั้งทุกข์ตลอดเวลาอย่างไรก็ตาม แม้โลกจะมีสุขและทุกข์ปนกันไป แต่ดูเหมือนว่าช่วงเวลาแห่งความสุขของคนเรานั้นมักจะแสนสั้นเสียเหลือเกิน วันหนึ่งๆ ชีวิตช่างคลุกคลีติดอยู่กับเรื่องราวที่ทำให้ทุกข์ตั้งร้อยแปดพันเก้าไม่รู้จบสิ้น ทำอย่างไรที่เราจึงจะออกมาจากความทุกข์ได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด หรือถึงไม่ออกมาอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด ก็ขอแต่เพียงอยู่กับความทุกข์อย่างเป็นมิตรก็พอแล้ว (พระมหา วุฒิชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี), 2551)

ผู้ศึกษาเห็นว่ากรณีที่นักปราชญ์ทั้งสองท่านมีความเห็นที่สอดคล้องกันคงเป็นเพราะว่า ความสุขเป็นสิ่งที่มนุษย์ในโลกลี้ต่างแสวงหาด้วยแข่งขัน แย่งแย่งแข่งขันกันมา บางครั้งอาจได้มาเพราะไม่ชอบธรรมแล้วทำให้ตนเองมีความสุข ยิ่งแย่งแข่งขันกันมากเข้าก็ยิ่งทุกข์มากขึ้นเรื่อยไป ต่างคนก็ต่างจะมุ่งเอามาให้ได้ ซึ่งความสุขประเภทนี้เป็นความสุขที่เกิดจากการได้ครอบครองวัตถุ ซึ่งไม่มีความจริงยั่งยืน เพราะฉะนั้นจึงต้องให้เป็นความสุขที่ชอบธรรม เราสุขผู้อื่นก็ไม่ทุกข์ ถ้าให้ดียิ่งกว่านั้นก็ให้เป็นสุขด้วยกัน ก็จะเป็นความสุขที่เกิดจากการพัฒนาจิตใจ โดยเฉพาะความรักแท้ที่ต้องการปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข เช่น พ่อแม่รักลูกก็อยากให้ลูกเป็นสุข พ่อเห็นลูกเป็นสุข พ่อแม่ก็มีความสุขด้วย ดังนั้น คนที่มองโลกตามความเป็นจริง ยามมีความทุกข์จึงไม่ท้อ และยามมีความสุขจึงไม่หลงติดในความสุขจนเกินพอดี เพราะเขาย่อมเข้าใจเป็นอย่างดีว่า ยังมีภาวะที่ประเสริฐกว่าความสุขอยู่อีก นั่นคือ การอยู่เหนือทั้งสุขทั้งทุกข์ตลอดเวลา

6. ทั้งโลกจะสุขสันต์ เมื่อคนมีสุขแบบประสาน: โลกจะสุขสันต์ได้ เริ่มต้นง่ายที่ระดับครอบครัว ก่อน เช่น พ่อแม่อยากให้ลูกเป็นสุข มีการสละให้แก่ลูก เผลอเช่นเดียวกันกับลูกกระทำความสุขให้กับพ่อแม่ นอกจากนี้มนุษย์จะพัฒนาความสุขได้มี 2 ชั้น คือ ชั้นแรก ความสุขจากการได้การเอา จึงแย่งความสุขกัน ชั้นที่สอง จิตใจที่มีคุณธรรม มีเมตตา มีไมตรี มีศรัทธา การให้กลายเป็นสุข ความสุขก็เกิดจากการให้ ดังนั้น ความสุขเป็นทั้งตัวส่งและตัวรับ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2560, หน้า 13-15) ซึ่งมีความสอดคล้องกับความคิดเห็นของ ท่านพระอาจารย์ไพศาล วิสาโล ได้กล่าวไว้ว่า สุขที่ขอบธรรม ไม่ได้หมายถึงสุขที่เกิดจากการมีการเสพออย่างเดียวนะ ไม่ใช่เกิดจากวัตถุ ไม่ใช่เกิดจากเงินเท่านั้น แต่ความสุขที่ขอบธรรมอาจจะมียู่แล้วในใจเราก็ได้ ทุกขณะถ้าใจเราเป็นปกติความสุขก็จะเกิดขึ้น ถ้าใจเราอยู่กับปัจจุบัน มีความรู้สึกตัว เราก็จะพบความโปร่งความเบา ความสุขที่ขอบธรรมเกิดขึ้นกับเราได้ทุกขณะอยู่แล้ว ทุกขณะนี้เราก็มีความสุขอยู่แล้วแต่หลายคนไม่เห็น พอไม่เห็นก็เลยรู้สึกว่าตัวเองทุกข์ การที่เรารู้จักหาความสุขที่ขอบธรรมมีวิธีการที่ทำได้หลายอย่าง เช่น รู้จักพอใจในสิ่งที่มี ยินดีสิ่งที่ได้ บางทีความสุขอย่างที่เราบอกว่าจะเกิดขึ้นกับเราอยู่ตลอดเวลา แต่เรามักจะมองไม่เห็น หรือบางทีก็ถึงกับปฏิเสธมัน ถ้าเราไม่รู้จักรู้จักพอใจในสิ่งที่มี ยินดีสิ่งที่ได้ ความสุขก็จะหลุดลอยไปจากเราได้ง่ายๆ เกิดความทุกข์เข้ามาแทนที่ หลายคนได้โชคได้ลาภก็น่าจะมีความสุข แต่เขากลับกลายเป็นทุกข์ไปเพราะเขาว่างใจไม่ถูกต้อง เพราะฉะนั้นมีความสุขอยู่รอบตัว มีความสุขอยู่กับตัวแล้วแต่ไม่เห็น ถือว่าเป็นการสละความสุขที่ขอบธรรมอย่างหนึ่ง มนุษย์เราชอบมองเห็นชอบสนใจจดจ่อกับสิ่งที่ยังไม่มีหรือสิ่งที่เสียไป สิ่งที่มีกลับไม่รู้จักรู้ชื่นชมมัน ถ้าเราใจใสในสิ่งที่เรามีเล็กน้อย เราจะมีสุขได้ง่ายมาก (พระอาจารย์ไพศาล วิสาโล, 2563)

ผู้ศึกษาเห็นว่าการที่นักปราชญ์ทั้งสองท่านมีความเห็นที่สอดคล้องกันคงเป็นเพราะว่า ความเป็นสุขเป็นสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวเรามากที่สุดถึงจะไม่ใช่ความสุขที่สมบูรณ์แต่ก็เป็นพื้นฐานเบื้องต้นในการนำไปสู่เป้าหมายของชีวิตที่แท้จริง จำเป็นต้องเป็นความสุขที่เอื้ออาทร แบ่งปันซึ่งกันและ หรือต่างตอบแทนโดยที่ไม่ต้องอิงวัตถุหรือประโยชน์เหมือนทุนนิยมที่เขาเคยทำกันในปัจจุบัน เช่น พ่อ แม่ ลูก ต่างทำหน้าที่ของตนเองโดยให้อีกฝ่ายมีความสุขที่สุด ก็จะยิ่งส่งผลให้อีกฝ่ายมีความสุขเช่นกัน ดังที่ท่าน ว.วชิรเมธี ท่านได้ให้แนวคิดที่สนับสนุนความสุขไว้ว่า บางทีความสุขอย่างที่เราบอกว่าจะเกิดขึ้นกับเราอยู่ตลอดเวลา แต่เรามักจะมองไม่เห็น ถ้าเราไม่รู้จักรู้จักพอใจในสิ่งที่มี ยินดีสิ่งที่ได้ ความสุขก็จะหลุดลอยไปจากเราได้ง่ายๆ เกิดความทุกข์เข้ามาแทนที่ จึงจำเป็นต้องทำหน้าที่ตนเองให้ดีที่สุดถูกต้องตามขอบธรรม ยอมนำสุขมาให้ทั้งผู้ส่งและผู้รับ และทั้งโลกจะสุขสันต์

7. แม้แต่สุขที่ขอบธรรม ถ้าปฏิบัติผิด สุขก็กลายเป็นเสื่อม: พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ว่า “ถ้าเป็นสุขโดยขอบธรรมแล้วเรามีสิทธิ์เสีย ไม่ต้องไปสละละทิ้ง” เพราะถ้าเราปฏิบัติผิด พอเรามีความสุขแล้ว เราก็จะพลาด เนื่องจากผลอ หลงเพลิดเพลน มัวเมาไปกับความสุข ให้คำนึงว่า ความสุข ก็คือ โลกธรรม นั่นเอง ที่ต้องรับรู้ เรียนรู้ และปล่อยวางให้ได้ด้วยความไม่ประมาท (สติ) ฉะนั้น ความสุขก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้

เกิดทุกขนั้นเอง (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2560, หน้า 15-17) ซึ่งมีความสอดคล้องกับความคิดเห็นของท่าน พระอาจารย์ไพศาล วิสาโล ได้กล่าวไว้ว่า แม้เป็นความสุขที่ชอบธรรมก็ไม่พึงสยบมัวเมาหรือยึดติด เพราะความสุขที่ชอบธรรมยังงี้ๆ ก็ไม่เที่ยง ยังงี้ๆ ก็ต้องแปรเปลี่ยนไปไม่วันใดก็วันหนึ่ง เพราะฉะนั้น ก้อย่าไปหลงใหลยึดติดกับมันมาก ต้องทำใจเผื่อว่าสักวันหนึ่งจะต้องเป็นอื่นไป การที่เรารู้จักรักษาใจไม่ให้สยบมัวเมาในความสุขที่ชอบธรรม ไม่เพิ่มความทุกข์ให้แก่ตัวเองหรือไม่เอาความทุกข์มาทับถมตน เพราะว่าเรารู้จักปล่อย รู้จักวางได้ (พระอาจารย์ไพศาล วิสาโล, 2563)

ผู้ศึกษาเห็นว่าการที่นักปราชญ์ทั้งสองท่านมีความเห็นที่สอดคล้องกันคงเป็นเพราะว่า ความสุขที่ได้มาโดยชอบธรรม ดังพระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ว่า “ถ้าเป็นสุขโดยชอบธรรมแล้วเรามีสิทธิ์เสวย ไม่ต้องไปสละละทิ้ง” แต่จงอย่าหลงเพลินเพลิน มัวเมากับความสุข ให้คำนึงว่า ความสุข ก็คือ โลกธรรม นั้นเอง ที่ต้องรับรู้ เรียนรู้ และปล่อยวางให้ได้ เพราะทุกสิ่งทุกอย่างล้วนเป็นไปตามกฎไตรลักษณ์ ดังที่ท่านพระอาจารย์วิศาล วิสาโล ได้ให้ทัศนะไว้ว่า ความสุขที่ชอบธรรมยังงี้ๆ ก็ไม่เที่ยง ยังงี้ๆ ก็ต้องแปรเปลี่ยนไปไม่วันใดก็วันหนึ่ง รวมทั้งความสุขจากการที่มีตามองเห็นธรรมชาติ ความสุขที่เกิดจากหูได้ฟังเสียงนกร้อง สักวันหนึ่งความสุขที่ว่าก็จะหายไป เพราะว่าตาเริ่มฝ้าฟางหูก็เริ่มจะหนวก รวมทั้งความสุขจากวัตถุต่างๆ ความสุขจากคนรัก ทั้งหมดนี้ล้วนแต่ไม่เที่ยงทั้งนั้น เพราะฉะนั้นถ้าเกิดว่าสยบมัวเมาหรือไปยึดติดในความสุขเหล่านั้นก็จะเกิดทุกข์ตามมาในที่สุด ถึงแม้ว่าเราจะไม่ปฏิเสธไม่สละความสุขที่ชอบธรรมแต่เราก้อย่าไปยึดติด เราต้องรักษาใจให้เป็นอิสระ ให้เป็นนายความสุข ไม่ให้ความสุขมาเป็นนายเรา หรือไม่ใช้เราเป็นทาสของความสุข คนที่แม้จะทำความดีและประสบความสำเร็จในชีวิต มีเงินมีทอง มียศศักดิ์อิศรฐาน ก็ต้องตระหนักว่าของเหล่านี้ไม่เที่ยง สักวันหนึ่งก็ต้องหมดไปหรือแปรเปลี่ยนไป ดังนั้น จงปฏิบัติตามแนวทางแห่งความสุขที่ถูกต้อง ชอบธรรม ย่อมนำมาซึ่งความสุขที่สมบูรณ์

8. ถึงจะสุข ถ้ายังไม่อิสระ ก็ไม่เป็นสุขที่สมบูรณ์: ความสุขมีหลายระดับที่เกิดจากการได้การเอาเป็นความสุขเบื้องต้น ซึ่งยังแคบอยู่ เป็นความสุขที่อิงอาศัยวัตถุก็จะฝากความสุขไว้กับวัตถุ เมื่อขาดวัตถุนั้นความสุขก็หายไป พอมีคุณธรรมเข้ามาเพิ่มขึ้นก็ยังเป็นความสุขจากการให้ด้วย ความสุขที่เกิดจากศรัทธาเกิดจากกุศลธรรม เมื่อระลึกถึงก็ยิ่งเกิดปีติอิ่มใจ เป็นความสุขจากการได้ทำประโยชน์ ได้ช่วยเหลือสังคม และได้ทำความดีงามต่างๆ แต่ถ้าไม่พลาดพลั้งลุ่มหลงเพลินเพลิน ขาดสติ ถึงจะเป็นความสุขขั้นต้นก็ยัง “ไม่อิสระ” ดังนั้น ทำอย่างไรจะเป็นความสุขที่ไม่ต้องขึ้นกับสิ่งอื่น จำเป็นต้องเป็นความสุขที่เกิดจากปัญญา คือ ความรู้เท่าทันสังขาร รู้โลกและชีวิตตามความเป็นจริง รู้เท่าทันอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2560, หน้า 18-21) ซึ่งมีความสอดคล้องกับความคิดเห็นของพระมหาวิเชียร สุธีโร ได้กล่าวไว้ว่า ความสุขมีหลายประเภท หลายระดับ กล่าวคือ ความสุขคือความสงบ ความสุขระดับสูงสุดคือนิพพาน เป็นความสุขที่สมบูรณ์ เพราะเป็นความสุขตลอดเวลา ไม่ขึ้นกับเวลาเหมือนมานุสข ไม่ต้องอาศัยวัตถุเหมือนกามสุข และเป็นความสุขล้วนๆ และการที่จะเข้าถึงนิพพานสุขซึ่งเป็นความสุขที่

สมบูรณ์ได้ ต้องปฏิบัติเพื่อความสุขให้ถูกต้อง ความสุขในพระพุทธศาสนา มี 2 ประเภท คือ 1) สามิสสุข สุขอิงอามิส คืออาศัยกามคุณ และ 2) นิรามิสสุข สุขไม่อิงอามิส คือ อิงเนกขัมมะ หรือสุขที่เป็นอิสระ ไม่ขึ้นต่อวัตถุ อีกหมวดหนึ่ง ความสุข มี 2 ประเภท คือ 1) กายิกสุข สุขทางกาย และ 2) เจตสิกสุข สุขทางใจ ความสุขมีหลายระดับ กล่าวโดยสรุป มี 3 ระดับ คือ 1) กามสุข สุขเนื่องด้วยกาม 2) ฌานสุข สุขเนื่องด้วยฌาน และ 3) นิพพานสุข สุขเนื่องด้วยนิพพาน นิพพานสุขเป็นความสุขที่ สมบูรณ์ เพราะเป็นความสุขตลอดเวลา ไม่ขึ้นกับเวลาเหมือนฌานสุข เป็นความสุขอิสระ ไม่ต้องอาศัยวัตถุเหมือนกามสุข และเป็นความสุขล้วน ๆ ไม่มีส่วนเสียหรือทุกข์แฝงอยู่เลย การที่จะเข้าถึงความสุขที่สมบูรณ์ได้ ต้องปฏิบัติ ต่อความสุขให้ถูกต้อง คือ ต้องไม่เอาทุกข์มาทับถมตนเองที่มีได้ถูกทุกข์ทับถม ไม่ละทิ้งความสุขที่ชอบธรรม แม้ในสุขที่ชอบธรรมนั้น ก็ไม่หมกมุ่นสยบ และเพียรท าทะแห่งทุกข์ให้หมดสิ้นไป โดยการปฏิบัติตาม มรรคมืองค์ 8 หรือไตรสิกขา 3 (พระมหาวิเชียร สุธีโร, 2562)

ผู้ศึกษาเห็นว่า การที่นักปราชญ์ทั้งสองท่านมีความเห็นที่สอดคล้องกันคงเป็นเพราะว่า ทั้งสองท่าน ได้มองความสุขที่สมบูรณ์เป็นความสุขที่ไม่อิงอาศัยวัตถุเหมือนกามสุข ที่เกิดจากการได้การเอาเป็นความ สุขเบื้องต้น เป็นการฝากความสุขไว้กับวัตถุ เมื่อขาดวัตถุนั้นความสุขก็หายไป ความสุขที่สมบูรณ์หรือแท้จริง แล้วนั้นเป็นความสุขที่เกิดจากศรัทธา เกิดจากกุศลธรรม เมื่อระลึกถึงก็ยิ่งเกิดปีติอิ่มใจ เป็นความสุขจาก การได้ทำประโยชน์ ได้ช่วยเหลือสังคม และได้ทำความดีงามต่างๆ แต่ถ้าขาดสติ ถึงจะเป็นความสุขขั้นต้น ก็ยังไม่อิสระ ดังนั้น ทำอย่างไรจะเป็นความสุขที่ไม่ต้องขึ้นกับสิ่งอื่น จำเป็นต้องเป็นความสุขที่เกิดจาก ปัญญา คือ ความรู้เท่าทันสังขาร รู้โลกและชีวิตตามความเป็นจริง รู้เท่าทันอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา และท่าน พระมหาวิเชียร สุธีโร ยังได้ชี้ให้เห็นถึงความสุขที่สมบูรณ์ คือ นิพพานสุข นั่นเอง

9. สิ่งทั้งหลายที่ทุกข์ต่อไปตามเรื่องธรรมชาติ แต่ใจเราเป็นอิสระ มีสุขที่สมบูรณ์: สิ่งทั้งหลายที่ อยู่ตามธรรมชาติย่อมเป็นไปตามกฎธรรมชาติ หากไม่เอาจิตใจยื่นเข้าไปในเวลาที่มันแปรปรวน เปลี่ยนแปลง ไปตามวงล้อของกฎธรรมชาติ มันก็ไม่มาเบียดเบียนจิตใจของมนุษย์ รู้เท่าทันกฎธรรมชาติอย่างโยนิโส มนสิการ จึงเรียกได้ว่า มีจิตใจเป็นอิสระ จนกระทั่งว่าแม้แต่ทุกที่มีในกฎของธรรมชาติก็ไม่สามารถมา เบียดเบียนคั่นใจเราได้ เป็นอิสระอย่างแท้จริง จึงเรียกว่า วิมุตติ ฉะนั้น ความสุขที่สมบูรณ์ เป็นความสุข เป็นเนื้อเป็นตัว เป็นชีวิตจิตใจของเราเอง ไม่ต้องหาความสุขอะไรมาเพิ่มเติม ถ้าความสุขที่เพิ่มเติมเข้า มากเป็นส่วนที่แถมนั่นเอง ถ้าไม่มีความสุขแถมเข้ามาก็ไม่เป็นไร ไม่มีปัญหา นั่นก็คือ ชีวิตที่สมบูรณ์(สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2560, หน้า 21-23) ซึ่งมีความสอดคล้องกับความคิดเห็นของ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ได้กล่าวไว้ว่าเหตุแห่งทุกข์ที่ท่านให้ละ จึงไม่ใช่ เหตุที่ปรากฏให้เห็นในปัจจุบันเท่านั้น เหตุที่เห็นๆ อยู่ หรือเป็นเหตุในภพชาติปัจจุบัน บางครั้งบางคราว ก็ให้ผลใหญ่ยิ่ง ไม่เสมอกับเหตุที่แลไม่เห็นหรือเหตุที่พ้นจากภพชาติปัจจุบัน แล้วเหตุที่ไม่ได้ละกันในอดีต ที่แลไม่เห็นรู้ไม่ถึงก็มีผล ไม่ใช่ว่าไม่มี และก็มีผลมาถึงปัจจุบันได้ด้วย ไม่ใช่ว่าไม่ได้ และผลก็ตรงตามเหตุ

เสมอด้วย เป็นจริงเป็นจังด้วย ไม่มีคลาดเคลื่อน แม้เล็กน้อยเพียงไร ทุกคนอยากเป็นสุข ยิ่งสามารถเป็นสุขในที่ทั้งปวงหรือทุกเวลานั้นเอง ยิ่งจะยินดียิ่งนัก จึงควรต้องเข้าใจว่า เมื่ออยากเช่นนั้นเป็นผล ก็ต้องทำเหตุให้ตรงกับผลเช่นนั้น เป็นสุขในที่ทั้งปวงไม่หมายถึงเฉพาะเป็นสุขในชาตินี้ ภพนี้ หมายถึงเป็นสุขในชาติหน้าภพหน้าด้วย บางทีในชาตินี้ ภพนี้ เราจะต้องเสวยผลของเหตุในชาติอดีตภพอดีตที่ตามมาทัน สุขในที่ทั้งปวงก็คือสุขทั้งภพหน้าด้วย ชาตินี้เป็นสุขก็ต้องระวังอย่าให้ชาติหน้าเป็นทุกข์ ต้องละเหตุที่จะให้เป็นทุกข์ทั้งหมด (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, 2556, หน้า 41-45)

ผู้ศึกษาเห็นว่าหน้าที่นักปราชญ์ทั้งสองท่านมีความเห็นที่สอดคล้องกันคงเป็นเพราะว่า ท่านทั้งสองเป็นปราชญ์เมธีชั้นเอกของพระพุทธศาสนานั้น ซึ่งความสุขที่เกิดจากการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องต้องมีความสอดคล้องกับกฎไตรลักษณ์หรือกฎตามธรรมชาติตามความหมายที่แท้จริง จะต้องเข้าใจกฎของไตรลักษณ์คือ อนิจจัง ความไม่เที่ยงแท้แน่นอน ทุกขัง ความเป็นทุกข์ ความทนอยู่ในสภาพเดิมได้ยาก และอนัตตา ความไม่มีตัวตน มีการรับรู้ เรียนรู้ และปล่อยวางได้ รู้เท่าทันกฎตามธรรมชาติโดยโยนิโส จึงเรียกได้ว่ามีจิตใจเป็นอิสระ ไม่สามารถมาเบียดเบียนคันไจเราได้ เป็นอิสระอย่างแท้จริง จึงเรียกว่า วิมุตติ ฉะนั้นความสุขที่สมบูรณ์ เป็นความสุขเป็นเนื้อเป็นตัว เป็นชีวิตจิตใจของตัวเอง ไม่ต้องหาความสุขอะไรมาเพิ่มเติม นั่นก็คือ ชีวิตที่สมบูรณ์ และสมเด็จพระสังฆราชฯ ท่านยังให้เหตุผลแห่งการมีความสุข ยิ่งสามารถเป็นสุขในที่ทั้งปวงหรือทุกเวลาได้ก็ยิ่งให้ความปิติยินดียิ่งนัก แต่ต้องมีเหตุปัจจัยที่จะทำให้เกิดสุขได้อย่างแท้จริง ไม่ว่าชาตินี้ภพหน้า ถ้าเราปฏิบัติต่อสุขอย่างถูกต้อง ชอบธรรม เป็นอิสระจากกามสุข วัตถุนิยมแล้วไซ้ ย่อมนำสุขที่สมบูรณ์มาให้

10. พัฒนากุศล คือหนทางพัฒนาความสุข: ธรรมของพระพุทธเจ้าไม่ว่าจะจับประเด็นเรื่องอะไรก็จบลงที่เรื่องเดียวกัน เพราะเป็นความจริงตามธรรมชาติ มันก็เรื่องเดียวกัน มีการพัฒนาเพิ่มพูนกุศลธรรมในหมู่ญาติมิตร มีเมตตธรรมต่อกัน ร่วมทำบุญกุศลในพระพุทธศาสนา ถวายไทยธรรม บำรุงพระพุทธศาสนา เป็นการให้กำลังใจแก่พระสงฆ์ในการปฏิบัติศาสนกิจ เมื่อพระพุทธศาสนาเจริญงอกงาม ย่อมแผ่ประโยชน์สุขไปให้แก่ประชาชน ธรรมะแผ่ไปย่อมทำให้คนประพฤติดีงาม สังคมก็มีความร่มเย็นเป็นสุข (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2560, หน้า 23-28) ซึ่งมีความสอดคล้องกับความคิดเห็นของสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ได้กล่าวไว้ว่า มีคำอยู่สองคำที่พูดถึงกันอยู่เนืองๆ โดยเฉพาะผู้นับถือพระพุทธศาสนาจะพูดคำทั้งสองนี้กันเป็นประจำแทบทุกคน คำทั้งสองนี้ก็คือคำว่า “บุญ” กับคำว่า “กุศล” และปกติก็พูด ก็พูดกันไปว่าบุญกุศล เช่นทำบุญทำกุศล แต่ก็คงจะมีไม่น้อย ที่ไม่เข้าใจคำว่าบุญและกุศลนี้ถูกต้องเพียงพอ ขออธิบายให้ฟัง พอสังเขป เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องทำบุญเป็นเรื่องของกาย เช่น การให้ทาน เป็นเรื่องของวัตถุที่หยิกยกให้กันได้ แต่ทำกุศลเป็นเรื่องของใจ เป็นการอบรมใจให้ตรงตามร่องไรทางไกลจากกิเลสโดยควร บุญกุศลเป็นของคู่กันไม่ควรแยกออกจากกัน คือไม่ควรเลือกทำแต่บุญหรือไม่ควรเลือกทำแต่กุศล ควรต้องทำทั้งบุญและกุศลควบคู่กันไปจึงจะสมบูรณ์

เหมือนกินข้าวแล้วก็ต้องกินน้ำ ไม่เช่นนั้นจะไม่รู้สึกว่ายเพียงพอแล้ว กินแต่ข้าวไม่กินน้ำไม่เรียกว่า บริโภคอาหารอิ่มเรียบร้อย ต้องกินทั้งสองอย่างเรียบร้อย จึงเรียกว่าบริโภคอาหารมือนั้นเสร็จเรียบร้อย ทำบุญจึงต้องทำกุศลด้วย ทำบุญจึงต้องทำกุศลด้วยก็คือ เมื่อให้ทานทั้งหลาย รวมทั้งการถวายอาหารพระ ให้อาหารเป็นทานแก่ผู้ต้องการ หรือให้เงินทองแก่ผู้ขาดแคลนเหล่านี้เป็นต้น เมื่อให้ทานดังกล่าวแล้วควรต้องทำกุศลด้วย คือ อบรมใจให้มีกุศล อบรมใจให้ฉลาด ให้มีปัญหา สามารถพาตนให้พ้นทุกข์ความเดือดร้อนทางใจให้ได้ การอบรมใจให้ฉลาดนี้แหละ คือ การทำกุศล (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, 2556, หน้า 35-38)

ผู้ศึกษาเห็นว่าการที่นักปราชญ์ทั้งสองท่านมีความเห็นที่สอดคล้องกันคงเป็นเพราะว่า ทั้งท่านสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) และสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก มีความตั้งใจแน่วแน่ที่จะถ่ายทอดสาระสำคัญที่เป็นปัญหาทางสังคม เถกเช่น “ความสุขที่สมบูรณ์” ที่แสดงในวันคล้ายวันเกิดของท่านเจ้าภาพ ที่สังคมส่วนใหญ่ให้ความสำคัญเกี่ยวกับวันเกิดที่เป็นข่าวตามสื่อต่างๆ จำเป็นอย่างยิ่งที่ท่านจะได้ถ่ายทอดความรู้ที่ได้ศึกษามาได้ร่วมพัฒนาสังคมประเทศชาติให้เจริญรุ่งเรือง ได้ช่วยกันตระหนักรู้ เรียนรู้เกี่ยวกับกุศลธรรมที่จะเกิดขึ้นพร้อมวิธีการดำเนินชีวิตของแต่ละคนในสังคมนั้น ให้มีความถูกต้อง ปฏิบัติถูกทาง มีจิตใจเป็นอิสระต่อวัตถุภายนอก ก็จะเป็นความสุขที่สมบูรณ์แก่บุคคลนั้นๆ มีการพัฒนาเพิ่มพูนกุศลธรรมในหมู่ญาติมิตร มีไมตรีธรรมต่อกัน ร่วมทำบุญกุศลในพระพุทธศาสนา เป็นการท่านำบำรุงพระพุทธศาสนา ให้สืบทอดอายุพระพุทธศาสนาและเผยแผ่ประโยชน์สุขไปให้แก่ประชาชน ย่อมทำให้คนประพฤติดีงาม สังคมก็มีความร่มเย็นเป็น ดังนั้น กุศลธรรม ควรให้ผลทั้งอดีต คือ เจตนาก่อนมาที่ตั้งไว้ถูกต้องแล้ว ซึ่งประกอบด้วยศรัทธาและเมตตา ปัจจุบัน คือ ขณะทำก็ดี เพราะทำด้วยความตั้งใจเป็นบุญเป็นกุศล และอนาคต คือ ต่อจากนี้ไป ระลึกรู้ขึ้นมาเมื่อไร ก็ให้เกิดความอิ่มใจ มีปีติหล่อเลี้ยงใจ ทำให้มีความสุข

4. บทวิจารณ์

จุดเด่นของหนังสือเล่มนี้: หนังสือเล่มนี้มีข้อความไม่สลับซับซ้อน อ่านแล้วเข้าใจประเด็นต่างๆ ได้ง่าย ใช้ภาษาที่คนทั่วไปเข้าถึง เข้าใจได้ง่าย ถึงแม้บุคคลบุคคลนั้นไม่ได้นับถือพระพุทธศาสนาก็ตาม แต่พอมาอ่านก็คงทำความเข้าใจเนื้อหาสาระได้ง่าย การเขียนนั้นก็เป็นการเขียนที่อาศัยความจริงที่ปรากฏขึ้นตามธรรมชาติ หรือกฎธรรมชาติที่มีอยู่บนโลกใบนี้ เป็นการนำเสนอสภาพของบุคคลที่จะมีความสุขได้ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาอิงอาศัยวัตถุ ความสุขไม่ได้เกิดจากการได้ครอบครองเสมอไป และความสุขที่แท้จริง คือ การเกิดกุศลธรรมต่างหากที่จะทำให้เรามีความสุขที่สมบูรณ์ได้ ซึ่งให้เห็นว่าความสุขที่แท้จริงต้องปราศจากวัตถุ มีปัญญาในการรับรู้ มีสติในการครอบครองวัตถุแห่งความสุข โดยต้องมีวิธีปฏิบัติต่อความสุข คือ ไม่เอาทุกข์มาทับถมตน ที่ไม่มีทุกข์, ไม่ละทิ้งสุขที่ชอบธรรม, ไม่มัวเมาหมกมุ่นในความสุขนั้น แม้แต่ที่ชอบ

ธรรม และปฏิบัติให้เข้าถึงความสุขที่ประณีตยิ่งขึ้นไป จนสมบูรณ์ นอกจากนี้ในส่วนภาษาที่ใช้นั้นการเป็นภาษาที่เรียบง่ายไม่เป็นภาษาธรรมมากจนเกินไป แต่เป็นภาษาที่ถูกสังเคราะห์จากปรากฏการณ์จากการใช้ชีวิตของคนที่มีความสุขที่แท้จริง

จุดที่อยากนำเสนอ: จุดที่ควรพิจารณา หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือที่ได้ถอดข้อความมาจากการสัมภาษณ์กษัตริย์โบราณในวันคล้ายวันเกิดของท่านเจ้าภาพมาตีพิมพ์ บางที่เนื้อหาอาจจะเป็นภาษาพูดที่ใช้เทศนา อาจมีภาษาบาลีอยู่บ้างแต่ไม่มาก ควรมีการอธิบายเพิ่มเติมในเนื้อหาเกี่ยวกับวิธีคิด วิธีปฏิบัติ และวิธีให้คุณค่าเกี่ยวกับความสุข หากผู้อ่านไม่มีพื้นฐานด้านความรู้ในความสุข การได้มาซึ่งความสุข การแสวงหาความสุข จึงเป็นการยากที่จะเข้าใจและประพฤติปฏิบัติได้ตามความมุ่งหมายของหนังสือเล่มนี้

5. สรุป

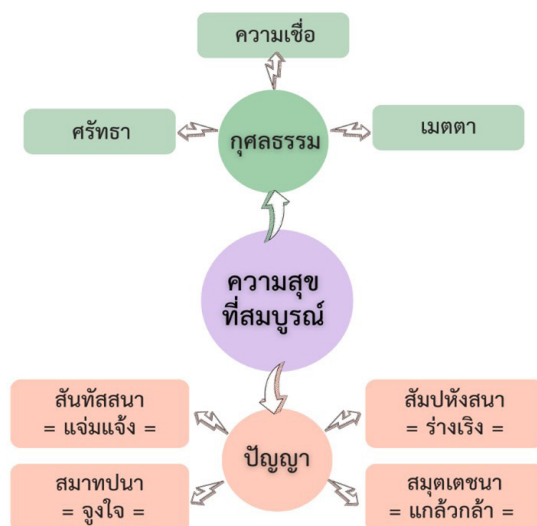
บทสรุปในหนังสือเล่มนี้เน้นเฉพาะในด้านความสุขของคนที่เกิดกำเนิดเริ่มต้นชีวิต โดยมีหลักการสำคัญที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสสอนไว้สำหรับวันเกิดที่จะทำให้มนุษย์เกิดมามีความหมาย นั่นคือ ทำให้เกิดเมตตา เกิดศรัทธา เกิดความร่าเริง เกิดความแจ่มใส เกิดความอímใจ เป็นต้น อีกทั้งต้องมีการปฏิบัติต่อความสุขของชีวิตที่ถูกต้อง ถ้าปฏิบัติไม่ถูกต้อง ยิ่งจะทำให้มีความสุขทุกข์ คือ 1) ไม่เอาทุกข์มาทับถมตนที่ไม่มีทุกข์ 2) ไม่ละทิ้งสุขที่ชอบธรรม 3) แม้ในสุขที่ชอบธรรมนั้นก็ไม่ลุ่มหลงมัวเมา และ 4) เพียรปฏิบัติเพื่อเข้าถึงสุขที่ประณีตยิ่งขึ้นไป ดังนั้น เมื่อปฏิบัติตามหลักการสำคัญที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนไว้สำหรับการเกิดขึ้นของมนุษย์แล้ว ยิ่งนำความสุขมาให้ก่อปรกกับการอาศัยกุศลธรรม เช่น มีเมตตา มีศรัทธา มีปัญญา เป็นต้น จะทำให้บุคคลนั้นเกิดเป็น “ความสุขที่สมบูรณ์”

6. องค์ความรู้ที่ได้รับ

เนื้อหาสาระในหนังสือเล่มนี้ได้ให้วิธีคิด วิธีปฏิบัติ และวิธีให้คุณค่าเกี่ยวกับความสุขที่สมบูรณ์ของมนุษย์ที่เกิดมาผ่านการเทศนาเกี่ยวกับ “วันเกิด” ที่คนส่วนใหญ่ได้ให้ความสำคัญสำหรับวันนี้เป็นอย่างมาก ซึ่งเป็นวันที่ต้องมีการเกิดขึ้นแห่งกุศลธรรมเป็นเบื้องต้น อันสะท้อนถึงค่านิยมของการจัดกิจกรรมสำคัญในวันเกิด เช่น การทำบุญ การเลี้ยง เป็นต้น ล้วนเป็นกิจกรรมที่ต้องมีความศรัทธา ความเชื่อ ความเมตตาเป็นกุศลธรรมเบื้องต้นใน เป็นทุนธรรมในการจัดกิจกรรมต่างๆ ให้บังเกิดขึ้นสำหรับวันเกิดนี้ เป็นการเสนอแนวทางในการฝึกฝนตนเองให้ถึงความสุขที่แท้จริงโดยปัญญาที่รู้เท่าทันหลักไตรลักษณ์ หรือกฎตามธรรมชาติ พิจารณาโลกธรรมรับรู้ เรียนรู้ และปล่อยวางด้วยความไม่ประมาท (สติ) นอกจากนี้ยังพบองค์ความรู้ต่อวิธีปฏิบัติที่ถูกต้องเกี่ยวกับทุกข์และความสุข ประกอบด้วยการเข้าใจกฎธรรมชาติ หรือหลักไตรลักษณ์, มีการรับรู้ เรียนรู้ และปล่อยวาง, มีสติ ไม่ประมาท และมีปัญญารู้เท่าทัน ทำโยนิโสมนสิการให้ชัดเจน อีกทั้งทำให้ได้เรียนรู้เกี่ยวเทศนาวิธีที่ท่านสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต) ได้นำมาประยุกต์ใช้

ในเทศนาในหนังสือเล่มนี้ ประกอบด้วย 1) สันทสสนา อธิบายให้เห็นชัด คือ การอธิบายหลักคำสอนแบบเปรียบเทียบกับหลักเครื่องมือหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา 2) สมาทปนา ขวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ คือ สามารถอธิบายหลักคำสอนให้เหมือนสิ่งที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน 3) สมุตเตชนา เร้าใจให้แก่วักล้า อุปมาอุปไมยดังกล่าวเปรียบที่ยบวันเกิดกับการเกิดกุศลธรรม เมื่อรับเอาไปปฏิบัติก็สามารถมีผลผลิตที่คุ้มค่า และ 4) สัมปหังสนา ปลอบขโลมใจให้สดชื่นร่าเริง (พระครูสถิตพัฒนาทร (ช่วง ฐิตโสภโณ), 2561, หน้า 15-30) เปรียบเทียบได้กับผลผลิตของความสุขที่สมบูรณ์ ฉะนั้น ความสุขที่สมบูรณ์จึงเป็นความสุขที่อิสระไม่แปรปรวนไปตามกฎธรรมชาติหรือโลกธรรมนั่นเอง

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- พระครูสถิตพัฒนาทร (ช่วง ฐิตโสภโณ). (2561). กสิการทวาชสูตร: พุทธวิธีการสอนที่แยบคาย. *วารสารบัณฑิตสาเกตปริทรรศน์*, 3(2), 15-30.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2547). *ทุกข์สำหรับเห็น แต่สุขสำหรับเป็น*. (พิมพ์ครั้งที่ 15). กรุงเทพฯ: พิมพ์สวย จำกัด.
- พระมหาวิเชียร สุธีโร. (2562). ความสุขในทัศนะของพระพุทธศาสนา. *วารสารพุทธมคค์ุณย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวูธวิกลิตาราม*, 4(1), 42-47.
- พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี). (2551). *รักแท้ คือ กรุณา*. กรุงเทพฯ: สุภา.

_____. (2551). *ธรรมะน้ำเอก*. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: อมรินทร์.

ไพศาล วิสาโล. (2563). *ทำอย่างไรกับทุกข์และสุข*. เข้าถึงได้จาก <https://www.pagoda.or.th/aj-visalo/2020-11-04-12-10-30.htm>

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. (2556). *วิธีสร้างบุญบารมี*. กรุงเทพฯ: สุรวัฒน์.

_____. (2558). *ธรรมะประทับใจ*. กรุงเทพฯ: สุรวัฒน์.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2560). *ความสุขที่สมบูรณ์*. กรุงเทพฯ: เจริญดีมั่นคงการพิมพ์.

วิจารณ์หนังสือ : Book Reviews

อัฐสุตรา*

The Eight Trigrams

ผู้เขียน: วินทร์ เลียววาริณ

Author: Win Lyovarin

พระครูปลัดจันทร โขติวิโส (วงศ์ษา)

Phrakhrupalad Thanrob Jotivamsa (Wongsa)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahschulalongkornrajavidyalaya, Chiang Mai Campus, Thailand

E-mail: resurrection2566@gmail.com

บทคัดย่อ

บทวิจารณ์หนังสือเรื่อง อัฐสุตรา เป็นนวนิยายวิทยาศาสตร์อิงประวัติศาสตร์ที่อธิบายแนวคิดทางปรัชญา ผ่านบทสนทนาของตัวละคร ซึ่งพบแนวคิดเชิงปรัชญาในเรื่องอยู่ 2 กลุ่ม คือ แนวคิดเชิงพุทธปรัชญาและแนวคิดเชิงปรัชญาเต๋า จัดอยู่ในขอบเขตแนวคิดเชิงปรัชญาย่อย 4 สาขา ได้แก่ อภิปรัชญา จริยศาสตร์ สุนทรียศาสตร์ และญาณวิทยา ทั้งนี้ยังมีความพยายามเชื่อมโยงหลักธรรม อิทัปปัจจยตาและปฏิจจสมุปบาท สะท้อนแนวคิดเรื่อง สังสารวัฏ กฎแห่งกรรม และแนวคิดเรื่องเจตจำนงเสรี ขณะเดียวกันเนื้อหาเชิงปรัชญาและวิทยาศาสตร์ในหนังสือเรื่องนี้ ปรากฏฐานะคู่ตรงข้าม โดยวิทยาศาสตร์อยู่ในรูปของระบบความคิด สิ่งประดิษฐ์สนองตัณหาหรือสิ่งที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมด้านมืดของมนุษย์ ขณะที่ปรัชญาปรากฏในรูปของระบบความคิดที่ให้ความหวัง ทางแก้ปัญหา หรือพฤติกรรมของตัวละคร ยังผลให้มุ่งเน้นไปที่การเตือนใจหรือสั่งสอนมนุษย์ ราวกับเป็นนิทานสอนใจที่กำลังชักจูงให้ผู้อ่านทำความดี เว้นจากความชั่วร้ายและหันกลับมาสำรวจโลกภายในของตนเอง ผ่านกลวิธีการนำเสนอ นำไปสู่การอภิปรายปัญหาเรื่องความทุกข์ตามทัศนะพุทธปรัชญา ทั้งเรียกร้องให้ผู้อ่านหันมาดำเนินชีวิตอย่างกลมกลืนกับธรรมชาติตามทัศนะปรัชญาเต๋า และวิทยาศาสตร์ ในเชิงประนีประนอม หนังสือเรื่อง อัฐสุตรา จึงจัดเป็นงานกลุ่มหนึ่ง

*ได้รับบทความ: 10 มกราคม 2566; แก้ไขบทความ: 15 มีนาคม 2566; ตอรับตีพิมพ์: 30 เมษายน 2566

Received: January 10, 2023; Revised: March 15, 2023; Accepted: April 30, 2023

ที่ทำให้แนวคิดเชิงปรัชญาเบ่งบาน ทั้งยังเชื่อว่าปรัชญาศาสนาและวิทยาศาสตร์สามารถอยู่ร่วมกันได้ วิทยาศาสตร์ทำให้ผู้อ่านมีจินตนาการ มีพลังทางปัญญา และไม่ยอมแพ้ต่อความเป็นไปไม่ได้ทั้งปวง ขณะที่ปรัชญาช่วยทำให้รู้สึกถ่อมตน สอนให้เข้าใจธรรมชาติ มองโลกตามความเป็นจริง

คำสำคัญ: อิทัปปัจจยตา; ปฏิจจสมุปบาท; ความทุกข์

Abstract

This book reviews the historical science fiction novel *Atthasutra* clarifies groups of philosophical concepts in the conversations of the characters of the text: Buddhist philosophical theories and Taoist philosophical theories in the limits of philosophical idea in 4 parts: Metaphysics, Ethics, Esthetics, and Epistemology. It also attempts to combine the principles of *Idappachayatā* and *Paṭiccasamuppāda* by reflecting on the concepts of *Samsāra*, the law of karma, and the belief in free will. At the same time, the philosophical and scientific contents appear as opposite pair, with science taking the form of a thought system, pleasant artifacts, or things related to the dark side of human behavior. While philosophy appears form of thought systems as hope for problem-solving or character behavior, the emphasis is on warning or instructing people. As if it were a moral tale, asking the reader to do good, ignore evil, to explore the soul within, leading to a discussion of the problem of suffering according to Buddhist philosophy and encouraging the reader to live in harmony with nature according to the philosophical and scientific view of Taoism. *Atthasuta's* book is declared a group of works that bring to bear philosophical concepts. It also conveys that philosophy, religion, and science can coexist. Science gives readers imagination, intellectual power, and refusal to bow to all impossibilities, while philosophy helps them to feel humble. It teaches them to understand nature and have a realistic of the world.

Keywords: *Idappachayatā*; *Paṭiccasamuppāda*; Suffering

1. บทนำ

หนังสือเรื่อง *อัฐสุตรา* (The Eight Trigrams) ผลงานประพันธ์ของวินทร์ เลียววาริณ นักเขียนรางวัลซีไรต์ (S.E.A. Write) เป็นนิยายวิทยาศาสตร์อิงประวัติศาสตร์ เนื้อหาว่าด้วยแนวคิดเชิงปรัชญาผสมผสาน

ปรัชญาคณิตศาสตร์ ปรัชญาวิทยาศาสตร์ ปรัชญาเต๋า พุทธปรัชญา หลักธรรมของศาสนาเซน และ ศาสตร์เกี่ยวกับภูมิปัญญาจีนโบราณ เช่น อี้จิง ไท่จี้ตู่ หยิน หยาง ไตรลักษณ์ (trigrams) อัฐลักษณ์ (Octagram) โยงเข้ากับ ทฤษฎีสตริง (String theory) แถบโมเบียส (Möbius strip) รวมทั้งเกร็ดความรู้ด้านคว้นตัม ฟิสิกส์ (Quantum Physics) โดยมีการอธิบายแนวคิดจักรวาลวิทยา เกี่ยวกับพหุภพ (Multiverse) จักรวาลคู่ขนาน (Parallel Universes) ไว้อย่างน่าสนใจ ผ่านบทสนทนาจากตัวเอกในเรื่อง ทำให้เรื่องยากๆ เข้าใจได้ง่ายขึ้น อาจบอกได้ว่า อัฐสุตรา เป็นนิยายวิทยาศาสตร์ที่อธิบายอภิปรัชญา (Metaphysics) ได้อย่างกลมกล่อมและน่าสนใจ

แนวคิดการเดินทางข้ามมิติทั้งแบบอาศัยยานเวลา (Time machine) ผ่านรูหนอน (Worm hole) ผ่านประตูดวงดาว (Star Gate) ผ่านสนามแม่เหล็กที่ปั่นป่วนรุนแรง ฯลฯ เมื่อประกอบกับทฤษฎีเกี่ยวกับจักรวาลของนักวิทยาศาสตร์เช่น ทฤษฎีสัมพัทธภาพ (Relativity theory) ทฤษฎีควอนตัม (Quantum mechanics) ทฤษฎีสตริง (String theory) ฯลฯ การเดินทางไปกับเวลา (Time travel) สู่อดีตหรืออนาคต เป็นแนวเรื่องประเภทหนึ่งที่ได้รับความสนใจในหมู่นักเขียนและนักอ่านมาเป็นเวลานาน (ชัยวัฒน์ คุประตกุล, 2524, หน้า 105) ทำให้นิยายวิทยาศาสตร์ก้าวเข้าไปในพื้นที่ของความคิดทางศาสนาและ อภิปรัชญา เพราะวัตถุดิบทั้ง 2 ประการดังกล่าวทำให้ผู้เขียนมีช่องทางในการจินตนาการถึงจุดกำเนิด จุดสิ้นสุด สภาวะ และการเปลี่ยนแปลงจักรวาลได้อย่างอิสระ

หากได้ชมภาพยนตร์เรื่อง Tenet ผลงานกำกับของคริสโตเฟอร์ โนแลน (Christopher Nolan) แล้วเข้าใจในทฤษฎีที่น่าสนใจ ก็จะคุ้นกับเนื้อเรื่องในหนังสือ อัฐสุตรา ซึ่งความจริงหลายท่อนของเรื่อง อัฐสุตรานั้นก็ใช้องค์ประกอบเดียวกับที่ คริสโตเฟอร์ โนแลน ใช้ในภาพยนตร์หลายเรื่อง เช่น แนวคิดเรื่องลูกบาศก์ Hypercube: สี่มิติ (Tesseract) ที่ใช้ในเรื่อง Interstellar และ ภาพยนตร์ของค่ายมาเวล (Marvel Cinematic Universe) หรือแนวคิดที่ต่อยอดมาเป็นลูกบาศก์แปดมิติ (Octeract) ที่ไปใช้ในภาพยนตร์เรื่อง Inception เป็นต้น อีกทั้งยังมีการตีความหรือการพยายามอธิบายภายในเนื้อเรื่องให้เป็นภาษาและสัญลักษณ์ทางคณิตศาสตร์ คล้ายกับงานเขียนของ แดน บราว (Dan Brown) ในหนังสือ หรือ ภาพยนตร์เรื่อง The Da Vinci Code ทั้งนี้การได้อ่านหนังสือเรื่องประวัติย่อของกาลเวลา (A Brief History Of Time) ผลงานของ สตีเฟน ฮอว์กิง (Stephen Hawking) หรือหนังสือเรื่อง ทอถักจักรวาล (The fabric of the cosmos) ของ ไบรอัน กรีน (Brian Greene) มาก่อนบ้าง จะมีส่วนทำให้เข้าใจเรื่องราวและการอธิบายใน อัฐสุตรา ได้ไม่ยาก

แม้หนังสือเรื่อง อัฐสุตรา จะเป็นนิยายวิทยาศาสตร์ (sci-fi) แต่สอดแทรกแนวคิดภูมิปัญญากรีกโบราณผสมผสานกับปรัชญาจีน ตลอดจนพุทธปรัชญา โดยมีความพยายามเชื่อมโยงหลักธรรมที่สำคัญเกี่ยวกับ ความเป็นสาเหตุและผล (Cause and Effect) อิทัปปัจจยตาหรือปฏิเสธสมุปบาท ที่สะท้อนแนวคิดบงการนิยม (Determinatism) แนวคิดเรื่อง สังสารวัฏ กฎแห่งกรรม และ แนวคิดเรื่องเจตจำนงเสรี (Free

Will) อย่างลงตัว ซึ่งเป็นการใช้แนวคิดเชิงปรัชญาสอดแทรกไปกับเรื่องเล่า โยงไปหาแง่คิดเตือนใจให้ทำความดี เว้นจากความชั่วร้ายและหันกลับมาสำรวจด้านสว่างภายในจิตใจของตนเอง

2. โครงสร้างหนังสือ

อัฐสูตร (The Eight Trigrams) เป็นเรื่องเกี่ยวกับการไขความลับของรหัสอัฐลักษณ์ (Octagram) ก็คือยันต์เป็ก๊วยของจีน โดยคำว่า อัฐ แปลว่า 8 และ สูตร (sutra) ก็คือ พระสูตร นวนิยายเรื่องนี้นำเสนอในรูปแบบนวนิยายวิทยาศาสตร์อิงประวัติศาสตร์หักมุมจบ การดำเนินเรื่องจะเป็นการไขรหัสลับเลข 8 ที่ว่านี้ ซึ่งจะมีกลิ่นอายคล้ายๆกับภาพยนตร์เรื่อง Tenet ของ คริสโตเฟอร์ โนแลน (Christopher Nolan) ที่ต้องแก้ปัญหาทางวิทยาศาสตร์ก่อนเกิดสงครามโลกครั้งที่สามที่จะเปลี่ยนแปลงมนุษยชาติ

เนื้อเรื่องโดยย่อ เรื่องเริ่มด้วยการพบในถ้ำร้างกลางทะเลทรายในเมืองจีน ชุมพสุสานของกษัตริย์จีนโบราณโดย นักสำรวจ นักโบราณคดี กลุ่มหนึ่ง โดยเงื่อนไขมีเวลาเพียง 48 ชั่วโมงก่อนเกิดสงครามโลกครั้งที่สามกษัตริย์จีนพระองค์นี้ คือ ผู้ให้กำเนิดศาสตร์อิจิงโบราณ ซึ่งเป็นรากเหง้าของวิถีชีวิตตะวันออก แต่สิ่งที่นักสำรวจกลุ่มนี้ค้นพบคือ มีสิ่งของหลายอย่างในสุสานนั่นคือประดิษฐกรรมที่ไม่น่าจะมีอยู่ในยุคนั้น เกิดข้อถกเถียงและตีความว่าอาจเป็นเรื่องของการเดินทางข้ามเวลา หรืออาจเป็นผลงานของสิ่งทรงภูมิปัญญาจากต่างดาว ความหวังเดียวของพวกเขาในการไขความลับนี้ คือ ชายหนุ่มนักคณิตศาสตร์อัจฉริยะที่มองทุกสิ่งรอบตัวเป็นตัวเลข โดยมีเวลา 48 ชั่วโมงในการไขความลับ การเล่าเรื่องของนวนิยายเรื่องนี้ก็จะเล่าปัจจุบัน สลับกับการคิดย้อนอดีต (Flashback) ของชายหนุ่ม ว่าเขามีชีวิตเป็นมาอย่างไร เจอกับอะไรมาบ้าง ชอบและเก่งคณิตศาสตร์ ได้อย่างไร

3. เนื้อหาโดยย่อ

นวนิยายวิทยาศาสตร์เรื่องนี้เป็นการผนวกของแนวคิดจักรวาลวิทยา ฟิสิกส์ ปรัชญา อภิปรัชญา ประวัติศาสตร์ ในส่วนฟิสิกส์เน้นเรื่องทฤษฎีสตริง และ ซูเปอร์สตริง ซึ่งยังเป็นของใหม่ในวงการฟิสิกส์ ในส่วนของปรัชญาเน้นศาสตร์อิจิง ซึ่งเป็นรากฐานแนวคิดจีนและปรัชญาเต๋า ผู้เขียน ได้เขียนชี้แจงไว้ในคำนำหนังสือว่า ความสนใจในปรัชญาได้นำก้าวไปสู่ความสนใจในปรัชญาสายอื่นๆ ที่มีความใกล้เคียงกับพุทธปรัชญา อาทิ ปรัชญาเต๋า (วินทร์ เลียววาริณ, 2553, หน้า 9)

ด้วยเหตุนี้จึงใช้เครื่องมือ คือกลวิธีและประเภทของงานเขียนไปอย่างมีความหมาย มิใช่เพื่อความตื่นต้นหรือความแปลกใหม่อย่างเดียว ดังนั้น ย่อมต้องมีนัย หรือสาร บางประการแฝงอยู่ ซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่เบื้องหลัง ความสนใจในการใช้แนวคิดเชิงปรัชญาสอดแทรกไปกับเรื่องเล่าประเภทนิยายวิทยาศาสตร์ จึงนับว่ามีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการสร้างความเข้าใจ มุมมองความคิดของ ผู้เขียน ที่มีต่อวิทยาศาสตร์และปรัชญา

ด้านแนวคิดเชิงปรัชญา พบแนวคิดเชิงปรัชญาในอรรถสุตรา 2 กลุ่ม คือ แนวคิดเชิงพุทธปรัชญาและแนวคิดเชิงปรัชญาเต๋า สำหรับแนวคิดเชิงปรัชญาอื่นๆ เมื่อวิเคราะห์อย่างละเอียดพบว่า เนื้อหาของปรัชญาดังกล่าวซ้อนทับกับแนวคิดเชิงพุทธปรัชญาและปรัชญาเต๋า จึงผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของแนวคิดเชิงพุทธปรัชญาและแนวคิดเชิงปรัชญาเต๋า โดยจัดอยู่ในขอบเขตแนวคิดเชิงปรัชญาย่อย 4 สาขา ได้แก่ อภิปรัชญา จริยศาสตร์ สุนทรียศาสตร์ และญาณวิทยา

แนวคิดเชิงพุทธปรัชญา จากการศึกษาพบแนวคิดเชิงพุทธปรัชญา แบ่งเป็น 1) อภิปรัชญา 2) จริยศาสตร์ 3) สุนทรียศาสตร์ และ 4) ญาณวิทยา โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวคิดอภิปรัชญาที่แสดงทัศนะเชิงพุทธปรัชญา ซึ่งอาศัยประเด็นการเดินทางข้ามมิติ ทฤษฎีใหม่ๆ ประกอบกับความเป็นไปได้ทางฟิสิกส์ ในเรื่อง ที่ว่าง - เวลา (Space - Time) และจินตนาการในนิยายวิทยาศาสตร์ เป็นช่องทางในการสื่อสารแนวคิดอภิปรัชญาไปยังผู้อ่าน ซึ่งผู้เขียนนำแนวคิดอภิปรัชญาแบบพุทธมาสอดแทรกในแง่มุมที่มีได้คาดคั้นเอาคำตอบถึงกำเนิดหรือโครงสร้างของจักรวาล ทว่าเป็นนิยายวิทยาศาสตร์ที่ทดลองเล่นสนุกกับแนวคิดและจินตนาการแปลกใหม่ อันเป็นผลจากการสืบค้นข้อมูลอย่างหนักหน่วงทั้งทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ แนวคิดจักรวาลวิทยาทางศาสนา ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ฯลฯ ผสมกับแนวคิดที่มีต่อโลก สังคม และต่อมนุษย์ด้วยกันเอง แนวโน้มของแนวคิดในนิยายวิทยาศาสตร์กลุ่มนี้ คือ การชี้ให้เห็นว่าสภาพที่แท้จริงของจักรวาลมิได้แตกต่างไปจากสภาพแท้จริงของมนุษย์และธรรมชาติของจักรวาลแท้จริงเกี่ยวพันกับธรรมชาติของมนุษย์อย่างใกล้ชิด เมื่อใดก็ตามที่มนุษย์เข้าใจความเป็นไปของจักรวาล ย่อมเข้าใจความทุกข์ของตนเอง พบแนวคิดอภิปรัชญาที่กล่าวถึงประเด็นสำคัญ 2 ประเด็น ได้แก่ ธรรมชาติของโลกและธรรมชาติของมนุษย์

1. ธรรมชาติของโลก ได้แก่ แนวคิดที่ว่าด้วยความเป็นจริงเกี่ยวกับโลกและจักรวาลโดยเฉพาะประเด็นเรื่องธาตุแท้ จุดกำเนิด โครงสร้าง และความเปลี่ยนแปลงอันเป็นธรรมชาติของโลกและจักรวาล โดยแบ่งออกเป็น 2 แนวคิดย่อยๆ คือ แนวคิดทางรังสรรค์วิทยา และแนวคิดทางจักรวาลวิทยา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 รังสรรค์วิทยา (Constructivism) หมายถึง แนวคิดที่ว่าด้วยการกำเนิดของสรรพสิ่งในจักรวาลแนวคิดนี้ไม่เพียงกล่าวถึงจุดกำเนิดของมนุษย์ โลก และจักรวาล แต่ยังคาบเกี่ยวกับปัญหาเรื่องพระเจ้าสร้างอีกด้วย โดยปกติพุทธปรัชญาถือว่าการแสวงหาคำตอบในเรื่องนี้อาจทำให้เกิดความยึดมั่นถือมั่นในอัตตา ซึ่งขัดกับหลักอนัตตาของทางพุทธศาสนา เพราะการหาคำตอบของการกำเนิด เท่ากับยอมรับว่าโลกมีมูลการณ์ คือ มีตัวการเป็นต้นเค้าที่สุดของสรรพสิ่ง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2552, หน้า 85) อย่างไรก็ตาม นิยายเรื่อง อรรถสุตรานำเสนอแนวคิดที่สัมพันธ์กับกำเนิดของจักรวาล เนื้อหาเป็นการจินตนาการให้ตัวละครเอกสามารถเดินทางข้ามเวลาด้วยวิธีการพิเศษ เช่น เดินทางผ่านเครื่องข้ามมิติที่มีอำนาจพิเศษ เป็นต้น ทำให้ตัวละครได้พบเห็นสภาพที่แท้จริงของจักรวาลและย้อนกลับมาพิจารณาชีวิตของตนเอง กระทั่งสามารถพ้นจากความทุกข์ที่มีอยู่ได้

แนวคิดทางรังสรรค์วิทยา อัฐฐสูตรา นำเสนอแนวคิดว่าการกำเนิดของจักรวาลในลักษณะเดียวกัน คือ ชีวจักรวาลนั้นไร้จุดกำเนิด ทั้งนี้เพราะจุดกำเนิดและจุดสิ้นสุดของจักรวาลเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเปลี่ยนแปลงแห่งเหตุปัจจัยสืบเนื่อง อันสื่อว่าสภาพที่แท้แห่งจักรวาลและสรรพสิ่งในจักรวาล คือ ความเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหว ไม่เที่ยงแท้ ไร้ตัวตนและปราศจากแก่นสารให้ยึดถือ แนวคิดดังกล่าว มิได้คาดคั้นเอาบทสรุปเกี่ยวกับพระผู้สร้าง จุดกำเนิดจักรวาลหรือชี้ให้เห็นต้นเค้าที่สุดของสรรพสิ่ง แต่ทว่า มุ่งแสดงให้เห็นความจริงของจักรวาล 2 ประการ (1) ประการแรก คือ การชี้ว่าจักรวาลแต่ละจักรวาล ซึ่งเป็นส่วนย่อยของ มหาจักรวาล มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันตามหลักอิทัปปัจจยตา หากเกิดการเปลี่ยนแปลง ในจักรวาลหนึ่งย่อมส่งผลกระทบต่อเนื่องไปยังระบบจักรวาลอื่นๆ และ (2) ประการที่สอง คือ การแสดง ธรรมชาติของจักรวาลซึ่งอยู่ใต้กฎไตรลักษณ์ โดยนำเสนอแนวคิดที่ว่า เมื่อจักรวาลหนึ่งสูญสิ้น ความสูญสิ้น ของจักรวาลหนึ่งจะเป็นปัจจัยให้เกิดจักรวาลอีกจักรวาลหนึ่ง จักรวาลเกิดขึ้นและดับลงอย่างต่อเนื่องไม่มี ที่สิ้นสุด ดังนั้น ความเปลี่ยนแปลง ไม่เที่ยงแท้ และไร้ตัวตน อนัตตา จึงเป็นสภาพที่แท้ของจักรวาล นำไป สู่บทสรุปว่า จักรวาลไม่มีจุดกำเนิดหรือจุดจบที่แน่นอน มีแต่การเกิดขึ้นและสูญสลายไปด้วยเหตุปัจจัย เป็นวัฏจักรต่อเนื่องกันไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด แนวคิดเกี่ยวกับความจริงของจักรวาลทั้ง 2 ประการดังกล่าว เป็นการตอกย้ำแนวคิดพุทธปรัชญาที่มองเห็นความเป็นไปของสิ่งทั้งหลายภายใต้กฎไตรลักษณ์และอิทัปปัจจยตา มุ่งให้ผู้อ่านตระหนักว่า ความไม่รู้ไม่เข้าใจในกฎเกณฑ์ธรรมชาตินำไปสู่การสัมพันธ์ตนกับจักรวาล อย่างผิดๆ ความเห็นผิดนี้เป็นต้นตอแห่งทุกข์ของมนุษย์ กล่าวคือ มนุษย์แต่ละคนจะสุขหรือทุกข์ขึ้นอยู่กับว่า เขามองโลกและสัมพันธ์ตนกับโลกอย่างไร หากสามารถเข้าใจโลกภายนอกได้ ย่อมสามารถเข้าใจโลกภายใน ได้ดุจเดียวกัน ทั้งนี้เพราะธรรมชาติแห่งโลกภายนอกมิได้แตกต่างจากโลกภายใน คือการตกอยู่ภายใต้วิงวน แห่งทุกข์ ความไม่เที่ยง และความไร้ตัวตนเสมอเหมือนกัน หากรู้เท่าทันธรรมดาของโลกดังกล่าวย่อมทำให้ สามารถดับทุกข์ได้

1.2 จักรวาลวิทยา เนื้อหาส่วนหนึ่งเป็นประเด็นคำถามทางอภิปรัชญาที่พระพุทธเจ้าทรงให้ คำอธิบาย เนื่องจากมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับปัญหาเรื่องความทุกข์ ผู้เขียนนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับจักรวาล วิทยา โดยชี้ให้เห็นว่า โครงสร้างของจักรวาลมีลักษณะเป็นเครือข่ายเหตุปัจจัยประกอบด้วยจักรวาลเป็น จำนวนมาก สัมพันธ์กันด้วยเหตุปัจจัย จักรวาลบางจักรวาลทับซ้อนกันอยู่ในมิติต่างๆ แต่ผัสสะของมนุษย์ ที่มีอยู่อย่างจำกัดจึงไม่อาจมองเห็นโครงสร้างทั้งหมดได้ ทั้งนี้จักรวาลมิได้อยู่นิ่งเฉย แต่เปลี่ยนแปลง เคลื่อนไหวด้วยเหตุปัจจัยตลอดเวลา สิ่งที่มีมนุษย์มองเห็นจึงเป็นเพียงฉากหนึ่งในฉากนับล้านๆ ฉากที่อาจ เป็นไปได้ ทุกครั้งที่ปัจจัยหนึ่งเปลี่ยนจะทำให้ฉากแต่ละฉากเปลี่ยนแปลงผดพิ้นไป ทศณะดังกล่าวมุ่งให้ ผู้อ่านเข้าใจธรรมชาติของจักรวาล โดยชี้ให้เห็นว่าโลกที่มีมนุษย์ประสบอยู่เป็น โลกที่มีมนุษย์ปรุงแต่งขึ้น มิใช่ โลกที่แท้จริง ทว่ามนุษย์มองไม่เห็นหรือบางทีเลือกจะไม่เห็น จึงเข้าไปเกี่ยวข้องและจัดการกับสิ่งทั้งหลาย ด้วยตัณหา ยังผลให้เกิดความเสื่อมและความทุกข์ตามมา

อย่างไรก็ตามเป็นที่ทราบกันดีว่า ปัญหาทางอภิปรัชญาโดยมากเป็นคำถามอจินไตยที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงตอบ ทั้งนี้ โดยยกคำสอนในจุฬามาลงโกยวาทสูตรมาสนับสนุน เนื้อหาของพระสูตรนี้กล่าวถึงเหตุการณ์ที่มีผู้ถามพระพุทธเจ้าถึงปัญหาหลายข้อ เช่น โลกเที่ยงหรือไม่เที่ยง โลกมีที่สิ้นสุดหรือไม่มีที่สิ้นสุด ชีวะเป็นสิ่งเดียวกับร่างกายหรือเป็นคนละสิ่ง มนุษย์และสัตว์ตายแล้วมีอยู่หรือไม่อยู่ หรือว่ามีอยู่ก็มี ไม่มีอยู่ก็มี หรือว่ามีอยู่ก็ใช่ ไม่มีอยู่ก็มิใช่ เป็นต้น (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 13 ข้อ 151-152, หน้า 117-122) การที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงตอบคำถามเหล่านี้ ทำให้เกิดตีความหลายกระแส นักคิดฝ่ายพุทธเถรวาทตีความว่า เหตุที่ไม่ทรงตอบเพราะคำถามดังกล่าวไม่ช่วยให้มนุษย์พ้นทุกข์ ขณะที่นักคิดฝ่ายมหายานตีความว่า เหตุที่ไม่ทรงตอบเพราะคำตอบนั้นอาจลึกซึ้งเกินกว่าที่มนุษย์ทั่วไปจะเข้าใจได้ อย่างไรก็ตาม (วิทย์ วิศทเวทย์, 2553, หน้า 4) กล่าวถึงประเด็นนี้ไว้ว่า แท้จริงแล้วพระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับปัญหาอภิปรัชญาเช่นกัน เพราะนอกเหนือจากปัญหาอจินไตยดังกล่าว อภิปรัชญายังถกเถียงถึงปัญหาอื่นๆ ซึ่งเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับปัญหาเรื่องความทุกข์ อันเป็นประเด็นที่พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญ เช่น ปัญหาเกี่ยวกับสภาพแท้จริงอันเป็นแก่นแท้ของมนุษย์และของโลกภายนอก ปัญหาเกี่ยวกับเจตจำนงเสรีของมนุษย์ เป็นต้น ดังนั้น หากกล่าวว่าศาสนาพุทธไม่สนใจอภิปรัชญาเลยนั้นคงไม่ถูกต้องเสียทีเดียว ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าจะตีความอภิปรัชญาว่าอย่างไร ในเมื่อโครงสร้างของจักรวาลที่มีคุณสมบัติของความเปลี่ยนแปลงและความหลากหลาย ย่อมสะท้อนถึงความไม่เที่ยงและกระบวนการแห่งเหตุปัจจัยที่แฝงเร้นอยู่ในธรรมชาติแห่งชีวิตของมนุษย์ ตราบเท่าที่ไม่ตระหนักถึงความจริงข้อนี้ มนุษย์ย่อมเป็นทุกข์ เพราะความยึดมั่นถือมั่นและการพยายามหาหนทางตอบสนองตัณหาและอัตตาของตนเอง ยิ่งต้องสัมพันธ์กับสิ่งนอกตัว ยิ่งทวีโอกาสแห่งความผิดหวังพลั่งพลาตมากขึ้น ฉะนั้นหากไม่ยอมจมอยู่กับความทุกข์ จึงควรเรียนรู้ที่จะปล่อยวางและรู้เท่าทันความเป็นจริงของโลกและจักรวาล

แนวคิดเชิงปรัชญาเต๋า เป็นปรัชญาอีกสายหนึ่งที่ผู้เขียนนำมาใช้เป็นวัตถุดิบในการสร้างเนื้อหาอาศัยหลักการและแนวคิดที่ใกล้เคียงระหว่างพุทธและเต๋าเป็นจุดเชื่อมโยง กระทั่งแนวคิดเชิงปรัชญาเต๋ากลายเป็นปรัชญาหลักที่ ผสานเข้ากับหลักการทางวิทยาศาสตร์และปรัชญาอื่นๆ ในเรื่องอภิปรัชญา ผู้เขียนใช้แนวคิดเชิงปรัชญาเต๋าสริมจินตนาการเกี่ยวกับจักรวาลวิทยา นำไปสู่การสมมุติคำตอบและขัดเกลาความคิดที่มีต่อชีวิตและจักรวาล โดยคาดหวังว่า "มันอาจสามารถจุดประกายให้ผู้อ่านมองเห็นความยิ่งใหญ่ของจักรวาล และความอัศจรรย์ของการถือกำเนิดเป็นมนุษย์ใน โลกนี้ขึ้น... ซึ่งท้ายที่สุดแล้วอาจช่วยให้เกิดความรู้สึกถ่อมตนและมองเห็นว่าชีวิตนี้มีคุณค่า" (วินทร์ เลียววาริณ, 2553, หน้า 1)

นับว่าปรัชญาเต๋ามีบทบาทสำคัญต่อการสร้างสรรค์นิยายเรื่องอภิปรัชญา แบ่งเป็น 1) อภิปรัชญา 2) จริยศาสตร์ 3) แนวคิดทางสุนทรียศาสตร์ และ 4) ญาณวิทยา โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวคิดอภิปรัชญาที่แสดงทัศนะเชิงปรัชญาเต๋า แบ่งหัวข้อในการวิเคราะห์ดังนี้

เหตุผลที่ปรัชญาเต๋าเป็นปรัชญากลุ่มหนึ่งที่มีบทบาทโดดเด่นในการนำเสนอแนวคิดรังสรรค์วิทยา

และจักรวาลวิทยา เพราะคำสอนของปรัชญาเต๋าอยู่ขอบเขตในที่สามารถนำมาเปรียบเทียบกับฟิสิกส์สมัยใหม่ได้อย่างสอดคล้อง โดยเฉพาะแนวคิดเรื่องแบบแผนวิถีแห่งเอกภาพที่อาศัยลักษณะของเต๋า คือ ธรรมชาติแห่งการหมุนวนของการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงไม่รู้จบซึ่งสามารถใช้อธิบายเรื่องกำเนิดจักรวาล และแนวคิดเรื่องการขับเคลื่อนระหว่างหยินและหยางซึ่งสามารถใช้อธิบายโครงสร้างของจักรวาลที่มีความเชื่อมโยงสืบเนื่องและเปลี่ยนแปลงกลับกลายเป็นธรรมชาติอยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้ผู้วิจัยพบทัศนะเชิงอภิปรัชญาของผู้เขียนที่แสดงแนวคิดเต๋า โดยสามารถแบ่งออกเป็นแนวคิดย่อยๆ เช่นเดียวกับพุทธปรัชญา คือ ธรรมชาติของโลกและธรรมชาติของมนุษย์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

(1) ธรรมชาติของโลก ได้แก่ แนวคิดที่ว่าด้วยความเป็นจริงเกี่ยวกับโลกและจักรวาล เช่น เรื่องธาตุแท้ กำเนิด ความเปลี่ยนแปลง โดยแบ่งเป็น 2 ประเด็นใหญ่ๆ คือ รังสรรค์วิทยา และจักรวาลวิทยา ดังนี้

1) รังสรรค์วิทยา (Constructivism) ตามแนวคิดของลัทธิเต๋า จักรวาลและทุกสรรพสิ่งในจักรวาลถือกำเนิดจากเต๋า เมื่อเกิดขึ้นแล้ว ทุกสิ่งจะเคลื่อนไหวไปตามครรลอง เต็ม โตและมีพัฒนาการเต็มที่ จนถึงขั้นสุดท้ายแล้วจึงย้อนกลับไปสู่เต๋าตามเค็ม การเคลื่อนไหวในกระบวนการดังกล่าวเป็นไปตามอำนาจแห่งเหตุปัจจัยที่มีเต๋าเป็นกฎเกณฑ์และพื้นฐานในการสร้างสรรค์ ภายใต้แรงขับเคลื่อนระหว่างสิ่งที่อยู่ชั่วคราวข้ามกัน ดังปรากฏในกัมภีร์เต๋า เต๋อ จิง บทที่ 42 ความว่า เต๋าให้กำเนิดแก่หนึ่ง / จากหนึ่งเป็นสอง / จากสองเป็นสาม / จากสามเป็นสรรพสิ่งในจักรวาล จักรวาลที่ถูกสร้างสรรค์ ประกอบด้วย หยางอยู่ด้านหน้า หยิน อยู่ด้านหลัง สิ่งหนึ่งขาวสิ่งหนึ่งดำ สิ่งหนึ่งบวกสิ่งหนึ่งลบ ทั้งสองสิ่งผสมผสานกัน จนกลมกลืนเป็นหนึ่งเดียว... (เหลาจื๊อ, 2537, หน้า 124)

ปรากฏการณ์ดังกล่าวก่อให้เกิดการหมุนวนแบบวัฏฏะที่ไม่มีจุดเริ่มและไม่มีจุดปลาย หมุนเวียนเปลี่ยนแปลงไปอย่างไม่รู้จบสิ้น ดังนั้น จุดเริ่มต้นของจักรวาลตามคติในปรัชญาเต๋าก็แสดงให้เห็นว่าไม่มีจุดเริ่มต้นหรือจุดสิ้นสุดที่แท้จริง มีเพียงสภาวะของการเปลี่ยนแปลงหมุนวนวนคืนสู่ต้นกำเนิดเดิม เพื่อสร้างความสมดุลสอดคล้องและความเป็นเอกภาพของสรรพสิ่งในจักรวาล แสดงให้เห็นแนวคิดเกี่ยวกับกำเนิดของจักรวาลตามทัศนะของลัทธิเต๋า 2 ประการ (1) ประการแรก คือ แนวคิดที่เชื่อว่าจักรวาลและสรรพสิ่งในจักรวาลตกอยู่ใต้การเปลี่ยนแปลง ซึ่งเกิดจากการขับเคลื่อนตรงกันข้าม คือ หยินและหยาง คู่ตรงกันข้ามนี้ก่อให้เกิดแรงขับเคลื่อนหมุนเวียนสลับเปลี่ยนในฐานะเหตุปัจจัยสัมพันธ์ เมื่อสิ่งหนึ่งมีพัฒนาการไปถึงจุดสูงสุดจะย้อนกลับไปที่ตรงกันข้ามเสมอ การเคลื่อนที่ในทิศทางตรงกันข้ามก่อให้เกิดการหมุนวนแบบวัฏฏะ จักรวาลจึง ไม่มีจุดเริ่มหรือจุดจบ มีเพียงการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวของการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป วนเวียนกันไปเช่นนี้ไม่รู้จบสิ้น ปรากฏการณ์ดังกล่าวคล้ายคลึงกับหลักอนิจจังและอนัตตาของพุทธปรัชญา ซึ่งชี้ให้เห็นถึงการดำรงอยู่ชั่วคราวหรือความเป็นภาพลวงตาของสรรพสิ่ง อันแสดงถึงธรรมชาติของสรรพสิ่งที่ล้วนไร้รูปและว่างเปล่า และ (2) ประการที่สอง คือ แนวคิดที่เชื่อว่าทุก

สิ่งในจักรวาลถือกำเนิดจาก "เต๋า" ในฐานะความว่างที่มีความกว้างเป็นอนันต์ จักรวาลซึ่งขยายตัวเต็มที่แล้วในท้ายที่สุดย่อมกลับคืนสู่เต๋า อาการของเต๋า คือ การดำเนินไปของจักรวาลซึ่งเกิดขึ้นตามเหตุปัจจัย โดยมีแรงปฏิกริยาระหว่างสิ่งที่มีชีวิตตรงข้ามเป็นตัวขับเคลื่อนการหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงดังกล่าว

การนำเสนอแนวคิดทั้ง 2 ประการดังกล่าว สู่ถึงการกำเนิดจากจักรวาลตามทัศนะของเต๋าซึ่งบ่งบอกถึงกฎอันแน่นอนของธรรมชาติ 2 ประการ ได้แก่ กฎการหมุนเวียนของสิ่งตรงกันข้ามและกฎการเปลี่ยนแปลงหมุนวนแบบวัฏฏะ กฎทั้ง 2 ข้อนี้ คือ กฎแห่งเต๋า ซึ่งอันที่จริงเป็นกฎที่มีความสืบเนื่องกัน คือ การหมุนเวียนของสิ่งตรงกันข้ามก่อให้เกิดการหมุนวนแบบวัฏฏะ สู่ให้เห็นสภาพชั่วคราวของสรรพสิ่งที่หาสาระถาวรแน่นอนอันเที่ยงมิได้ การเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป เป็นธรรมชาติซึ่งมนุษย์ไม่อาจฝืนบังคับได้ เป้าหมายของ ผู้เขียน ที่ต้องการนำเสนอแนวคิดดังกล่าว มิใช่เพียงคาดเดาถึงต้นกำเนิดของจักรวาลอันเป็นคำถามอจินไตย แต่เป็นการชี้ให้เห็นความจริงเกี่ยวกับความทุกข์ของมนุษย์ตามทัศนะของเต๋า ได้แก่ การแสดงให้เห็นว่าความทุกข์เกิดจากการฝืนธรรมชาติของมนุษย์ กล่าวคือ การพยายามแทรกแซงจัดการสรรพสิ่งด้วยความปรารถนา หรือลุ่มหลงในการตอบสนองความพึงพอใจส่วนตนโดยไม่ใส่ใจความจริงของชีวิต ก่อให้เกิดการแก่งแย่งแข่งขัน ดิ้นรนแสวงหาสิ่งต่างๆ อย่างฟุ้งเฟ้อ ก่อให้เกิดความขัดแย้งในการดำเนินชีวิตและทำให้มนุษย์สูญเสียธรรมชาติดั้งเดิมของตน เพื่อหลีกเลี่ยงทุกข์มนุษย์ควรเลือกกระทำในสิ่งที่สอดคล้องกับเต๋า ได้แก่ การกระทำที่ปล่อยไปตามครรลองของธรรมชาติ เช่น การปล่อยวาง ไม่ยึดมั่นถือมั่นหรือเอนเอียงสุดโต่งข้างใดข้างหนึ่ง เข้าใจธรรมชาติของความเปลี่ยนแปลง ยอมรับทุกสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตด้วยสติรู้เท่าทัน เป็นต้น เหล่านี้คือวิธีการสร้างสมดุลในการใช้ชีวิต เพื่อทำให้มนุษย์สามารถครองชีวิตได้อย่างเป็นสุข

แนวคิดเชิงปรัชญาเต๋า พยายามชี้ให้เห็นว่าสรรพสิ่งในจักรวาลตกอยู่ภายใต้การเปลี่ยนแปลงทุกขณะ โดยการหมุนเวียนเป็นวัฏฏะเลื่อนไหลจากจุดหนึ่งไปสู่อีกจุดหนึ่ง จากความแตกสลายหวนคืนสู่ต้นกำเนิด สลับไปมาอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ดังที่ เล่าจื๊อ ผู้ให้กำเนิดลัทธิเต๋ามีทัศนะว่า "...จุดจบ คือ จุดเริ่มต้นของชีวิต คือความเปลี่ยนแปลง ความเจริญและความเสื่อมสลับสับเปลี่ยนกันเหมือนกลางวันกับกลางคืน จุดสุดยอดของความรุ่งโรจน์ คือ จุดเริ่มต้นแห่งความเสื่อม ทุกสิ่งในจักรวาลถูกครอบงำด้วยอำนาจของเต๋า" (ทองหล่อ วงษ์ธรรมา, 2549, หน้า 33) โลกทัศน์ของเต๋ามองจักรวาลในฐานะสิ่งสัมพันธ์ ด้วยเชื่อว่าหากสิ่งใดสิ่งหนึ่งก่อให้เกิดผลสูงสุด จะย้อนกลับไปให้ผลในทิศทางตรงกันข้ามเสมอ การขับเคลื่อนระหว่างชีวิตตรงข้าม คือ หยินและหยาง ส่งผลให้ความเปลี่ยนแปลงกลับกลายเป็นธรรมชาติของจักรวาล โดยหลักการนี้จักรวาลถือกำเนิดจาก "ความไม่มี" หรือไหลมาจาก "ความมี" ของอีกจักรวาลหนึ่ง จักรวาลจึงเกิดดับนับครั้งไม่ถ้วน ไม่มีจุดเริ่มต้นหรือจุดสิ้นสุดที่แน่นอน มีแต่ความเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวไปมาระหว่างเกิดและดับ ทั้งนี้ถือว่าลัทธิพหุทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์หรือคณิตศาสตร์ ไม่อาจทำให้ เข้าถึงความจริงได้ เพราะระบบตรรกะทางวิทยาศาสตร์จะจำกัดด้วยภาษา ทฤษฎี และยึดมั่นถือมั่น ยิ่งพยายามจัดการระบบความคิดให้

ชัดเจนหรือสอดคล้องกันอย่างไรมีระบบเพียงใด มนุษย์ก็ยิ่งห่างไกลไปจากโลกแห่งความเป็นจริงมากยิ่งขึ้น การตระหนักรู้ความจริงในธรรมชาติตามที่ตนเองเข้าใจต้องข้ามพ้นภาพลวงของสิ่งสัมผัส คือ ความคิดสุดโต่งของทั้งสองด้าน ด้วยการยอมรับความจริงว่าสรรพสิ่งมีความเปลี่ยนแปลงเป็นธรรมชาติ ไม่มีสิ่งใดคงเดิมหรือมั่นคงไปได้ตลอด มนุษย์ไม่มีอำนาจพอที่จะเข้าไปควบคุมสิ่งใดให้เป็นไปดังใจได้ โดยนัยนี้ การดำรงชีวิตอย่างสอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติจึงเป็นความสุขแท้จริง

การนำเสนอเช่นนี้ถือว่าวิทยาศาสตร์หรือระบบความคิดอื่นๆ ของมนุษย์ ในท้ายที่สุดมิใช่คำตอบของมนุษยชาติ หากเป็นเพียงเครื่องมือสนองตอบความทะยานอยาก ซึ่งอาจแปรผันไปทางดีหรือชั่วได้สุดแท้แต่มนุษย์ผู้ใช้งาน โดยมากมักนำไปสู่หายนะมากกว่าความเจริญรุ่งเรืองในสังคม อุดมคติที่มนุษย์คาดหวัง ขณะที่แนวคิดเชิงปรัชญาอยู่ในรูปลักษณะของทางออกที่เป็นเสมือนแสง รำไรของความหวังซึ่งเรียกร้องให้มนุษย์หันกลับมาหา เพื่อการเผชิญหน้ากับความทุกข์ ความเปลี่ยนแปลง และกระแสความเจริญอันเชี่ยวกรากอย่างมีสติ อย่างไรก็ตามมุมมองของการวิจารณ์ หนังสือเรื่อง อัฐสุตรา พบว่ามีลักษณะอันเป็นจุดเด่น และ จุดด้อยที่น่าสังเกต โดยแบ่งวิเคราะห์เป็นประเด็นศึกษาดังนี้

4. จุดเด่น

ข้อวิจารณ์: วิเคราะห์จุดเด่น

1. หากผู้อ่านได้เคยติดตามผลงานของผู้เขียนท่านนี้มาก่อน จะทำให้ทราบว่า อัฐสุตรา ยังคงมาตรฐานของผู้เขียนได้เป็นอย่างดี ทั้งในด้านการให้ความสำคัญของข้อมูลเชิงวิชาการ การนำเสนอที่ล้ำสมัย สนุก ชวนติดตาม ได้ความรู้ อีกสิ่งที่เราจะได้รับนอกจากความบันเทิงคือ ความรู้ทางด้าน วิทยาศาสตร์ ฟิสิกส์ ดาราศาสตร์ และความรู้ต่างๆอีกมากมาย นำมาสอดแทรกเข้ากับเนื้อเรื่องได้อย่างลงตัว โดยแนวคิดเชิงปรัชญา ที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องนี้มีเนื้อหาครอบคลุมปรัชญาสาขาต่างๆ ทั้งอภิปรัชญา จริยศาสตร์ สุนทรียศาสตร์และญาณวิทยา สื่อถึงความพยายามในการใช้ประเด็นทางปรัชญา สร้างสรรค์ เนื้อหาของนิยายวิทยาศาสตร์ให้เป็นงานแนวสร้างสรรค์ตามแบบฉบับของผู้เขียน ทำให้ผู้อ่านสัมผัสกับแนวคิดเชิงปรัชญาซึ่งโดดเด่นขึ้นมาด้วยองค์ประกอบอย่างน้อย 2 ด้าน คือ 1) ด้านเนื้อหา อันเป็นช่องทางสำหรับสอดแทรกแนวคิดทางปรัชญา โดยใช้นิยายวิทยาศาสตร์ซึ่งมักวิพากษ์วิจารณ์มนุษย์ นำไปสู่การอภิปรายปัญหาเรื่องความทุกข์ตามที่ตนเองพุดปรัชญา เรียกร้องให้ผู้อ่านหันมาดำเนินชีวิตอย่างกลมกลืนกับธรรมชาติตามที่ตนเองปรัชญาเท่า และ 2) ด้านกลวิธีการนำเสนอแสดงให้เห็นกระบวนการหยิบยืม รหัสปริศนา ร่องรอยของตัวบท ตลอดจนนัยที่สื่อถึงแนวคิดเชิงปรัชญาผ่านรูปแบบการนำเสนอ

2. ที่ตนเองของผู้เขียนต่อวิทยาศาสตร์เป็นไปในเชิงประนีประนอม โดยมองว่าต้นเหตุแห่งทุกข์ที่แท้จริงคือมนุษย์ มิใช่ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ โดยนำเสนอวิทยาศาสตร์ในฐานะในฐานะระบบคิด ที่มีคุณค่าต่อการเข้าถึงความจริงในลักษณะหนึ่ง ประเด็นจึงเน้นอยู่ที่การแสวงหาวิธีการพ้นทุกข์

ของตัวละครมากกว่าการเพ่งเล็งความเสียหายที่ติดพ่วงมากับวิทยาศาสตร์ ผู้เขียนนำวัตถุดิบทั้งพุทธปรัชญา ปรัชญาเต๋า และ วิทยาศาสตร์ ในการสร้างเนื้อหาให้การบรรจบกันอย่างลงตัวระหว่างภูมิปัญญาโบราณ และ ศาสตร์สมัยใหม่ โดยอาศัยหลักการและแนวคิดที่ใกล้เคียงระหว่างพุทธและเต๋าเป็นจุดเชื่อมโยง กระทั่งแนวคิดเชิงปรัชญาเต๋ากลายเป็นปรัชญาหลักที่ผสมผสานเข้ากับหลักการทางวิทยาศาสตร์และปรัชญาอื่นๆ ด้วย ทั้งนี้ในทัศนะของผู้วิจารณ์ แรงจูงใจของผู้เขียนที่เป็นเครื่องมือสำคัญคือ จินตนาการและความสนใจ เรื่อง กำเนิดจักรวาล ผู้สร้าง โลกคู่ขนาน ผนวกกับความกลมกลืนของแนวคิดเต๋าและพุทธศาสนาแบบเซน จึงเป็นเหตุให้ผู้เขียนถ่ายทอดออกมาในรูปของนิยายวิทยาศาสตร์ ในพื้นที่ของจักรวาลวิทยา ฟิสิกส์ ปรัชญา และ อภิปรัชญา

3. ปรัชญาและวิทยาศาสตร์ในหนังสือเรื่องนี้ ปรากฏในฐานะคู่ตรงข้าม โดยที่วิทยาศาสตร์นั้น อยู่ในรูปของสิ่งประดิษฐ์หรือวิทยาการสมัยใหม่มีแนวโน้มเชิงของการสนองค้นหาหรือสิ่งที่เกี่ยวพันกับ พฤติกรรมด้านมืดของมนุษย์ ขณะที่ปรัชญาปรากฏในรูปของระบบคิดที่เป็นทางแก้ปัญหาและให้ความหวัง หรือ พฤติกรรมของตัวละครที่มีพัฒนาการทางด้านความคิดและวุฒิภาวะจากประสบการณ์ชีวิต และห้วงเวลาที่เปลี่ยนแปลง ที่เป็นแบบอย่างการวางบทบาทเช่นนี้ ยังผลให้นิยายกลุ่มนี้มุ่งเน้นไปที่การ เตือนใจหรือสั่งสอนมนุษย์ ราวกับว่า อภิปรัชญา คือนิทานสอนใจที่กำลังชักจูงให้ผู้อ่านทำความดี เว้นจากความชั่วร้ายและหันกลับมาสำรวจโลกภายในของตนเอง ค้นพบด้านสว่างภายในจิตใจ เข้าใจและมองโลก ในแง่มุมที่ผู้เขียนนำเสนอ

ข้อวิจารณ์: วิเคราะห์จุดด้อย

1. เนื้อเรื่องบางช่วงบางตอนค่อนข้างหนักในแง่วิชาการ แนวคิดเชิงปรัชญาเต๋าที่ปรากฏใน อภิปรัชญา เป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับแนวคิดเชิงพุทธปรัชญา สอดคล้องที่ผู้เขียน อาศัยพื้นฐานที่ใกล้เคียงระหว่าง ปรัชญาทั้งสองเป็นจุดเชื่อมโยงให้ปรัชญาเต๋า ซึ่งไม่เป็นที่คุ้นเคยของผู้อ่านซึ่งโดยส่วนใหญ่คุ้นเคยกับแนวคิด ทางพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ ให้เป็นที่ยอมรับโดยง่าย ทั้งนี้เพราะการใช้ปรัชญาที่ผู้อ่านไม่คุ้นเคย สุ่มเสี่ยง ต่อการอ่านไม่รู้เรื่อง ไม่เข้าใจ และทำให้เกิดการตีความผิดๆ ผู้เขียนพยายามทำลายข้อจำกัดนี้ด้วยการเพิ่ม รายละเอียดของแนวคิดเต๋าด้วยคำอธิบายของตัวละคร เสริมอรรถาธิบายคำศัพท์ เพิ่มภาคผนวก และ แทรกภาพประกอบเรื่องราววิธีการนี้กลับทำให้บทสนทนาของตัวละครอัดแน่นไปด้วยเนื้อหา รายละเอียด แต่ละส่วนต้องการความเข้าใจ มิใช่เพียงการติดตามเรื่อง ผู้อ่านที่เพิ่งอ่านงานแนวนี้หรือผู้ที่ไม่เข้าใจหลัก การเต๋าเพียงพอ อาจรู้สึกว่างานกลุ่มนี้อ่านยาก หนัก และเต็มไปด้วยเรื่องอ่านแล้วไม่เข้าใจ ผู้อ่านที่ไม่คุ้นเคยกับนวนิยายแนวนี้ อาจต้องอ่านไปพักไป

2. ด้วยกลวิธีการนำเสนอความลุ่มลึกแนวคิดที่เย็บยล จึงเป็นผลให้อภิปรัชญา ทวีความเข้มข้น ของแนวคิดเชิงปรัชญามากขึ้น สังเกตได้จากการเจาะประเด็นปัญหาทางปรัชญาที่เน้นให้ผู้อ่านหันมาสำรวจ โลกภายในของตนมากขึ้น นอกจากนี้ ยังใช้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ และศาสตร์

ทางปรัชญาอื่นๆ ที่มีแนวคิดใกล้เคียงกันมาสนับสนุนให้แนวคิดเชิงปรัชญาให้ลุ่มลึก พัฒนาการดังกล่าวสื่อถึงการค้นคว้าข้อมูลอย่างหนักของผู้เขียน ซึ่งต้องการให้แนวคิดและเนื้อหาเข้มข้นและหนักแน่นยิ่งขึ้น ทว่าวิธีการดังกล่าวอาจทำให้เนื้อหาบางช่วงเต็มไปด้วยสาระข้อมูล จนเป็นผลให้ผู้ที่ไม่สนใจในปรัชญาหรือวิทยาศาสตร์เกิดความเบื่อหน่ายและติดขัดในรับสารที่ผู้เขียนตั้งใจนำเสนอ ผลงานกลุ่มนี้จึงไม่กว้างขวาง ยังคงเป็นผู้อ่านกลุ่มเล็กๆ เท่านั้น

5. สรุป

นิยายวิทยาศาสตร์ เรื่อง อัฐสุตรา จัดเป็นงานกลุ่มหนึ่งที่ทำให้แนวคิดเชิงปรัชญาเบ่งบาน ทั้งยังสื่อว่าปรัชญาศาสนาและวิทยาศาสตร์สามารถอยู่ร่วมกันได้ วิทยาศาสตร์ทำให้ผู้อ่านมีจินตนาการ มีพลังทางปัญญา และไม่ยอมแพ้ต่อความเป็นไปไม่ได้ทั้งปวง ขณะที่ปรัชญาช่วยให้รู้สึกถ่อมตน สอนให้เข้าใจธรรมชาติ มองโลกตามความเป็นจริง เรื่องอัฐสุตรา เป็นชื่อเรื่องที่ตั้งจากแนวคิดอันเป็นศูนย์กลางของเรื่อง โดยคำว่า อัฐสุตรา เกิดจากการรวมคำระหว่าง อัฐฐะ ที่หมายถึง เลขแปด (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2554) และสูตรา (sūtra) ที่หมายถึง พระสูตร (Monier Williams, 1992, p. 1241) อัฐสุตรา จึงเปรียบได้กับการกระทำแปดประการตามหลักทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) หรือ อริยมรรคมีองค์ 8 เพื่อนำไปสู่ความรู้และความหลุดพ้นของมนุษย์ สัมพันธ์กับความเอนเอียงสุดโต่งของ ตัวละครเอก โดยใช้สรรพนามว่า "เขา" ในการดำเนินเรื่อง ซึ่งมีปมขัดแย้งในใจเพราะอดีตอันเลวร้าย ความยึดมั่นถือมั่นในอดีตและทฤษฎีความรู้ของตนอย่างสุดโต่ง ทำให้ "เขา" คั่นรณอยู่ในวังวนแห่งความทุกข์ซ้ำแล้วซ้ำเล่า กระทั่งได้ไปไขปริศนาของห้องแปดเหลี่ยมลึกลับในสุสานโบราณ ยังผลให้ "เขา" เริ่มตระหนักถึงเหตุผลที่ตนยังคงวนเวียนอยู่กับอดีต และค่อยๆ ปลดปล่อยจากความคิดที่ยึดมั่นถือมั่นอยู่

ผู้เขียนได้นำเสนอแนวคิดที่ว่า โครงสร้างของจักรวาลที่มีคุณสมบัติของความเปลี่ยนแปลงและความหลากหลาย จักรวาลของมนุษย์มีจุดเริ่มต้นจากความเปลี่ยนแปลงในอีกจักรวาลหนึ่ง จึงไม่มีจุดเริ่มต้นหรือจุดจบที่แท้จริง มีแต่การเปลี่ยนแปลงหมุนเวียนแบบวัฏฏะอันเกิดจากแรงผลักดันที่สัมพันธ์กันระหว่างสิ่งตรงกันข้าม เมื่อปรากฏการณ์ต่างๆ เกิดขึ้นและดำเนินไปถึงจุดสุดยอดของพัฒนาการ ย่อมเคลื่อนกลับไป ในทิศทางตรงกันข้ามเสมอ สะท้อนถึงความไม่เที่ยงและกระบวนการแห่งเหตุปัจจัยที่แฝงเร้นอยู่ในธรรมชาติ แห่งชีวิตของมนุษย์ ตราบเท่าที่ไม่ตระหนักถึงความจริงข้อนี้ มนุษย์ย่อมเป็นทุกข์ เพราะความยึดมั่นถือมั่นและการพยายามหาหนทางตอบสนองค้นหาและอดตาของตนเอง ยิ่งต้องสัมพันธ์กับสิ่งนอกตัว ยิ่งทวีโอกาสแห่งความผิดหวังพลังพลาดมากขึ้น ฉะนั้นหากไม่ยอมจมจมอยู่กับความทุกข์บรรลุความสุขสงบจึงเกิดขึ้นหากมนุษย์ปล่อยวาง ไม่พยายามฝืนธรรมชาติ และดำเนินชีวิตด้วยการมองโลกตามความเป็นจริง

6. องค์ความรู้ที่ได้รับ

หนังสือเรื่องนี้ไม่เพียงนำเสนอแนวคิดที่ว่าด้วยการปล่อยวางจากความเอนเอียงสุดโต่งตามทัศนะพุทธปรัชญา แต่ยังสัมพันธ์กับ อัฐลักษณ์ หรือ สัณลักษณ์ทั้งแปดที่สื่อถึงความเปลี่ยนแปลงของจักรวาลตามแนวคิดอิจัง และ ปรัชญาเต๋า อันเกิดจากทวิลักษณ์ คือ หยิน และ หยาง ซึ่งขับเคลื่อนจนเกิดเป็นปรากฏการณ์และสรรพสิ่งต่างๆ เช่น กลางวัน-กลางคืน น้ำขึ้น-น้ำลง ฤดูร้อน-ฤดูหนาว สวรรค์-โลก บวก-ลบ ฯลฯ จึงสัมพันธ์กับแนวคิดที่ว่าด้วยความเปลี่ยนแปลงและสายทางแห่งธรรมชาติในปรัชญาเต๋า เพื่อสื่อว่า จักรวาลนั้นมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ชีวิตของมนุษย์ก็เช่นกัน มนุษย์เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอตามอายุขัยที่เพิ่มขึ้นและประสบการณ์ในชีวิตของตน หากไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลง ไม่ดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับธรรมชาติ ย่อมประสบความทุกข์ซ้ำซาก "อัฐสุตรา" จึงเป็นแนวคิดที่ควบคุมเรื่องโดยสื่อถึงแนวคิดทั้งพุทธปรัชญาและปรัชญาเต๋า ซึ่งมองเช่นเดียวกันว่า การใช้ชีวิตเอนเอียงสุดโต่งด้วยการยึดมั่นถือมั่นในสิ่งใดจนเกินไป คือสาเหตุแห่งทุกข์ของมนุษย์ ดังแผนภาพที่แสดงถึงสื่อความสัมพันธ์ของความเปลี่ยนแปลงของจักรวาลอันเกิดจากทวิลักษณ์

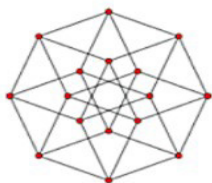
แถบโมเบียส (Möbius strip)

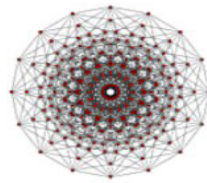
งูแห่งนิรันดร์ (Uroboros)

หยิน - หยาง

ลูกบาศก์ : สี่มิติ (Tesseract)

ลูกบาศก์ : แปดมิติ (Octeract)

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- ชัยวัฒน์ คุประตกุล. (2524). *วิทยาศาสตร์ในนิยายวิทยาศาสตร์ ความรู้และแนวคิดในการเข้าถึงนิยายวิทยาศาสตร์*. กรุงเทพฯ: ต้นหมาก.
- ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา. (2549). *เต๋า: ทางแห่งธรรมชาติ*. กรุงเทพฯ: อินเดียนส์ไตร์.
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (2554). ค้นหาคำว่า “อัฐ-อัฐะ”. เข้าถึงได้จาก <https://dictionary.orst.go.th/>
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2552). *พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ*. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วิทย์ วิศุทเวทย์. (2553). *ปรัชญาทรรศน์: พุทธปรัชญา*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วินทร์ เลียววาริณ. (2553). *อัฐสูตร*. กรุงเทพฯ: 113 จำกัด.
- เหลาจื่อ. (2537). *เต๋า เต็ก เก้ง*, (โชติช่วง นาดอน แปล). (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ข้าวหอม.
- Monier, W. (1992). *Sanskrit English Dictionary*. United Kingdom: Oxford University Press.

วิจารณ์หนังสือ : Book Reviews

รักแท้ คือ กรุณา*

Love is Compassion

ผู้เขียน: พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี)

Author: Phramaha Wutthichai Wachirametee (W. Wachirametee)

พระมหาอภิสิทธิ์ วุฑฺฒิสโร (เจริญราช) และพระโสภณพัฒนบัณฑิต

Phramaha Aphisit Vuddhissaro (Jaroenrat) and Phra Sophonphattanabundit

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Mahschulalongkornrajavidyalaya, Khon Kaen Campus, Thailand

Corresponding Author, E-mail: mahadee40@gmail.com

บทคัดย่อ

บทวิจารณ์หนังสือเล่มนี้ เน้นเฉพาะในด้านของความรักและความกรุณาต่อตนเองและสังคมรอบข้าง ในส่วนของความกรุณาถือว่าเป็นความช่วยเหลือ สงสารและให้อภัยกันและปรารถนาเพื่อให้ผู้รักของตนเองและผู้อื่นมีความสุขได้ ความรัก เมื่อขาดความกรุณาไปแล้วยากที่จะเกิดความสุขได้ เพราะว่าชีวิตคู่เมื่อเลิกกันไปแล้วควรมองออกไปให้กว้างว่า ขาดเขาแล้วเราไม่ตาย แต่ให้มองว่าการที่เราเกิดเป็นคนแล้ว ไม่ได้ทุกอย่างดังใจหวังนั้น เป็นสิ่งที่คู่รักบางครั้งมีความคิดเห็นที่ไม่ตรงกันเลย แต่สามารถอยู่ด้วยกันได้อย่างสงบสุขนั้นแสดงให้เห็นว่า คู่รักนั้นเป็นคู่ของรักแท้ที่มีความกรุณาต่อกัน

คำสำคัญ: รักแท้; กรุณา

Abstract

This book review is for presentation. This book focuses on love and compassion in yourself and in society. Compassion is considered for help. Compassion, forgiveness and sympathetic joy for your lover and others are being happy. Love when there is not

*ได้รับบทความ: 14 สิงหาคม 2565; แก้ไขบทความ: 25 เมษายน 2566; ตอรับตีพิมพ์: 30 เมษายน 2566

Received: August 14, 2022; Revised: April 25, 2023; Accepted: April 30, 2023

compassion, isn't makes hard to be happy because family life should take care other one. When it's divorcement. They must think that we can be alive. But they should think that people was born, they can not appointment anything. Some family life has difference idea. But they can live together with happiness. Family life has compassion together.

Keywords: Love; Compassion

1. บทนำ

หนังสือเรื่อง รักแท้ คือ กรุณา เล่มนี้เป็นหนังสือที่พระมหาวิมลชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี) เขียนในเรื่องของความรักแท้แล้วนำมาตีพิมพ์ ซึ่งเป็นลักษณะหนังสือพิมพ์แจกเป็นธรรมทานในเล่มเล็กๆ สำหรับบุคคลทั่วไป พิมพ์ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2551 จำนวน 85 หน้า ในส่วนของเนื้อหาสาระของหนังสือ เน้นเฉพาะเรื่องของการรักที่บุคคลสามารถนำไปปฏิบัติปรับใช้ในการดำเนินชีวิตของตนเองให้เกิดมีความรักอันบริสุทธิ์และใช้ชีวิตกับคู่ครองหรือคู่สมรสอย่างมีความสุข โดยเน้นการมีความรักแบบต่างๆ แล้วขยายผลออกไปจนทำให้มองเห็นว่าเป็นส่วนหนึ่งขององค์ประกอบที่จำต้องบูรณาการเข้าด้วยกัน การสร้างองค์ประกอบของความรักนั้นควรเกิดจากการมีความกรุณาก่อน เพื่อเสริมซึ่งกันและกันจะเห็นว่าหนังสือเล่มนี้ได้นำเสนอในหลักแห่งความเป็นจริงของความรักตามธรรมชาติของมนุษย์ว่ามนุษย์สามารถฝึกฝนและปรับปรุงตัวเองได้เพื่อให้รู้เท่าทันความเป็นจริงของความรักได้อย่างไร ทั้งก็เพื่อให้มนุษย์สามารถสร้างความสันติสุขในดำเนินชีวิตบนโลกใบนี้ได้อย่างมีความสุข

2. โครงสร้างหนังสือ

โครงสร้างการนำเสนอ แบ่งออกเป็น 7 ประเด็น คือ ประเด็นที่ 1) ความรักกับความทุกข์ ประเด็นที่ 2) ความรักที่แท้จริง ประเด็นที่ 3) ความรักและความเมตตาในพระพุทธศาสนา ประเด็นที่ 4) ความขัดแย้งในครอบครัวและการเยียวยาด้วยความรัก ประเด็นที่ 5) สติกับความโกรธ ประเด็นที่ 6) วิธีระงับความโกรธแบบง่ายๆ และประเด็นที่ 7) จงพลิกความโกรธให้เป็นเมตตา

ผู้ศึกษาเห็นว่าการเรียงหัวข้อของหนังสือเรื่อง รักแท้ คือ กรุณา เป็นการเรียงหัวข้อที่มีความสมดุล ท่านได้เรียงความสำคัญของหน้าที่ที่บุคคลพึงกระทำ หลังจากนั้นได้อธิบายปัญหาในการปฏิบัติโดยเริ่มจากตัวบุคคลเป็นการสร้างมุมมองของปัญหา และแนวทางในการปฏิบัติ ซึ่งเป็นการเรียงที่ให้ความสำคัญในตัวบุคคลก่อนแล้วขยายไปสู่ปัญหาที่ตามมา นอกจากนั้นก็ได้เสนอแนวทางในการแก้ไข จึงเห็นว่าเป็นความสมดุล

3. เนื้อหาโดยย่อ

หลักธรรมในพระพุทธศาสนามีมากมายกระจายครอบคลุมทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการดับทุกข์และการอยู่อย่างมีความสุข พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในคัมภีร์พระธรรมบท คือ เรื่องของ “ความรัก” แต่นั่นยังไม่สำคัญเท่ากับคำว่า “ความรักแท้” หรือ “กรุณา” หากเราศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้งจะพบว่าแรงบันดาลใจในการทรงงานหนักของพระพุทธองค์และเหล่าพระอริยสาวกสงฆ์ก็คือ “ความรักแท้” มีต่อมวลมนุษยชาติอย่างมากมายไว้พรมแดนนั่นเอง ความรักเป็นต้นเหตุของความทุกข์ ขณะเดียวกันเมื่อมองอีกมุมหนึ่งก็เป็นประตูของความสุขด้วยเช่นเดียวกัน ความรักก่อเกิดชีวิต พร้อมๆ กันนั้นก็ทำให้หลายคนจบชีวิตอย่างไม่น่าเชื่อ ความรักเป็นเส้นทางสู่สงครามทำลายล้าง แต่คล้อยหลังสงครามมหากาฬ สันติภาพก็เรืองแสงทาบทอมมนุษยชาติ ความรักทำให้คนเวียนว่ายตายเกิด แต่เมื่อใจผลิบานด้วยแสงแห่งธรรมแล้ววัฏจักรของการเวียนเกิดเวียนตายก็เป็นอันสลายลง

1. ความรักกับความทุกข์ เมื่อจะพูดว่าผู้ชายหรือผู้หญิงหรือใครก็ตาม บริบทของคำว่าความรักกับความทุกข์นั้น มักจะเป็นบริบทของความรักในเชิงผู้ชายเสียมากกว่าเรื่องนี้ ในทัศนะของพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “ทุกๆ การยึดติดถือมั่น มีค่าเป็นความทุกข์อยู่เสมอ” เหมือนคำว่า “ที่ใดมีกอดที่นั่นมีกัด” ทุกๆ การครอบครอง มีค่าเท่ากับการขาดอิสรภาพ ในทัศนะของมนุษย์ทุกครั้งที่เราครอบครองการที่เราล้มเหลวในเรื่องความรักในเรื่องชีวิตคู่ ขอให้ถือว่าความล้มเหลวนั้นแหละคือบทเรียนแสนยากที่เป็นบันไดขั้นหนึ่งซึ่งเราต้องก้าวข้ามไป พอเราก้าวข้ามไปได้ ชีวิตของเราก็จะมีความสุขสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้รู้ท่านหนึ่งบอกว่า ชีวิตที่ไม่ผ่านการต่อสู้เป็นชีวิตที่ไม่ควรค่าแก่การยกย่อง เรามีหน้าที่สู้ชีวิต มีหน้าที่ก้าวข้ามความยากลำบาก ไม่ได้มีหน้าที่มาจมปลักอยู่กับความยากลำบากแล้วก็ทำร้ายทำลายตัวเอง ทุกครั้งที่เจอบทเรียนที่แสนยาก บอกตัวเองว่าเราจะต้องก้าวข้ามมันไปไม่ใช่ฝังตัวเองอยู่กับบทเรียนแสนยากไปให้ได้ (พระมหาพสุตชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี), 2551, หน้า 11-17) ขณะเดียวกันพระอาจารย์มิซูโอะ คเวสโก ได้กล่าวว่า ความรักเป็นความร้าย ความรักเป็นสิ่งทารุณและเป็นเครื่องทำลายความสุขของปวงชนทุกคน ต้องการความสมหวังในชีวิตรักแต่ความรักไม่เคยให้ความสมหวังแก่ใครถึงครั้งหนึ่งแห่งความต้องการยิ่งความรักที่ฉาบทาด้วยความเสนหาด้วยแล้วก็เปื้อนพิษแก่จิตใจทำให้ทรมานทรมาย ดันรนไม่รู้จักจบจักสิ้นความสุขที่เกิดจากความรักนั้นเหมือนความสบายของคนป่วยที่ได้กินของแสลง เธอทั้งหลายอย่าได้พอใจในความรักเลยเมื่อหัวใจยึดถือไว้ด้วยความรัก หัวใจนั้นจะสร้างความหวังขึ้นอย่างเจิดจ้าแต่ทุกครั้งที่เราหวัง ความผิดหวังก็จะรอเราอยู่ “การไม่มีภรรยา เป็นลาภอันประเสริฐ การไม่มีสามี เป็นลาภอันประเสริฐ” ที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้เช่นนี้ เพื่อเตือนว่า ชีวิตคู่มีทุกข์สุขคละเคล้ากันไปแต่เกือบทุกคู่ ทุกข์จะมากกว่าสุขตามวัย ตามสัจจญาณของสัตว์โลกมักแสวงหาชีวิตคู่แล้วก็เกิดความรัก ความผูกพันตามมา ความรู้สึกกว่าความรักเป็นสิ่งสวยงามเป็นความสุขอย่างที่สุดนั้น เป็นความรู้สึกของตมทาเพื่อที่จะได้ความสุขนั้นเหมือนต้องติดหนี้สินมากมาย เพราะเมื่อได้ดำเนินชีวิตคู่ไปแล้วหลายคนรู้สึกว่าได้คำนวณผิดพลาดไป

ดอกเบี๊ยะแพง ตั้งใจแก้ตัว พยายามอย่างไรก็ติดลบตลอดมีทุกข์มาก มีสุขน้อย หลายคู่ก็ผิดหวังเหมือนมีหนี้สิน ขดใช้ไม่รู้จักจบจักสิ้น (พระอาจารย์มิซูโอะ คเวสโก, 2552, หน้า 90-121)

ในทัศนะของผู้วิจารณ์เห็นว่า การมองต่างมุมของนักปราชญ์ทั้งสองมีความสอดคล้องกัน พระมหา วุฒิชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี) ได้มองความรักไปในทางเชิงผู้สาวหรือการเป็นคู่ของคนอื่นทำให้เกิดทุกข์ ซึ่งเป็นการมองในเชิงรูปธรรม ในขณะที่พระอาจารย์มิซูโอะ คเวสโกนั้นมองว่า ความรักเป็นวายร้าย เป็นสิ่งที่ทำลายความสุขมนุษย์ เป็นการมองในเชิงนามธรรม การที่นักปราชญ์ทั้งสองมองอย่างนี้ เป็นเพราะว่า ความรักสร้างให้เกิดการไขว้คว้าเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ตัวเองปรารถนา

2. ความรักที่แท้จริง จำเป็นต้องมีพัฒนาการของความรักเสียก่อน คือ ถ้าเราเห็นพัฒนาการของรักที่แท้ในพระคัมภีร์พระพุทธานุศาสน์ ความรักนั้นใน จัดเป็น 4 ระดับด้วยกัน คือ 1) รักตัวกลัวตาย เป็นความรักขั้นพื้นฐานที่สุดของสิ่งมีชีวิตที่เรียกว่าคน หรือสรรพสัตว์ทุกชนิดตั้งอยู่ในโลกเดียวกันกับเราหรืออยู่ในโลกอื่นออกไป สัตว์ทั้งปวงที่เราได้เห็นได้ด้วยตาเป็นสิ่งมีชีวิตทั้งหมดไม่ว่าจะเรียกว่าคนหรือไม่เรียกว่าคนก็ตาม ล้วนแล้วแต่มีความรักขั้นพื้นฐานคือ รักตัวกลัวตาย 2) รักใคร่ปรารถนา เป็นความรักในเชิงผู้สาว เกิดขึ้นทั้งกับคนและกับสิ่งมีชีวิตทั้งหลายทั้งปวง ซึ่งคือสรรพสัตว์ทั้งหลาย ที่มีความผูกพันกันในเชิงผู้สาว ความรักชนิดนี้อิงอยู่กับสัญชาตญาณการสืบพันธุ์รักใคร่ปรารถนาจึงยังไม่พอ แท้ที่จริงรากฐานของความรักชนิดนี้ก็มาจากความรักชนิดที่ 2 คือ รักตัวกลัวตายนั่นเองแต่ว่าประณีตขึ้น แสดงออกละเอียดละไมมากขึ้น ดูเหมือนว่าแทนที่จะรักตัวกลัวตายอย่างเดียว ก็แผ่แผ่ใจออกไปรักคนอื่นด้วย แต่แท้ที่จริงที่รักคนอื่นก็เพื่อให้คนอื่นนั้นมารักตัวเอง หากมองอย่างลึกซึ้งรักใคร่ปรารถนาก็ยังเป็นความรักที่มีความเห็นแก่ตัวปนอยู่นั่นเอง 3) รักเมตตาอารี ความรักถึงความผูกพันทางสายเลือด นามสกุล ศาสนา ชาติพันธุ์ ชนชั้นวรรณะ ภาษาและวัฒนธรรม พุดง่าย ๆ ว่า เป็นความรักซึ่งเกิดขึ้นจากการที่มนุษย์และสรรพสัตว์ทั้งหลาย ตระหนักรู้ว่าผู้ที่ร่วมสายพันธุ์เดียวกันกับคนนั้นเป็นพวกเดียวกันกับตน ความรักชนิดนี้บางครั้งเราก็เรียกว่า ความรักอิงสายเลือดบ้าง ความรักถึงความเมตตาบ้าง เช่น พ่อแม่รักลูก ครูบาอาจารย์รักลูกศิษย์ เพื่อนรักเพื่อน นายรักลูกน้อง มนุษย์ด้วยกันรัก มนุษย์ สัตว์ด้วยกันรักสัตว์ คนชาติเดียวกันรักคนชาติเดียวกัน 4) รักมีแต่ให้ ความรักที่แท้จริงเป็นแรงผลักดันทำงานก็เพราะว่างานนั้นเป็นสิ่งที่วิถีชีวิตของท่านควรทำ ไม่มีแรงจูงใจในลักษณะเกิดจากลาภสักการะ หรือผลประโยชน์ใดๆ ทั้งสิ้น เหมือนเราทุกคนเกิดมาแล้วก็หายใจ ที่เราหายใจเพราะการหายใจคือส่วนหนึ่งของชีวิต เราหายใจโดยไม่จำเป็นต้องเรียกร้อง ไม่จำเป็นต้องบังคับการหายใจก็คือการหายใจ การหายใจมีความสมบูรณ์อยู่แล้วในตัวเองฉันใด ผู้ที่มีรักแท้ในหัวใจก็พร้อม รักคนทั้งโลกโดยไม่เรียกร้องอะไรตอบแทนฉันนั้น ทั้งนี้เพราะมันเป็นธรรมชาติอันเป็นธรรมดานั่นเอง (พระมหา วุฒิชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี), 2551, หน้า 21-26) ในขณะเดียวกันหลวงพ่อบุญทาสภิกขุ ได้กล่าวว่า ความรัก อันเป็นมูลเหตุของการเกื้อกูลกันในสังคมเป็นการจุดประกายความรักขึ้นในสังคม ท่านพุทธทาสภิกขุมีแนวคิดเกี่ยวกับความรักสากล (Universal Love) คือ “ศีลธรรม” ก็คือความ

รักสากล คือไม่เห็นแก่ตัวหรือไม่ทำอะไรเพื่อตัว ซึ่งเป็นสาเหตุของการแก่งแย่ง แข่งขันเบียดเบียนซึ่งกันและกัน ถ้าหากจะมีตัวก็ขอให้เป็นตัวเดียวกันทั่วโลก ทั้งจักรวาล หรือเอกภพ คือมีความรักที่เสมอกัน ย่อมถือว่าเป็นความรักสากล (พุทธทาสภิกขุ, 2540, หน้า 15)

ในทัศนะของผู้วิจารณ์เห็นว่าการมองต่างมุมของนักปราชญ์ทั้งสองมีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง พระมหาจุฬารัตน์ วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี) ท่านได้มองความรักว่า ความรักที่แท้จริงเป็นแรงผลักดันทำงานก็เพราะว่างานนั้นเป็นสิ่งที่วิถีชีวิตของท่านควรทำ ซึ่งเป็นการสร้างตน ทำอย่างไรให้ประสบความสำเร็จในชีวิต ในขณะที่เดียวกัน ท่านหลวงพ่อกุศลทาส ท่านมองว่า ความรัก อันเป็นมูลเหตุของการเกื้อกูลกันในสังคมเป็นการจุดประกายความรักขึ้นในสังคม การที่นักปราชญ์ทั้งสองมองอย่างนี้คงเป็นเพราะมองว่าความรักเป็นพื้นฐานในการสร้างคนให้เกิดแรงผลักดันให้สังคมเกิดความสันติสุข

3. ความรักและความเมตตาในพระพุทธศาสนา ความรักเป็นเรื่องของอารมณ์เป็นเรื่องในระดับโลกียวิสัย ความเมตตาเป็นเรื่องของอารมณ์และเป็นเรื่องในระดับโลกียวิสัยเช่นกัน แต่ความรักมีปริมาณแคบกว่าความเมตตา เพราะความรักนั้นมักเกิดขึ้นจำเพาะเจาะจงกับคนที่เรามีความเสน่หาเท่านั้น ส่วนความเมตตาสามารถขยายปริมาณจากคนที่เรารักไปจนถึงคนที่เราเกี่ยวข้องไปจนถึงคนที่ร่วมชาติร่วมศาสนา ร่วมโลก ร่วมสกลจักรวาลก็ได้ ฉะนั้น ความรักและความเมตตาจึงต่างกันในด้านคุณภาพและปริมาณ ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ ความเมตตาสามารถพัฒนาได้อย่างไม่มีขีดจำกัด แต่ความรักนั้นเมื่อเรารักใครสักคนหนึ่ง เรามักหยุดอยู่ที่คนๆ นั้น เราก็พร้อมจบชีวิตลงไป จนกระทั่งบางครั้งเราคิดว่าถ้าขาดคนที่เรารัก ความรักในเชิงคู่สวามิภักดิ์พร้อมกับความคับแคบ คือ รักปรึภังหยังไป ใครมายุ่งไป พร้อมจะฆ่าพร้อมจะปกป้อง ส่วนเมตตาอันนั้นมีเมตตาและยิ่งเมตตาให้มากขึ้นเรื่อยๆ ก็ยิ่งขยายอาณาบริเวณแห่งเมตตากว้างขวางออกไปจนถึงขอบของจักรวาล (พระมหาจุฬารัตน์ วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี), 2551, หน้า 41-43) ในขณะที่เดียวกันพระพรหมคุณาภรณ์ได้กล่าวว่า ความรักแบบเมตตา เป็นความรักที่ปรารถนาเกื้อกูลกัน ความอนุเคราะห์ ความไม่พยายาบาท ความไม่ปองร้าย กุศลมูล คือ โอโหสะในหมู่มสัตว์ จากที่กล่าวมาเมตตาจึงเป็นความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุขเมตตาตามมีความหมายที่เป็นไปในทางความรัก ความเอื้อโย ความปรารถนาดี (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2552, หน้า 507)

ในทัศนะของผู้วิจารณ์เห็นว่าการมองต่างมุมของนักปราชญ์ทั้งสองมีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง พระมหาจุฬารัตน์ วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี) ท่านได้มองความรักว่า เป็นเรื่องของอารมณ์ในระดับโลกียวิสัย ซึ่งท่านเจาะจงในชีวิตคู่เป็นการมองว่า การครองคู่กันต้องอาศัยความเมตตาจึงจะสามารถครองคู่ไปตลอดกาล ในขณะที่เดียวกัน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ท่านมองว่า ความรักที่ปรารถนาเกื้อกูลกัน ความอนุเคราะห์ ความไม่พยายาบาท ความไม่ปองร้าย กุศลมูล คือ โอโหสะในหมู่มสัตว์ การที่นักปราชญ์ทั้งสองมองอย่างนี้คงเป็นเพราะท่าน ว.วชิรเมธี ความรักเป็นสิ่งที่ทุกคนโหยหาเพื่อให้ได้มาครอบครอง เป็นการมองตามศัพท์ภาษาบาลี ในส่วน หลวงพ่อ ป.อ. ปยุตโต มองความรักว่า เป็นการอนุเคราะห์ สงเคราะห์เกื้อกูลกัน

เป็นการมองในการบูรณาการความหมายของภาษาและการนำมาใช้

4. ความขัดแย้งในครอบครัวและการเยียวยาด้วยความรัก สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันที่อ่อนไหว ก็เป็นสถาบันที่เป็นจุดตั้งต้นของความดีงามในชีวิตของคนมากกว่าสถาบันอื่นใดทั้งหมดทั้งสิ้นที่บอกว่าเป็นสถาบันที่อ่อนไหวก็เพราะว่าถ้าคนสองคน ซึ่งเป็นผู้ก่อร่างสร้างสถาบันครอบครัวนั้นขาดธรรมชาติ ครอบครัวก็จะพังลงมาในพริบตา และที่บอกว่าเป็นจุดตั้งต้นของความเข้มแข็งของสถาบันคู่ภรรยาแก้ว-สามีแก้ว แล้วก็คู่กัลยาณมิตร นั้นมันมีตั้งหลายคู่ทำไมมาสรุปเสียแล้วว่าคู่ของคุณนี้เป็นคู่เวรคู่กรรมในเชิงลบ ทำไมไม่เป็นคู่สร้างคู่สม ทำไมไม่เป็นคู่กัลยาณมิตร ทำไมไม่เป็นคู่อารยชนที่เกิด มาแต่งงานด้วยกัน เพื่อเป็นเพื่อนเรียนรู้บนเส้นทางธรรมด้วยกัน พัฒนาชีวิตไปให้ดีที่สุด จนกว่าที่สติปัญญามนุษย์จะวิวัฒนาการไปถึงมากกว่าหนึ่งก็ได้ เปิดตาเปิดใจเรียนรู้ชีวิตคู่หลายๆ รูปแบบ ก่อนจะลงข้อสรุปด้วย การดูถูกตัวเองว่า เราเป็นคู่เวรคู่กรรม ให้เรียนรู้ชีวิตคู่ในรูปแบบอื่น ใน มิติอื่นๆ ให้ทั่วถึงก่อน ถ้าเราเรียนรู้ให้ทั่วถึงแล้วจะเห็นว่าเราไม่จำเป็นต้อง ยอมรับข้อหาคู่เวรคู่กรรมที่เรามอบให้ตัวเอง เพราะบางทีทางออกมันมีมากกว่าหนึ่ง (พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี), 2551, หน้า 47-51) ในขณะเดียวกัน รศ. ดร.กุลยา ตันติผลาชีวะ ได้กล่าวว่า ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวเป็นรากฐานของการพัฒนาสุขภาพจิต การอยู่ด้วยกันต้องประกอบด้วยความเข้าใจจิตใจของกันและกัน ซึ่งครอบครัวเกิดจากการผูกพันโดยสายเลือด โดยการแต่งงานหรือโดยประเพณีแต่ไม่มีสิ่งใดจะเทียบได้กับความผูกพันทางจิตใจที่มีต่อกัน ความผูกพันนี้เกิดขึ้นจากความรู้สึกทางจิตใจที่ลึกซึ้ง สร้างสมด้วยประสบการณ์ที่มีร่วมกันตลอดระยะเวลาหลายปีหรือตลอดชีวิต เมื่อเริ่มต้นครอบครัวใหม่ ความสัมพันธ์ส่วนใหญ่เป็นแบบทวิภาคี คือ ระหว่างสามีกับภรรยาเท่านั้น ความรักใคร่ปรองดองหรือความขัดแย้งเกิดขึ้นจากการปรับตัวระหว่างคนสองคน ซึ่งมีบุคลิกภาพและภูมิหลังที่แตกต่างกัน แต่สมัครใจจะมาใช้ชีวิตร่วมกัน มีการช่วยเหลือเกื้อหนุนและพึ่งพากันในด้านต่างๆ แห่งอำนาจเกิดขึ้นจากการที่ผู้ใดเป็นฝ่ายที่ต้องพึ่งพิงอีกฝ่ายหนึ่งมากกว่ากัน (กุลยา ตันติผลาชีวะ, 2554, หน้า 8-9) ในทัศนะของผู้วิจารณ์เห็นว่าการมองต่างมุมของนักปราชญ์ทั้งสองมีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี) ท่านได้มองว่า ผู้ก่อร่างสร้างสถาบันครอบครัวนั้นขาดธรรมชาติ มีความอ่อนไหวในการครองเรือน ในขณะเดียวกัน รศ. ดร.กุลยา ตันติผลาชีวะ ท่านมองว่า ความสัมพันธ์ในครอบครัวเป็นรากฐานของการพัฒนาสุขภาพจิต การที่นักปราชญ์ทั้งสองมองอย่างนี้คงเป็นเพราะท่าน ว.วชิรเมธี ครอบครัวที่มีศีลเสมอกันอยู่จึงจะอยู่ด้วยกันได้ ถ้าไม่มีศีลเสมอกันก็อยู่ด้วยกันไม่ได้ ในขณะเดียวกัน รศ. ดร.กุลยา ตันติผลาชีวะมองว่าจิตเป็นรากฐานในการที่จัดสร้างความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ถ้าครอบครัวใดก็ตามปราศจากจิตและสำนึก ครอบครัวนั้นจะเกิดความล้มละลายในสถาบันครอบครัว

5. สติกับความโกรธ ที่ใดที่มีความโกรธที่นั่นไม่มีสติ ที่ใดมีสติที่นั่นไม่มีความโกรธ ความโกรธเปรียบเสมือนหนูสติเปรียบเสมือนแมว ที่ใดมีแมวที่นั่นไม่มีหนู ที่ใดมีหนูที่นั่นไม่มีแมว ฉะนั้นสติจึงเป็นธรรมซึ่งใช้เป็นคู่ปรับกับความโกรธ ได้เป็นอย่างดี ถ้าเราอยากจะหนีความโกรธ เราก็ควรฝึกสติในทุกๆ

อิริยาบถ เมื่อเรามีสติอยู่ในทุกอิริยาบถ ก็คือเรามีความตื่นรู้ในทุก อิริยาบถ จิตของเราที่มีความตื่นรู้เป็น อารมณ์แล้ว ก็ไม่มีพื้นที่ว่างสำหรับความโกรธจะแทรกตัวเข้ามา (พระมหาจุฬชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี), 2551, หน้า 55-57) ในขณะเดียวกัน สมภพ เรื่องตระกูล ได้กล่าวว่า ความโกรธเป็นอารมณ์ทางลบ ที่เกิดขึ้นจากความไม่พอใจ ไม่ได้ในสิ่งที่ตนเองต้องการและคาดหวัง เมื่อถูกขัดขวางความตั้งใจในการกระทำบางอย่างจึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจไปพร้อมกัน อาจแสดงออกมาทางความคิดและพฤติกรรมทางกาย (สมภพ เรื่องตระกูล, 2547, หน้า 11-12)

ในทัศนะของผู้วิจารณ์เห็นว่าการมองต่างมุมของนักปราชญ์ทั้งสองมีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง พระมหาจุฬชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี) ท่านได้มองสติกับความโกรธเป็นของคู่กัน เพราะทั้งสองอย่างนี้จำเป็นต้องมีความเกี่ยวเนื่องกันในการสร้างสติสัมปชัญญะรู้เท่าทันอารมณ์ที่เกิดขึ้นในขณะ ในขณะเดียวกัน สมภพ เรื่องตระกูล ท่านมองว่า ความโกรธเป็นอารมณ์ทางลบ ที่เกิดขึ้นจากความไม่พอใจ ไม่ได้ในสิ่งที่ตนเองต้องการและคาดหวัง การที่นักปราชญ์ทั้งสองมองอย่างนี้คงเป็นเพราะท่าน ว.วชิรเมธี ความโกรธนั้นต้องใช้สติเป็นตัวระงับ ซึ่งเป็นการรู้ทันอารมณ์นั่นเอง ในส่วน สมภพ เรื่องตระกูล ความไม่พอใจในสิ่งที่ตนอยากได้หรือที่คาดหวังย่อมเป็นธรรมดา

6. วิธีระงับความโกรธแบบง่ายๆ อยู่ทุกวันนี้ก็คือ ทานที่กระทบก็ให้ธรรมกระเทือน นั่นคือถ้าเริ่มรู้สึกว่ารุนๆ ฉุนเฉียวขึ้นมาปั๊บ เอาสติไป จับจ้องตรงอาการกรุ่นๆ ฉุนเฉียวนั้น เพราะสติไปอยู่ตรงนั้นความโกรธมัน จะซึ้อายมากมันจะถอยห่างจากไปทันตา ถ้าฝึกมาจนกระทั่งว่า ทุกวันนี้สามารถจัดการความโกรธได้ในระดับที่เรียกว่าพอใจทีเดียว การที่เป็นคนโกรธง่าย ฉุนเฉียว ใครพูดอะไรไม่ถูก หูจะทะลุกลางปล้องก็สามารถทนต่อความโกรธของคนอื่น ทนต่อความแฉ่งของคนอื่น ทนต่อความไม่มีชั้นตอนอะไรมาทรมาน แต่สำหรับคนทั่วไปซึ่งไม่เคยฝึกใจมานั้น ควรฝึกเจริญสติที่เรียกกันว่า “เมตตาพรหมวิหาร” คือ ฝึกตื่นรู้ใจไปพร้อมๆ กันนั้นก็ฝึกมองคนที่เราโกรธว่าเขาก็เป็นเพื่อน (พระมหาจุฬชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี), 2551, หน้า 63-67) ในขณะเดียวกัน ดิข นัทธันท์ ได้กล่าวว่า การจัดการความโกรธตามหลักพุทธสันติวิธี ยังมีเครื่องมือที่เป็นหลักธรรม อีก 3 หมวดธรรม คือ สติ ขันติ และเมตตา ซึ่งหลักสตินั้นในทางพระพุทธศาสนาถือว่าสตินอกจากเป็นเครื่องมือในการจัดการความโกรธแล้ว สติในทางพระพุทธศาสนายังมีไว้เพื่อต่อสู้กับความโกรธหรือความสั่นไหว มีไว้เพื่อรับรู้ การมีสติในเรื่องใดเรื่องหนึ่งคือการรับรู้ว่ามีบางสิ่งบางอย่างดำรงอยู่ที่นั่นในปัจจุบันขณะนั้น สติคือความสามารถที่จะตระหนักรู้ว่ากำลังเกิดอะไรขึ้นในช่วงขณะนั้น “หายใจเข้า ฉันรู้ว่าความโกรธเกิดขึ้นกับฉัน หายใจออกฉันยิ้มให้กับความโกรธ” นี่ไม่ใช่การเก็บกดหรือการต่อสู้ ทว่าเป็นการรับรู้ เวลาที่รับรู้โทสะ เราจะโอบกอดมันไว้ด้วยความระลึกรู้ด้วยความอ่อนโยนอย่างยิ่งยวด (ดิข นัทธันท์, 2551, หน้า 117)

ในทัศนะของผู้วิจารณ์เห็นว่าการมองต่างมุมของนักปราชญ์ทั้งสองมีความสอดคล้องกัน พระมหาจุฬชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี) ได้มองว่า ถ้าฉุนเฉียวขึ้นมาปั๊บ เอาสติไปจับจ้องตรงอาการกรุ่นๆ ฉุนเฉียวนั้น

จึงจะระงับความโกรธได้ในขณะเดียวกัน ท่านติช นัทฮันห์ มองว่า การจัดการความโกรธเป็นพุทธสันติวิธี เพราะเป็นหลักธรรมในการจัดการความโกรธ การที่นักปราชญ์ทั้งสองมองอย่างนี้คงเป็นเพราะท่าน ว.วชิรเมธี มองว่า ความโกรธนั้นต้องใช้สติเป็นตัวระงับเป็นการนำเอาสติมาจับอารมณ์ที่ฉุนเฉียวนั่นเอง ในส่วน ท่านติช นัทฮันห์ มองว่า สติเป็นหลักธรรมที่เป็นเครื่องมือช่วยให้ระงับความโกรธได้โดยการอาศัย สติรู้เท่าทันอารมณ์นั่นเอง

7. จงพลิกความโกรธให้เป็นเมตตา การที่จะพลิกความโกรธให้เป็นความเมตตานั่น เป็นเรื่องที่ยากยิ่งกว่าการทำได้ยาก หากเราสามารถตั้งเนื้อตั้งตัวจากความโกรธได้แล้ว จึงหันกลับมาทบทวนตัวเอง แล้วหันกลับไปทบทวนคนที่ทำให้เราโกรธ ว่าทั้งเราทั้งเขาต่างก็เป็น เพื่อนร่วมเกิดแก่เจ็บตายในสังสารวัฏมาด้วยกันแท้ๆ แต่ละคนมีกรรมเป็นของตัวเอง ซึ่งเรียกว่าทุกข์หนักหนาสาหัสอยู่แล้ว ทำไมจะต้องมาสร้างกรรมใหม่ต่อกันและกันอีก เราแต่ละคนแบกกรรมของตัวเองก็เรียกว่าหนักอึ้งพอแล้วนะ ถ้าเรายังมาโกรธกันและกัน มาสร้างกรรมสร้างเวรใหม่ก็เท่ากับว่าเรากำลังเพิ่มภาระแห่งความทุกข์ลงไปบนเป้หลังของเราให้หนักอึ้งยิ่งขึ้น เมื่อคิดได้อย่างนี้ว่าเราต่างก็มีภาระมากพอแล้ว ก็จะเห็นทั้งเราเห็น ทั้งเขากลายเป็นเสมือนสัตว์ผู้ลอยคอบอยู่ในทะเลทุกข์เสมอกัน แท้ที่จริงทั้งเราทั้งเขาเป็นบุคคลที่ควรแก่การสังเวช ควรแก่ความสงสาร ควรแก่ความเมตตาทั้งคู่เลย ฉะนั้นอย่ามาเสียเวลาโกรธกันอยู่อีกเลย เมตตา กันไว้ดีกว่า แล้วก็แผ่เมตตาให้เขา ภาวนาให้เขามีความร่มเย็นเป็นสุข มีอายุยืนยาว มีสุขภาพ กายสุขภาพจิตแข็งแรงสมบูรณ์ มีครอบครัวที่มั่นคง มีหน้าที่การงานที่สูงส่ง (พระมหาจุฬาลงกรณ วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี), 2551, หน้า 71-75) ในขณะเดียวกัน พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธิ์ ปยุตโต) ได้กล่าวว่า เมตตา มีคู่ปรับสำคัญอย่างหนึ่งคือ ความโกรธ ความโกรธเป็นศัตรูที่คอยขัดขวางไม่ให้เมตตาเกิดขึ้น คนบางคน เป็นผู้มักโกรธ พอโกรธขึ้นมาแล้วก็ต้องทำอะไรรุนแรงออกไป ทำให้ เกิดความเสียหาย ถ้าทำอะไรไม่ได้ ก็หงุดหงิดงุ่นง่านทรมานใจตัวเองในเวลานั้นเมตตาหลบหายไป ไม่รู้จะไปซ่อนตัวอยู่ที่ไหน ไม่ยอมปรากฏให้เห็น ส่วนความโกรธ ทั้งที่ไม่ต้องการแต่ก็ไม่ยอมหนีไป บางทีจนปัญญา ไม่รู้จะขับไล่หรือกำจัดให้หมดไปได้อย่างไร โบราณท่านรู้ใจและเห็นใจคนขี้โกรธ จึงพยายามช่วยเหลือ โดยสอนวิธีการต่างๆ สำหรับระงับความโกรธ วิธีการเหล่านี้มีประโยชน์ไม่เฉพาะสำหรับคนมักโกรธเท่านั้น แต่เป็นคติแก่ทุกคน ช่วยให้เห็นโทษของความโกรธ และมันในคุณของเมตตายิ่งขึ้น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ประยุทธิ์, 2552, หน้า 4)

ในทัศนะของผู้วิจารณ์เห็นว่าการมองต่างมุมของนักปราชญ์ทั้งสองมีความสอดคล้องกัน พระมหาจุฬาลงกรณ วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี) ได้มองว่า การพลิกความโกรธเป็นเมตตานั่นเป็นการให้อภัยเพื่อความสันติไปแห่งความโกรธ ถ้าหากโกรธต่อกันอยู่อย่างนั้นถือว่าเป็นการสร้างกรรมใหม่ต่อกัน การที่คนเรารู้จักให้อภัยเพื่อเป็นการสายใยแห่งความสุขร่วมกัน ส่วน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) มองว่า เมตตานั่นเป็นคู่ปรับของความโกรธ เพราะความโกรธเป็นศัตรูที่คอยขัดขวางไม่ให้เมตตาเกิดขึ้น การที่นักปราชญ์ทั้งสองมองอย่างนี้คงเป็นเพราะท่าน ว.วชิรเมธี มองว่า การให้อภัยหรือความมีเมตตาเป็นการเอาชนะความโกรธ

ในส่วน หลวงพ่อ ป.อ. ปยุตฺโตมองว่า เมตตาเป็นเครื่องกำจัดความโกรธ เพราะเมตตาเป็นหลักธรรมเกื้อกูลโลก เป็นหลักธรรมที่สร้างความอ่อนน้อมถ่อมตัว เป็นหลักธรรมที่ไม่สร้างปฏิกิริยาให้เกิดขึ้นต่อ จึงเห็นว่าเมื่อความเมตตาเกิดขึ้นความโกรธย่อมหายไป

4. สรุป

หนังสือเล่มนี้ส่วนใหญ่เป็นการอธิบายถึงความรัก ของท่านพระมหาจุฬาลงกรณ วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี) สามารถใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิตของตนเองอย่างเรียบง่ายและเข้าใจได้ง่ายมากขึ้น ซึ่งมี 7 ประเด็น คือ ประเด็นที่ 1) ความรักกับความทุกข์ ประเด็นที่ 2) ความรักรักที่แท้จริง ประเด็นที่ 3) ความรักและความเมตตาในพระพุทธศาสนา ประเด็นที่ 4) ความขัดแย้งในครอบครัวและการเยียวยาด้วยความรัก ประเด็นที่ 5) สติกับความโกรธ ประเด็นที่ 6) วิธีระงับความโกรธแบบง่ายๆ และประเด็นที่ 7) จงพลิกความโกรธให้เป็นเมตตา ความรักของชายหญิงนั้น ต้องประสบพบเจอกับสิ่งที่เป็นความทุกข์บ้าง ความสุขบ้างตามแล้วแต่ของคู่กันนั้นๆ เมื่อความรักเกิดขึ้นคู่ชีวิตหรือคู่ครองควรมีความกรุณาต่อกันและกัน เพื่อให้เกิดความสันติสุขในครอบครัวได้

จุดเด่น : จากการอ่านหนังสือเล่มนี้ พบว่า แต่ละบทก็จะมีการตีความหมายเกี่ยวกับข้อบกพร่อง เช่น การตีความหมายความรักกับความทุกข์ ที่อธิบายค่อนข้างละเอียดว่า ทุกข์มักจะเกิดจากรักแบบไหน และความรักที่แท้จริงหมายถึงอะไร จากนั้นจะลำดับประเด็นปัญหาย่อยที่อยู่ภายในบทเป็นข้อๆ โดยมีสัญลักษณ์รูปดอกไม้มันเป็น เครื่องหมายแสดงการสิ้นสุดแต่ละประเด็นย่อย และในแต่ละประเด็นปัญหาย่อยก็จะเรียบเรียงเป็นร้อยแก้วที่ สอดคล้องสัมพันธ์กัน ตลอดจนมีการอธิบายขยายความประกอบกับยกตัวอย่างอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อหา ความรวมทั้งใช้ตัวอักษรสีเข้มและตัวอักษรขนาดใหญ่แทนการเน้นข้อความที่เป็นใจความสำคัญของประโยค หรือต้องการส่งสารให้ผู้อ่านเข้าใจไปในทิศทางเดียวกันได้ง่ายขึ้น ทั้งนี้ในแต่ละบทเริ่มตั้งแต่บทที่ 1 จะมีการทบทวนเนื้อหาของบทเดิมก่อนขึ้นบทเรียนใหม่เสมอ ไม่เพียงเท่านั้นมีการนำเสนอเนื้อหาที่ยังชวนให้ผู้อ่านอดทนติดตามสาระต่างๆ ที่มีมากถึง 85 หน้า และเห็นประโยชน์ของการศึกษานี้ ดังจะเห็นได้จากข้อความนี้ ขอให้อดทน ตั้งต้นสนใจศึกษาสิ่งที่เรียกว่า อุปสรรคหรือปัญหาอื่น อีกครั้งหนึ่ง ต่อไปจะได้ก้าวหน้าได้เร็ว

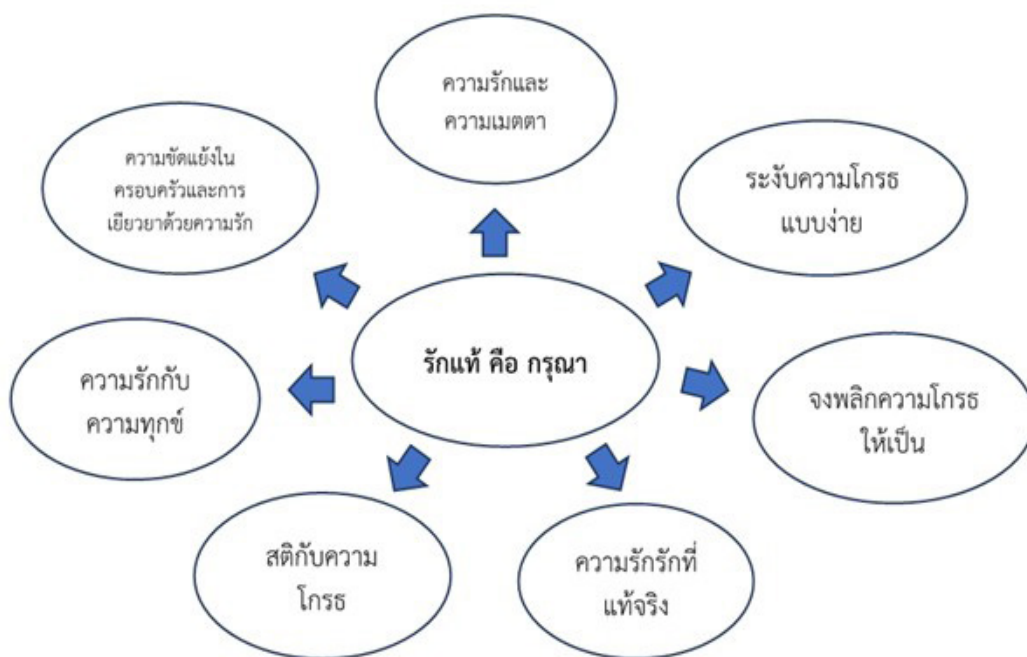
สิ่งที่อยากนำเสนอ : ผู้ศึกษาได้มีข้อสังเกตว่า ภาษาไทยไม่มีเครื่องหมายสำหรับจบประโยค แต่ใช้การเว้นวรรคเพื่อจบประโยคแทน แต่สาระธรรมนี้ใช้เครื่องหมายจุดหรือเครื่องหมายมหัพภาคจบประโยคตามหลัก ไวยากรณ์ภาษาอังกฤษ รวมถึงใช้เครื่องหมายอัฒภาค (Semicolon) คั่นระหว่างประโยคเพื่อป้องกันความสับสน ใช้เครื่องหมายทวิภาค (Colon) เพื่อแจกแจงรายการ และใช้เครื่องหมายยัติภังค์ (-) เพื่ออธิบายขยาย ความซึ่งการใช้เครื่องหมายดังกล่าว แม้ไม่ผิดหลักไวยากรณ์ แต่ก็ไม่เป็นที่นิยมในงานเขียนภาษาไทย ถ้า เป็นไปได้ควรใช้การเว้นวรรคเพื่อการจบประโยคแทน เพราะการใส่

เครื่องหมายเหล่านี้ไม่ได้ช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจความได้มากขึ้น ในทิศทางตรงกันข้าม อาจทำให้ผู้อ่านเสีย ธรรมชาติที่ต้องเห็นเครื่องหมายมากมายในแต่ละย่อหน้า และอาจจะทำให้เข้าใจผิดว่าเป็นงานแปลที่มี ต้นฉบับเป็นภาษาอังกฤษ

5. องค์ความรู้ที่ได้รับ

หนังสือเล่มนี้ส่วนใหญ่เป็นการอธิบายถึงความรักของท่านพระมหาอุทมิชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี) สามารถใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิตของตนเองอย่างเรียบง่ายและเข้าใจได้ง่ายมากขึ้น ได้แก่ 1) ความรัก กับความทุกข์ 2) ความรักรักที่แท้จริง 3) ความรักและความเมตตาในพระพุทธศาสนา 4) ความขัดแย้ง ในครอบครัวและการเยียวยาด้วยความรัก 5) สติกับความโกรธ 6) ระวังความโกรธแบบง่ายๆ และ 7) จงพลิกความโกรธให้เป็นเมตตา ความรักของชายหญิงนั้น ต้องประสบพบเจอกับสิ่งที่เป็นความทุกข์บ้าง ความสุขบ้าง ตามแล้วแต่ของคู่กันนั้นๆ เมื่อความรักเกิดขึ้นคู่ชีวิตหรือคู่ครองควรมีความกรุณาต่อกัน และกัน เพื่อให้เกิดความสันติสุขในครอบครัวได้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

กุลยา ตันติผลาชีวะ. (2554). *สายใยรักสายใยครอบครัว*. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: พระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
ดิช นัทธันท์. (2551). *ความโกรธ: ปัญญาดับเปลวไฟแห่งโทษ*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมล
คีมทอง.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2552). *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ*. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
_____. (2552). *ทำอย่างไรจะหายโกรธ*. (พิมพ์ครั้งที่ 158). กรุงเทพฯ: พิมพ์สวย.

พระมหาวิมลชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี). (2551). *รักแท้ คือ กรุณา*. กรุงเทพฯ: สุภา.

พระอาจารย์มิชูโอะ คเวสโก. (2552). *เหตุผลควรโกรธ ไม่มีในโลก*. กาญจนบุรี: มูลนิธิพระอาจารย์มิตซู
โอะ คเวสโก.

พุทธทาสภิกขุ. (2540). *รักผู้อื่น: แก้ปัญหาได้ทุกเรื่อง*. บทคัดย่อจากชุดสิ่งสำคัญที่พากันมองข้าม. กรุงเทพฯ:
มูลนิธิเผยแผ่ชีวิตประเสริฐ.

สมภพ เรื่องตระกูล. (2547). *ความเครียดและอาการทางจิตเวช*. กรุงเทพฯ: เรือนแก้ว.

วิจารณ์หนังสือ : Book Reviews

คนไทยกับเทคโนโลยี*

Thai People and Technology

ผู้เขียน: พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)

Author: Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto)

สุชาติ มวลชัยภูมิ และพระมหามิตร จิตปณฺโญ

Suchat Maulchaiyaphum and Phramaha Mit Thitapanyo

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Mahschulalongkornrajavidyalaya, Khon Kaen Campus, Thailand

Corresponding Author, E-mail: imsuchat@gmail.com

บทคัดย่อ

บทวิจารณ์หนังสือนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอหนังสือ “คนไทยกับเทคโนโลยี” โดย พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) เขียนขึ้นมาเพื่ออธิบาย เปรียบเทียบ คนไทยกับเทคโนโลยีว่าเป็นอุปกรณ์อำนวยความสะดวก ด้วยเหตุนี้ไทยจึงเป็นประเทศผู้บริโภคนเทคโนโลยี ไม่ใช่ประเทศผู้ผลิตจนกลายเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้คนไทยอ่อนแอ กลายเป็นการเสพติดเทคโนโลยีที่สร้างค่านิยมใหม่ในสังคมไทย จนเกิดการตั้งคำถามหรือประเด็นต่างๆ ที่สร้างแรงกระตุ้นให้เกิดแนวคิดในการนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาตนเอง สร้างความเข้าใจในการใช้เทคโนโลยี มีความอดุสาหะในการพัฒนาบุคลากรแบบยั่งยืนตามแนวทางและหลักพุทธศาสนา

คำสำคัญ: คนไทย; เทคโนโลยี

Abstract

This book review is for presentation the book Thai people and technology by Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto) was written to explain and compare Thai people

*ได้รับบทความ: 20 สิงหาคม 2565; แก้ไขบทความ: 24 เมษายน 2566; ตอรับตีพิมพ์: 30 เมษายน 2566

Received: August 20, 2022; Revised: April 24, 2023; Accepted: April 30, 2023

and technology as convenient tools. For this reason, Thailand was a technology consumer country; not a producing country until it became an important factor that made Thai people weak, and became addicted to technology that created new values in Thai society. Until there were questions or issues that stimulated the idea of using it for self-improvement, built an understanding of using technology, and endeavored to develop sustainable personnel according to guidelines and principles Buddhism.

Keywords: Thai People; Technology

1. บทนำ

หนังสือ “คนไทยกับเทคโนโลยี” โดย พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) นั้น เป็นหนังสือที่ตัดตอนจากคำบรรยายแก่คณะนักศึกษาปริญญาโท คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เรื่อง “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์” ที่วัดญาณเวศกวัน วันเสาร์ที่ 25 มกราคม 2540 และบางส่วนตัดตอนจากคำบรรยายเรื่อง “การพัฒนาแบบยั่งยืนตามแนวทางและหลักพุทธศาสนา” แก่คณะนักศึกษาปริญญาโท สาขาพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล ที่วัดญาณเวศกวัน

วันอังคารที่ 4 กุมภาพันธ์ 2540 ภาษาที่ใช้เป็นภาษาที่ง่าย และเป็นภาษาร่วมสมัย รวมทั้งถ้อยกถุเกณฑ์ทางด้านวิทยาศาสตร์เป็นหลัก โครงสร้างเนื้อหาของหนังสือ มีลักษณะการแต่งคำประพันธ์ประเภทคำบรรยายและโอวาท โครงสร้างการแต่ง ประกอบด้วย ส่วนนำ ส่วนเนื้อหาและส่วนสรุป โดยเนื้อหาหลักของหนังสือเรื่องนี้ แบ่งออกเป็น 5 ตอน ประกอบด้วย 1) ไทยยังไม่เป็นสังคมผู้ผลิต แต่เป็นสังคมผู้บริโภคเทคโนโลยี 2) ไทยมีจุดเริ่มที่ผิด ในการสัมพันธ์กับเทคโนโลยี 3) คนไทยยังไม่ถึงความหมายของเทคโนโลยี 4) คนไทยยังศึกษาไม่ถึงสาระของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และ 5) คนไทยยังใช้เทคโนโลยีแบบไม่ได้คุณค่าในการพัฒนา

เมื่อพิจารณาตามชื่อหนังสือ จะมีคำหลักคือคำว่า “คนไทย” และคำว่า “เทคโนโลยี” ท่านได้อธิบายและอุปมาเปรียบเทียบกับ “ไทยกับฝรั่ง” เป็นลำดับสืบต่อไปกันด้วยการตั้งคำถามหรือประเด็นใหม่ๆ ที่จะกระตุ้นให้ผู้อ่านเกิดแนวคิดแนวทางในการนำความคิดนั้นไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาตนเองให้ดีขึ้น ผู้วิจารณ์สนใจประเด็นนี้เป็นพิเศษเป็นเพราะปัจจุบันโลกได้เข้าสู่ยุคดิจิทัล เทคโนโลยีจึงมีความจำเป็นต่อการดำเนินชีวิต หากรู้เท่าทันและรู้จักใช้เทคโนโลยี ย่อมเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติและสังคมไทยที่จะสามารถแข่งขันกับประเทศอื่นได้ ขณะเดียวกันสามารถให้สังคมโลกได้รู้ถึงความมีเอกลักษณ์และวัฒนธรรมประเพณีของสังคมไทยที่มีมาช้านานได้

จากการอ่านหนังสือเล่มนี้ พบว่า พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้แสดงธรรมในเบื้องต้นโดยอธิบายว่าอะไรคือเทคโนโลยี ชี้ให้เห็นแนวความคิดของคนไทยกับคนต่างชาติที่มองเทคโนโลยีใน

มุมมองทั้งที่เหมือนและต่างกัน ได้นำให้ผู้อ่านได้ตระหนักถึงความสามารถของตนและพัฒนาความสามารถให้เต็มที่ให้เข้าใจเทคโนโลยีตั้งแต่ต้นไปตามลำดับ เป็นการกระตุ้นหรือเร้าให้เกิดการพัฒนาตนเองและเป็นการแนะนำที่ได้ประโยชน์สูงสุดแก่คนไทยทุกคนผู้ศึกษาได้อ่าน วิเคราะห์ และสังเคราะห์ สรุปรวมนเนื้อหาไปตามลำดับขั้นตอนโดยย่อดังนี้

2. ไทยยังไม่เป็นสังคมผู้ผลิต แต่เป็นสังคมผู้บริโภคเทคโนโลยี

เหตุปัจจัยสำคัญยิ่งที่ทำให้คนไทยอ่อนแอมี 2 อย่างคือ ค่านิยมใฝ่เสพบริโภคและลัทธิรอผลดลบันดาล สังคมไทยถูกตราชื่อว่าเป็นสังคมด้อยพัฒนาหรือกำลังพัฒนา เป็นสังคมผู้ตาม เป็นผู้รับ เป็นสังคมที่ถูกกำหนด ไม่เป็นสังคมที่เป็นฝ่ายกำหนด เป็นสังคมฝ่ายบริโภค ไม่ใช่ฝ่ายผลิต เป็นฝ่ายเสียเปรียบ เทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญ เป็นตัวบันดาลอิทธิพลสำคัญในระบบเศรษฐกิจแห่งการแข่งขันในปัจจุบัน เป็นอุปกรณ์ที่อยู่เบื้องหลังอุตสาหกรรมทั้งหมด เป็นอุปกรณ์แห่งอำนาจ ในแง่เทคโนโลยี ไทยเป็นประเทศผู้บริโภคเทคโนโลยี ไม่เป็นประเทศผู้ผลิตเทคโนโลยี กระแสโลกาภิวัตน์นั้น ประเทศที่ผลิตเทคโนโลยีจะเป็นผู้กำหนด ประเทศไทยจึงไม่เป็นตัวของตัวเอง จะทำอะไรให้ก้าวต่อไปก็ทำไม่ได้เพราะไม่มีเทคโนโลยีต้องรอให้ฝรั่งผลิตขึ้นมาก่อนแล้วจึงทำได้ ฝรั่งจึงเป็นทั้งผู้กำหนดและหาผลประโยชน์จากไทย เราจึงกลายเป็นผู้ถูกระงับ และกลายเป็นเหยื่อ สาเหตุที่สังคมไทยอยู่ในภาวะเช่นนี้ เป็นเพราะอิทธิพล 2 อย่าง คือ การถูกรอรับโดยภาวะบีบคั้นบังคับ เนื่องจากเรามีอำนาจเข้มแข็งกว่าเรา เราไม่มีสิทธิเรียกร้อง ไม่มีสิทธิต่อรอง เราจึงถูกรอรับ และการถูกรอรับด้วยความพอใจ หมายความว่า สังคมไทยพอใจที่จะเป็นอย่างนั้น เราจึงทำตัวให้เป็นเหยื่อไปเอง แบบที่สองนี้เป็นมาก ถ้าเราไม่พอใจที่จะเป็นเหยื่อ แม้เราจะถูกรอรับจากภายนอกด้วยปัจจัยทางด้านระบบ แต่ไม่ช้า ด้วยความเข้มแข็งของคุณภาพคน เราจะพลิกตัวขึ้นอยู่เหนือได้ จึงต้องพัฒนาคนไทยให้เข้มแข็ง ฉะนั้นเราจึงเสียเปรียบทุกอย่าง เพราะเป็นผู้บริโภคของที่เขาผลิตผลิตเองไม่ได้ นิสัยในการผลิตนี้สำคัญมาก เป็นความเข้มแข็ง ส่วนความอ่อนแอลงมากกับนิสัยชอบเสพบริโภคคือกินนอนสบายใช้ของสำเร็จ ไม่ต้องทำอะไร คนไทยยังมองแบบนักบริโภคคือมีกินมีใช้อย่างฝรั่ง แทนที่จะมองแบบนักผลิตคือทำได้อย่างฝรั่ง หมายความว่า ฝรั่งทำอะไรได้ เราจะทำให้ได้อย่างนั้น และต้องทำให้ได้ดียิ่งกว่าฝรั่ง ถ้าทำได้ขนาดนี้แล้วชาติไทยชนะแน่ในการแข่งขัน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2540, หน้า 1-9)

ซึ่งสอดคล้องกับความคิดของ ธรรมทัช ทองอร่าม ผู้เชี่ยวชาญอาวุโส ศูนย์วิเคราะห์เศรษฐกิจทีทีบี กล่าวไว้ว่า จุดที่ต้องหาโอกาสพัฒนาต่อยอด คือ ระดับการใช้คอมพิวเตอร์ของคนไทยค่อนข้างต่ำ เมื่อเทียบกับค่าเฉลี่ยโลกในปี 2563 ไทยมีผู้ใช้คอมพิวเตอร์จำนวน 16.8 ล้านคน คิดเป็น 26.4% ของประชากรเท่านั้น แม้ว่าไทยจะมีระดับการใช้โทรศัพท์มือถือสูงตามที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น แต่กลับพบว่า มีการใช้คอมพิวเตอร์ค่อนข้างน้อย ซึ่งว่าคนไทยส่วนใหญ่ยังเป็นผู้รับและใช้เทคโนโลยีของประเทศ

ผู้นำเทคโนโลยีเป็นหลัก กล่าวคือ ไม่ได้เป็นผู้ผลิตนวัตกรรมทางเทคโนโลยีขึ้นมานั่นเอง ดังนั้น การพัฒนาไปสู่การเป็นผู้นำเทคโนโลยี จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาแรงงานให้มีทักษะด้านการใช้เทคโนโลยีเพื่อเข้าสู่ตลาดแรงงานมากขึ้น สิ่งเหล่านี้จะนำไปสู่การเพิ่มขีดความสามารถการใช้คอมพิวเตอร์เพื่อการพัฒนาต่อยอดนวัตกรรม นอกจากนี้ ยังพบว่าตัวชี้วัดความปลอดภัยของผู้ใช้อินเทอร์เน็ตของไทยค่อนข้างต่ำกว่าค่าเฉลี่ยโลก จึงมีความจำเป็นที่จะต้องสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาหรือดึงดูดให้บริษัทซอฟต์แวร์บริการด้านความปลอดภัยของข้อมูลเข้ามาลงทุนในไทยเพิ่มมากขึ้น (ธรรมทัช ทองอร่าม, 2564)

ในทัศนะของผู้ศึกษาเห็นว่า นักปราชญ์ทั้งสองท่านได้นำเสนอเหตุผลปัจจัยในแง่ที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีทั้งค่านิยมใฝ่เสพบริโภคและลัทธิหรือผลดลบันดาล เป็นเหตุปัจจัยสำคัญยิ่งที่ทำให้คนไทยอ่อนแอ ท่านทั้งสองยังให้แนวคิดอีกว่า สังคมไทยเป็นสังคมผู้ตาม เป็นผู้รับ เป็นสังคมที่ถูกกำหนดไม่ใช่สังคมที่เป็นฝ่ายกำหนดจึงกลายเป็นสังคมฝ่ายบริโภค ไม่ใช่ฝ่ายผลิต เป็นสังคมที่เสียเปรียบด้านเทคโนโลยี ไม่มีบทบาทสำคัญแต่อย่างใด ในขณะที่เดียวกันท่านยังให้มุมมองอีกว่า การจะเป็นผู้นำเทคโนโลยี จำต้องพัฒนาแรงงานให้มีทักษะด้านการใช้เทคโนโลยีเพื่อเข้าสู่ตลาดแรงงานสากล สิ่งเหล่านี้จะนำไปสู่การเพิ่มขีดความสามารถการใช้คอมพิวเตอร์เพื่อการพัฒนาต่อยอดนวัตกรรม ที่ทั้งสองท่านให้มุมมองอย่างนี้คงเป็นเพราะผู้ใช้อินเทอร์เน็ตของไทยค่อนข้างต่ำกว่าค่าเฉลี่ยโลก จึงมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาและสนับสนุนให้เกิดแรงดึงดูดให้บุคลากรของไทยได้เข้าถึงเทคโนโลยีให้มากขึ้น จนสามารถเป็นผู้นำเทคโนโลยีได้ในที่สุด

3. ไทยมีจุดเริ่มต้นที่ผิด ในการสัมพันธ์กับเทคโนโลยี

คนไทยเราไม่มีนิสัยนักผลิต แล้วยังขาดความเข้มแข็งทางปัญญา คือความใฝ่รู้อีกด้วย ที่เป็นอย่างนี้ เพราะมีทุนดีพิเศษติดตัวคือสภาพภูมิศาสตร์ที่มีธรรมชาติแวดล้อมอุดมสมบูรณ์ เราไม่เพลินอยู่กับความสะดวกสบายจากความอุดมสมบูรณ์ทำให้ตกอยู่ในความประมาท ชอบผัดผ่อน ไม่กระตือรือร้นขวนขวายเอาแต่ที่สบายและอ่อนแอ ขาดความมุ่งมั่นที่จะทำการต่างๆ อย่างเด็ดเดี่ยวจริงจัง ต่างจากฝรั่งที่ธรรมชาติแวดล้อมบีบคั้น ทำให้เขาต้องลุกขึ้นดิ้นรนขวนขวาย ตั้งจุดหมายแน่วแน่ ทำจริงจึงมั่นคง ผัดผ่อนเวลาไม่ได้ ทำให้เข้มแข็ง ในแง่ของจุดเริ่มต้นที่คนไทยได้สัมพันธ์กับเทคโนโลยี มีผลต่อความแตกต่างในด้านจิตใจ ไทยและฝรั่งใช้เทคโนโลยีอย่างเดียวกัน แต่ความรู้สึกนึกคิดและการมองความหมายไม่เหมือนกัน คนไทยมองเทคโนโลยีในความหมายแบบบริโภคนิยมคือมองว่าเทคโนโลยีคือเครื่องช่วยอำนวยความสะดวกสบาย มองอุตสาหกรรมว่าเป็นกระบวนการผลิตสิ่งเสพบริโภคเพื่อให้เราเป็นอยู่สบาย ส่วนฝรั่งมองว่าเทคโนโลยีเป็นผลผลิตแห่งความพยายามในการสร้างสรรค์ คือได้วัฒนธรรมวิทยาศาสตร์ ได้จิตใจใฝ่รู้ นิยมเหตุผล ชอบค้นคว้าทดลอง อันเป็นรากฐานของความเข้มแข็งทางปัญญา และได้วัฒนธรรมอุตสาหกรรม คือวัฒนธรรมแห่งการผลิตด้วยความขยันหมั่นเพียร ความอดทนต่อความยากลำบาก ไม่ยอมย่อท้อต่อความเหน็ดเหนื่อย ได้นิสัยความใฝ่รู้-สู้สิ่งยากและนิสัยนักผลิต เพราะฉะนั้น ไทยเราจะต้องรู้ตัวและแก้ปัญหา

เรื่องนี้ให้ได้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2540, หน้า 9-17)

ในขณะเดียวกัน Fareed Zakaria (วิรัชภาค แปล) กล่าวไว้ว่า การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีที่ล่าสุดดูเหมือนจะเป็นทางเลือกที่แปลก ไม่น่าประหลาดสำหรับผู้มองเทคโนโลยีในแง่ดี เวลานั้นมันอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ลำบาก จนมาร์ก แอนดรีสเซน ผู้ประดิษฐ์เว็บเบราว์เซอร์รายใหญ่เจ้าแรก ถึงขั้นตีพิมพ์บทความลงในวอลล์สตรีตเจอร์นัล ด้วยพาดหัวชวนฉงนว่า “ทำไมซอฟต์แวร์ถึงกำลังกินโลกเรา” บริษัทใหม่ๆ พบว่าพวกเขาสามารถใช้ซอฟต์แวร์เพิ่มกำไรได้มากมาย ธุรกิจที่อยู่ในตลาดแต่เดิมไม่ยอมเปลี่ยนเป็นดิจิทัลจะถูกเจ้าอื่นเข้ามาแทนที่ทันที...สังคมเครือข่ายจะสร้างความเปลี่ยนแปลงมากกว่าที่เราเห็นในช่วง 100 ปีที่ผ่านมาอย่างมาก ความเปลี่ยนแปลงทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นเรื่องบวกเสมอไป สมาร์ทโฟนพิสูจน์ให้เห็นหนทางที่มีประสิทธิภาพสูงจนอันตรายในการระดมคนจากชาติพันธุ์เดียวกัน...เป็นตัวทำลายอุปสรรคเดียวที่ยังเหลืออยู่ สำหรับอนาคตดิจิทัลลงอย่างสิ้นเชิง นั่นคือทัศนคติของมนุษย์ หลายคนติดอยู่ในวิถีเก่า บางคนไม่เต็มใจจะส่งข้อมูลบัตรเครดิตผ่านอินเทอร์เน็ต หลายคนไม่เคยคิดถึงการเรียนออนไลน์ และส่วนใหญ่ไม่ยินยอมนัดพบแพทย์ผ่านการพูดคุยทางวิดีโอ...บังคับให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ทั้งในหมู่ประชาชนและในธุรกิจ (Fareed Zakaria, 2020, pp. 144-149)

ทัศนะผู้ศึกษาเห็นว่า นักปราชญ์ทั้งสองท่านได้ให้มุมมองที่น่าสนใจว่าคนไทยใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องช่วยอำนวยความสะดวกสบายมากกว่าคุณค่า ซึ่งอาศัยเพียงความเชื่อเป็นฐานความคิด โดยไม่มีปัญหาในการพิจารณา ด้วยเหตุนี้สังคมไทยจึงถูกมองว่าเป็นนักบริโภคมเทคโนโลยีนิยม เพราะชอบเสพบริโภคมากกว่าผลิต มองเทคโนโลยีเป็นเพียงตัวหนุนเสริมเพื่อให้เป็นอยู่สบายขึ้นเท่านั้น ที่ทั้งสองอย่างอย่างนี้คงเป็นเพราะวัฒนธรรมความเชื่อ ในขณะที่ฝรั่งเป็นนักผลิตเทคโนโลยี จนเป็นวัฒนธรรมวิทยาศาสตร์ นี่คงเป็นอีกเหตุหนึ่งที่คนไทยมีจุดเริ่มที่ผิดในการสัมพันธ์กับเทคโนโลยี

4. คนไทยยังมองไม่ถึงความหมายของเทคโนโลยี

“เทคโนโลยี” ความหมายอย่างหยาบเป็นการมองแบบนักเอาผลหรือนักเสวยผล ไม่มองลึกลงไปแบบนักสร้างเหตุ เทคโนโลยีเป็นวัตถุอุปกรณ์สำเร็จรูป เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ที่อำนวยความสะดวกสบาย หรือเครื่องมือเครื่องใช้ที่จะมาช่วยให้เราทำอะไรๆ ได้ดียิ่งขึ้น และสามารถทำได้ดียิ่งๆ ขึ้นไป คนไทยส่วนมากมองเทคโนโลยีแบบนักเสพนักบริโภค คือมองว่าเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือที่มาช่วยบำรุงบำเรออำนวยความสะดวกสบาย ส่วนความหมายอย่างละเอียด ฝรั่งใช้คำว่า Technology มาจาก techno + logy (ความรู้หรือวิทยา) เทคโนโลยีที่จริงเป็นเรื่องของความรู้ที่จะทำหรือการรู้จักดำเนินการประยุกต์ความรู้มาใช้ประโยชน์ทำการสร้างสรรค์คู่กับวิทยาศาสตร์ เป็นการนำความรู้วิทยาศาสตร์มาประยุกต์ใช้ เป็นความรู้ขั้นปฏิบัติการนำมาใช้ประโยชน์ ไม่ใช่ความรู้เฉยๆ ไม่ใช่เป็นแค่เครื่องมือ แต่จะต้องมองลงไปถึงความหมายพื้นฐาน คือตัวภูมิปัญญา หรือตัวความรู้ พอมองอย่างนี้ก็จะเห็นว่า science คู่กับ

technology คือวิทยาศาสตร์คู่กับเทคโนโลยี ถ้าเทคโนโลยีไม่มีวิทยาศาสตร์เป็นฐาน เทคโนโลยีพัฒนาไม่ได้ จึงต้องพัฒนาวิทยาศาสตร์มาเป็นฐานของการพัฒนาเทคโนโลยี คนไทยเรามักติดอยู่แค่เทคโนโลยี ในความหมายอย่างหยาบที่ไม่ถูกต้อง เข้าไม่ถึงวิทยาศาสตร์ วัฒนธรรมวิทยาศาสตร์แทบไม่เกิดขึ้นในเมืองไทย ถ้าวัฒนธรรมวิทยาศาสตร์เกิด จิตใจวิทยาศาสตร์เกิด จะมีความใฝ่รู้ จะนิยมเหตุผล จะชอบทดลอง จะนิยมปัญญา และจะชอบแสวงหาปัญญา อย่างไรก็ตาม การพัฒนาคนที่จะเป็นหลักประกันว่าจะเกิดผลดีเป็นประโยชน์สุขอย่างแท้จริง ต้องพัฒนาคนให้สามารถโยงศาสตร์กับศิลป์ ให้ถึงกุศลด้วย คือให้มาเชื่อมต่อหรือรับใช้เจตจำนงที่จะใช้ศิลปนำศาสตร์ไปทำการสร้างสรรค์ให้เกิดผลดีเป็นประโยชน์แก่ชีวิตและสังคมอย่างแท้จริง เช่นนำมาช่วยให้มนุษย์มีปัจจัยสี่กินใช้ทั่วถึง มีสุขภาพดี บำบัดทุกข์ภัย ให้เป็นอยู่อย่างสวัสดิ มีสันติสุข ถ้าเราพัฒนาคนให้ถึงขั้นได้ทั้งศาสตร์ ทั้งศิลป์ และทั้งกุศล และสามารถโยงศาสตร์และศิลป์ให้ถึงกุศล ก็จะเป็นมงคล คือก่อให้เกิดความดีงามและความงามของมนุษยชาติเป็นอารยธรรมที่พึงประสงค์อย่างแท้จริง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2540, หน้า 17-25) ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของ พระไพศาล วิสาโล กล่าวไว้ว่า เทคโนโลยีเมื่อนำมาใช้ในทางที่ดีก็เป็นสิ่งดี เมื่อนำมาใช้ในทางที่ไม่ดีก็เป็นสิ่งเลวร้ายได้เช่นกัน อย่างไรก็ตาม เราไม่ควรมองเทคโนโลยีด้วยสายตาที่ไร้เดียงสาจนเกินไป มีหลายคนหลงคิดว่าเทคโนโลยีล้วนเป็นเพียงเครื่องมือ หรือ Tools ที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อการใช้งาน แต่ถ้าเรามองให้ลึกซึ้งลงไปก็จะเห็นถึงความสลับซับซ้อนมากกว่านั้น เทคโนโลยีกำหนดโลกทัศน์ของผู้ใช้เทคโนโลยี เปรียบเหมือนคนที่มีค้อนอยู่ในมือ ก็จะมองเห็นแต่ตะปู หรือมองอะไรเป็นตะปู คนที่มีมีดพริกก็จะสนใจว่ามีอะไรบ้างที่ตัวเองสามารถจะฟันหรือถากด้วยมีดได้ อย่างไรก็ตามเราก็ต้องยอมรับความจริงว่าเทคโนโลยีเป็นสิ่งที่เราหลีกเลี่ยงได้ยาก ขึ้นอยู่ว่าเราจะใช้มันอย่างไรมากกว่าขณะเดียวกันก็ต้องรู้เท่าทันมันด้วยว่า มันมีข้อดีข้อเสียอย่างไร และส่งผลต่อทัศนคติของผู้คนอย่างไร (พระไพศาล วิสาโล, 2552)

ทัศนะผู้ศึกษาเห็นว่า นักปราชญ์ทั้งสองท่านได้ให้มุมมองเกี่ยวกับเทคโนโลยีว่าเทคโนโลยีกำหนดโลกทัศน์ของผู้ใช้เทคโนโลยีนั้น น่าจะมองในมุมที่นำความรู้ที่ได้จากเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดความสร้างสรรค์คู่กับวิทยาศาสตร์นั้น ซึ่งเป็นความรู้ขั้นปฏิบัติการ ด้วยเหตุนี้ทั้งสองท่านจึง มองว่าเทคโนโลยีเป็นอุปกรณ์หรือเครื่องมือที่ก่อให้เกิดงานสร้างสรรค์นั่นเอง

5. คนไทยยังศึกษาไม่ถึงสาระของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

คนไทยเพลินอยู่แค่วิชาการที่เป็นระดับเทคโนโลยีในระบบความคิดแบบแยกส่วน วิชาการจำพวกวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์ไม่สนใจ จึงเกิดเป็นปัญหาของประเทศชาติในปัจจุบัน เพราะที่แท้วิทยาศาสตร์ต่างหากที่จะเป็นฐานของการพัฒนาเทคโนโลยี ถ้าอยู่แค่เทคโนโลยีก็ไปไม่ไกล สาระของการศึกษาวิทยาศาสตร์มิใช่เป็นเพียงการเรียนรู้ข้อมูลวิชาวิทยาศาสตร์ และไม่ใช่ว่าเพียงความสามารถใช้วิธีการวิทยาศาสตร์เท่านั้น แต่หมายถึงการพัฒนาจิตปัญญาวิทยาศาสตร์ขึ้นมาในตัวคนผู้เรียน สาระของการศึกษาเทคโนโลยี มิใช่แค่

การรู้จักทำและรู้จักใช้อุปกรณ์เทคโนโลยีต่างๆ แต่อยู่ที่การพัฒนาความใฝ่สร้างสรรค์ พร้อมทั้งความคิดสร้างสรรค์และฝีมือสร้างสรรค์ กล่าวคือความใฝ่ปรารถนาที่จะแก้ปัญหาและทำให้เกิดประโยชน์สุขแก่ชีวิตและสังคมอย่างแรงกล้า ที่ทำให้หาทางและเพียรพยายามนำเอาความรู้ที่ดีที่สุดมาจัดสรรประดิษฐ์นวัตกรรมที่จะบันดาลผลให้สำเร็จประโยชน์สุขนั้น ถ้าการศึกษาวิทยาศาสตร์สร้างจิตใจวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมวิทยาศาสตร์ และการศึกษาเทคโนโลยีสร้างจิตใจของนักสร้างสรรค์ จึงจะเป็นสาระของการศึกษาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่แท้จริง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2540, หน้า 26-30) ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของปัทมาวดี โพชนุกูล กล่าวว่า พื้นฐานที่คนไทยต้องมีคือความคิดที่เป็นวิทยาศาสตร์ ไม่ได้แปลว่าต้องเป็นวิชาวิทยาศาสตร์ แต่หมายถึงความคิดที่มีเหตุผล ไม่เชื่ออะไรง่ายๆ มีความสามารถที่จะวิเคราะห์ข้อมูลข่าวสารที่ได้มา ซึ่งสามารถเสริมสร้างได้ตั้งแต่วัยเด็ก และอีกอย่างหนึ่งคือความเข้าใจใน Digital Literacy หรือ ทักษะความเข้าใจในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เป็นความรู้ที่ทุกคนต้องมี แต่มันมีเรื่องบทบาทหน้าที่ของรัฐที่ต้องส่งเสริมให้คนไทยเข้าถึงการใช้ประโยชน์ และมีโอกาสที่จะเรียนรู้จากเทคโนโลยีดิจิทัล (ปัทมาวดี โพชนุกูล, 2564)

ประเด็นนี้ ผู้ศึกษาเห็นว่า นักปราชญ์ทั้งสองท่านคงมองว่าคนไทยยังมองวิทยาศาสตร์เป็นเรื่องยากและไกลตัว เห็นสาระเป็นเพียงวัตถุสิ่งของอุปกรณ์มากกว่าจะเห็นเนื้อเชิงวิทยาศาสตร์อันเป็นฐานของเทคโนโลยี ที่นักปราชญ์ทั้งสองท่านมองอย่างนี้คงเป็นเพราะว่า คนไทยมองเรื่องวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นเพียงวิชาการทางวิทยาศาสตร์ แต่ไม่มองถึงเหตุผล จึงเกิดเป็นปัญหาของประเทศชาติในปัจจุบัน

6. คนไทยยังใช้เทคโนโลยีแทบไม่ได้คุณค่าในการพัฒนา

คุณค่าของเทคโนโลยีจึงมิใช้อยู่แค่การได้มีสิ่งเสพบริโภคอำนวยความสะดวกสบาย แต่มีคุณค่าอยู่ที่การพัฒนาคน คือเป็นเครื่องช่วยเกื้อหนุนอำนวยโอกาสให้คนสามารถพัฒนาศักยภาพที่จะสร้างสรรค์สิ่งดีงาม นำชีวิตและสังคมเข้าสู่ความสุขและอิสรภาพที่ลึกและกว้างยิ่งขึ้นไป การพัฒนาเทคโนโลยีต้องคู่กับการพัฒนาอินทรีย์คือตา หู มือ สมองของคน แต่ถ้าพัฒนาผิดแล้วก็วนอยู่ในวังวนนั่นเอง คนไทยจะต้องรู้ตัวตื่นขึ้นมาด้วยความตื่นทางปัญญา มีจิตใจที่เข้มแข็ง มีความปรารถนาดีใฝ่สร้างสรรค์ชีวิตและสังคมของตนอย่างแท้จริง ซึ่งจะสำเร็จได้ด้วยการที่ชาวไทยทุกคนตั้งใจพัฒนาตนเองขึ้นไปโดยไม่ประมาท โดยมุ่งเน้นหนักในการศึกษาที่ถูกต้อง จะได้ความใฝ่รู้-สู้สิ่งยาก หรือใฝ่ศึกษา-ใฝ่สร้างสรรค์ ก็พอที่จะพัฒนาสังคมไทยไปสู่ความมีชัยในระบบแข่งขันของโลกและพร้อมที่จะเดินหน้าฟันเหนือนการแข่งขันไปสู่การช่วยแก้ปัญหาของโลก และนำโลกไปสู่สันติสุขได้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2540, หน้า 30-46) ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของพระไพศาล วิสาโล กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงตัวตนหรือเป็นคนใหม่นั้นสำเร็จได้ก็ด้วยการกระทำ มิใช่เกิดจากการบริโภค การบริโภคนั้นทำได้อย่างมากเพียงแค่สร้างภาพลักษณ์และไม่ว่าจะเปลี่ยนภาพลักษณ์อย่างไร ก็ไม่ได้ทำให้เราเป็นคนใหม่ไปได้ ร้ายกว่านั้นก็คือทำให้เราเป็นทาส

ของวัตถุสิ่งเสพ และเอาคุณค่าของตัวเองไปฝากไว้กับวัตถุ ซึ่งในที่สุดก็ทำให้เราไม่รู้สึกว่าตัวเองมีคุณค่าเลยจนกว่าจะมีวัตถุสิ่งเสพอยู่ใกล้ตัว อันที่จริงคุณค่าในตัวเองเกิดขึ้นได้ก็จากการทำสิ่งดีงามและสร้างสรรค์ซึ่งไม่เพียงเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นเท่านั้น ผลยังย้อนกลับมาเปลี่ยนแปลงตัวเราทั้งกายและใจให้มีคุณภาพใหม่ และทำให้เราค้นพบคุณสมบัติที่แท้จริงในตัวเรา ความเป็นคนใหม่หรือสำนึกในตัวตนใหม่ที่ดีกว่าเดิมจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยเหตุนี้ (พระไพศาล วิสาโล, 2552)

ประเด็นนี้ ผู้ศึกษาเห็นว่า นักปราชญ์ทั้งสองท่านได้อธิบายการใช้เทคโนโลยีเพื่อเสพกับการใช้เพื่อศึกษาและสร้างสรรค์ ที่ทั้งสองท่านมองอย่างนี้คงเป็นเพราะคนไทยบริโภคเพียงแค่สร้างภาพลักษณ์ไม่ได้บริโภคคุณค่าของการใช้เทคโนโลยีอย่างแท้จริง ด้วยการบริโภคแบบนี้เองจึงทำให้เราเป็นทาสของวัตถุมากกว่าทำตนให้เกิดคุณค่า จนกลายเป็นว่าคนไทยนำตัวเองไปผูกติดกับวัตถุกลายเป็นผู้ละเลยจิตสำนึกในการค้นหาคุณสมบัติที่แท้จริง

7. สรุป

หนังสือเรื่อง “คนไทยกับเทคโนโลยี” โดย พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) เป็นงานเขียนเพื่ออธิบาย เปรียบเทียบ คนไทยกับเทคโนโลยี ด้วยการตั้งคำถามหรือประเด็นใหม่ๆ ที่จะกระตุ้นให้ผู้อ่านเกิดแนวคิดแนวทางในการนำความคิดนั้นไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาตนเองให้ดียิ่งขึ้น ภาษาที่ใช้เป็นภาษาที่ง่ายและเป็นภาษาร่วมสมัย ผู้แต่งได้อธิบายถ่ายทอดให้พอเหมาะพอดีแก่ความรู้ความคิดของคนในยุคปัจจุบัน ให้เข้าใจได้โดยสะดวกและแจ่มแจ้ง จึงถือได้ว่าหนังสือเรื่องนี้ทรงคุณค่าและประโยชน์อย่างยิ่งควรที่เราทั้งหลายจะได้ศึกษาเพื่อความรู้ความเข้าใจอันถูกต้องนำไปสู่การพัฒนาตนเองโดยทั่วกัน อย่างไรก็ดี หากผู้อ่านสนใจเกี่ยวกับเทคโนโลยีสามารถอ่านเพิ่มเติมจากหนังสือ “คนไทยสู่ยุคไอที” ซึ่งเป็นงานเขียนของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) เกี่ยวกับเทคโนโลยี 3 เรื่อง มารวมพิมพ์เป็นเล่มเดียวกัน

1. จุดเด่นของหนังสือเรื่อง: “คนไทยกับเทคโนโลยี” มีเนื้อหาสาระทางวิชาการที่ก่อให้เกิดความรู้ใหม่ มีการวิเคราะห์และเรียบเรียงเนื้อหา สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง อีกทั้งวางโครงเรื่องที่ป็นเนื้อหา มีการอธิบาย ยกตัวอย่าง เปรียบเทียบ อุปมาอุปไมย ในเรื่องที่ใกล้ตัวหรือสัมพันธ์กับความรู้และประสบการณ์ของคนทั่วไป ทำให้เข้าใจได้เร็ว เห็นภาพได้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยมีการวางแผนการนำเสนอแนวคิดเป็นลำดับขั้นตอน สร้างความเข้าใจไปที่ละส่วน กระตุ้นให้ผู้อ่านเกิดแนวคิดแนวทางในการนำความคิดนั้นไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาตนเองให้ดียิ่งขึ้น

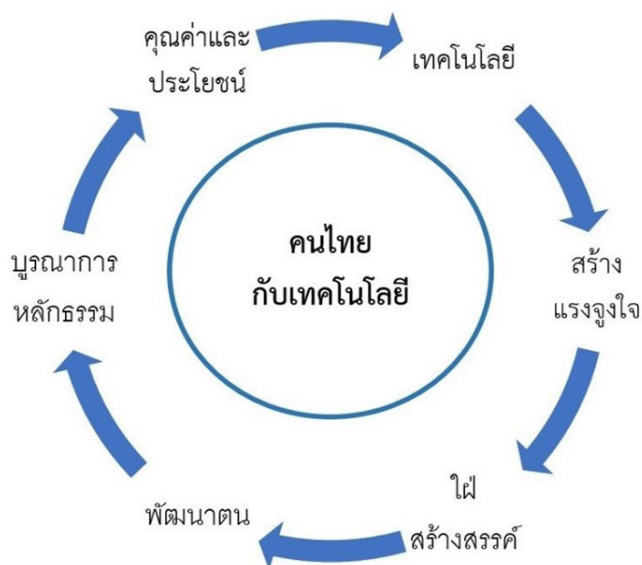
2. สิ่งที่ยากนำเสนอ: การใช้ภาษาพูดที่มากเกินไป ทำให้ผู้อ่านเข้าใจได้ง่ายขึ้นก็จริง แต่ก็อาจทำให้เกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อนในเนื้อหาได้ จึงควรใช้ภาษาหรือผู้ถอดภาษาที่เรียบเรียงภาษาให้ดีกว่าเผยแผ่เนื้อหาและควรมีการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับการใช้เทคโนโลยีให้เพิ่มขึ้นด้วย อาทิ บูรณาการกับหลักสัปปุริสธรรม 7 กล่าวคือ เป็นผู้รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาล

รู้จักชุมชน และรู้จักบุคคล เพื่อที่จะทำให้คนเป็นคนได้อย่างสมบูรณ์ อีกทั้งสามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้

8. องค์ความรู้ที่ได้รับ

หนังสือเล่มนี้ทำให้รู้สึกได้ว่า ผู้เขียนกำลังนั่งคุยกับผู้อ่าน เราตอบโต้ได้ สงสัยได้มีคำถามได้ อ่านต่อไป ก็พบคำตอบว่าท่านกำลังคุยหรือสนทนากับเราอยู่ในลักษณะถามตอบ มีความรู้สึกเหมือนการอ่านหนังสือที่มีชีวิตด้วย เกิดมีความเข้าใจเทคโนโลยีมากยิ่งขึ้น ทำให้ผู้อ่านทำความเข้าใจ สามารถสร้างความอรรถาธิบายให้ผู้อ่าน สร้างแรงจูงใจแก่ผู้อ่านให้มีกำลังใจที่จะมุ่งมั่นพัฒนาตนเอง สร้างแรงจูงใจให้ไฟรู้และไฟสร้างสรรค์ จึงถือได้ว่าหนังสือเรื่องนี้ทรงคุณค่าและประโยชน์อย่างยิ่ง ดังที่แผนภาพประกอบองค์ความรู้ที่ได้รับดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- ธรรมทัช ทองอร่าม. (2564). ไทยต้องเร่งเปลี่ยนผ่านจากผู้บริโภคเทคโนโลยีเป็นผู้นำเทคโนโลยี. เข้าถึงได้จาก https://www.thansettakij.com/money_market/483595
- ปัทมาวดี โพชนุกูล. (2564). วิทยาศาสตร์ นวัตกรรม และสังคมไทย ต้องไปด้วยกัน. เข้าถึงได้จาก <https://www.tsri.or.th/th/news/content/587/วิทยาศาสตร์-นวัตกรรม-และสังคมไทย-ต้องไปด้วยกัน>

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2540). *คนไทยกับเทคโนโลยี*. เข้าถึงได้จาก https://www.watnyanaves.net/th/book_detail/72
- พระไพศาล วิสาโล. (2552). *เทคโนโลยีในทัศนะของพุทธศาสนา*. เข้าถึงได้จาก <https://www.visalo.org/columInterview/Chip10.htm>
- _____. (2552). *วิถีพุทธวิถีไทในยุคบริโภคนิยม*. เข้าถึงได้จาก <https://visalo.org/article/budVithee-BudVitheeThai.htm>
- Fareed Zakaria. (2564). *บทเรียนเพื่อโลกหลังการระบาด* [Ten Lessons for a Post-Pandemic World] (วิรัชภาค, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: มติชน.

วิจารณ์หนังสือ : Book Reviews
ปัญหาหรืออุปสรรคต่อการปฏิบัติธรรม*
Problems or Obstacles to Dharma Practice

ผู้เขียน: พุทธทาสภิกขุ
Author: Buddhadasa

อนันท์ เลิศฤทธิ

Anun Lersrith

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Mahschulalongkornrajavidyalaya, Khon Kaen Campus, Thailand

E-mail: anant.coj@gmail.com

บทคัดย่อ

บทวิจารณ์หนังสือนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอ ปัญหา หรืออุปสรรคต่อการปฏิบัติธรรมเป็นการบรรยายธรรมของท่านพุทธทาสภิกขุ มีวัตถุประสงค์ในการวิจารณ์เพื่อนำเสนอจุดเด่นและข้อบกพร่องของสารธรรมที่ได้เรียบเรียงขึ้น ซึ่งท่านพุทธทาสภิกขุมุ่งหวังให้ผู้อ่านได้เข้าใจปัญหาต่างๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นปฏิบัติปัญหาปริทรรศน์ ซึ่งเป็นการพูดถึงต้นเหตุของปัญหาในการปฏิบัติธรรม 4 ประการ, ปัญหาอันเนื่องมาจากปริยัติ, ปัญหาเนื่องจากการปฏิบัติ และปัญหาอันเนื่องจากปฏิเวธ ซึ่งผู้วิจารณ์พบว่าโครงสร้างเนื้อหาเป็นไปอย่างมีระบบ แบ่งเป็นบทเป็นย่อหน้าง่ายต่อการอ่าน ในส่วนเนื้อหาก็คงได้ว่าเป็นแก่นธรรมแห่งพระพุทธศาสนาที่ค่อนข้างยาก และมีคำบาลีมากพอสมควร แต่ก็มีคำอธิบายความให้ผู้อ่านได้เข้าใจ มีการยกตัวอย่างประกอบ และการใช้ภาษาที่ชวนให้ผู้อ่านคิดพิจารณาตามตลอดการดำเนินเรื่อง ถึงแม้สารธรรมอาจจะยากสำหรับผู้เริ่มศึกษาธรรม แต่ก็มีเนื้อหาที่มุ่งขจัดนานาอุปสรรคอย่างตรงไปตรงมาเพื่อให้ปุถุชนทำลายความยึดมั่นถือมั่นในตนเอง ตลอดจนนำไปสู่นิพพานอันเป็นเรื่องที่อยู่เหนือทุกข์เหนือสุข

คำสำคัญ: ปัญหา; อุปสรรค; การปฏิบัติธรรม

*ได้รับบทความ: 4 กันยายน 2565; แก้ไขบทความ: 25 เมษายน 2566; ตอบรับตีพิมพ์: 30 เมษายน 2566

Received: September 4, 2022; Revised: April 25, 2023; Accepted: April 30, 2023

Abstract

This book review is for presentation purposes the. of Problems or obstacles to Dharma practice. Dharma teaching of Buddhadasa Bhikku had the objective for the review to present the strengths and shortcomings of the compiled text. Buddhadasa Bhikku hopes that readers will understand the problems that obstacle to practice. Whether it is a solution to the Patipattipaṇhāparithas which talks about the causes of problems in the practice of Dharma were that 1) Problems arising from the rule, 2) problems due to practice and 3) problems due to rejection. Reviewers found the content structure to be systematic. The chapters are divided into paragraphs that easy to read. As for the content, it can be classified as the very essence of Buddhism which is quite difficult and there are more Pali words. But there is an explanation for the reader to understand. There is an example and the use of language for invites the reader to contemplate throughout the story. Although the Dharma content may be difficult for a beginner to study Dharma. But there are content that aims to straighten out many obstacles in order for the mortal to destroy their self-confidence and lead to nirvana which is above suffering and happiness.

Keywords: Problems; Obstacles; Dharma Practice

1. บทนำ

หนังสือ “ปัญหา หรืออุปสรรคต่อการปฏิบัติธรรม” เป็นหนังสือที่รวบรวมการบรรยายธรรมของท่านพุทธทาสภิกขุ หรือพระธรรมโกศาจารย์ ญาณหินโศก จังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อปี พ.ศ. 2515 เป็นธรรมโฆษณ์หรือการโฆษณธรรมะที่ได้รับการเรียบเรียงโดยผู้ใช้นามแฝงว่า “เช่นนั้นเอง” กาลเวลาไม่ได้ลดทอนคุณค่าในตัวธรรมะเลย มีแต่ยิ่งเพิ่มคุณค่าโดยเฉพาะมนุษย์เราที่ต้องอยู่ในโลกที่เต็มไปด้วยวัตถุนิยม เนื่องจากสาระธรรมของท่านมีความมุ่งหมายที่จะเผยแผ่ปัญหาในทุกแง่มุมที่เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติ เพื่อให้สาธุชนทั้งหลายได้เข้าถึงและเข้าใจแก่นธรรมะแท้ของพระพุทธศาสนา ที่แม้จะเป็นเรื่องยากแต่เมื่อมีความเข้าใจที่ถูกต้องและปราศจากความลังเลสงสัย ย่อมส่งผลให้การปฏิบัติธรรมก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็วโดยท่านได้ถ่ายทอดด้วยโวหารที่หลากหลาย อันจะทำให้ผู้อ่านเข้าถึงเจตนารมณ์พร้อมทั้งคิดวิเคราะห์ตามสาระนั้นอย่างมีรู้เปื้อ หนังสือเล่มนี้มี เลข ISBN: 978-974-409-938-9 พิมพ์บนกระดาษหนอมสายตาขนาดประมาณครึ่งหน้ากระดาษ A4 มีความหนา 176 หน้า ตีพิมพ์ครั้งที่ 1 เมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2551 โดยสำนักพิมพ์สุภาพใจ

2. โครงสร้างหนังสือ

โครงเรื่องการนำเสนอ แบ่งออกเป็น 4 บท ได้แก่ บทที่ 1 ปฏิบัติปัญหาปริทรรศน์ เป็นการบรรยายพิเศษมุ่งหมายให้เป็นการรื้อฟื้นธรรมะที่ไม่ค่อยมีคนสนใจหรือเห็นว่ายาก บทที่ 2 ปัญหาอันเนื่องมาจากปริยัติ มองเฉพาะปัญหาที่ทำให้ขัดข้องแก่การปฏิบัติ และให้ความหมายของปริยัติว่าหมายถึงการศึกษาทุกชนิด บทที่ 3 ปัญหาอันเนื่องมาจากการปฏิบัติและบทที่ 4 ปัญหาอันเนื่องมาจากปฏิเวธ เรียกว่า ปฏิเวธ ซึ่งปฏิเวธเป็นเรื่องของใจล้วนๆ

ผู้ศึกษาเห็นว่าการเรียงหัวข้อของหนังสือเรื่อง ปัญหา หรืออุปสรรคต่อการปฏิบัติธรรม เป็นการเรียงหัวข้อที่มีความสมดุล ท่านได้เรียงความสำคัญของหน้าที่ที่บุคคลพึงกระทำ หลังจากนั้นได้อธิบายปัญหาในการปฏิบัติโดยเริ่มจากตัวบุคคลเป็นการสร้างมุมมองของปัญหา และแนวทางในการปฏิบัติ ซึ่งเป็นการเรียงที่ให้ความสำคัญในตัวบุคคลก่อนแล้วขยายไปสู่ปัญหาที่ตามมา นอกจากนั้นก็ได้เสนอแนวทางในการแก้ไข จึงเห็นว่าเป็นความสมดุล

3. เนื้อหาโดยย่อ

หนังสือปัญหา หรืออุปสรรคต่อการปฏิบัติธรรม มีสาระสำคัญแบ่งเป็น 4 บท ดังนี้

บทที่ 1 ปฏิบัติปัญหาปริทรรศน์ เป็นการบรรยายพิเศษมุ่งหมายให้เป็นการรื้อฟื้นธรรมะที่ไม่ค่อยมีคนสนใจหรือเห็นว่ายาก และเป็นหน้าที่ของพุทธบริษัททุกคนต้องทำให้เข้าใจหลักของพุทธศาสนาเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งบทนี้จะกล่าวถึง ต้นเหตุของปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม 4 ข้อ ซึ่งประกอบด้วย (1) ปัญหาอยู่ที่ตัวบุคคลในสังคมนั้น คนในสังคมมีจิตใจที่ต่างกันเป็นหลายระดับ (2) หลักพระพุทธศาสนาต้องมีให้ครบแก่คนทุกประเภท ซึ่งแบ่งออกเป็น พวกที่มีตัวตน และพวกที่ไม่มีตัวตน ทั้งนี้พวกที่ไม่มีตัวตนมีมากที่สุด พวกนี้มีสัสสตทิฎฐิ หรือเรียกว่า ตัวกู ของกู ซึ่งเป็นมิจฉาทิฎฐิ ชนิดอ่อน กล่าวคือ ไม่ได้ห้ามสวรรค์ แต่ก็นิพพานไม่ได้ ในทางตรงกันข้าม หากมีมิจฉาทิฎฐิร้ายกาจ แม้แต่สวรรค์ก็ยังขึ้นไม่ได้ พวกที่ไม่มีตัวตนก็มีน้อยมาก ปัญหาจึงมีอยู่ว่าจะทำให้คนได้รับหลักคำสอนทางพุทธศาสนาโดยแท้ได้อย่างไร (3) ความก้าวหน้าหรืออิทธิพลของวัตถุนิยมในโลกปัจจุบัน วัตถุนิยม หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์ได้ทำขึ้น เป็นของที่ไม่เคยมีในโลก เกินความจำเป็นของธรรมชาติ โลกเป็นทาสของวัตถุนิยม ปัญหาคือเราอยู่ในโลกที่เต็มไปด้วยความยั่ววน และอิทธิพลของวัตถุนิยม ยังทำให้เราเกลียดศาสนา เมื่อไม่มีศาสนาปัญหาก็ยิ่งมากขึ้น และ (4) การสอนกันเหลือเพื่อแต่ในทางทฤษฎี อย่างเช่น ปฏิจจสมุปบาทที่สอนแต่ทฤษฎี ส่วนที่เป็นปฏิบัติไม่ได้สอนกัน อีกตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือ การสอนให้ทำความดี ละเว้นความชั่ว แต่ไม่บอกว่าทำอย่างไรจึงจะละความชั่วได้ ครูบาอาจารย์ต้องทำให้ลูกหลานดู อีกประเด็นหนึ่งคือ หลักการปฏิบัติก็มีหลายชั้นและหลายขั้ว เช่น การทำสมาธิอย่างอานาปานสติ ก็มีชั้นต่างๆ ซึ่งถ้าไม่เข้าใจอย่างทั่วถึงก็ทำให้ปฏิบัติไม่ได้ (พุทธทาสภิกขุ, 2551, หน้า 9-15) ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.

ผิดจะผิดหมด สัสสทธิภูมิ - รู้สีกว่ามิตัวตน แต่อนัตตา - ไม่มีส่วนไหนที่ควรถือว่าเป็นอัตตา (6) คนไม่รู้ตัวว่าจะเอาอะไรจากศาสนาหรือจากธรรมชาติ บ้างก็เอาผลของธรรมะไปช่วยกิจการ เอาไปรักษาโรค ทั้งนี้การปฏิบัติทางจิต ทำให้จิตเจริญตามวิถีของสมาธิ ก่อให้เกิดผลอย่างน้อย 4 ประการ ได้แก่ ทำให้จิตมีความสงบสุข ได้มีสมรรถภาพพิเศษ เป็นผู้ที่มีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์ที่สุด และสุดท้ายคือสิ้นกิเลสอาสวะ (พุทธทาสภิกขุ, 2551, หน้า 61-116) ซึ่งมีแตกต่างกับคำกล่าวของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ที่ว่า ถ้าเข้าใจชัดเจนเห็นแจ้งในไตรลักษณ์ ก็ารู้เท่าทันโลกและชีวิตตามความเป็นจริง เกิดความสว่างไสว สงบ ปลอดภัย ผ่องใส เบาสบาย หายยึดมั่นในสิ่งทั้งหลาย มีจิตที่หลุดพ้นเป็นอิสระ เป็นสุขอย่างแท้จริง การเป็นอยู่ท่าทีต่อโลกและชีวิต และการปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลาย จะเป็นไปด้วยปัญญา ไม่ตกอยู่ใต้อำนาจครอบงำและแรงผลักดันของอวิชชาและตัณหาอุปาทาน เรียกว่า บรรลุที่หมายของวิปัสสนา ซึ่งก็คือจุดหมายของการศึกษา หรือการปฏิบัติธรรมขั้นสุดท้าย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2551, หน้า 93)

ทัศนะของผู้ศึกษาเห็นว่า นักปราชญ์ทั้งสองที่มีความเห็นที่แตกต่างกัน ซึ่งท่านพุทธทาสภิกขุมองว่าการจัดการศึกษามักจัดไปในเชิงธุรกิจ ซึ่งเป็นการแสวงหาผลประโยชน์ภายนอก มากกว่าการหาสันติภาพภายใน ในขณะที่เดียวกันพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) มองว่า การศึกษาควรเริ่มต้นจากตัวบุคคลมากกว่าวัตถุภายนอก ซึ่งจะทำให้จิตที่หลุดพ้นเป็นอิสระ เป็นสุขอย่างแท้จริง ที่ท่านทั้งสองมองอย่างนี้คงเป็นเพราะว่าทั้งสองท่านมีพื้นฐานในการปฏิบัติหรือมุมมองต่อท่าทีของโลกและชีวิตที่แตกต่างกัน

บทที่ 3 ปัญหาเนื่องจากการปฏิบัติ มี 6 ประเด็นปัญหา ซึ่งประกอบด้วย (1) ผู้ปฏิบัติมีความเข้าใจผิดชอบของยาก ชอบความเคร่ง และชอบที่ลึกลับ บางคนก็มีอุปาทาน ยึดมั่นว่ายิ่งคนอื่นเข้าใจไม่ได้แล้ว ก็ยิ่งดี บางคนอยากจะทำเคร่ง การปฏิบัติที่ถูกต้องนั้นจะต้องไม่ตึง ไม่หย่อน จะต้องพอดี เคร่งที่ถูกต้องคือ จะต้องมีความสติสัมปชัญญะที่ดี คนที่คึดคัมม้วยหรือจับใจความเรื่องผิด ก็จะทำให้เกิดความมุ่งหมายผิด การทำสมาธิทำให้เกิดฌาน เป็นของทำยาก มันจึงดูขลัง คนจึงหลงสมณะ ถึงกระนั้นคนที่ปฏิบัติในทางสมณะให้ได้ฌาน ก็ยังต้องไปพิจารณา อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ความหลุดพ้นนี้ได้เพราะปัญญาไม่ใช่อำนาจสมาธิ ทั้งนี้การบรรลุธรรมผลมี 2 วิธี คือ เจโตวิมุตติ - มีกำลังสมาธิมากกว่าปัญญา และอีกวิธีคือ ปัญญาวิมุตติ มีปัญญาเพียงพอจะตัดกิเลสแต่สมาธิน้อย บุคคลทั่วไปควรปฏิบัติตามวิถีของปัญญา แต่วิธีนี้ไม่หรูหรา คนจึงไปชอบทำสมาธิ (2) เอาทฤษฎีเป็นตัวการปฏิบัติ ยกตัวอย่างเช่น อริยสัจ 4 ครั้นจะพูดว่า ปฏิบัติอริยสัจ 4 เป็นไปไม่ได้ ได้เพียงว่าปฏิบัติอริยมรรคมีองค์ 8 จึงจะถูกต้อง อีกตัวอย่างคือ เรื่องปฏิจazzสมุพบาทเป็นเรื่องหลักวิชา พอจะต้องปฏิบัติก็จะอยู่ที่การมีสติที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ในสมัยพุทธกาลไม่รู้เรื่องปฏิจazzสมุพบาทด้วยซ้ำ รู้แต่วิธีที่จะควบคุมสติให้สมบูรณ์ (3) แม้การปฏิบัติเกี่ยวกับมรรคมีองค์ 8 หัวใจของมันก็อยู่ที่ความมีสติ ทัศนคติทุกชนิดต่างตั้งตัวขึ้นมาจากผัสสะ หากเราควบคุมได้เราก็จะมีมรรคมีองค์ 8 ขึ้นมาโดยอัตโนมัติด้วยการปฏิบัติเพียงอย่างเดียว ซึ่งถ้าไม่เข้าใจองค์มรรคทั้ง 8 ก็จะมีภาระมากขึ้นในการพิจารณาทีละเรื่อง ซึ่งแท้จริงแล้วสามารถปฏิบัติพร้อมกันไปในคราวเดียวกันได้

ในทิศทางเดียวกันกรรมก็มีใจความสำคัญอยู่ที่ผัสสะ จะเอาชนะกรรมต้องควบคุมผัสสะ สำหรับเรื่องนิพพานที่อยู่เหนือทุกข์และสุข ก็ต้องเป็นการเอาชนะผัสสะ ปัญหาดังกล่าวเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติ คือปฏิบัติไม่ได้เพราะไม่รู้วาทะเรื่องมันขึ้นอยู่กับตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อันเป็นที่ตั้งของผัสสะ (4) ไม่รู้ว่าผัสสะมี 2 ชั้น คือ ปฏิกขณัมผัส เป็นสัมผัสขั้นแรกคือ การกระทบเฉยๆ ไม่เกี่ยวกับอวิชชา อย่างเช่นตาเห็นรูปใดรูปหนึ่ง ส่วนอวิชจนะสัมผัส เป็นผัสสะขั้นที่ 2 คือจิตเข้าไปยึดถือเอาผลที่เกิดจากปฏิกขณัมผัส เป็นการสัมผัสด้วยอวิชชา ด้วยอำนาจของอวิชชาก็ย่อมจะเกิดเวทนา ตัณหา อุปทาน ภพ ขาติ อย่างเช่น ตากระทบรูปมีผลเกิดเห็นความสวยงาม การปฏิบัติจะต้องระวังไม่ให้เกิดอวิชชาขึ้นในขณะแห่งผัสสะนั้นถือเป็นยอดหัวใจของการปฏิบัติ (5) ปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติปลีกย่อย เช่นว่า ร่างกายไม่ดี จิตก็พลอยไม่ดีไปด้วย (6) ปัญหาสุดท้ายเรียกว่า สิ่งแวดล้อมไม่ดี รบกวนมากไปหรือดีเกินไปก็เป็นอุปสรรค สิ่งแวดล้อมควรจะเหมาะสม ไม่เป็นปฏิปักษ์ในทางร้าย ไม่เป็นปฏิปักษ์ในทางดีเกินไป คนเราจึงจะสามารถปฏิบัติธรรมได้โดยสะดวก (พุทธทาสภิกขุ, 2551, หน้า 117-148) ซึ่งคล้ายคลึงกับพระพยอม กลฺยาโณ ที่กล่าวไว้ว่า “การใช้สติควบคุมสฬายตนะทั้ง 6 อันได้แก่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ จึงก่อให้เกิดชยชนะหรือแพ้อยู่ที่ตา หู จมูก ฯลฯ แล้วที่เราแพ้ก็เลย...เป็นทุกข์ ก็แพ้ตรงที่ไม่ฉลาดรอบรู้ในการควบคุมผัสสะ” (พระราชธรรมนิเทศ (พระพยอมกลฺยาโณ), 2555, หน้า 64)

ทัศนะของผู้ศึกษาเห็นว่า นักปราชญ์ทั้งสองที่มีความเห็นที่คล้ายคลึงกัน คงเป็นเพราะว่า ท่านทั้งสองได้มองเห็นปัญหาของบุคคลที่เข้าปฏิบัติที่คล้ายกันว่า ผู้เข้าปฏิบัตินั้นควรใช้สติตามทันอายตนะที่มากระทบ มีสัมปชัญญะรู้ตัวทุกขณะ ปัญญารู้ตามอารมณ์ จึงสามารถหลุดพ้นจากปฏิกขณัมผัสสะนั้นได้ การที่นักปราชญ์ทั้งสองท่านมองอย่างนี้ เพราะว่าทั้งสองท่านให้ความสำคัญกับการรู้เท่าทันอารมณ์ภายนอกที่เข้ามากระทบนั่นเอง

บทที่ 4 ปัญหาเนื่องมาจากปฏิเวธ ผลอันแท้จริงของการปฏิบัติ เรียกว่า ปฏิเวธ ซึ่งปฏิเวธเป็นเรื่องของใจล้วนๆ เป็นความเห็นแจ้งจริงตามที่ปรากฏแก่ใจจริง แล้วรู้สึกรส คือ ได้รับรสของความสะอาด สว่าง สงบ แล้วจิตมันก็ยังดีมีดั่งลงไปอย่างลึกซึ้งในรสนั้น จิตมีไว้สำหรับคิด ใจมีไว้สำหรับรู้สึก ปฏิเวธจึงไม่เกี่ยวกับเรื่องของจิตหรือความคิด ซึ่งประกอบด้วย (1) ปัญหาประการแรกในวงการปฏิเวธคือ ผู้ปฏิบัติโดยมากไม่รู้จักคำว่า รู้สึกด้วยใจ ซึ่งปฏิเวธ หมายถึง สิ่งที่กำลังรู้สึกในใจ และเป็นผลของการปฏิบัติเมื่อไม่รู้สึกรู้จักตัวปฏิเวธ (2) ปัญหาเรื่องปฏิเวธมีอยู่ตรงที่ว่าเป็นปฏิเวธที่ตายตัวลง หรือเป็นปฏิเวธที่ย้อนกลับหลัง (3) ปัญหาเลื่อนขึ้นไปถึงพระอรหันต์ สำหรับพระอรหันต์มีคำที่เข้าใจยากอยู่ 2 คำ ได้แก่ สอุปาทิเสสนิพพานตฺ นิพพานธาตุที่ดับเย็นแล้ว มีเชื้อเหลืออยู่ หมดยกเลิกแล้วแต่เวทนายังไม่ดับสนิทส่วนที่จะทำให้เย็นสนิท อาจจะได้ หรือไม่ได้ก็ได้ กล่าวคือต้องละเอียดๆ ขึ้น จนกว่าจะหมดจดสิ้นเชิง (4) การทำให้มากและชำนาญ ทำได้แล้ว ไม่รักษาให้ดีก็หายหมด ต้องรักษาจนกว่าจะตายตัว เช่น วิปัสสนาต้องกระทำให้ชำนาญในการปฏิบัติเพื่อจะเสวยผลนั้น

(5) ปัญหาปลีกย่อย คือปฏิเวธบางชนิดเป็นข้าศึกแก่ปฏิเวธบางชนิด ปฏิเวธบางอย่างยั่ววนมาก ทำให้หลงใหลอยู่แต่ในส่วนนั้นเป็นอุปสรรคที่จะก้าวหน้าไปหาปฏิเวธสูงสุด (6) ปฏิเวธนั้นต้องเป็น “อากาลโก” ที่ถูกต้อง ซึ่ง อากาลโก แปลว่า ไม่เนื่องอยู่ด้วยเวลา สิ่งที่เราเรียกว่าเป็นปฏิเวธที่แท้จริงจะต้องเป็นอากาลโก ในการปฏิบัติที่ถูกต้อง ปฏิเวธนั้นจะมีขึ้นไม่ต้องรอแม้แต่อดีตทีเดียว ปัญหาคือยังเข้าใจกันผิดอยู่ว่าปฏิบัติเพื่อไปหวังเอาชาติต่อไป จึงทำให้เกิดอุปสรรคใหม่ๆ คือทำด้วยความเฉื่อยชา (7) ปัญหาต่อมาคือ ความเข้าใจในทิวฐิธรรมและสัมปรายิกะ ทิวฐิธรรมคือ ท้นคว้นในขณะจิตนั้น ส่วนสัมปรายิกะคือชาติหน้า แต่ถ้าเรื่องของปฏิเวธก็คือ 2-3 ขณะจิตแต่ไม่ใช่ชาติหน้าเนื่องจากปฏิเวธเป็นเรื่องราวใจซึ่งไวกว่าสิ่งใดทั้งนั้น และ (8) การเข้าถึงพระเจ้านั้นเป็นปฏิเวธชนิดหนึ่ง การเข้าถึงพระเจ้าด้วยร่างกายเป็นไปไม่ได้ พระธรรมเป็นพระเจ้า จิตที่ถึงธรรมะนั้นคือ ความสว่าง สงบโดยตรง นี่แหละคือ การเข้าถึงพระเจ้าที่แท้จริง และเป็นปฏิเวธที่แท้จริง และถึงที่นั่นและเดี๋ยวนั้น (พุทธทาสภิกขุ, 2551, หน้า 149-176) ซึ่งคล้ายคลึงกับพระราชมุนี (ป.อ. ปยุตฺโต) ที่กล่าวไว้ว่า การปฏิบัติเป็นตัวกลางอยู่ระหว่างปริยัติและปฏิเวธ เป็นตัวทำให้ปริยัติหรือการศึกษาเล่าเรียนมีความหมายเป็นจริงจัง แล้วส่งผลไปยังปฏิเวธ หรือการได้รับผล จึงนับว่าเป็นสิ่งสำคัญมาก ปฏิบัตินี้ นอกจากเป็นส่วนที่อยู่กลางจึงจะเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดผลอย่างจริงจัง การปฏิบัติที่ว่าสำคัญนั้นทำให้ปริยัติมีความหมายที่ส่งผลไปยังปฏิเวธให้เกิดผล (พระราชมุนี (ป.อ. ปยุตฺโต), 2530, หน้า 29-30)

ทัศนะของผู้ศึกษาเห็นว่า นักปราชญ์ทั้งสองท่านได้มองคล้ายคลึงกันในเรื่องของการปฏิเวธ ท่านพุทธทาสภิกขุ มองว่าปฏิเวธเป็นเรื่องของใจล้วนๆ เป็นความเห็นแจ้งจริงตามที่ปรากฏแก่ใจจริง แล้วก็รู้สึกรส คือ ได้รับรสของความสะอาด สว่าง สงบ ปฏิเวธจึงไม่เกี่ยวกับเรื่องของจิตหรือความคิด ส่วนพระราชมุนี (ป.อ. ปยุตฺโต) ที่มองว่า การปฏิบัติเป็นตัวกลางอยู่ระหว่างปริยัติและปฏิเวธ เพราะปริยัติส่งผลไปยังปฏิเวธ จึงทำให้เกิดผลอย่างจริงจัง ที่เป็นอย่างนี้คงเป็นเพราะว่าท่านพุทธทาสภิกขุ มองผ่านการปฏิบัติ ในขณะที่เดียวกันพระราชมุนี (ป.อ. ปยุตฺโต) มองผ่านทางปริยัติสู่ปฏิเวธ

4. สรุป

หนังสือปัญหา หรืออุปสรรคต่อการปฏิบัติธรรม เป็นการบรรยายธรรมของท่านพุทธทาสภิกขุ ซึ่งท่านพุทธทาสภิกขุอธิบายให้ผู้อ่านได้เข้าใจปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นปฏิบัติปัญหาปริทรรศน์ ซึ่งเป็นการพูดถึงต้นเหตุของปัญหาในการปฏิบัติธรรม 4 ประการ, ปัญหาอันเนื่องมาจากปริยัติประกอบด้วย (1) ยิ่งรู้มากยิ่งยากนาน, (2) ปริยัติที่เป็นงูพิษ, (3) คนที่ศึกษาพุทธศาสนาสมัยนี้โดยมากเห็นหลักธรรมะเป็นปรัชญาไปเสียหมด, (4) จัดให้เรื่องศาสนาเป็นพิธีรีตอง, (5) ปัญหาการตีความผิด, (6) คนไม่รู้ตัวว่าจะเอาอะไรจากศาสนาหรือจากธรรมะ นี่เป็นปัญหาเนื่องจากการปฏิบัติ และปัญหาอันเนื่องจากปฏิเวธ นี่เป็นปัญหาในการปฏิบัติ ในขณะที่เดียวกันก็ได้อธิบายถึงแนวทางในการปฏิบัติที่ถูกต้อง เพื่อให้ปุถุชนทำลายความยึดมั่นถือมั่นในตนเอง ตลอดจนนำไปสู่นิพพาน อันเป็นเรื่องที่อยู่เหนือทุกข์เหนือสุข

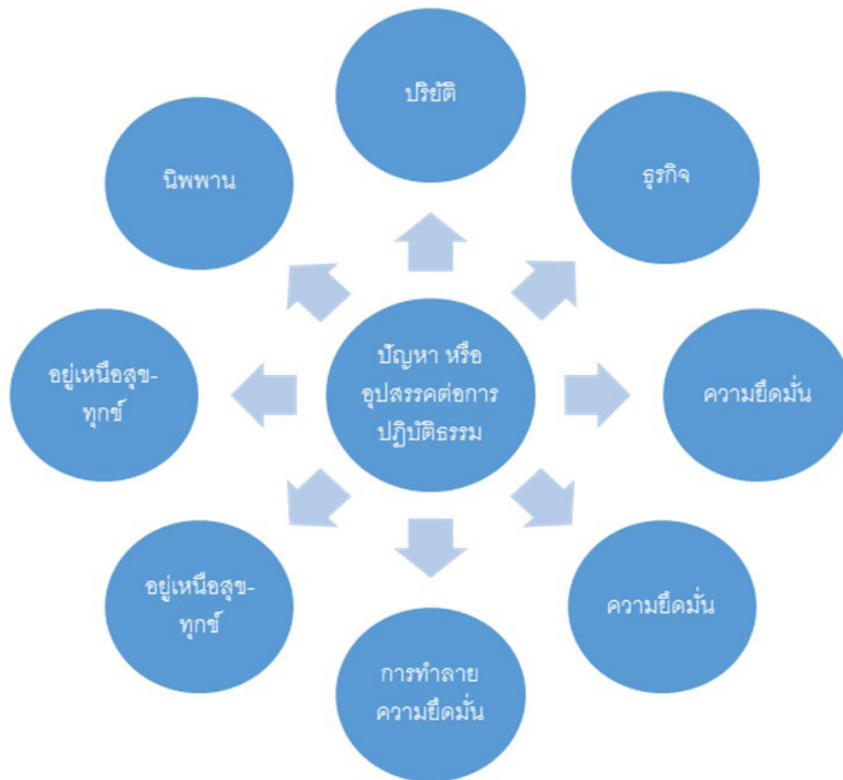

จุดเด่น: จากการอ่านหนังสือเล่มนี้ พบว่า แต่ละบทก็จะมีการตีความหมายเกี่ยวกับข้อบกพร่อง เช่น การตีความหมายปฏิบัติปัญหาปริทรรศน์ ที่อธิบายค่อนข้างละเอียดว่า ปฏิบัติปัญหาคืออะไรและ ปริทรรศน์หมายถึงอะไร จากนั้นจะลำดับประเด็นปัญหาย่อยที่อยู่ภายในบทเป็นข้อๆ โดยมีสัญลักษณ์ รูปดอกไม้มันเป็นเครื่องหมายแสดงการสิ้นสุดแต่ละประเด็นย่อย และในแต่ละประเด็นปัญหาย่อยก็จะเรียบเรียงเป็นร้อยแก้วที่สอดคล้องสัมพันธ์กัน ตลอดจนมีการอธิบายขยายความประกอบกับยกตัวอย่างอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อความ รวมทั้งใช้ตัวอักษรสีเข้มและตัวอักษรขนาดใหญ่แทนการเน้นข้อความที่เป็นใจความสำคัญของประโยค หรือต้องการส่งสารให้ผู้อ่านเข้าใจไปในทิศทางเดียวกันได้ง่ายขึ้น ทั้งนี้ในแต่ละบทเริ่มตั้งแต่บทที่ 2 จะมีการทบทวนเนื้อหาของบทเดิมก่อนขึ้นบทเรียนใหม่เสมอ มีเพียงบทที่ 3 เท่านั้นที่มีสรุปความท้ายบท ไม่เพียงเท่านั้นการนำเสนอเนื้อหาอย่างชวนให้ผู้อ่านอดทนติดตามสาระต่างๆ ที่มีมากถึง 176 หน้า และเห็นประโยชน์ของการศึกษานี้ ดังจะเห็นได้จากข้อความนี้ “ขอให้อดทน ตั้งต้นสนใจศึกษาสิ่งที่เรียกว่า อุปสรรค หรือปัญหากันอีกครั้งหนึ่ง ต่อไปจะได้ก้าวหน้าได้เร็ว”

สิ่งที่อยากนำเสนอ: ผู้วิจารณ์ได้มีข้อสังเกตว่า ภาษาไทยไม่มีเครื่องหมายสำหรับจบประโยค แต่ใช้การเว้นวรรคเพื่อจบประโยคแทน แต่สาระธรรมนี้ใช้เครื่องหมายจุดหรือเครื่องหมายมหัพภาคจบประโยคตามหลักไวยากรณ์ภาษาอังกฤษ รวมถึงใช้เครื่องหมายอัฒภาค (Semicolon) คั่นระหว่างประโยคเพื่อป้องกันความสับสน ใช้เครื่องหมายทวิภาค (Colon) เพื่อแจกแจงรายการ และใช้เครื่องหมายยัติภังค์ (-) เพื่ออธิบายขยายความ ซึ่งการใช้เครื่องหมายดังกล่าว แม้ไม่ผิดหลักไวยากรณ์ แต่ก็ไม่นิยมในงานเขียนภาษาไทย ถ้าเป็นไปได้ควรใช้การเว้นวรรคเพื่อจบประโยคแทน เพราะการใส่เครื่องหมายเหล่านี้ไม่ได้ช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจความได้มากขึ้น ในทิศทางตรงกันข้าม อาจทำให้ผู้อ่านเสียอรรถรสที่ต้องเห็นเครื่องหมายมากมายในแต่ละย่อหน้า และอาจจะทำให้เข้าใจผิดว่าเป็นงานแปลที่มีต้นฉบับเป็นภาษาอังกฤษ

5. องค์ความรู้ที่ได้รับ

หนังสือปัญหา หรืออุปสรรคต่อการปฏิบัติธรรม สามารถเข้าใจปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นปฏิบัติปัญหาปริทรรศน์ ซึ่งเป็นการพูดถึงต้นเหตุของปัญหาในการปฏิบัติธรรม 4 ประการ, ปัญหาอันเนื่องมาจากปริยัติ, ปัญหาเนื่องจากการปฏิบัติ และปัญหาอันเนื่องมาจากปฏิเวธ เพื่อให้ปุถุชนทำลายความยึดมั่นถือมั่นในตนเอง ตลอดจนนำไปสู่นิพพาน อันเป็นเรื่องที่อยู่เหนือทุกข์เหนือสุข

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

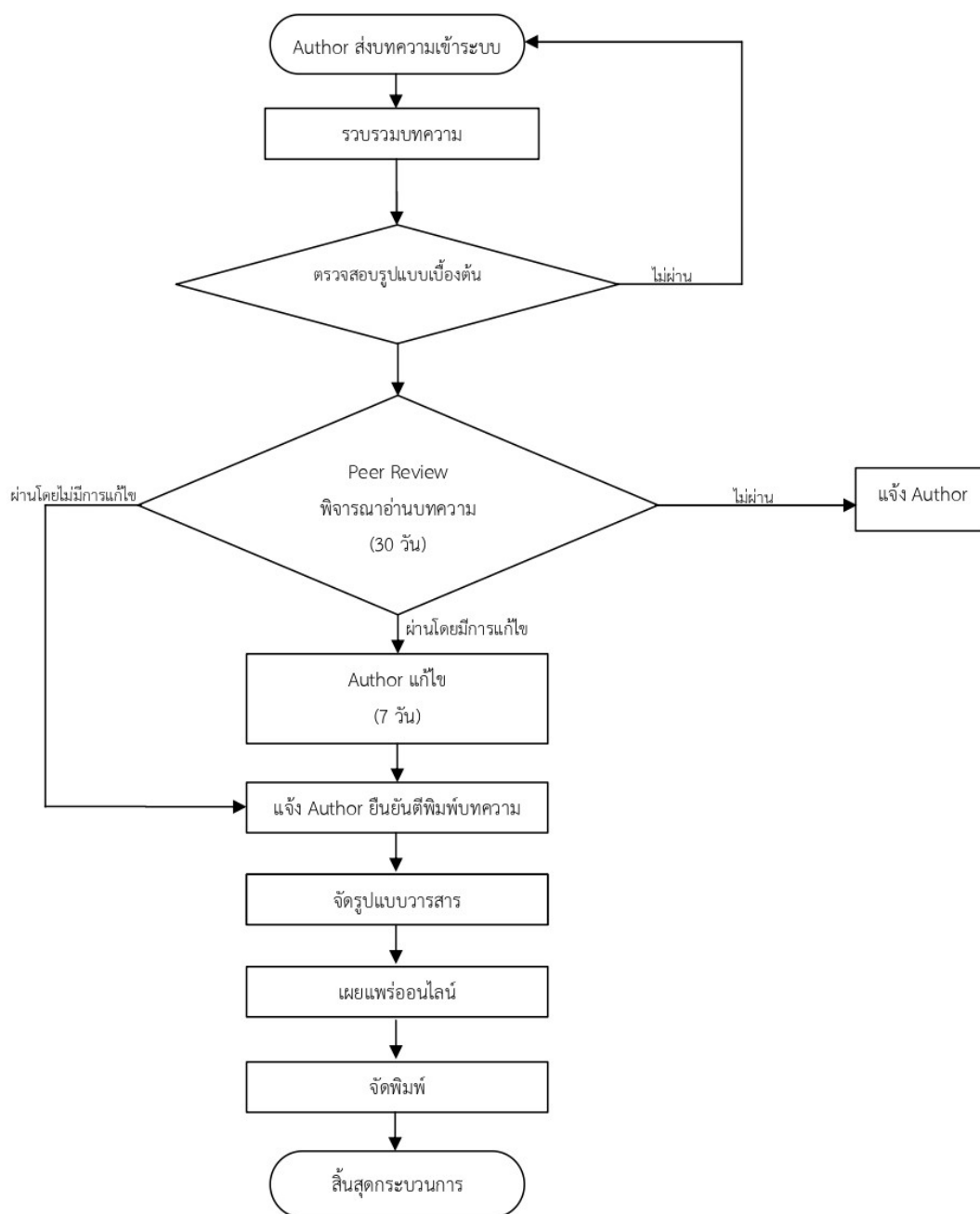
เอกสารอ้างอิง

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). *ปฏิบัติธรรมให้ถูกทาง*. กรุงเทพฯ: ฉบับอิเล็กทรอนิกส์.
 พระราชธรรมนิเทศ (พระพยอม กัลยาโณ). (2555). ก ข ก กา ดับทุกข์. *วารสารกัลยาโณ*, 4(1), 61-82.
 พระราชวรมุนี (ป.อ. ปยุตฺโต). (2530). *การปฏิบัติธรรม*. บรรยายพิเศษในรายการแผ่นดินธรรมทางโทรทัศน์
 ไทยทีวีช่อง 5. เข้าถึงได้จาก <https://www.watnyanaves.net/th/book-reading/486/2>
 พุทธทาสภิกขุ. (2551). *ปัญหาหรืออุปสรรคต่อการปฏิบัติธรรม*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.

ภาคผนวก

กระบวนการพิจารณาบทความของวารสารสถาบันวิจัยพัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

คำแนะนำสำหรับผู้นิพนธ์บทความ

สถานที่ติดต่อเกี่ยวกับบทความ

สำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

30 หมู่ 1 ตำบลโคกสี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40000

โทรศัพท์ 082-855-8962

1. ส่วนประเภทของบทความที่ลงตีพิมพ์ในวารสาร

วารสารสถาบันวิจัยพิมลธรรม ตีพิมพ์บทความประเภทต่างๆ ดังนี้

1.1 บทความพิเศษ บทความทางวิชาการพิเศษ ที่เสนอเนื้อหาความรู้วิชาการอย่างเข้มข้น และผ่านการอ่านและพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชานั้นๆ มีกลุ่มเป้าหมายเป็นนักวิชาการในวงการวิชาการ/วิชาชีพ

1.2 บทความทางวิชาการ ที่เสนอเนื้อหาความรู้ วิชาการ มีกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนิสิต นักศึกษา หรือประชาชนทั่วไป

1.3 บทความวิจัย (Research Article) ได้แก่ รายงานผลงานวิจัยใหม่ที่มีองค์ความรู้อันเป็นประโยชน์ ซึ่งไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใดๆ มาก่อน

1.4 บทความปริทรรศน์ (Review Article) เป็นบทความที่รวบรวมความรู้จากตำรา หนังสือ และวารสารใหม่ หรือจากผลงานและประสบการณ์ของผู้นิพนธ์มาเรียบเรียงขึ้น โดยมีการวิเคราะห์สังเคราะห์วิจารณ์เปรียบเทียบกัน

1.5 ปกิณกะ (Miscellany) ได้แก่บทความทบทวนความรู้ เรื่องแปล ย่อความจากวารสารต่างประเทศ การแสดงความคิดเห็น วิจารณ์ แนะนำเครื่องมือใหม่ ตำราหรือหนังสือใหม่ที่น่าสนใจ หรือข่าวการประชุมทั้งระดับชาติและระดับนานาชาติ

การส่งบทความ

บทความที่จะตีพิมพ์ในวารสารสถาบันวิจัยพิมลธรรม ต้องส่งผ่านระบบลงทะเบียนออนไลน์ Website: <http://www.ojs.mcu.ac.th/index.php/kkjin/> และรอการตรวจสอบจากกองบรรณาธิการ

การตรวจสอบบทความและพิสูจน์อักษร

ผู้พิมพ์ควรตระหนักถึงความสำคัญในการเตรียมบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบของบทความที่วารสารกำหนด ตลอดจนตรวจสอบความถูกต้องแน่นอน พร้อมทั้งพิสูจน์อักษรก่อนที่จะส่งบทความนี้ให้กับบรรณาธิการ การเตรียมบทความให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสารจะทำให้การพิจารณาตีพิมพ์มีความรวดเร็วมากยิ่งขึ้น และทางกองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ที่จะไม่พิจารณาบทความจนกว่าจะได้แก้ไขให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสาร

การเตรียมบทความ

บทความต้องเป็นตัวพิมพ์ดีด โดยใช้ชุดแบบอักษร (font) ชนิตไทยสารบรรณ (TH Sarabun PSK) ขนาดอักษร 16 จัดกั้นหลังตรง และมีระยะห่างระหว่างบรรทัดหนึ่งช่อง (Double Spacing) ตลอดเอกสาร พิมพ์หน้าเดียวลงบนกระดาษ (A4) พิมพ์ให้ห่างจากขอบกระดาษ ด้านซ้าย และด้านขวา ขนาด 3.81 ซม. ด้านบน ขนาด 4.5 ซม. และด้านล่าง ขนาด 4.01 ซม. พร้อมใส่หมายเลขหน้ากำกับทางมุมขวาบนทุกหน้า บทความไม่ควรยาวเกิน 12 หน้ากระดาษพิมพ์ (A4) โดยนับรวมภาพประกอบและตาราง

การพิจารณาและคัดเลือกบทความ

บทความแต่ละบทความจะได้รับพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer Review) 2 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการก่อนตีพิมพ์ โดยการพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของผู้เขียนบทความ และผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double - blind Peer Review)

2. ส่วนบทคัดย่อ (Abstract)

บทคัดย่อควรมีความยาวไม่เกิน 350 คำ โดยแยกต่างหากจากเนื้อเรื่อง บทความวิจัย/วิชาการต้องมีบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ซึ่งบทคัดย่อควรเขียนให้ได้ใจความทั้งหมดของเรื่อง ไม่ต้องอ้างอิงเอกสาร รูปภาพ หรือตาราง และให้มีเพียง 2 ส่วนเท่านั้น คือ

- 1) **วัตถุประสงค์** ควรกล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษา
- 2) **ผลการวิจัยพบว่า** ควรประกอบด้วย ผลที่ได้รับจากการค้นคว้า ศึกษา และผลของค่าสถิติ (ในกรณีมีการวิเคราะห์)
- 3) **คำสำคัญ** ควรมีคำสำคัญไม่เกิน 3 คำ ที่ครอบคลุมชื่อเรื่องที่ศึกษาและจะปรากฏอยู่ในส่วนท้ายของบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และคั่นด้วยเครื่องหมายอัฒภาค (Semicolon) (;)

3. ส่วนเนื้อเรื่อง ควรประกอบด้วย

3.1 การเตรียมต้นฉบับสำหรับการเขียนบทความวิจัย ประกอบด้วย

3.1.1 บทนำ (Introduction) เป็นส่วนกล่าวนำโดยอาศัยการปริทรรศน์ (Review) ข้อมูลจากรายงานวิจัย ความรู้ และหลักฐานต่างๆ จากหนังสือหรือวารสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา และกล่าวถึงเหตุผลหรือความสำคัญของปัญหาในการศึกษาครั้งนี้

3.1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Research Objectives) เป็นการกำหนดวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายของการวิจัย รวมถึงรวบรวมหลักการ วิธีการ โดยมีรายละเอียดว่าจะต้องศึกษาอะไรบ้าง เพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล และเสนอผลการวิจัยได้อย่างชัดเจน

3.1.3 วิธีดำเนินการวิจัย (Methods) เป็นการกำหนด วิธีการ กิจกรรม รายละเอียดของการวิจัย การศึกษาประชากร และกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา และวิธีการศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย รวมทั้งสถิติที่นำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูล

3.1.4 สรุปผลการวิจัย (Results) เป็นการแสดงผลที่ได้จากการศึกษาและวิเคราะห์ ในข้อ 3.1.2 ควรจำแนกผลออกเป็นหมวดหมู่และสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยการบรรยาย ในเนื้อเรื่องและแสดงรายละเอียดเพิ่มเติมด้วยภาพประกอบ ตาราง กราฟ หรือแผนภูมิ ตามความเหมาะสม

3.1.5 อภิปรายผลการวิจัย (Discussion) เป็นการนำข้อมูลที่ได้มาจากการวิเคราะห์ของผู้นิพนธ์ นำมาเปรียบเทียบกับผลการวิจัยของผู้อื่น เพื่อให้มีความเข้าใจหรือเกิดความรู้ใหม่ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนั้น รวมทั้งข้อดี ข้อเสียของวิธีการศึกษา เสนอแนะความคิดเห็นใหม่ๆ ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทางที่จะนำไปประยุกต์ให้เกิดประโยชน์

3.1.6 ข้อเสนอแนะ (Suggestion) การแนะแนวการนำผลการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

3.1.7 องค์ความรู้ที่ได้รับ (Knowledge Assets) ระบุง่องค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการสังเคราะห์ หลักการ วิธีการ ในลักษณะความเรียง แผนภาพ แผนภูมิ หรือผังมโนทัศน์ เพื่อให้ได้ความรู้ที่ได้จากการวิจัยนั้น

3.1.8 เอกสารอ้างอิง (References) ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหาตามหลักเกณฑ์ APA (American Psychological Association) 6th edition เป็นการอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อความไว้ในเครื่องหมายวงเล็บ () แทรกในเนื้อหา ซึ่งมีรูปแบบการเขียนอ้างอิงที่นิยมแพร่หลาย โดยมีกฎเกณฑ์การอ้างอิงที่ออกแบบมา เพื่อให้ผู้ใช้มีความชัดเจนในการลงรายการงานเขียนต่างๆ ที่ง่ายต่อการศึกษาและการปฏิบัติ

3.2 การเตรียมต้นฉบับสำหรับการเขียนบทความวิชาการ ประกอบด้วย

3.2.1 บทนำ (Introduction) เป็นส่วนกล่าวนำโดยอาศัยการปริทรรศน์ (Review) ข้อมูลจากรายงานวิจัย ความรู้ และหลักฐานต่างๆ จากหนังสือหรือวารสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา และกล่าวถึงเหตุผลหรือความสำคัญของปัญหาในการศึกษาครั้ง

3.2.2 เนื้อหา (Content) เรื่องราวที่ผู้เขียนต้องการจะให้อ่านได้รับทราบ เนื้อหาที่ดีต้องมีรายละเอียดที่ชัดเจนและน่าสนใจ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสมรรถภาพทางความคิดของผู้เขียนเป็นสำคัญ

3.2.3 สรุป (Summarizing) เป็นวิธีการเขียนบทความที่ผู้เขียนจะต้องเขียนให้เหลือเฉพาะส่วนที่มีความสำคัญ เป็นการกลั่นกรอง การรวบรวมหรือการลดข้อความให้เหลือส่วนที่สำคัญเท่านั้น

3.2.4 องค์ความรู้ที่ได้รับ (Knowledge Assets) ระบุองค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการสังเคราะห์ หลักการ วิธีการ ในลักษณะความเรียง แผนภาพ แผนภูมิ หรือผังมโนทัศน์ เพื่อให้ได้ความรู้ที่ได้จากการวิจัยนั้น

3.2.5 เอกสารอ้างอิง (References) ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหาตามหลักเกณฑ์ APA (American Psychological Association) 6th edition เป็นการอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อความไว้ในเครื่องหมายวงเล็บ () แทรกในเนื้อหา ซึ่งมีรูปแบบการเขียนอ้างอิงที่นิยมแพร่หลาย โดยมีกฎเกณฑ์การอ้างอิงที่ออกแบบมาเพื่อให้ผู้ใช้มีความชัดเจนในการลงรายการงานเขียนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและการปฏิบัติ

3.3 การเตรียมต้นฉบับสำหรับการเขียนบทวิจารณ์หนังสือ ประกอบด้วย

3.3.1 ชื่อเรื่องของหนังสือ (Title) ให้ระบุทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

3.3.2 ชื่อผู้เขียนหนังสือ (Author) ให้ระบุชื่อเต็มทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมระบุสถาบันหรือหน่วยงานที่ผู้เขียนสังกัด

3.3.3 ชื่อผู้วิจารณ์ (Name of Reviews) ให้ระบุชื่อเต็มทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมระบุสถาบันหรือหน่วยงานของผู้วิจารณ์สังกัด

3.3.4 เนื้อหาการวิจารณ์ (Reviews Content) ในการเขียนเกี่ยวกับหนังสือวิจารณ์ เนื้อเรื่องจะเป็นส่วนแสดงความคิดเห็นและรายละเอียดในการวิจารณ์ โดยนำเสนอเรื่องราวจุดเด่น จุดบกพร่องของเรื่อง โดยทำการวิจารณ์หรือวิพากษ์อย่างมีหลักเกณฑ์และเหตุผลตามหลักวิชาการ

3.3.5 สรุป (Summarizing) เป็นวิธีการเขียนสรุปความคิดเห็นทั้งหมดที่วิจารณ์ รวมถึงให้ข้อคิดหรือข้อสังเกตที่เป็นประโยชน์สำหรับผู้อ่าน

3.3.6 องค์ความรู้ที่ได้รับ (Knowledge Assets) ระบุองค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการสังเคราะห์ หลักการ วิธีการ ในลักษณะความเรียง แผนภาพ แผนภูมิ หรือผังมโนทัศน์ เพื่อให้ได้ความรู้ที่ได้จากการวิจัยนั้น

3.3.7 เอกสารอ้างอิง (References) ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหาตามหลักเกณฑ์ APA (American Psychological Association) 6th edition เป็นการอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อความไว้ในเครื่องหมายวงเล็บ () แทรกในเนื้อหา ซึ่งมีรูปแบบการเขียนอ้างอิงที่นิยมแพร่หลาย โดยมีกฎเกณฑ์การอ้างอิงที่ออกแบบมาเพื่อให้ผู้ใช้มีความชัดเจนในการลงรายการงานเขียนต่างๆ ที่ง่ายต่อการศึกษาและการปฏิบัติ

การอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหาตามหลักเกณฑ์ APA 6th edition

1. หนังสือ

1.1 คัมภีร์พระไตรปิฎกหรือหนังสือสำคัญพิมพ์เป็นชุด

ให้อ้างชื่อย่อคัมภีร์. เล่ม/ข้อ/หน้า. และให้วงเล็บคำว่า (บาลี) ไว้หลังคำย่อในกรณีที่ใช้พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีหรือวงเล็บคำว่า (ไทย) ไว้หลังคำย่อในกรณีที่ใช้พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ตัวอย่างเช่น (อง.ทก. (ไทย) 20/395/106)

1.2 หนังสือ

การอ้างอิงในเนื้อหา

หน้าข้อความ ตัวอย่างรูปแบบ ชื่อ/นามสกุล/(ปีที่พิมพ์/เลขหน้าที่อ้างอิง (ถ้ามี))

หลังข้อความ ตัวอย่างรูปแบบ (ชื่อ/นามสกุล/ปีที่พิมพ์/เลขหน้าที่อ้างอิง (ถ้ามี))

ผู้แต่ง 1 คน ให้ระบุชื่อ นามสกุล โดยไม่ต้องมีคำนำหน้านาม หากเป็นพระภิกษุทั่วไป ให้ใส่คำว่าพระ, พระมหา นำหน้าชื่อตามด้วยฉายา และพระภิกษุที่มีสมณศักดิ์ให้ใส่ชื่อสมณศักดิ์ตามด้วย **กรณีผู้แต่งมีสมณศักดิ์**

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2557, หน้า 15)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2557, หน้า 15)

กรณีผู้แต่งมีเป็นกลุ่มบุคคลหรือนิติบุคคล

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น เจษฎา ทองรุ่งโรจน์ (2547)

Yamane (1967)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (เจษฎา ทองรุ่งโรจน์, 2547)

(Yamane, 1967)

ผู้แต่ง 2 คน ให้ระบุชื่อ นามสกุล โดยไม่ต้องมีคำนำหน้านามของผู้แต่งทั้ง 2 คน โดยใช้คำว่า “และ” สำหรับผู้แต่งชาวไทย หรือ “and” หรือ “&” สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น พระชนนันท์ ฐานุตตโร และบุญชนะ ทาโยธี (2559)

Bruce and Blackburn (1992)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (พระชนนันท ฐานุตโร และบุญชนะ ทาโยธี, 2559)

(Bruce and Blackburn, 1992)

ผู้แต่ง 3 คน ให้ระบุชื่อ นามสกุลของผู้แต่งแต่ละคนให้คั่นด้วยเครื่องหมาย “,” หน้าผู้แต่งคนสุดท้ายต้องคั่นด้วย “และ” สำหรับผู้แต่งชาวไทย หรือ “and” หรือ “&” สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น ภาสกร ดอกจันทร์, สุรพล พรหมกุล และสุบัน โยทุม (2552)

Dokchan, Phromkun and Yothum (2009)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (ภาสกร ดอกจันทร์, สุรพล พรหมกุล และสุบัน โยทุม, 2552)

(Dokchan, Phromkun and Yothum, 2009)

ผู้แต่งมากกว่า 3 คนขึ้นไป ให้ระบุชื่อ นามสกุลของผู้แต่งคนแรกตามด้วย “และคณะ” หรือคนอื่นๆ สำหรับผู้แต่งชาวไทย หรือ “et al.” หรือ “and others” สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และคณะ (2525, หน้า 100)

Prasitratsin et al. (1982, p. 100)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และคณะ, 2525, หน้า 100)

(Prasitratsin et al., 1982, p. 100)

1.3 วารสาร

การอ้างอิงในเนื้อหา

หน้าข้อความ ตัวอย่างรูปแบบ ชื่อ/นามสกุล/(ปีที่พิมพ์,/เลขหน้าที่อ้างอิง (ถ้ามี))

หลังข้อความ ตัวอย่างรูปแบบ (ชื่อ/นามสกุล,/ปีที่พิมพ์,/เลขหน้าที่อ้างอิง (ถ้ามี))

ผู้แต่ง 1 คน ให้ระบุชื่อ นามสกุล โดยไม่ต้องมีคำนำหน้านาม หากเป็นพระภิกษุทั่วไปให้ใส่คำว่าพระ, พระมหา นำหน้าชื่อตามด้วยฉายา และพระภิกษุที่มีสมณศักดิ์ให้ใส่ชื่อสมณศักดิ์ตามด้วย

กรณีผู้แต่งมีสมณศักดิ์

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2557, หน้า 15)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2557, หน้า 15)

กรณีผู้แต่งมีเป็นกลุ่มบุคคลหรือนิติบุคคล

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น เจษฎา ทองรุ่งโรจน์ (2547)

Yamane (1967)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (เจษฎา ทองรุ่งโรจน์, 2547)

(Yamane, 1967)

ผู้แต่ง 2 คน ให้ระบุชื่อ นามสกุล โดยไม่ต้องมีคำนำหน้านามของผู้แต่งทั้ง 2 คน โดยใช้คำว่า “และ” สำหรับผู้แต่งชาวไทย หรือ “and” หรือ “&” สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น พระชนนันท ฐานุตโตร และบุญชนะ ทาโยธี (2559)
Bruce and Blackburn (1992)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (พระชนนันท ฐานุตโตร และบุญชนะ ทาโยธี, 2559)
(Bruce and Blackburn, 1992)

ผู้แต่ง 3 คน ให้ระบุชื่อ นามสกุลของผู้แต่งแต่ละคนให้คั่นด้วยเครื่องหมาย “,” หน้าผู้แต่ง คนสุดท้ายต้องคั่นด้วย “และ” สำหรับผู้แต่งชาวไทย หรือ “and” หรือ “&” สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น ภาสกร ดอกจันทร์, สุรพล พรหมกุล และสุบัน โยทุม (2552)
Dokchan, Phromkun and Yothum (2009)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (ภาสกร ดอกจันทร์, สุรพล พรหมกุล และสุบัน โยทุม, 2552)
(Dokchan, Phromkun and Yothum, 2009)

ผู้แต่งมากกว่า 3 คนขึ้นไป ให้ระบุชื่อ นามสกุลของผู้แต่งคนแรกให้คั่นด้วยตามด้วย “และคณะ” หรือคนอื่นๆ สำหรับผู้แต่งชาวไทย หรือ “et al.” หรือ “and others” สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และคณะ (2525, หน้า 100)
Prasitratsin et al. (1982, p. 100)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และคณะ, 2525, หน้า 100)
(Prasitratsin et al., 1982, p. 100)

1.4 วิทยานิพนธ์/ดุษฎีนิพนธ์/สารนิพนธ์

การอ้างอิงในเนื้อหา

หน้าข้อความ ตัวอย่างรูปแบบ ชื่อ/นามสกุล/(ปีที่พิมพ์,/เลขหน้าที่อ้างอิง (ถ้ามี))

หลังข้อความ ตัวอย่างรูปแบบ (ชื่อ/นามสกุล,/ปีที่พิมพ์,/เลขหน้าที่อ้างอิง (ถ้ามี))

ผู้แต่ง 1 คน ให้ระบุชื่อ นามสกุล โดยไม่ต้องมีคำนำหน้านาม หากเป็นพระภิกษุทั่วไป ให้ใส่คำว่าพระ, พระมหา นำหน้าชื่อตามด้วยฉายา และพระภิกษุที่มีสมณศักดิ์ให้ใส่ชื่อสมณศักดิ์ตามด้วย

กรณีผู้แต่งมีสมณศักดิ์

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมมจิตโต) (2557, หน้า 15)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมมจิตโต), 2557, หน้า 15)

กรณีผู้แต่งมีเป็นกลุ่มบุคคลหรือนิติบุคคล

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น เจษฎา ทองรุ่งโรจน์ (2547)
Yamane (1967)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (เจษฎา ทองรุ่งโรจน์, 2547)
(Yamane, 1967)

ผู้แต่ง 2 คน ให้ระบุชื่อ นามสกุล โดยไม่ต้องมีคำนำหน้านามของผู้แต่งทั้ง 2 คน โดยใช้คำว่า “และ” สำหรับผู้แต่งชาวไทย หรือ “and” หรือ “&” สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น พระชนนันท ฐานุตโตร และบุญชนะ ทาโยธี (2559)
Bruce and Blackburn (1992)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (พระชนนันท ฐานุตโตร และบุญชนะ ทาโยธี, 2559)
(Bruce and Blackburn, 1992)

ผู้แต่ง 3 คน ให้ระบุชื่อนามสกุลของผู้แต่งแต่ละคนให้คั่นด้วยเครื่องหมาย “,” หน้าผู้แต่ง คนสุดท้ายต้องคั่นด้วย “และ” สำหรับผู้แต่งชาวไทย หรือ “and” หรือ “&” สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น ภาสกร ดอกจันทร์, สุรพล พรหมกุล และสุบัน โยทุม (2552)
Dokchan, Phromkun and Yothum (2009)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (ภาสกร ดอกจันทร์, สุรพล พรหมกุล และสุบัน โยทุม, 2552)
(Dokchan, Phromkun and Yothum, 2009)

ผู้แต่งมากกว่า 3 คนขึ้นไป ให้ระบุชื่อ นามสกุลของผู้แต่งคนแรกให้คั่นด้วยตามด้วย “และคณะ” หรือคนอื่นๆ สำหรับผู้แต่งชาวไทย หรือ “et al.” หรือ “and others” สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และคณะ (2525, หน้า 100)
Prasitratsin et al. (1982, p. 100)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และคณะ, 2525, หน้า 100)
(Prasitratsin et al., 1982, p. 100)

1.5 รายงานการวิจัย

การอ้างอิงในเนื้อหา

หน้าข้อความ ตัวอย่างรูปแบบ ชื่อ/นามสกุล/(ปีที่พิมพ์,/เลขหน้าที่อ้างอิง (ถ้ามี))

หลังข้อความ ตัวอย่างรูปแบบ (ชื่อ/นามสกุล,/ปีที่พิมพ์,/เลขหน้าที่อ้างอิง (ถ้ามี))

(ใช้รูปแบบเดียวกับหนังสือ)

1.6 ราชกิจจานุเบกษา

การอ้างอิงในเนื้อหา

หน้าข้อความ ตัวอย่างรูปแบบ ชื่อพระราชบัญญัติ/(ปีที่พิมพ์)

หลังข้อความ ตัวอย่างรูปแบบ (ชื่อพระราชบัญญัติ,/ปีที่พิมพ์)

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น พระราชบัญญัติโบราณสถานโบราณวัตถุศิลปวัตถุและ
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 (2544)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (พระราชบัญญัติโบราณสถานโบราณวัตถุศิลปวัตถุและ
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504, 2544)

1.7 สัมภาษณ์

การอ้างอิงในเนื้อหา

หน้าข้อความ ตัวอย่างรูปแบบ ชื่อ/นามสกุล/(การสัมภาษณ์,/วันที่/เดือน/พ.ศ.)

หลังข้อความ ตัวอย่างรูปแบบ (ชื่อ/นามสกุล,/การสัมภาษณ์,/วันที่/เดือน/พ.ศ.)

ผู้ให้สัมภาษณ์ ให้ระบุชื่อ นามสกุล โดยไม่ต้องมีคำนำหน้านาม หากเป็นพระภิกษุทั่วไป
ให้ใส่คำว่าพระ, พระมหา นำหน้าชื่อตามด้วยฉายา และพระภิกษุที่มีสมณศักดิ์ให้ใส่ชื่อสมณศักดิ์ตามด้วย
ชื่อตัวในเครื่องหมายวงเล็บ

กรณีผู้แต่งมีสมณศักดิ์

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต (การสัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2557)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต, การสัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2557)

1.8 สื่ออิเล็กทรอนิกส์

การอ้างอิงในเนื้อหา

หน้าข้อความ ตัวอย่างรูปแบบ ชื่อ/นามสกุล/(ปีที่จัดทำ)

หลังข้อความ ตัวอย่างรูปแบบ (ชื่อ/นามสกุล,/ปีที่จัดทำ)

ตัวอย่าง เว็บไซต์

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น กรวรรณ สังขกร (2558)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (กรวรรณ สังขกร, 2558)

ตัวอย่าง วิกีพีเดีย

ตัวอย่าง หน้าข้อความ เช่น Wikipedia (2558)

ตัวอย่าง หลังข้อความ เช่น (Wikipedia, 2558)

การเขียนเอกสารอ้างอิง

1. คัมภีร์พระไตรปิฎก:

ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อเรื่อง./ (ครั้งที่พิมพ์(ถ้ามี) ใส่พิมพ์ครั้งที่ 2 เป็นต้นไป)./ สถานที่พิมพ์:/ สำนักพิมพ์.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

2. หนังสือ:

ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อเรื่อง./ (ครั้งที่พิมพ์(ถ้ามี) ใส่พิมพ์ครั้งที่ 2 เป็นต้นไป)./ สถานที่พิมพ์:/ สำนักพิมพ์.

เจษฎา ทองรุ่งโรจน์. (2547). *พจนานุกรมอังกฤษ-ไทย ปรชญา*. กรุงเทพฯ: โบแดง.

Yamane, T. (1967). *Statistics: an introductory analysis*. New York: Harper and Row.

3. วารสาร:

ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อบทความ./ ชื่อวารสาร./ ปีที่(ฉบับที่)./ เลขหน้า.

พระธรรณัฐ ฐานุตโตโร และบุญชนะ ทาโยธี. (2559). การบริหารงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดกาฬสินธุ์. *วารสารวิชาการธรรมทรรศน์*, 16(1), 1-13.

Prescott, S. G. (2015). Will Instructors Save Time Using a Specifications Grading System?. *Journal of Microbiology & Biology Education*, 16(2), 298.

4. วิทยานิพนธ์/ดุษฎีนิพนธ์/สารนิพนธ์:

ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์./ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทหรือวิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต)./ สถานที่พิมพ์:/ สำนักพิมพ์หรือชื่อมหาวิทยาลัย.

พระมหาบุญพิเศษฐ์ จันทร์เมือง. (2553). *การจัดการการท่องเที่ยวในพระอารามหลวงชั้นเอกในเกาะรัตนโกสินทร์*. (ปริญญาานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

Phrachanna Bhaddharakhito. (2015). *An Analytical Study of Morality in Cambodian Traditional Wedding at Chamnomkuet Village, Chamnom Sub-district, Mongkol borei District, Banteay Meanchey Province Based on Buddhist Principle*. (Master of arts). Khon Kaen: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

5. รายงานการวิจัย:

ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อเรื่อง. (รายงานการวิจัย)./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์.

สมเกียรติ ชัยพิบูลย์. (2550). *การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวชุมชนนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร*. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

6. ราชกิจจานุเบกษา:

ชื่อพระราชบัญญัติ./ (ปีที่พิมพ์./วันที่/เดือน)./ราชกิจจานุเบกษา./เล่มที่/ตอนที่/หน้า.

พระราชบัญญัติโบราณสถานโบราณวัตถุศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504. (2544, 21 ธันวาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 118 ตอนพิเศษ 127ง, หน้า 13-17.

7. สัมภาษณ์:

การสัมภาษณ์ให้ทำการอ้างอิงในเนื้อหาโดยไม่ต้องลงรายการในเอกสารอ้างอิง

8. สืออิเล็กทรอนิกส์ :

ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อเรื่อง./เข้าถึงได้จาก/<http://www.xxxxxxx>

(คำว่า เข้าถึงได้จาก ใช้สำหรับเอกสารภาษาไทย Retrieved from สำหรับเอกสารภาษาต่างประเทศ)
กรวรรณ สังขกร. (2558). *การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกับวิถีไทย*. เข้าถึงได้จาก <http://www.slideshare.net/amicsangkakorn/ss-48803224>

Bhandari, P., Rishi, P. and Prabha, V. (2014). *Positive Effect of Probiotic Lactobacillus Plantarum in Reversing the LPS Induced Infertility in Mouse Model*. Retrieved from <http://www.jmm.microbiologyresearch.org/content/journal/jmm/10.1099/jmm.0.000230;jsessionid=1me6a81o04g7o.x-sgm-live-03>

9. วิกีพีเดีย :

ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อเรื่อง./วันที่สืบค้น./จาก/<http://www.xxxxxxx>

วิกิพีเดีย. (2561). *ข่าวสารจังหวัดขอนแก่น พ.ศ.2560*. วันที่สืบค้น 3 มิถุนายน 2562, จาก <https://th.wikipedia.org/wiki>

ส่วนภาพประกอบ (Figure) และส่วนตาราง (Table)

ภาพประกอบและตารางควรมีเท่าที่จำเป็น โดยพิมพ์หน้าละ 1 ภาพ หรือ 1 ตาราง สำหรับคำบรรยายภาพและตารางให้พิมพ์เหนือภาพหรือตาราง ส่วนคำอธิบายเพิ่มเติมให้ใส่ใต้ภาพหรือตาราง

การติดต่อโฆษณาและการสมัครสมาชิก

การติดต่อโฆษณา การสั่งซื้อ และการสมัครเป็นสมาชิกวารสารสถาบันวิจัยพิมลธรรม กรุณาติดต่อ “บรรณาธิการวารสารสถาบันวิจัยพิมลธรรม” สำนักวิชาการมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น อาคาร 100 ปี สมเด็จพระพุทธปาพจนจารย์ (อจ. อาสภมหาเถร) เลขที่ 30 หมู่ 1 บ้านโคกสี ตำบลโคกสี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40000 โทรศัพท์ 082-855-8962

<https://so06.tci-thaijo.org/index.php/prij/> E-mail: phimoldhamma.prij@gmail.com

1) ผศ.ดร.นิเทศ สนั่นนารี 089-711-1190

2) นางสาวมารีสา ไสวงาม 082-855-8962

กำหนดการออกวารสาร

ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน

ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม

เพื่อให้เป็นไปตามกฎหมายลิขสิทธิ์ ผู้พิมพ์ต้องลงลายมือชื่อในแบบฟอร์มใบมอบลิขสิทธิ์บทความให้แก่วารสารฯ พร้อมกับบทความต้นฉบับที่ได้แก้ไขครั้งสุดท้าย นอกจากนี้ ผู้พิมพ์ต้องยืนยันว่าบทความต้นฉบับที่ส่งมาตีพิมพ์นั้น ได้ส่งมาตีพิมพ์เฉพาะในวารสารสถาบันวิจัยพิมลธรรมเพียงแห่งเดียวเท่านั้น หากมีการใช้ภาพหรือตารางของผู้พิมพ์อื่นที่ปรากฏในสิ่งตีพิมพ์อื่นมาแล้ว ผู้พิมพ์ต้องขออนุญาตเจ้าของลิขสิทธิ์ก่อนพร้อมทั้งแสดงหนังสือที่ได้รับการยินยอมต่อบรรณาธิการ ก่อนที่บทความจะได้รับการตีพิมพ์

